

שבוע פרשת יתרו

(31 January – 6 February 10)

ט"ז – כ"ב שבט ה'תש"נ

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. ושננתם לבניך ודברת בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפת בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. והיה אם שמע תשמעו אל מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם היום, לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו, בכל לבבכם ובכל נפשכם. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש, ואספת דגגך ותיירשך ויצהרך. ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת. השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם. וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והארמה לא תתן את יבולה, ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נתן לכם. ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם, וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטטפת בין עיניכם. ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם, בימי השמים על הארץ.

ויאמר יי אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על בנפיהם בגדיהם לדרתם, ונתנו על ציצת הכנף, פתיל תכלת. והיה לכם לציצת, וראיתם אתו, וזכרתם את כל מצות יי, ועשיתם אתם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, והייתם קדשים לאלהיכם. אני יי אלהיכם, אשר הוצאתי אתכם, מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני יי אלהיכם (אני יי אלהיכם) אמת.

נכון לומר קודם התפילה:

הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יהי רצון מלפניך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, שייבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך.
אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מודה אני לפניך, מלך חי וקים שהחזרת בי נשמותי בחמלה. רבה אמונתך.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה:**

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אֶהרן ואל־בניו לאמר פה תברכו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אמור להם:
יברכך יהוה וישמך: יאר יהוה | פניו אליך ויחנך: וישא יהוה | פניו אליך וישם לך שלום:
ושמו את־שְׁמִי על־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ואני אברכם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין:

קריאת שמע

שמע ישראל, יי אלהינו, יי אחד:
בלחש: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:
ואהבת את יי אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוך

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו יתפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכֹזֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרְךָ בַּלְּאֲמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלְקָה שְׂכָם וְעֶמֶק סִפּוֹת אֲמַדְדָּה:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוִם
 אֲשִׁלֶּךְ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתַרְוַעַע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָוִם: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פִּתְחוּ דַּבְּרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שֹׁקֵר: ג וּדְבַרִּי שִׁנְאָה סִבְבֹּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מוֹכָה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינִי:
 ז בַּהֲשִׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹד
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּם: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאָרֶץ וְזָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֵּף אִישׁ־עֵנִי וְאִבּוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עֲנִי וְאִבּוֹן אֲנֹכִי וְלִבִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג כִּצְלֵכ־נַטּוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאֲרָפָה: כד בְּרַכִּי כִּשְׁלוֹ
 מַצּוֹם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעֲנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אֲתָהּ יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמַּעִיל בְּשֹׁתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבִתְוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלֶלְנוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אִבּוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים ק"ח ק"ט ג
- (ג) מאמר ד"ה בחודש השלישי (עם ביאור בדרך אפשר) חמשה עשר בשבט ה'תשל"ד ה
- (ד) משיחת שבת פרשת יתרו כ"ב בשבט ה'תש"נ יד
- (ה) לקוטי שיחות לשבוע פרשת יתרו (בלה"ק) כרך יא כב
- (ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת יתרו כו
- (ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת יתרו לו
- (ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם לט

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

- (ט) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת יתרו מב
- (י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת יתרו ס
- (יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת יתרו סח
- (יב) נביאים וכתובים שמואל-א פרק ו, דברי הימים-ב פרק כד-כה עב
- (יג) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף קסג עד דף קסט עד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן קב
- (טו) שולחן ערוך הלכות נשיאת כפים - אדמו"ר הזקן קב
- (טז) לקוטי תורה – ד"ה לא הביט און ביעקב - אדמו"ר הזקן קג
- (יז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי קה
- (יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" קו
- (יט) תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש קז
- (כ) קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב קח
- (כא) ספר המאמרים ה'תש"ב - אדמו"ר מוהרי"צ קט
- (כב) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ קי
- (כג) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ קיא
- (כד) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ קיד
- (כה) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת יתרו ע"פ חומש "תורה תמימה" קיח
- (כו) לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו קלד
- (כז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש קלה

1 בַּחוּדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה
2 בָּאוּ מִדְבַּר סִינִי¹ [=בְּחוּדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי - סִינַי - 'בְּיוֹם הַזֶּה' בְּאוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
3 לַמַּדְבָּר סִינִי לִקְבֹּל אֶת הַתּוֹרָה. וְאִינוּ מְפֹרָשׁ בַּפְּסוּק בְּאִיזָה יוֹם ("בְּיוֹם הַזֶּה")
4 בְּאוֹן, וְאֵיתָא [=מוֹבָא] בְּגִמְרָא² שְׁלֹמֹדִים בְּגִזְרֵיהּ שׁוּה': כְּתִיב הִכָּא
5 [=כְּתוּב כֹּאן] בַּיּוֹם הַזֶּה
6 בָּאוּ מִדְבַּר סִינִי וּכְתִיב
7 הֵתָם³ [=כְּתוּב שֶׁם. בְּנוֹגַע
8 לַמִּצְוֹת קִידוּשׁ הַחוּדֶשׁ]⁴ הַחוּדֶשׁ
9 הַזֶּה לָכֵם רֹאשׁ חֲדָשִׁים
10 וְלֹמְדִים בְּגִזְרֵיהּ שׁוּה' מִכָּן
11 שְׁבַשְׁנֵי הַפְּסוּקִים כְּתוּב 'הַזֶּה',
12 מֵה לְהֵלֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵף
13 כָּאֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְיִדְוֶעַ
14 הַדִּיּוּק⁴ מֵה שְׁנֵאֲמַר בַּיּוֹם
15 הַזֶּה סֵתָם (וְצָרִיף לְלִמּוּד
16 מְגִירָה שְׁוֹהָ שֶׁהוּא רֹאשׁ
17 חֹדֶשׁ⁵) וְיִדְוֶעַ לֹא נֶאֱמַר
18 בְּמִפְרֹשׁ בַּפְּסוּק בְּאֶחָד
19 לַחוּדֶשׁ. וְהִנֵּה בְּפִירוּשׁ
20 רִשְׁי מִפְרֹשׁ דְּמֵה
21 שְׁכָתוּב בַּיּוֹם הַזֶּה⁶ הוּא
22 לְלִמְדֵנוּ שְׁתַּמִּיד נִרְגִּישׁ שִׁבּוּיִם
23 הַזֶּה" נִיתְנָה תּוֹרָה: שְׁיִהְיֶה
24 דְּבָרֵי תּוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֶיךָ
25 כָּאֵלוּ הַיּוֹם נִתְּנָו. וְצָרִיף
26 לְהִבִּין, דְּפִירוּשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה
27 כְּפִשּׁוּטוֹ הוּא שְׁפִיּוּם הַזֶּה
28 קָאִי [=מוֹסַב] עַל רֹאשׁ
29 חֹדֶשׁ סִינַי, וְלִפְרֹשׁ
30 (שֶׁל רִשְׁי) שְׁיִהְיֶה דְּבָרֵי
31 תּוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֶיךָ כֹּי
32 בַּיּוֹם הַזֶּה קָאִי לֹא רַק עַל
33 רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִינַי, אֲלֵא עַל כָּל
34 יוֹם דְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה⁷

בס"ד. יום ה' פ' יתרו, חמשה-עשר בשבט ה'תשל"ד

בַּחוּדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינִי¹, וְאֵיתָא בְּגִמְרָא²
כְּתִיב הִכָּא בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינִי וּכְתִיב הֵתָם³
הַחוּדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם רֹאשׁ חֲדָשִׁים, מֵה לְהֵלֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ
אֵף כָּאֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְיִדְוֶעַ הַדִּיּוּק⁴ מֵה שְׁנֵאֲמַר בַּיּוֹם
הַזֶּה סֵתָם (וְצָרִיף לְלִמּוּד מְגִירָה שְׁוֹהָ שֶׁהוּא רֹאשׁ
חֹדֶשׁ⁵) וְלֹא נֶאֱמַר בְּאֶחָד לַחוּדֶשׁ. וְהִנֵּה בְּפִירוּשׁ רִשְׁי
מִפְרֹשׁ דְּמֵה שְׁכָתוּב בַּיּוֹם הַזֶּה⁶ הוּא שְׁיִהְיֶה דְּבָרֵי תּוֹרָה
חֲדָשִׁים עֲלֶיךָ כָּאֵלוּ הַיּוֹם נִתְּנָו. וְצָרִיף לְהִבִּין, דְּפִירוּשׁ
בַּיּוֹם הַזֶּה כְּפִשּׁוּטוֹ הוּא שְׁפִיּוּם הַזֶּה קָאִי עַל רֹאשׁ
חֹדֶשׁ סִינַי, וְלִפְרֹשׁ שְׁיִהְיֶה דְּבָרֵי תּוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֶיךָ
כֹּי בַּיּוֹם הַזֶּה קָאִי עַל כָּל יוֹם דְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה. גַּם
צָרִיף לְהִבִּין (כְּהַדִּיּוּק בְּכִמָּה דְּרֹשִׁים), אֵיף אֶפְשָׁר
שְׁיִהְיֶה דְּבָרֵי תּוֹרָה בְּכָל יוֹם בְּחֲדָשִׁים וְעַל אַחַת בְּכִמָּה
וּכְכִמָּה חֲדָשִׁים אַחֵר שְׁכָכַר נִתְּנָה הַתּוֹרָה יוֹתֵר מִגֹּ'
אֲלֵפִים שָׁנָה. וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַמְּבַאֵר
בְּהַדְרֹשִׁים דְּבוּר הַמִּתְחִיל זֶה⁸ בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב⁹ וְיִדְבֹּר
אֲלֵקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר, דְּתַבַּת לְאֹמֶר
בְּפִסּוּק זֶה פְּרוּשָׁה הוּא שְׁלִמּוּד הַתּוֹרָה (כָּל הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה) יְהִי בְּאוּפֹן דְּלֹאמֶר, לְחִזּוֹר הַדְּבָרִים שְׁהַקְבָּה
אוֹמֵר עֲכָשִׁיו, כְּמוֹ שְׁכָתוּב¹⁰ תַּעֲן לְשׁוֹנֵי אִמְרָתְךָ,
שְׁהַתּוֹרָה הִיא אִמְרָתְךָ אֲלֵא שְׁלִשְׁוֹנֵי תַּעֲן כְּעֻנָּה אַחֵר

35 גַּם צָרִיף לְהִבִּין (כְּהַדִּיּוּק בְּכִמָּה דְּרֹשִׁים)⁷ [=מֵאִמְרֵי חֲסִידוֹת],
36 אֵיף אֶפְשָׁר שְׁיִהְיֶה דְּבָרֵי תּוֹרָה בְּכָל יוֹם בְּחֲדָשִׁים וְעַל אַחַת
37 בְּכִמָּה וּכְכִמָּה חֲדָשִׁים אַחֵר שְׁכָכַר נִתְּנָה הַתּוֹרָה יוֹתֵר מִגֹּ'
38 אֲלֵפִים שָׁנָה. וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה (הַקּוּשִׁיא הַאֲחֵרוֹנָה) עַל
39 פִּי הַמְּבַאֵר בְּהַדְרֹשִׁים
40 דְּבוּר הַמִּתְחִיל זֶה⁸
41 בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב⁹ וְיִדְבֹּר
42 אֲלֵקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים
43 הָאֵלֶּה לְאֹמֶר, שְׁצִרִיף לְהִבִּין
44 פִּירוּשׁ תִּבַּת 'לְאֹמֶר', שְׁהִרִי אֵין
45 לְפִרֵּשׁ כֹּאן כְּכָל הַתּוֹרָה שְׁעַל
46 הַשּׁוּמַע 'לְאֹמֶר' לְזוּלָתוֹ, (כְּמוֹ
47 שְׁכָאֲשֶׁר מִשָּׁה הִיָּה שׁוּמַע הַצִּיּוּר,
48 הִיָּה אוֹמֶרָה אַחֵר מִכָּן לְיִשְׂרָאֵל),
49 שְׁהִרִי כֹאן כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁמַעוּ
50 בְּעֵצָמָם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
51 ה' ? אֲלֵא דְתַבַּת לְאֹמֶר
52 בְּפִסּוּק זֶה פְּרוּשָׁה הוּא
53 צִיּוּר שְׁלִמּוּד הַתּוֹרָה (כָּל
54 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) כֹּאֲשֶׁר אָדָם
55 לּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה (גַּם בְּדוּרוֹת
56 שְׁאֲחֵר-כֵּךְ) יְהִיָּה בְּאוּפֹן
57 דְּלֹאמֶר, לְחִזּוֹר הַדְּבָרִים
58 שְׁהַקְבָּה אוֹמֵר עֲכָשִׁיו
59 הַצִּיּוּר הוּא שְׁגַם עֲכָשִׁיו כֹּאֲשֶׁר
60 נִלְמַד תּוֹרָה יְהִיָּה זֶה בְּאוּפֹן שֶׁל
61 'חִזְרוּ' עַל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה שֶׁל ה'.
62 אֵין אֲלוּ דְבָרֵי הָאָדָם עֲצוּם, אֲלֵא
63 כֹּאֲלוֹ הוּא יִתְבָּרַךְ חִזּוֹר וְאוֹמֵר
64 דְּבָרִים הַלָּלוּ דֶּרֶךְ פִּי הָאָדָם
65 הַלּוּמֵד, כְּמוֹ שְׁכָתוּב¹⁰ תַּעֲן
66 לְשׁוֹנֵי אִמְרָתְךָ, שְׁהַתּוֹרָה
67 הִיא אִמְרָתְךָ אֲלֵא
68 שְׁלִשְׁוֹנֵי רַק תַּעֲן [=מִלְשׁוֹן]

(*) יצא לאור בקונטרס כ"ב שבט – תש"נ, "לקראת ש"פ יתרו, כ"ב שבט – יאָרצייט-הילולא השני של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע. . . עש"ק פ' יתרו, כ"ב שבט, שנת ה'תשנ"ג.

1) פרשתנו (יתרו) יט, א. 2) שבת פו, ב. 3) בא יב, ב. 4) רד"ה זה בתו"א ריש פרשתנו. תקס"ז (סה"מ תקס"ז ע' קמו). תו"ח פרשתנו שסו, ב (בהוצאה החדשה – ח"ב רנא, א). תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' פט). 5) בפרש"י כאן "ביום הזה – ברח"ח. ומזה שאינו מביא הגד"ש שבמס' שבת שם, מוכח, שזה מובן מהכתוב עצמו. וכפירוש הספורנו "ביום הזה – ביום החדוש" (וראה ראב"ע כאן). אבל גם לפי פירוש זה יש מקום להדיוק דהול"ל באחד לחודש – ראה פקודי מ, ב. שם, יז. ועוד. 6) בפרש"י שם: "לא הי' צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה". ובד"ה בחודש השלישי ה'תש"ב בתחלתו (סה"מ ה'תש"ב ע' 99) "טעם אומרו ביום הזה סתם ולא נתפרש באיזה יום. . . כפירש"י כו". 7) סה"מ תרס"ה ס"ע רלה. עטר"ת ע' תלח. תרפ"ה ע' ריא. ה'ש"ת ע' 116. וראה לקו"ת שה"ש מב, א. 8) תו"א שם סז, א. סה"מ תקס"ז שם ע' קמט. תו"ח שם שע, ב (בהוצאה החדשה – ח"ב רנג, ב). סה"מ תרנ"ה שם ע' צא-ב. 9) פרשתנו כ, א. 10) תהלים קיט, קעב.

ביאור בדרך אפשר

1 'מענה' קענען אחר האומר. ולכן מה להלן, במתן תורה, בני
2 ישראל עמדו באמה וביראה כו' אף כאן כו' 11 כאשר היהודי לומר
3 תורה עכשיו, עליו ללמוד באימה וביראה, כי בלמודו התורה עכשיו
4 הקב"ה אומר הדברים האלה עכשיו, באותו האופן ממש

5 כבשעת מתן תורה ויתפרש

6 תיבת 'לאמר' שהיהודי (כלומדו
7 תורה) גורם שהקדוש-ברוך-הוא
8 יחזור על דבריו גם עכשיו. וגם
9 זה צריך באור, דכיון
10 שדבריו של הקב"ה
11 חיים וקיימים לעד בלי
12 שום שנוי 12, אם כן, דברי
13 התורה שנאמרו במתן-תורה
14 נשארים קיימים לנצח, ומה
15 מתוסף ומתחדש בזה
16 שהקדוש-ברוך-הוא אומרם
17 עכשיו (בעת למוד
18 האדם) עוד פעם 13 ?

19 (ב) ויוכן זה בהקדים
20 דאיתא במדרש 14 הממשיל
21 את השינוי שנעשה בעולם
22 על-ידי מתן תורה, משל
23 למלך שגזר ואמר בני
24 רומי לא ירדו לסוריא
25 ובני סוריא לא יעלו
26 לרומי, כך קשברא
27 הקב"ה את העולם גזר
28 ואמר השמים שמים לה'
29 והארץ נתן לבני אדם 15 -
30 הקדושה תישאר למעלה, ולכן -
31 לפני מתן תורה לא היתה
32 המשכת אלקות בעולם,
33 כשבקש לתן התורה בטל
34 הגזרה ואמר התחתונים
35 יעלו לעליונים
36 והעליונים ירדו
37 לתחתונים, ואני
38 המתחיל, שנאמר 16 קודם
39 וירד הוי' על הר סיני
40 ואחר-כך כתיב 17 ואל
41 משה אמר עלה אל הוי'.
42 והנה ידוע שהגלוי
43 אלקות בעולם שהיה
44 בשעת מתן תורה (ירידת
45 העליונים לתחתונים,
46 וירד הוי' על הר סיני)

ביאור בדרך אפשר

47 היה בדרך גילוי אור אלוקי מלמעלה למטה, הינו שהגלוי היה
48 מצד ההמשכה מלמעלה והמטה לא היה כלי לזה 18 ולכן לא
49 נפעל כל שינוי במציאות הנבראים, וענין התחתונים יעלו לעליונים
50 לא נעשה עדיין במתן תורה, אלא הוא 19 שבמתן תורה נתן הכח

51 שהעבודה דתורה ומצות

52 שלאחרי מתן תורה

53 תפעול בעולם שיהיה

54 כלי לאלקות. וכמבאר

55 במקום אחר 20, דזה שעל

56 ידי קיום המצות עכשיו

57 נעשה ברור וזכוף

58 בהדברים שבעולם

59 שבהם נעשית המצוה,

60 ועד שבכמה ענינים

61 נעשים הם (הדברים

62 שבעולם) חפצא של

63 מצוה שהחפץ הגשמי נהפך

64 להיות חפץ קדוש (כמו בתפילין

65 ומוזוז וכו') וצריך לנהוג בו

66 בזהירות מיוחדת, הוא על ידי

67 נתינת כח מיחדת שנתנה

68 במתן תורה. דמצד עצמם

69 לא היה שייך לפעול קדושה

70 בחפצים גשמיים, כיון

71 שהמצות (רצונו של

72 הקב"ה) והדברים

73 שבעולם (שבהם נעשים

74 המצות) הם בריחוק באין

75 צרוף לגמרי וכיצד יוכלו

76 המצוות לשנות את החפצים

77 הגשמיים ולהפכם לקדושה?

78 לכן, בכדי שהמצות

79 יפעלו שנוי בהדברים

80 שבעולם הוא דוקא על

81 ידי בטול הגזרה

82 והמחיצה שבין

83 העליונים (מצות)

84 והתחתונים (הדברים

85 שבעולם) וביטול הגזירה

האומר. ולכן מה להלן באימה וביראה כו' אף כאן
כו' 11, כי בלמודו התורה עכשיו הקב"ה אומר
הדברים האלה עכשיו, באותו האופן ממש כבשעת
מתן תורה. וגם זה צריך באור, דכיון שדבריו של
הקב"ה חיים וקיימים לעד בלי שום שנוי 12, מה
מתוסף ומתחדש בזה שאומרם עכשיו (בעת למוד
האדם) עוד פעם 13.

(ב) ויוכן זה בהקדים דאיתא במדרש 14, משל למלך
שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני
סוריא לא יעלו לרומי, כך קשברא הקב"ה את העולם
גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם 15,
כשבקש לתן התורה בטל הגזרה ואמר התחתונים יעלו
לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל,
שנאמר 16 וירד הוי' על הר סיני וכתיב 17 ואל משה אמר
עלה אל הוי'. והנה ידוע שהגלוי אלקות בעולם שהיה
בשעת מתן תורה (ירידת העליונים לתחתונים, וירד
הוי' על הר סיני) היה בדרך מלמעלה למטה, הינו
שהגלוי היה מצד ההמשכה מלמעלה והמטה לא היה
כלי לזה 18, וענין התחתונים יעלו לעליונים הוא 19
שבמתן תורה נתן הכח שהעבודה דתורה ומצות
שלאחרי מתן תורה תפעול בעולם שיהיה כלי לאלקות.
וכמבאר במקום אחר 20, דזה שעל ידי קיום המצות
נעשה ברור וזכוף בדברים שבעולם שבהם נעשית
המצוה, ועד שבכמה ענינים נעשים הם (הדברים
שבעולם) חפצא של מצוה, הוא על ידי נתינת כח
מיחדת שנתנה במתן תורה. דכיון שהמצות (רצונו של
הקב"ה) והדברים שבעולם (שבהם נעשים המצות) הם
באין צרוף לגמרי, לכן, בכדי שהמצות יפעלו שנוי
בדברים שבעולם הוא דוקא על ידי בטול הגזרה
והמחיצה שבין העליונים (מצות) והתחתונים (הדברים

(11 ברכות כב, א. 12) ולהעיר מסה"מ תרנ"ה שם. (13) ראה עד"ז סה"מ תרס"ה והש"ת שבעה עשר
7. (14) תנחומא וראא טו. שמו"ר פ"ב ג. ועוד. (15) תהלים קטו, טז. (16) פרשתנו יט, כ. (17) משפטים
כד, א. (18) סה"מ תרמ"ג ס"ע פד ואילך. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תקל ואילך. ובכ"מ. וראה לקו"ש
ח"ח ע' 24. (19) ראה לקו"ש שם. (20) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. הדרן על הש"ס

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נעשה בזמן מתן תורה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה,
2 דְּזֶה שְׁעַל יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה שְׁנוֹי (רוֹמְמוֹת²¹) בְּהָאֲדָם
3 הַלּוֹמְדָה כְּדַבְרֵי רַב יוֹסֵף "אִי לֹא הָאִי יוֹמָא דְקָא גְרִים כְּמָה יוֹסֵף אִיכָא
4 בְּשׁוּקָא" [=לולי יום זה – יום מתן-תורה - שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי
5 אנשים הרבה בשוק ששמו יוסף

6 ומה בניי לבנים] (ראה בהערה 1
7 21), וְעַד שֶׁהוּא מִתְאַחֵד
8 עִם חֻמְתּוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה²²
9 שכאשר שכלו שקוע בדברי
10 התורה הרי זה (בלשון התניא)
11 "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו
12 ולא נמצא כערכו כלל" כיון
13 שבשעה זו שכלו שקוע לגמרי
14 בדברי התורה, והכח לזה הוּא
15 עַל יְדֵי שְׂבִימָתָן תּוֹרָה
16 נַעֲשֶׂה בְּטוֹל הַגְּזֵרָה
17 וְהַמְחִיצָה שְׂבִינ חֻמְתּוֹ
18 שֶׁל הַקֶּב"ה (עֲלִיּוֹנִים)
19 וְשָׁכַל הָאֲדָם (תַּחְתּוֹנִים).
20 לסיכום, החיבור בין המעלה
21 והמטה הוא בשני אופנים: א.
22 "עליונים ירדו לתחתונים" -
23 גילוי אור אלוהי בזמן מתן תורה.
24 ב. "תחתונים יעלו לעליונים" -
25 נתינת כח בזמן מתן-תורה
26 לעבודת בני-ישראל בקיום
27 התורה ומצוות לאחרית מתן תורה
28 שבוה יזכרו הם את ה'מטה'.
29 להלן יבאר כי בחיבור זה בין
30 המעלה והמטה שנעשה
31 במתן-תורה שני ענינים: חיבור

32 מעלה ומטה במקום - עולם האצילות (מעלה) ועולמות בריאה יצירה עשיה
33 (-מטה). וברדרגה גבוהה יותר - חיבור בין 'אור הבלי-גבול' ל'אור הגבול'
34 (וכמו שיתבאר להלן).

35 ג) וְהִנֵּה בְּמַעֲלָה וּמִטָּה (עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים) שְׁנֵי פְּרוּשִׁים
36 (עֲנִינִים). מַעֲלָה וּמִטָּה בְּמָקוֹם (מָקוֹם גְּשָׁמִי שְׁמִים וָאָרֶץ) אוֹ
37 מָקוֹם רוּחָנִי (עוֹלָם הָאֲצִילוּת וְעוֹלְמוֹת שְׁלֵמָה), וְעִנְיָן זֶה דְּמַעֲלָה
38 וּמִטָּה שֶׁרָשׁוּ הוּא מְאֹר הַקָּו - אור אלוהי שנמשך באופן מוגבל לפי

39 ערך העולמות והנבראים, במקום שמאיר אור הקו באופן עליון הרי המקום
40 ההוא בבחינת 'מעלה' ובמקום שמאיר באופן נמוך יותר הרי הוא בבחינת
41 'מטה'. דְּבָאָם הֵיטָה הַהִמְשָׁכָה מְאֹר אֵין סוֹף (שְׁלֹא עַל יְדֵי
42 הַקָּו) הֵיטָה כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה²³ כיון שאור זה הוא למעלה מגדרי
43 הנבראים, ובהארתו אין חילוק

44 בין מעלה ומטה אלא מאיר
45 בכלום בשוה. וְעוֹד פְּרוּשׁ
46 בְּמַעֲלָה וּמִטָּה, שְׁפָלָלוֹת
47 עִנְיָן הַהִתְחַלְקוֹת (מַעֲלָה
48 וּמִטָּה דְּמָקוֹם) נִקְרָא
49 בְּשֵׁם מִטָּה (כולל העולמות
50 שבגדר 'מעלה' לפירוש

51 הראשון). כִּי מַעֲלָה הוּא
52 לְמַעֲלָה מִהִתְחַלְקוֹת.
53 וְכִידּוּעַ²⁴ בְּפְרוּשׁ
54 הַמְּאָמֵר²⁵ אוֹר אֵין סוֹף
55 מצד שלימותו נמצא הוא הן
56 לְמַעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין
57 קָץ וְהֵן לְמִטָּה מִטָּה עַד
58 אֵין תַּכְלִית, דְּפִירוּשׁ לְמִטָּה
59 מִטָּה הוּא (לא רק בעולם הזה
60 התחתון, אלא גם) הָאֹר
61 שְׂבִיבְחִינָה גְּבוּל, שֶׁרָשׁ
62 הַקָּו נִקְרָא בְּשֵׁם 'מטה' לגביו
63 (שֶׁכְּכֵן בָּאוּר זֶה לְמִרוֹת שְׁהוּא
64 אֵינוֹ מוֹגְבֵל כֻּלָּל יֵשׁ בּוֹ
65 בְּהַעֲלֵם הַהִתְחַלְקוֹת
66 דְּמַעֲלָה וּמִטָּה, שְׁהֵם
67 הַשֶּׁרֶשׁ דְּמַעֲלָה וּמִטָּה
68 שְׂבִיבְחוֹלָמוֹת), וְלְמַעֲלָה
69 מַעֲלָה הוּא אוֹר הַבְּלִי

70 גְּבוּל, שֶׁרָשׁ הַסּוֹבֵב [=אורו הגדול שאינו מאיר בעולמות בפנימיות]
71 שְׂלֵמָה מִהִתְחַלְקוֹת וְכֵמוֹ שְׁבִנוּעַ לְמֵאמֵר "אוֹר אֵין סוֹף לְמִטָּה מִטָּה"
72 מְבֹאֵר שֶׁמִּטָּה פִּירוּשׁוֹ שׁוֹרֵשׁ הַהִתְחַלְקוֹת, כִּךְ אֲפֹשֶׁר לֹמַר גַּם בְּנוּעַ לְחִיבוּר
73 מַעֲלָה וּמִטָּה שְׂבִמָתָן תּוֹרָה - שִׁתְפָּרֵשׁ 'מטה' גַּם עַל הַדְּרָגָה הַגְּבוּוּהָ שְׁהִיא
74 שׁוֹרֵשׁ הַהִתְחַלְקוֹת בֵּין מַעֲלָה וּמִטָּה. וְיֵשׁ לֹמַר, דְּזֶה שְׂבִיבְמָתָן תּוֹרָה
75 נַעֲשֶׂה הַחֲבִיבּוֹר דְּמַעֲלָה וּמִטָּה, הוּא בְּשָׁנֵי הָעֲנִינִים. הַחֲבִיבּוֹר
76 דְּמַעֲלָה וּמִטָּה שְׂבִיבְחוֹלָמוֹת (מָקוֹם), דְּבִכְלָלוֹת הוּא הַחֲבִיבּוֹר

(תשמ"ט) ס"ה ואילך (תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס ס"ע תיז ואילך). 21) ראה פסחים סח, ב "אי לא האי יומא דקא גרים (יום דמ"ת) כמה יוסף איכא בשוקא", ובפירוש"י שם "שלמדתי תורה ונתרוממתי". ובלקו"ש שם (ע' 214), דהשינוי שנעשה בהאדם הלומד תורה, שמתעלה ומתרומם, נתחדש ב"האי יומא דמ"ת. וראה הדרן הנ"ל הערה 31 (תורת מנחם שם ס"ע תיח ואילך). ואכ"מ. 22) תניא פ"ה. 23) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' מט ואילך. תער"ב ח"ב ע' תתקכ ואילך. סה"מ ה'תש"ח ע' 160 ואילך. 24) המשך תרס"ו ע' קפט. ובכ"מ. 25) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט – מ, ב). ז"ח יתרו לד, סע"ג. וראה לקמן ח"ג ע' קעא ואילך. קפ ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דְּאֶצִּילוֹת וּבְרִיָּאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה²⁶, וְגַם הַחֲבוּר דָּאוּר הַבְּלִי
2 גְּבוּל שְׁלֹמְעֵלָה מְעוֹלְמוֹת עִם הָאוּר שְׁבַעְרָף הָעוֹלְמוֹת,
3 וְכִדּוּעַ²⁷ שְׁעֵנִין הַמְצוֹת (שְׁלֹאֲחֵרִי מִתֵּן תּוֹרָה) הוּא שְׁעַל
4 יָדָם נַעֲשֶׂה יְחִיד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיה, יְחִיד סוֹכֵב

5 (-) אורו הגדול שאינו מאיר
6 בעולמות בפנימיות) וּמִמְלָא (-)
7 אור מצומצם שבגדר התחלקות).
8 שגם בעולמות למטה בהם מאיר
9 אור מצומצם - 'ממלא', גם בהם
10 יאיר אורו הגדול. וזהו 'יחיד'
11 קודש-ברוך הוא (אור הסוכב)
12 ושכינתיה' (אור הממלא). בסעיף
13 הבא יתבאר שכשם שנתבאר
14 בסעיפים א' וב' שהחיבור בין
15 עליונים ותחתונים שבמתן תורה
16 (לפירוש הראשון), כולל הן את
17 ירידת העליון למטה באותו זמן
18 והן נתינת כוח לתחתון לעלות
19 אחר-כך, כן הוא גם בפירוש
20 השני ב'מעלה' ו'מטה'.

21 (ד) וְהִנֵּה עֲנִין זֶה
22 שֶׁבְּהַחֲבוּר דְּמַעְלָה וּמִטָּה
23 שֶׁבְּמִתֵּן תּוֹרָה נִכְלָל גַּם
24 הַמַּעְלָה שְׁלֹמְעֵלָה מִהַגֵּדֶר
25 דְּמַעְלָה וּמִטָּה
26 שֶׁבְּעוֹלְמוֹת, הוּא הֵן
27 בְּנוֹגַע לְהַנְתִּינָת כַּח
28 שְׁהִיְתָה בְּמִתֵּן תּוֹרָה עַל
29 הָעֲבוּדָה דְּתוֹרָה וּמְצוֹת
30 שְׁלֹאֲחֵרִי מִתֵּן תּוֹרָה
31 (הַתַּחְתּוֹנִים) יַעֲלוּ
32 לְעֵלְיוֹנִים, שְׁעַל יְדֵי
33 עֲבוּדַת הַתַּחְתּוֹנִים יִמְשָׁךְ

21 (ד) וְהִנֵּה עֲנִין זֶה
22 שֶׁבְּהַחֲבוּר דְּמַעְלָה וּמִטָּה
23 שֶׁבְּמִתֵּן תּוֹרָה נִכְלָל גַּם
24 הַמַּעְלָה שְׁלֹמְעֵלָה מִהַגֵּדֶר
25 דְּמַעְלָה וּמִטָּה
26 שֶׁבְּעוֹלְמוֹת, הוּא הֵן
27 בְּנוֹגַע לְהַנְתִּינָת כַּח
28 שְׁהִיְתָה בְּמִתֵּן תּוֹרָה עַל
29 הָעֲבוּדָה דְּתוֹרָה וּמְצוֹת
30 שְׁלֹאֲחֵרִי מִתֵּן תּוֹרָה
31 (הַתַּחְתּוֹנִים) יַעֲלוּ
32 לְעֵלְיוֹנִים, שְׁעַל יְדֵי
33 עֲבוּדַת הַתַּחְתּוֹנִים יִמְשָׁךְ

וּבְרִיָּאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה²⁶, וְגַם הַחֲבוּר דָּאוּר הַבְּלִי גְּבוּל שְׁלֹמְעֵלָה מְעוֹלְמוֹת עִם הָאוּר שְׁבַעְרָף הָעוֹלְמוֹת, וְכִדּוּעַ²⁷ שְׁעֵנִין הַמְצוֹת (שְׁלֹאֲחֵרִי מִתֵּן תּוֹרָה) הוּא שְׁעַל יָדָם נַעֲשֶׂה יְחִיד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיה, יְחִיד סוֹכֵב וּמִמְלָא.

(ד) וְהִנֵּה עֲנִין זֶה שֶׁבְּהַחֲבוּר דְּמַעְלָה וּמִטָּה שֶׁבְּמִתֵּן תּוֹרָה נִכְלָל גַּם הַמַּעְלָה שְׁלֹמְעֵלָה מִהַגֵּדֶר דְּמַעְלָה וּמִטָּה שֶׁבְּעוֹלְמוֹת, הוּא הֵן בְּנוֹגַע לְהַנְתִּינָת כַּח שְׁהִיְתָה בְּמִתֵּן תּוֹרָה עַל הָעֲבוּדָה דְּתוֹרָה וּמְצוֹת שְׁלֹאֲחֵרִי מִתֵּן תּוֹרָה (הַתַּחְתּוֹנִים) יַעֲלוּ לְעֵלְיוֹנִים, שְׁעַל יְדֵי עֲבוּדַת הַתַּחְתּוֹנִים יִמְשָׁךְ (אוֹר הָאֶצִּילוֹת וְ) אוֹר הַסּוֹכֵב וְעַד לָאוּר הַבְּלִי גְּבוּל שְׁלֹמְעֵלָה וּמִטָּה (הָעֵלְיוֹנִים יִרְדּוּ לַתַּחְתּוֹנִים) וְהֵן בְּהַחֲבוּר דְּמַעְלָה וּמִטָּה (הָעֵלְיוֹנִים יִרְדּוּ לַתַּחְתּוֹנִים) וְהִנֵּה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה גּוֹפָא. וְהֵעֵנִין הוּא, דְּהִנֵּה יְדוּעַ²⁸ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מִזְמַן וּמְקוֹם, שְׁלֹכֵן כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאֵלוּ הַקָּרִיב עוֹלָה²⁹ אֵף שְׁאִינוּ בְּזִמְן וּמְקוֹם הַהֶקְרָבָה³⁰.

(ה) וְהִנֵּה אֵף שְׁיִרִידַת הָעֵלְיוֹנִים לְמִטָּה וְעֲלִית הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים, וְעַד שְׁהִיוּ בְּשְׁנֵי זְמָנִים, דִּירִידַת הָעֵלְיוֹנִים לְמִטָּה הִיְתָה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה וְעֲלִית הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה הִיְתָה לְאַחֲרֵי מִתֵּן תּוֹרָה, מְכָל מְקוֹם, כִּיּוֹן שְׁיִרִידַת הָעֵלְיוֹנִים לְמִטָּה הִיְתָה (גַּם) הַהִתְחַלָּה (וְהַנְתִּינָת כַּח) עַל עֲלִית

(גַּם) הַהִתְחַלָּה (וְהַנְתִּינָת

34 (אוֹר הָאֶצִּילוֹת וְ) אוֹר הַסּוֹכֵב וְעַד לָאוּר הַבְּלִי גְּבוּל שְׁלֹמְעֵלָה
35 הַצְמָצוּם (הַשְּׂרֵשׁ דָּאוּר הַסּוֹכֵב), וְהֵן בְּהַחֲבוּר דְּמַעְלָה וּמִטָּה
36 (הָעֵלְיוֹנִים יִרְדּוּ לַתַּחְתּוֹנִים) שְׁהִיָּה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה גּוֹפָא
37 [=עצמן]. וְהֵעֵנִין הוּא, דְּהִנֵּה יְדוּעַ²⁸ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה
38 מִזְמַן וּמְקוֹם, שְׁלֹכֵן כָּל
39 הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה גַּם
40 הַיּוֹם כְּשֶׁאֵין עֲדִין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ
41 אִם לוֹמֵד בְּתוֹרָה דִּינֵי הַקְּרִיבָה
42 קָרִיב עוֹלָה, נִחְשָׁב לוֹ כְּאֵלוּ
43 הַקָּרִיב עוֹלָה²⁹ אֵף
44 שְׁאִינוּ בְּזִמְן וּמְקוֹם
45 הַהֶקְרָבָה³⁰ [כגון בלילה,
46 וחיון למקום המקדש]. בסעיף
47 הבא יבאר, כי פעולה זו ב'מטה'
48 שנעשתה בזמן מתן תורה, היא
49 לא רק נתינת כוח לאחר זמן
50 שיוכלו לזכר את העולם בכוח
51 התורה, אלא כבר בזמן
52 מתן-תורה "העליונים ירדו
53 לתחתונים" ונעשה שניו
54 ב'מטה'.

34 (אוֹר הָאֶצִּילוֹת וְ) אוֹר הַסּוֹכֵב וְעַד לָאוּר הַבְּלִי גְּבוּל שְׁלֹמְעֵלָה
35 הַצְמָצוּם (הַשְּׂרֵשׁ דָּאוּר הַסּוֹכֵב), וְהֵן בְּהַחֲבוּר דְּמַעְלָה וּמִטָּה
36 (הָעֵלְיוֹנִים יִרְדּוּ לַתַּחְתּוֹנִים) שְׁהִיָּה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה גּוֹפָא
37 [=עצמן]. וְהֵעֵנִין הוּא, דְּהִנֵּה יְדוּעַ²⁸ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה
38 מִזְמַן וּמְקוֹם, שְׁלֹכֵן כָּל
39 הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה גַּם
40 הַיּוֹם כְּשֶׁאֵין עֲדִין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ
41 אִם לוֹמֵד בְּתוֹרָה דִּינֵי הַקְּרִיבָה
42 קָרִיב עוֹלָה, נִחְשָׁב לוֹ כְּאֵלוּ
43 הַקָּרִיב עוֹלָה²⁹ אֵף
44 שְׁאִינוּ בְּזִמְן וּמְקוֹם
45 הַהֶקְרָבָה³⁰ [כגון בלילה,
46 וחיון למקום המקדש]. בסעיף
47 הבא יבאר, כי פעולה זו ב'מטה'
48 שנעשתה בזמן מתן תורה, היא
49 לא רק נתינת כוח לאחר זמן
50 שיוכלו לזכר את העולם בכוח
51 התורה, אלא כבר בזמן
52 מתן-תורה "העליונים ירדו
53 לתחתונים" ונעשה שניו
54 ב'מטה'.

34 (אוֹר הָאֶצִּילוֹת וְ) אוֹר הַסּוֹכֵב וְעַד לָאוּר הַבְּלִי גְּבוּל שְׁלֹמְעֵלָה
35 הַצְמָצוּם (הַשְּׂרֵשׁ דָּאוּר הַסּוֹכֵב), וְהֵן בְּהַחֲבוּר דְּמַעְלָה וּמִטָּה
36 (הָעֵלְיוֹנִים יִרְדּוּ לַתַּחְתּוֹנִים) שְׁהִיָּה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה גּוֹפָא. וְהֵעֵנִין הוּא, דְּהִנֵּה יְדוּעַ²⁸ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מִזְמַן וּמְקוֹם, שְׁלֹכֵן כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאֵלוּ הַקָּרִיב עוֹלָה²⁹ אֵף שְׁאִינוּ בְּזִמְן וּמְקוֹם הַהֶקְרָבָה³⁰.
34 (ה) וְהִנֵּה אֵף שְׁיִרִידַת הָעֵלְיוֹנִים לְמִטָּה וְעֲלִית הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים, וְעַד שְׁהִיוּ בְּשְׁנֵי זְמָנִים, דִּירִידַת הָעֵלְיוֹנִים לְמִטָּה הִיְתָה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה וְעֲלִית הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה הִיְתָה לְאַחֲרֵי מִתֵּן תּוֹרָה, מְכָל מְקוֹם, כִּיּוֹן שְׁיִרִידַת הָעֵלְיוֹנִים לְמִטָּה הִיְתָה (גַּם) הַהִתְחַלָּה (וְהַנְתִּינָת כַּח) עַל עֲלִית

(26 ראה סה"מ תרמ"ג ע' עה. המשך תער"ב ח"א ע' רנ. ובכ"מ. 27) תניא פמ"א (נח, א). המשך תרס"ו ע' לו. שם ע' נה. ועוד.
(28) לקו"ת במדבר יג, א-ב. קונטרס עץ החיים פ"ב. ובכ"מ. 29) מנחות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת סוף ס"א. מהדו"ק שם ס"א. הל' ת"ת פ"ב ס"א. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 413 הערה 25 ובשו"ע"ג שם. 30) לכאורה ה"י מקום לקשר זה עם מרז"ל (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב מט, א) שהתורה קדמה לעולם, כי גדר העולם הוא מקום זמן (שעזויה"א פ"ז – פב, א), וכיון שהתורה קדמה לעולם היא למעלה מזמן ומקום. וע"פ הידוע (המשך תער"ב שבעה"ע 23) שהגדר דומן ומקום הוא לא רק בהעולם עצמו אלא גם בהאור שבערך העולמות, וכנ"ל (סעיף ג) שבאור הקו ישנם הענינים דמעלה ומטה (מקום) וקדימה ואיחור (זמן), שהם השרש דמקום וזמן שבעולמות, יש לומר, דזה שהתורה היא למעלה מזמן ומקום הוא לפי ששרשה הוא באוא"ס שלפני הצמצום, ויתירה מזו, שבהאור שלפני הצמצום גופא, שרש התורה הוא בעצמות אוא"ס שלמעלה מהאור השייך לעולמות. ומזה מובן שבירידת העליונים למטה שבנתינת התורה נכלל גם אור הבל"ג שלמעלה מהגדר דמעלה ומטה שבעולמות. אבל סיום מרז"ל זה שקדמה אלפיים שנה – שולל פ"י זה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 פתח על עלית התחתונים, וכמאמר רז"ל ואני המתחיל דכל
2 זה, לכן, היתה הירידה באופן שכבר בשעת מעשה פעלה
3 בהתחתונים. ועל פי זה יש לבאר מה דאיתא³¹ שהקול
4 דעשרת הדברות היה נשמע מכל ד' רוחות העולם (מזרח

5 מערב דרום וצפון) ומלמעלה

6 ומלמטה, כי הגלוי דאור 1
7 אין סוף שהוא הרי למעלה 2
8 מגדר מקום (למעלה גם 3
9 מהגדר המקום כמו 4
10 שהוא בנקו) (כמו שנתבאר 5
11 בסעיף ג') ביכולתו לפעול שגם 6

12 המקום המוגבל יהיה בו תכונות 7
13 של 'בלי-גבול', שבקול 8
14 דעשרת הדברות פעל גם 9
15 במקום המוגבל (שבו 10
16 נשמע הקול) שיהיה 11
17 למעלה מהמקום³². 12

18 ולכן, אף שהמקום שבו 13
19 היה הקול היה מקום 14
20 גשמי מסים, נכללו בו כל 15
21 הששה קצות והיה נשמע 16
22 הקול מכל ארבע הרוחות 23
24 ומלמעלה ומלמטה. ויש 25
26 לומר, שכשם שנתבאר בנוגע 27
28 לענין ה'מקום' על דרך זה 29
29 הוא בנוגע לזמן - כך גם 30
31 בנוגע לענין הזמן, שעל ידי 32

33 גילוי אור אין סוף במתן תורה 34

35 פעל הוא על הזמן המוגבל 36

37 שתהיה בו התכונה של 'בלי 38

39 גבול', למעלה מגדרי הזמן, 40

41 שהזמן שבו נתנה תורה 42

43 היה למעלה מהזמן, 44

45 ונכלל בו כל המשך 46

47 הזמן. ויש לומר דזהו 48

49 מהטעמים על זה שמתן 50

51 תורה היה רק פעם אחת 52

ולא יהיה עוד פעם³³, כי בזמן דמתן תורה נכלל כל המשך
הזמן כלו. ועל דרך זה הוא בנוגע לראש חודש סיון שאז
נשלמה ההכנה למתן תורה³⁴, שביום זה נכלל כל המשך
הזמן שלאחרי זה. וזהו הקשר דשני הפרושים דביום הזה,

התחתונים, וכמאמר רז"ל ואני המתחיל דכל זה, לכן,
היתה הירידה באופן שבשעת מעשה פעלה
בהתחתונים. ועל פי זה יש לבאר מה דאיתא³¹ שהקול
דעשרת הדברות היה נשמע מכל ד' רוחות העולם
ומלמעלה ומלמטה, כי הגלוי דאור אין סוף שלמעלה
מגדר מקום (למעלה גם מהגדר המקום כמו שהוא
בנקו) שבקול דעשרת הדברות פעל במקום (שבו
נשמע הקול) שיהיה למעלה מהמקום³². ולכן, אף
שהמקום שבו היה הקול היה מקום מסים, נכללו בו
כל הששה קצות. ויש לומר, שעל דרך זה הוא בנוגע
לזמן, שהזמן שבו נתנה תורה היה למעלה מהזמן,
ונכלל בו כל המשך הזמן. ויש לומר דזהו מהטעמים
על זה שמתן תורה היה רק פעם אחת ולא יהיה עוד
פעם³³, כי בזמן דמתן תורה נכלל כל המשך הזמן כלו.

ועל דרך זה הוא בנוגע לראש חודש סיון שאז נשלמה
ההכנה למתן תורה³⁴, שביום זה נכלל כל המשך הזמן
שלאחרי זה. וזהו הקשר דשני הפרושים דביום הזה,
שקאי על ראש חודש סיון ושקאי על כל יום, כי בראש
חודש סיון דשנת מתן תורה נכללו כל הימים שלאחרי

זה.

ו) ועל פי זה יש לבאר ההוספה והחדוש של הדבור
דהקב"ה (אמרתך) בעת למוד האדם על הדבור
שהיה במתן תורה, כי זה שהדבור דמתן תורה ישנו
בכל זמן הוא מצד הלמוד של האדם וכמו שנתבאר
לעיל (סעיף ה) דזה שגלוי דמתן תורה פעל
בהזמן שבו נתנה תורה
שהיה כלול בו כל
המשך הזמן, הוא בכדי
שהגלוי דמתן תורה יהיה
ההתחלה והנתינת כח על
עלית התחתונים, עבודת
האדם. ולכן הדבור
דהקב"ה שבא על ידי
למוד האדם בפועל הוא
נעלה יותר כיון שבשעה זו
נשלמת המטרה שלשמה היה
גילוי נעלה כזה בזמן מתן-תורה.

ו) ועל פי זה יש לבאר ההוספה והחדוש של הדבור

דהקב"ה (אמרתך) בעת למוד האדם על הדבור

שהיה במתן תורה, כי זה שהדבור דמתן תורה ישנו

בכל זמן הוא מצד הלמוד של האדם וכמו שנתבאר

לעיל (סעיף ה) דזה שגלוי דמתן תורה פעל בזמן שבו

נתנה תורה שיהיה כלול בו כל המשך הזמן, הוא בכדי

שהגלוי דמתן תורה יהיה ההתחלה והנתינת כח על

עלית התחתונים, עבודת האדם. ולכן הדבור

דהקב"ה שבא על ידי למוד האדם הוא נעלה יותר.

היה ההתחלה והנתינת כח על עלית התחתונים, עבודת האדם. ולכן הדבור
דהקב"ה שבא על ידי למוד האדם הוא נעלה יותר.

(31) תקו"ז תכ"ב (סד, ב), הובא בתניא פל"ו (מו, א). וראה תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. 32) וע"ד מקום ארון אינו מן המדה (יומא כא, א. וש"ג). וראה ד"ה באתי לגני ה'תש"ל (לעיל ע' שלה) ס"ג, ובהערה 22 שם. 33) סה"מ תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. שם ע' תקמו. תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. ה'תש"ט ע' 57. ועוד. 34) תו"א פרשתנו סז, סע"ג. תו"ח שם שעג, א [בהוצאה החדשה - ח"ב רנה, ב].

בחדוש השלישי

ביאור בדרך אפשר

1 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, דָּכְמוּ שְׁפִיּוֹם הָיָה כְּפִשׁוּטוֹ שְׁקָאֵי עַל רֹאשׁ
 2 חוּדָשׁ, הוּא רַק מוֹלֵד הַלְבָנָה, שְׁבֹרָשׁ חוּדֶשׁ - זְמַן לִידַת הַיָּרֵחַ -
 3 נִרְאִיתָ הֵיא כִּנְקָדָה בְּלֶכֶד, וְאַחֲרֵי כֵן הֵיא הוֹלֶכֶת וּמִתְגַּדֶּלֶת עַד
 4 לְיוֹם הַט"ו שָׁבוּ קִימָא סִיחְרָא בְּאַשְׁלִימוּתָא³⁵ [=נִרְאִיתָ הַלְבָנָה
 5 בְּמִלּוּאָה], עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא
 6 בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְשְׁלוּ לַלְבָנָה,
 7 שְׁבַעַת מִתֵּן תוֹרָה שְׁהִיָּה
 8 בְּמִדְבָּר סִינִי, הִיָּה
 9 הַהִתְחַלָּה וְהָיָה בְּמַעֲלָתָם רַק
 10 כְּבִמְצַב שֶׁל לִידָה, וְעַל יְדֵי
 11 הָעֲבוּדָה דִּישְׂרָאֵל לְאַחֲרֵי
 12 זֶה וְלְאַחֲרֵי מִתֵּן תוֹרָה
 13 בְּמִשְׁךָ כִּמְהָ דוֹרוֹת הֵם
 14 הוֹלְכִים וּמִתְגַּדֶּלִים, וְעַד
 15 שְׁפִימִי דְיֹד³⁶ וּבִימִי
 16 שְׁלֵמָה הִיָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַצֵּב
 17 שֶׁל קִימָא סִיחְרָא
 18 בְּאַשְׁלִימוּתָא³⁵ כִּיּוֹן שְׁדוּד
 19 הוּא דוּר י"ד [בְּגִימְטְרִיא דוּר]
 20 מֵאַבְרָהָם, וְשֵׁלֵמָה דוּר ט"ו, וְלִכְן
 21 הֵם כְּמִשְׁלֵי יָמֵי אֲמַצַּע הַחוּדֶשׁ
 22 כְּאַשֶׁר נִרְאִיתָ הַלְבָנָה בְּמִלּוּאָה.
 23 וְכֹזֶה נִשְׁלֵמָה הָעֲלָא ה'תַּחַתּוּנִים'
 24 ל'עֲלִיוֹנִים'. וְעַקֵּר הַמִּלּוּי
 25 וְהַשְׁלִימוּת יְהִיָּה בְּדָרָא
 26 דְּמִלְכָּא מְשִׁיחָא [=דוּרוֹ שֶׁל
 27 מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ], שְׁאָז יְהִיָּה
 28 וַיֵּרָד [=יִמְשׁוּל] מִיָּם עַד יָם
 29 [=יָם הַדְּרוֹמִי, עַד יָם הַצִּפּוֹנִי]
 30 וּמִנְהָרָה עַד אֶפְסִי אֶרֶץ
 31 [=מִהַנָּהָר שְׁבִמְזוּרָה עַד סוֹף
 32 הַמַּעְרֵב]³⁷, בְּכָל מְקוֹם
 33 בְּשׂוּהָ, וְעַד כְּמוֹ שִׁכְתוֹב
 34 בַּהֲמִשְׁךָ הַפָּקֶה בְּתַהֲלִים
 35 לְוִימְלָא כְּבוֹדוֹ אֵת כָּל
 36 הָאֶרֶץ³⁸ [=כָּל בְּנֵי הָאָדָם
 37 יִכְיָרוּ כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּב"ה], מִלּוּי
 38 בְּתַכְלִית הַשְׁלֵמּוּת בְּכָל
 39 הָאֶרֶץ בְּשׂוּהָ. בְּסַעֲיָהּ הָבָא
 40 יִתְבָּאָר, כִּי שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלוֹ
 41 שְׁבִמְתֵּן-תוֹרָה עֲלִיוֹנִים יִרְדּוּ
 42 לְתַחַתּוּנִים וְתַחַתּוּנִים יַעֲלוּ
 43 לְעֲלִיוֹנִים, מִתְבָּטְאִים גַּם בְּשְׁנֵי
 44 הַשְּׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאוּ בָּהֶם הַתוֹרָה
 45 'עוֹר' וְתוֹשִׁיָּה'.
 46 (ז) וְהִנֵּה מִבְּאֵר בְּהִדְרוּשִׁים³⁹, שֶׁהַתוֹרָה נִקְרְאָתָ עֲזוֹ

ביאור בדרך אפשר

47 בְּהִדְרוּשִׁים³⁹, שֶׁהַתוֹרָה נִקְרְאָתָ עֲזוֹ⁴⁰ - בְּפִסּוּק "ה' עוֹז לַעֲמוֹ יִתֵּן
 48 ה' יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם" וְתוֹשִׁיָּה⁴¹ - בְּפִסּוּק "הַפְּלִיא עֲצָה הַגְּדִיל תוֹשִׁיָּה".
 49 וְהַטַּעַם לְשִׁמּוֹת אֵלּוּ, כִּיּוֹן שֶׁהַתוֹרָה נִתְּנָתָ כּוּחַ - עֲזוֹ לְנַפֵּשׁ הָאֱלֹקִית וְכֵן
 50 הַתוֹרָה הֵיא תוֹשִׁיָּה לְנַפֵּשׁ הַבְּהִמִּית - מִתִּישָׁה אֶת נַפְשׁ הַבְּהִמִּית. וְזֶה
 51 שְׁנֵי בְּתוֹרָה שְׁנֵי עֲנִינִים
 52 אֵלֶּה (א) שְׁנֵי בְּתוֹרָה
 53 בְּעֲנִינִים גְּשָׁמִיִּים - הַלְכוֹת
 54 הַמִּדְבָּרוֹת בְּעֲנִינִים גְּשָׁמִיִּים)
 55 הוּא, כִּי מְקוֹר הַתוֹרָה
 56 וְיִסּוּדָהּ הוּא בְּאֹרֶן אֵין
 57 סוֹף בְּרוּךְ הוּא בְּעֲצָמוֹ
 58 וּבְכְבוֹדוֹ וְלִמְרוֹת שֶׁהַתוֹרָה
 59 יִרְדָּה לְמַטָּה לֹא נִשְׁתַּתָּה כָּלל
 60 וְנִשְׁאַרָה בְּקִדּוּשָׁהּ הָעֲלִיוֹנָה
 61 [וְגִלּוּי בְּחִינָה זוֹ דְּתוֹרָה -
 62 כְּדֵי שֶׁאֵין יַעֲלֶה כּוּחַ זֶה שְׁבִתוֹרָה
 63 אֲצֵל הָאָדָם, צִרִיךְ הוּא לְלַמּוֹד
 64 בְּאֹפֶן מִיּוּחָד: הוּא דוּקָא
 65 כְּשֶׁלֵּמּוֹד הַתוֹרָה שֶׁל
 66 הָאָדָם הוּא בְּכַטּוּלָה,
 67 כְּעוֹנָה אַחֲרֵי הַקּוֹרָא
 68 (שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסַעֲיָהּ א'). וַיֵּשׁ
 69 לְזִמְרָה, דְּשְׁנֵי הָעֲנִינִים
 70 שְׁבִתוֹרָה דְּעֲזוֹ וְתוֹשִׁיָּה הֵם
 71 גַּם דְּגִמְתָּ שְׁנֵי הָעֲנִינִים
 72 דְּלַעֲלִיל (סַעֲיָהּ ד) בְּהַחֲבוּר
 73 דְּמַעֲלָה וּמַטָּה. דְּזֶה
 74 שֶׁהַתוֹרָה נִתְּנָתָ כֹּחַ וְעֲזוֹ
 75 לְנַפֵּשׁ הָאֱלֹקִית הוּא עַל
 76 דֶּרֶךְ יִרְדָּתָ וְהַמְשָׁכָתָ
 77 הַתוֹרָה לְמַטָּה, וְזֶה
 78 שֶׁהַתוֹרָה מִתְּשָׁתָ כֹּחַ
 79 הַנַּפֵּשׁ הַבְּהִמִּית הוּא עַל
 80 דֶּרֶךְ הַנְּתִינָתָ כֹּחַ דְּמִתֵּן
 81 תוֹרָה עַל עֲלִיתָ

35) ראה זהר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמג, סע"א. ח"ב פה, א. רטו, א. ח"ג מ, ב. מו, א. וראה
 שמו"ר פט"ו, כו. 36) ראה לקו"ש ח"ח ע' 24 הערה 26. 37) תהלים עב, ח. ולהעיר, שע"פ המנהג
 לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (קובץ מכתבים אודות גודל ערך אמירת תהלים.
 אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' לא. ח"י ס"ע נג. סה"מ י"א ניסן ע' 1 ואילך) - אומרים
 מזמור עב שבתהלים החל מ"א ניסן תשל"ג עד י"א ניסן שנה זו דאמירת המאמר (תשל"ד).
 38) תהלים שם, יט. 39) תו"א פרשתנו סז, סע"א ואילך. סה"מ תקס"ז שם ע' קמח ואילך. תו"ח שם
 שסט, ב ואילך [בהוצאה החדשה - ח"ב רנג, א]. סה"מ תרנ"ה ע' צ ואילך. 40) מדרש תהלים ח,
 ג. ויק"ר פל"א, ה. מכילתא בשלח טו, ב. יל"ש שם רמז רמד. שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. 41) סנהדרין
 כו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התחתונים. וְזֶה שֶׁמֶקוֹר הַתּוֹרָה הוּא מֵאוּר אֵין סוֹף בְּרוּךְ
2 הוּא, שֶׁלֹכֵן יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי הָעֲנִינִים דְּעוֹ וְתוֹשִׁיָּה, הוּא עַל דְּרָךְ
3 הַמְּבֹאֵר בַּמָּקוֹם אַחֵר⁴², דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה (שֶׁהִיא לְמַעַלָּה
4 מֵהָעוֹלָם) יֵרֶדָה לְמַטָּה וּפּוֹעֵלֶת בְּהַמָּטָה, הוּא עַל יְדֵי
5 שְׁנִמְשָׁךְ בָּהּ מִהֶעֱצָמוֹת, שֶׁהוּא נוֹשֵׂא הַפְּכִים וּלְכֵן
6 בִּיכּוּלָתָהּ לְהִישָׁאֵר בְּקִדּוּשָׁתָהּ
7 וּבִיחּוּד עִם זֶה לִפְעוֹל בְּעוֹלָם הַזֶּה
8 הַגִּשְׁמִי. בְּסֻעִף הַבָּא יִבָּאֵר עַל פִּי
9 כָּל הַנִּלְכָּד אֶת הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי
10 שֶׁבְּפִסּוּק "בַּחֲדוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי."
11 בְּיוֹם הַזֶּה... מְדַבֵּר סִינִי וְיִסְעוּ
12 מִרְפִּידִים וַיְבֹאוּ מְדַבֵּר סִינִי.
13 (ח) וְזֶהוּ⁴³ בַּחֲדוּשׁ
14 הַשְּׁלִישִׁי גו' בְּיוֹם הַזֶּה
15 בָּאוּ מְדַבֵּר סִינִי, מְדַבֵּר
16 מְלִשׁוֹן דְּבִיבּוּר, וְנִקְרָא
17 מְדַבֵּר בַּתּוֹסֶפֶת מ' הִיא
18 בַּתְּחִילָתוֹ, הָאוֹת מ' הִיא
19 מֵהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבָּאוֹת לְהַקְטִין אֶת
20 הַנוֹשָׂא (כְּגוֹן "לִקְחָת מִהַדְּבָר"
21 פִּירוּשׁוֹ, לִקְחָת חֶלֶק מִמֶּנּוּ וְלֹא
22 כּוּלּוֹ) לְהוֹרוֹת שֶׁהַדְּבִיבּוּר
23 הוּא בְּכַטּוּל כְּעוֹנָה אַחֵר
24 הַקּוֹרָא וְאֵין הִיבּוּר שִׁיךְ
25 אֵלָיו, כִּיּוֹן שֶׁהוּא בָטֹל לְדַבֵּר ה'
26 (בַּמְּבֹאֵר בְּהַדְּרוּשִׁים), וְעַל יְדֵי זֶה
27 נַעֲשֶׂה סִינִי שֶׁיֵּרֶדָה שְׁנֵאָה
28 לְאֲמוֹת הָעוֹלָם⁴⁴ שֶׁעַל יְדֵי
29 מַחֲשִׁימִים אֶת כַּח הַנֶּהֱבִיב
30 דִּקְשָׁלְמוֹד הַתּוֹרָה הוּא
31 בְּכַטּוּל אֲזִי הִיא נַעֲשִׂית
32 (עַז) לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
33 (וְ)תוֹשִׁיָּה לְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית,
34 דְּבִיבּוּרָהּ שְׁנֵאָה לְאֲמוֹת
35 הָעוֹלָם נִכְלָלִים גַּם הַגּוֹף
36 וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית⁴⁵.
37 [וְ]לְהַעֲרִיר מִתּוֹרַת הַבְּעַל
38 שֶׁם טוֹב⁴⁶ עַל הַפִּסּוּק⁴⁷
39 כִּי תִרְאֶה חֲמוּר שְׁנֵאָה,
40 כֹּאֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעִיּוֹן טוֹב
41 בְּהַחֲמוּר [=חֲמוּמִיּוֹת] שֶׁלָּךְ
42 הוּא הַגּוֹף, תִּרְאֶה שֶׁהוּא
43 שְׁנֵאָה, שֶׁהוּא שְׁנֵאָה אֶת
44 הַנֶּשְׁמָה].
- (ט) וְלֹאֲחֲרֵי זֶה⁴⁸ אוֹמֵר וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים, רְפִידִים הוּא
עַל שֶׁם שָׁרְפוּ יְדֵיהֶם מְדַבֵּר תּוֹרָה⁴⁹,
שֶׁאֵינּוּ מִנְּגִיד לְתוֹרָה וְאֵדְרֵבָא הוּא לֹמֵד תּוֹרָה, אֶלָּא
שֶׁהַלְמוּד שְׁלוֹ הוּא בְּרִפְיוֹן וְחִלּוּשׁוֹת, וְעַל יְדֵי הָעֲבֹדָה
דְּמְדַבֵּר הוּא מְסִיעַ אֶת עֲצָמוֹ (גַּם) מִהַרְפִּיּוֹן וְחִלּוּשׁוֹת
בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה⁵⁰ עַל זֶה. וּמִמְשִׁיף בְּכַתּוּב
(לֹאֲחֲרֵי שֶׁאוֹמֵר וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים) וַיְבֹאוּ מְדַבֵּר סִינִי גו'
נִגִּיד הָהָר, דְּזֶה שֶׁהִיא תַּחֲלָה בְּרִפְיִים מְבִיא אוֹתוֹ
לְהַתְחַזֵּק⁵¹ בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה עוֹד יוֹתֵר.
- (י"ד) וַיֵּשׁ לֹמֵר, דְּעַל יְדֵי שְׁלֹמֵדִים בְּתוֹרָה פִּסּוּק זֶה עֲכָשִׁי, הַנֶּתִּינָה כַּח עַל
וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים הוּא עוֹד יוֹתֵר. דְּבַפְעַם הָרִאשׁוֹנָה, הַנֶּתִּינָה כַּח עַל
- (42) רָאָה הַדֶּרֶן הַנִּלְכָּד ס"ט (תּוֹרַת מִנְחָם שֶׁם ע' תַּכָּא וְאִילָךְ), וּבַהֲעֵרוֹת שֶׁם. (43) בַּהֲבֵא לְהֵלֶן – רָאָה
תּוֹרָא שֶׁם סז, סע"ג וְאִילָךְ. סה"מ תַּקְסִיז שֶׁם ע' קִנְב. תו"ח שֶׁם שַׁע, ב [בַּהֲוֹצָאָה הַחֲדָשָׁה – ח"ב
רִנָּה, ב] (וְרָאָה שֶׁם שַׁע, ב [שֶׁם רִנָּה, א]). סה"מ תִּרְנָה ע' צד. (44) שַׁבֵּת פֹּט, סע"א וְאִילָךְ. (45) רָאָה
תּוֹרָא בְּרִאשִׁית ב, ב. לְקוֹת דְּרוּשִׁים לְשִׁמְעָ"צ צ, ד. (46) "הַיּוֹם יוֹם" כַּח שַׁבֵּת. כַּתָּר שֶׁם טוֹב (הַרְצָאָה
קַה"ת תִּשְׁנ"ט) בְּהוֹסְפוֹת ס' כָּא. וּש"נ. (47) מִשְׁפָּטִים כָּג, ה. (48) פִּרְשָׁתְנוּ יט, ב. (49) מְכִילֵתָא וִיל"ש
עַה"פ בְּשַׁלַּח יז, ח. וְרָאָה סְנֵהֲדִרִין קו, סע"א וּבְפִרְש"י שֶׁם. (50) לְהַעֲרִיר מִפְּרִש"י עַה"פ (יט, ב).
(51) רָאָה תַּנִּיא פ"ז (יב, א). אַגַּה"ת ספ"ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 על ויסעו מרפידים היתה על ידי שבראש חודש סיון
2 נשלמה ההכנה למתן תורה, ועכשיו, יש גם הנתינת כח
3 ממתן תורה שבשנים שעברו, ומלמוד התורה שלאחרי מתן
4 תורה שעל ידי זה מתוסף בענין דמתן תורה (כנ"ל סעיף

5 ו). ובפרט שגמציאים
6 ביום הט"ו לחודש שבו
7 קימא סיהרא
8 באשלימוותא (הירח מאיר
9 בשלמות באמצע החודש),
10 ובזה גופא - בט"ו בחודש
11 שבט, ראש השנה
12 לאילן⁵², שיום זה שניף
13 לארץ ישראל ארץ טובה
14 ורחבה - ישנה נתינת כח
15 מיחדת להוסיף פלמוד
16 התורה ובקיום המצות
17 באופן דארץ טובה
18 ורחבה - יציאה מהמצרים
19 והגבולים שמצד הגוף והנפש
20 הבהמית המגבילים ומלבישים

21 את נפש האלקית, ועל דרך זה ישנה נתינת כח ממתן תורה, ובייחוד ביום
22 זה בנוגע לעבודת התשובה (ויסעו מרפידים) שתהיה באופן
23 דארץ טובה ורחבה, הינו תשובה עלאה [=עליונה. תשובה באופן
24 נעלה] שהיא בשמחה רבה⁵³, וכדברי חז"ל כשישראל עושין

25 תשובה מייד הן
26 נגאלין⁵⁴, ואתם תלקטו
27 לאחד אחד בני
28 ישראל⁵⁵, שהקב"ה
29 בעצמו מביאם לארץ
30 טובה ורחבה כפשוטה,
31 בגאולה האמתית
32 והשלמה על ידי משיח
33 צדקנו, בקרוב ממש.

נתינת כח מיחדת להוסיף פלמוד התורה ובקיום המצות
באופן דארץ טובה ורחבה, ועל דרך זה בנוגע לתשובה (ויסעו מרפידים)
שתהיה באופן דארץ טובה ורחבה, הינו תשובה עלאה שהיא בשמחה רבה⁵³,
וכשישראל עושין תשובה מייד הן נגאלין⁵⁴, ואתם תלקטו לאחד אחד בני
ישראל⁵⁵, שהקב"ה בעצמו⁵⁶ מביאם לארץ טובה ורחבה כפשוטה, בגאולה
האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(52) מס' ר"ה בתחלתה. (53) אגה"ת פ"א (ק', סע"ב ואילך). (54) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. (55) ישעי' כז, יב. (56) ראה רש"י עה"פ נצבים ל, ג.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז שבט, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ שלו, ולפלא שאינו מזכיר דבר מעסקנותו בכרם חב"ד, אף שבודאי ידועים לו ומפורסמים רצונו הפנימי והעז של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר כל אחד מאנ"ש והתמימים יפעלו בהפצת המעיינות חוצה, היינו לא רק תורת החסידות אלא גם הדרכותי ומנהגי לא רק בחוצה הקרוב אלא גם בחוצה שלע"ע רחוק הוא, והאריכות בדבר הפשוט אך למותר, ובפרט במדינתם ההכרח הוא שכל אחד מאנ"ש ישתתף בחיזוק אהלי יוסף יצחק אשר במעלבורן (ונוגע הענין לכל המדינה) בממונו וגם בטרחת גופא. ויה"ר שהתאמצותו בכל האמור נוסף על הקב"ע שלו בתורת החסידות קביעות בזמן וקביעות בנפש, תוסיף בהענינים אודותם כותב שלו ושל ב"ב שיחיו.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ז
ברוקלין.

האברך שלמה שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ממוצש"ק, בו כותב אודות הרושם הכביר אשר עשתה האסיפה, הנאום של פב"פ שהסעיר את הרוחות ליראת שמים תורה ומצותי - ואשרי חלקו שהשתתף בארגון הדבר. ומזה מובנת ג"כ חוות דעתי בהנוגע לעתיד - שימשיך בעבודתו זו, אף, שכל עבודה פנימית, דורשת השקעת זמן מרץ ושימת לב. והובטחנו כבר מרבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) אשר ע"י הצדקה עם הזולת נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה.

אבל מלשון הבטחה זו עצמה, שאומר שנעשים זכים ולא שנעשה למדן וירא שמים, מובן, שצריך ללמוד, וגם להתעסק בעניינים המביאים לרגשי לבב באהבת ד' ויראת ד', אלא שמתברכים בהצלחה מופלגה אלף פעמים ממש. ולכן עליו לסדר לימודיו בתורת הנגלה ובתורת החסידות זמן נכון בכל יום ויום וכראוי באברך בן ישיבה. ורק שבזמנים הפנויים מסדרי הישיבה וקצת מזמני הישיבה - להקדיש לעבודה הנ"ל. ובטוחני שבאופן כזה גם אביו הרב שליט"א יסכים בלבב שלם.

מובן שכל הנ"ל הוא בתור סדר קבוע, אבל במקרה יוצא מן הכלל ובתור הוראת שעה, צריך, ופעמים גם מוכרח, להוסיף מזמן דצרכי צבור על זמן דלימוד התורה, ולפעמים להיפך - לקחת מזמן הלימוד לצרכי צבור. ובפרט בהתבונן עניני צבור אודותם הנדון, לפעמים תכופות - בתקופה זו - הם עניינים של פקוח נפשות ממש. ובדאי גם בזה יקוים דבר המשנה מצוה גוררת מצוה, ולא ח"ו להיפך.

בשאלתו איזה אישים להזמין להטיף בפני הקהל וכו' - מובן שבזה צריכים להחליט אנשים הנמצאים על אתר ולהביא בחשבון גם עניינים דמראית עין, שמיעת און וכו'.

ולאידך גיסא להשתדל לנצל כל הכחות האפשריים. ואין לקבוע בזה מסמרות אפילו על אתר, ובפרט בריחוק מקום, כיון שהעניינים משתנים מזמן לזמן.

נעם לי לקרות במכתבו שלומד בצורה קבועה בתורת חב"ד. ובדאי ידוע לו פתגם רבנו הזקן, שהקביעות צ"ל בזמן וגם בנפש והוא העיקר. וכבר ידוע - דקבוע לא בטל.

וכיון דכל יומא ויומא עביד עבידתי, והרי ברכת התורה מברכים בכל יום מחדש ובנוסח נותן התורה לשון הווה, הרי גם הקביעות בלימוד תורת החסידות צ"ל בכל יום.

בברכה לבשר טוב בכל האמור.

מ. שניאורסאהן

בשאלותיו במכתבו מיום הבהיר יט"כ: (א) אם להאמין באמונה פשוטה או לחקו"ד - שניהם **מוכרחים**. ולא רק שאין סתירה מזל"ז, אלא אדרבה משלימים זא"ז.

תחלת העבודה ויסודה - אמונה פשוטה, ותיכף נתחייב במצוה שהיא יסוד היסודות ועמוד החכמות **לידע** שיש שם מצוי ראשון כו' (רמב"ם בתחלתו), ובלי הזהר (ח"ב כה, א): פקודא דא קדמאה דכל פקודין כו' **למנדע** לוי לקוב"ה כו'. ולא יגעת ומצאת **אל** תאמין. ומחויב לייגע ולהטריח את שכלו להשכיל ולהבין עד כמה שביכולתו - ויכולת האדם מוגבלת - ומה שלמעלה מיכולתו, באמונתו היסודית והפשוטה יחיי. ועייג"כ מצות האמנת האלקות להצ"צ. קוני תורת החסידות פ"ג ובכ"מ.

(ב) סדר לימוד - בנגלה בהתאם לסדרי ישיבה בה לומד (ומוכרח, בכל אופן, לימוד וידיעת הלי' הצריכות). בחסידות - יתדבר עם הררש"ח שי קעסעלמן עד"ז, כיון שתלוי בכשרונות כאו"א וכו' וכו'.

בס"ד. משיחת ש"פ יתרו, כ"ב שבט ה'תש"נ

– יום היארצייט-הילולא השני של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע –

17 ב. רש"י עה"פ ("אשר הוצאתיך מארץ מצרים")
18 מפרש: "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי".
19 כלומר, ש"אשר הוצאתיך מארץ מצרים" הוא טעם על
20 כך שבנ"י צריכים לקבל את מלכותו ית' ולהיות
21 משועבדים להקב"ה⁸ ("אנכי ה' אלקיך").
22 עפ"ז מובן מדוע לא כתוב "בראתי שמים וארץ"
23 – כי זה בא בתור המשך וטעם על "אנכי ה' אלקיך",
24 שה' הוא אלקי בני, מוכרחים לומר ענין (טעם)
25 ששייך רק לעם ישראל (שלכן הם מחולקים מכל
26 העולם כולו) – הענין ד"הוצאתיך מארץ מצרים"⁹
27 (ולא "בראתי שמים וארץ" אשר שייך לכל
28 הנבראים)¹⁰.

29 אבל מהלשון "אנכי גו' אשר הוצאתיך" (דהלשון
30 "אשר" מורה על המשך למה שכתוב לפני זה) משמע,
31 שפירוש הפסוק הוא, "אנכי הוא אשר הוצאתיך", "אשר
32 הוצאתיך" מבאר את "אנכי ה'" (ולא ענין נפרד –
33 "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי")¹¹. ויש
34 לומר שזהו מהטעמים שהמפרשים הנ"ל אינם נוקטים
35 כפירוש רש"י (ש"אשר הוצאתיך גו'" מוסיף ענין שני)
36 ולכן שואלים את השאלה (ומובאת בחסידות בכ"מ)
37 מדוע לא כתוב "אשר בראתי שמים וארץ" במקום
38 "אשר הוצאתיך גו'", כיון שמפשטות לשון הכתוב
39 משמע, ש"אשר גו'" הוא ביאור ש"אנכי ה'" הוא זה
40 "אשר הוצאתיך מארץ מצרים". ובמילא נשאלת
41 השאלה: מדוע לא כתוב תואר נעלה יותר: "אשר
42 בראתי שמים וארץ" [וזוה שכתוב "אנכי ה' אלקיך"]

1 א. על הדיבור הראשון בעשרת הדברות
2 (בפרשתנו¹) – "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
3 מצרים מבית עבדים" – ידועה שאלת המפרשים²
4 (הובא בכמה דרושי חסידות דרבותינו נשיאינו³):
5 מדוע נאמר כאן "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
6 מצרים" ולא "אשר בראתי שמים וארץ", שהוא פלא
7 גדול יותר מיצי"מ [הנס דיצי"מ הוא שינוי מיש ליש,
8 משא"כ בריאת שמים וארץ היא יש מאין].
9 השאלה מתחזקת ע"פ מש"כ הרמב"ם (בתחלת
10 ספרו יד החזקה⁴), שידעת דבר זה – "לידע⁵ שיש שם
11 מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים
12 משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת
13 המצאו וכו'" – מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלקיך⁶.
14 כלומר, ש"אנכי ה' אלקיך" מורה על הידיעה שהקב"ה
15 ברא שמים וארץ⁷. ועפ"ז מתחזקת השאלה מדוע לא
16 כתוב "אנכי ה' אלקיך אשר בראתי שמים וארץ"?

(1) יתרו כ, ב.

(2) ראב"ע שם ד"ה שאלני ר"י הלוי.

(3) סידור עם דא"ח ד"ה ששת ימים (רפד, ב). ד"ה למען תזכור
במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' תא ואילך (וראה בהנסמן שם
בהערות). אוה"ת פרשתנו ע' תתקנ ואילך. תתקטו. ד"ה אנכי ה'
אלקיך תרכ"ו (ע' נ). עטר"ת (ע' שם ואילך). ד"ה החודש ה'ש"ת (ע'
20 ואילך). ועוד.

(4) הל' יסודות פ"א ה"ו.

(5) שם ה"א.

(6) וכ"ה בספר המצוות להרמב"ם מ"ע א: נאמין שיש שם עלה
וסבה הוא פועל לכל הנמצאים, והוא אמרו אנכי ה' אלקיך. ובמנין
המצוות בריש ספר היד: מצוה ראשונה ממצות עשה לידע שיש שם
אלוקה שנאמר אנכי ה' אלקיך (אבל שם לא נאמר פרטים, שממנו
נמצאו כל הנמצאים כו'). וראה זח"ג רנו, ב (ברע"מ): פקודא קדמא
אנכי ה' אלקיך.

(7) היינו ש"אנכי ה' אלקיך" מורה על מציאות ה' בכלל, שכרא
השמים והארץ (בלשון הרמב"ם: מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא
כו'). וראה "פירוש" להרמב"ם כאן: "מלת אנכי מורה על המציאות,
וה' הוא השם המפורש יהוה יתברך המורה על חייב המציאות, אלקיך
– אחר שיתאמת אצלינו מציאות הבורא ושהוא מחוייב המציאות,
ראוי לנו שנעשה אלוקה עלינו, כלומר שנעבוד אותו כו'". וראה עד"ו
חינוך מצוה כה: ופירושו (דאנכי ה' אלקיך) כאלו אמר, תדעו ותאמינו
שיש לעולם אלוקה, כי מלת אנכי תורה על המציאות.

וראה רמב"ן עה"פ אנכי ה' אלקיך: הדבר הזה מצות עשה, אמר
אנכי ה' יורה ויצוה אותם שידעו ויאמינו בה, כי יש ה' והוא אלקים,
כלומר הווה וקדמון מאתו ה' הכל בחפץ ויכולת, והוא אלקים להם
שחייבים לעבוד אותו. וממשיך: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – כי
הוצאתם משם תורה על המציאות ועל החפץ כי בידיעה ובהשגחה
ממנו יצאו, וגם תורה על החידוש, כי עם קדמות העולם לא ישתנו
דבר מטבעו, ותורה על היכולת והיכולת תורה על הייחוד כו', וזה
טעם אמר אשר הוצאתיך כי הם היודעים ועדים בכל אלה.

ולהוסיף, אשר שם הוי', מלשון מהוה (זח"ג רנו, סע"ב. פרדס שער
א פ"ב. שעהיוה"א פ"ד), מורה על התהוות הבריאה, וכן שם אלקים
(אלקיך) – שע"י נברא העולם כפועל (בראשית ברא אלקים) – ראה
שעהיוה"א שם.

(8) וכמ"ש "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים", "שטרי
קודם" (בהר כה, מב; נה ובפרש"י. וראה פרש"י משפטים כא, ו).

(9) והטעם שנאמר דוקא ענין זה ד"הוצאתיך מארץ מצרים" – כי,
זהו גאולת עם ישראל שהביא למעמד הר סיני (בהוציאך את העם
ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה).

(10) ראה רא"ם לפרש"י שם. לקו"ש חכ"ו ע' 124.

ואף שנתבאר בלקו"ש שם (בהמשך הענין), שדברי רש"י "כדאי היא
ההוצאה שתהיו משועבדים לי" אינו טעם וביאור על "אנכי ה'
אלקיך", אלא ענין בפ"ע – שהענין דקבלת מלכותו ("אנכי ה'
אלקיך") צ"ל באופן שהם "משועבדים לי" – הרי זה מפני שמוכן
מעצמו (ממש"נ מהכתובים לפניו) ש"אנכי ה' אלקיך הוא תוצאה
מיצי"מ (שם ס"ג). ועצ"ע.

(11) ומטעם זה י"ל – פרש"י אינו מסתפק בפירוש הא', ומביא
עוד ב' פירושים (ראה לקו"ש שם ע' 130).

32 "לכאורה עשרת הדברות הם דברים פשוטים, לא
33 תרצח לא תנאף כו"¹⁹, הן מצוות שכליות הנוגעות
34 לקיום וישוב העולם, וקיימו אותן גם קודם מתן תורה
35 (כחלק מהמצוות שנצטוו בהן נח, ועוד קודם לכן –
36 אדם הראשון²⁰)? ולהוסיף, ש"לא יהי' לך אלקים
37 אחרים" היא אחת המצוות שלפני מ"ת²¹, וגם הידיעה
38 במציאות ה' ("אנכי ה' אלקיך") היתה לפני מ"ת
39 (ובכל כנ"א – עד דור אנוש²²), ובפרט אצל האבות
40 (החל מאברהם אבינו שהכיר את בוראו²³).

41 והביאור בזה: "תכלית²⁴ נתינת התורה" היא "כדי
42 להיות גילוי אור א"ס ב"ה ממש כו' המלוכב בתורה
43 שהיא חכמתו ית' והוא וחכמתו א' כי הוא המדע והוא
44 היודע כו', להיות גילוי זה למטה בדברים גשמיים
45 דוקא, וזהו וידבר אלקים את כל הדברים האלה, כדי
46 לאמר אנכי ה' אלקיך דהיינו להיות אנכי הוא מהותו
47 ועצמותו ית' ממש בבחי' גילוי עד שיהי' נקרא
48 אלקיך".

49 כלומר, שהחידוש דמתן תורה (כשנתבטלה הגזירה
50 (וההבדלה) בין עליונים ותחתונים שעליונים לא ירדו
51 למטה ותחתונים לא יעלו למעלה²⁵), הוא, שאלקות
52 שלמעלה מגדר הבריאה (ואדרבה – "אשר הוצאתיך
53 מארץ מצרים") יומשך ויתגלה למטה בדברים גשמיים
54 דוקא – בדברים הפשוטים הקשורים עם קיום העולם
55 ("לא תרצח לא תנאף כו'"), שנמשך מדרגת אלקות
56 ("אנכי ה' אלקיך") אשר קשורה עם הבריאה²⁶.

57 וזה נתחדש על ידי מתן תורה:

58 בתורה ישנם (בכללות) שתי דרגות (בדוגמת שתי
59 הדרגות כביכול בנותן התורה, אלקות שבגדר הבריאה
60 ואלקות שלמעלה מהבריאה): (א) כפי שתורה
61 "נסעה²⁷ וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה
62 בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים
63 ועניני עולם הזה" (עד בדברים פשוטים כמו "לא
64 תרצח" וכיו"ב) – תורה כמו שקשורה ויש לה שייכות
65 וערך לעולם. וגם אפילו כמו שתורה "קדמה לעולם",

1 הפירוש הוא: אלקיך שגם ברא אותך (נוסף על כך
2 שהוציאך ממצרים), הוי' מלשון מהווה¹² (את
3 הבריאה), באופן שהוא נהי' אלקיך, כחך וחיותך¹³.

4 ג. אחד הביאורים בהדרושים¹⁴ על השאלה (מדוע
5 כתוב "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא "בראתי
6 שמים וארץ") – הוא, כי יציאת מצרים מראה על דרגא
7 גבוהה יותר באלקות מבריאת שמים וארץ: בריאת
8 שמים וארץ היא משם אלקים (בראשית ברא אלקים
9 גו') – אלקים בגימטריא הטבע¹⁵, דרגא באלקות
10 הקשורה עם מדידה והגבלה דטבע העולם; משא"כ
11 יצי"מ היתה באופן נסי (שידור הטבע) – נגלה עליהן
12 מלך מלכי המלכים (בכבודו ובעצמו) וגאלם¹⁶, שזה
13 בא משם הוי', שהוא למעלה מ(טבע ה) בריאה, ולכן
14 בכחו לשלול טבע. ומכיון ש"אנכי ה' אלקיך" במתן
15 תורה הוא גילוי משם הוי', שהוא למעלה מהבריאה
16 (עד לגילוי דאנכי, דעצמותו ית'), לכן כתוב אח"כ
17 "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – גילוי אלקות
18 שלמעלה מהבריאה.

19 אבל צריך להבין: כיצד מתאים ביאור זה (ש"אשר
20 הוצאתיך גו'" מורה על כך ש"אנכי ה' אלקיך" הוא
21 למעלה מהבריאה) עם הפירוש כמובא ברמב"ם הנ"ל,
22 ש"אנכי ה' אלקיך" מורה על "ידיעת דבר זה"
23 שהקב"ה בורא שמים וארץ¹⁷ ("מצוי ראשון והוא
24 ממציא כל נמצא כו'") – הרי קשה לומר ש"אשר
25 הוצאתיך מארץ מצרים" (משם הוי') שולל את הפירוש
26 ב"אנכי ה' אלקיך", שזה מורה על בורא שמים וארץ¹⁸
27 (משם אלקים).

28 ד. ויש לומר הביאור בזה – ע"פ הביאור בהחידוש
29 במתן תורה בכלל:
30 ידועה השאלה: מהו החידוש והרעש דאמירת
31 עשרת הדברות במתן תורה, ברעש וקולות וברקים –

(12) נסמן לעיל הערה 7.

(13) ראה לקו"ת במדבר טו, ריש ע"ד. שלח מ, ג.

(14) שבהערה 3.

(15) פורס שיי"ב פ"ב. של"ה פט, א. שעהיוה"א רפ"ו.

(16) הדה של פסח – פסקא מצה זו.

(17) ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט (שעהיוה"א פ"), שהתהוות
הבריאה היא בכל רגע ורגע מחדש, ו"אילו היו מסתלקות ממנה כרגע
ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי
בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש (ומוסיף:) כמו לפני ששת ימי
בראשית ממש" (וכן לעיל שם "כמו קודם מאמר יהי רקיע כו' ממש").
(18) ועפ"ז יומתק השאלה והקס"ד של מפרשים הנ"ל, שהול"ל
"אשר בראתי שמים וארץ" (כי ידוע שגם שאלה וקס"ד בתורה הוא
תורה (תורת אמת), ומזה מוכן, דקס"ד זה שהול"ל "אשר בראתי
שמים וארץ" הוא גם אליבא דאמת, כדלקמן בפנים. וראה ד"ה אנכי
ה"א תשמ"ט.

(19) לקו"ת במדבר טו, ג.

(20) ראה רמב"ם הל' מלכים רפ"ט.

(21) רמב"ם שם.

(22) ראה רמב"ם ריש הל' ע"ז.

(23) רמב"ם שם פ"א ה"ג.

(24) לקו"ת שם.

(25) תנחומא וראו טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(26) ואדרבה – דוקא הפשיטות דאיש פשוט קשורה עם פשיטות

העצמות

(27) תניא פ"ד.

משניהם (הן ממציות העולם והן משלילת מציאות העולם), כפי שהכניס עצמו כביכול בתורה: מכיון שאורייתא וקוב"ה כולא חד, דבר אחד עם עצמותו ית' שלמעלה מכל הענינים, כולל גם – למעלה מתואר "כולא חד" ו"יחיד" וכו' – מתחברים התורה שלמעלה מהעולם עם התורה כמו שנתלכשה למטה בעולם, עד בדברים פשוטים.

כלומר, שהחידוש דמתן תורה (לגבי תורה ומצוות שהיו אצל האבות לפני מ"ת) הוא בשנים:

התורה (ומצוות) לפני מ"ת היתה (א) דרגת התורה כמו שקשורה עם העולם ולכן (ב) קיום התורה והמצוות היה בעיקר ברוחניות, ולא חדר וזיכך את התחתון³⁴, לעשות את גשמיות העולם - חפצא של קדושה³⁵;

משא"כ במתן תורה (א) ניתנה התורה כפי שהיא בשרשה ומקורה – תורתו של הקב"ה, עד כפי שהיא מושרשת ודבר אחד עם עצמותו ית', באין ערוך לגמרי מהעולם, ולכן (ב) יש בה הכח להיות נמשך ולהפוך גם את גשמיות העולם, שכל הנמצאים שבעולם בתוך גדיהם, יעשו לחפצא של קדושה, עד שיתאחדו עם אלקות ותורה שלמעלה מהבריאה³³.

ה. ויש לומר, שג' ענינים אלו: (א) בורא שמים וארץ, (ב) אלקות שלמעלה מהבריאה, (ג) עצמותו ית' שלמעלה משניהם, המאחד את שניהם – מרומזים בהקדמת והתחלת עשרת הדברות – "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר אנכי הוי' אלקיך גו'": עוד לפני שנאמרים עשרת הדברות (כל הדברים האלה) – ישנו "אלקים", כפי שהוא קודם ולמעלה מ"וידבר גו' את כל הדברים האלה". ויש לומר שקאי על עצמותו ית'³⁶, שלמעלה מכל הענינים; ומ"אלקים" נעשה אח"כ הגילוי ד"וידבר" (דיבור), אבל לא הגילוי שלמטה מעצמותו ית', אלא "וידבר אלקים" ש"אנכי

ה"ז גופא מורה על ערך ושייכות לעולם, ובפרט שמוסיפים²⁸ אלפיים שנה קדמה תורה לעולם", אלפיים (חכמה ובינה²⁹) ולא אלפיים ואחד. (ב) כמו שתורה היא בשרשה ומקורה – חכמתו ורצונו של הקב"ה, והוא וחכמתו אחד, ובלשון חז"ל: "חמודה גנוזה שגנוזה לך"³⁰, עד "שעשועים לפניו"³¹ – שלא בערך לגמרי מעולם וסדר השתלשלות (אפילו דעשר ספירות דעולם האצילות (ומכ"ש של עולם הבריאה), דאיהו וחיהי חד כו', ולמעלה גם מספירות אין קץ כו').

והחידוש דמ"ת הוא – ש"נתן לנו את תורתו" (כנוסח ברכת התורה), ש"תורתו" (של הקב"ה) שבאין ערוך לגמרי מעולם ("חמודה גנוזה שגנוזה לך") – "נתן לנו בתורה כמו ש"נסעה וירדה כו' עד שנתלכשה בדברים גשמיים", כלומר, שבתורה כמו שהיא בהתלכשות וקשורה עם עניני העולם, ישנה התורה כמו שהיא "חד" עם קוב"ה נכמודגש גם בזה שתורה היא "דיפתראות ופינקסאות" של העולם, "הי' הקב"ה (בחי' "מצוי ראשון") מביט בתורה ובורא את העולם"³², ובלשון הזהר³³: קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא].

ועפ"ז מובן איך שהביאור ד"אשר הוצאתיך מארץ מצרים" המורה על אלקות שלמעלה מהבריאה (איננו שולל, אלא אדרבה –) מתאים עם הפירוש ש"אנכי ה' אלקיך" קאי על בורא שמים וארץ (אלקות שבערך הבריאה) – כי הכוונה במתן תורה היא, שהגילוי אלקות שלמעלה מהבריאה יומשך ויחדור במציאות הנבראים; וכדי לפעול זאת בשלימות צריכה להיות התאחדות דב' הדרגות באלקות – שלמעלה מהבריאה ושבערך הבריאה: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" מגלה שהענין ד"אנכי ה' אלקיך" (גם כבורא שמים וארץ) הוא למעלה מהבריאה; בסגנון אחר: ב"אנכי ה' אלקיך" (כמו שהוא בורא שמים וארץ) מתגלה האלקות שלא בערך להבריאה (ע"ד הנ"ל בנוגע לב' הדרגות בתורה).

והכח לחבר ולאחד את שני הענינים ההפכיים (תורה ואלקות שלמעלה מהבריאה ותורה ואלקות שבהתלכשות בבריאה) בא מעצמותו יתברך שלמעלה

(34) ראה תו"א פרשתנו ד"ה משה ידבר.

(35) מלבד מצות מילה. ולכן אמר אברהם "שים נא ידך תחת ירכי, כדי שתהי' שבועה בנקיטת חפץ (חיי שרה כד, ב ובפרש"י שם. משבועות לח, ב).

(36) וראה אזה"ת פרשתנו ע' תתקט. סה"מ עטר"ת ע' רטו. תרפ"ח ע' קלה, ששם אלקים כאן קאי על אלקים דשם הוי' דלעילא (שנתגלה בעת מ"ת), שאינו מעלים ומסתיר, אלא אדרבה – הוא בחי' תגבורת האור מבחי' הפנימי דוקא שמגלה עצם ופנימיות הוי' דלעילא בבחי' אור פנימי כו', בחי' גילוי ממש דבחי' פנימיות ועצמות א"ס כו'. ועפ"ז יש לומר שכן הוא גם לפי הפירוש כאן (ש"אלקים" קאי על עצמותו ית'). שזה מורה על החיבור ויחוד (באופן פנימי) דמציאות הנמצאים (מבחי' מצוי ראשון) עם "אינו מצוי", ע"י עצמותו ית'. ועצ"ע.

(28) ראה מדרש תהלים צ, ג. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב מט, א.

(29) ראה לקו"ת אמור לג, רע"א. סה"מ תש"ח ע' 273. ובכ"מ.

(30) שבת פח, ב.

(31) משלי ח, ל. וראה לקו"ת במדבר ד"ה ואהי' אצלו אמון.

(32) ב"ר בתחלתו.

(33) ח"א קלר, סע"א. ח"ב קסא, ריש ע"ב. ח"ג קעח, א.

1 (כלומר "אלקים", עצמותו ית', אומר, שאני – אנכי)
2 פועל ש"הוי" – אלקות שלמעלה מהבריאה יהי דבר
3 אחד עם "אלקין" – כחך וחיותך, אלקות
4 שבהתלבשות ובערך הבריאה³⁷.

5 ו. ע"פ הנ"ל – שבהמצוה ד"אנכי ה' אלקין" ישנם
6 ג' ענינים: (א) הידיעה שהקב"ה הוא בורא שמים
7 וארץ, (ב) הידיעה שהקב"ה הוא למעלה ממציאות
8 הבריאה, וג' (ג) ידיעה נעלית יותר – החיבור דשני
9 הידיעות הנ"ל ע"י עצמותו ית' – יש לבאר דברי
10 הרמב"ם בריש ספרו³⁸, ש"ידיעת דבר זה" (ד"אנכי ה'
11 אלקין") כוללת את שני (שלשת) הענינים שהרמב"ם
12 כותב בב' הלכות הראשונות: הלכה א' – "לידע שיש
13 שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא כו'", והלכה
14 ב' – "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר
15 אחר יכול להמצאות".

16 ובהקדים השאלה: (א) כיצד שייך לומר ש"יעלה
17 על הדעת שהוא אינו מצוי" ח"ו! ? ויתירה מזו: ליהודי
18 ישנו החיוב (כחלק ממצות תלמוד תורה) ללמוד הלכה
19 זו ברמב"ם – הלכה בתורה "יעלה על הדעת שהוא
20 אינו מצוי" ח"ו! ? (ב) מהי הכוונה באריכות הלשון
21 "ואם יעלה על הדעת כו'" ? (ג) מהי ההוספה והחידוש
22 בהלכה ב' ש"אין דבר אחר יכול להמצאות" לגבי
23 הלכה א' ש"כל הנמצאים . . לא נמצאו אלא מאמתת
24 המצאו" ?

25 ונתבאר במק"א³⁹, שבהלכה א' – "שיש שם מצוי
26 ראשון הוא ממציא כל נמצא" – מדבר הרמב"ם אודות
27 הידיעה במציאות ה' כפי שהקב"ה צמצם והשפיל
28 עצמו כביכול להיות בבחי' "מצוי" ("מציאות ששייכת
29 להמציא נמצא"), לברוא את העולם (בעשרה
30 מאמרות), ומצד בחינה זו (ד"מצוי ראשון") הוא
31 ממציא כל נמצא. ובהלכה ב' מוסיף (שצריך להיות)
32 אופן ודרגה נעלית יותר בידיעת ה' ("יעלה על הדעת"):
33 כפי שהקב"ה מצד עצמו הוא "אינו (בגדר) מצוי",
34 למעלה לגמרי, ושלא בערך, מגדר מציאות ("מצוי לא
35 במציאות"⁴⁰), אפילו כפי שמציאות (נמצאת) בתורה,
36 עאכ"ו כ מציאות בעולם, ומצד דרגה זו – "אין דבר
37 אחר יכול להמצאות" – שם לא שייך בכלל (ענין וגדר
38 ה) מציאות.

(37) ראה לקו"ת במדבר שם. אוה"ת פרשתנו ע' תתצח ואילך. ע'
תתקטו.

(38) וראה "הדרן" על הרמב"ם תשמ"ח (ס' השיחות תשמ"ח ע'
214 ואילך. וראה שם ע' 200 הערה 37), שבחיבורו של הרמב"ם
מודגש החידוש דמ"ת. עיי"ש.

(39) "הדרן" על הרמב"ם תשל"ה ס"ח ואילך.
(40) מו"נ ח"א פנ"ז. וראה "הדרן" הנ"ל הערה 30.

39 ויש לומר ששתי הלכות אלו מתאימות עם שני
40 ענינים הנ"ל ב"אנכי ה' אלקין": (א) הידיעה ב"אנכי
41 ה' אלקין" כמו שהוא בורא שמים וארץ ("מצוי ראשון
42 והוא ממציא כל נמצא כו'"), (ב) הידיעה שהקב"ה
43 הוא "אינו (בגדר) מצוי" (כמובן מ"אשר הוצאתיך
44 מארץ מצרים").

45 ולפנ"ז – לפני שתי ההלכות – מקדים הרמב"ם:
46 "יסוד היסודות ועמוד החכמות", ר"ת הוי' ש"הוא
47 בחי' אמתת העצמות"⁴¹, שלמעלה מכל הגדרים
48 ותוארים, למעלה מגדר מציאות ("מצוי ראשון"),
49 ולמעלה משלילת המציאות ("אינו מצוי"), שלילת
50 החיוב ושלילת השלילה⁴², ושלילה גם מתואר זה גופא
51 (אלא היות שאין דרך אחרת לבטא זאת אומרים זאת
52 בלשון זה), כמדובר כמ"פ ובפרט במשך שנה
53 האחרונה.

54 ומכיון שהוא למעלה מ"מצוי" ומ"אינו מצוי" לכן
55 הוא כולל ומחבר "לידע שיש שם מצוי ראשון כו'"
56 ו"יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי", ש"אנכי ה'
57 אלקין" (גם בשעה שמצמצם עצמו להיות "מצוי
58 ראשון") הוא "אינו (בגדר) מצוי"⁴³ – ע"ד ההקדמה
59 לפני עשרת הדברות: "וידבר) אלקים", שאומר "אנכי
60 הוי' אלקין" – החיבור דהוי' (בחי' "אינו מצוי"
61 ואלקין (בחי' "מצוי")⁴⁴.

62 ועפ"ז יש לומר, ש"ידיעת דבר זה" כולל ג' ענינים:
63 הידיעה "שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא
64 כו'", הידיעה (על' בדעת) "שהוא אינו מצוי כו'", וגם
65 – הידיעה ב"יסוד היסודות ועמוד החכמות (לידע)",
66 "אמתת העצמות"⁴⁵ שמחבר ב' הידיעות הנ"ל.

(41) ראה המשך תרס"ו ע' תלא. וראה "הדרן" הנ"ל הערות 36,
109.

(42) ראה המשך תרס"ו ע' קסח.
(43) ובלשון יהודי: לא זהו עיקר האלקות שהעולמות מתהווים
ממנו כו' (לקו"ת שה"ש ח, א).

(44) ואולי יש לומר באופן נעלה יותר: "יעלה על הדעת שהוא
אינו מצוי" שלגבי "אין דבר אחר יכול להמצאות" (בהלכה ב') קאי
על הידיעה בעצמותו ית', שהוא "אינו מצוי" – היינו למעלה מכל גדר
מציאות נמצא (הן חיוב המציאות והן שלילת המציאות, שגם שלילת
המציאות הוא (חלק מ) מציאות) ולגבי "אין דבר אחר יכול
להמצאות", היינו (לא שממנו אא"פ להיות מציאות, כ"א) שבעצמותו
ית' אין שום מקום למציאות נמצא (מכיון שמציאותו מעצמותו כו'),
וענין זה הוא על' בידיעת ה' בדרגת "מצוי", היינו שבדרגת "מצוי"
נתגלה בחי' "אינו מצוי", כח העצמות שמציאותו מעצמותו (ראה
הערה הבאה). [והפירוש ב"ואם יעלה על הדעת כו'"] הוא לא ששולל
זה, כ"א שבדרגה זו (שאין לו תואר) אא"פ לתארו באופן חיובי, כ"א
"ואם". ועצ"ע.

(45) ויש לומר שזה כולל הידיעה, שבריאה יש מאין (בחי' מצוי
ראשון) הוא דוקא בכח העצמות, "שמציאותו הוא מעצמותו ואינו
עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו" (אגה"ק ס"כ).

1 ז. ענין הנ"ל מרומז גם בפרטיות יותר בפרטי
2 הפסוק "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר",
3 ובפרטי עשרת הדברות:
4 הגילוי ד"וידבר" (ד"אלקים") הוא – "את כל
5 הדברים האלה", "כל הדברים" לשון רבים – פרטים
6 ופרטי פרטים [עשרת הדברות, שכוללים כל תורה
7 שבכתב, כל התורה כולה, גם תושבע"פ, גם כל מה
8 שתלמיד ותיק עתיד לחדש], ובאופן גלוי ("האלה");
9 וכל זה – באופן ד"לאמר", כמבואר בתורה אור
10 (פרשתנו⁴⁶), ש"לכאורה מלת לאמר אין לה הבנה
11 ואינו כמו כל לאמר שבמקרא שפי' לאמר לזולתו,
12 משא"כ בעשרת הדברות אא"פ לפרש כך שהרי כל
13 ישראל שמעו ופב"פ דבר ה' כו', אך פי' הוא לאמר
14 ולדבר את כל דברי התורה כו', וכענין דברי אשר
15 שמתו בפיך, וכח זה ניתן לישראל להיות הלכה
16 היצאת מפיהם דבר ה' ממש שנאמרה למשה מסיני כו',
17 כמ"ש⁴⁷ תען לשוני אמרתך, שהתורה היא אמרתך אלא
18 שלשוני תען כעונה אחר האומר".
19 ואח"כ ה"ז בא ונמשך בעשרת הדברות, החל
20 מ"אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום" – ששני
21 דברות אלו הם "כללות כל התורה, כי דיבור אנכי
22 כולל כל רמ"ח מצוות עשה, ולא יהי' לך כולל כל
23 שס"ה מצוות לא תעשה"⁴⁸. ששני ענינים אלו מקורם
24 משתי הדרגות באלקות ד"מצוי" ו"אינו מצוי"
25 (כדלקמן ס"ט).
26 ולאח"ז – בפרטיות יותר בהדברות שלאח"ז,
27 ש"דברים פשוטים" קשורים עם קיום העולם [כולל
28 לאח"ז גם "ואלה המשפטים גו'" (מה הראשונים
29 מסיני אף אלו מסיני⁴⁹) – משפטי ודיני תורה קשורים
30 עם מציאות התחתונים⁵⁰, עד למטה מטה, החל מ"עבד
31 עברי" הנמכר בגניבתו, ודיני נזיקין וכו'], כל פרטי
32 הנמצאים מתאחדים עם דרגת האלקות שלמעלה
33 ממציות העולם.

34 החל כפי שזהו במצות ידיעת ה' – "אנכי ה'
35 אלקיך": שיהודי ידע ויבין ("לידע") בשכלו הגשמי
36 הן "שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא כו'",
37 ויתירה מזו – "יעלה על הדעת (דעת דוקא, לא רק

38 אמונה) שהוא אינו (בגדר) מצוי כו'". ויתירה מזו:
39 מתאחדות בו שתי הידיעות ש"אנכי ה' אלקיך" (כפי
40 שהוא "מצוי ראשון כו'") הוא "אינו (בגדר) מצוי" –
41 שזה בא מעצמותו ית' (שלמעלה מגדר "מצוי" וגדר
42 "אינו מצוי").

43 ח. מזה ישנו לימוד נפלא בעבודת האדם –
44 כמבואר בתו"א שם⁴⁵ (בהמשך הביאור ב"לאמר"),
45 שבשעה שיהודי מתבונן, שבלמדו ענין בתורה ה"ז
46 באופן ד"לאמר" – הוא חוזר "דבר ה' ממש" – אזי
47 "יפול עליו אימה ופחד בעסק התורה בשומו ללבו כי
48 דבר ה' הוא ממש שנאמר למשה מסיני" באופן
49 ד"מה⁵¹ להלן באימה ובראה וברתת ובזיע אף כאן
50 כו'" ב"עסק התורה של כל אדם" [אנשים ונשים, שכל
51 אחד מהם מחוייב בלימוד התורה], כי לימודו עתה
52 ("אפילו כשלומד בפני עצמו") הוא "כאילו קבלה
53 היום מהר סיני", כמאחז"ל⁵² בכל יום יהיו בעיניך
54 כחדשים, עד חדשים ממש.

55 ובפרט ע"פ המדובר לעיל, ש"לאמר" הוא בדוגמת
56 "וידבר אלקים", מבחי' "אינו מצוי", עד מעצמותו ית',
57 כלומר שכל יהודי בחיי היום יום יש לו בכח (ובפרט
58 על ידי לימוד התורה) להרגיש לידע ולהכיר "אלקים"
59 שלמעלה מכל הענינים, למעלה גם מ"אנכי ה'
60 אלקיך"; בחיי הפשוטים (ומכ"ש בחיי הנשמה) הוא
61 מכיר (לידע) את הקב"ה – נוסף כפי שהוא "מצוי
62 ראשון וממנו נמצאו כל הנמצאים כו'" – כפי שהוא
63 (גם כ"מצוי ראשון") "אינו מצוי", שלגבי "אין דבר
64 אחר יכול להמצאות", כך ששומע ויודע איך שכל
65 העולם (כל הנמצאים) קשורים עם "אינו מצוי", כיצד
66 זמן ומקום⁵³ נעשים למעלה מזמן ומקום!

67 ואדרבה – בזה מתחילות עשרת הדברות, ואח"כ
68 ה"ז נמשך בפרטים, בכל הדברות ובכל התורה כולה.
69 ועאכו"כ בעמדנו בשבת פ' יתרו, כשקוראים
70 בציבור פרשת מתן תורה, בברכה לפני' ולאחרי' – ויש
71 לומר, שזהו בדוגמת "זמן מתן תורתנו" שהוא "אחת
72 בשנה", שאז מתחדש מתן תורה מחדש (ובאופן נעלה
73 יותר מהשנים שלפנ"ז), ומזה נמשך בכל השנה כולה.
74 ובפרט ע"פ ה"תורה" דרבנו הזקן⁵⁴, שצריך לחיות עם
75 הזמן, עם פרשת השבוע, – בשבת זו צריך לחיות

(51) ברכות כב, א.

(52) ראה פרש"י פרשתנו יט, א.

(53) ראה ד"ה בחודש השלישי תשל"ח (קונטרס כ"ב שבט שנה

זו) ס"ג ואל"ך.

(54) "היום יום" ב' חשון.

(46) סז, ב.

(47) תהלים קיט, קעב.

(48) תניא רפ"כ.

(49) פרש"י ר"פ משפטים.

(50) נוסף על זה שמשפטים הם מצוות שכליות, המובנות בשכל

הנבוא.

(בעולם הזה התחתון) שבו יכול להיות קס"ד לענין
בלתי רצוי, שיהי' וידעת שיהודי (ה"אשה") הוא
בשלום ובשלימות, "וידעת" כי שלום אהליך
(אשתו), וגם "ופקדת נוך" (בני ביתו – תולדותיו,
כולל תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים⁶⁴), באופן
ד"נוך" מלשון בית ודירה – נעשה דירה בתחתונים,
דירה נאה ("נוך" מלשון יופי).

ומסיים – "ולא תחטא". דלכאורה: איך זה מתאים
עם הכלל דמסיימים בדבר טוב [כמנהג הרמב"ם בסיום
ספריו]? ובפרט שלפנ"ז מדובר אודות ענינים טובים,
הרי יכל לשנות את סדר הכתוב ולכתוב "לא תחטא"
מקודם ולסיים עם "ופקדת נוך" (ע"ד סיום המשניות
במס' ברכות, שמשנים סדר הכתוב⁶⁵ וכותבים "הפרו
תורתך" ו"משום" אח"כ "עת לעשות לה" – כדי
לסיים בדבר טוב⁶⁶).

ויש לומר הביאור בזה דאדרבה: "ולא תחטא" קאי
על שלימות הטוב, שגם במצב שישנו קס"ד על
"תחטא" (חטא כפשוטו, או חטא מלשון חסרון,
כמ"ש אני ובני שלמה חטאים⁶⁷) – נעשה "לא
תחטא"⁶⁸ [ואפילו אם נכשל ח"ו – עושה תשובה,
שע"ז נעשה "לא תחטא", זדונות נעשו לו כזכויות עד
זכויות ממש], ע"ד המעלה דאתהפכא חשוכא לנהורא
– וע"כ נעשה יתרון האור מן החושך.

ויש לומר שזוהי השלימות דעבודת הבינוני (לגבי
הצדיק)⁶⁹, שאפילו במצב שישנו אפשריות ל"תחטא",

1 עם מתן תורה, כולל – אלקות שלמעלה מהבריא
2 שמתגלה בעולם.

* * *

3 ט. ע"פ הנ"ל יוכן ג"כ הטעם שיחד עם הגילוי הכי
4 נעלה שהי' במתן תורה (וכך גם במ"ת בפרשת יתרו,
5 ואתחנן), החל מגילוי נפש האלקית שבכל אחד
6 מישראל, ניתן אז ג"כ הכח לברר את הדברים
7 התחתונים שבעולם, החל מהנפש הבהמית הפרטית,
8 כמבואר בתורה אור⁵⁵ שתורה נקראת "עוז ותושי",
9 היא נותנת עוז לגלות את הנפש האלקית ובאופן
10 דתושי – להתיש הנפש הבהמית:
11 גילוי אלקות מבחי' "מצוי ראשון" (עשרה
12 מאמרות) "משאיר" מקום למציאות העולם שנברא
13 באופן שצריך תיקון (אשר ברא אלקים לעשות –
14 לתקן). משא"כ ע"י הגילוי דבחי' "אינו מצוי" שהי'
15 במתן תורה (שלגבי' "אין דבר אחר יכול להמצאות")
16 מקבלים את הכח לברר ולתקן ולהפך בשלימות גם את
17 החסרון⁵⁶. [ובסגנון אחר: הגילוי שלמעלה הוא יש
18 (האמיתי) ולמטה הוא אין – פועל את ביטול היש
19 התחתון]⁵⁷.

20 ואלו הם שני הענינים בתחילת עשרת הדברות –
21 "אנכי" ו"לא יהי' לך" (כנגד מ"ע ומל"ת⁵⁸) – כנגד
22 בחי' "מצוי" וכנגד בחי' "אינו מצוי"⁵⁹.

23 י. עפ"ז יש לבאר הקשר עם שיעור הרמב"ם היומי
24 – סיום ספר נשים (והל' סוטה) שמסיים שעל הבעל
25 לדבר "בינו לבינה בנחת כו' כדי להדריכה בדרך ישרה
26 כו', מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהיר
27 ופוקד דרכיהן תמיד עד שידע שהן שלמין כו',
28 שנאמר⁶⁰ וידעת כי שלום אהליך ופקדת נוך ולא
29 תחטא":

30 מתן תורה הוא הנישואין כביכול (יום חתונתו זה
31 מתן תורה⁶¹) של בני ישראל עם הקב"ה. והקב"ה
32 ("איש") – ד"מה שהוא עושה אומר לישראל
33 לעשות⁶² – נותן כח (כמבואר בהלכה זו) שגם במצב

(55) פרשתנו סז, א ואילך.

(56) ראה "הדרן" הנ"ל (תשל"ה) ס"ה ואילך. וראה אוה"ת פרשתנו
ע' תתפכ"ג.

(57) אוה"ת שם ע' תשפב.

(58) וראה אוה"ת שם ע' תשפ, וזהו הב' ענינים דעוז (גילוי נה"א)
ותושי' (דנה"ב).

(59) כמבואר ב"הדרן" הנ"ל ס"ו ואילך.

(60) איוב ה, כד.

(61) ראה תענית כו, ב (במשנה).

(62) ראה שמו"ר פ"ל, ט.

(63) ולהעיר שדעת מורה על ההתקשרות, שע"ז נולד אהבה וענפי'
ויראה וענפי' (תניא ספ"ג).

(64) פרש"י ר"פ נח.

(65) תהלים קיט, קכו.

(66) ס' הון עשיר (לבעמח"ס משנת חסידים) לברכות שם.

(67) וע"פ המבואר בפנים יש לומר הטעם שנאמר "חטאים" גבי
אני (בת שבע) ובני שלמה, וזה הובא בחסידות לראי' שחטא הוא
מלשון חסרון, דלכאורה: "שלמה" מורה על שלימות העבודה (שלום
יהי' בימיו), שלימות המלכות, וכן "אני" (בת שבע) – מורה על
שלימות הבירור דשבע מדות? אלא, שתכלית השלימות שלהם הוא
דוקא ע"ז שבמצב שיש אפשריות ל"חטאים" (מלשון חסרון) נעשה
ולא תחטא".

(68) כמבואר במ"א (שיחת י"ט כסלו (ובהתוועדויות שלאח"ז)
תשד"מ), שהכלל דמסיימים בטוב אפשר להיות ע"י סיום בתוכן טוב
(ולאו דוקא שמלה האחרונה היא טוב), כבנדר"ד – "לא תחטא" (אף
שמלה האחרונה היא "תחטא").

(69) ועפ"ז יש לבאר מ"ש בתניא (רפ"ד) שמדת הבינוני היא "מדת
כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך", ש"כל אדם" כולל צדיקים, ויתירה
מזו: בנוגע לכל ישראל נאמר "ועמך כולם צדיקים" ואין אפ"ל שמדת
הבינוני היא מדת כל אדם? אלא ששלימות העבודה (גם של צדיק)
היא – עבודת הבינוני, שבמקום של קס"ד לענין של חטא (חסרון) –
נעשה (ע"י עבודתו) "לא תחטא", ועד שמגיע ע"ז (ע"י עבודתו)

1 שעולה הרהור רע למוחו – הוא מתגבר ע"י עבודתו,
2 ו"מיד בעלייתו לשם דוחהו בשתי ידים"⁷⁰, ונעשה
3 "לא תחטא".

4 ויש להעיר ולקשר זה עם הר"ת דרמב"ם – "רבות
5 מופתי בארץ מצרים", שגם בזה מודגש הסיום ב"ארץ
6 מצרים" (לא ב"רבות מופתי") – בגלל המעלה
7 שיוצאת ע"י העבודה "בארץ מצרים"⁷¹, "מן המיצר
8 קראתי י"ה ענני במרחב י"ה"⁷².

9 ומהנהגת הקב"ה עם בני" (ביום חתונתו זה מ"ת)
10 משתלשלת כך ההנצהגה שצריכה להיות אצל כל יהודי,
11 איש ואשה. ולהוסיף, שבהקדמה למתן תורה דיבר
12 משה תחלה לנשים ואח"כ לאנשים⁷³. שזה מדגיש
13 הנ"ל, שלכל לראש צריך לדאוג להנהגת האשה (ועד"ז
14 בנוגע ל"אשה" – בחי' מקבל – מכל ובכל יהודי,
15 כאשה להקב"ה), ועי"ז נעשה "וידעת כי שלום אהליך
16 וגו'".

17 יא. עפ"ז אפשר גם למצוא וללמוד הוראה משבת
18 פ' יתרו (פ' מ"ת), להיארציית (בכ"ב שבט): ביום
19 היארציית של צדיק וצדקנית נפעלים שני ענינים
20 הפכיים בבת אחת (מעין ודוגמה משני הענינים,
21 "שלום אהליך" ו"לא תחטא"): עליית הנשמה
22 למעלה⁷⁴ (ע"ד דרגת אלקות שלמעלה מהבריאה),
23 וביחד עם זה – "פועל ישועות" בקרב הארץ⁷⁵,
24 במציאות העולם (ע"ד "רבות מופתי בארץ מצרים").
25 ויש ללמוד מוסר ורמז בשם הנפטר "חי' מושקא":
26 חי' מלשון חיים, אשר חיים נלקחים ממקור החיים
27 (עצמותו ית'), ונמשך בחי' הנשמה (חלק אלקה ממעל
28 ממש) עד חיים בפשטות, כמרומז ב"חיה" בתוספת
29 ה"א, מרמז על ה' מוצאות הפה ולמעלה מעלה,
30 כביכול, מעשרה מאמרות שבהן נבה"ע ("מצוי ראשון,
31 והוא מציא כל נמצא").

לדרגת צדיק. וכן אפ"ל בכל ישראל (שמשביעים כל א' 'תהי צדיק')
– כמבואר בתניא שם ספ"ד: באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא
וכולי האי ואולי* יעלה עליו רוח ממרום ויזכה לבחי' רוח משרש
איהו צדיק כו' (אבל להעיר מתניא שם לעיל: אין כל אדם זוכה להיות
צדיק. ואכ"מ).

(* ויש לומר הדיוק "ואולי" – כי זה נעשה ע"י "יערה עליו רוח
ממרום" (ולא ע"י עבודתו בלבד).

(70) תניא ספ"ב.

(71) והרי הרמב"ם כתב חיבורו במצרים. ולהעיר שהרמב"ם הוכרח
לברוח מספרד למצרים כו' (סה"ד ד"א תתקכ"ז).

(72) תהלים קיח, ה.

(73) פרשתנו ט, ג ופרש"י.

(74) אגה"ק סז"ך וביאורו.

(75) אגה"ק סכ"ח.

מחיה נמשך בשם השני שהוא שם בלע"ז –
שמורה על בירור התחתון [כמו שמצינו אצל כמה
וכמה מגדולי ישראל שני שמות, שם אחד בלשון
הקודש ושם השני בלע"ז, כמו אצל רבנו הזקן
(שניאור זלמן), אדמו"ר האמצעי (דובער), הצמח-צדק
(מנחם מענדל), אדמו"ר נ"ע (שלום דובער)]. ואדרבה
– דוקא ע"י שם בלע"ז (בסיום השם, ע"ד הנ"ל
המעלה מסיום הכתוב שבהרמב"ם) נפעל עילוי נעלה
ביותר – שמלע"ז "מלשון עם זר" נעשה "עם"⁷⁶ זו
יצרתי לי תהלתי יספרו", וע"ד לבנת (לבנה ולא אבן
שבידי שמים) הספיר (מעשה מרכבה) שנעשה במ"ת.
ובפרט ששם לע"ז בנדו"ד הוא – "מושקא",
שענינו (גם) ריח בשמים – שהנשמה נהנית מריח⁷⁷,
נהנית ומתענגת ו"אין למעלה מעונג"⁷⁸.

וגם הגימטריא של שני השמות הוא – ע"ת, ויש
ללמוד מוסר ולרמז ל"עת" כולם, הכ"ח עתים⁷⁹,
שכוללים עתים לטוב ועתים שהם בגלוי היפך הטוב,
אבל ע"י העבודה ד"לא תחטא" נהפכים הם לטוב
אמיתי וגלוי [כמרומז גם בשם אבי הנפטר, כ"ק
מו"ח אדמו"ר – יוסף ע"ש יוסף לי ה' בן אחר,
שמ"א אחר" עושים "בן", ובאופן ד"צחק", מתוך צחוק
ושמחה, שנמצא בגלוי יותר אצל נשים – שבטבע
שלהן סבר פנים יפות] ואדרבה – טוב הכי נעלה,
כיתרון האור מן החושך.

יב. והמעשה הוא העיקר, ובפרט בקשר עם
היארציית – כמנהג ישראל שמקשרים זאת עם הוספות
בענינים של מעשה בפועל לעילוי הנשמה [שעי"ז
ממשיכים עילוי הנשמה כאן למטה].
וכנראה בפועל גם בכינוס נשי ובנות ישראל
שמתקיים בימים אלה בקשר עם היארציית – שבו
קיבלו ומקבלים החלטות טובות בענינים דמעשה
בפועל [עד שיצא לאור בדפוס – מכינוס זה והחלטות
דאשתקד – שדפוס הוא לדורי דורות⁸⁰], הן בנוגע
לעבודה הפרטית והן בנוגע להשפיע על אחרים בכל
עניני יהדות, ובמיוחד – בג' המצוות שמסרו במיוחד
לנשים – ר"ת הח"ן: הדלקת נרות שבת, חלה (כשרות
האכילה ושתי'), נדה (טהרת המשפחה. וכל זה –
מתוך שמחה ותענוג, כטבע הנשים ובנות במיוחד,
שעושים עבודתם בחיות (כשם הנפטר), בסבר פנים

(76) ישע"י מג, כא.

(77) ברכות מג, ב.

(78) ספר יצירה פ"ב מ"ד.

(79) קהלת ג, ב.

(80) אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ב' ע' שפב.

18 ההדגשה שהעיקר הוא – המסקנא בפועל בהלכה
19 למעשה.
20 כמו כן – כדאי להוסיף ולהרחיב בצדקה בקשר עם
21 היארציט, ומה טוב – במספר ע"ת (470), גימטריא
22 דשם הנפטר (כנ"ל).
23 ויהי רצון, שההוספה בריבוי בכל ענינים אלו תמהר
24 עוד יותר את קיום היעוד⁸² "והקיצו ורננו שוכני עפר",
25 שהחיות והתענוג נמשך כאן למטה בפשטות – נשמות
26 בגופים, ובתוכם ובראשם – הבעש"ט, המגיד, ונשיאי
27 חב"ד – אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצמח-צדק,
28 אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, וכ"ק מו"ח
29 אדמו"ר (ובתו הנפטר, שבת הולכת אחר האב,
30 כהודעת חז"ל).
31 ונזכה לעשות "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן
32 הזה" זמן הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
33 צדקנו, תיכף ומיד ממש.

1 יפות כו', ובפרט ע"י כינוס דנשי ובנות ישראל –
2 שכינוס צדיקים (ועמך כולם צדיקים) הוא הנאה להן
3 והנאה לעולם⁸¹.
4 ובנוגע לפועל: כדאי ונכון לקשר היארציט ע"י
5 שמוסיפים ומרבים בהקמת מוסדות לעילוי הנשמה
6 (בהוספה על המוסדות שהקימו עד עתה), כולל
7 ובמיוחד – מוסדות מיוחדים לג' מצוות הנ"ל.
8 ובפרט – מוסדות חינוך לבנות ישראל. כמו
9 שנתחדש בדור שלפנ"ז (הדור דכ"ק מו"ח אדמו"ר –
10 אבי הנפטר), שגדולי ישראל ייסדו בתי ספר גם
11 לבנות ישראל [אע"פ שבדורות שלפנ"ז היו בתי-ספר
12 רק לבנים, ו(עיקר) חינוך הבנות קיבלו הן בבית
13 מאמם או מהסבתא, האחיות המבוגרות, וכיו"ב], כמו
14 המוסד חינוך "בית רבקה" שכ"ק מו"ח אדמו"ר ייסד
15 (באמצע נשיאותו). וחידוש נוסף בזה – שבבתי ספר
16 לבנות לומדים נוסף על הלכות למעשה, גם שקו"ט
17 וקצת פלפול, שמוסיף חיות ותענוג בלימוד, עם

(82) ישע"י כו, יט.

(81) סנהדרין עא, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

בטח לדכוותי למותר להאריך עד כמה התענינו נשיאינו רבותינו הק' ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר - זצוקלה"ה נב"מ זי"ע בהתועדויות חסידיות וכמבואר בכ"מ בכתבים ובנדפסים, ואחת הכוונות בזה היתה להמשיך גם את אלו הנמצאים לע"ע מחוצה להדרכות החסידות והנהגותי, ואח"כ גם ללימוד תורתה, מובן שלאנשים מסוג זה צריך לדבר באותיות המתאימות לפי מצבם לע"ע ולא באותיות דשפיץ חב"ד שעלולים לדחותם ולא לקרבם ולהמשיכם, ולא רק בנוגע לאופן הדבור כן הוא אלא גם ואדרבה עאכ"כ, בהנוגע להנהגה בענינים של מעשה. ואם בדורנו שלפני זה צריכים היו להזהר בזה ראשי אנ"ש שבכל מקום ומקום וזקניהם ובאם הנהגתם היתה כדבעי לא הי' נפק"מ כ"כ אופן ההנהגה של שאר אנ"ש והחסידים, הרי בימינו אלה שמביטים על החסידים, ובפרט חסידי ליובאוויטש בשבע עינים, צריך כאו"א ואפילו אלו הצעירים מששים או חמשים שנה להתנהג באופן כזה שהנהגתו תקרב גם את אלו הנמצאים חוצה ולא להיפך...

ובקשתי שיעשו מצדם ככל יכולתם להשפיע על כל המשתתפים בהתועדות שתהי' הנהגת המתועדים בדרכי נועם ודרכי שלום, ולא רק בפנימיות שלא נחשדו על כך אלא אפילו בחיצוניות ובדבוריהם שמן השפה ולחוץ, ומובטחני שימלאו בקשתי זו אליבא דנפשי, ויהי' שיהי' בהצלחה קרובה היינו בהגדלת מספר המשתתפים גם שלא מאנ"ש הלך וגדל.

בברכה - המחכה לבשו"ט.

לקוטי שיחות פרשת יתרו כרך יא

פרשתנו נראה שהכוונה להיפך - לספר בשבחו של יתרו?¹

והביאור בזה: דבאמת לא בא הכתוב בתואר זה, "כהן מדין", להפחית את חשיבותו של יתרו, אלא, אדרבא, לתאר את גדולתו וכבודו בעבר (בארץ מדין), שעל ידי זה מודגשת עוד יותר מעלתו בבואו להתגייר, עד ש"נדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה"¹¹.

דהנה גם לפי פירוש השני של "כהן מדין" (שהיה כומר לעבודה זרה) הרי זה מורה על גדולתו של יתרו בענין הידיעה וההשגה, דהרי תחילת טעותם של הטועים והנטיפלים לעבודה זרה באה (בעיקר) על ידי הבנה והשגה. כמו שכתב הרמב"ם¹² ש"אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם כו' ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד. וזהו רצון האל כו'".

כלומר, אף על פי שכן הוא האמת, שהשפעת החיות האלקית נמשכת בעולם הזה הגשמי על ידי הכוכבים ומזלות, וכמאמר רז"ל¹³ "אין לך עשב למטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל" – אף על פי כן אסור לכבדם וכו' בשביל זה, כי אין להם שום בחירה ורצון משלהם, והם רק "כגרזן ביד החוצב בו" לעשות כרצון מלך מלכי המלכים הקב"ה¹⁴.

וכשם שישנם ממוצעים בעולם הזה - הכוכבים והמזלות, שעל-ידם באה השפעת החיות לעולם הזה - שבאמת הם בטלים במציאותם בתכלית (והמייחס להם איזה כוח וממשלה הרי זה עובד עבודה זרה); כמו כן ישנם מלאכים ממוצעים בעולם היצירה ובעולם הבריאה וכמו שנאמר כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם¹⁵ - וגם שם, בעולם היותר נעלה, האזהרה היא לדעת שהם רק כגרזן ביד החוצב בו¹⁶; ואדרבה: כל שהממוצעים הם במדריגה נעלית יותר - יש עלוליות יותר לטעות בזה.

א. בשייכות להכתוב בפרשתנו¹; "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם", אמרו רז"ל² "גנאי הוא למשה וששים רבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'". וצריך להבין מהו הפירוש "שלא אמרו ברוך וכו'" - הרי משה ובני ישראל אמרו שירה³ לה' אחר הנס דקריעת ים סוף⁴?

והוא: ואין לפרש שהגנאי הוא שלא אמרו ברוך על יציאת מצרים (כי אם על קריעת ים סוף) דאם כן "העיקר חסר מן הספר".

ויובן זה בהקדים מה שכתוב בזהר⁵ דעד שלא בא יתרו והודה להקב"ה לא ניתנה התורה לישראל; וכשבא יתרו ואמר⁶ "ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים וגו'", על ידי זה פעל ד"אסתלק קודשא בריך הוא ביקריה עילא ותתא ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

ולכאורה קשה להבין: איך יתכן שכל מעלתם בקודש של משה ואהרן ושל ששים ריבוא מישראל - קודם שבא יתרו - לא היה מספיק עדיין שתנתן התורה לישראל, ולא זכו לה אלא לאחר (שגם) יתרו הודה להקב"ה ואמר "כי גדול ה' מכל האלקים"?

ב. ויובן כל הנ"ל בהקדים הקושיא: בתחלת הפרשה כתוב "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים" – וצריך להבין מה משמיענו כאן הכתוב בהדגשה זו שהיה "כהן מדין" (ולכאורה היה די להודיענו בקיצור: "וישמע יתרו חותן משה")? ועוד: ב"כהן מדין" ישנם שני פירושים: (א) "כהן" מלשון שר⁷, היינו שיתרו היה שרו של מדין; (ב) כהן לעבודה זרה⁸ [נראה רש"י להלן⁹ "שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם כו'"]; ולפירוש השני, שהיה כומר לעבודה זרה, תמוה ביותר: וכי באה התורה כאן לספר בגנותו¹⁰ של יתרו חותן משה [ובפרט שמתוכן

(1) יח, יוד.

(2) סנהדרין צד, א. מכילתא עה"פ.

(3) ואם הכוונה על הלשון "ברוך" דוקא – אי"מ: מהו היתרון בלשון זה על הלשונות דשירת הים?

(4) ומובן שעד"ז אי"מ מ"ש המהרש"א (סנה' שם) "שלא אמרו ברוך ה' גו' על נס עצמם" – דלכאורה הרי אמרו כל השירה!?

(5) ח"ב סז, ב. סח, א (ונתבאר בד"ה ויאמר משה תש"ט סעיף ו' ואילך. לקו"ש ח"ד ע' 1271).

(6) פסוק י, יא.

(7) מכילתא ר"פ יתרו. רש"י ויגש מז, כד. שמות ב, טז.

(8) שמור"ר פ"א, לב. מכילתא ר"פ יתרו.

(9) פסוק יא.

(10) והרי אפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב" (ב"ב כג,

א. וראה פסחים ג, א).

(11) פרש"י יח, ה.

(12) הלכות ע"ז בתחלתו.

(13) ב"ר פ"י, ו. זח"א רנא, א.

(14) ראה בארוכה ד"ה מים רבים תשי"ז ובהנסמן שם.

(15) קהלת ה, ז. נת' בארוכה באוה"ת וארא ד"ה ברבות נשא (ע' קלא) ויש"נ.

(16) ולהעיר ממחז"ל אליו ולא למדותיו – שזהו בנוגע אצילות

ולמעלה מאצילות (ראה לקו"ת הוספות לויקרא נא, ג. ובכ"מ).

נעשה התחברות המעלה והמטה, שה"תחתון" עולה 39
ונכלל בה"עליון" - וכעין זה הוא הבירור של חכמה 40
דלעומת זה (בחינת תחתון ביותר) ועלייתה בחכמה 41
העליונה; ולכן הרי זה הכנה לענין דמתן תורה. 42

ד. ובהכנה זו למתן תורה (על ידי בירור החכמה 43
דלעומת זה) יש יתרון גם על ההכנה למתן תורה שעל 44
ידי קריעת ים סוף. דהנה ידוע דגם קריעת ים סוף הוא 45
ענין החיבור דעליון ותחתון, וכמבואר בכמה 46
מקומות²² שבקריעת ים סוף נעשה חיבור דעלמא 47
דאתכסיא (ים) ועלמא דאתגליא (יבשה); וגם זה הוא 48
בב' האופנים הנ"ל במדרש, מלמעלה למטה ומלמטה 49
למעלה: המשכת עלמא דאתגליא בעלמא דאתכסיא 50
והעלאת עלמא דאתגליא בעלמא דאתכסיא²³. הרי 51
שגם קריעת ים סוף היתה הכנה למתן תורה, ואף על 52
פי כן לא היה די בהכנה זו ולא ניתנה תורה עד שבא 53
יתרו והודה - עד שנתבררה גם החכמה דלעומת זה. 54
וטעם הדבר יש לומר: אף על פי שהחיבור דעליון 55
ותחתון בקריעת ים סוף היה בכל העולמות²⁴, מראש 56
כל המדרגות עד סוף כל דרגין²⁵, - מכל מקום לא 57
נכלל בחיבור זה אלא "התחתון" שברגות הקדושה 58
גופא, אבל לא שהגיע הבירור והעליה גם ב"תחתון" 59
שבלעומת זה (דמה שהמצריים טובעו בים סוף, אין 60
זה שהם נתבררו ונזדככו, אלא שמציאותם נאבדה 61
ונתבטלה). 62

ומטעם זה, שהלעומת זה לא נתברר עדיין בקריעת 63
ים סוף, היה אפשר להיות שיבוא עמלק להלחם עם 64
בני ישראל. דלכאורה, מאחר שהגילוי אור דקריעת ים 65
סוף נמשך (למעלה) בכל המדרגות; וגם למטה 66
בעולם הזה. הרי לא זו בלבד, שמסוף העולם ועד סופו 67
"שמעו עמים" שמועה זו דקריעת ים סוף²⁶, אלא שגם 68
ראו את הנס בעיני בשר, כי "נבקעו כל המימות 69
שבעולם"²⁷: ועוד יותר, שגילוי זה פעל בהם ביטול 70
ושבירה, כמו שכתוב²⁸ "שמעו עמים ירגזון וגו' נמוגו 71
כל יושבי כנען" ועד שהיו כל האומות יראים להלחם 72

1 וזהו הפירוש "שהיה (יתרו) מכיר בכל עבודה זרה
2 שבעולם כו'", היינו שהיתה לו ידיעה והשגה בכל
3 הממוצעים שבכל העולמות עד למעלה מעלה [אלא
4 שבהיותו כהן מדין טעה והכירם כממוצעים שיש להם
5 כוח ושלטון - וזוהי עבודה זרה], מובן מזה גודל
6 השגתו השכלית של יתרו.

7 מזה מובן שפיר דזה שהכתוב מתארו שהיה "כהן
8 מדין" הכוונה לספר בשבחו - שהיה שר ונכבד בארץ
9 מדין והיה "יושב בכבודו של עולם" במובן הגשמי
10 (לפירוש הא' של "כהן מדין") וגם היה "כומר לעבודה
11 זרה", מכיר בכל עבודה זרה - הכי גדול בהכנה שכלית
12 (לפי פירוש הב', כי שניהם אמת) - ועם כל זה הניח
13 את כל גדולתו וחשיבותו ובא להתגיייר.

14 ג. ולפי הסברה זו, שיתרו היה גדול בחכמה
15 וידיעה, יובן מה שכתוב בזוהר שדוקא על ידי הודאתו
16 ניתנה התורה: דאיתא בזוהר¹⁷ על הפסוק¹⁸ "וראיתי
17 אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות" - שה"יתרון"
18 שבחכמה דקדושה נמשך ובא דוקא "מן הסכלות",
19 היינו על ידי הבירור של חכמה דלעומת זה¹⁹, שהיא
20 הנקראת "סכלות". ונמצא דכאשר יתרו, שהיה חכם
21 גדול בחכמה דלעומת זה, בא ללמוד תורה ואמר "כי
22 גדול ה' מכל האלקים" (וכפירוש רש"י הנ"ל) - נעשה
23 על ידי זה בירור בחכמה דלעומת זה עד שנתהפכה
24 לחכמה דקדושה, ובמילא נתוסף ממנה (מן הסכלות)
25 יתרון אור בחכמה דקדושה. ולכן דוקא הודאתו של
26 יתרו, מכיון שהמשיכה יתרון אור בחכמה דקדושה, היא
27 שפעלה את הענין דנתינת התורה (שהיא חכמתו
28 יתברך) למטה - שלזה צריך להיות המשכה ממקום
29 נעלה ביותר.

30 אמנם הרי ידוע בענין ההכנה לאיזה ענין, כי צריך
31 להיות (ההכנה) מעין אותו הדבר שמכינה לו - ואם
32 כן זה גופא דורש ביאור: מהו הענין בבירור החכמה
33 דלעומת זה שבו ועל-ידו הוא ההכנה למתן תורה?

34 אך הענין, דהנה מבואר בכמה מקומות²⁰ שקודם
35 מתן תורה "גזר (הקב"ה) ואמר השמים שמים לה'
36 והארץ נתן לבני אדם²¹". כשביקש ליתן התורה בטל
37 גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים
38 והעליונים ירדו לתחתונים" - היינו שבמתן תורה

(22) ראה תו"א ולקו"ת (כמסומן בהמפתח ערך קי"ס).

(23) שער האמונה פנ"ד. והחרים תרל"א ע' ה.

(24) שער האמונה פי"ז.

(25) לשון התניא פ"ב. - הלשונות "מדריגות" ו"דרגין" יש לבאר
ע"פ הידוע (תו"א פ' משפטים. וראה לקו"ש ח"י שיחה א' לפ' וירא)
שלשון תרגום הוא אחוריים דל' הקודש, ולכן כותב "מראש כל
המדריגות", שהוא ראש ב"מדריגות" (לשון הקודש), "עד סוף כל
דרגין", סוף ה"דרגין" (לשון תרגום).

(26) מכילתא ר"פ יתרו.

(27) מכילתא שמות יד, כא.

(28) בשלח טו, יד-טו.

(17) ח"ג מז, ב.

(18) קהלת ב, יג.

(19) וראה ד"ה ויאמר משה הנ"ל סעיף ב' ואילך.

(20) שמו"ר פי"ב, ג. נחומא וארא יט.

(21) תהלים קטו, טז.

1 בישראל - ואיך יתכן שלאחר כל זה יבוא עמלק
2 להלחם עם בני ישראל? אלא שהענין הוא כנ"ל:
3 מאחר שהמציאות עצמה דלעומת זה לא נתבררה עדיין
4 בקריעת ים סוף, [אלא שבאותה שעה היתה השבירה
5 והביטול בהתפשטותה וכוחותיה של הקליפה
6 (בהשפעתה שבאו"ה) - אבל עצם הקליפה נשאר
7 בהתנגדות לאלקות (מאחר שלא נזדכך וגם לא
8 נתבטל)] במילא "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל".

9 ובזה מבואר שלא ניתנה התורה (מצד ההכנה
10 דבקריעת ים סוף וגם לא מצד מעלתם וקדושתם של
11 משה ובני ישראל עצמם) עד שבא יתרו והורה ש"גדול
12 ה' מכל האלקים", כי דוקא בו ועל ידי נעשה הבריור
13 והזיכרון של ה"סכלות" דלעומת זה ונעשה ה"יתרון"
14 בחכמה דקדושה - והתחברות זו דהתחתון ביותר עם
15 העליון ביותר²⁹, הוא הכנה למתן תורה.

16 ה. והנה על פי הנ"ל, יובן (ב"יינה של תורה") מה
17 שכתב רש"י³⁰ "מה שמועה שמע ובא³¹ קריעת ים סוף
18 ומלחמת עמלק". וידועה הקושיא: הלא שמע יתרו
19 וידע מכל הנסים הגדולים של יציאת מצרים, ולמה לא
20 נתעורר לבא³² אלא על ידי שמועה זו ד"קריעת ים סוף
21 ומלחמת עמלק? ועוד: מאי טעמא שמדייק בלשונו
22 לומר "ומלחמת עמלק" (שמדגיש מלחמתו של עמלק
23 ולא נצחונם של ישראל). ולכאורה הוה ליה למימר
24 "הצלת ישראל", "מפלת עמלק" וכיוצא בזה
25 (להשמיענו עיצומו של הנס)?

26 אמנם על פי הנ"ל יובן: דווקא ב' ענינים אלו
27 ששמע יתרו - "קריעת ים סוף" (היינו שענין החיבור
28 דהעליון והתחתון אפשרי הוא וגם נעשה בפועל)

(29) וראה ד"ה באתי לגני ה'תש"י יתרון האור שנעשה ע"י
אתהפכת חשוכא לנחורא.

(30) ר"פ יתרו. וראה זבחים (קטז, א) ומכילתא כאן דחד אמר
קרי"ס וח"א מלחמת עמלק ועוד דעות. ורש"י מצרף ב' דעות הנ"ל!
(31) כן הוא בכל הדפוסים שראיתי.

(32) דמוכרח לומר שבשאלת רש"י "מה שמועה שמע ובא" הדיוק
הוא ב"ובא", כי הרי מפורש בקרא השמועות ששמע "את כל אשר
עשה אלקים למשה ולישראל עמו" וגם מוסיף "כי הוציא ה' את
ישראל ממצרים" ופרש"י "זו גדולה על כולם" - אלא שהשאלה היא
מה גרם ב'אח"כ, דאם יצ"מ ה' הגורם ה' בא תיכף אחר יצ"מ
[ומוכרח לומר (גם להמ"ד שבא קודם מ"ת) שלא בא תיכף, דהרי
קודם לביאתו שמע ע"ד ירידת המן (כדפרש"י עה"פ את כל אשר
עשה) וזו היתה בט"ו באייר (שבת פז, ב). תוספתא סוטה פ"א ב. רש"י
בשלח טז, א. - ומ"ש רש"י בשלח טז, לה (יהושע ה, יא), בט"ו
באייר - פ"י הרא"ם שכוונתו לאחר שבערו ט"ו יום], וגם ע"ד
מלחמת עמלק שהי' אח"כ - כשהיו בני" ברפידים; וגם הרי בא אל
המדבר אשר הוא חונה שם הר האלקים" (יח, ה), והרי לא באו אל
מדבר סיני עד "ביום הזה" ר"ח סיון (שבת פז, ב. רש"י פרשתנו יט,
א), וע"ז מבאר רש"י: קרי"ס ומלחמת עמלק.

29 "ומלחמת עמלק" דמוכח דהחיבור עדיין אינו
30 בשלימותו, כי עדיין הקליפה מתנגדת) ולכן בא (יתרו)
31 "והורה להקב"ה וכו'", זאת אומרת, לתקן ולהשלים
32 את החיבור על ידי בירור וזיכרון הלעומת זה, שלא
33 הושלם עד אז. ובמילא מוכן הדיוק, שדוקא שמועת
34 "מלחמת עמלק" היא שהביאה את יתרו ולא הנצחון
35 של ישראל במלחמה זו³³.

36 ו. ובזה יובן עוד ענין הדורש ביאור: דהנה ידוע
37 הכלל שהסדר צריך להיות באופן של "מעלין
38 בקודש"³⁴, ועל אחת כמה וכמה שבזה האופן היה סדר
39 הענינים של בני ישראל במשך הזמן שבין יציאת
40 מצרים ומתן תורה, שיצאו מהמ"ט שערי טומאה³⁵
41 ונתעלו בעילוי אחר עילוי עד שהיו ראויים למתן
42 תורה³⁶. ולכאורה הרי בהמאורעות של הזמן ההוא
43 היתה גם מלחמת עמלק, שגרמה ירידה גדולה
44 במדרגתם של בני ישראל, עד ש"מלחמה לה' בעמלק
45 מדור דור"³⁷?

46 ועל פי הנ"ל יתיישב: מכיון שמלחמת עמלק היא
47 הסיבה להזיכרון והבריור דלעומת זה על-ידי יתרו,
48 שהוא עילוי וגילוי נעלה יותר אפילו מהגילוי דקריעת
49 ים סוף, נמצא שגם מלחמת עמלק היא סוף-סוף חלק
50 מהעליה הכי נעלית וההכנה הכי קרובה למתן תורה.

51 ז. ועל פי הנ"ל יבואר מה שאמרו רז"ל ש"גנאי
52 הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא
53 יתרו ואמר ברוך ה'": "ברוך" הוא מלשון המשכה,
54 וכלשון רז"ל³⁸ "המברין את הגפן", ו"ברוך ה'"
55 פירושו המשכת הוי' (אלקות). והיינו שהגילוי אור
56 אלקי שעל ידי שירת (ועבודת) משה וששים רבוא, אף
57 שהיא במדרגה נעלית עד מאד, מכל-מקום לא היה
58 זה עדיין באופן של "ברוך הוי' גו' מכל האלקים",
59 היינו בתכלית ההמשכה עד למטה מטה ממש, כי הרי

(33) ועד"ז י"ל באופן אחר קצת: מלחמת עמלק גרמה חלישות
בחיובות וכבוד ישראל לעיני העמים [דהרי עד אז "נבהלו אלופי
אדם גו' נמוגו כל יושבי כנען"] וכדחז"ל עה"פ אשר קרן משל
לאמבטיא וכו' (תנחומא, יל"ש ופרש"י תצא כה, יז) - ואף ש"יחלוש"
יהושע את עמלק ואת עמו" (בשלח יז, ג), מ"מ הרי הוי' "יחלוש"
(וכדחז"ל עה"פ - וראה גם פרש"י שהחלשים נשארו), וגם זה לא
בנס גלוי, כ"א לפי חז"ל, באופן של מלחמה (ודרך הטבע) - לכן בא
יתרו להקים את כבודם ע"י שהוא ה"כהן מדין" (בב' הפירושים) יבוא
אליהם להמדבר.

(34) ברכות כח, א. וש"נ.

(35) זוהר חדש ר"פ יתרו. ת"ז תל"ב.

(36) והו"ע ספה"ע שבכל יום נמשך עוד שער דקדושה (ראה
לקר"ש ח"ג ע' 996).

(37) בשלח יז, טז.

(38) כלאים רפ"ז. וראה תו"א מקץ לז, ג.

לכית המדרש, כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת בוראו, 27
 כולל הלימוד בבית המדרש שאין לו קצבה, מה שאין 28
 כן תפלת צבור בבית הכנסת⁴² וכו', עניני הרשות - 29
 מתחלה צריך להיות גילוי אור הנשמה על ידי התפלה 30
 ותורה, ורק אחר כך אפשר להמשיך האור דקדושה גם 31
 בענינים גשמיים⁴³;

והנה הנ"ל הוא הסדר לרובא דרובא (והתורה על 33
 הרוב תדבר) - שבמשך כל היום בכל זמן פנוי שלו⁴⁴ 34
 לומד תורה - ואדרבא זהו עיקר תלמוד תורה שלו (כי 35
 התורה הרי ענינה - לאפשא⁴⁵ לה ולא רק דבר הקבוע 36
 ושווה בכל יום - באיכות או בכמות), 37

אבל נוסף על הנ"ל ישנם כמה חילוקי דרגות הן 38
 ב"יששכר" והן ב"זבולון" - ויש ש"מתן-תורה" שלו 39
 שבכל יום הוא בפרק אחד שחרית (בבית המדרש), 40
 סדר קדושה שבסוף התפלה⁴⁶, קריאת שמע שבתפלה, 41
 פרשת התמיד וכו', או גם פרשת ברכת כהנים כו' 42
 שלאחרי ברכות (כולל תפלות שבהם) השחר. 43

ועבודה באחד אופנים הנ"ל הרי היא הכנה להגילוי 44
 דמתן תורה, "אנכי הוי'" נעשה "אלקין" - כחך 45
 וחיותך⁴⁷. 46

(משיחת שבת פרשת יתרו תשכ"ה)

(42) שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה. להעיר מפס"ד להצ"צ או"ח ריש
 הל' תפלה (ע' 8).
 (43) שלכן אסור לאכול קודם התפלה, כי "איך יעלה המאכל והוא
 עצמו מקושר למטה" (לקו"ת צו ה, א. ובכ"מ).
 (44) ראה סנה' צט, א - הובא בס' של בינונים פ"א.
 (45) זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד.
 (46) ראה פס"ד להצ"צ או"ח סקל"ב.
 (47) ראה לקו"ת דברים יח, א.

1 המציאות דלעומת זה לא נתבררה על ידי עבודתם
 2 (וכדוגמת עבודת הצדיקים). "עד שבא יתרו ואמר
 3 ברוך ה'", שעל ידו היה הגילוי עליון דאור הוי'
 4 בתכלית ושלמות ההמשכה עד ל"התחזות" ביותר,
 5 שנתברר בהודאתו - ואז ניתנה התורה, חיבור עליונים
 6 ותחתונים.

7 ח. ההוראה מהנ"ל בעבודת כל אחד ואחד:
 8 הענין דמתן תורה צריך להיות וישנו בכל יום ויום,
 9 וכנוסח הברכה "נותן התורה" לשון הוה - הרי ההכנה
 10 לזה היא העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"³⁹; שיהיה קשור
 11 ודבוק בהוי' ("דעהו") לא רק בעניני קדושה, אלא בכל
 12 דרכיך - גם על ידי עניני רשות, ולא רק בעניני רשות
 13 הקרובים לקדושה, אלא גם בעניני רשות הרחוקים
 14 מקדושה - בדוגמא למלחמת עמלק שגם היא היתה
 15 (על ידי תוצאותיה) הכנה למתן תורה.

16 אולם לפני זה צריכה להיות העבודה דקריעת ים
 17 סוף - העבודה בהענינים שבקדושה כנ"ל, וזה נותן כח
 18 ואפשריות למלחמת עמלק, הבירור בעניני הרשות -
 19 תפילתי סמוכה למטתי ולאחרי זה מבית הכנסת לבית
 20 המדרש ו(רק) לאחרי זה - הנהג בהם מנהג דרך
 21 ארץ⁴⁰;

22 סדר האדם בכל יום ויום: ראשית עבודתו "מיד
 23 כשניעור"⁴¹ הודאה הכללית של הנשמה, "מודה אני
 24 לפניך וכו'", ולאחרי זה בא סדר העבודה דתפלה
 25 ולימוד התורה (עניני קדושה), ורק אחר כך פת של
 26 שחרית (אלא שאם רגיל בה - אוכלה קודם הליכה

(39) משלי ג, ו. וראה לקו"ש ח"י שיחה א' לפ' וישלח בארוכה.
 (40) שו"ע או"ח סי' קנה.
 (41) סידור אדה"ז בתחלתו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח שבט, תשט"ז
 ברוקלין.

האברך הו"ח אי"א מלאכתו מלאכת שמים
 מו"ה חיים שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מד' שבט עם המוסגר בו, ובטח ניצלו את יום ההילולא באופן המתאים
 בהנוגע לעצמו ובהנוגע להשפעה בכל הסביבה, שהרי זהו הי' רצונו הפנימי של בעל ההילולא כלשון המשנה,
 אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, אפילו שנקראים בשם בריות בעלמא (תניא פרק ל"ב) ולקרבן לתורה,
 ולא לקרב ולהתאים (צופאסען) התורה אליהם, וכמדובר בהתעודות דיום ההילולא...

יום ראשון ט"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 60, ומה שפיקוח נפש... עד עמ' לא, כנודע.

ליקוטי אמרים

ומה שפיקוח

נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל ירג היינו כפי' חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר לדבר אחד בי"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים רק שנפגם קצת דביקותה ואחיזתה בשרשה

הגהה

(ולפי ערך וחלוקי בח' הפגם נפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי

1 ומה שפיקוח נפש - להציל נפש, דוחה שאר עבירות, - שמן
2 התורה (אבל לא עבודה זרה), וגם יעבור - על העבירה, ואל ירג
3 - אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר
4 בחיים - מלבד בשלש עבירות (עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות
5 דמים), שבהן הדין הוא
6 "הרג - ואל יעבור", למשל:
7 בעבודה זרה - אם כופים
8 עליו לעבוד עבודה זרה
9 באיום של הריגתו, עליו
10 למסור את נפשו ולא לעבוד
11 עבודה זרה. שכן, פיקוח נפש
12 אינו דוחה איסור של עבודה
13 זרה. הרי, שעל פי תורה
14 קיים הבדל בין שאר
15 העבירות לבין עבודה זרה,
16 ואילו לעיל למדנו שההבדל
17 שעושה האשה המנאפת,
18 בין איסור ניאוף לבין עבודה
19 זרה, נובע מה"רוח שטות" -
20 שבעבודה זרה אין ה"רוח
21 שטות" מכסה על האהבה
22 המסותרת ובאיסור ניאוף
23 היא מכסה עליה? - על כך בא עתה ההסבר, שאין זה מתייחס
24 לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות היינו
25 בפרוש חז"ל: - (ביחס לפיקוח נפש בשבת): "אמרה תורה, חלל
26 עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה", - כשאדם חולה,
27 ולשם רפואתו צריכים לעשות מלאכה האסורה בשבת - אומרת
28 התורה על כך, שיחללו - לשם החולה - שבת אחת, כדי שישמור
29 לאחר מכן הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר
30 כך, דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה - וזו הסיבה לפיקוח נפש
31 שדוחה שבת, ולא משום קלות העבירות - של שבת, וחמור -
32 כמו עבודה זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר עבודה זרה,
33 [תדע, - שאין הדבר תלוי בקלות או בחומרתן של העבירות, שהרי
34 שבת חמורה ושקולה בעבודה זרה לענין שחיטת מומר לדבר
35 אחד, - שהדין הוא, מי שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא
36 מתמיד בחילול שבת) - שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה
37 "מומר" לעבוד עבודה זרה, ביוצא דעה סימן ב, מה שאין כן
38 במומר לגילוי עריות, - שדינו אינו כמו "מומר" לעבודה זרה, הרי,
39 שבכך חמור חילול שבת מגילוי עריות, ואפילו הכי - ובכל זאת,
40 פיקוח נפש דוחה שבת ולא גילוי עריות; - הרי שאי אפשר לומר,
41 שמה שפיקוח נפש אינו דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות
42 חמור יותר, שכן, אנו רואים הרי שביחס לשחיטה, חמורה שבת
43 מ"מומר לדבר אחד". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה
44 תלויים בחומרתן וקלותן של העבירות. אלא דגזירת הכתוב הוא].

45 - שביחס לשאר עבירות - פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלש
46 העבירות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים - אין פיקוח נפש
47 דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות, הגורמות, שבעל
48 העבירה יהיה נפרד מהקב"ה בשעה שהוא עושה את העבירה, אין,
49 כאמור, שום הבדל, מאחר,
50 שעל-ידי כל עבירה, הוא
51 מתרחק תכלית ריחוק
52 מהקב"ה. ומשום כך, לולי
53 ה"רוח שטות" המכסה על
54 האהבה המסותרת, לא היה
55 יהודי עובר עבירה. ברם,
56 להלן יוסבר, שאם אכן קיים
57 הבדל בין עבירה אחת
58 לשניה, במדת פירושו של
59 בעל העבירה מהקב"ה; - זה
60 מתבטא אחרי עשיית
61 העבירה, אז קיים הבדל בין
62 העבירות שעונשן כרת
63 ומיתה בידי שמים לבין
64 העבירות שאין עליהן עונש
65 זה; אלא שלאחר מעשה
66 החטא, אם היא מעבירות
67 שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים, שאין נפשו האלהית מתה
68 לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים, רק שנפגם קצת
69 דביקותה ואחיזתה בשרשה בחטא זה - איחודה של נשמתו של
70 יהודי, בשורשה באלקות - נפגם, ומאחר שהקשר שבין הנפש
71 האלקית לשורשה לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר להלן, יש
72 באפשרות הנפש הבהמית והגוף להתעלות מידידתם בקליפה,
73 ולהתקרב שוב לקדושת הנפש האלקית. ואילו עבירות שעונשן כרת
74 ומיתה בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין הנפש לשורשה -
75 נפגם, אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין
76 יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" - "יעקב חבל נחלתו"¹², כלומר: שש
77 מאות ושלוש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי עם
78 שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים. כשנקרעים
79 כמה מהנימים - נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך למשל,
80 על-ידי עבירה אחת - נקרעת "נימה" אחת ב"חבל" המקשר את
81 הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת ומיתה בידי שמים
82 הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן, באה הגהה, בה מסביר
83 רבנו הזקן, שחומרת העונשים על עבירות - היא בהתאם לגודל
84 הפגם שהעבירות פוגמות. שכן, מטרת ותכלית העונשים, היא הרי
85 לנקות ולזכך את הנפש מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות
86 העליונים נכתמו בעשיית העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל
87 העונש - הם לפי גודל הכתם והפגם: הגהה: * (ולפי ערך וחלוקי
88 בחינת הפגם נפש ובשרשה בעליונים, - הפגם המתהווה

1 עלידי עבירה אחת - שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, כִּד
2 הֵם חֲלוּקֵי בְּחִינַת הַמְּרוּק וְהַעֲנֵשׁ בְּגִיהָנָם אוֹ בְּעוֹלָם הָהָא, -
3 היסורים שאדם סובל בגיהנום או בעולם הזה, המיועדים לנקות את
4 נפשו, לְכָל עוֹן וְחַטָּא עֲנֵשׁ מִיָּחָד - שמטרתו היא: לְמַדְק וּלְהַעֲבִיר
5 הַלְכָּלוֹךְ וְהַפְּגָם, - שנעשו
6 בנפש ובשורשה. וְכֵן בְּחִיבֵי
7 מִיתָה וְכִרְתֵּי אֵין פּוֹנְמִין
8 בְּלֵם בְּשׂוּחָה: - אך, על כל
9 פנים, אחרי עשיית העבירה
10 - אם המדובר בחטא שאין
11 עליו איסור כרת ומיתה ביד
12 שמים - אז: הָרִי גַם נִפְשׁוֹ
13 הַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית
14 הַמְּלַבֶּשֶׁת גִּנּוּף, וְכֵן גִּנּוּף, -
15 חוֹזְרִים וְעוֹלִים מִהַסְּטָרָא
16 אַחֲרָא וְקִלְפָּה זו, - בהן
17 ירדו בשעת עשיית החטא,
18 וּמִתְקַרְבִּים לְקִדְשֵׁת נִפְשָׁא
19 הָאֱלֹהִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בָּהֶם -
20 בנפש הבהמית ובגוף,
21 הַמְּאֻמֵּינָה - הנפש האלקית
22 מאמינה תמיד בַּה' אֱלֹהֵי.
23 וְגַם בְּשַׁעַת הַחַטָּא הִיתָה
24 בְּאֻמָּנָה אֵתוֹ יִתְבָּרֵךְ, -
25 שכן, הנפש הבהמית,
26 באמצעות הגוף, היא זו
27 שעוברת את העבירה, ואילו הנפש האלקית נשארת נאמנה
28 להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא: וְכֵן שֶׁהִיתָה - הנפש האלקית,
29 בְּבְחִינַת גְּלוּת מִמַּשׁ תוֹךְ נִפְשׁ הַבְּהֵמִית מִסְּטָרָא אַחֲרָא,
30 הַמְּחַטֵּאָה - הנפש הבהמית אֵת הַגּוּף וּמוֹרִידָתוֹ עִמָּה בְּעִמְקֵי
31 שְׂאוּל לְמַטָּה מִטָּה תַּחַת טְמֵאת הַסְּטָרָא אַחֲרָא וְקִלְפָּה
32 עֲבוּדָה זָרָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. - הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה
33 את הגוף - נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא
34 בגלות, שאינו פועל אז פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית
35 פועלת אז פעולתה, שרצונה הוא הרי, להשפיע על הגוף בעבודה
36 של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שזכר בפרקים
37 הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש
38 הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של
39 הקליפה והסטרא אחרא, וְאֵין לָךְ גְּלוּת גְּדוֹל מִזֶּה, - מאשר
40 גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, "מֵאֲנָרָא רַמָּה כּוֹ",
41 - הירידה "מגג גבוה ביותר - לבור עמוק ביותר", מהמדריגה
42 הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה - לתהום העמוק ביותר של
43 הסטרא אחרא, וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִלְיָא דְּשִׁרְשׁ וּמִקְדֹר נִפְשׁוֹת
44 בְּלִי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא מְחַכְמָה עֲלָאָה, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ וְחֻכְמָתוֹ
45 אֶחָד וְכוּ'. - הרי שהנשמה היא במדריגה נעלה ביותר, ומשם

ליקוטי אמרים

הנהגה

(ולפי ערך וחלוקי בחי' הפגם
בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי
בחי' המירוק והעונש בגיהנם או
בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד
למקד ולהעביר הלכלוך והפגם וכן
בחיבי מיתה וכרת אין פוגמן
כולם בשוה):

בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה
בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה
את הגוף ומוורידתו עמה בעמקי שְׂאוּל לְמַטָּה מִטָּה תַּחַת
טוֹמֵאת הַס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול
מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דשרש ומקור נפשו' כל
בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד
וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו לְמַטָּה
וּמוֹמֵן פָּנָיו בְּתוֹךְ בֵּית הַכֶּסֶם מֵלֵא צוּאָה שְׂאוֹן לָךְ עֲלֻבּוֹן
גְּדוֹל מִזֶּה אִפִּי עוֹשֶׂה כֵן לִפִּי שְׁעָה שֶׁהַקְּלִיפּוֹת וּס"א
נִקְרָאִים קִיא צוּאָה כְּנוּדֵעַ:

היא יורדת לְמַטָּה, עד לגלות במדריגות הנחותות ביותר של
קליפות וסטרא אחרא, בשעה שהאדם חוטא, וְהוּא בְּמִשַּׁל הָאוֹחֵז
בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וּמוֹרִידוֹ לְמַטָּה וּמוֹמֵן פָּנָיו - של המלך,
בְּתוֹךְ בֵּית הַכֶּסֶם מֵלֵא צוּאָה, שְׂאוֹן לָךְ עֲלֻבּוֹן גְּדוֹל מִזֶּה,
אִפִּילוֹ עוֹשֶׂה כֵן לִפִּי שְׁעָה,
- כמו בענינו, שכאשר
יהודי לוקח את הנשמה
שמחכמה עילאה "ראשו
של מלך" - ומוריד אותה
בגלות, בסטרא אחרא,
הנקראת "קיא צואה" - הרי
ירידה זו היא רק באופן
זמני, בשעת עשיית החטא,
שכן, אחרי עשיית החטא -
יוצאת הנפש האלקית
מהגלות והסטרא אחרא -
ובכל זאת יש בירידה זמנית
זו משום עלבון גדול ביותר,
שֶׁהַקְּלִיפּוֹת וּסְטָרָא אַחֲרָא
נִקְרָאוֹת "קִיא צוּאָה",
כְּנוּדֵעַ: - הרי, שרק אחרי
מעשה החטא, קיים הבדל
בין עבירה אחת לשניה,
ואילו בשעת מעשה החטא
- נפרדים מהקב"ה
באמצעות כל עבירה.

ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח המניע
להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו - יש באפשרותו
להימנע מכל עבירה ולקיים כל המצוות.
בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומוזמן למסור את נפשו שלא לעבוד
עבודה זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי
מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד
מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים" - חיילים
יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו
אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים
ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה,
צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצוה לעשות זאת
- אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר
את הצבא באימונו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד
באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך,
השני יעקב והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את
דתם רחמנא-ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר
להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש.
וגם אם הקיסר מצווה לעשות זאת - אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד
אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

יום שני י"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לא, פרק כה וזהו... עד עמ' 62, עליו כנודע.

ליקוטי אמרים

פרק כה וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' שבכל עת ובכל שעה בידו של

אדם וברשותו הוא להעבי' רוח שטות והשכחה מקרבו ולזכור ולעורר אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי בלבבו בלי שום ספק. וז"ש ובלבבך ונכלל בה גם דחילו דהיינו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו יתברך אפי' במסירת נפש ממש בלי שום טעם ושכל מושג אלא בטבע אלהי וכ"ש בשבירת התאוות הקלה מיסורי מיתה שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר הן בבחי' סור מרע אפי' מעבירה קלה של דברי סופרים שלא לעבור על רצונו ית' מאחר שנפרד בה מיחודו ואחדותו כמו בע"ז ממש בשעת מעשה והרי גם בע"ז יכול

1 **פָּרָק כה.** בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק י"ח, את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו" – שמאד קרוב וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלושה הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, – שזהו הפירוש הפשוט של "פך ובלבבך לעשותו" ("בפך" – בפה, שלך, בדיבור, "בלבבך" – בלב, מחשבה, ו"לעשותו" – לעשות, מעשה) – אלא גם בפירוש הפנימי של "בלבבך", והיינו: עם רגשות הלב, באהבה וביראה להקב"ה. שאל על כך רבנו הזקן בפרק י"ז: לכאורה מרגישים וחשים אנו, שאין כל כך קרוב וקל שתהיה לאדם אהבת ה' והסביר רבנו הזקן, שעלידי התבוננות האדם בגדולת הקב"ה – מתעורר בו הרגש של אהבת ה'. ברם, מאחר שדבר זה יכול לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה בגדולת ה', הרי, שאי אפשר כבר ממילא לומר שזה "קרוב

21 **מאד**, כי לשם התבוננות, נדרשת ידיעה בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל האדם לעורר בתוכו אהבת ה' – הסביר, לכן, רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים אופן נוסף כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה להקב"ה: עלידי "אהבה מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה. אהבה זו אין מן הצורך ליצור עלידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן הסביר משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם דרושה לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעלידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם הקב"ה, ועלידי כל עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכן, היה יהודי מונע את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה, אילולא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה על אהבתו, וגורמת שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה עלידי העבירה. בפרק כ"ה, שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן הסברתו, שבכל שעה יכול יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעורר בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו – יחוש מיד, שעלידי העבירה הוא מנתק את עצמו מהקב"ה, וממילא ימנע מלעשותה, וכשבאה מצוה לידו – יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מנתיבה לו לקיים את המצוה, כי עלידיה הוא מתאחד עם הקב"ה.

39 **וזהו שכתוב: "כי קרוב אליך הדבר מאד וגו'".** – לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה', **שפכל עת ובכל שעה בידו של אדם וברשותו הוא להעביר רוח שטות** – המקוה את רגישותו, שעלידי עבירה הוא נפרד מהקב"ה, **והשכחה** – שקיימת בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו לקיים מצוות, כדי להתאחד

44 עם הקב"ה – הוא יכול להסיר "רוח שטות" זו **מקרבו, וליזכר ולעורר אהבתו לה' אהד, המסותרת בודאי בלבבו בלי שום ספק.** – הרי ברור הדבר בלי שום פקפוק, שקיימת בלבו אהבה להקב"ה, שכן, כאמור, גם רשע וקל שבקלים ישנה בלבו אהבה מסותרת להקב"ה. **וזהו שכתוב: "ובלבבך".** – שיהודי יכול לקיים תורה ומצוות באהבה שבלבו להקב"ה. – ולא רק באהבת ה' שכן, בקיום תורה ומצוות ישנו גם "סור מרע", להימנע מעבירות, ועל כך נדרשת יראת ה', הפחד מהקב"ה. לכן, מציין רבנו הזקן מיד, שאהבה זו מוללת בתוכה גם יראה, ומצד יראה זו בידו להימנע מלעשות עבירה. **ונכלל בה** – באהבה זו, גם **דחילו**, – יראה, דהיינו – המורא והפחד, **שלא לפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו יתברך, אפילו במסירת נפש ממש,** – גם אם ייאלץ למסור את נפשו כדי שלא להיות נפרד מהקב"ה, **בלי שום טעם ושכל מושג** – מדוע עליו למסור את נפשו, **אלא בטבע אלהי.** – כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר, הנמשך באופן טבעי לשורשו – כך נמשכת הנשמה באופן טבעי לשורשה האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה מהבנה. כך היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי – שאותה המשכה של התאחדות עם הקב"ה – לא תנוק, גם אם בגלל כך יצטרך למסור את נפשו, **וכל שכן בשבירת התאוות, הקלה מיסורי מיתה,** – והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו – הרי שודאי הדבר, **שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר, הן בבחינת "סור מרע",** – להימנע מעשיית עבירות, **אפילו מעבירה קלה של דברי סופרים,** – שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן התורה – גם בזה ביכולתו לשלוט בעצמו, **שלא לעבר על רצונו יתברך,** – ולא לחטוא, **מאחר שנפרד בה** – אם יחטא, **מיחודו ואחדותו, כמו בעבירה זרה ממש, בשעת מעשה.** – בשעה שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא, הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה שהוא עובד עבודה זרה, ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא לעבוד עבודה זרה – באותה מדה עליו להימנע גם מעבירה זו, שכן, גם עלידי עבירה זו, הוא נפרד, בשעת מעשה, מהקב"ה. אך, בכל זאת קיים הבדל בין עבודה זרה, לבין עבירות קלות יותר – וזאת ביחס לזמן שאחרי עשיית העבירה: בעבודה זרה, הוא נשאר נפרד מהקב"ה גם לאחר ששכחל בעבירה גדולה זו; ואילו בעבירות הקלות יותר, ההיפרדות

1 מהקב"ה מוגבלת רק לזמן ביצוע העבירה בלבד – אלא שרבנו הזקן
2 מעיר מיד, שלאמיתו של דבר קיימת עצה גם בעבודה זרה, שלא
3 ישאר נפרד מהקב"ה – והיא: עלידי תשובה שבידה להשפיע גם
4 בעבירה של עבודה זרה. אף-על-פי-כן אנו רואים שהוא לא שועה

5 לעצה זו, אלא מוסר את
6 נפשו, ובלבד שלא להיות

7 נפרד מהקב"ה גם בשעת
8 ההשתחווה להעבודה זרה.
9 הרי שאותו שיקול – כוחו
10 יפה גם כדי להימנע מעשיית
11 עבירות קלות יותר, מאחר
12 שגם על-ידו, הוא נפרד
13 בשעת מעשה מהקב"ה. על
14 כך אומר רבנו הזקן להלן:
15 וְהָרִי גַם בְּעִבּוּדָה זָרָה יָכוֹל
16 לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֵר כֶּךָ –

17 שתבטיח, שאחרי עשיית העבירה, לא יהיה נפרד מהקב"ה. כך,
18 אפשר שתישאל השאלה: אמנם, גם בעבודה זרה יש לו פתרון שלא
19 להיות נפרד מהקב"ה אחרי עשיית החטא – על-ידי תשובה, ברם, על
20 הסתמכות כזו על "תשובה" שיעשה אחר כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל:
21 "האומר אחטא ואשוב – אין מספיק בידו לעשות תשובה"², הרי
22 שביחס לעבודה זרה, אין הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה"
23 שיעשה אחר כך, ומשום כך הוא מוסר את נפשו, כדי שלא יישאר
24 נפרד תמידי מהקב"ה. ואילו בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית
25 העבירה אין הוא נשאר, בדרך ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי
26 להסתמך על "תשובה" – כיצד, איפוא, אפשר לומר בפסקנות,
27 שכשם שהוא יכול להימנע מעבודה זרה – כך הוא יכול להימנע מכל
28 עבירה אחרת? על כך באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין
29 מספיקים בידו לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את
30 היכולת לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד: אין עוזרים לו
31 בכך, אין מספיקים לו את הרגע המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא
32 מתאמץ ודוחק את עצמו ועושה תשובה – תשובתו מועילה
33 ומתקבלת. כך, שאכן יש בידו להסתמך על ה"תשובה" שיעשה אחרי

ליקוטי אמרים

לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֲ"כ. ואף שהאומר אחטא ואשוב
אין מספיקין בו' היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת
הכושר לעשות תשובה אבל אם דחק השעה ועשה
תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואעפ"כ
כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת
ה' שלא להשתחווה לע"ז אפי' לפי שעה ולעשות
תשובה אח"כ והיינו מפני אור ה' המלוכש בנפשם
כנ"ל שאינו בבחי' זמן ושעה כלל אלא למעלה מהזמן
ושליט ומושל עליו כנודע.

בעבודה זרה היה יכול להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד
מהקב"ה, על-ידי ה"תשובה" שיעשה. ואף-על-פי-כן, כל איש
ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת ה', שלא
להשתחווה לעבודה זרה אפילו לפי שעה ולעשות תשובה
אחר כך, – כלומר: הוא ימסור את נפשו, גם כשירצו לאלץ אותו
להשתחווה לעבודה זרה לשניה אחת בלבד, ולאחר שניה זו – יוכל
לחזור בתשובה, שאז הרי אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה,
אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות מהקב"ה, בשעת מעשה
החטא – מספיקה לו, שלא להשתחווה לעבודה זרה. וכל כך למה?
ובאיזה כוח? והיינו – הרי זה, מפני אור ה' המלוכש בנפשם –
של בני ישראל, בנזכר לעיל, שאינו – אור ה' זה אינו בבחינת
זמן ושעה כלל, אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו, –
על הזמן, בנזכר. – כל האומר הוא בקשר לשאלה, איך נותנת
האהבה המסותרת ליהודי את הכוח לשלוט ביצר הרע שלו
ולהימנע מלעשות עבירה – "סוד מרע". להלן תוסבר פעולתה של
האהבה המסותרת ב"ועשה טוב", בצורה החיובית של קיום
המצוות:

יום שלישי י"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים בו'.

ליקוטי אמרים

והן בבחי' ועשה טוב

להתגבר כארי בגבורה ואומץ הלב נגד היצר המכביד
את גופו ומפיל עליו עצלה מבחי' יסוד העפר שבנפש
הבהמית מלהטריח גופו בזריזות בכל מיני טורח ועבוד'

67 והן בבחינת "ועשה טוב",
68 – ביכולת האדם לנצל את
69 כוחה של האהבה
70 המסותרת, כדי להתגבר
71 בפארי בגבורה ואומץ הלב
72 נגד היצר, – הרע, המכביד

34 שיעבוד עבודה זרה – ובכל זאת הוא נמנע מכך ובלבד שלא יהיה
35 נפרד מהקב"ה בשעת מעשה. וְאִתָּה שֶׁ"הָאוֹמֵר אַחֲטָא וְאָשׁוּב –
36 אֵין מַסְפִּיקִין בּו'", – בידו לעשות תשובה, הִינוּ שְׁאִין מַחְזִיקִים
37 יָדוֹ לְהִיטֹת לוֹ שְׁעַת הַפֶּשַׁר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, – שבדרך כלל.
38 הרי נותנים לאדם מלמעלה
39 את הכוח ואת הזמן הנאות
40 לחזור בתשובה, אך מי
41 שסומך בשעת החטא על כך
42 שלאחר מכן יחזור בתשובה
43 – לא עוזרים לו מלמעלה
44 בכך ולא נותנים לו את
45 ההזדמנות לכך. אַכֵּל אִם
46 דָּחַק הַשָּׁעָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה
47 – אֵין לָךְ דָּבָר שְׁעוֹמֵד
48 בְּפָנֶי הַתְּשׁוּבָה]. – תשובה
49 עוזרת תמיד. הרי שגם
50 בעבודה זרה היה יכול להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד
51 מהקב"ה, על-ידי ה"תשובה" שיעשה. ואף-על-פי-כן, כל איש
52 ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת ה', שלא
53 להשתחווה לעבודה זרה אפילו לפי שעה ולעשות תשובה
54 אחר כך, – כלומר: הוא ימסור את נפשו, גם כשירצו לאלץ אותו
55 להשתחווה לעבודה זרה לשניה אחת בלבד, ולאחר שניה זו – יוכל
56 לחזור בתשובה, שאז הרי אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה,
57 אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות מהקב"ה, בשעת מעשה
58 החטא – מספיקה לו, שלא להשתחווה לעבודה זרה. וכל כך למה?
59 ובאיזה כוח? והיינו – הרי זה, מפני אור ה' המלוכש בנפשם –
60 של בני ישראל, בנזכר לעיל, שאינו – אור ה' זה אינו בבחינת
61 זמן ושעה כלל, אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו, –
62 על הזמן, בנזכר. – כל האומר הוא בקשר לשאלה, איך נותנת
63 האהבה המסותרת ליהודי את הכוח לשלוט ביצר הרע שלו
64 ולהימנע מלעשות עבירה – "סוד מרע". להלן תוסבר פעולתה של
65 האהבה המסותרת ב"ועשה טוב", בצורה החיובית של קיום
66 המצוות:

73 אֵת גּוּפוֹ וּמִפִּיל עָלָיו
74 עֲצֵלָה, – שהיא (העצלות)
75 בבחינת יסוד העפר
76 שבנפש הבהמית, – כפי
77 שלמדנו בפרק הראשון,
78 מלהטריח גופו בזריזות

2. יומא פה, ב. 3. פרק יט. 4. על המלים "שאינו וכו'" אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. – העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלע"ז תשובה עוקרתו) נצחי הוא. (ב) מצד ושליט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דזמן ארוך".

1 כָּבֵל מִיָּנִי טוֹרָה וְעִבּוּדֵת מִשָּׂא פְעֻבּוּדֵת ה', שֵׁשׁ בֵּה טוֹרָה וְעִמָּל,
2 כְּגוֹן: לְעִמָּל בְּתוֹרָה בְּעִיּוֹן וּכְפָה - לדבר דברי תורה באופן של
3 לֹא פְסִיק פּוּמִיָּה מְנַרְסָא, - פיו לא פוסק מללמוד, דבר שדורש
4 יגיעה עצומה. וּכְמִאֲמָר רַ"ל⁵: "לְעוֹלָם יֵשִׁים אָדָם עֲצָמוֹ עַל
5 דְּבָרֵי תוֹרָה כְּשׁוֹר לְעַל
6 וּכְמִאֲמָר לְמִשְׁאֲוִי, וְכֵן
7 לְתַפְלָה כְּכֹנָה - שתהיה
8 מתוך יגיעה, כָּבֵל כְּחוֹ
9 מִשָּׂא, וְכֵן פְעֻבּוּדֵת ה' ²
10 שֶׁהִיא בְּדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹן, ³
11 כְּמוֹ עִבּוּדֵת הַצִּדְקָה; - ⁴
12 מְנוּיִים כָּאֵן שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים - ⁵
13 שְׁלֹשֶׁת הַעֲמֻדוֹת שֶׁלִּיהֶם ⁶
14 הָעוֹלָם עוֹמֵד: "תוֹרָה, עֲבוּדָה ⁷
15 (שְׁתַּפִּילָה הִיא בְּמִקּוֹם ⁸
16 קֶרְבָּנוֹת), גְּמִילוּת חֲסִדִּים". ⁹
17 וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - עֲנִינִים ¹⁰
18 דְּמוּיִם בַּעֲבוּדַת ה', ¹¹
19 מִמִּלְחָמוֹת הַיָּצֵר ¹²
20 וְתַחֲבֻלוֹתָיו, לְקַדֵּר נֶפֶשׁ ¹³
21 הָאָדָם שֶׁלֹּא לְהַפְקִיר מְמוֹנוֹ ¹⁴
22 - כְּשֶׁמְדוּבָר אֲדוּת צִדְקָה, ¹⁵
23 מִקֶּדֶר הַיָּצֵר-הָרַע אֵת הָאָדָם ¹⁶
24 וּמִתַּתָּה אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִבּוֹז אֵת ¹⁷
25 כִּסְפוֹ לֶכֶךְ, וּבְרִיאֻת גּוֹפֵה, - ¹⁸
26 בַּעֲנִין שֶׁל עֲבוּדַת ה', בּוֹ ¹⁹
27 נִדְרָשׁוֹת יִגִּיעַת וְהַתְאֲמָצוֹת ²⁰
28 הַגּוֹף. שֶׁלְעֲמֹד נִגְדוֹ - נִגְדֵּי ²¹
29 הַיָּצֵר הָרַע הַזֶּה וְלִכְבֹּשׁוֹ - ²²
30 קָרוֹב מְאֹד אֶל הָאָדָם, ²³
31 בְּשֵׁשִׁים אֶל לָבוֹ, שֶׁלִּנְצַח ²⁴
32 הַיָּצֵר כָּבֵל זֶה, וְיִוְתֵר מִזֶּה,
33 וְלַעֲשׂוֹת הַכָּבוֹ מִשָּׂא - לַעֲשׂוֹת הַהִפְךָ מִרְצוֹנוֹ שֶׁל הַיָּצֵר-הָרַע,
34 וְלַהֲתַאֲמֵץ הֵן בְּגוֹפוֹ וְהֵן בְּמִמּוֹנוֹ בַּעֲנִינֵי עֲבוּדַת ה', הָרִי כֹל זֶה קֵל מְאֹד
35 מִיִּסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, וְיִסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, הִנֵּה מִקְבֵּל
36 בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן - וּבְלִבֵּד, שֶׁלֹּא לְפָרֵד מִיַּחְדּוֹ וְאַחֲדוֹתָ יִתְבָּרַךְ,
37 אֲפִלּוּ לְפִי שֶׁעָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְעִבּוּדָה זָרָה חֵם וְשָׁלוֹם, - כְּפִי
38 שֶׁלְמִדְנָה, שֶׁכֵּל יְהוּדִי הִיָּה מוֹסֵר אֵת נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה,
39 וְזֹאת כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִיּוֹת נִפְרֵד מֵאַחֲדוֹת ה' אֲפִילוּ לֹא לַשְׁעָה קְלָה. וְכָל
40 שֶׁכֵּן שֵׁשׁ לֹא לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן - גַּם אֵת הַתְאֲמָצוֹת הַגּוֹף וְגַם
41 שֶׁאֵר הַהֲתַאֲמָצוּיִת הַנִּדְרָשׁוֹת מִמֶּנּוּ, בְּדִי לְדַבְּקָה בּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. -
42 כְּדִי (א) לַהֲתַאֲחֹד עִם הַקֶּבֶל, (ב) וְחֹד לַנִּצְחָה, דְּהִינּוּ, - הַהֲתַאֲחֹדוֹת עִם
43 הַקֶּבֶל לַנִּצְחָה, תְּהִיָּה אֲצִלּוֹ בְּשִׁיעֻשָּׁה רִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעִבּוּדָה זוֹ - גַּם

ליקוטי אמרים

משא בעבודת ה' שיש בה טורה ועמל כגון לעמול
בתורה בעיון וכפה לא פסיק פומיה מגירסא וכמארו"ל
לעולם ישם אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול
וכחמור למשאוי וכן לתפלה בכונה בכל כחו ממש וכן
בעבודת ה' שהוא בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה
וכיוצא באלו ממלחמות היצר ותחבולותיו לקרר נפש
האדם שלא להפקיר ממנו ובריאות גופו שלעמוד נגדו
ולכבוש קרוב מאד אל האדם כשישים אל לבו שלנצח
היצר בכל זה ויותר מזה ולעשות הפכו ממש קל
מאד מיסורי מיתה ה' ישמרנו ויסורי מיתה ה' ישמרנו
היה מקבל באהבה וברצון שלא ליפרד מיחודו ואחדותו
ית' אפי' לפי שעה להשתחות לע"ז ח"ו וכ"ש שיש לו
לקבל באהבה וברצון כדי לדבקה בו לעולם ועד דהיינו
כשיעשה רצונו ית' בעבודה זו יתגלה בה פנימית רצון
העליון בבחי' פנים וגילוי רב ולא בהסתר כלל וכשאין
שום הסתר פנים ברצון העליון אזי אין דבר נפרד כלל
וכלל להיות יש ודבר בפני עצמו ולזאת תהיינה נפשו
האלהית והחיונית ולבושיהן כולן מיוחדות בתכלית
היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה כנ"ל. ויחוד זה
למעלה הוא נצחי לעולם ועד כי הוא ית' ורצונו למעלה
מהזמן וכן גילוי רצונו שבדבורו שהיא התורה הוא נצחי
וכמ"ש ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים
כו' ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים כו'.

כשלשם כך נדרשת ממנו התאמצות מיוחדת, יתגלה בה - בעבודה
זו, פנימית רצון העליון בכחינת פנים וגילוי רב ולא בהסתר כלל.
- כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שבענין המצוות ועבודת ה' -
מאירה פנימיות רצונו של הקב"ה באופן של התגלות. וכשאין שום
הסתר פנים ברצון העליון
- אזי אין דבר נפרד כלל
וכלל - מאלקות, להיות יש
ודבר בפני עצמו. - כפי
שלמדנו, שההרגשה
שנבראים יכולים להרגיש
את עצמם, ל"ש" ולדבר
נפרד מהקב"ה - נובעת מכך
שפנימיות רצון העליון היא
בהעלם. ואילו כשמגיע
הדבר לקיום מצוה ולעבודת
ה', שאז מתגלה פנימיות
רצון העליון - לא קיימת
ממילא הסיבה הגורמת
לנברא להרגיש את עצמו
ל"ש" ול"מציאות" בפני
עצמו. ולזאת, תהיינה
נפשו האלהית והחיונית -
זו שמחיה את הגוף,
ולבושיהן - מחשבה, דיבור
ומעשה, כלן מיוחדות
בתכלית היחוד ברצון
העליון ואור אינסוף
ברוך הוא, כנזכר לעיל. -
הרי, שעלידי עבודת ה'
וקיום המצוות, מתאחד
האדם עם הקב"ה בתכלית
היחוד. להלן יוסבר שהיחוד
הנוצר עלידי קיום המצוה, הוא לתמיד, ולא רק לשעת קיום המצוה:
ויחוד זה למעלה - מה שנפשו של יהודי מתאחדת עם אור אין סוף
עלידי עבודת ה', הרי למעלה, בעולמות העליונים, הוא נצחי
לעולם ועד, כי הוא יתברך ורצונו למעלה מהזמן. - ממילא
גם ההתאחדות עם הקב"ה ורצונו, היא נצחית, למעלה מהזמן, וכן
- גם בעולמנו אנו, גילוי רצונו שבדבורו, שהיא התורה, הוא
נצחי, וכמו שכתוב: "ודבר אלהינו יקום לעולם", "ודבריו
חיים וקיימים כו'", "ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים כו"י".
- ומאחר שהתגלות רצונו של הקב"ה בדברי התורה, היא נצחית -
הרי ממילא, גם ההתאחדות של נפש של יהודי עם הקב"ה ורצונו
יתברך, עלידי לימוד התורה וקיום המצוות - היא נצחית.

5. עבודה זרה ה, ב. 6. כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של (א) וב), בציינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן" - (א) מדובר כאן בדבקות להשי"ת (בהשוואה לשלא להיות נפרד בלבד עלידי עבודה זרה). (ב) כאן זה עדיין באופן של לעולם ועד (בהשוואה לשלא להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה). 7. ישעי' מ, ח. 8. תפילת שחרית. 9. פיוט "יגדל אל חי".

יום רביעי י"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לב, אלא שלמטה הוא... עד עמ' 64, כנ"ל.

ליקוטי אמרים

אלא שלמטה

הוא תחת הזמן ובאותה שעה לכדה שעוסק בה בתור' או במצוה כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון למטה. והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם צורך כלל לעבודת ה' ואעפ"כ כשחוזר ושב לעבודת ה' אח"כ לתורה ולתפלה ומבקש מחילה מה' על שהיה אפשר לו לעסוק או בתורה ולא עסק ה' יסלח לו כמארו"ל עבר על מצות עשה ושב לא זו משם עד שמוחלין לו. ולזה תקנו ברכת סלח לנו שלש פעמים בכל יום על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל יום וכמו התמיד שהיה מכפר על מצות עשה. ואין זה אחטא ואשוב אח"כ שבשעת החטא ממש הוא סומך על התשובה ולכך חוטא כמ"ש במ"א: ובוה יובן למה צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש והלא הבטיח להם פחדם ומוראם יתן ה' וגו' אלא משום שקיום התורה ומצותיה תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימוש מזכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה כנ"ל:

ישראל, "פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו'" - לשם מה, איפוא, היו זקוקים למסירות נפש? כמו דור המדבר - שלא היה שייך כלל שמישהו יאלץ אותם לבוא לידי כך שיטרכו למסור את נפשם - כך הרי גם בדור שנכנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמישהו יאלץ אותם לעשות דבר כנגד מלכות שמים, ושבגלל כך יהיו נכונים למסירות נפש. לשם מה, איפוא, ציוה עליהם משה רבנו את ענין מסירות נפש על-ידי קריאת שמע - ועוד פעמיים בכל יום? אלא משום שקיום התורה ומצותיה תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו, - שזו משמעותה של קריאת שמע, ולכן מן ההכרח לקרוא "פעמיים בכל יום", שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש, יומם ולילה לא ימוש מזכרונו, כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו, לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה, - גם אחרי משה, שאו "זונה אחרי וגו'" - מלחמת היצר - לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א, פנוקר לעיל: - שבזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על קידוש השם - יהיה נכון בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

1 אלא שלמטה - בעולמנו אנו, הוא - ההתאחדות, תחת ה'זמן, -
2 שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא
3 ובאותה שעה לכדה שעוסק בה בתורה או במצוה, כי אחר
4 כך אם עוסק בדבר אחר - נפרד מהיחוד העליון למטה [והינו,
5 כשעוסק בדברים בטלים
6 לגמרי, שאין בהם צורך
7 כלל לעבודת ה']. - שאו, 1
8 הוא נפרד, כאן למטה, 2
9 מה"יחוד העליון", שנוצר 3
10 על-ידי התורה או המצוה. 4
11 ואף-על-פי-כן, כשחוזר 5
12 ושב לעבודת ה' אחר כך, 6
13 לתורה ולתפלה, ומבקש 7
14 מחילה מה' על שהיה 8
15 אפשר לו לעסוק או - 9
16 באותו זמן שהתעסק 10
17 בדברים בטלים, בתורה 11
18 ולא עסק - ה' יסלח לו, 12
19 כמאמר ר"ן¹⁰: "עבר על 13
20 מצות עשה ושב - לא זו 14
21 משם עד שמוחלין לו". - 15
22 כלומר: מוחלין לו מיד, ואו 16
23 הוא חוזר, גם למטה, 17
24 ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. 18
25 ולזה - ולכן, מפני שבקשת 19
26 המחילה עוזרת מיד וחוזר 20
27 ל"יחוד" הנזכר לעיל, 21
28 שאפילו לשעה קלה אינו 22
29 רוצה ליפרד וכנוכר לעיל¹¹, תקנו ברכת "סלח לנו" שלש פעמים
30 בכל יום, - בתפילת "שמונה עשרה", על עון ביטול תורה, שאין
31 אדם ניצול ממנו בכל יום; וכמו התמיד - שהיו מקריבים כל יום,
32 שהיה מכפר על מצות עשה. - כשאדם לא קיים מצות עשה. אלא,
33 אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעיתים קרובות כל כך על העבירה,
34 ומבקשים מחילה עליה - הרי יש כאן לכאורה ענין של "אחטא
35 ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות
36 תשובה?" - אומר על כך רבנו חזקוני ואין זה "אחטא ואשוב", אלא
37 אם בן - מתי זה נקרא "אחטא ואשוב", שבשעת החטא ממש הוא
38 סומך על התשובה ולכך חוטא, - כי הוא סומך על ה"תשובה";
39 ולולא ה"תשובה" - לא היה חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה הוא
40 סומך, היא כאילו גרמה לו לחטוא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו
41 לעשות תשובה". ואילו בענינו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, אין
42 הוא סומך על ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא
43 נכשל לעתים קרובות בביטול תורה - ועל כך עוזרת לאחר מכן
44 הבקשה של "סלח לנו". כמ"ל שנתבאר במקום אחר: - "ראה אגה"ת

יום חמישי כ' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה.

ליקוטי אמרים

פרק כו ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול

כי כמו שנצחון לנצח דבר

גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו ככה ממש בנצחון היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן כ"א בוריות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם. ומ"ש בכל עצב יהיה מותר פי' שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' והוה טעם הפשוט לתיקון האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא

1 פרק כו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו חזקן, איך "קרב הדבר מאוד" לכל
2 יחודי, לקיים תורה ומצוות באהבה ה' וביראת ה' – כשהן נוצרות על-ידי
3 התבוננות בגדולתו של הקב"ה, או על-ידי האהבה המסותרת שבכל אחד
4 מישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה. בפרקים הבאים יסביר
5 רבנו חזקן, וישיא עצות, כיצד
6 להרחיק את כל הדברים
7 המפריעים לעבודת ה', כמו
8 "עצבות" ו"טמטום הלב",
9 שבגללם אין הלב מסוגל לקלוט
10 את רגשות האהבה והיראה.
11 ברם, כגון דא צריך לאודעי כלל גדול: –
12 לאודעי כלל גדול: –
13 בדבר כגון זה, צריך להודיע
14 כלל גדול, כי כמו שנצחון
15 לנצח דבר גשמי, כגון שני
16 אנשים המתאבקים זה עם
17 זה להפיל זה את זה, הנה
18 אם האחד הוא – מתאבק,
19 בעצלות וכבדות, ינצח
20 בקל ויפול, גם אם הוא
21 גבור יותר מחבירו – בכל
22 זאת, מפני שהוא נתון
23 בתנועה של עצלות
24 ורשלנות – לא יעורר את
25 כוחותיו, וינוצח בקלות על-
26 ידי החלש ממנו. ככה ממש
27 בנצחון היצר, – שלמרות,
28 שהיצר הטוב חזק מהיצר
29 הרע, כפי שלמדנו בפרקים
30 הקודמים, "מעט אור דוחה
31 הרבה מן החושך", ונוסף על
32 כך גם "הקב"ה עוזר", בכל זאת אי אפשר לנצחו – את היצר הרע,
33 בעצלות וכבדות – כשנתונים בתנועה של עצלות וכבדות,
34 הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן, כי אם – אפשר לנצח
35 את היצר הרע כשלוחמים נגדו בוריות הנמשכת משמחה
36 ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם. ומה
37 שכתוב: "בכל עצב יהיה מותר", פרוש שיהיה איזה יתרון
38 ומעלה מזה – מהעצבות – הרי שגם בעצבות יש מן הטוב – עונה
39 על כך רבנו חזקן: הנה אדרבה, מלשון זה – "יהיה מותר", משמע
40 שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה, רק שיגיע ויבא ממנו איזה
41 יתרון. והינו, – שמה"עצב" תבוא השמחה האמיתית בה' אלהיו,
42 הבאה – השמחה הבאה, אחר העצב האמיתי – עצבות שיש לה
43 סיבה אמיתית, לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב

44 נשבר, – כלומר: מעלתה האמיתית של העצבות היא השמחה
45 הבאה אחרי שברון לבו, בעתים מזומנות, בגלל חטאיו. שעל ידי זה
46 – על-ידי שברון לבו, נשברה רוח הטומאה וסמך אחר ומהצד
47 של ברזל – מחיצת הברזל הנוצרת על-ידי חטאיו, המפסקת בינו
48 לאביו שבשמים, כמו
49 שכתוב בזהר: על פסוק:
50 "רוח נשברה, לב נשבר
51 וגו'", – כיצד מגיעים
52 ל"רוח נשברה" – כיצד
53 נשברת רוחה של ה"סטרא
54 אחרא"? – על-ידי "לב
55 נשבר", ומאחר שעל-ידי
56 מרירות אמיתית ולב נשבר,
57 נשברת רוח הטומאה,
58 ונעלמת מחיצת הברזל
59 שבינו לבין הקב"ה – משום
60 כך דוקא, באפשרותו להגיע,
61 לאחר מכן, לשמחה אמיתית
62 – ובלשון ה"תניא": "ואזי
63 יקום בו רישיה דקרא: –
64 מה שכתוב כמה פסוקים
65 לפני הפסוק "ובחי אלקים
66 רוח נשברה": "תשמיעני
67 ששון ושמחה וגו',
68 השיבה לי ששון ישעך,
69 ורוח נדיבה וגו'". –
70 שמחה זו אליה הוא מגיע
71 אחרי ה"עצב האמיתי" – בה
72 טמונה המעלה, אבל לא
73 בעצבות עצמה. והוה טעם
74 הפשוט – נוסף על הטעמים
75 שעל פי הסוד, לתיקון האר"י ז"ל, לומר מזמור זה – פרק נ"א
76 שבתהלים, בו מצויים הפסוקים האמורים, אחר תיקון חצות קדם
77 הלימוד, – שלומדים אחרי תיקון חצות: כדי ללמוד בשמחה
78 אמיתית בה' הבאה אחר העצב; – של תיקון חצות: שיש לשמחה
79 זו – הבאה אחרי ה"עצב", יתרון, – לגבי השמחה שאין לפניה,
80 "עצב", ביתרון האור הבא מן החשך דקרא, כמו שכתוב בזהר
81 על פסוק: "וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות ביתרון
82 האור כו'", עין שם, ודי למכין. – שואל ה"זוהר" על פסוק זה:
83 האם רק שלמה ראה זאת? מי לא רואה את זה? – וד"ה "זוהר" מסביר:
84 מאחר שעל-ידי האור המאיר אחרי החושך, מרגישים את היתרון
85 שבאור – שכן, בלעדי החושך, לא יודעים את ערכו המיוחד ויקרותו
86 של האור – כך מיתווסף יתרון בחכמה, על-ידי ה"סכלות"

1 וד"שטות". שמחה זו שמגיעים אליה אחרי "עצב" אמיתי - היא היא
2 היתרון הבא מן ה"עצב". ואילו ה"עצב" עצמו יש בו משום הפרעה
3 לעבודת ה'. ומקרא מלא
4 דבר הכתוב: "תחת אשר
5 לא עבדת את ה' אלהיך 1 מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך
6 בשמחה וגו'", - מגיע על 2 בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה:
7 כך העונש המפורט בפסוק,
8 ונודע לכל פרוש האר"י ז"ל על פסוק זה: - האר"י ז"ל מפרש⁸
9 משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה', אלא שחסרה בעבודתו

10 השמחה והחדרה, מגיעים על כך העונשים החמורים המנויים בפסוק.
11 הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש חשיבות מיוחדת, ואילו
12 העצבות, שהיא היפך
13 השמחה, יש בה משום
14 הפרעה לעבודת ה'. ומאחר
15 שישנם ענינים גשמיים, או
16 ענינים רוחניים, הגורמים
17 דאגות לאדם, ומביאים אותו לעצבות, תוסברנה להלן העצות
18 שישנן כיצד להינצל מביטויי העצבות השונים.

ליקוטי אמרים

מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך
בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה:

יום שישי כ"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, והנה עצה היעוצה... עד עמ' לג, נראית וד"ל.

19 והנה, עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד דאגה ממלי
20 דעלמא, - מענינים גשמיים, ואפלו - הדאגות בגלל בני חיי
21 ומוזני, - כשחסר לאדם בענינים אלה, הוא מתמלא, באופן טבעי,
22 בדאגה ובעצבות. והעצה לכך היא: מודעת זאת לכל - ידוע
23 הדבר לכל אחד, מאמר
24 רז"ל: "כשם שמברך על
25 המזבח כו'", - כך מברך
26 על הרעה. ופירושו בנמרא:³
27 - שאין הכוונה לברך אותה
28 ברכה גם על הטובה וגם על
29 הרעה, שכן הברכה על
30 הטובה היא: "הטוב והמטיב,
31 ועל הרעה: "דיין האמת".⁸
32 אלא, משמעות המלה
33 "כשם" היא: "לקבולי"¹⁰
34 בשמחה, - לקבל את
35 הרעה באותה מדה של
36 שמחה. כמו שמחת המזבח הנגלית ונראית, כי גם זו - גם
37 האירועים הרעים, הם לטובה, רק שאינה נגלית ונראית לעיני
38 בשר, - האדם המסתכל בעיני בשר, אינו יכול לראות את הטוב
39 הגלום באירועים אלה. וכל כך למה? כי היא - הטוב הגלום
40 באירועים רעים אלה, הוא מ"עלמא דאתכסא" - מעולם רוחני
41 נסתר ונעלה יותר, שלמעלה מ"עלמא דאתגליא", - שלמעלה

42 מהעולם הרוחני הגלוי, ממנו באה ההשפעה לאותם דברים שגם
43 עיני הבשר יכולות לראות את הטוב שבהם, שהיא - ה"עולם
44 הגלוי" מייצג את ההשפעה של ו"ה - האותיות ו' ה', משם הו"ה
45 ברוך-הוא, - שם הוי' מורכב הרי מארבע אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי
46 האותיות האחרונות "ו" "ה"
47 של שם הוי', מקבלים
48 העולמות הגלויים, "עלמא
49 דאתגליא", את השפעתם
50 וחיותם, ו"עלמא
51 דאתכסא" - העולמות
52 המכוסים, הוא י"ה, -
53 מייצגים את שתי האותיות
54 הראשונות "י"ה" שמשם
55 הוי"ו,¹⁰ וזהו שכתוב:¹¹
56 "אשרי הנבר אשר תיסרנו
57 י"ה וגו'". - נזכרות בפסוק
58 זה רק שתי האותיות
59 הראשונות י"ה שמשם הוי', שכן, היסורים באים מי"ה שמשם הוי',
60 ומפני שהם באים מעולם נסתר ועליון יותר - אין האדם מסוגל
61 לראות בעיני הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר,
62 יסורים אלה הם גם כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר,
63 שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. ולכן אמרו
64 רז"ל:¹² כי "השמים בפורים - עליהם הכתוב אמר:¹³ -

ליקוטי אמרים

והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד
דאגה ממלי דעלמא ואפי' בני חיי ומוזני
מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה
כו' ופירושו בנמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה
הנגלית ונראית כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית
ונראית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסא שלמעלה
מעלמא דאתגליא שהוא ו"ה משם הוי"ה כ"ה ועלמא
דאתכסא הוא י"ה וז"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה
וגו' ולכן ארו"ל כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב

7. דברים כח, מז. 8. הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א). 9. ראה ברכות פרק ט', משנה ה'. 10. ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הוי' מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"י"ו"ד" של שם הוי', שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הכנה והשגה - בינה - היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. כרם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתמיין" - "עלמא דאתכסא" (עולמות מכוסים) - זאת אומרת, שה"י"ו"ד" וה"הא" של שם הוי' (מוחין בכלל הם לא בשביל הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו ובינתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין" - העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") - היא מרומזת באותיות "ואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת בדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, היירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) - ולכן רומזת האות "ו", שתבניתה, קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות - דיבורו של הקב"ה - וזה מרומז באות "הא" של שם הוי' : "הא" - במספר חמש - רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחת מהגורן וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הוי' שייכות ל"עלמא דאתגליא". 11. תהלים צד, יב. 12. יומא כג, א. 13. שופטים ה, לא.

1 ששכרם יהיה: וְאוֹהֲבֵיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ, - שכן, השכר
2 הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", - איזו שייכות, איפוא,
3 יש ל"כצאת השמש בגבורתו", בשכר לאלה ששמחים ביסוריהם?
4 ומדוע הם נקראים "אוהביו" של הקב"ה? - אלא בהתאם למה
5 שלמדנו, שהיסורים באים
6 מעולם נסתר ועליון יותר,
7 מ"עלמא דאתכסיא", משם,
8 אין ה"טוב" יכול לבוא
9 בצורה גלויה בעולם־הזה,
10 כי אם דוקא בלבוש של
11 יסורים, שבעיני בשר של
12 האדם נראים כרעה -
13 הדברים מוסברים כך: מדוע
14 שמחים אנשים אלה
15 ביסורים? - מפני שאהבתם
16 להקב"ה היא גדולה כל כך,
17 שהיותם קרובים אל הקב"ה,
18 יקר להם יותר מחיי העולם־הזה - וקירבה להקב"ה קיימת במדה
19 גדולה יותר ב"עלמא דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים משם. הרי,
20 שאין הם מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא־טוב, והעיקר
21 בעיניהם הוא הפנימיות - ההשפעה של "עלמא דאתכסיא". לכן, גם
22 שכרם יהיה: "כצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי' נקרא "שמש",
23 כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אלקים", כשם שהשמש צריכה
24 ל"מגן" שיתיר עליה, ובלעדיו אי אפשר לקבל את אורה - כך גם
25 שם הוי', הנקרא "שמש", צריך ל"מגן", ל"לבוש", שיתיר את
26 ההשפעה שמשם הוי', וזאת כדי שיהיה אפשר לנבא לקבל את
27 ההשפעה שמשם הוי'. אך סדר זה הוא רק עתה, בעולם־הזה, ואילו
28 לעתיד לבוא יתגלה שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה,
29 שאנשים אלה השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני,
30 אלא יקר בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו, ההשפעה משם הוי'

ליקוטי אמרים

אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כי השמחה היא
מאהבתו קרבת ה' יותר מכל חיי העוה"ז כדכתיב כי
טוב חסדך מחיים וגו' וקרבת ה' היא ביתר שאת
ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא כי שם חביון עוזו
ויושב בסתר עליון ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו
לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מנרתקה שהיא מכוסה
בו בעוה"ז ולעתיד תתגלה מכסויה דהיינו שאז יתגלה
עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגילוי רב ועצום לכל
החוסים בו בעוה"ז ומסתופפים בצלו צל החכמה שהוא
בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל:

31 - יהיה גם שכרם, "מדה כנגד מדה", שתתגלה להם ה"פנימיות",
32 ההשפעה משם הוי' בלי לבוש. זו המשמעות של "כצאת השמש
33 בגבורתו", כמו "שמש הוי'" המאיר בכל תוקפו, בלי לבוש. וכך אומר
34 רבנו הזקן להלן: כִּי הַשֶּׁמֶשׁ - מהיסורים, היא מאהבתו קרבת
35 ה' יותר מכל חיי העולם
36 הַזֶּה, כְּדִכְתִּיב: "כִּי טוֹב
37 חֶסֶדְךָ מֵחַיִּים וְגו'",
38 וְקִרְבֶּנִי ה' - הקירבה אל
39 ה', היא ביתר שאת
40 וּמַעֲלָה לְאֵין קֵץ בְּ"עֲלָמָא
41 דְּאַתְכְּסִיא", כִּי "שֶׁם -
42 ב"עלמא דאתכסיא", חביון
43 עִזּוֹ וְיֹשֵׁב בְּסִתְרָה
44 עֲלִיּוֹן", - המדרגה
45 העליונה יותר באלקות.
46 ולכן הוא שמח ביסוריו,
47 מפני שהם באים מאותה
48 מדרגה עליונה יותר, וכך הוא גם קרוב יותר אל הקב"ה. וְעַל כֵּן
49 זֹכֶה לְ"צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ" לְעֵתִיד לְבָא, שֶׁהִיא יִצִּיאת
50 חֲמַה מִנִּרְתָּקָה, שֶׁהִיא מְכֻסָּה בּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלְעֵתִיד תִּתְגַּלֶּה
51 מִכְסוּיָהּ, דְּהֵינּוּ שָׂאוֹ יִתְגַּלֶּה עֲלָמָא דְּאַתְכְּסִיא, - העולם
52 (המדרגה) שהוא מוסתר היום, יתגלה אז, וְיִזְרַח וְיֵאִיר בְּגִלּוֹי
53 רַב וְעֶצוּם, לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה וּמִסְתּוֹפְפִים בְּצִלּוֹ,
54 צֵל הַחֲכָמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת צֵל וְלֹא אוֹרָה וְטוֹבָה נִרְאִית, וְדִי
55 לְמִכְיָן: - מבחינה חיצונית, זה "צל" שהוא ההיפך מהאור, ורק
56 מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור - הרי, בעשותו חשבון זה, שכל
57 היסורים שאדם סובל, הם באמת טוב, אלא שהוא טוב כזה שאין
58 עיני הבשר של האדם מסוגלות להרגיש בו - אפשר לאדם לצאת
59 מדאגותיו ומעצבותו הבאות עליו על־ידי היסורים מענינים
60 גשמיים.

יום שבת קודש כ"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, אך העצבות... עד עמ' 66, העצב כנ"ל.

ליקוטי אמרים

אך העצבות
ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה
אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה'
בשמחה ובטוב לכב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים
ורך ארץ אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא
בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו

61 אֲךָ הָעֲצָבוֹת מְמַלִּי דְשִׁמְיָא - העצבות הבאה עליו בגלל מצבו
62 הרוחני שאינו כמו שצריך, צריך לשית עצות בנפשו לפטר
63 מִמֶּנָּה, - עליו לחפש עצות
64 אין להיפטר מעצבות זו. אין
65 צריך לומר בשעת עבודה,
66 - אם העצבות באה עליו
67 בשעה שהוא לומד או
68 מתפלל, עליו בודאי לחפש
69 עצות כיצד להיפטר ממנה,
70 שְׁצִירָךְ לְעֵבֶד ה' בְּשִׂמְחָה
71 וּבְטוֹב לִכְבֹּ, - שכן,
72 עצבות, גם אם היא באה

ענינים רוחניים, וזאת כדי להפילו אחר כך בתאוות חס ושלום,
בנודע, - כי, טבע הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות נתונה
ברגש של עצבות, ולכן משתדל היצר הרע להכניס בבני ישראל
נמיכות רוח, ולו בגלל ענינים רוחניים, כדי שלאחר מכן יוכל למשוך

אותם לתאוות. שאם לא

כן, - אם אין כאן השפעת

היצר הרע, מאין באה לו

עצבות אמיתית מחמת

אהבת ה' או יראתו

באמצע עסקיו. - שכן,

עצבות אמיתית היא

התבטאות הבאה מחמת

אהבת ה' ויראת ה': האהבה

והפחד מהקב"ה מביאות את

האדם לשברון רוח בגלל

מצבו הרוחני, דבר המרחק

אותו מהקב"ה. שברון רוח

כזה בא לאדם כשהוא עוסק

בענינים רוחניים, כשהאהבה

והיראה באות אצלו לידי

התבטאות, ולא בשעה

שהוא עוסק בענינים גשמיים. הרי שהעצבות האמורה איננה

אמיתית, כי אם תחבולת היצר הרע - ועליו להיפטר ממנה. והנה,

בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה - בשעה שהוא עוסק

בתלמוד תורה או בתפלה, ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה

- אלא כשהוא עוסק בענינים גשמיים, זאת ישים אל לבו: כי אין

הזמן גרמא - אין הזמן מתאים, כעת לעצבות אמיתית, אפילו -

לא, לדאגת עונות חמורים חס ושלום, רק לזאת צריך קביעות

עתים ושעת הכושר בישוב הדעת, להתבונן בגדולת ה' אשר

חטא לו, כדי ששעל ידי זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות

אמיתית, - וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצרת בקרבה

"חיות", ולא עצבון סתם; וכמבאר עת זו במקום אחר. ושם

נתבאר גם כן, כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם

- אזי יסיר העצב מלבו לגמרי, ויאמין אמונה שלימה כי ה'

העביר חטאתו ורב לסלוח לו. באדם קיים הברדל: אם חוטאים נגדו

ליקוטי אמרים

אח"כ בתאוות ח"ו כנודע שאל"כ מאין באה לו עצבות
אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו.
והנה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בת"ת או
בתפלה ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה זאת ישים
אל לבו כי אין הזמן גרמא כעת לעצבות אמיתית אפי'
לדאגת עונות חמורים ח"ו. רק לזאת צריך קביעות
עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדולת ה'
אשר חטא לו כדי ששע"י זה יהיה לבו נשבר באמת
במרירות אמיתית וכמבואר עת זו במ"א ושם נתבאר
ג"כ כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם אזי
יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלימה כי ה'
העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית
בה' הבאה אחר העצב כנ"ל:

פעם אחת או פעמיים - בקל ימחול על כך, ואילו אם חוטאים נגדו
הרבה פעמים - קשה לו למחול. אבל, הקב"ה הוא "רב לסלוח" והוא
מוחל וסולח גם אם האדם חוטא נגדו הרבה פעמים. אמונה זו
ובטחון זה שהקב"ה מחל לו - יוצרים באדם את רגש השמחה

והחדוה: וזו היא השמחה

האמתית בה' הבאה אחר

העצב, כנזכר לעיל: -

שמעלת העצבות, היא זו

בלבד, שאחריה מגיעים

לשמחה גדולה יותר; הרי,

שגם בזמנים הקבועים,

ובאופן של עצבות אמיתית

- עליו להשתדל לצאת מיד

מאותה עצבות, ולהגיע

לשמחה אמיתית.

בהקשר למה שלמדנו בפרק

זה, אודות ה"שמחים

ביסורים", אלה שמקבלים

את היסורים מתוך שמחה -

מן הראוי להוסיף סיפור

קצר, מהמגיד ממזריטש עם

הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו: יהודי אחד בא אל המגיד

ממזריטש ובקשת עצה בפיו, כיצד לקבל יסורים באהבה ובשמחה.

הפנה אותו המגיד ממזריטש אל תלמידו הצדיק רבי זושא

מאניפאלי. כשאותו יהודי שאל ובקש עצתו של רבי זושא, הסתכל

עליו רבי זושא בתמיהה ואמר לו: אצלי אתה שואל, איך לקבל

יסורים באהבה? - כיצד אני יכול לדעת זאת, כשאף פעם בחיי לא

סבלתי יסורים... תשובה זו ענה רבי זושא, בשעה שעברו עליו

יסורים רבים. ואכן, לכך באמת התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את

היהודי אל רבי זושא: רבי זושא היה כל כך שמח ביסורים,

שמלכתחילה לא הרגיש שאלה הם יסורים, הוא הרגיש רק ב"טוב"

שבהם. ולכן אמר שמימיו לא סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות

וה"טוב" שישנם ביסורים, אנו מבקשים מהש"ת, שה"טוב" שהוא

נותן לנו, יהיה - כלשונו של הרבי - "טוב הנראה והנגלה" - טוב

שאנו יכולים לחוש אותו ולראותו בעינים שלנו.

יום ראשון

תהלים:
מפרק עט
עד פרק פב

יום שישי

טז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: עט"פב.

תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אָדנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרש"ב] אָמַר: בֵּין קִרְיוֹת לְכַפִּירָה יִשְׁנֶה מַחְצָה דַּקָּה מְאֹד. כָּתוּב: "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכֶלֶה הוּא", אֱלֹקוֹת הֵיא שְׁלֵהֶבֶת אֵשׁ, לְלַמֵּד וּלְהַתְפַּלֵּל צָרִיךְ מֵתוֹךְ הַתְּלַהּבוֹת הַלֵּב, שֶׁ"כָּל עֲצָמוֹתֶי תֹאמַרְנָה" אֶת דְּבָרֵי ה' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה.

יום שני

תהלים:
מפרק פג
עד פרק פז

שבת

יז שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עומדין בצת קריאת השירה.

הפטורה: ודבורה אשה גביאה.

שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פג-פז.

תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע

גהוג לאכל דייסה שחורה.

שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּרְכָּ"א אָמַר הַ"צִּמְח צִדְקָה" הַמֶּאֱמָר "רָאוּ כִּי ה'" הַנִּדְפָּס בְּ"לִקוּטֵי תוֹרָה". וְסִפֵּר אַחֵר כִּף לִבּוֹ, אָדנִי אָבִי זִקְנֵי מוֹרֵי וְרַבִּי [מַהֲר"ש]: שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּקס"ה אָמַר אָדנִי אָבִי זִקְנֵי מוֹרֵי וְרַבִּי [אֲדמו"ר הַזָּקֵן] זֶה הַמֶּאֱמָר. אַחֵר כִּף קָרָא אוֹתִי וְסִפֵּר לִי, אֲשֶׁר בְּשְׁנַת תַּקכ"ט בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲזְרִיטֵשׁ, קָרָא אוֹתוֹ הָרַב הַמַּגִּיד לְחַדְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּקט"ז אָמַר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב מֶאֱמָר עַל פֶּסוּק "וַיָּשֶׁב הֵים לִפְנוֹת בִּקְרֵי לְאִיתָנוּ" – לְתַנְאוּ, כְּמֶאֱמַר רַז"ל. בְּשְׁנַת תַּקכ"א (שְׁנֵה אַחֲרֵי הַסְתַּלְקוֹת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב) הָיָה אֲצִלִּי – הַמְּשִׁיף דְּבָרָיו הָרַב הַמַּגִּיד – רַבִּי (הַבַּעַל שֵׁם טוֹב), וְאָמַר הַמֶּאֱמָר וְהוֹסִיף בְּאֹר בְּעֵנֵן "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ – וְלֹא דְבָרוּ – שֶׁל מְקוֹם". וְהַיּוֹם הָיָה אֲצִלִּי מוֹרֵי לְחֹזֶר הַמֶּאֱמָר. וְאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד הַמֶּאֱמָר לִפְנֵי אֲדמו"ר הַזָּקֵן, וְהוֹסִיף בְּאֹר בְּעֵנֵן גְּנָאִי גְּהָרָא, שֶׁזֶהוּ בְּעֵנֵן קְרִיעַת יָם סוּף.

וְסִים הַ"צִּמְח צִדְקָה": הַיּוֹם הָיוּ אֲצִלִּי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, הָרַב הַמַּגִּיד, וְאָדנִי אָבִי זִקְנֵי מוֹרֵי וְרַבִּי [אֲדמו"ר הַזָּקֵן], וְכָל אֶחָד אָמַר לִי הַמֶּאֱמָר בְּסִגְנוֹנוֹ. –

כַּעֲבוּר אֵיזָה שְׁעוֹת קָרָא הַ"צִּמְח צִדְקָה" אֶת אָדנִי אָבִי זִקְנֵי מוֹרֵי וְרַבִּי [מַהֲר"ש] עוֹד הַפַּעַם, וְאָמַר לִפְנֵי בְּאֹר עַל הַמֶּאֱמָר.

יום ראשון	יח שבט	ה'תש"ג
יום שלישי תהלים: מפרק פח עד פרק פט	שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: פח-פט. תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.	

ה"צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש "ומראיהם ומעשיהם" – "תורה אור" פרשת יתרו – הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש בשעת קבלו את הנשיאות – חג השבועות תקכ"א – כפי אשר שמעו רבנו הזקן מפי הרב מנחם מענדל מהאראדאק – בעל 'פרי הארץ' – שהיה באותו מעמד, רק שרבנו באר הדרוש על פי סגנונו.

יום רביעי	יט שבט	ה'תש"ג
יום רביעי תהלים: מפרק צ עד פרק צו	שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י. תהלים: צ-צו. תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.	

מצות עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה'א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", ער זאל דאס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתוב: וידעת היום גו'.

מצות עשה הראשונה, ובל' ראשון הרמב"ם: "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מצות עשה, וכמו שכתוב אנכי ה' אלקיך", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", שידע זאת בהשגה והבנה דוקא, וכמו שכתוב "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם", וכתוב: "וידעת היום גו'".

יום שלישי	כ שבט	ה'תש"ג
יום חמישי תהלים: מפרק צו עד פרק קג	שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י. תהלים: צו-קג. תניא: וכן הלוש . . . 56 ימיהם.	

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממכתביו: על פי "הגהות אשר"י" – נטילת ידים לסעודה ג' פעמים רצופות, כן היה עושה אדני אבי מורי ורבי – (מהר"ש נשמתו ע"ן) – ומניח משפ"כה הג' מעט מים בכף ידו השמאלית ובזה משפשף שתי ידיו.

יום שישי	יום רביעי	כא שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק קד עד פרק קה	שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י. תהלים: קד"קה. תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.		
	חובת נְשִׁי וּבָנוֹת הַחֲסִידִים יִחִיו לְעֶמֶד בְּשׁוּרָה וְרָאשׁוֹנָה בְּכָל מַפְעָל שֶׁל חֲזוֹק הַדָּת וְהַיְהָדוּת בְּכָלֵל, וּבִפְרָט בְּעִנִּין טְהוֹרַת הַמִּשְׁפָּחָה. וְעַלֵּיהֶם לְאַרְגֵּן חֶבְרַת בָּנוֹת הַחֲסִידִים לְחֹזֶק כָּל דְּרָכֵי הַחֲסִידִים בְּעִנִּינֵי הַדְּרָכָה וְחֲנוּךְ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבִתֵּי הַחֲסִידִים מֵאֶז וּמִקֵּדָם.		

שבת קודש	יום חמישי	כב שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק קו עד פרק קז	שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י. תהלים: קו"קז. תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.		
	עַם זַיִנְעֵן דָּא צווייערליי חוקים: (א) א געזעץ וועלכער שאפט לעבען (ב) א געזעץ וועלכער ווערט באשאפען פון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאפען פון לעבען, דערפאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פארשידען, לויט די תנאים פון לאנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.		
	קיימים שני סוגי חקים: (א) חק שיוצר חיים. (ב) חק שנוצר מהחיים. חקי אנוש נוצרו מתוך החיים, לכן הם שונים בכל מדינה, לפי תנאי המדינה. תורת ה', היא החק האלקי שיוצר חיים. תורת ה' היא תורת אמת, התורה היא בכל מקום ובכל זמן זהה, התורה היא נצחית.		

אגרות קודש

[כ"א שבט תשט"ז]

במענה על מכתבו עם הפ"נ המוסגר בו.

במה שכותב אודות מצבו ואשר לפי דעתו אינו מצליח בלימוד ואין לו חבר מתאים וכו', כבר
כתבתי, ודעתי ברורה בכל זה, ולפלא שאינו רואה האמת, שהטענות הם מתחבולות היצר הרע לבלבלו
מלכת בדרך הטובה לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ובמה שכותב אודות בריאות קרובתו... תחי' - הנה אם קיימו את הכתוב במכתבי הקודם, הרי
ברור בודאי שחלה הטבה בבריאותה.

ויזכחו השי"ת לערות עליו רוח ממרום לראות השגחה פרטית בחסד וברחמים בכל האמור
למעלה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

יום ראשון ט"ז שבט ה'תש"ע

אדם שולט על גופו בעת השינה

ולמרות שבעת השינה, אין מודעות למתרחש מסביב – ההחלטה טרם ההליכה לישון, היא שקובעת כיצד יתנהג האדם בהיותו רדום.

זו הסיבה, שעל האדם לשלם אף על נזק שנעשה תוך כדי שינה (בשעה שהקדימו – תער"ב, ע' צא). לאור הביאור האמור, ניתן להבין היטב מדוע במקרה שאדם הזיק כלים אשר הובאו למיטתו רק אחר שנרדם – פטור, שכן הוא אנוס (ירושלמי ב"ק פ"ב, ה"ח. תוס' ב"ק כז, א).

הלכות חובל ומזיק פרק א', הל' י"א: אדם מועד לעולם.. בין ער בין ישן.

הסבר לדין זה מופיע בתורת החסידות: רצון האדם הוא שמגיע ושולט על הגוף בצורה מוחלטת. שום איבר לא יזוז ממקומו, בלי שהרצון יורה לו לעשות זאת. עובדה זו, קיימת בכל המצבים – הן ביחס לתנועות הנעשות מתוך עירנות ומודעות; הן בנוגע לתנועות פתאומיות, שנראה כי באו בלי בחירה; ואפילו בשעה שהוא שרוי בשינה עמוקה, תזוזותיו 'רצוניות'.

יום שני י"ז שבט ה'תש"ע

באיזה אונס חייב אדם המזיק?

מתקבל על הדעת. בלשון הש"ך (ח"מ סי' כא, סק"ג): "אונס רחמנא פטריה – אמרינן; אבל אונס רחמנא חייביה – לא אמרינן!" ונחלקו הראשונים באיזו דרגת אונס חייבה התורה: יש שחייבו רק באונס הקרוב לפשיעה (תוס' ב"ק כז, ב). לדוגמא: הלך לישון לצד כלים, ושבר אותם תוך כדי שינה; בקצה השני נוקט הרמב"ם (ב"מ פב, א). לדעתו, התורה חייבה אדם המזיק בכל אונס שהוא, אפילו אם "רוחו של אליהו" העיפה אותו מהגג והזיק בנפילתו; בתווך, עומדת שיטת הרמב"ם – הוא מחייב באונס רגיל, ופוסט באונס מוחלט שבא כ"מכה בידי שמים" (ראה כס"מ כאן).

הלכות חובל ומזיק פרק ו', הל' א': המזיק ממון חברו, חייב לשלם נזק שלם; בין שהיה שוגג, בין שהיה אנוס – הרי הוא ממון.

כלל מפורסם אומר ש"אונס – רחמנא פטריה", ולא ניתן לחייב אדם על מעשה שאירע מתוך אונס. כך גם אומר השכל הישר. יוצא דופן הוא דינו של אדם המזיק, אותו חייבה התורה אף אם היה אנוס. הסיבה לכך פשוטה:

אם נפטור את המזיק, משמעות הדבר שאנו מחייבים את הניזק לשאת בתוצאות של אונס שאירע למזיק, מצב שאינו

יום שלישי י"ח שבט ה'תש"ע

מציל עצמו בממון חברו

וכתב על כך המאירי: "ואין זה נקרא מציל עצמו בממון חברו... ואפילו היה משבחם על כך – אין בזה סרך עבירה". משני סיפורים אלה עולה כי גם במצב של איום לא ישיר הדבר נחשב כאונס ואין בו משום החזקת ידי עוברי עבירה. וכיוון שלא עשו דבר בידים כתב המאירי שאין כאן אפילו גדר של "מציל עצמו" ופטורים. אכן הרמב"ם (להלן ה"ד) פוסק לגבי מוסר שהמביא את ממון חברו לידי השודד בידים – חייב לשלם, אפילו אם הדבר היה באונס וכדי להציל את עצמו. ויש לבאר:

המוסר ממון חברו באונס חייב לשלם אם נשא ונתן את הממון בידו כי "המציל עצמו בממון חברו חייב לשלם", אבל הדבר מותר, כי אם לא יראה לגולן את הממון יסתכן בנפשו. אבל אם השודד כבר השתלט על הממון, הרי זה כממון אבוד, והמסייע ביד גולן בשלב זה אינו נחשב מציל עצמו בממון חברו.

הלכות חובל ומזיק פרק ח, הל' ב: אם אנסוהו גוים או ישראל אנס להראות, והראה – הרי זה פטור מן התשלומין. ואם נשא ונתן ביד – אף על פי שהוא אנוס, הרי זה חייב לשלם; שהמציל עצמו ממון חברו, חייב לשלם.

במסכת נדרים (כב, א) מסופר שכאשר עלה עולא לארץ ישראל נתלו אליו שני בני חוזאי. השניים התקוטטו ואחד הרג את השני. "אמר ליה לעולא: יאות עבדי [כראוי עשיתי]? אמר ליה: אין [כן]..." (ונתיירא עולא לומר לו שלא עשה כראוי, שמא יהרגנו). בא עולא לפני רבי יוחנן ושאל: שמא, חלילה, החזקתי ביד עובר עבירה? השיב לו ר' יוחנן: "נפשך הצלת".

ובמסכת גיטין (יד, א) מסופר על ר' דוסתאי ב"ר ינאי ור' יוסי בן כיפר שגבו פיקדון עבור ר' אחי בר' יאשיה, ואמרו הנפקדים: או השב לנו את הפיקדון או קבלו עליכם אונסים. ולא רצה ר' יוסי בן כיפר להחזיר להם. החלו הנפקדים לצער אותם ומשראה ר' דוסתאי כך, הסכים להחזיר להם. כאשר באו אצל ר' אחי, שאל אותו על טיב הנפקדים ומשנתברר לו שהם אלימים וראוי לפחד מהם אמר: אם כן, נהגת נכון.

(ראה תחומין, יא עמ' 50)

יום רביעי י"ט שבט ה'תש"ע

"וחי אחיך עמך"

ברשעו ושונא בו תמיד, בגזן רועי בהמה דקה שפקרו בגזל, והם הולכים באולתם. אבל ישראל... עושה עבירות להנחת עצמו, בגזן

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ד, הל' י"ב: במה דברים אמורים (שאסור להצילם ממתה)? בישראל בעל עבירות העומד

אובל נבלות לתאבון - מצוה להצילו, ואסור לעמד על דמו.
הלכה זו שנויה במחלוקת הראשונים, כפי שכותב ה'חתם סופר' (ש"ת ח"ו סי' ס"ז):

א. לדעת הרמב"ם, ישראל מומר "העושה עבירות להנאת עצמו" מצוה להצילו ממיטה, ואילו רועי בהמה דקה (בשרות זרים) אסור להצילם. ואף שבשניהם העבירה היא להנאת עצמם ולא להכעיס, הרי הרועים ושכמותם עומדים תמיד ברשעם ומושרשים בחטא, אבל על מי "שאנו עומד ברשעו תמיד" דרשו חז"ל את הפסוק (דברים כב, ג) "וכן תעשה לכל אבדת אחיך (והשבות) – לרבות את המומר" (ע"ז כו, ב). וקל וחומר שצריך 'להשיב' את אבדת גופו.

ב. לדעת היראים (סי' קנ"ז) גם מומר לתיאבון, אפילו באחת ממצוות התורה, דינו כרועי בהמה דקה שאין מעלין אותן,

והכתוב "לא תעמוד על דם רעך" לא נאמר עליו כי אינו בכלל רעך, ואין לתת לו צדקה כי הפסוק "וחי אחיך עמך" נאמר ב"אחיך במצוות". ואף שצריך להשיב את אבדתו (כנ"ל), הרי זה משום שהאבדה שלו, אבל אין חיוב לתת לו משלנו. ועוד: לדעת הרמב"ם, אסור להציל את רועי בהמה דקה ואת המושרשים בחטא, ואילו לדעת ה'יראים' אין מצוה להעלותם אבל גם אין איסור.

ג. לדעת התוספות (ע"ז שם, ד"ה והרועים), מומר לתאבון (אפילו בקביעות), חייבים להחיותו ולהשיב את אבדתו משום "וחי אחיך עמך", ורק ברועי בהמה דקה החמירו חכמים שאין להחיותם כי זהו גזל מדרבנן (ח"מ סי' לד סע' י"ג) ו"עשו חכמים חיזוק כדי שיתנו לב לשוב".

ערי מקלט לעתיד לבוא

יום חמישי כ' שבט ה'תש"ע

יירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו". ואין יתכן הדבר לעתיד לבוא?
ויש ליישב:

מפורש בספרי ובמשנה (מכות יא, ב) שרדיפת גואל הדם אחרי הרוצח אינה לנקמה סתם אלא מצוה, ומאחר שהתורה מצווה שיחם לבבו של גואל הדם ויירדוף אחר הרוצח אין זה דבר שמקורו מיצר הרע ח"ו, אלא הנהגה רצויה ששייכת גם לעתיד לבוא כאשר רוח הטומאה תבוער מן הארץ.

וגם לפי הדעה שאין זו מצוה אלא רשות ביד גואל הדם לעשות זאת, אין זה מסוג הדברים של "דברה תורה כנגד יצר הרע", כי לעתיד לבוא אכן לא יתכן שיצרו של אדם יבקש נקמה, אלא שהתורה מסרה את הדבר לרשות גואל הדם, קרובו של הנרצח, שעל פי טבע "יחם לבבו", והתירה לו לרדוף אחר הרוצח ולהרגו.

(לקו"ש חכ"ד, עמ' 107)

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ה, הל' א': כָּל הַחַוָּנָה בַּשָּׁנָה - גִּלְחָה מִמֶּדִּינָה שְׁתָּרַג בָּהּ לְעָרֵי מִקְלָט.

על הפסוק "אם ירחיב ה' את גבולך ויספת לך עוד שלוש ערים", נאמר בספרי שהכוונה לעתיד לבוא, כאשר ה' ירחיב את גבול ארץ ישראל גם לארץ קיני קניזי וקדמוני.

ונשאלת השאלה: לשם מה יהיה צורך בערי מקלט לעתיד לבוא, כאשר לא יהיו רוצחים?! ואף שמדובר ברוצח בשגגה, הרי העובדה שעליו לגלות לעיר מקלט מוכיחה שגם הוא צריך כפרה, ואין הדבר שייך בעת ש"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"?

ולכאורה יש ליישב שהוא על דרך שרבי ישמעאל כתב על פנקסו שכשיבנה בית המקדש יביא חטאת שמנה (שבת יב, ב) על ששגג בזמן הזה. וכן בערי מקלט אולי הכוונה לאלו שרצחו בשוגג בזמן הזה.

אמנם, מקרא מלא דיבר הכתוב בטעם ערי המקלט: "פן

עבר הירדן הוא חלק מארץ ישראל?

יום שישי כ"א שבט ה'תש"ע

אמנם לדעה זו עבר הירדן אינו מעיקרה של ארץ ישראל, כיון שלא נכלל בארץ שניתנה לאברהם בברית בין הבתרים. וכן דרשו בספרי על הפסוק (דברים כ"ו, ג) "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו – פרט לעבר הירדן שנטלו מעצמם". אך לאחר אמירת ה' "ראה החילותי תת לפניך את סיחון ואת ארצו החל רש לרשת את ארצו" (דברים ב, לא) – גם עבר הירדן ניתן לבני ישראל נחלת עולם ונעשה חטיבה אחת עם ארץ ישראל.

וב'אור החיים' (דברים ג, יא) מצינו יתירה מזו: גם עבר הירדן הוא חלק מנחלת האבות כי בהבטחת ברית בין הבתרים (בראשית טו, כ) נזכרת 'ארץ רפאים' שהיא ארץ סיחון ועוג בעבר הירדן, כפירוש רש"י (דברים שם) "ארץ רפאים היא, אותה שנתתי לאברהם". ודברי הספרי לחלק בין ארץ ישראל שה' נתן לאברהם, לעבר הירדן שנטלו מעצמם – הם רק לענין זה שהשיבה והמגורים בארץ נעלית יותר מבעבר הירדן.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ח, הלכות א-ב: אִין עָרֵי מִקְלָט נִוְהָגוּת אֵלָא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל. וְשֵׁשׁ עָרִים הָיוּ: שְׁלֹשׁ הַבְּדִיל מִשֶּׁה רִבְּנוּ בְּעֵבֶר הִירְדֵן, וְשְׁלֹשׁ הַבְּדִיל יְהוֹשֻׁעַ בְּאַרְצֵי כְּנָעַן. והקשה ה'כסף משנה': הרי שנינו בספרי "אין לי אלא שקולטות בארץ כנען, בחוצה לארץ מנין? תלמוד לומר תהיינה". ואם כן מפורש שערי מקלט נוהגות גם בחו"ל? ותירץ (בתירון השני): כוונת הספרי היא לערי מקלט שבעבר הירדן הנחשב חו"ל.

וה'ברכי יוסף' (אורח סי' תפ"ט ס"ק ג) כתב בשם הרדב"ז שלדעת הרמב"ם עבר הירדן הוא חלק מארץ ישראל, אך ה'ברכי יוסף' עצמו סובר שלדעת הרמב"ם עבר הירדן הוא חו"ל, כפי שמוכח מלשון הרמב"ם להלן (פ"ה ה"א) "אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישראל, וכן בעבר הירדן", היינו שעבר הירדן אינו כארץ ישראל.

ומחדש הגר"י אברמסקי (ארץ ישראל – נחלת עם ישראל, אות ק"ד):

שבת קודש כ"א שבט ה'תש"ע

"ונשמרתם" מן התורה או מדרבנן

מצות עשה, שהרי כתב "כל ממשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו.. ואם לא הסיר, ביטל מצות עשה", ואילו בהלכה הבאה כתב "הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות...", וה'בית יוסף' (יו"ד סי' קטז) דייק "וכיון דמדרבנן נינהו אינו לוקה עליהם, אבל מכל מקום מכין אותו מכת מרדות"! אך הוא מסתפק לומר שהחיוב הוא מדאורייתא ורק העונש נקבע על ידי חז"ל.

ועדיין יתכן שאף חיוב מדרבנן אין כאן. שהרי בהל' דעות (ד, כא) כתב הרמב"ם: "וכל המנהגים הטובים האלו שאמרנו, אין ראוי לנהוג בהן אלא הבריא", הרי שזו הנהגה טובה ותו לא. ויש שחילקו בין דבר שהוא סכנה לרוב בני אדם לדבר שאינו סכנה אלא למיעוט, או בין דבר שהוא סכנה ממש ומה שאינו אלא חשש.

(אגרות משה, חו"מ ח"ב סי' עו)

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק י"א, הל' ד: בל ממשול שיש בו סכנת נפשות - מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו... שנאמר: "השמר לך ושמר נפשך". ואם לא הסיר, והניח הממשולות המביאין לידי סכנה - בטל מצות עשה, ועבר על "לא תשים דמים". בשולחן ערוך (סוף חו"מ ועד"ז ברמ"א יו"ד קטז, ה) נפסק כי "כל העובר על דברים אלו [הרחקות מסכנה] וכיוצא בהם, ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך, או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות. והנזהר מהם - עליו תבוא ברכת הטוב".

והרשב"ץ כתב שהמסכן עצמו עובר על לאו דאורייתא - "השמר לך ושמור נפשך מאד", או "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (זהר הרקיע, אות קיח). יש אומרים שלוקים על לאו זה (שם, וריטב"א שבועות חט, א).

והנה, מדברי הרמב"ם כאן עולה שהאיסור הוא משום ביטול

אגרות קודש

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיי"ד שבט, והתחלתו אשר בושת פניו כסתו וכו'.

הנה מובן ופשוט שהתכלית בזה צריכה להיות שינוי עיקרי בהנוגע **לפועל**, ובמה שכותב שישנם ענינים שאינו יכול להנצל מהם כו' הרי כיון שהבורא דורש זאת מאת כל אחד ואחד מבני ישראל, בודאי שעוד מקודם לזה ניתן לו הכחות הנדרשים למלאות הדרשה, והוא הדין בנדון ידידי, אלא שכמו בכל הענינים אין לדרוש שתהי' השתנות מן הקצה אל הקצה בשעתא חדא וברגעא חדא, כי עבודת האדם היא מדרגא לדרגא וביגיעה מתאימה, ואזי מתקיימת הבטחת רז"ל, יגעת ומצאת.

מהנכון הי' לבדוק את התפילין שלו וכן את המזוזות במקום שם דר, ושיהי' זהיר בטבילת עזרא, ובכל יום חול לפני תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה, וילמוד בע"פ ויהיו חקוקים בזכרוננו דברי תורה בכלל וביחוד איזה פרקים משניות ולכל הפחות פרק אחד תניא, וישתדל ללמוד בחברותא ועכ"פ במקום לימוד תורה ברבים וכמו ישיבה ובית המדרש, והשי"ת יצליחו לבשר טוב מהטבה בכל הענינים אודותם כותב.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ט"ז-כ"ב שבט ה'תש"ע

יום ראשון ט"ז שבט ה'תש"ע

הלכות חובל ומזיק

מצות עשה אחת, והיא דין חובל בחברו או מזיק ממונו. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות חובל ומזיק פרק א

א. החובל בחברו, חייב לשלם לו תמשה דברים: נזק, וצער, ורפוי, ושבית, ובשת. ותמשה דברים אלו - כלן משתלמין מן הדין שבנכסיו, כדין כל המזיקין.

ב. נזק כיצד? שאם קטע יד חברו, או רגלו - רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק, במה היה יפה וכמה הוא יפה עתה, ומשלם הפחת שהפחת מדמיו, שנאמר: "עין תחת עין, שן תחת שן" - מפי השמועה למדו, שזה שנאמר "תחת", לשלם ממונו הוא.

ג. זה שנאמר בתורה: "כאשר יתן מים באדם, בן יתן בו" - אינו לחבל בזה כמו שחבל בחברו, אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבל בו כמו שעשה; ולפיכך משלם נזקו. והרי הוא אומר: "ולא תקחו כפר לנפש רוצח", לרוצח בלבד הוא שאין כפר, אבל לחסרון אברים או לחבלות, יש כפר.

ד. וכן זה שנאמר בחובל בחברו ומזיקו: "לא תחוס עינך", שלא תחוס בתשלומין; שמה תאמר: 'עני הוא זה, ושלם בכונה חבל בו, ארחמנו' - לכך נאמר: "לא תחוס עינך".

ה. ומניין שזה שנאמר באברים "עין תחת עין", תשלומין הוא? שנאמר: "חבורה תחת חבורה", ובפרוש נאמר: "וכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף . . . רק שבתו יתן, ורפא ירפא". הא למדת, ש"תחת" האמורה בחבורה - תשלומין, והוא הדין ל"תחת" האמור בעין ובשאר אברים.

ו. אף על פי שדברים אלו נראין מענין תורה שבכתב, כלן מפרשין הן מפי משה מהר סיני, וכלן הלכה למעשה הן בגדינו; וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה ועד עכשו.

ז. ומניין שמזיק חברו חייב בצער בפני עצמו? שהרי נאמר באונס: "תחת אשר ענה"; והוא הדין לכל המצער את חברו בגופו, שהוא חייב לשלם דמי הצער.

ח. ומניין שהוא חייב בשבית בפני עצמו, ורפוי בפני עצמו? שנאמר: "רק שבתו יתן, ורפא ירפא".

ט. ומניין שהוא חייב בבשת בפני עצמה? שהרי נאמר: "ושלחה ידה והחזיקה במבשוי, וקצתה את כפה"; בכלל דין זה, קנס המבש.

י. אינו חייב על הבשת עד שהיה מתכוון, שנאמר: "ושלחה ידה". אבל המבש חברו בלא כונה, פטור; לפיכך, ישן וכיצא בו שביש, פטור.

יא. אדם מועד לעולם - בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן, בין שפור - אם חבל בחברו, או הזיק ממונו חברו, משלם מן הדין שבנכסיו. במה דברים אמורים שהישן חייב לשלם? בשנים שישנו באחד, ונתהפך אחד מהן והזיק את חברו או קרע בגדו. אבל אם היה אחד ישן, ובא אחד ושכב בצדו - זה שבא באחרונה, הוא המועד, ואם הזיקו הישן - פטור. וכן אם הניח כלי בצד הישן, ושברו הישן - פטור; שזה שהניחו, הוא המועד שפשע.

יב. מי שנפל מן הגג ברוח מצויה [ורגילה] והזיק - חייב בארבעה דברים, ופטור מן הבשת. נפל ברוח שאינה מצויה - חייב בגזק בלבד, ופטור מארבעה דברים. ואם נתהפך [כיוון ליפול עליו] - חייב בכל, אף בבשת; שכל המתכוון להזיק - אף על פי שלא נתכוון לביש, חייב בבשת. יג. שנים שחבלו באחד פאחת - שניהן חייבין, ומשלשין [מתחלקין] ביניהן. היה אחד מתכוון ואחד שאינו מתכוון - זה שאינו מתכוון פטור מן הבשת.

יד. המתכוון לביש את הקטן וביש את הגדול - נותן לגדול דמי בשתו של קטן; נתכוון לביש את העבד וביש את בן חורין - נותן לבן חורין דמי בשתו של עבד.

טו. היתה אבן מונחת לו בחיקו, בין שלא הפיר בה מעולם, בין שהפיר בה ושכחה, ועמד ונפלה והזיקה - חייב בגזק בלבד, ופטור מארבעה דברים. וכן אם נתכוון לזרק שפתיים [אמרות] וזרק ארבע והזיק, או שהזיק כשהוא ישן - חייב בגזק בלבד, ופטור מארבעה דברים.

טז. המזיק את חברו בכונה בכל מקום, חייב בתמשה דברים. ואפלו נכנס לרשות חברו שלא ברשות, והזיקו בעל הבית - חייב; שיש לו רשות להוציאו, ואין לו רשות להזיקו. אבל אם הזק זה הנכנס בבעל הבית, הרי בעל הבית פטור; ואם הזק בו בעל הבית - חייב, מפני שנוכנס שלא ברשות. היו שניהן ברשות, או שניהן שלא ברשות, והזיקו שניהן זה בזה - שניהן פטורין.

יז. המבקע עצים ברשות הרבים, ופרח עץ מהן והזיק ברשות היחיד, או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחרת, או הנכנס לחנותו של נגר בין ברשות בין שלא ברשות, ונתנה בקעת וטפחה על פניו - בכל אלו חייב בארבעה דברים, ופטור מן הבשת.

יח. כשם שאומדין למיתה, כך אומדין לגזקין. כיצד? הרי שהכה חברו בצורר קטן שאין בו כדי להזיק, או בקיסם של עץ קטן, וחבל בו חבל שאין חפץ זה ראוי לעשותו - הרי זה פטור, שנאמר: "באבן או באגרוף", דבר הראוי להזיק. אבל חייב הוא בבשת בלבד - שאפלו רקק בגופו של חברו, חייב בבשת. לפיכך, צריכין העדים לידע במה הזיק, ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין, עד שאומדין אותו, ודנין עליו. ואם אבד החפץ, ואמר החובל: 'לא היה

אנו מכירין את הדבר, שמה יערים. ואינו נוטל הנזק, עד שיבדק זמן מרבה ויהיה מחזק שאבד מאור עיניו או נתקשר, ואחר כך ישלם זה.

ט. כמה הוא הצער? הכל לפי הנזק: יש אדם שהוא רך וענג ביותר ובעל מומן, ואלו נתנו לו מומן הרבה, לא היה מצטער מעט. ויש אדם שהוא עמל וחזק ועני, ומפני זה אחד מצטער צער הרבה. ועל פי הדברים האלה אומדין, ופוסקין הצער.

י. כיצד משערינן הצער במקום שחסרו אבר? הרי שקטע אצבעו – אומדין ואומרינן: 'כמה אדם כזה רוצה לתן, בין לקטע לו אבר זה בסוף או לקטע אותו בסם, אם גזר עליו המלך לקטע ידו או רגלו'; ואומדין כמה יש בין זה לזה, ומשלם המזיק.

יא. כיצד משערינן השבת? אם לא חסרו אבר, אלא חלה ונפל למשכב, או שצבתה ידו וסופה לחזר – נותן לו דמי שבתו של כל יום ויום כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה [כמה מוכן לקבל אם מתבטל ממנה]. ואם חסרו אבר, או קטע ידו – נותן לו דמי ידו שהוא הנזק, ושבת – רואין אותו כאלו הוא שומר קשואין בכל יום, ועושים חשבון כל ימי חליו של זה, ונותן לו. וכן אם קטע רגלו, רואין אותו כאלו הוא שומר על הפתח; סמה עינו, רואין אותו כאלו הוא מטחינו ברחים. וכן כל פיוצא כזה.

יב. הנה את חברו על אָנו, או אָחוז ותקע באָנו, ונתן לו דמי כלו; שהרי אינו ראוי למלאכה כלל.

יג. סמה את עינו, ולא אָמדהו, וקטע את ידו, ולא אָמדהו, וקטע את רגלו, ולא אָמדהו; ואחר כך חרשו – הואיל ולא אָמדהו בכל נזק ונזק, נותן לו דמי כלו. אָמדהו לכל נזק ונזק, ואחר כך אָמדהו לכלו – אין גובין ממנו אלא דמי כלו בלבד; ואם תפש הנזק נזק כל אבר ואבר, ודמי כלו – אין מוציאין מידו.

יד. כיצד משערינן הרפוי? אומדין בכמה ימים יחיה [ירפא] זה מחלי זה, וכמה [כסף] הוא צריך, ונותן לו מיד [הכל]. ואין מחיבין אותו לתן דבר יום ביומו; ודבר זה, תקנה היא למזיק. טו. וכן השבת – אומדין אותה, ונותן הכל מיד. אם היה מתגלגל בתליו והולך, וארץ בו החלי יתר על מה שאָמדהו – אינו מוסיף לו כלום; וכן אם הבריא מיד, אין פוחתין לו ממה שאָמדהו.

טז. כמה דברים אמורים? בשרצה המזיק – שזו תקנה היא לו. אבל אם אמר המזיק: 'אין רצוני בתקנה זו, אלא אָרפָּאנו דבר יום ביומו' – שומעין לו.

יז. אמר לו הנזק: 'פסק עמי [דמי רפוי], ותן על ידי, ואני אָרפא עצמי' – אין שומעין לו; שהרי אומר לו: 'שמה לא תרפא עצמך, ואחזיק אני עצמי במזיקיך'; אלא נותן לו דבר יום ביומו, או פוסק על הכל ונותן דמי הרפוי על ידי בית דין. יח. אמר לו המזיק: 'אני אָרפא אותך', או 'יש לי רופא שמרפא בָּחנם' – אין שומעין לו; אלא מביא רופא אָמן, ומרפאהו בָּשָׁכר.

בו כדי להזיק, וכמו אָנוס אָני, והנחבל אומר: 'היה בו כדי להזיק' – ישבע הנחבל ויטל, כמו שיתבאר.

יט. הברל, אין לו אומד; אפלו מחט קטנה – ראוייה היא להמית, ואין צריך לומר להזיק. הורק אָבן, ולאחר שיצאת מתחת ידו הוציא חלה את ראשו מן החלון וקבלה – פטור מפלוג, שָׁנָאמר: 'ומצא את רעהו', פָּרט למציא את עצמו.

הלכות חובל ומזיק פרק ב

א. החובל בחברו חבל שהוא ראוי לשלם החמשה דברים בלן, משלם חמשה; הזיקו נזק שאין בו אלא ארבעה, משלם ארבעה; שלשה, משלם שלשה; שנים, משלם שנים; אחד, משלם אחד.

ב. כיצד קטע ידו או רגלו או אצבע מהן, או שסמה עינו – משלם חמשה: נזק וצער ורפוי ושבת ובשת. הנהו על ידו וצבתה [התנפחה] וסופה לחזר, על עינו ומרדה [יצאה] וסופה לחיות – משלם ארבעה: צער ורפוי ושבת ובשת. הנהו על ראשו וצבה – משלם שלשה: צער ורפוי ובשת. הנהו במקום שאינו נראה, כגון שהכהו על ברקיו או בגבו – משלם שנים: צער ורפוי. הנהו במטפחת שבידו, או בשטר וכיוצא באלו – נותן אחת, והיא הבשת בלבד.

ג. כָּוהו בשפוד או במסמר על צפרניו, במקום שאינו עושה חבורה ולא מעכב מלאכה – משלם הצער בלבד. השקהו סם או סכו סם, וְשָׁנָה מְרָאָה עורו – משלם לו רפוי בלבד, עד שיחזר מרָאָהו כמות שהיה. אָסרו בחדר, נותן לו דמי שבת בלבד. וכן כל פיוצא באלו.

ד. המגלח שער ראש חברו – נותן לו דמי בשתו בלבד, מפני שסופו לחזר. גלחו בסם או שָׁכְוהו, עד שאין סוף השער לחזר – חייב בחמשה דברים: בָּנָק וצער ורפוי – שהרי ראשו יתחמם מן הכויה או מן הסם, ונמצא חש בראשו; ומשלם לו שבת – שהרי הוא ראוי לרקוד ולנגד דלת [פאת] ראשו בשעת רקיד, ונמצא בטל ממלאכה זו; ובשת, שאין לך בשת גדולה מזו.

ה. הנה למדת, שכל המחסר חברו אבר שאינו חוזר – חייב בכל החמשה דברים. אפלו הפיל שנו – חייב בכל, שאי אפשר שלא יחלה פיו שעה אחת; אף על פי שהשן אין לו רפואה, בשר השנים צריך רפואה.

ו. אפלו חסרו כשערה מעור בשרו – חייב בחמשה דברים, שהעור אינו חוזר אלא [ונשאר בו] צלקת. לפיכך, החובל בחברו וקרע העור והוציא ממנו דם – חייב בחמשה דברים. ז. המכעית [מבהיל] את חברו – אף על פי שחלה מן הפחד, הרי זה פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים; והוא שלא נגע בו, אלא כגון שצעק מאחוריו או נתראה לו באפלה וכיוצא בזה. וכן אם צעק באָנו וחרשו – פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים. אָחוז, ותקע באָנו וחרשו, או שָׁנָגַע בו, וידתפו בעת שהבעיתו, או שאָחוז בבגדיו וכיוצא בדברים אלו – חייב בתשלומין.

ח. נראה לי, שהנחבל שאמר: 'נתחרשתי', או 'נסתמת עיני, וְהָרִי אֵין אָנִי רֹאֶה וְאֵין אָנִי שׁוֹמֵעַ' – אינו נאָמן; שהרי אין

יט. הרי שלא פסק עמו [דמי ריפוי], אלא היה מרפא יום ויום, ועלו בו צמחים [פריחות] מחמת המכה, או נסתרה [חזרה] המכה אחר שקית - חייב לרפאותו ולתן לו דמי שבתו. עלו צמחים שלא מחמת המכה - חייב לרפאותו, ואינו נותן לו דמי שבתו. עבר על דברי רופא, והקביר עליו החלי - אינו חייב לרפאותו.

כ. כשפוסקין בית דין על המזיק, ומחייבין אותו לשלם - גובין ממנו הכל מיד, ואין קובעין לו זמן כלל. ואם בבשת בלבד נתחייב - קובעין לו זמן לשלם, שהרי לא חסרו ממון.

הלכות חובל ומזיק פרק ג

א. כיצד משערין הבשת? הכל לפי המביש והמתביש; אינו דומה המתביש מן הקטן, למתביש מאדם גדול ומכבד, שזה שבישו זה הקל, בשתו מרבה.

ב. המביש את הערם, או את מי שהוא במרחץ - פטור. נשכה הרוח, והפכה שוליו [שולי בגדו] על פניו, והרי הוא ערם, והוסיף זה בהפשטתו - חייב בבשת; ואינו דומה מביש את זה שנעשה ערם, למביש את שאינו ערם. וכן אם הגביה בגדיו לירד לגנה, או שעלה מן הגנה ובישו - חייב; ואינו דומה מביש זה, למביש את המקסה בגדיו.

ג. המביש את הישן, חייב בבשת. ואם מת בתוך שנתו, ולא הקיץ, ולא הרגיש בזה שבישו - אין גובין בשת זו מן המביש; ואם תפשו היורשין, אין מוציאין מידו.

ד. המביש את השוטה, פטור; והמביש את החרש, חייב. המביש את הגר או את העבד, חייב. המביש את הקטן - אם כשמקלימין אותו נכלם, חייב; ואם אינו נכלם, פטור. ומקל מקום, אינו דומה המביש את הקטן למביש את הגדול, ולא המביש את העבד למביש את בן חורין, ולא מביש חרש למביש פקח.

ה. המביש את חברו בדברים, או שרקק על בגדיו - פטור מן התשלומין. ויש לבית דין לגדור בדבר בכל מקום ובכל זמן כמו שיראו. ואם ביש תלמיד חכמים - חייב לשלם לו בשת שלמה, אף על פי שלא בישו אלא בדברים. כבר נפסק הדין, שכל המביש תלמיד חכמים, אפלו בדברים - קונסין אותו, וגובין ממנו משקל חמשה ושלשים דינר מן הגנה, שהוא משקל תשעה סלעים פחות רביע. וקבלה היא בגדינו, שגובין קנס זה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ.

ו. מעשים היו אצלנו תמיד בכך בספרד; ויש תלמידי חכמים שהיו מוחליין על זה, וכך נאה להן. ויש שתובע, ועושין פשרה ביניהן. אבל הדינים היו אומרים למביש: 'חייב אתה לתן לו ליטרה זהב'.

ז. אף על פי שהמביש שאר העם בדברים פטור מן התשלומין, עון גדול הוא; ואינו מחרף ומגדף לעם ומבישן, אלא [מי שהוא] רשע שוטה. ואמרו חכמים הראשונים, שכל המלכין פני אדם פשר מישאל ברבים, אין לו חלק לעולם הבא.

ח. יש הפאות רבות שיש בהן וצער מעט, ואין בהן נזק; וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים. וכל המכה חברו הפאה מקו, משלם אותו הממון הקצוב; וכלן קנסות הן.

י. כל אלו הסלעים - הן מכסף ארץ ישראל באותו הזמן, שהיה בכל סלע חצי דינר כסף ושלשה דינרין ומחצה נחשת; לפיכך, מי שנתחייב בהפאות אלו לשלם מאה סלע, הרי זה משלם שנים עשר סלע ומחצה כסף נקי.

יא. במה דברים אמורים? במכבד. אבל אדם שהוא מבזה, ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהן - אינו נוטל אלא כפי מה שראוי לו, וכמו שיראו הדינים שהוא ראוי לטל; לפי שיש בני אדם כעורין [נבזים] שאינן מקפידין על בשותן, וכל היום מבזין עצמן בכל מיני בזוי דרך שחוק וקלות ראש, או כדי לטל פרוטה אחת מן הלצים המשחקין עמהן.

יום שני י"ז שבט ה'תש"ע

הלכות חובל ומזיק פרק ד

א. הנוגף [מכה] את האשה [בהריון], ויצאו ילדיה - אף על פי שלא נתפנו - חייב לשלם דמי ולדות לבצל, ונזק וצער לאשה.

ב. וכיצד משערין דמי ולדות? שמים האשה כמה היתה יפה [שווה] עד שלא ילדה, וכמה היא יפה משילדה; ונותנין לבצל. אם מת הבצל, נותנין ליורשיו. ואם נגפה אחר מיתת הבצל, נותנין אף דמי ולדות לאשה.

ג. היתה נשואה לגר, וחבל בה בחיי הגר - נותן דמי ולדות לבצל; מת הגר, פטור. ואם חבל בה אחר מיתת הגר, זכת היא בדמי ולדות.

ד. היתה שפחה או גויה בשעת הריון, ובשעת נגיפה נשתחררה או נתגירה - הרי דמי ולדות שלה.

ה. הנוגף את האשה, ויצאו ילדיה ומתה - אף על פי שהיה שוגג - הרי זה פטור מן התשלומין, ואינו משלם כלום, שנאמר: "ולא יהיה אסון - ענוש יענש" - לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת בית דין, לפטורו מן התשלומין.

ו. במה דברים אמורים? בשנתפנו לאשה; אבל אם נתפנו לחברו, ונגף את האשה - אף על פי שמתה, הואיל והמיתה בלא כוונה להכותה, הרי זה כדבר שאין בו מיתת בית דין, ומשלם דמי ולדות.

הבשׂת; והכל שלה, ואין לבצעל בהן פרות. ואם רצת לתן הדמים לאחר, נותנת. וכזה חורו הגאונים. והבצל מרפא אותה, כדרך שמרפא כל חליה.

יז. והמזיק אשתו בתשמיש המטה, חייב בנזקה.

יח. האשה שחבלה בבצלה - אם היה לה תוספת בכתבתה - מחיבין אותה למכור התוספת לבצלה בטובת הנזה [בדמי הנאתו שנפטר מהתוספת], וגובה ממנה אם רצה הבצל; ואם רצה לגרשה ולגבות מן הכל, גובה. ואם לא היה לה תוספת, אינה יכולה למכור לו עקר כתבתה; שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתבה, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה. אלא אם רצה הבצל, כותב עליה שטר [חוב] בדמי חבלו [שווי הזקן], או מגרשה ונוטל מכתבתה הראוי לו.

יט. החובל בכניו הגדולים - אם אין סמוכין על שלחנו, נותן להם מיד; והקטנים - ילקח להן קרקע בנזקן, והן אוכלין פרותיו. וכן הדין באחרים שחבלו בהן. ואם היו סמוכין על שלחנו, וחבל בהן - פטור, בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים. ואם חבלו בהן אחרים - בגדולים, ינתן להם מיד; ובקטנים - ילקח בהם קרקע, והן אוכלין פרותיה עד שיגדילו.

כ. חרש שוטף וקטן - פגיעתו [חבלתו] רעה: החובל בהן חייב, והן שחבלו באחרים פטורין. אף על פי שנתפתח החרש, ונשתפה השוטף, והגדיל הקטן - אינן חייבין לשלם; שבשעה שחבלו בהן אינן בני דעה.

כא. העבד והאשה - פגיעתן רעה: החובל בהן חייב, והן שחבלו באחרים, פטורין; אבל משלמין לאחר זמן - אם נתגרשה האשה או מת בצלה, או נשתחרר העבד; שהרי בני דעה הן, והרי הן כבצעל חוב שאין לו מה יפרע - שאם העשיר, חייב לשלם.

כב. עבדו של אדם בגופו, ובהמתו כממונו. כיצד? הרי שהניח גחלת על לב עבדו של חבירו, ומת, או שדחפו לים או לאש והוא יכול לעלות משם, ולא עלה ומת - פטור מן התשלומין. ואם עשה כן לבהמת חבירו, חייב, וכאלו הניח הגחלת על בגדו ונשרף, שהוא חייב לשלם. וכן כל כיוצא בזה.

הלכות חובל ומזיק פ"ק ה

א. אסור לאדם לחבל, בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבו, אלא כל המכה אדם בשר משראל - בין קטן בין גדול, בין איש בין אשה, דרך נציון [מריבה] - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יוסיף... לחכות"; אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהפית החוטא, קל וחמר למכה את הצדיק.

ב. אפלו להגביה ידו על חבירו, אסור; וכל המגביה ידו על חבירו, אף על פי שלא הפהו - הרי זה רשע.

ג. המכה את חבירו הפכה שאין בה שוה פרוטה - לוקה, שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה נתן לתשלומין. ואפלו הפה עבד חבירו הפכה שאין בה שוה פרוטה - לוקה, שהרי ישנו במקצת מצוות. וגוי שהכה את ישראל - חייב מיתה, שנאמר: "ויפן כה וכה... ויך את המצרי ויטמנהו בחול".

ז. המכה אביו ואמו, ולא עשה בהם חבורה - חייב בחמשה דברים. אבל אם עשה בהם חבורה, או שחבל בחבירו בשבת, אפלו היה שוגג - פטור מן התשלומין; מפני שהוא עון מיתה בית דין, וכבר בארנו שלא חלק הכתוב בדרך שיש בו מיתה בית דין בין שוגג למזיד, לפטרו מן התשלומין.

ח. והלא החובל מקלקל הוא, וכל המקלקלין בשבת פטורין מן המיתה, ולמה נחשב זה החובל עון שיש בו מיתה בית דין? הלא נחת רוח עשה ליצרו הרע בעת שחבל בחבירו - הרי הוא כמתקן, ונמצא עון מיתה; ולפיכך פטור מן התשלומין.

ט. החובל בחבירו ביום הכפורים, אפלו במזיד - חייב בתשלומין, אף על פי שעבר עברה שהוא חייב עליה מלקות. והלא כל המחייב מלקות ותשלומין - לוקה ואינו משלם, שאין אדם לוקה ומשלם? כך הן הדברים בכל - חוץ מחובל בחבירו, שהוא משלם; שהרי בפרוש רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין, שנאמר: "רק שבתו יתן, ורפא ורפא".

י. החובל בעבד כנעני שלו, פטור. חבל בעבד עברי שלו - חייב בכלל, חוץ מן השבת. החובל בעבד כנעני של חבירו, רבו של עבד נוטל חמשה דברים; ואפלו צערו בסם, ונתרפא במהרה - הרי כל רפואתו של רבו.

יא. כל עבד שניצא לחרות, ועדין לא הגיע גט שחרורו לידו - אין לו קנס [שלושים של עבד]. ואחרים שחבלו בו - אינו יכול להוציא מהן לעצמו, שעדין לא גמר שחרורו; ולא האדון יכול להוציא מהן, שהרי לא נשאר לו בו קנין. לפיכך, המפיל שן עבדו, ואחר כך סמה עינו - יוצא בשנו, ואינו נותן לו דמי עינו; ואם תפש, אין מוציאין מידו.

יב. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שבשאו אדם, או צערו, או שנגחו שור, וכיוצא באלו - חייב. אם ארעו זה ביום של רבו, לרבו; ביום של עצמו, לעצמו.

יג. החובל בעבד עברי של חבירו, חייב בחמשה דברים; וילקח בהן קרקע, ורבו אוכל פרותיה; ולקשניצא העבד לחרות, תצא השדה מתחת ידי רבו. הדיקו הזק שאינו מעכב מלאכה כלל, כגון שקטע ראש אונן או ראש חטמו - הכל לעבד, ואין לרבו בהן פרות.

יד. החובל בבת קטנה של אחרים - אם נזק הפותחת אותה מפספה [שוויה] הוא, הרי הוא של אב; וכן שבתה, של אב - שהרי מעשה ידיה וכסף מכירתה של אביה הוא. אבל צער ובשת ורפוי, הרי הוא שלה; וכן נזק שאינו פותחת אותה מפספה, הרי הוא שלה. וכן החובל בבתו, משלם לה צער ורפוי ובשת.

טו. החובל באשת איש - השבת והרפוי לבצלה, והצער שלה. והבשת והנזק - אם בגלוי הוא, כגון שחבל בפניה ובצוארה או בידיה וזרועותיה - השליש שלה, ושני שלישים לבצל; ואם בסתר הוא הנזק - השליש לבצל, ושני שלישים לאשה. של בעל, נותנין לו מיד; ושל אשה, ילקח בהם קרקע, והבצל אוכל פרות.

טז. במה דברים אמורים? בשחבלו בה אחרים. אבל הבצל שחבל באשתו - חייב לשלם לה מיד כל הנזק והצער, וכל

ואמר לו: 'שבר וקרע', ופשה בן - חזק לשלם, עד שיאמר לו 'על מנת שאפתה פטור'; אבל אם אמר לו: 'קח כלי זה ושברו', 'בגד זה וקרעו', ופשה בן - הרי זה פטור.

יג. האומר לחברו: 'שבר כליו של פלוני על מנת שאפתה פטור', ופשה בן - הרי זה חזק לשלם, וכאלו אמר לו 'סמה עינו של פלוני על מנת שאפתה פטור'. ואף על פי שהעושה הוא החזק לשלם - הרי זה האומר לו שתפו בעון ורשע הוא, שהרי הכשיל עור וחזק ידי עוברי עברה.

הלכות חובל ומזיק פ"ק ו

א. המזיק ממון חברו, חזק לשלם נזק שלם; בין שהיה שוגג, בין שהיה אנוס - הרי הוא כמזיד. ביצר? נפל מן הגג ושבר את הכלים, או שנתקל בשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו - חזק נזק שלם, שנאמר: "מכה בהמה ישלמנה", ולא חלק הפתוב כאן בין שוגג למזיד.

ב. ואחד ההורג בהמתו של חברו, או השובר כליו, או קורע בגדיו, או קוצץ נטיעותיו - הכל דין אחד הוא.

ג. במה דברים אמורים? ברשות הנזק. אבל ברשות המזיק, אינו חזק לשלם אלא אם הזיק בנזק; אבל בשגגה או באנוס, פטור. וכן אם היו שניהם ברשות, או שניהם שלא ברשות, והזיק אחד מהן ממון חברו שלא בכונה - פטור.

ד. היה עולה בסלם, ונשמטה שליכה [מדריגה] מתחתיו, ונפלה והזיקה - אם לא היתה מהדקת ותזקה, חזק; ואם היתה תזקה ומהדקת, ונשמטה, או שהתליעה - הרי זה פטור, שזו מכה בידי שמים היא. וכן כל פיוצא כזה. וכל אלו הדברים ברשות הנזק; אבל ברשות המזיק - פטור, עד שיתכונן להזיק, כמו שבארנו.

ה. הרי שמלא חצר חברו פדי יין ושמן, אפלו הכניסן ברשות - הואיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמור, הרי זה נכנס ויוצא בדרפו, וכל שישתפר מן הפדים בכניסתו וביציאתו, הרי הוא פטור עליהן. ואם שברן בכונה, אפלו הכניסן בעל הפדים שלא ברשות - הרי זה חזק לשלם. וכן כל פיוצא כזה.

ו. שור שעלה על גבי חברו להרגו, ברשות המזיק שהוא בעל התחתון, בין שהיה חס, בין שהיה מועד, וכא בעל התחתון ושמט את שורו להצילו, ונפל עליו ומת - הרי זה פטור.

ז. דחפו לעליון ומת - אם היה יכול לשמטו [לתחתון] ולא שמטו, הרי זה חזק; ואם לא היה יכול לשמטו, הרי זה פטור.

ח. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, ונשברה כדו של זה בקורתו של זה - פטור; שלזה רשות להלך, ולזה רשות להלך. היה בעל הקורה ראשון, ובעל החבית אחרון, ונשברה חבית בקורה - פטור. ואם עמד בעל הקורה לניח מכבד משאו, חזק; ואם הזהיר בעל החבית ואמר לו 'עמד', פטור. עמד לתקן משאו, הרי זה כמהלך ופטור, ואף על פי שלא הזהיר בעל החבית, שהרי הוא טרוד בדרפו. היה בעל החבית ראשון, ובעל הקורה אחרון, ונשברה חבית בקורה - חזק; שזה כמו

ד. קנס קנסו חכמים לאלו השוטים בעלי זרוע, שיהיה הנחבל נאמן, ונשבע בנקיטת חפץ [קדוש] שזה חבל בו חבל [מכה] זה, ונוטל מה שראוי לו; והוא שיהיו שם עדים. ביצר? היה שני עדים מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול, ולא ראוהו בעת שחבל בו, והוא אומר: 'לא חבלתי', והלה אומר: 'אפתה חבלת בי' - הרי זה נשבע ונוטל. ה. במה דברים אמורים? בשהיתה המכה במקום שאפשר לו להכותה לעצמו, או שהיה עמהם שלישי, שאפשר שזה הנחבל אמר לו לחבל בו ולהתרעם על אחר; אבל אם אין עמהם אחר, והיתה המכה במקום שאינו יכול לעשותה בעצמו, כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו וכיוצא בזה - הרי זה נוטל בלא שבועה.

ו. הודה החובל שהוא חבל, משלם חמשה דברים, שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה ויצא חבול. אבל אם לא היו שם עדים כלל, והוא אומר: 'חבלת בי', והודה מעצמו - פטור מן הנזק ומן הצער, וחזק בשבת ובשבת ורפוי על פי עצמו; לפיכך, אם פטר ואמר: 'לא חבלתי', נשבע שבועת הסת [מדברבן].

ז. ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו? שהשבת והרפוי ממון הוא, ואינו קנס - שאם לא יתן לו, הרי חסרו ממון שהוא מתרפא בו ונטל ממלאכתו. והבשת לא הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפניו שהוא חבל בו - שהנחבל שלא חבל בו אדם, אין לו בשת, והודאתו בבית דין היא שבישה אותו.

ח. נמצאת למד, שאין הפרש בבשת בין בשת המגיעה לו אם חבל בו בפני אחרים, ובין בשת המגיעה לו בעת שהודה בפני אחרים שחבל בו; לפיכך משלם אדם בשת על פי עצמו.

ט. אינו דומה מזיק חברו בגופו, למזיק ממנו; שהמזיק ממון חברו - כיון ששלם מה שהוא חזק לשלם, נתכפר לו. אבל חובל בחברו - אף על פי שנתן לו כל החמשה דברים, אין מתכפר לו; ואפלו הקריב כל אילי נביות [המובחרים], אין מתכפר לו ולא נמחל צונו, עד שיבקש מן הנחבל וימחל לו.

י. ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחל; ואין זו דרך זרע ישראל. אלא כיון שבקש ממנו החובל, ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה, ונדע שהוא שב מחטאו, ונתחנן על רעתו - ימחל לו. וכל הממנהר למחל - הרי הוא משבח, ורוח חכמים נוחה הימנו.

יא. ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממנו, שהאומר לחברו: 'סמה עיני, קטע את ידי, על מנת שאפתה פטור' - הרי זה חזק בחמשה דברים; שהדבר ידוע, שאין אדם רוצה בכך. אבל האומר לחברו: 'קרע את כסותי, שבר את כדי, על מנת שאפתה פטור' - הרי זה פטור; ואם לא אמר לו 'על מנת שאפתה פטור' - הרי זה חזק לשלם, אף על פי שהרשהו להשחית.

יב. במה דברים אמורים? בשבאי הפלים לידו תחלה בתורת שמירה, כגון שהיו שאולין אצלו או מפקדין אצלו,

הבור פטורין. לענין פלים ופסולי המקדשין - אדם ובעל השור חביבין, ובעל הבור פטור.

יום שלישי י"ח שבט ה'תש"ע

הלכות חובל ומזיק פרק ז

א. המזיק ממון חברו הזק שאינו נפר - הואיל ולא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו - הרי זה פטור מן התשלומין, דין תורה; אבל מדברי סופרים אמרו, הואיל והפחית דמיהן, הרי זה חביב, ומשלם מה שהפחית מדמיהן.

ב. כיצד? הרי שטמא אכלין טהורים של חברו, או שדמע [עירב תרומה בחולין] פרותיו, או ערב לו טפת זין נסוף בתוך יינו שהרי אסר עליו הכל, וכן כל פיוצא בזה - שמיין מה שהפסיד, ומשלם גזק שלם מן היפה שבנכסיו, כדרך כל המזיקין.

ג. ודבר זה, קנס הוא שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יהיה כל אחד ואחד מן המשחיתין הולך ומטמא טהרותיו של חברו, ואומר: 'פטור אני'. לפיכך, אם מת זה שהזיק הזק שאינו נפר - אין גובין הנזק מנכסיו; שלא קנסו חכמים אלא זה שעבר והזיק, אבל היורש שלא עשה כלום, לא קנסו אותו. וכן המזיק הזק שאינו נפר בשגגה או באנס - פטור, שלא קנסו אלא המתכונן להזיק מדעתו.

ד. הכהנים שפגלו [פסולין] את הנזב - במזיד, חביבין לשלם; בשוגג, פטורין. וכן העושה מלאכה בפרת חטאת ובמי חטאת [חטאת - פרה אדומה] - במזיד, חביב לשלם; בשוגג, פטור.

ה. הכנים פרה למרפק [מקום הדיש] כדי שתניק ותדוש, והסיח דעתו ממי חטאת - פטור מדיני אדם, וחביב בדיני שמים.

ו. המנסף זין חברו לעבודה זרה - לא נאסר היין; שאין אדם מישאאל אוסר דבר שאינו שלו. ואם היה לו בו שתפות, או שהיה משמר שהרי הוא כגוי, או שהתרו בו וקבל הסתרא, שהרי הוא [נעשה כעת] משמר - הרי זה אוסר את היין, וחביב לשלם. והיאך יתחייב זה לשלם, והרי הוא מתחייב בנפשו? מפני שמעט שהגביהו נתחייב לשלם, ואינו מתחייב בנפשו עד שינסף.

ז. כל הגורם להזיק ממון חברו, חביב לשלם גזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר המזיקין. אף על פי שאינו הוא המזיק זה הנזק עצמו באחרונה, הואיל והוא הגורם הראשון, חביב. כיצד? הזורק כלי שלו מראש הגג על גבי כרים וכסתות, ובא אחר וקדם וסלק את הכרים מעל הארץ, ונחבט הכלי בארץ ונשבר - חביב גזק שלם כאלו שברו בידו; שסלוק הכרים והפסדות גרם לו שישבר. וכן כל פיוצא בזה.

ח. הזורק כלי של חברו מראש הגג על גבי כרים וכסתות של בעל הכלי, וקדם בעל הכלי והסיר הכרים - הזורק חביב; שזרקתו, היא הגורם הראשון לשבירת הכלי. ואם קדם אחר וסלקן - שגיתן חביבין, הזורק והמסלק; ששניהם גרמו לאבד ממנו של זה.

ששברה בידו בכונה. ואם עמד בעל החבית לנזק, פטור; ואם הזהיר בעל הקורה ואמר לו 'עמד', הרי זה חביב. ואם עמד לתקן משאו, אף על פי שלא הזהיר לבעל הקורה - הרי הוא חביב. וכן זה בא בגרו וזה בא בפשתנו [ונשרף]; וכן כל פיוצא בזה.

ט. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, והזק אחד מהם בחברו שלא בכונה - זה הרץ חביב, מפני שהוא משנה; ואם היה ערב שבת בין השמשות, פטור, מפני שהוא רץ ברשות, כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי [מוכן]. היו שניהם רצים, והזקו זה בזה - שגיתן פטורין, ואפלו בשאר הימים.

י. אחד המזיק בידו, או שזרק אבן, או ירה חץ והזיק בו, או שפטר [הפנה זרם] מים על חברו או על הכלים והזיק, או שרק או נע [באפה] והזיק בכוחו וניעו [ליחת הגרון והאף] בעת שהלכו מכו - הרי זה כמזיק בידו, והן תולדות של אדם. אבל אם נח הרק והפית על הארץ, ואחר כך נתקל בהן אדם - הרי זה חביב משום בורו; שכל תקלה, תולדת בור היא, כמו שבארנו.

יא. לוטש [נעובד במתכת] שהיה מכה בפטיש, ויצא גץ מתחת הפטיש והזיק - הרי זה חביב כמי שזרק חץ או זרק אבן. וכן הנאי שקבל עליו את הפתל לסתרו, ושבר את האבנים או הזיק [אחרים] - חביב. היה סותר מצד זה, ונפל מצד אחר - פטור; ואם מחמת המכה - חביב, שזה כזורק חץ והזיק בו הוא.

יב. הכובש [לוחץ על] בהמת חברו במים, או שנפלה ומנעה מלעלות עד שמתה במים, או שהניחה בחמה וצמצם [דחק] עליה המקום כדי שלא תמצא צל, עד שהרגתה החמה - חביב לשלם. וכן כל פיוצא בזה.

יג. שנים שהמיתו את הבהמה כאחת, או שברו את הכלי כאחת - משלשין [מחלקים] ביניהם.

יד. חמשה שהניחו חמש חבילות על הבהמה ולא מתה, ובא זה האחרון והניח חבילתו עליה ומתה - אם הייתה מהלכת באותן החבילות, ומשהוסיף זה חבילתו עמדה ולא הלכה - האחרון חביב; ואם מתחלה לא הייתה מהלכת, האחרון פטור. ואם אין ידוע, כלן משלמין בשוה.

טו. וכן חמשה שישבו על הפסא ולא נשבר, ובא האחרון וישב עליו ונשבר - אף על פי שהיה ראוי להשבר בהם קדם שישב - הואיל וקרב את שבירתו, האחרון חביב; שהרי אומרים לו: 'אלו לא נסמכת עלי, היינו עומדים קדם שישבר'. ואם ישבו כאחת ונשבר, כלן חביבין. וכן כל פיוצא בזה.

טז. אדם ושור שדחפו בהמה, או כלים, או אדם, או פסולי המקדשין, לבור; והזק הנדחף בבור, או מת, או נשתברו הכלים: לענין נזקי אדם או הזק בהמה - שלשתם חביבין, האדם הדוחף ובעל השור ובעל הבור; ומשלשין [מחלקים] ביניהם. לענין דמי ולדות וארבעה דברים - אדם חביב, ובעל השור ובעל הבור פטורין. לענין כפר [על מות האדם] ושלשים של עבד - בעל השור חביב, ואדם ובעל

הנגזל; והוא שישטען דברים שהוא אמור בהן [משוער שיש לו], כמו שבארנו בנגזל.

ית. כיצד? לקח פיס חבירו והשליכו לים או לאש, או שמסרו ביד אנס ואבד - בעל הפיס אומר: 'זהובים היה מלא', והמזיק אומר: 'איני יודע מה היה בו, שמא עפר או תבן היה מלא' - הרי הנזק נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל; והוא שישטען דברים שהוא אמור בהן, או אמור להפקידן אצלו, ודרך להניחן בכיס וכיוצא בו; אבל אם אין דרך להניחן בכלי זה, הוא פשע בעצמו. כיצד? הרי שחטף חמת [נוד עור] או סל מלאים ומחפים, והשליכם לים או שרפם, וטען הנזק שמרגליות היו בתוכם - אינו נאמן, ואין משיעין אותו על כך; שאין דרך בני אדם להניח מרגליות בסלים ובחממות. ואם תפש, אין מוציאין מידו, אלא נשבע שמרגליות היו בה, ונוטל ממה שיש אצלו. וכן כל כיוצא בזה.

יט. ידע המזיק שהפס היה בו זהובים, אבל אינו יודע כמה היו, והנזק אומר: 'אלף היו' - נוטל אלף בלא שבועה, והוא שיהיה אמור; שהרי זה המזיק מחזיק שבועה ואינו יכול להשבע, כמו שיתבאר בענין הפקדון.

הלכות חובל ומזיק פרק ח

א. המוסר ממון חבירו ביד אנס [גוי], חייב לשלם מן היפה שבבנקסיו; ואם מת, גובין מיורשיו לפי שער כל המזיקין. בין שהיה האנס גוי, בין שהיה ישראל - הרי זה המוסר חייב לשלם כל מה שלקח האנס, אף על פי שלא נשא [לקח] המוסר ולא נתן בידו, אלא הרגיל [להשין] בלבד.

ב. כמה דברים אמורים? בשהראה המוסר מעצמו [את מקום הממון]. אבל אם אנסוהו גוים או ישראל אנס להראות, והראה - הרי זה פטור מן התשלומין. ואם נשא ונתן ביד - אף על פי שהוא אנוס, הרי זה חייב לשלם; שהמציל עצמו במקום חבירו, חייב לשלם.

ג. כיצד? הרי שגזר המלך להביא לו זין או תבן וכיוצא בדברים אלו, ועמד מוסר ואמר: 'הרי יש לפלוני אוצר זין או תבן במקום פלוני', והלכו ולקחוהו - חייב לשלם. אנסו המלך למוסר זה עד שיראה לו אוצרות זין או תבן, או עד שיראה לו ממון פלוני שהוא בורח מלפניו [מהמלך], והראה לו מפני האנס - הרי זה פטור; שאם לא יראה לו, יכהו או ימיתוהו.

ד. נשא ממון חבירו בידו ונתנו לאנס - חייב לשלם מכל מקום, אף על פי שהמלך אנסו להביא. כמה דברים אמורים שאם אנסו להביא והביא חייב? בשלא הגיע הממון לרשות האנס. אבל אנס שאנס ישראל עד שהראהו, ועמד האנס על הממון ונעשה ברשותו, ואנס את ישראל להוליכו לו למקום אחר, ואפלו הוליכו זה המוסר שהראה - הרי זה פטור מלשלם; שבינו שעמד האנס בצד האוצר, כבר אבד כל מה שיש בו וכאלו נשרף.

ה. בעלי דין שהיתה ביניהן מריבה על הקרקע או על מטלטלין, זה אומר 'שלי' וזה אומר 'שלי', ועמד אחד מהן ומסרה ביד גוים - מנדין אותו עד שיתחזיר הדבר לכמות שהיה ויסלק יד האנס מביניהן, ויעשו דין בישראל.

ט. וכן השורף שטרותיו של חבירו, חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר; שאף על פי שאין גוף השטר ממון, הרי גרם לאבד הממון; ובלבד שיהיה לו המזיק ששטר מקיים [מאומת בב"ד] היה, וכך וכך היה כתוב בו, ומחמת ששרפו הוא שאינו יכול לגבות החוב; אבל אם לא האמינו, אינו משלם לו אלא דמי הגזר בלבד.

י. וכן ראובן שהיה נושה בשמעון, ומכר השטר ללוי, וחזר אחר שמכרו ומחלו לשמעון - הרי נפטר שמעון, כמו שיתבאר במקומו, ונתחייב ראובן לשלם ללוי כל מה שבשטר; שהרי גרם לו לאבד השטר, והרי הוא כמו ששרפו. וכן אם מחלו יורש ראובן, משלם המוחל מן היפה שבבנקסיו. יא. וכן העושה עבדו איפותיקי [שעבדו לחובו], וחזר ושחררו - חייב המשחרר לשלם לבעל החוב; שהרי הפקיע שעבודו, וגרם לאבד ממנו. וכופין את בעל החוב גם הוא לשחרר העבד, כדי שלא יפגע בו ויאמר לו 'עבדי אתה'. וכן הדוחף מטבע חבירו, ונתגלגל ונרד לים - חייב לשלם. וכן הצורם [פוגם] און הפדה - חייב לשלם, שהרי גרם לפחת דמיה. וכן המרקע [כוחש] דיגרי חבירו, והעביר צורתו - חייב לשלם משום גורם. וכן כל כיוצא בדברים אלו.

יב. הזורק כלי מראש הגג לארץ, ולא היה תחתיו כלים [כרים וכסתות], וקדם אחר ושברו במקל כשהוא באויר, קדם שיגיע לארץ - הרי זה האחר פטור; שלא שבר אלא כלי שסופו להשבר מיד בודאי; ונמצא פשוט כלי שבור, ואין זה פגורם. וכן כל כיוצא בזה, פטור.

יג. שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מזיק את הבריות, ואילן שהוא עומד לקציצה מפני שהוא מזיק את הרבים, וקדם אחד ושחט שור זה וקצץ אילן זה שלא מדעת הבעלים - חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדגנים, שהרי הפקיען מלעשות מצוה. ואם טען ואמר: 'אתה אמרת לי להרגו ולקצצו', הואיל והוא עומד לכך, הרי זה פטור.

יד. וכן מי ששחט חיה או עוף, ויבא אחר וכסה הדם שלא מדעת השוחט - חייב לתן לו כמו שיראו הדגנים. ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצוב, והוא עצמה וזהובים; וכן הורו הגאונים, שכל המונע הבעלים מלעשות מצות עשה שהן ראויין לעשותה, וקדם אחר ונעשה - משלם לבעלים עצמה וזהובים.

טו. שמין למזיק בידו [בעצמו], בדרך ששמין לו אם הזיק ממנו. כיצד? הרי שהרג בהמת חבירו, או שבר כליו - שמין כמה היתה הבהמה שנה וכמה הנבלה שנה, וכמה היה הפלי שנה והוא שלם וכמה שנה עתה; ומשלם הפקת לנזק עם הנבלה או הפלי השבור, בדרך שבארנו בשורו שהזיק; שדין אחד הוא. דרך ענבים של חבירו [ונעשו יין], שמין לו הזקו. וכן כל כיוצא בזה.

טז. כשגובין הפקת מן המזיק, גובין מן המטלטלין שלו; אם אין לו מטלטלין, גובין מן היפה שבבנקסיו. וכן האונס והמפתה והמוציא שם רע, כלן מן היפה שבבנקסיו גובין מהן. יז. כל המזיק ממון חבירו, ואינו יודע מה הזיק - הרי הנזק נשבע בתקנת חכמים, ונוטל. כמו [שמצינו הדין כ] שישטען

הדין, אלא תקנה היא שלא ימנע מלהציל, או יתמקמה ויעצן [להיזהר מלהזיק] בצת שידרף.

טו. ספינה שחשבה להשכר מכבד המשאוי, ועמד אחד מהן והקל ממשהא והשליך בים – פטור; שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם, ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם.

בריה רחמנא דסייען

הלכות רוצח ושמירת נפש

יש בכללן שבע עשרה מצוות – שבע מצוות עשה, וְעָשָׂר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לרצח; (ב) שלא לקח כפר לנפש רוצח, אלא יומת; (ג) להגלות הרוצח בשנגה; (ד) שלא לקח כפר למחייב גלות; (ה) שלא יומת הרוצח כשירצח, קדם צמידה בדין; (ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף; (ז) שלא לחוס על הרודף; (ח) שלא לעמד על דם; (ט) להפריש ערי מקלט, ולכונן להם הנדף; (י) לערף את העגלה בנחל; (יא) שלא יעבד באותה קרקע ולא תזרע; (יב) שלא לשום דמים; (יג) לעשות מצקה; (יד) שלא יכשיל תמים בדרך; (טו) לפרק עם מי שנכשל בדרך; (טז) לטען עמו; (יז) שלא יניחנו בדרך נכהל במשאו וילך לו. ובאור מצוות אלו – בפרקים אלו.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק א

א. כל הורג נפש אדם משראל – עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תרצח". ואם רצח בודון בפני עדים – מיתתו בסיף [בחרב], שנאמר: "נקם ינקם"; מפי השמועה למדו, שזו מיתת סיף; בין שהרג את חברו בברזל, בין ששךפו באש – מיתתו בסיף.

ב. מצוה ביד גואל הדם, שנאמר: "גאל הדם, הוא ימית את הרצח"; וכל הראוי לירשה, הוא גואל הדם. לא רצה גואל הדם, או שלא היה יכול להמיתו, או שאין לו גואל דם – בית דין ממיתין את הרוצח בסיף.

ג. האב שהרג את בנו – אם היה לנהרג בן – הרי זה הורג אבי אביו, מפני שהוא גואל הדם; ואם אין לו בן – אין אחד מן האחין נעשה גואל הדם להמית את אביו, אלא בית דין ממיתין אותו. ואחד הנזכר ואחד הנקבה בגזלת הדם.

ד. ומזהרין בית דין שלא לקח כפר [פדיון נפש] מן הרוצח, ואפלו נתן כל ממון שבעולם, ואפלו רצה גואל הדם לפטרו; שאין נפשו של זה הננהג קנן גואל הדם, אלא קנן הקדוש ברוך הוא – שנאמר: "ולא תקחו כפר לנפש רוצח". ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר: "ולא תחניפו את הארץ אשר אשר אתם בה, כי הדם הוא יחניף את הארץ וגו'".

ה. רוצח שהרג בודון – אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו, עד שיבואו לבית דין וידינוהו למיתה, שנאמר: "ולא ימות הרצח, עד עמדו לפני העדה למשפט". והוא הדין לכל מחייב מיתת בית דין שעברו ועשו, שאין ממיתין אותם עד שיגמר דינם בבית דין.

ו. מי שנתפש על [מפני חוב של] חברו, ולקחו גוים ממנו ממון בגלל חברו – אין חברו חייב לשלם. ואין לך מי שנתפש על חברו ויהיה חברו חייב לשלם לו, חוץ מן הנתפש מפני המס הקצוב על כל איש ואיש בכל שנה, או הנתפש על התשושה [מתנה] שנותן כל איש ואיש למלך בעברו עליהם הוא או חילותיו – הרי זה חייב לשלם לו. והוא, שיקחו ממנו בפרוש בגלל פלוני בפני עדים.

ז. מי שיש עליו עדים שמסר ממון חברו, בגוף שהראה מעצמו, או שנאנס ונשא ונתן ביד, ולא ידעו העדים כמה הפסידו במסירתו, והנמסר טוען 'כך וכך הפסידתי', והמסר כופר כמה שטענו – אם תפש הנמסר, אין מוציאין מידו, אלא נשבע בנקיטת חפץ [קדוש], וזוכה כמה שתפש; ואם לא תפש, אין מוציאין מן המוסר אלא ברצאה ברורה.

ח. ואין משביעין את המוסר שהראה מעצמו, לא שבוועה חמורה ולא שבוועת הסת [דרבנן], מפני שהוא רשע, ואין לך פסול יתר מזה. אבל המוסר שאנסוהו להראות או להביא, ונשא ונתן ביד – אף על פי שהוא חייב לשלם, אינו רשע, אלא בן תשלומין הוא בלבד, ומשביעין אותו כשאר כלל הקשרין.

ט. אסור למסר ישראל ביד גוים, בין בגופו בין בממונו, ואפלו היה רשע ובעל עברות, ואפלו היה מצר לו ומצער. וכל המוסרו ביד גוים, בין בגופו בין בממונו – אין לו חלק לעולם הבא.

י. מתר להרג המוסר בכל מקום, ואפלו בזמן הזה שאין דיני דני נפשות. ומתר להרגו קדם שימסר, אלא כשאמר 'הריני מסר פלוני בגופו או בממונו', ואפלו ממון קל – הרי התיר עצמו למיתה, ומתירין בו ואומרים לו: 'אל תמסר'. אם העז פניו ואמר: 'לא כי, אלא אמסרנו' – מצוה להרגו; וכל הקודם להרגו, זכה.

יא. עשה המוסר אשר זמם ומסר – יראה לי שאסור להרגו; אלא אם כן החזק [ג'] למסר – הרי זה יהרג, שמא ימסר אחרים. ומעשים בכל זמן בערי המערב להרג המוסרים שהחזקו למסר ממון ישראל, ולמסר את המוסרים ביד הגוים להרגן ולהכותם ולאסרם כפי רשעם. וכן כל המצר לצבור ומצער אותם, מתר למסרו ביד גוים להכותו ולאסרו ולקנסו; אבל מפני צער יחיד, אסור למסרו. ואסור לאבד ממנו של מוסר, ואף על פי שמתר לאבד גופו, שהרי ממנו ראוי לירשו.

יב. רודף שהיה רודף אחר חברו להרגו, או לדבר עברה, ושבר את הכלים, בין של נרדף בין של כל אדם – פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו; שבינן שרדף, התיר עצמו למיתה.

יג. נרדף ששבר כלים של רודף, פטור; לא יהא ממנו חייב מגופו. ואם שבר כלי אחרים – חייב; שהמציל עצמו במקום חברו, חייב.

יד. מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף, ושבר את הכלים בין של רודף בין של כל אדם – פטור; ולא מן

גלה אֵין חֲבֵרוֹ וְהוֹדִיעוּ, או שִׁדַּע בְּגוֹי או בְּאוֹנֶס שֶׁהוּא קוֹבֵל עַל חֲבֵרוֹ, וְיִכּוֹל לְפִיסוֹ בְּגִלְל חֲבֵרוֹ וּלְהַסִּיר מֵה שֶׁבִּלְבוֹ וְלֹא פִּיסוֹ, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּדָכְרִים אֵלוֹ – הַעוֹשֶׂה אוֹתָם עוֹבֵר עַל "לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ".

טו. הַרְוָאָה רוֹדֵף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ, או אַחֵר עֲרֹנָה לְכַעֲלָהּ, וְיִכּוֹל לְהַצִּיל, וְלֹא הַצִּיל – הָרִי זֶה בָּטַל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא "וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפֶּה"; וְעוֹבֵר עַל שְׁנֵי לֵאוּיִן, עַל "לֹא תַחֲוֹס עֵינֶךָ" וְעַל "לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ".

טז. אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עַל לֵאוּיִן אֵלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן מַעֲשֵׂה, חֲמוּרִים הֵם; שֶׁכָּל הַמַּאֲבֵד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כָּאֵלוֹ אֲבָד אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ; וְכָל הַמַּקְזֵם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כָּאֵלוֹ קָזֵם כֻּלּוֹ הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

יום רביעי י"ט שבט ה'תש"ע

הלכות רוצח ושמירת נפש פֶּרֶק ב

א. כָּל הַהוֹרֵג חֲבֵרוֹ בִּידוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִכּוֹהוּ בְּסִיף או בָּאֵבֶן הַמְּמִיתָהּ, או שֶׁחָנְקוֹ עַד שְׁמַת, או שֶׁרָפּוּ בָּאֵשׁ – הוּאִיל וְהִרְגוֹ מִכָּל מְקוֹם הוּא בַּעֲצָמוֹ – הָרִי זֶה נִהְיָה בְּבֵית דִּין. ב. אֲבָל הַשּׁוֹכֵר הוֹרֵג לְהַרְגָּה אֶת חֲבֵרוֹ, או שֶׁשָּׁלַח עֲבָדָיו וְהִרְגוּהוּ, או שֶׁכָּפַת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי הָאָרֶץ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ וְהִרְגָּתוֹ חֲסִיָּה, וְכֵן הַהוֹרֵג אֶת עַצְמוֹ – כָּל אֶחָד מֵאלוֹ שׁוֹפֵף דָּמִים הוּא, וְצוֹן הִרְגָּה בִּידוֹ; וְחֵיב מִיתָה לְשִׁמְיָם, וְאֵין בָּהֶן מִיתָה בֵּית דִּין.

ג. וּמִנֵּין שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין? שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר: "שׁוֹפֵף דָּם הָאֵדָם, בָּאֵדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵף" – זֶה הַהוֹרֵג בַּעֲצָמוֹ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ; "אֶת דָּמָם לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ" – זֶה הַהוֹרֵג עַצְמוֹ; "מִיד כָּל חַיָּה אֶדְרֹשְׁנָה" – זֶה הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ לִפְנֵי חַיָּה לְטָרְפוֹ; "מִיד הָאֵדָם, מִיד אִישׁ אַחֲרֵי, אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאֵדָם" – זֶה הַשּׁוֹכֵר אַחֲרִים לְהַרְגָּה אֶת חֲבֵרוֹ. וּבִכְרוּשׁ נֶאֱמַר בְּשִׁלְשֶׁתָּן לְשׁוֹן דְּרִישָׁה [עִנְיָנָה] – הָרִי דִּינָם מִסּוּר לְשִׁמְיָם. ד. וְכָכָל אֵלוֹ הַרְצָחִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאֵין מַחֲזִיבִים מִיתָה בֵּית דִּין – אִם רָצָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהַרְגֵן בְּדִין הַמְּלָכוּת וְתִקְנַת הָעוֹלָם, הַרְשׁוּת בִּידוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהַרְגָּה אוֹתָן בְּהוֹרָאָה שְׂעָה – אִם הִיתָה הַשְּׂעָה צְרִיכָה לְכָף, הָרִי יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת כְּפִי מַה שִּׁיָּרְאוּ.

ה. הָרִי שֶׁלֹּא תִּרְגֵּם הַמֶּלֶךְ, וְלֹא הִיתָה הַשְּׂעָה צְרִיכָה לְכָף לְחֻזַּק הַדָּבָר – הָרִי בֵּית דִּין חֲזִיבִין מִכָּל מְקוֹם לְהַכּוֹתָם מִכָּה רַבָּה הַקְּרוּבָה לְמִיתָה, וְלֶאֱסֹר אוֹתָם בְּמַצוֹר [כְּלָא] וּבְמַצוֹק [רַעַב] שְׁנֵים רַבּוֹת, וְלַעֲצֹרָם בְּכָל מִינֵי צַעַר; כְּדִי לְהַפְחִיד וּלְאַיֵם עַל שֶׁאֵר הַרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדָּבָר לָהֶם לְפִיקָה וּלְמַכְשׁוֹל לִכְבֹּ, וַיֹּאמֶר: 'הִרְנִי מִסַּבֵּב לְהַרְגָּה אוֹיְבִי כְּדֶרֶךְ שֶׁעֲשֵׂה פְלוֹנִי, וְאֶפְטָרִי'.

ו. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת הַגְּדוֹל או אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ, בֵּין זָכָר בֵּין נָקֵבָה – הָרִי זֶה נִהְיָה עָלָיו אִם הָרַג בְּזִדּוֹן, או גּוֹלָה אִם הָרַג בְּשִׁגְגָה; וְהוּא, שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו [שֶׁל הִירִיוֹן מִלֵּא]; אֲבָל אִם נוֹלַד לְפָחוֹת מִתְשַׁעָה חֲדָשִׁים – הָרִי הוּא כְּנֶפֶל עַד שֶׁיִּשְׁתַּהֵּה שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַהוֹרֵגוֹ בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ נִהְיָה עָלָיו.

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעוֹבֵר וְעֹשֶׂה הָעוֹן שֶׁחֵיב עָלָיו מִיתָה בֵּית דִּין; אֲבָל הַרוֹדֵף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ, אֲפִלּוּ הִיָּה הַרוֹדֵף קָטָן – הָרִי כָּל יִשְׂרָאֵל מִצּוֹיִן לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיָּד הַרוֹדֵף, וְאֲפִלּוּ בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף.

ז. כִּיצַד? אִם הִנְהִירוּהוּ, וְהָרִי הוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו – אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָבַל עָלָיו הַתְּרָאָה, בֵּין שֶׁעֲדִין הוּא רוֹדֵף – הָרִי זֶה נִהְיָה. וְאִם יִכּוֹלִים לְהַצִּילוֹ בְּאֶבֶר מֵאֲבָרֵי הַרוֹדֵף – כְּגוֹן שֶׁיִּכּוּ אוֹתוֹ בְּחֵץ או בָּאֵבֶן או בְּסִיף, וְיִקְטְעוּ אֶת יָדוֹ או יִשְׁכְּרוּ אֶת רִגְלוֹ או יִסְמוּ אֶת עֵינוֹ – עוֹשִׂין. וְאִם אֵינֶן יִכּוֹלִין לְכַנּוֹת לֹא לְהַצִּילוֹ אֲלֵא אִם כֵּן הִרְגוּהוּ לְרוֹדֵף – הָרִי אֵלוֹ הוֹרֵגִין אוֹתוֹ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא הָרַג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפֶּה, לֹא תַחֲוֹס עֵינֶךָ".

ח. אֶחָד מְבוֹשָׁיו [בִּיצוּן] וְאֶחָד כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִכָּנָה נֶפֶשׁוֹת, אֶחָד הָאִשָּׁה שֶׁאֲחֻזָּה אֶת הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִישׁ שֶׁאֲחֻזָּה אֶת הָאִשָּׁה – עֲנִין הַפְּתוּב, שֶׁכָּל הַחוֹשֵׁב לְהַכּוֹת חֲבֵרוֹ הַפָּאָה הַמְּמִיתָה אוֹתוֹ, מִצִּילִין אֶת הַנִּרְדָּף בְּכַפּוֹ שֶׁל רוֹדֵף; וְאִם אֵינֶן יִכּוֹלִין – מִצִּילִין אוֹתוֹ אֵף בְּנִפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחֲוֹס עֵינֶךָ"; הָרִי זֶה מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁלֹּא לְחֹס עַל נֶפֶשׁ הַרוֹדֵף. ט. הָרִי זֶה מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהַעֲבָרָה שֶׁהִיא מְקֻשָּׁה לִילָד – מִתָּר לְחַתֵּךְ הַעֲבָרָה בְּמַעֲיָה, בֵּין בָּסֶם בֵּין בִּיד; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּרוֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְהַרְגָּה. וְאִם מִשְׁהוּצִיא רֹאשׁוֹ, אֵין נוֹגְעִין בּוֹ, שֶׁאֵין דוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ, וְזֶה הוּא טָבַעוֹ שֶׁל עוֹלָם.

י. אֶחָד הַרוֹדֵף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ, או רוֹדֵף אַחֵר נַעֲרָה מֵאֲרֻשָּׁה לְאִנְסָה – שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כַּאֲשֶׁר יִקּוּם אִישׁ עַל רַעְהוֹ וְיִרְצָהוּ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר הִזָּה". וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "צַעֲקָה הַנַּעֲרָה מֵאֲרֻשָּׁה, וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ"; הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ [מִצִּיל] – מוֹשִׁיעָה בְּכָל דָּבָר שֶׁיִּכּוֹל לְהוֹשִׁיעָהּ, וְאֲפִלּוּ בְּהִרְגָּת הַרוֹדֵף.

יא. וְהוּא הַדִּין לְשַׁאֵר כָּל הַעֲרִיּוֹת, חוּץ מִן הַבְּהֵמָה; אֲבָל הַזָּכּוֹר, מִצִּילִין אוֹתוֹ בְּנֶפֶשׁ הַרוֹדֵף כַּאֲשֶׁר עֲרִיּוֹת. אֲבָל הַרוֹדֵף אַחֵר הַבְּהֵמָה לְרַבְעָה [לְהַזְדוּג עִמָּה], או שֶׁרָדֵף לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּהּ, או לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה – אֵף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבֵּת וְעֲבוֹדָה זָרָה עֲקָרִי הִתָּה – אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּעֲשֶׂה, וְיִבְיָאוּהוּ לְבֵית דִּין וְיִדְיִנוּהוּ, וְיָמוּת.

יב. רָדֵף אַחֵר עֲרֹנָה, וְתַפְשָׁה וְשָׁכַב וְהַעֲרָה – אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָמַר בִּיאָתוֹ, אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ עַד עֲמֹד בְּדִין. רָדֵף אַחֵר עֲרֹנָה, וְהָיָה אַחֲרִים רוֹדְפִין אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ, וְאֶמְרָה לָהֶם: 'הִנִּיחוּהוּ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְרָגֶנּוּ' – אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, אֲלֵא מְבַהִילִין אוֹתוֹ וּמוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּכַעַל בְּאֲבָרָיו; וְאִם אֵינֶם יִכּוֹלִים לְמָנְעוֹ בְּאֲבָרָיו – אֲפִלּוּ בְּנִפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

יג. כָּל הַיִּכּוֹל לְהַצִּיל בְּאֶבֶר מֵאֲבָרָיו, וְלֹא טָרַח בְּכָף, אֲלֵא הַצִּיל בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף, וְהִרְגוֹ – הָרִי זֶה שׁוֹפֵף דָּמִים, וְחֵיב מִיתָה; אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ.

יד. כָּל הַיִּכּוֹל לְהַצִּיל, וְלֹא הַצִּיל – עוֹבֵר עַל "לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ". וְכֵן הַרְוָאָה אֶת חֲבֵרוֹ טוֹבַע בָּיָם, או לְסָטִים בָּאִים עָלָיו, או חַיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו, וְיִכּוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בַּעֲצָמוֹ, או שֶׁיִּשְׁכַּח אַחֲרִים לְהַצִּילוֹ, וְלֹא הַצִּיל, או שֶׁשָּׁמַע גּוֹיִם או מוֹסְרִים מַחֲשָׁבִים עָלָיו רָעָה או טוֹמֵנִין לוֹ פֶּחַ, וְלֹא

להמית באבר זה, או אינו ראוי, שנאמר: "באבן יד אשר ימות בה הפהו . . או בכלי עץ יד אשר ימות בו הפהו", עד שיהיה בו כדי להמית. ואינו דומה מפהו על לבו למפהו על ירכו;

ב. הואיל ונאמר "אשר ימות בה", מכאן שאומדין מקום המפה. כשם שאומדין החפץ שהפה בו ומקום המפה, כך אומדין כח ההפיה - שנאמר: "באבן יד", מכאן שמשערין את היד; אינו דומה זורק אבן בחברו ברחוק שתי אמות לזורק בו ברחוק עשר, שברחוק עשר יהיה כחה יתר; ואינו דומה זורק ברחוק עשר לזורק ברחוק מאה אמה, שברחוק המקום ביותר יתמעט כח ההפיה.

ג. וכן משערין המפה עצמה; ומשערין כח ההורג, וכח ההנהג - אם הוא גדול או קטן, או חזק או חלש, או בריא או חולה, וכן כל פיצא בזה, שנאמר: "אשר ימות בה" - מיתתו של זה, משערין כל סבותיה.

ד. כלי ברזל, לא נתנה לו תורה שעור - שנאמר: "ואם בכלי ברזל הפהו וימת, רוצח הוא", ואפלו במחט; והוא שיהיה לו חד כמו מחט או שפוד או סכין וכיוצא בהם; אבל אם הפהו בעשת [גוש] של ברזל וכיוצא בה, אומדין אותה בדרך שאומדין האבן או העץ.

ה. המפה את חברו בלא כלי והמיתו, כגון שהפיהו בידו או ברגלו או בנפו [הכחו] בראשו והמיתו - משערין כח המפה, וכח ההנהג, ומקום המפה; אינו דומה דוחף חברו באצבעו, לבועט בו ברגלו בכל כחו; ואינו דומה מפהו על לבו, למפהו על מתניו; ואינו דומה חלש המפה את הבריא החזק, לבריא חזק המפה חלש או חולה.

ו. ומנין שמשערין בכל אלו? שנאמר: "או באיכה הפהו בידו, וימת - מות יומת המפה"; אף על פי שנאמר "בידו", הצריך הכתוב להיות ההפיה "באיכה" - מכלל, שמשערין כח ההפיה.

ז. וכן הדוחף את חברו מראש הגג, ונפל ומת - משערין גבה המקום שהפילו מעליו, וכח הנדחף; שאינו דומה בן יומו שנפל לגדול שנפל. ומנין שמשערין גבה המקום? שנאמר: "ואם בשנאה יהדפנו". ויראה לי, שכל מקום שאין בגובהו עשרה טפחים - אין בו כדי להמית, כמו שאמרנו בבור לענן בהמה.

ח. אחד המפה את חברו באבן או בעץ, או שהפיהו בגוש של אדמה או בגוש של מלח וגפרית, או בסל מלא עפר או צורות, ואפלו בפלח של דבלה, שנאמר: "אשר ימות בה" - כל שהוא ראוי להמית. והפכה הוא שמימית.

ט. הדוחף את חברו לתוך המים או לתוך האש, אומדין אותו: אם יכול לעלות משם, פטור ממימת בית דין; ואם אינו יכול לעלות, חיב. וכן אם כבש [לחץ] עליו [ומנע ממנו לצאת] בתוך המים או בתוך האש, עד שלא נשאר בו כח לעלות ומת - חיב, אף על פי שאינו הוא הדוחף בתחלה. והוא הדין למניח ידו על פי חברו וחסמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות, או שפכתו והניחו בצנה או בחמה עד שמת, או שבנה עליו מקום עד שמנע ממנו

ז. אחד ההורג את הבריא, או את החולה הנוטה למות. ואפלו הרג את הגוסס, נהרג עליו. ואם היה גוסס בידי אדם, כגון שהפיהו עד שנטה למות וברי הוא גוסס - ההורג אותו, אין בית דין ממיתין אותו.

ח. ההורג את הטרפה [נשיש לו מום הממית תוך שנה] - אף על פי שאוכל ושותה ומהלך בשוק, הרי זה פטור מדיני אדם. וכל אדם בחזקת שלם הוא, וההורגו נהרג עליו - עד שיודע בודאי שנה טרפה, ויארמו הרופאים שמפה זו אין לה תועלת [רפואה] באדם, ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר.

ט. אדם טרפה שהרג את הנפש - נהרג, שנאמר: "ובערפת הרע מקרבה"; והוא שיהרג בפני בית דין. אבל בפני עדים, פטור; שמא יזמו העדים, ואם הוזמו אינן נהרגין, שהרי לא זממו להרג אלא טרפה, וכל עדות שאינה ראויה לתקומה, אינה עדות בדיני נפשות.

י. אחד ההורג את ישראל, או ההורג עבד כנעני - הרי זה נהרג עליו; ואם הרג בשגגה, גולה.

יא. ישראל שהרג גר תושב [שקיבל ז' מצוות] - אינו נהרג עליו בבית דין, שנאמר: "וכי יזיד איש על רעהו"; ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי. ואחד ההורג את עבד אחרים או ההורג עבדו - הרי זה נהרג עליו, שהעבד כבר קבל עליו מצוות ונוסף על נחלת ה'.

יב. מה בין עבדו לעבד אחרים? שעבדו, יש לו רשות להפלותו. לפיכך, אם הפה עבדו הפאה שיש בה כדי להמית, ונטה למות, ועמד ארבע ועשרים שעות, ואחר כך מת - אינו נהרג עליו, אף על פי שמת מחמת המפה, שנאמר: "לא יקם, כי כספו הוא". ומה הוא "יום או יומים"? יום שהוא כיומים, שהוא מצת לעת.

יג. אבל המפה עבד שאינו שלו - אפלו מת לאחר כמה ימים מחמת המפה - הואיל והפיהו כדי להמית, הרי זה נהרג עליו כשאר בני חורין.

יד. יראה לי, שהמפה את עבדו בסכין או בסיף או באבן ואגרוף וכיוצא בהן, ואמדיהו למיתו, ומת - אינו בדין "יום או יומים" [אפילו מת אחר כ"ד שעות חייב]; ואפלו מת לאחר שנה, נהרג עליו. לכך נאמר "בשכט" - שלא נתנה לו תורה רשות להפלותו אלא בשכט ורצועה וכיוצא בהם, לא הפית רציחה.

טו. המוכר את עבדו, ופסק [התנה] עמו שישמשונו שלשים יום, והפיהו אחד מהם בתוך השלשים יום, והמיתו - הרי זה נהרג עליו, ואינו בדין "יום או יומים": הראשון, לפי שאינו "כספו" המיוחד לו; והשני, לפי שאינו תחתיו. טז. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין. ועבד של שני שתפין - אינו בדין "יום או יומים", שהרי אינו לאחד מהם "כספו" המיוחד לו; ולפיכך נהרג עליו כשאר העם.

הלכות רוצח ושמיירת נפש פרק ג

א. המפה את חברו בידו באבן או בעץ, והמיתו - אומדין דבר שהפיהו בו, ומקום שהפיהו עליו, אם ראוי אותו חפץ

ה. אַמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְהָקֵל מִמֶּה שֶׁהָיָה, וְלֵאחֶר מִכָּאן הַכְּבִיד וּמַת - הָרִי זֶה נִהְרָג; וְאֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אִמָּד שְׁנֵי פְּשָׁהֵל, שְׂרָגִלִים לְדַבֵּר.

ו. הַכּוֹהֵן עֹשֶׂה בְּנֵי אָדָם בְּעֶשֶׂר מְקֻלוֹת, וּמַת - בֵּין שֶׁהַכּוֹהֵן בָּזָה אַחֵר זֶה, בֵּין שֶׁהַכּוֹהֵן כָּאֶחָת, בְּלֵן פְּטוּרִין מִמִּיתַת בֵּית דִּין, שְׁנֵאמַר: "כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", עַד שֶׁהָיָה אַחַד שֶׁהָרָג כָּל הַנֶּפֶשׁ. וְהוּא הָדִין לְמִי שֶׁדָּחַפוּהוּ שְׁנֵים אוֹ שֶׁכָּשׂוּהוּ שְׁנֵים לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ שֶׁהָיוּ רַבִּים יוֹשְׁבִין וְנִצָּא חֵץ מִבִּינְיָהֵן וְהָרָג - בְּלֵן פְּטוּרִין.

ז. וְרָקוּ בוֹ עֹשֶׂה אֶבֶן זֶה אַחֵר זֶה, וְכָל אַחַת מֵהֶן אֵין בָּהּ כְּדִי לְהַמִּית, וְזָרַק אַחֵר אֶבֶן בְּאַחֲרוֹנָה, וְיֵשׁ בָּהּ כְּדִי לְהַמִּית וּמַת - הָרִי זֶה הָאֲחֵרוֹן נִהְרָג עָלָיו. רוֹצֵחַ שְׁנֵי נִגְמָר דִּינוֹ, וְנִתְעַרַב בְּאַחֲרֵים, וְלֹא נִדְעָ מִי הוּא מֵהֶן - בְּלֵן פְּטוּרִין. וְרוֹצֵחַ שֶׁלֹּא נִגְמָר דִּינוֹ, שֶׁנִּתְעַרַב בְּרוֹצְחִים אַחֲרֵים שְׁנֵי נִגְמָר דִּינוֹ - בְּלֵן פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה; שְׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו; וְאוֹסְרִין [בַּמֶּסֶד] אֶת בְּלֵן.

ח. הַהוֹרָג נֶפֶשׁוֹת, וְלֹא הָיוּ הַעֲדִים רוֹאִין אוֹתוֹ כָּאֶחָת, אֶלָּא רָאִהוּ הָאֶחָד אַחֵר הָאֶחָד, אוֹ שֶׁהָרָג בְּפָנָיו שְׁנֵי עֲדִים בְּלֹא הַתְּרָאָה, אוֹ שֶׁהִכָּחֲשׁוּ הַעֲדִים בְּבִדְיוֹת וְלֹא הִכָּחֲשׁוּ בְּחִקְיֹת - כָּל אֵלּוּ הִרְצַחְנִין, כּוֹנְסִין אוֹתָם לְכַפֵּה וּמַאֲכִילִין אוֹתָם לֶחֶם צָר וּמַיִם לַחֵץ עַד שֶׁיֵּצְאוּ [יִתְכוּחוּ] מִעֵינָם, וְאַחֵר כִּף מַאֲכִילִין אוֹתָם שְׁעוּרִים, עַד שֶׁפָּרָשׁם נִכְקַעַת מִכְּבֵד הַחֲלִי.

ט. וְאֵין עוֹשִׂין דְּבָר זֶה לְשָׂאֵר מִחִבֵּי מִיתוֹת בֵּית דִּין; אֶבֶל אִם נִתְחַיֵּב מִיתָה - מִמִּיתִין אוֹתוֹ, וְאִם אֵינוֹ חַיֵּב מִיתָה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ; שְׁאֵף עַל פִּי שֵׁשׁ עֲזוֹנוֹת חֲמוּרִין מִשְׁפִּיכוֹת דָּמִים, אֵין בָּהֶם הַשְׁחָתָה יוֹשִׁיב שֶׁל עוֹלָם כְּשִׁפִּיכוֹת דָּמִים. אֶפְלוּ עֲבוּדָה זָרָה, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר עֲרִיּוֹת אוֹ חֲלוּל שְׁבֵת - אֵינָן כְּשִׁפִּיכוֹת דָּמִים; שְׁאֵלּוּ הַעֲזוֹנוֹת הֵם מַעֲבְרוֹת שְׁבִין אָדָם לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶבֶל שְׁפִיכוֹת דָּמִים מַעֲבְרוֹת שְׁבִינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ. וְכָל מִי שֵׁשׁ בִּידוֹ עוֹן זֶה, הָרִי הוּא רָשָׁע גָּמוּר, וְאֵין כָּל הַמַּצּוֹת שֶׁעָשָׂה כָּל יָמָיו שְׁקוּלִין כְּגֵנֶד עוֹן זֶה, וְלֹא יֵצִילוּ אוֹתוֹ מִן הָדִין - שְׁנֵאמַר: "אָדָם עָשָׂה בְּדָם נֶפֶשׁ וְגו'". צָא וְלִמַּד מֵאַחֲאֵב עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בוֹ: "רִק לֹא הָיָה כְּאַחֲאֵב"; וְכִשְׁנִסְדְּרוּ עֲזוֹנוֹתָיו וְזִכְיוֹתָיו לְפָנָיו אֱלֹהֵי הַרוּחֹת, לֹא נִמְצָא לוֹ עוֹן שֶׁחִיבּוֹ כְּלָה וְלֹא הָיָה שֵׁם דְּבָר אַחֵר שֶׁשְׁקוּל כְּגֵנֶדוֹ אֶלָּא דְּמִי נָבוֹת, שְׁנֵאמַר: "וַתֵּצֵא הַרוּחַ, וַתַּעֲמֵד לְפָנָיו ה'", זֶה רוּחַ נָבוֹת; וְנֶאֱמַר לָהּ: "תַּפְתָּה וְגַם תּוֹכֵל". וְהָרִי הוּא הָרָשָׁע לֹא הָרָג בִּידוֹ, אֶלָּא סָבַב [גֵּרָם]; קָל וְחֹמֶר לְהוֹרָג בִּידוֹ.

י. הַמִּינִין, וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ הַעוֹשֶׂה עֲבֻרוֹת לְהַכְעִיס, אֶפְלוּ אֶכֶל נִבְלָה אוֹ לֶבֶשׁ שֶׁעֲטָנוּ לְהַכְעִיס, הָרִי זֶה מִין, וְהָאִפִּיקוּרוּסִין, וְהֵן שְׁכּוֹפְרִין בַּתּוֹרָה וּבִנְבוּאָה מִיִּשְׂרָאֵל - מַצָּה לְהַרְגֵן; וְאִם יֵשׁ בִּידוֹ כֹּחַ לְהַרְגֵן בְּסִיף בְּפִרְהָסָה, הוֹרָג; וְאִם לֹא, יָבוֹא עָלֵיהֶן בַּעֲלִילוֹת עַד שֶׁיִּסְבֵּב הַרִיגָתָן. בִּיצֵד? רָאָה אַחַד מֵהֶם שְׁנַפֵּל לְבָאֵר, וְהִסְלֵם בְּבָאֵר - קוֹדֵם וּמִסְלֵם הִסְלֵם, וְאָמַר לוֹ: 'הָרִי אֲנִי טְרוּד לְהוֹרִיד בְּנִי מִן הַגֵּן וְאַחֲזִירָנוּ לָךְ'. וְכִיֵּצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ.

הַרוּחַ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמַעְרָה וּבֵית וְעָשָׂן עָלָיו עַד שְׁמַת, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית שֶׁל שֵׁשׁ וְהָדִילֵק עָלָיו גֵּר עַד שֶׁהִמִּיתוֹ הַהֶבֶל - בְּכָל אֵלּוּ נִהְרָג עָלָיו, שְׁזֶה כְּמִי שֶׁחֲנָקוּ בִּידוֹ.

י. אֶבֶל הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּרַעַב עַד שְׁמַת, אוֹ שֶׁכָּפְתוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שְׁסוּף הַצָּנָה אוֹ הַחֲמָה לְבוֹא לָשֶׁם, וּבָאָה וְהִמִּיתוּהוּ, אוֹ שֶׁכָּפְהוּ עָלָיו גִּיגִית, אוֹ שֶׁפָּרַע [הַסִּיד] עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה [סִיחַ הַתִּיקְרָה וּמַת מְקוּר], אוֹ שֶׁהִשִּׁיף בוֹ אֶת הַנֶּחֱשׁ, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר אִם שָׁפָה בוֹ כָּלֵב אוֹ נֶחֱשׁ - בְּכָל אֵלּוּ אֵין בֵּית דִּין מִמִּיתִין אוֹתוֹ; וְהָרִי הוּא רוֹצֵחַ, וְדוֹרֵשׁ דָּמִים [הַקֶּבֶה] דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ דָּם.

יא. וְכֵן הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ לְבוֹר, וְהָיָה שֵׁם סֵלֶם בְּבוֹר שֶׁיִּכּוֹל לַעֲלוֹת עָלָיו, אוֹ שֶׁזָּרַק בוֹ חֵץ, וְהָיָה תָרִיס בִּידוֹ לְהַגֵּן עָלָיו, וְכֹא אַחֵר וְסֵלֶם אֶת הַסֵּלֶם וְהִסִּיר אֶת הַתָּרִיס - שְׁנֵיהֶם אֵינָן נִהְרָגִין בְּבֵית דִּין. אֶפְלוּ הָיָה הַדּוֹחֵף עֲצָמוֹ הוּא שֶׁחֲנָקוּ וְסֵלֶם אֶת הַסֵּלֶם - פְּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין; וְנִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ דָּם.

יב. הַזּוֹרֵק צִרוֹר [אֲבוֹ] בְּכַתֵּל, וְחִזְרָה הָאֶבֶן לְאַחֲרֶיהָ וְהָרָגָה - חַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין; שֶׁמִּכְחוֹ הִיא בָּאָה. וְכֵן אֵלּוּ שֶׁמִּשְׁחָקִין בְּכַדּוֹר שֶׁהִתְרוּ בָּהֶם וְהָרָגוּ - בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּטוּרִין; חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אֶפְלוּ לְסוֹף מָאָה אַמָּה - חַיֵּבִין; וְהוּא שֵׁשׁ בָּהּ כְּדִי לְהַמִּית, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

יג. זָרַק אֶבֶן לְמַעֲלָה, וְהִלְכָה לְצַדִּידִין וְהָרָגָה - חַיֵּב. הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵחַ, וְהִצִּיף עָלָיו מַיִם, וּמַת - הָרִי זֶה נִהְרָג עָלָיו; וְהוּא שְׁמִימוֹת מִכַּח רֹאשׁוֹן הַבָּא מִמַּעֲשָׂיו.

הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשִׁמְרַת נֶפֶשׁ פָּרָק ד

א. הַמִּתְפַּנֵּן לְהָרָג אֶת זֶה, וְהָרָג אֶת זֶה - פְּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וּמִן הַתְּשׁוּלוּמִין, וּמִן הַגְּלוּת; לְפִי שֶׁאֵין עָרִי מְקַלֵּט קוּלְטוֹת אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָּה, הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל, וְהָרָג אַחַד מֵהֶן - פְּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין.

ב. נִתְפַּנֵּן לְהַכּוֹת חֲבֵרוֹ עַל מִתְּנִיּוֹ, וְלֹא הָיָה בְּכָלִי כְּדִי לְהַמִּית עַל מִתְּנִיּוֹ, וְהִלְכָה לָהּ הָאֶבֶן עַל לְבוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדִי לְהַמִּית עַל לְבוֹ, וּמַת, אוֹ שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל לְבוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדִי לְהַמִּית עַל לְבוֹ, וְהִלְכָה לָהּ הָאֶבֶן עַל מִתְּנִיּוֹ, וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדִי לְהַמִּית עַל מִתְּנִיּוֹ, וּמַת - פְּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ גּוֹלָה; שְׁאֵין הַהוֹרָג בְּכּוֹנֶנָה גּוֹלָה. אֶבֶל אִם נִתְפַּנֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל מִתְּנִיּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדִי לְהַמִּית עַל מִתְּנִיּוֹ, וְהִלְכָה לָהּ עַל לְבוֹ, וּמַת - הָרִי זֶה נִהְרָג. וְכֵן כִּיֵּצֵא בָּזָה.

ג. הַמִּכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרוֹף וְכִיֵּצֵא בָּהּ, אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם אַמְדוּהוּ לְחַיִּים, נוֹתֵן חֲמִשָּׁה דָּבָרִים וְנִפְטָר; וְאֶפְלוּ חָלָה הַמִּכָּה, וְהַכְּבִיד [וְחֻלּוֹ] וּמַת מִחֲמַת הַמִּכָּה - הָרִי זֶה פְּטוּר. וְאִם אַמְדוּהוּ לְמִיתָה - אוֹסְרִין אֶת הַמִּכָּה בְּבֵית הַסֵּהֶר מִיָּה, וּמִמִּיתִינִין לָזָה; אִם מַת, יִהְיֶה הַמִּכָּה. וְאִם הָקֵל, וְנִתְרַפָּא רְפוּאָה שְׁלֵמָה, וְהִלָּךְ בְּשׁוּק עַל רִגְלָיו כְּשֶׁאֵר הַבְּרִיאִין - מִשְׁלֵם הַמִּכָּה חֲמִשָּׁה דָּבָרִים, וְנִפְטָר.

ד. זֶה שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה "עַל מִשְׁעֲנֹתָיו" - אֵינוֹ שֶׁיִּהְיֶה לְהוֹרָג נִשְׁעֵן עַל הַמִּשְׁעָה אוֹ עַל אַחֵר, שֶׁאֶפְלוּ הַנוּטָה לְמוֹת יָכוֹל לְהִלָּךְ עַל הַמִּשְׁעֲנָת; לֹא נֶאֱמַר "מִשְׁעֲנֹתָיו", אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה מִהִלָּךְ עַל מִשְׁעֲנָת כַּחַח, וְלֹא יִהְיֶה צָרִיף כַּחַח אַחֵר לְהִשְׁעֵן עָלָיו.

ובית דין של אותה העיר שהרג בה שולחין ומביאין אותו משם, ודנין אותו - שנאמר: "ושלחו זקני עירו, ולקחו אותו משם". מי שנתחייב מיתה - ממיתין אותו, שנאמר: "ונתנו אותו ביד גאל הדם"; מי שנפטר - פוטרין אותו, שנאמר: "והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם"; מי שנתחייב גלות - מחזירין אותו למקומו, שנאמר: "והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו".

ח. כשמשביבין אותו, מוסרין לו [שומרים] שני תלמידי חכמים; שמה יתרגנו גואל הדם [קרוב משפחתו של הנרצח] בדרך; ואומרין להן: 'אל תנהגו בו מנהג שופכי דמים; בשוגג בא מעשה לידו'.

ט. רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם חוץ לתחום עיר מקלטו - פטור, שנאמר: "ולו אין משפט מות".

י. אחד ההורג בדרך קדם שיפנס לעיר מקלט, או שהרגו בחזירתו עם השנים ששומרין אותו. נכנס לעיר מקלטו, ויצא חוץ לתחומה בידון - הרי זה התיר עצמו למיתה, ורשות לגואל הדם להרגו; ואם הרגו כל אדם - אין חיבין עליו, שנאמר: "אין לו דם".

יא. יצא חוץ לתחום עיר מקלטו בשגגה - כל ההורגו, בין גואל הדם בין שאר אדם - גולה על ידו; הרגו בתוך תחום עיר מקלטו, אפלו גואל הדם - הרי זה נהרג עליו.

יב. המזבח קולט [מציל כעיר מקלט] - שהרי נאמר בהורג בידון: "מעם מזבחי תקחנו למות", מפלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח. לפיכך, ההורג בשגגה, וקלטו מזבח, ונהרגו שם גואל הדם - הרי זה נהרג עליו, כמי שהרגו בתוך עיר מקלטו.

יג. אין קולט אלא גגו של מזבח בית העולמים בלבד; ואינו קולט אלא כהן, ועבודה בידו. אבל זר, או כהן שאינו עובד עבודה בשעה שנהרג, או שהיה עובד ולא היה על גגו אלא סמוך למזבח, או אוהו בקרנותיו - אינו נקלט.

יד. וכל מי שקלטו המזבח, אין מניחין אותו שם; אלא מוסרין לו שומרין, ומגלין אותו לעיר מקלט. במה דברים אמורים? במחייב גלות. אבל מי שפחד מן המלך שלא יתרגנו בדין המלכות, או מבית דין שלא יתרגוהו בהוראת שעה, וברח למזבח ונסמך לו, ואפלו היה זר - הרי זה נצול; ואין לוקחין אותו מעל המזבח למות לעולם, אלא אם כן נתחייב מיתת בית דין בעדות גמורה והתנאה, כשאר כל הרוגי בית דין תמיד.

הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ק ו

א. שלשה הם ההורגים בלא כונה:

ב. יש הורג בשגגה והעלמה גמורה, וזה הוא שנאמר בו: "ואשר לא צדה". ודינו - שיהיה לעיר מקלט וינצל, כמו שבארנו.

ג. ויש הורג בשגגה, ותהיה השגגה קרובה לאנס; והוא שיארגע במיתת זה מארגע פלא [נדיר], שאינו מצוי ברוב מארעות בני אדם. ודינו - שהוא פטור מן הגלות; ואם הרגו גואל הדם, נהרג עליו.

יא. אבל הגויים שאין בינינו וביניהם מלחמה, ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן - אין מסבכים להן המיתה. ואסור להצילן אם נטו למות; כגון שראה אחד מהם שנפל לים - אינו מעלהו, שנאמר: "לא תעמד על דם רעך", ואין זה רעך. יב. במה דברים אמורים? בישראל בעל עברות העומד ברשעו ושונוה בו תמיד, כגון רועי בהמה דקה שפקרו [וזלו] בגזל, והם הולכים באולתן. אבל ישראל בעל עברות שאינו עומד ברשעו תמיד, אלא עושה עברות להנאת עצמו, כגון אוכל גבלות לתאבון - מצוה להצילו, ואסור לעמד על דמו.

יום חמישי כ' שבט ה'תש"ע

הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ק ה

א. כל ההורג בשגגה - גולה ממדינה [מעיר] שהרג בה לעיר מקלט, ומצות עשה להגלותו, שנאמר: "וישב בה עד מות הפה הגדול". והזהרו בית דין שלא לקח כפר [פדיון נפש] מן הרוצח בשגגה כדי לישוב בעירו, שנאמר: "ולא תקחו כפר לנפש אל עיר מקלטו".

ב. אין הרוצח בשגגה גולה, אלא אם כן מת הנהרג מיד; אבל אם חבל בו בשגגה, אף על פי שאמדהו למיתה, וחלה ומת - אינו גולה; שמה הוא קרב את מיתת עצמו, או הרוח נכנסה בחבורה והרגתהו. אפלו שחט בו כל שני הסימנים [קנה ושוט], ועמד מעט - אינו גולה על ידו. לפיכך, אם לא פרס כלל, או ששחטו במקום שאין הרוח מנשבת בו, כגון בית סתום של שיש - הרי זה גולה. וכן כל כיוצא בזה.

ג. ישראל שהרג בשגגה את העבד או את גר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות] - גולה. וכן העבד שהרג בשגגה את ישראל או את גר תושב, וכן גר תושב שהרג את גר תושב או את העבד בשגגה - גולה, שנאמר: "לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם".

ד. גר תושב שהרג את ישראל בשגגה - אף על פי שהוא שוגג, הרי זה נהרג; אדם מועד לעולם. וכן גר תושב שהרג גר תושב מפני שעלה על דעתו שמתו להרגו, הרי זה קרוב למזיד, ונהרג עליו, הואיל ונתפון להרגו. וגוי שהרג את הגוי בשגגה - אין ערי מקלט קולטות אותו, שנאמר: "לבני ישראל".

ה. הבן שהרג את אביו בשגגה, גולה. וכן האב שהרג את בנו בשגגה, גולה על ידו; במה דברים אמורים? בששהרנו שלא בשעת למוד, או שהיה מלמדו אפנות אחרת שאינו צריך לה. אבל אם יסר [הכה] את בנו כדי ללמדו תורה או חכמה או אפנות, ומת - פטור.

ו. וכן הרב המכה את תלמידו, או שלוח בית דין שהכה את בעל דין הנמנע מלבוא לדין, והמיתו בשגגה - פטורין מגלות, שנאמר: "לחטב עצים", לדברי הרשות; יצא האב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, ושלוח בית דין - שהרי שגגו והרגו בשעת עשיית המצוה.

ז. בתחלה, אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לעיר מקלט;

והואיל ולא יורו עצמו ותקנו מעשיו יפה בשעת ירידה - יגלה. וכן כל פיוצא בזה.

יג. קצב שהיה מקצב והגביה ידו בקופים [סכין גדולה] לאחוריו, והחזירו לשבר העצם בדרך שהקצבים עושים - כל שימות בהולכה, שהיא הגבחה מלפניו וירידה מאחוריו - אינו גולה עליו; וכל שימות בתורה, שהיא עליה מאחוריו וירידה לפניו - גולה. זה הכלל: כל שברך ירידתו, גולה; שלא בדרך ירידתו, אינו גולה; ואפלו בירידה שהיא צרך עליה, אינו גולה.

יד. פיצד? היה עולה בסלם, ונשמטה שליכה [מדריגה] מתחת רגלו, ונפלה והמיתה - פטור מן הגלות. וכן המתפנן לזרק בצד זה, והלכה לה לצד אחר, או שהיתה אבן מנחת לו בחיקו ולא הפיר בה מעולם, ועמד ונפלה והמיתה, וכן הסומה שהרג בשגגה - כל אלו פטורין מן הגלות, מפני שהן קרוב לאנס.

טו. היתה אבן בחיקו והפיר בה ושכחה, ועמד ונפלה והמיתה - גולה, שנאמר: "בשגגה", מפלל שהיתה לו ידיעה. נשמט הברזל מקתו, והרג - הרי זה גולה. נשמט הברזל מן העץ המתבקע - אינו גולה, מפני שאין זה מכחו אלא מפת כחו, ונמצא כמו אנס. וכן הזורק אבן לתמר להפיל תמרים, ונפל מן התמרים על תינוק, והרגוהו - פטור, מפני שהן באין מפת כחו. וכן כל פיוצא בזה משאר הסבות.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ז

א. תלמיד שגלה לעיר מקלט, מגלין רבו עמו, שנאמר: "וחי" - עשה לו כדי שיחיה, וחי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד - במיתה חשובה. וכן הרב שגלה, מגלין ושיבתו עמו.

ב. עבד שגלה לעיר מקלט - אין רבו חייב לזונו; ומעשה ידיו לרבו. אשה שגלת לעיר מקלט - בעלה חייב לזונה; ואינו יכול לומר לה: 'שאי מעשה ידיך במזונותיך', אלא אם בן היו מספיקין לה.

ג. רוצח שנגמר דינו להגלותו, ומת קדם שגלה - מוליכין עצמותיו לשם; ורוצח שמת בעיר מקלט, קוברין אותו שם. ובעת שימות הפהן הגדול, מוליכין עצמות הרוצח משם לקברי אבותיו.

ד. שאר הלזים השוכנים בעיר מקלט - כשימות אחד מהן, אינו נקבר בעיר ולא בתוך התחום, שנאמר: "ומגריהם יהיו לבקמתם ולרכשם ולכל חיתם" - לחיים נתנו, ולא לקבורה. ה. רוצח שהרג בשגגה בעיר מקלט - גולה בה משכונה לשכונה, ואינו יוצא מן העיר. וכן לוי שהרג במדינתו [בעירו] - גולה למדינה אחרת מערי הלזים, לפי שכלן קולטות, כמו שיתבאר; ואם הרג חוץ מערי הלזים, וברח לעירו - הרי זה קולטתו.

ו. עיר מקלט {שרבה רצחנים} {שיש בה רוצחים}, אינה קולטת - שנאמר: "ודבר באגני זקני העיר ההיא את דבריו", ולא ששוי דבריהם לדבריו. וכן עיר שאין בה זקנים [דיינים] - אינה קולטת, שנאמר: "זקני העיר ההיא".

ז. ויש הורג בשגגה, ותהיה השגגה קרובה לזדון; והוא שיהיה בדבר כמו פשיעה, או שהיה לו להזהר ולא נזהר. ודינו - שאינו גולה; מפני שזונו חמור, אין גלות מכפרת לו; ואין ערי מקלט קולטות אותו, שאינן קולטות אלא המחייב גלות בלבד. לפיכך, אם מצאו גואל הדם בכל מקום, והרגו - פטור.

ח. ומה יעשה זה? ישב וישמר עצמו מגואל הדם. וכן כל הרצחנין שהרגו בעד אחד, או בלא התראה, וביוצא בהם - אם הרגו גואל הדם, אין להן דמים; לא יהיו אלו חמורים מההורג בלא כונה.

ו. פיצד? הזורק אבן לרשות הרבים והרג, או הסותר בתלו לרשות הרבים ונפלה אבן והמיתה - בין שסותרו ביום, בין שסותרו בלילה - הרי זה קרוב למזיד, ואינו נקלט; מפני שזו פשיעתו היא, שהרי היה לו לעין ואחר כך יזרק או יסתר. ז. סתר לאשפה בלילה - אם הרבים מצויין בה תמיד - הרי זה קרוב למזיד, ואינו נקלט; ואם אין הרבים מצויין בה כלל - הרי זה קרוב לאנס, ופטור מן הגלות.

ח. היתה האשפה עשויה להפנות בה בלילה, ואינה עשויה להפנות בה ביום, ונקרה אדם וישב שם, ונפלה עליו אבן בשעת סתירה ומת - הרי זה גולה. ואם אחר שנפלה האבן, בא זה וישב ונפלה עליו ומת - הרי זה פטור מן הגלות. ט. וכן הזורק את האבן, ואחר שיצאת מידו הוציא הלה את ראשו ונקלה - פטור מן הגלות, שנאמר: "ונמצא את רעהו", פטר לממציא עצמו.

י. השונא שהרג בשגגה - אינו נקלט, שנאמר: "והוא לא אויב לו"; חזקתו שהוא קרוב למזיד. ואיזה הוא שונא? זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה; וכן אם נכנס לקרן זוית והמיתו שם בשגגה, או שדחפו בגופו, או שנתפנו לזרק [למרחק של] שפים [אמות] וזרק ארבע, או שעלה על דעתו שמתר להרג, או שנתפנו להרג את זה והרג את זה, אפלו נתפנו להרג גוי או בהמה ונמצא ישראל - הרי כל אלו קרובין למזיד, ואינן נקלטין.

יא. הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, והרגו בעל הבית בשגגה - פטור מן הגלות, שנאמר: "ואשר יבא את רעהו ביער" - מה יער שיש רשות לנהרג להפגס לשם, אף כל פיוצא בו. לפיכך, הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות, ונתזה בקעת, וטפחה לו על פניו, ומת - פטור מגלות; ואם נכנס ברשות, הרי זה גולה.

יב. מי שהיה דולה את החבית [מהבור] להעלותה לגג, ונפסק החבל ונפלה על חברו והרגתו, או שהיה עולה בסלם, ונפל על חברו והרגו - פטור מן הגלות; שזה כמו אנוס הוא, שאין זה דבר הקרוב להיות ברב העתים, אלא כמו פלא הוא. אבל אם היה משלשל את החבית, ונפלה על חברו והרגתו, היה יורד בסלם, ונפל על חברו והרגו, היה מעגל [מחליק טיח הגג] במעגלה, ונפלה על חברו והרגתו - גולה, שנאמר: "ויפל עליו, וימת", שיפל דרך נפילה. שהרי דרך נפילה מצוי ברב העתים להזק, ודבר קרוב הוא להיות, שהרי טבע הפכד לירד למטה במהרה;

לאברהם אבינו עליהן ברית, ועדין לא נכבשו; ועליהן נאמר בתורה: "ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך, ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך, ונספת לך עוד שלש ערים, על השלש האלה".

ה. ותיבין בית דין לבנו [ליישר] הדרכים לערי מקלט, ולתקן אותן ולהרחיבן; ומסירין מהן כל מכשול וכל תקלה, ואין מניחין בדרך לא תל [גבעה] ולא גיא [בקעה] ולא נהר, אלא עושין עליו גשר כדי שלא לעכב את הבורח לשם, שנאמר: "תכין לך הדרך". ורחב דרך ערי מקלט, אין פחות משלשים ושנים אמות. ומקלט' ומקלט' הנה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכירו הרצחנין ויפנו לשם.

ו. בתמשה עשר באדר בכל שנה, בית דין מוציאין שלוחים לתקן הדרכים; וכל מקום שמצאוהו שנתקלקל, מתקנים אותו. ובית דין שנתרשלו בדרך זה, מעלה עליהם הכתוב כאילו שפכו דמים.

ז. וכן מושחין [מודדין] בין כל עיר ועיר מערי מקלט בתחלת הפרשתן, עד שיהיו משלשות בשנה – שנאמר: "תכין לך הדרך, ושלשת את גבול ארצך".

ח. ערי מקלט – אין עושין אותן לא עירות קטנות, ולא כפרים גדולים, אלא עירות בינוניות. ואין מושיבין אותן אלא במקום שוקים, ובמקום המים; ואם אין שם מים, מכניסין לתוכן מים. ואין מושיבין אותן אלא במקום אכלוסין. נתמצטו אכלוסיהן, מוסיפין עליהן; נתמצטו דיוריהן, מכניסין לתוכן כהנים לזים וישאראלים. ואין פורשין בתוכן מצודות [לציד חיות], ואין מפשילין בתוכן חבלים, כדי שלא תהיה רגל גואל הדם מצויה שם.

ט. כל ערי הלזים קולטות, וכל אחת מהן עיר מקלט היא, שנאמר: "ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר, כל הערים אשר תתנו ללזים – ארבעים ושנים עיר"; הקישן הכתוב בלן זו לזו לקלט.

י. ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהבדילו למקלט, ובין שאר ערי הלזים? שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת, הואיל ונכנס בהן נקלט; ושאר ערי הלזים, אין קולטות אלא לדעת. ורוצח הדר בערי מקלט, אינו נותן שכר ביתו; והדר בשאר ערי הלזים, נותן שכר לבעל הבית. יא. כל עיר הקולטת, תחומה קולט כמותה. אילן שהוא עומד בתוך תחום ערי מקלט, ונפול נוטה חוץ לתחום – משיגיע תחת הנוף, נקלט; הנה עומד חוץ לתחום, ונפול נוטה לתוך התחום – משיגיע לעקרו [גזעו], נקלט. וההורגו שם, נהרג עליו. ואף על פי שהתחום קולט, אין הרוצח דר בו, שנאמר: "ולשב בה" – ולא בתחומה.

הלכות רוצח ושמיירת נפש פרק ט

א. הרוג שנמצא נופל [מושלך] בארץ, ולא נודע מי הכהו – מניחין אותו במקומו, ויוצאין חמשה זקנים מבית דין הגדול שבירושלים, שנאמר: "ויצאו זקניך ושפטוהו", ומוודיין ממנו אל הערים שסביבות החלל [ההורג]. אפלו נמצא בצד עיר זו, שהדבר ידוע בנדיא שהיה הקרובה – מצוה למדוד.

ז. רוצח שגלה לעיר מקלט, ורצו אנשי העיר לכבדו – יאמר להם: 'רוצח אני'; אמרו לו: 'אף על פי כן' – זקבל מהן.

ח. הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם, ואפלו לדבר מצוה או לעדות, בין עדות ממון בין עדות נפשות; ואפלו להציל נפש בעדותו, או להציל מיד הגיס [צבא], מיד הנהר, מיד הדלקה, ומיד המפלת. ואפלו כל ישראל צריכין לתשועתו פיואב בן צרויה – אינו יוצא משם לעולם, עד שימות הכהן הגדול. ואם יצא, התיר עצמו למיתה, כמו שבארנו.

ט. אחד כהן גדול המשות בשמן המשחה, ואחד המרבה בכגדים, ואחד הכהן הגדול העובד [כעת], ואחד הכהן שעבר – כל אחד מארבעתן שמת, מחזיר את הרוצח. אכל משות מלחמה אינו מחזיר, מפני שהוא ככהן הדיוט.

י. רוצח שנגמר דינו לגלות ולא היה שם כהן גדול, וההורג כהן גדול ולא היה שם כהן גדול אחר, וכהן גדול שהרג ולא היה שם כהן גדול אחר – הרי אלו גולים, ואין יוצאין מעיר מקלט לעולם.

יא. נגמר דינו לגלות, ואחר כך מת הכהן הגדול קדם שיגלה הרוצח – הרי זה פטור מן הגלות. ואם עד שלא נגמר דינו מת הכהן הגדול, ומנו כהן אחר תחתיו, ואחר כך נגמר דינו – הרי זה חוזר במיתתו של שני שנגמר דינו בפניו.

יב. נגמר דינו, ונמצא הכהן הגדול בן גרושה או בן חלוצה – בטלה כהנה, וכאלו נגמר דינו בלא כהן גדול, ואינו יוצא משם לעולם.

יג. רוצח ששכב לעירו אחר מות הכהן הגדול, הרי הוא כשאר כל אדם; ואם הרגו גואל הדם – נהרג עליו, שכבר נתכפר לו בגלותו.

יד. ואף על פי שנתכפר לו, אינו חוזר לשורה שהיה בה לעולם, אלא הרי הוא מורד מגדלתו כל ימיו, הואיל ובאה תקלה זו הגדולה על ידו.

טו. אף על פי שהחובל באביו בידון, חייב מיתת בית דין כמו ההורג שאר אדם, אם חבל באביו או באמו בשגגה, אינו חייב גלות; שלא חייבה תורה גלות אלא להורג נפש אדם בשגגה בלבד, כמו שבארנו.

יום שישי כ"א שבט ה'תש"ע

הלכות רוצח ושמיירת נפש פרק ח

א. מצות עשה להפריש ערי מקלט, שנאמר: "שלוש ערים תבדיל לך"; ואין ערי מקלט נזהגות אלא בארץ ישראל.

ב. ויש ערים היו: שלש הבדיל משה רבנו בעבר הירדן, ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען.

ג. אין אחת מערי מקלט קולטת, עד שיבדלו בלן – שנאמר: "שש ערי מקלט תהינה לכם". והודיענו משה רבנו, שאין שלש שבעבר הירדן קולטות, עד שיבדלו שלש שבארץ כנען. ולמה הבדילן? אמר: 'הואיל ובאה מצוה לדי, אקימנה'.

ד. בימי המלך המשיח, מוסיפין שלש אחרות על אלו השש, שנאמר: "ויספת לך עוד שלש ערים, על השלש האלה". והיכן מוסיפין אותן? בערי הקיני והקנזי והקנמוני, שנקברת

יב. אָפּלוּ רָאָה [את] הַהוֹרֵג עַד אֶחָד - אָפּלוּ עִבְדִּי, אוֹ אִשָּׁה, אוֹ פְּסוּל לַעֲדוּת בַּעֲבֹרָה - לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. לְפִיכָּה, מִשְׁרָבוּ הַרְצָחִים בְּגִלּוּי, בְּטִלָּה עֲגָלָה עֲרוּפָה.

יג. עַד אֶחָד אוֹמֵר: 'רֵאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג', וְעַד אֶחָד הַכְחִישוּ וְאָמַר לוֹ: 'לֹא רֵאִיתִי' - הָיוּ עוֹרְפִין. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁבְאוֹ שֶׁנִּיחָם בְּאַחַת. אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד: 'אֲנִי רֵאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג' - הָרִי זֶה נֶאֱמַן בְּשָׁנִים לַעֲנֵן זֶה, וְאִם כֹּא אַחֵר כֹּף עַד אֶחָד וְהַכְחִישוּ וְאָמַר לוֹ: 'לֹא רֵאִיתִי' - אֵין מִשְׁגִּיחִין עַל דְּבָרֵי הָאֶחָד, וְאֵין עוֹרְפִין.

יד. כֹּא שְׁנַיִם אַחֵר שֶׁהָעִיד הָאֶחָד, וְהַכְחִישוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: 'לֹא רֵאִיתִי' - הָרִי הֵם כְּשֶׁתִּי עֲדִיּוֹת הַמִּכְחִישוֹת זֹאת זֹאת, וְעוֹרְפִין. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת: 'רֵאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג', וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מַכְחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת לָהּ: 'לֹא רֵאִיתִי' - הָיוּ עוֹרְפִין, בֵּין שִׁבְאוֹ שֶׁתִּיחֶן בְּאַחַת, בֵּין שִׁבְאוֹ זֶה אַחֵר זֶה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: 'רֵאִינוּ', וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶם: 'לֹא רֵאִיתִם' - אֵין עוֹרְפִין; אֶחָד אוֹמֵר: 'רֵאִיתִי', וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ: 'לֹא רֵאִיתִי' - הָיוּ עוֹרְפִין.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁתָם כְּשָׂרִים אוֹ פְּסוּלִים. אֲבָל אִם אָמַר עַד אֶחָד: 'רֵאִיתִי הַהוֹרֵג', וְשֶׁתִּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים לוֹ: 'לֹא רֵאִיתִי' - אֵין עוֹרְפִין. **טז.** שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים: 'רֵאִינוּ הַהוֹרֵג', וְעַד אֶחָד מַכְחִישֵׁם וְאוֹמֵר: 'לֹא רֵאִיתִם' - עוֹרְפִים; שְׁאֶפְלוּ מֵאֶה נָשִׁים אוֹ מֵאֶה פְּסוּלִים, וְעַד אֶחָד מַכְחִישׁ אֶת כָּלָם - הָרִי אֵלוֹ כְּעַד אֶחָד וְעַד אֶחָד.

יז. שְׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: 'רֵאִינוּ הַהוֹרֵג', וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבַּעַת פְּסוּלִים אוֹמְרִים: 'לֹא רֵאִיתִם' - עוֹרְפִין. זֶה הַכָּלָל: בְּפְסוּלִין, הֵלֵךְ אַחֵר רַב הַמִּנְיָן בְּכָל מְקוֹם.

הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשֹׁמֵרֵת נַפֶּשׁ פָּרָק י

א. אֵין דִּין עֲגָלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֲלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן.

ב. עֲגָלָה עֲרוּפָה, בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ פָחוֹת; אֲבָל אִם הָיְתָה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, פְּסוּלָה. וְאֵין הַמוּמִין פּוֹסְלִין בָּהּ; וְאֵף עַל פִּי כֵן, אִם הָיְתָה טְרֵפָה - פְּסוּלָה; "כַּפְרָה" נֶאֱמַר בָּהּ, כְּקֹדָשִׁים.

ג. כָּל הַעֲבֻדוֹת פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֲגָלָה, כְּמוֹ שְׁפוֹסְלִין בְּפָרָה אֲדָמָה - שְׁנֶאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא עֲבַד בָּהּ, אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בְּעַל". וְלָמָּה נֶאֱמַר "עַל" אַחֵר שְׁנֶאֱמַר "אֲשֶׁר לֹא עֲבַד בָּהּ", שֶׁהוּא כּוֹלָל הָעַל עִם שְׁאָר עֲבֻדוֹת? שֶׁהָעַל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת מְלָאכָה, בֵּין שְׁלֹא בִשְׁעַת מְלָאכָה; כִּיּוֹן שֶׁמִּשְׁכָּה בְּעַל טֶפֶח - נִפְסָלָה, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא חָרַשׁ בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה. וְשְׁאָר עֲבֻדוֹת, אֵינָן פּוֹסְלִין אֲלָא עַד שְׁעַת מְלָאכָה.

ד. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרָה, כְּגוֹן שֶׁפָּרַשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים - אֵינוֹ פּוֹסְלָה; וְכָל שֶׁהוּא שְׁלֹא לְצָרָה, כְּגוֹן שֶׁפָּרַשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ לְנִשְׂאָה - פְּסוּלָה. וְכֵן כָּל כְּיוֹצֵא בְּזֶה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת פָּרָה אֲדָמָה.

ב. אַחֵר שְׁמוֹדֵדִין, וְנוֹדְעָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה - קוֹבְרִין אֶת הַנֶּהָרֵג בְּמִקְוָמוֹ, וְחוֹזְרִין זִקְנֵי יְרוּשָׁלַיִם לְמִקְוָמָן. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר מְבִיאִין עֲגָלָת בָּקָר מִשָּׁל אֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֶל נֶחֱל שֶׁהוּא שׁוֹטֵף בְּחֻזָּקָה, וְזֶה הוּא "אֵיתָן" הָאָמוּר בַּתוֹרָה.

ג. וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִים [סכין גדולה] מֵאֲחוּרֶיהָ. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר, עִם כָּל זִקְנֵי הָעִיר, אָפְלוּ הֵן מֵאֶה - הַכָּל רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶם שָׁם, בְּמִקְוָם עֲרִיפְתָּה שֶׁל עֲגָלָה. וְאוֹמְרִין שָׁם בַּתוֹף הַנֶּחֱל בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: "יְדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה, וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ"; כְּלוּמַר, שְׁלֹא כֹא לְיָדֵינוּ הַנֶּהָרֵג הַזֶּה, וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוּת; וְלֹא רֵאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לִיָּה. וְהַכְּהֵנִים אוֹמְרִים בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: "כִּפּוּר לַעֲמֻךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ, ה', וְאֵל תַּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל", וְהוֹלִכִין לָהֶן. וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שְׁנֶאֱמַר: "וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם".

ד. כְּשֶׁמוֹדֵדִין מִן הַחֵלֶל, מְקַדְּקִין בְּמִדָּה, וְאֵין מְקַדְּדִין [מחזיקין] בָּהּ. וְאֵין מוֹדֵדִין אֲלָא לְעִיר שֵׁשׁ בֵּית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה; וְאֵין מוֹדֵדִין לִירוּשָׁלַיִם, שְׁאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֲגָלָה עֲרוּפָה, לְפִי שְׁלֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים, וְנֶאֱמַר: "בְּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ".

ה. נִמְצָא קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ לְעִיר שְׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין - מְנִיחִין אוֹתָהּ, וּמוֹדֵדִין אֶל שְׁאָר הָעִירוֹת הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סְמוּךְ לְסָפֵר [גבול], אוֹ לְעִיר שֵׁשׁ בֵּית גּוֹיִים - אֵין מוֹדֵדִין כָּל עָקֵר, שֶׁהָרִי זֶה בְּחֻזָּקָה שֶׁהָרִגוּהוּ גּוֹיִים.

ו. אֵין הָעִיר הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה, אֲלָא בְּזִמְנָן שֶׁמִּנְיָן הָעַם שָׁבָה כְּמוֹ מִנְיָן הָעִיר הַרְחוּקָה מִמֶּנָּה; אֲבָל אִם הָיוּ אֵלוֹ שֶׁבְּרַחֲמֶיהָ מְרַבִּין עַל אֲנָשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה - הוֹלִכִין אַחֵר הָרֵב, וְהַמְרַבִּין מְבִיאִין הָעֲגָלָה;

ז. אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹלִכִין אַחֵר הָרֵב מִן הַתּוֹרָה, וְהוֹלִכִין אַחֵר הַקְּרוֹב - הָרֵב עֲדִיךְ.

ח. נִמְצָא הַנֶּהָרֵג מְכֻנָּן [בדיקן] בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת, וְאֲנָשֵׁי זֹאת כְּאֲנָשֵׁי זֹאת בְּשִׁנָּה - מְבִיאִין עֲגָלָה אַחַת בְּשִׁתּוֹפּוֹת, וְיִתְנוּ וְיִאֲמְרוּ: 'אִם זֶה הוּא הַקְּרוֹבָה, הָרִי הִיא שְׁלֵחֶן, וְאֵלוֹ נִתְנוּ לָהֶם חֲלָקִים מִמֶּנָּה; וְאִם אֵלוֹ הֵם הַקְּרוֹבִים, הָרִי הִיא שְׁלֵחֶם, וְאֵלוֹ נִתְנוּ לָהֶן חֲלָקִים מִמֶּנָּה'; לְפִי שְׁאֵי אֶפְשָׁר לְצַמֵּם [לדיקן], וְאָפְלוּ בִּידֵי אָדָם.

ט. מִהֵיכָן מוֹדֵדִין? מִחֻטְמוֹ. נִמְצָא גּוֹפּוֹ בְּמִקְוָם אֶחָד, וְרֹאשׁוֹ בְּמִקְוָם אַחֵר - מוֹלִיכִין הַגּוֹף אֲצֵל הָרֹאשׁ, וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּמִקְוָמוֹ. וְכֵן כָּל מֵת מִצֵּנָה - מוֹלִיכִין גּוֹפּוֹ אֲצֵל רֹאשׁוֹ, וְנִקְבֵּר בְּמִקְוָמוֹ.

י. נִמְצָאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצֵד זֶה, מוֹדֵדִין מִחֻטְמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן; וְאִם הָיְתָה עִיר אַחַת קְרוֹבָה לְכָלָן, מְבִיאָה עֲגָלָה אַחַת עַל כָּלָן. נִמְצָאוּ זֶה עַל גִּבִּי זֶה, מוֹדֵדִין מִן הָעֲלִיּוֹן כְּמוֹת שֶׁהֵן מִנְחִין.

יא. נֶאֱמַר: "כִּי יִמְצָא חֵלֶל" - לֹא חֲנוּק וְלֹא מִפְּרָפֵר, שְׁאֵין זֶה נִקְרָא 'חֵלֶל'. "בְּאֲדָמָה" - לֹא טְמוֹן בְּגִל. "נוֹפֵל" - לֹא תָלוּי בְּאֵילָן. "בְּשִׁדָּה" - לֹא צֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. "לֹא נוֹדַע מִי הַבְּהוּ" - הָאֵל אִם נוֹדַע, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין;

ד. אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות, כגון שהיתה לו באר או בור בחצרו, בין שיש בו מים בין שאין בו מים - חייב לעשות לו חליה ונתל עפר גבוהה עשרה טפחים, או לעשות לה כסוי כדי שלא יפל בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות - מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר, וזהו שכתב: "השמר לך ושמר נפשך". ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה - בטל מצות עשה, ועבר על "לא תשים דמים".

ה. הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהן סכנת נפשות; וכל העובר עליהן ואמר: 'הריני מסבין בעצמי, ומה לאחרים עלי בכך', או 'איני מקפיד על כך' - מכין אותו מכת מרדות.

ו. ואלו הן: לא יניח אדם פיו על הסילון [צינור] המקלח מים וישתה, ולא ישתה בליה מן הנהרות ומן האגמים, שמא יכלע עליוקה, והוא אינו רואה. ולא ישתה מים מגלין - שמא שתה מהן נחש וכיוצא בו מזוהלי עפר, וימות.

ז. ואלו הן המשקין האסורין משום גלוי: המים והיין ואפלו מזוג, ואפלו התחיל להשתנות טעמו לחמץ, והחלב, והדבש, והציר [מיץ ממאכל]; אבל שאר כל המשקין - אין מקפדין על גלוי, שאין בצלי ארס שותין מהן.

ח. השום שנתרסק ואבטיח שנתתף, ונתגלה - אסור; וכן כל פיוצא בזה. יין מבשל, אין בו משום גלוי; וכן יין תוסס, והוא היין משעת דריכתו עד שלשה ימים, ויין או מים או חלב שהיו חמין, כל זמן שההכל עולה מהן, וכן משקין שהיה המשקה יורד מלמעלה לתוכן טפה אחר טפה, והוא שהיה טורד ויורד - כל אלו אין בהן משום גלוי; שזוהלי עפר מתיראין מבטובע המשקה ומן ההכל, ואין שותין ממנו.

ט. מי כבשין [שכבשו בהן ירקות], ומי שלקות [שבשילו בהן], ומי תורמוסין [צמחים מרים] - אין בהן משום גלוי. מים ששקה בהם כבשין ושלקות ותורמוסין - אם נשתנה טעמן, אין בהן משום גלוי; ואם אין בהן נותן טעם, אסורין. וכן מים שהדיח בהן פרישים ודרמוסקין [סוגי פירות] לחולה - אסורין משום גלוי.

י. יין שעבר בו דברים חדין [חרפים] כפלפלין, או דברים מרים כאפסנתין, עד שנשתנה טעמו - אין בו משום גלוי; והוא הדין בשאר המשקין.

יא. כל המשקין האסורין משום גלוי שנתגלו, בין ביום בין בלילה - אסורין; ואפלו היה בצדן אדם לשתן, אין אימת לשתן על הזוהלין. וכמה ישהו ויהיו אסורין? כדי שיצא הרמש [רמש] מתחת און כלי, וישתה ויחזר למקומו.

יב. שעור המים שישאסרו אם נתגלו, כדי שיהיה הסם נפר [נרגש] בהן ומזיק. אבל אם היו המים מרביץ כדי שתאבד בהן המרה - הרי אלו מתירין, בין בקרקעות בין בכלים. וכן הדין בשאר המשקין.

יג. מעין המושף [זורם] כל שהוא, אין בו משום גלוי. לגין [כדי יין] מגלה שהניחו בשדה תכה ומגדל, או בתיק שלו,

ה. אין עורפין את העגלה אלא ביום, לפי שנאמר בה "בפרה" כקדשים; וכל היום כשר לעריפת העגלה. ואין עורפין שתי עגלות כאחת, שאין עושין מצוות חבילות חבילות [כמה בבת אחת].

ו. עגלה ערופה אסורה בהנחה, ונקברת במקום עריפתה. ומשתרד לנחל - תאסר בהנחה, אף על פי שעדיין לא נערפה; ואם מתה או נשחטה אחר ירידתה - הרי זו אסורה בהנחה, ונתקבר.

ז. נמצאו עדיה וזממין, הרי זו מתרת בהנחה. ביצד? כגון שאמר עד אחד: 'אני ראיתי את ההורג', ובאו שנים והכחישוהו ואמרו לו: 'לא ראית', והפרישו את העגלה, והורידה לנחל לערפה על פיהם, ואחר כך הוזמו השנים - הרי זו מתרת בהנחה.

ח. נמצא ההורג עד שלא תערף העגלה - תצא ותרעה בעדר. נמצא אחר שנערפה - תקבר במקומה; שעל הספק באה מתחלתה, כפרה ספקה, והלכה לה. ואף על פי שנמצא הרוצח אחר עריפתה - הרי זה יורג, שנאמר: "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך".

ט. הנחל שנערפה בו העגלה - אסור בזריעה ועבודה לעולם, שנאמר: "אשר לא יעבד בו, ולא יזרע". וכל העובד שם עבודה בגופה של קרקע, כגון שחרש או חפר או זרע או נטע וכיוצא באלו - לוקה. ומתל לטרק שם פשתן ולנקר [לסתת] שם אבנים - שזה כמי שארג בגד שם או תפרו, שאינה מלאכה בגוף הקרקע; לכך נאמר: "לא יעבד בו, ולא יזרע" - מה זריעה בגופה של קרקע, אף כל עבודה שנאסרה שם אינה אלא בגופה של קרקע. י. אנשי עיר קרובה שנתאחרו ולא הביאו עגלה ערופה - כופין אותן ומביאין, ואפלו לאחר כמה שנים; שחייבי עגלה ערופה שעבר עליהן יום הכפורים, חייבים להביא לאחר יום הכפורים.

יום שבת קודש כ"ב שבט ה'תש"ע

הלכות רוצח ושמירת נפש פירק יא

א. מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו, שנאמר: "ועשית מעקה לגגך"; והוא, שהיה בית דירה [מגורים]; אבל בית האוצרות [מחסן תבואה] ובית הקבר וכיוצא בהן, אינו זקוק לו. וכל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המעקה.

ב. בית של שני שתפין, חייב במעקה, שנאמר: "כי יפל הנפל ממנו", לא תלה אלא בנופל. אם בן למה נאמר "גגך"? למעט בתי כנסיות ובתי מדרשות, לפי שאינן עשויות לדירה. היתה רשות הרבים גבוהה מגגו - אינו זקוק למעקה, שנאמר: "כי יפל הנפל ממנו", ולא לתוכו.

ג. גבה המעקה - אין פחות מעשרה טפחים, כדי שלא יפל ממנו הנופל. וצריך להיות המחיצה חזקה, כדי שישען האדם עליה ולא תפל. וכל המניח גגו בלא מעקה - בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: "ולא תשים דמים בביתך". ואין לזקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה.

ז. וכן אסור ליהנות מהתניחוד עם הגוים, מפני שהן חשודות על שפיכות דמים. ולא יתלנה עמיהן בדרך; פגע בגוי בדרך, מחזירו לימנינו [מפנהו]. היו עולין במעלה או יורדים בירידה - לא יהיה ישראל למטה והגוי למעלה, אלא ישראל למעלה והגוי למטה; שמה ופל עליו להמיתו. ואל ישח [יכוף] לפניו, שמה ירץ [ירוצץ] את גלגלתו.

ח. אם שאלו: 'לאן אתה הולך'? יחייב לו את הדרך [יאמר לו מקום מרוחק], בדרך שהרחיב יעקב לעשו, שנאמר: "עד אשר אבא אל אדני שעירה".

ט. אסור לקח רפואה מן הגוי, אלא אם כן נתיאשו ממנו שיחיה; ואסור להתרפאות מן המין, ואף על פי שנתאשו ממנו - שמה ימכרו אחריו. ומתן לקח רפואה מן הגוים לבהמה, או למכה שבגוף מבחוץ, כגון מלוגמה ורטיה [תחבושות שונות]; ואם היתה מפה של סכנה, אסור לקח ממנו. וכל מפה שמחללין עליה את השבת, אין מתרפאין מהן.

י. ומתן לשאל לרופא גוי, ויאמר לו: 'סם פלוני יפה לך', וכן וכן תעשה; אבל לא יקח ממנו.

יא. ואסור להסתפר מהן ברשות היחיד, שמה יתרגנו. ואם היה אדם חשוב - מתן, מפני שהוא מתנאא להרגו. ואם דמה לגוי שהוא אדם חשוב, כדי שיפחד ממנו ולא יתרגנו - הרי זה מתן להסתפר ממנו.

יב. אסור למכור לגוים כל כלי המלחמה, ואין משחזיון להן את הזין [סכין]. ואין מוכרין להן לא ספין, ולא קולרין, ולא כבלים [מיני שרשראות], ולא שלשלאות של ברזל הנדוואה [מהודות], ולא דבים ואריות, ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים; אבל מוכרין להן תריסין [מגינים], שאינן אלא להגן.

יג. וכשם שאסור למכור לגוי, כך אסור למכור לישראל שמוכר לגוי. ומתן למכור הזין לחיל של בני המדינה, מפני שהן מגנין על ישראל.

יד. כל שאסור למכור לגוי - אסור למכרו לישראל שהוא ליסטים, מפני שנמצא מחזק ידי עוברי עברה ומכשילין. ולא אלו בלבד, אלא כל המכשיל עור בדרך, והשיאו עצה שאינה הוגנת [נכונה], או שחזק ידי עוברי עברה, שהוא עור ואינו רואה דרך האמת מפני תאוה לבו - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולפני עור, לא תתן מכשול"; הבא לטל ממך עצה, תן לו עצה ההוגנת לו.

טו. ואסור להשיא עצה טובה לגוי, או לעבד רשע. ואפלו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה, והוא עומד ברשעו - אסור; ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה לנבוכדנאצר לתן צדקה, שנאמר: "להן מלכא, מלכי ישפר עלך".

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יג

א. מי שפגע בחברו בדרך, ובהמתו רובצת תחת משאה - בין שהיה עליה משא הראוי לה, בין שהיה עליה יתר ממשאה - הרי זה מצוה לפרק מעליה; וזו מצוה עשה, שנאמר: "עזב תעזב עמו".

או בבור, אפלו עמק מאה אמה, או במגדל גבוה מאה אמה, או בטרקלין מזה ומסיד - הרי זה אסור. בדק את התבה או את המגדל, ואחר כך הניחו בו - הרי זה מתן. ואם היה בהן נקב, אסור; כמה יהיה בנקב? כדי שתכנס אצבע קטנה של קטן.

יד. חבית שנתגלתה - אף על פי ששתו ממנה תשעה ולא מתו, לא ישתה עשירי; מעשה היה, ואמרו ששתה עשירי ומת, מפני שארס הנחש שוקע למטה. ויש סם חמת וזחלי עפר [נחשים] שעולה וצופה למעלה, ויש סם שהיא נתלית באמצע המשקה; ולפיכך הכל אסור, ואפלו סגנו במסגנת. וכן אבשים שנתגלה - אף על פי שאכלו ממנו תשעה ולא מתו, לא יאכל עשירי.

טו. מים שנתגלו - לא ישפכם לרשות הרבים, ולא ירביץ בהן את הבית, ולא יגבל [יערב] בהן את השיט, ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו, ולא ישקה מהן בהמה, בין בהמתו בין בהמת חברו; אבל משקה אותן לחתול.

טז. עסה שנלושה במים מגלין, אפלו היא של תרומה - תשרף; ואפלו נאפית, הרי הפת אסורה.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יב

א. בהמה חיה או עוף שנשכן נחש וכיוצא בו, או שאכלו סם הממית האדם - קדם שישתנה בגופו, הרי אלו אסורין משום סכנת נפשות. לפיכך, בהמה חיה או עוף שנמצאו חתוכי רגלים - אף על פי שהן מתרין משום טרפה, הרי אלו אסורין משום סכנה, שמה אחד מזחלי עפר נשכן; עד שיבדקו. כיצד בודקין? צולה אותן בתנור; אם לא נתחמף [נתפרק] הבשר, ולא נשתנה משאר הצלי - הרי אלו מתרין.

ב. וכן נקורי [נקבי] תאנים וענבים והקשואין והדלועין והאבטיחין והמלפפונות - אפלו היו גדולים ביותר, בין תלושין בין מחברין, ואפלו היו בתוף הכלי - כל שיש בו לחה ונמצא נשוף, אסור; שמה נחש וכיוצא בו נשכו. ואפלו ראה צפור או עכבר יושב ומנקר - הרי אלו אסורין, שמה במקום נקב נקב.

ג. תאנה או ענב שנשטל העקץ שלהן, אין בהן משום גלוי; לפיכך, אוכל אדם תאנים וענבים בליזה, ואינו חושש. תאנה נקורה שיכשה ונעשית גרוגרת, ותמרה נקורה שיכשה - שתיהן מתרות.

ד. אסור לאדם לתן מעות או דגירין לתוף פיו; שמה יש עליהם רק יבש של מפי שחין או מצרעין, או זעה - שפל זעת האדם סם המות, חוץ מצעת הפנים.

ה. וכן לא יתן אדם פס [כף] ידו תחת שחיו - שמה נגע בידו במצרע או בסם רע, שהידים עסקניות. ולא יתן התבשיל תחת המטה, אף על פי שהוא עוסק בסעודה, שמה יפל בו דבר המדיק, והוא אינו רואה.

ו. וכן לא ינעץ הספין בתוף האתרוג או בתוף הגזון - שמה יפל אדם על חדה, וימות. וכן אסור לאדם לעבר תחת קיר נטוי, או על גשר רעוע, או להכנס לתרפה; וכן כל פיוצא באלו משאר הסכנות, אסור לעמד במקומן.

חבירי רשאי להקדים ולעבר מעליו; נפל האיש, רשאי לעבר מעליו.

יא. היה אחד טעון ואחד רוכב, ודחקם הדדך [הגיעו לדרך צרה] - מעבירין את הרוכב מפני הטעון. אחד טעון ואחד ריקן, מעבירין את הריקן מפני הטעון. אחד רכוב ואחד ריקן, מעבירין את הריקן מפני הרכוב. שניהן טעונין, שניהן רכובין, שניהן ריקנין - עושין פשרה ביניהן.

יב. וכן שתי ספינות שהיו עוברות בנהר ופוגעות זו בזו, אם עוברות שתייהן בבת אחת טובעות, ואם עברו זו אחר זו עוברות, וכן שני גמלים שהיו עולים במעלה גבוהה ופגעו זה בזה, אם עוברין שניהן בבת אחת נופלין, ואם בזה אחר זה עולין - פיחד הן עושין? טעונה ושאינה טעונה, תדחה שאינה טעונה מפני הטעונה; קרובה ורחוקה [לנמל מוצאם], תדחה קרובה מפני שאינה קרובה. שתייהן רחוקות או שתייהן קרובות, שתייהן טעונות - הואיל וכלן בדחק אחד, הטל פשרה ביניהן, והן מעלות שכן זה לזה. וכזה וכיוצא בו נאמר: "בצדק תשפט עמיתך".

יג. הפוגע בשנים - אחד רובץ תחת משאו, ואחד פרק מעליו ולא מצא מי שיטען עמו - מצוה לפרק בתחלה משום צער בעלי חיים, ואחר כך טוען. במה דברים אמורים? בשהיו שניהן שונאין או שניהן אוהבים; אבל אם היה אחד שונא ואחד אוהב - מצוה לטען עם השונא תחלה, כדי לכף את יצרו הרע.

יד. השונא שנאמר בתורה - הוא מישראל, לא מאמות העולם. והיאך? יהיה לישראל שונא מישראל, והכתוב אומר "לא תשנא את אחיך בלבבך"? אמרו חכמים, כגון שראוהו לבדו שעבר עברה, והתנה בו ולא חזר - הרי זה מצוה לשנאו, עד שיעשה תשובה ויחזר מרשעו. ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה - אם מצאו נבהל במשאו - מצוה לפרק ולטען עמו, ולא יניחנו נוטה למות; שמה ישתהה בשביל ממונו, ויבוא לידי סכנה, והתורה הקפידה על נפשות ישראל, בין רשעים בין צדיקים, מאחר שהם גלויים אל ה' ומאמינין בעקר הדת, שנאמר: "אמר אליהם, חי אני נאם ה' אלהים, אם אחפץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו, ויחיה".

בריו רחמנא דסייען. נגמר ספר אחד עשר בעזרת שדי, ומנין פרקיו, שנים וששים: הלכות נזקי ממון, ארבעה עשר פרקים; הלכות גנבה, תשעה פרקים; הלכות גזלה ואבדה, שמונה עשר פרקים; הלכות חובל ומזיק, שמונה פרקים; הלכות רוצח ושמירת נפש, שלשה עשר פרקים.

ב. ולא יפרק ויניחנו נבהל [לחזק] וזלף, אלא יקים עמו ויחזר ויטען משאו עליה - שנאמר: "הקם תקים עמו", זו מצות עשה אחרת. ואם הניחו נבהל, ולא פרק ולא טען - בטל מצות עשה, ועבר על מצות לא תעשה, שנאמר: "לא תראה את חמור אחיך".

ג. היה כהן, והבהמה רובצת בבית הקברות - אינו מטמא לה, פשם שאינו מטמא להשיב אבדה. וכן אם היה זקן [תלמיד חכם] שאין דרכו לטען ולפרק - הואיל ואינה לפי כבודו, פטור.

ד. זה הכלל: כל שאלו היתה שלו, היה טוען ופורק - הרי זה חייב לפרק ולטען בשל חברו. ואם היה חסיד ועושה לפנים משורת הדין - אפילו היה הנשיא הגדול, וראה בהמת חברו רובצת תחת משא של חבן או קנים וכיוצא בהן, פורק וטוען עמו.

ה. פרק וטען, ויחזרה ונפלה - חייב לפרק ולטען פעם אחרת, אפילו מאה פעמים, שנאמר: "עזב תעזב", "הקם תקים עמו". לפיכך צריך להדדה [לילך] עמו עד פרסה, אלא אם כן אמר לו בעל המשא: 'איני צריך לך'.

ו. מאימתי יתחייב לפרק ולטען עמו? משיראהו ראה שהיא כפגיעה [כראיה פנים בפנים] - שהרי נאמר "כי תראה", ונאמר "כי תפגע". וכמה? שצרו חכמים, משיהיה ביניהם מאתים ויש וששים אמה ושני שלישי אמה, שהוא אחד משבעה ומחציה במיל; היה רחוק ממנו יתר מזה, אינו זקוק לו.

ז. מצוה מן התורה לפרק עמו בחנם. אבל לטען עליו - הרי זו מצוה, ונוטל שכרו; וכן בשעה שמדדה עמו עד פרסה, יש לו שכר.

ח. מצא בהמת חברו רבוצה תחת משאה - אף על פי שאין הבעלים עמה, מצוה לפרק מעליה ולטען עליה, שנאמר: "עזב תעזב", "הקם תקים" - מכל מקום. אם כן למה נאמר "עמו"? שאם היה בעל הבהמה שם, והלך וישב לו ואמר לזה שפגע בו: 'הואיל ועליך מצוה, אם רצית לפרק לבדך, פרק' - הרי זה פטור, שנאמר: "עמו". ואם היה בעל הבהמה זקן או חולה, חייב לפרק ולטען לבדו.

ט. בהמת הגוי והמשא של ישראל - אם היה הגוי מחמר אחר בהמתו, אינו זקוק לה; ואם לאו, חייב לפרק ולטען, משום צער ישראל. וכן אם היתה הבהמה של ישראל, והמשאוי של גוי - חייב לפרק ולטען, משום צער ישראל. אבל בהמת הגוי ומשאו - אינו חייב להטפל בהן אלא משום איבה [שנאה].

י. חמירין שרגליו של אחד מהן [מהחמורים] רעועות - אין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ז כ"ב שבט ה'תש"ע

יום ראשון ט"ז שבט ה'תש"ע

הלכות שוטה

יש בכללן שלש מצוות - אחת מצות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות לשוטה כתורת הקנאות הסדורה בתורה; (ב) שלא לתן שמן על קרבנה; (ג) שלא לתן עליו לבונה. ובאור מצוות אלו בפסקים אלו.

הלכות שוטה פרק א

א. קנוי [התראה] האמור בתורה: "וקנא את אשתו" - הוא שיאמר לה בפני עדים: 'אל תסתרי עם פלוני'; אפלו היה [זה שעליו אמר "אל תסתרי עימו"] אביה, או אחיה, או גוי, או עבד, או שחור, והוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד. ב. הסתירה האמורה בתורה: "ונסתרה" - היא שתסתיר עם אותו האיש שאמר לה 'אל תסתרי עמו' בפני שני עדים. אם שהת עמו כדי טמאה, שהוא כדי לצלות [על האש] ביצה [של תרנגולת] ולגמעה [לשתותה] - הרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר; וכן שני שאין שם מי שוטה - תאסר עליו לעולם, ותצא בלא תסתרי. ג. קנא לה עם [על שנים] כאחד ואמר לה: 'אל תסתרי עם פלוני ופלוני', ונסתרה עם שניהן כאחד, ושהת כדי טמאה - אפלו הן שני אחיה, או אביה ואחיה - הרי זו אסורה עד שתשתה.

ד. אמר לה בפני שנים: 'אל תדברי עם פלוני' - אין זה קנוי; ואף על פי שנסתרה עמו בעדים ושהת כדי טמאה - לא נאסרה עליו, ואינה שותה בקנוי זה.

ה. וכן אם אמר לה: 'אל תסתרי עמו', וראוה מדברת עמו - אין זו סתירה, ולא נאסרה ולא שותה; וכן אם לא קדם קנוי, ובאו שנים והעידו שנסתרה עם זה ושהתה ושהת כדי טמאה - לא נאסרה על בעלה, ואינה שותה.

ו. אמר לה: 'אל תסתרי עם פלוני', והיה קטן פחות מכן תשע שנים ויום אחד, או שאמר לה: 'אל תסתרי עם בהמה זו' - אין זה קנוי, שנאמר: "ושכב איש אותה" - פרט לקטן ולבהמה, שאינן אוסרין אותה עליו.

ז. בעל שמחל על קנויו קדם שתסתיר - קנויו מחול, ובא לו לא קנא לה; אבל אחר שתסתיר אינו יכול למחל. גרשה - הרי זה כמי שמחל; ואם התזירה - צריך לקנות קנוי אחר.

ח. קנא לה בפני שנים, וראה אותה שנסתרה עם זה שקנא לה עליו, ושהת כדי טמאה - הרי זו אסורה עליו, ויוציא ויתן כתבה; שאינו יכול להשקותה על פי עצמו. וכן אם שמע העם מרנגין אחריה אחר הקנוי, עד ששמע מהנשים השוות [צמר] לאור הלכנה נושאות ונותנות בה, שזנת עם האיש שקנא לה עליו - הרי זה אסור לו לקימה, ויוציא ויתן כתבה.

ט. בא עד אחד והעיד לו שנסתרה עמו אחר קנוי ושהת

כדי טמאה - אם הוא נאמן לו ודעתו סומכת עליו, ויוציא ויתן כתבה; ואם לאו, הרי אשתו מתרת לו.

י. ואלו שבית דין מקנין להן: מי שנתחרש בצלה, או נשתטה, או שהיה במדינה אחרת, או שהיה חבוש בבית האסורין; לא להשקותה, אלא לפסלה מכתבה.

יא. כיצד? שמעו בית דין שהעם מרנגין אחריה, קוראין לה ואומרים לה: 'אל תסתרי עם פלוני'. באו עדים אחר כך שנסתרה עמו ושהת כדי טמאה - בית דין אוסרין אותה על בעלה לעולם, וקורעין כתבה; וכשיבוא בעלה, או יבריא, או יצא מבית האסורין - נותן לה גט; ואינו יכול להשקותה, מפני שלא קנא לה.

יב. שותת מי המרים ונקתה מהן [לא מתה מהם], וחזר וקנא לה מהאיש שהשקה על ידו, ונסתרה עמו - אינו משקה אותה על ידו פעם שניה, אלא תאסר עליו לעולם, ותצא בלא כתבה. אבל אם קנא לה עם אחר, ונסתרה עם האחר בעדים - משקה אותה פעם שניה, ואפלו כמה פעמים; והוא שישקה אותה כל פעם בגלל איש אחר.

יג. השקה אותה, וגרשה, ונשאת לאחר, וקנא לה עם האיש שהשקה אותה הבעל הראשון בגללו, ונסתרה עמו בעדים - הרי הבעל השני משקה אותה על ידו, מפני שהוא בעל שני; ואפלו מאה ונשאת לזה אחר זה, משקין אותה על ידי איש אחד; ואין אוסרין: 'ודאי שהחזקה לזה וטמאה', עד שיהיה שם עד.

יד. האשה שקנא לה בעלה, ונסתרה אחר הקנוי עמו בעדים, והרי היא עומדת לשמות [כדי להבדק], ובא עד אחד והעיד עליה שנבעלה בכניו עם זה שקנא לה עמו - הרי זו אסורה על בעלה לעולם, ואינה שותה, ויוציא בלא כתבה; ואפלו היה עד טמאה זה אחד מעדי הסתירה, שנאמר: "ויעד אין בה", והרי עד.

טו. אפלו אשה, ועבד, ושפחה, ופסול לעדות בעברה מדברי סופרים, ואפלו קרוב - נאמן לעדות שוטה להעיד עליה שזנת, ותאסר על בעלה לעולם, ואינה שותה, ותצא בלא כתבה; הואיל וקדם הקנוי והסתירה בעדים כשרים, והתורה האמינה עד אחד בטמאה - הרי כלן כשרין לעדות בטמאה. אף חמש נשים ששונאות זו את זו [המנויות בהלכות גירושין יב, טז], מעידות זו על זו שנטמאת, ונאמנת עליה לאסרה על בעלה, וישלח להשקותה; אבל לא לפסלה מכתבה, אלא נוטלת כתבה ויוציא.

טז. בא עד אחד כשר ואומר 'נטמאת' - הרי זו אינה שותה, כמו שבארנו; בא עד אחד והכחישו ואמר 'לא נטמאת' - אין שומעין לו; שעד אחד בטמאת שוטה כשנים; ואין דבריו של אחרון דוחין דברי הראשון, שהוא כשנים.

יז. באו שניהן כאחד, זה אומר 'נטמאת', וזה אומר 'לא נטמאת', או שאמר אחד 'נטמאת', ובאו שנים אחריו ואמרו 'לא נטמאת' - הרי זו שותה.

שהשיאוה ומבטלת נישואיה במיאונה בנישואין אלו - אין מקנין לה, שאין לה רצון להאסר על בעלה; ואפלו הנה כהן, לא נאסרה עליו.

ה. קנא לארוסתו או לזקוקתו [יבימתו קודם שיבמה], ונסתרה אחר שנשא - הרי זו שוטה, כשאר כל הנשים. נשואה שקנא לה, ונסתרה קדם שיבעל אותה בעלה - אינה שוטה, ויוצאה בלא כתבה, ואסורה עליו לעולם, שנאמר: "ויתן איש בך את שכבתו, מבלעדי אישך", שקדמה שכיבת בעל לשכיבת בועל.

ו. הגיורת, והמשחררת, ואשת הגר, ואשת עבד משחרר, וממזרת, ואשת ממזר, ואשת הסרים [עקרה], בין סרים חמה [מלידה] בין סרים [בידי] אדם [כגון שחה כוס עיקרון], המותרות לבעליהן - הרי הן ככל הנשים ושוטות.

ז. מעברת ומניקה - מקנא לה ומשקה אותה כמות שהיא. אשה העומדת לשותות, ומת בעלה קדם שתשפה - אינה שוטה, ולא נוטלת כתבה.

ח. כל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל - אין המים המקארים בודקין את אשתו; אפלו בא על ארוסתו בבית חמיו, שאסורה מדברי סופרים - אין המים בודקין את אשתו, שנאמר: "ונקה האיש מעון, והאשה ההיא תשא את עונה" - בזמן שהאיש מנקה מעון, האשה תשא את עונה.

ט. לפיכך אם היתה אשתו אסורה עליו מחיבי לאוין או מחיבי עשה, אפלו שניה [אסורה מדרבנן], וקנא לה ונסתרה - אינה שוטה, אלא תצא בלא כתבה, ותיקנה אסורה עליו אף משם זה. עבר ונשא מעברת חבירו ומניקת חבירו [אחר מיתה או גירושין] - הרי זו שוטה, שאין כאן עברה.

י. מי שאין לו אשה הראויה לולד ולא בנים, ונשא עקרה או זקנה או אילנית [עקרה מלידה] - אינה שוטה, ולא נוטלת כתבה; היו לו בנים, או אשה אחרת ראויה לולד - הרי זה משקה אותה, אף על פי שהיא זקנה או עקרה או אילנית ואינה ראויה לולד; שלא נאמר בתורה "ונורעה זרע" אלא בראויה לולד - שאם היתה יולדת בצער, תלד ברוח; הנה דרבה לילד נקבות, תלד זכרים.

יא. היו לו אשה ובנים, ומתו בין קנוי לסתינה - כבד נראית [העקרה] לשותות, ומשקה אותה. לא היו לו בנים, ולא אשה הראויה לולד, אלא זו האילנית וכיוצא בה, ונולד לו בן מגורשתו בין קנוי לסתינה - כבד נדחית האילנית מלשותות.

יב. כל אשה שהיה לה קנוי וסתינה, ולא שותת מי המרים - בין שלא רצה בעלה להשקותה, בין שלא רצת היא, בין שבא לה עד טמאה, או הודת, או היתה מאלו הנשים שאינן ראויין לשותות, או שקנאו לה בית דין - הואיל ונאסרה על בעלה מפל מקום, הרי היא אסורה על בעלה. ואם שנתחדה עמו לעולם, בדרך שהיא אסורה על בעלה. ואם עבר ונשא - מוציאין אותה מתחתיו בגט, אפלו היו לה ממנו בנים; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו ע"ה] למדו - כשם שטמאה לבעל, כך טמאה לבועל.

יח. בא עד אחד פשר, ונשים רבות, או פסולין רבים, כאחד - העד אומר 'נטמאת', והנשים והפסולין אומרים 'לא נטמאת' - הרי זו שוטה; שעד אחד ופסולין רבים, כמחצה על מחצה הם.

יט. היו כלן פסולין, הולכין אחר הרב. כיצד? שתי נשים אומרות 'נטמאת', ושלש אומרות 'לא נטמאת' - הרי זו שוטה; שלש אומרות 'לא נטמאת', וארבע אומרות 'נטמאת' - הרי זו אינה שוטה. היו מחצה למחצה, הרי זו שוטה.

כ. כל שוטה שאינה שוטה מפני עדי טמאה - הרי זו אסורה על בעלה לעולם, ותצא בלא כתבה; שהרי נאסרה בקנוי וסתינה, והשתיה שותתיה נמנעה [אינה נבדקת בשתייה] - שהרי יש בה עד [שנטמאה], כמו שבארנו.

יום שני י"ז שבט ה'תש"ע

הלכות שוטה פרק ב

א. אשה שקנא לה בעלה, ונסתרה - אין כופין אותה לשותות; אלא אם רצת, ואמרה: 'הן נטמאתי' - תצא בלא כתבה, ונאסרה על בעלה לעולם; ואינה שוטה. וכן אם אמרה: 'איני טמאה, ואיני שוטה' - אין כופין אותה לשותות, ותצא בלא כתבה. וכן אם אמר בעלה: 'איני רוצה להשקותה', או שבעלה בעלה אחר שנסתרה - הרי זו אינה שוטה, ונוטלת כתבה ויוצאה; והיא אסורה עליו לעולם. ב. ואלו הן הנשים שאינן ראויין לשותות, אף על פי שהיא רוצה לשותות ובעלה רוצה להשקותה, אלא יוצאות בלא כתבה, משיבאו עדי סתינה אחר עדי קנוי, ויאסרו על בעליהן לעולם; וחמש עשרה נשים הן, ואלו הן: ארוסה, ושומרת יבם [מת בעלה בלא בנים וממחינה שאחיו ייבמה], וקטנה אשת הגדול, וגדולה אשת הקטן, ואשת אנדרוגינוס [יש בו איבר זכרות ואיבר נקבות], ואשת הסומא, או החגר, או האלם, או מי שאינו שומע, או שהוא פרות יד, וכן החגרת, והאלמת, והסומא, וכוונת כף, ושאניה שומעת - כל אחת מאלו אינה ראויה לשותות.

ג. ומנין שאינן ראויין לשותות? שנאמר: "אשר תשטה אשה תחת אישה" - פרט לארוסה ושומרת יבם, שאינה תחת אישה; "אשה" - פרט לקטנה; "אישה" - פרט לאשת קטן ואשת אנדרוגינוס שאינו איש; "ונעלם מעיני אישה" - פרט לאשת סומא; "והעמיד הכהן את האשה" - פרט לחגרת; "ונתן על פיה" - פרט למי שאין לה כף, או שהיתה עקמה, או יבשה שאינה יכולה לקח בה, ואפלו בפיה אחת, שנאמר: "כפיה"; "ואמרה האשה" - פרט לאלמת; "ואמר אל האשה" - פרט למי שאינה שומעת. והרי הוא אומר: "אשה תחת אישה", עד שתהיה היא שלמה כמוהו והוא שלם כמוהו; הא למדת, שכל דבר שמעכב אותה מלשותות, מעכב את בעלה מלהשקותה; וכל המעכב את הבעל מלהשקותה, מום כמוהו מעכב אותה מלשותות.

ד. קטנה שהשיאה אביה - אם זנת ברצונה, נאסרה על בעלה; לפיכך מקנין לה - לא להשקותה, אלא לפסלה מפתחתה, כמו שאמרנו. אבל קטנה בת מאין [קטנה יתומה

מכסה בשחורין; ואם היו השחורין נאין לה, מתכסה בכגדים שאין לה בהן נואי. ומסירין כל חלי (תכשיטי) כסף וזהב שעליה.

ה. ומקבצין עליה קבוץ גדול של נשים, שכל הנשים הנמצאות שם חייבות לראותה, שנאמר: "ונסורו כל הנשים, ולא תעשינה כזמתכנה"; וכל איש שיחפץ לבוא ולראותה, יבוא ויראה. והיא עומדת ביניהן, בלא רדיד (צעיף-גוף) ולא מטפחת, אלא בכגדיה וכפח שעל ראשה, כמו שהאשה בתוך ביתה.

ו. ואין מניחין שם לא עבדיה ולא שפחותיה, מפני שהיא מכרת אותן, ודעתה מתישבת בהן.

ז. ואחר כך משביעה הכהן בלשון שהיא מכרת, ומודיעה בלשונה שלא גרם לה אלא קנאי וסתיירה שקנא לה בעלה ונסתרה; ואומר לה בלשון שהיא מכרת: "אם לא שכב איש אותך, ואם לא שטית טמאה תחת אישך – הנקי ממי המרים המאזרים האלה. ואף, כי שטית תחת אישך וכי נטמאת, ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה. ובאו המים המאזרים האלה במעיך, לצבות בטן ולנפיל ירך"; והיא אומרת: "אמן אמן" בלשון שהיא מכרת. ומודיעה שהבטן תלקה תחלה והירך בסוף, כדי שלא להוציא לעז על המים (שיאמרו לא עשו המים כסדר המפורש בתורה).

ח. ואחר כך מביא מגלה של עור טהור (מבהמה טהורה), כמו ספר תורה, וכותב עליה בלשון הקדש בדיו שאין בו קלקלתום (חומצת נחושת), לשמה של אשה כמו הגט; כותב כל הדברים שהשביע אותה בהם, אות באות ומלה במלה, וכותב את השם ככתבו, ואינו כותב "אמן אמן".

ט. ואחר כך מביא כלי חרס שלא נעשה בו מלאכה מעולם, ולא יראה בכלי בולה מאריך הזמן; ואם החזירו לכבשן עד שנתחדש, בשר. ונותן לתוכו חצי לג מים מן הכיור, ויבחיצי לג שהיה במקדש היה מודדו; ונכנס בו להיכל.

י. ומקום היה שם אמה על אמה לימין הנכנס, ובו טבלה של שיש וטבעת קבועה בה; מגביה הטבלה, ולוקח עפר מקרקע המשכן, ונותנו על פני המים, כדי שיראה (יהיה ניכר) על פני המים. ונותן לתוך דבר מר, כגון לענה (צמח שעליו מרים) וכיוצא בה, שנאמר: "מי המרים". ומחזק לתוך המגלה, לשמה; וימחק יפה יפה, עד שלא ישאר במגלה רשם הנכר.

יא. ואחר כך כהן אחר בא אליה, מכהני העזרה, ואוחז בכגדיה מפנגד פניה, וקורע עד שהוא מגלה את לבה; ומגלה שצרה, וסותר מחלפות (שערו) ראשה כדי לנולה. ומביא חבל מצרי (שעשוי מטיב מיוחד), כדי להזכירה מעשה מצריים (זנות) שעשת, ואם לא מצאו מצרי, מביא חבל מכל מקום; וקושרו למעלה מדדיה, כדי שלא יפלו הכגדים ונמצאת צרמה, שהרי נקרעו.

יב. ואחר כך מביא עשרון קמח שעורים משל בעל (על חשבון הבעל), ונותנו בקפיפה מצרית (סל), והחבל

יג. אבל אם לא קדם קנאי, ובאו עליה שני עדים שנסתרה עם איש זה, וראו דבר מכער, כגון שנכנסו אחריו ומצאוה חוגרת חגורה או מצאו רק למעלה מן הפילה (וילון שעל המיטה) וכיוצא בזה – אם הוציאה בעלה בדבר מכער זה – הרי זו לא תנשא לנטען, אלא אסורה עליו. ואם עבר ונשאה, והיו לה בנים ממנו – לא תצא; ואם לא היו לה בנים, תצא.

יד. במה דברים אמורים? שנבוכה (רעשה) העיר עליה ועל זה הנטען יום ומחצה או יותר, ואמרו: 'פלוני וזה עם פלונית', ולא פסק הקול – והוא שלא היו לה או לו אויבים שמעבירין הקול. אבל אם לא היתה שם וזה לדבר זה בעיר, או פסק הקול שלא מחמת יראה – אם נשאת לנטען לא תצא, אף על פי שאין לה בנים; אפילו בא עד אחד שזנת עמו, לא תצא.

טו. מי שהוציאה בעלה בעדי דבר מכער, ונשאת לאחר ונרשעה – הרי זו אסורה להנשא לנטען שיצאת מתחת בעלה בגללו; ואם נשאת – לא תצא, אף על פי שאין לה בנים. טז. כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזנת עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון – הרי זו תצא מזה, ואף על פי שיש לה ממנו כמה בנים. וכל שאמרנו 'תצא', תצא בלא כתבה.

יום שלישי י"ח שבט ה'תש"ע

הלכות שוטה פרק ג

א. כיצד סדר השקאת שוטה? הבעל בא לבית דין שבעירו, ואומר להן: 'אשתי זו קנאתי לה בפני פלוני ופלוני שלא תסתר עם פלוני, ונסתרה עמו, ואלו עדי, והיא אומרת שהיא טהורה, ואני רוצה להשקותה לבדק הדבר'. ובית דין שומעין דברי העדים, ומסרין לו שני תלמידי חכמים לשמרו שמא יבוא עליה קדם שתיה, שהרי נאסרה עליו עד שתשתה; ומשלחין אותו לירושלים, שאין משקין את השוטה אלא בית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש. ב. הגיעו לירושלים, בית דין הגדול מושיבין אותה ביניהן, ומאמיין עליה שלא בפני בעלה, ומפחדין אותה פחד גדול שלא תשתה. ואומרין לה: 'בתי, הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה זלזות עושה, הרבה שכנים הרעים עושים; אל תגרמי לשם הגדול שנכתב בקדשה, שימחה על המים'. ואומרין לה: 'בתי, הרבה קדמוך (בעבירה זו) ונשטפו (מן העולם), ואנשים גדולים ויקרים תקף יצרן עליה ונכשלו; ומגידין לה מעשה יהודה ותמר פלתו, ומעשה ראובן בפילגש אביו על פשוטו, ומעשה אמנון ואחיותו, כדי להקל עליה עד שתודה. אם אמרה: 'הן נטמאתי', או 'אני שוטה' – יוצאה בלא כתבה, והולכת לה. ג. עמדה בדבורה שהיא טהורה – מביאין אותה לשער מדרחי של עזרה, שהוא כנגד קדש הקדשים; ומעלין אותה ממקום למקום, ומקיפין בה, כדי ליצעה עד שתקצר נפשה – אולי תודה.

ד. אם עמדה בדבורה – מביאין אותה כנגד שער המזרח מבחוץ, ומעמידין אותה שם. היתה מתכסה בלבוניה,

כג. באו עדי טמאה אחר שששת - הרי זו תצא בלא כתבה, ואסורה לבעלה, ואפלו לא ארע לה דבר מדברים האלו; מפני שאין המים בודקין אלא מי שאין לה עדים שמודיעין ונותה; ועוד, שמא בעלה אינו מנקה מעון, ולפיכך לא בודקו המים את אשתו. אבל אם בא עד אחד והעיד שהיא טמאה - הרי זו תשב תחת בעלה, שהרי ששת.

כד. אשה שזנת באנס או בשגגה, או שבא עליה זה שקנא לה עמו דרך איבריין (שכב עמה בקירוב בשר) - אין המים בודקין אותה, שנאמר: "והיא לא נתפשה" - פרט לאנוסה, שהרי נתפשה בחזקה; "ותמעל מעל באישה" - פרט לשוגגת; "ושכב איש אותה שכבת זרע" - פרט לבא עליה דרך איבריין.

יום רביעי י"ט שבט ה'תש"ע

הלכות שוטה פ"ק ד

א. בחמשה עשר באדר נפנין בית דין לצרכי הרבים, ובודקין על הראייה לשטות להשקותה, ועל הראייה לקנא לה ולהוציאה בלא כתבה (כגון אם שנתחדש בעלה) לקנא לה ולהוציאה; ובכל זמן משקין את הסוטות.

ב. ואין משקין את השוטה אלא ביום, וכל היום פשוט להשקות שוטה; ואין משקין שתי סוטות כאחת, שנאמר: "והעמיד אותה".

ג. שוטה שאמרה 'איני שוטה' מחמת יראת ופחד - יש לה לחזור ולומר 'הריני שוטה'; אבל אם אמרה 'איני שוטה', והיא בריאה, ואינה יראת ולא פחדת - אינה יכולה לחזור ולומר 'הניני שוטה'.

ד. אמרה 'איני שוטה' קדם שתמחק המגלה - הרי מגלתה נגנזה, ואינה פשוט להשקות בה שוטה אחרת; ומנחתה מתפזרת על הדשן (מקום שריפת קדשי קדשים שנפסלו). ואם אמרה 'איני שוטה' אחר שנמחק המגלה - מערערין (מכריחים) אותה ומשקין אותה בעל כרהה.

ה. ומאימין עליה (דוחקין בה) שתשפתה; ואומרין לה: 'בתי, אם ברור לך הדבר שטהורה את, עמדי על ברכי ושתי, ואל תפחד, לפי שאין המים דומין אלא לסם (עשב מרפא) יבש מנח על בשר חי: יש שם מכה, מחלחל ויורד; אין שם מכה, אינו עושה כלום'.

ו. אמרה: 'טמאה אני' - אף על פי שנמחק המגלה - המים נשפכין, מפני שאין בהן קדשה; ומנחתה מתפזרת על הדשן.

ז. מגלת שוטה שכתבה בלילה - פסולה, שנאמר: "וכתב והשקה והקריב" - כלשם שקרבנה ביום, כך כתיבת המגלה והשקתה ביום. כתבה למפרע (בסדר הפוך) - פסולה, שנאמר: "האלה", על הסדר. כתבה קדם שתקבל עליה השבועה - פסולה, שנאמר: "והשביע וכתב".

ח. כתבה אגרת (ללא שירותוט שורות) - פסולה, שנאמר: "בספר". כתבה על שני דפין (עמודים) - פסולה, שנאמר: "בספר" - ספר אחד, ולא שנים ושלשה. ואינו כותב לא על הנגר (העשוי מעשבים), ולא על הדפתרא (עור שאינו

והקפידה באין משגרי הלשכה [ממותר הכסף בלשכת התרומות]; ונותנו על ידיה, כדי ליגעה.

יג. ואחר כך לוקח המנקה מן הקפידה, ונותנה לכלי שרת, ואינו נותן עליה שמן ולא לבונה; ואם נתן - לוקה על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה, שנאמר: "לא יצק עליו שמן, ולא יתן עליו לבונה".

יד. ובכל הזמן שפוצע ראשה ונותן העשורן על ידיה - יהיו המים בפלי ביד הכהן, ויראה אותה את המים, שנאמר: "וביד הכהן יהיו מי המרים המאריים".

טו. ואחר כך משקה אותה. ואחר שתשפתה, לוקח כלי השרת שיש בו המנקה ונותנו על ידיה, וכהן מניח ידו תחתיה, ומניפה במזרח כשאר כל התנופות, מוליך ומביא ומעלה ומוריד; ואחר שמניף, מגיש המנקה לקרן דרומית מערבית של מזבח, כשאר מנחות של יחיד. וקומץ, ומקטיר הקמץ; והשאר נאכל לכהנים.

טז. אם טהורה היא - יוצאה והולכת לה, והרי היא מתרת לבעלה. ואם טמאה היא - מיד פניה מוריקות, ועיניה בולטות, והיא מתמלאה (נראית) גידים גידים. והן אומרין: 'הוציאה! הוציאה!' כדי שלא תפרש גדה, והגדות מטמאות עזרת נשים; והן מוציאות אותה מעזרת הנשים שהיא עומדת בה. ובטנה צבה (מתנפחת) בתחלה, ואחר כך תפל ירכה ותמות.

יז. באותה השעה שתמות היא, ימות הנואף שהשקה על ידו בכל מקום שהוא; ויארע לו מארעות שארעו לה, "לצבות בטן ולנפיל גוף". וכל הדברים האלו - בשלא חטא הבעל מעולם; אבל אם בעל בעילה של אסור - אין המים בודקין את אשתו, כמו שבאנו.

יח. ואם עבר והשקה את אשתו (אחר שבא עליה) - הרי זה מוסיף על חטאתו פשע: שגורם לשם המפרש שימחה במים לבטלה, ומוציא לעז על מי שוטה - שאשתו אומרת לאחרות שזנת ולא בודקו בה, והיא לא תדע שמעשי הבעל גרמו.

יט. לפיכך, משרבו המנאפין בגלוי בבית שני, בשלו הסנהדרין את מי המרים, וסמכו על הכתוב בקבלה: "לא אפקד על גנותיכם כי תזנינה, ועל פלותיכם כי תנאפנה".

כ. שוטה שהיה לה זכות תלמוד תורה - אף על פי שאינה מצוה על תלמוד תורה - הרי זו תולה לה (מאריך את חייה), ואינה מתה לשעתה (מיד); אלא נמוקת (מתנוונת) והולכת, ונחלאים כבדים באין עליה, עד שתמות אחר שנה או שנים או שלש, לפי זכותה; והיא מתה בצביה בטן ובנפילת איבריין.

כא. שוטה שששת מי המרים ולא מתה מיד - הרי היא מתרת לבעלה, ואפלו היה כהן; ואף על פי שהתחילו החלאים לבוא עליה, וחלו שאר אבריה, הואיל ולא צבתה בטנה והתחיל ירכה לנפל, הרי זו מתרת. אבל משתתחיל בטנה לצבות וירכה לנפל - הרי זו אסורה ונדאית.

כב. שוטה שששת והיתה טהורה - הרי זו מתחזקת, ופניה מזהירות; ואם היה בה חלי, נסור; ותתעבר ותלד זכר; ואם היה דרפה לילד בקשי, תלד במהרה; היה דרפה לילד נקבות, תלד זכרים.

שגִּרְשָׁה, אִם גִּרְשָׁה וְהִחְזִירָה - שָׁאֵם זִנְתָה בַּעַת זֶה, לֹא תֹאסֵר עָלָיו, וְכָל שֶׁתִּבְעַל וְלֹא תִהְיֶה אֲסוּרָה לוֹ, אֵינּוּ מִתְּנָה עִמָּה [אֵינּוּ מַכְלִיל בִּשְׁבוּעָה]. לְפִיכָךְ, אִם פָּנָס יִבְמַתּוּ, אֵינּוּ מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁלֹא זִנְתָה כְּשֶׁהִיְתָה שׁוֹמֶרֶת יָכֵם [בִּין מוֹת אַחִיו לִיבוֹם]; אָבֵל מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁלֹא זִנְתָה תַּחַת אַחִיו, שָׁאֵם זִנְתָה תַּחַת אַחִיו, הִרִי זֶה אֲסוּרָה עָלָיו. וְכֵן אִם גִּרְשָׁה וְהִחְזִירָה, מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁלֹא זִנְתָה תַּחַתּוֹ בְּנִשְׁוֹאִין הֶרָאשׁוּנִים. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְגַלְגֵּל עָלֶיהָ בְּלֶהֱבֹא, שְׁלֹא תִזְנֶה תַּחַתּוֹ, וְשְׁלֹא תִזְנֶה אַחֵר שִׁחְזִירָה, אִם יִגְרֹשׁ וְיִחְזִיר; לְפִיכָךְ כְּשֶׁתִּזְנֶה לְהֶבֱא - מִיָּם בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ, וְיִגְרְעוּ לָהּ אוֹתָן הַמֶּאֱרָעוֹת; לָכֵךְ נֹאמַר: "אָמֵן אָמֵן" - "אָמֵן" מֵאִישׁ זֶה, "אָמֵן" מֵאִישׁ אַחֵר; "אָמֵן" נִשְׁוֹאָה, "אָמֵן" אֲרוּסָה; "אָמֵן" לְשַׁעֲבֹר, "אָמֵן" לְהֶבֱא.

יח. מִצְוֹת חֻמִּים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְנוֹת לְנִשְׁוֹתֵיהֶן, שֶׁנֹּאמַר: "קָנָה אֶת אִשְׁתּוֹ"; וְכָל הַמִּקְנָה לֹא־שָׁתָה, נִכְנָסָה בּוֹ רֵיחַ טְהוֹרָה. וְלֹא יִקְנָה לָהּ לֹא מִתּוֹךְ שְׁחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קִלּוֹת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׁיחָה בְּטֵלָה, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, וְלֹא לְהַטִּיל עָלֶיהָ אֵימָה; וְאִם עֶבֶר וְקָנָה לָהּ בְּפָנֶי עַדִּים מִתּוֹךְ אֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הִרִי זֶה קִנּוּי.

יט. אֵין רֹאִי לַקֶּפֶץ וְלִקְנוֹת בְּפָנֶי עַדִּים תַּחֲלָה, אֲלֹא בֵּינוּ לְבִינָה בְּנִחַת וּבְדֶרֶךְ טְהוֹרָה וְהִזְהָרָה, כְּדִי לְהַדְרִיכָה בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָה, וְלִהְיוֹת הַמִּכְשׁוֹל. וְכָל שֶׁאֵינּוּ מִקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וּמִזְהִינִן, וּפּוֹקֵד [בּוֹדֵק] דְּבָרֵיהֶם תָּמִיד, עַד שֶׁיַּעֲדֶה שֶׁהֵם שְׁלָמִים מִכָּל חֹטֵא וְעוֹן - הִרִי זֶה חֹטֵא, שֶׁנֹּאמַר: "וְיַעֲדֶה פִּי שְׁלֹם אֶהְיֶה [אִישְׁתָּר]; וּפְקַדְתָּ נֶדֶךְ [בֵּיתְךָ], וְלֹא תִחַטֵּא".

כ. בְּרִיךְ הַמִּקְנָה דְּסִיעֵן. נִגְמַר סֶפֶר רִבְעִי, בְּעִזְרַת שְׂדֵי. וּמִנֵּן פְּרָקִים שֶׁל סֶפֶר זֶה - שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים: הַלְכוֹת אִישׁוֹת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת יָבוֹם וְחִלּוּצָה - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הַלְכוֹת נִעְרָה בְּתוּלָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים; הַלְכוֹת שׁוֹטָה - אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

יום חמישי כ' שבט ה'תש"ע

בְּשֵׁם ה' אֵל עֹלָם.

פְּעָמֵי הֵכֵן בְּאִמְרַתְךָ, וְאֵל תִּשְׁלַט בִּי כָּל אֶנּוּ.

סֵפֶר חֲמִישִׁי וְהוּא סֵפֶר קִדְּשָׁה

הַלְכוֹתָיו שֶׁלֵּשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִּיאָה, הַלְכוֹת מִאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, הַלְכוֹת שְׁחִיטָה.

הַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִּיאָה

יֵשׁ בְּכָלֶלן שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) שְׁלֹא לְבֹא עַל הָאִם; (ב) שְׁלֹא לְבֹא עַל אִשְׁתְּ אָב; (ג) שְׁלֹא לְבַעַל אַחֻת; (ד) שְׁלֹא לְבַעַל בֵּת אִשְׁתְּ אָב; (ה) שְׁלֹא לְבַעַל בֵּת הֵבֵן; (ו) שְׁלֹא לְבַעַל בֵּת; (ז) שְׁלֹא לְבַעַל בֵּת הַבֵּת; (ח) שְׁלֹא

מִעוּבָד, אֲלֹא בְּמִגְלַת סֶפֶר [עוֹר מִעוּבָד], שֶׁנֹּאמַר: "בִּסְפָּר"; וְאִם כְּתֻבָּה עַל גִּיר אוֹ דִּפְתָּרָא, פְּסוּלָה.

ט. "וְכָתַב הַכֹּהֵן" - הָא לְמִדַּת שָׁאֵם כְּתֻבָּה יִשְׂרָאֵל אוֹ כֹהֵן קָטָן, פְּסוּלָה. אֵינּוּ כּוֹתֻבָּה לֹא בְּקִמּוֹס [שׁוּרף אֵילָן], וְלֹא בְּקַלְקִנְתוֹס [חֻמְצַת נְחוּשֶׁת], וְלֹא בְּכָל דְּבָר שֶׁרְשׁוּמוֹ נִכָּר וְעוֹמֵד - אֲלֹא בְּדִין שֶׁאֵין בּוֹ קַלְקִנְתוֹס, שֶׁנֹּאמַר: "וְכָתַב וּמָחָה", כְּתָב שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַמְחִית; וְאִם כְּתָב בְּדָבָר הַמְתָּקִים [שֶׁאֵינוֹ נִמְחָה], פְּסוּלָה.

י. נִשְׁאָר בְּמִגְלָה רֶשֶׁם כְּתָב נִכָּר - פְּסוּלָה, עַד שֶׁיִּמְחַק יָפֶה יָפֶה. כְּתָב אוֹת אַחַת וּמְחָקָה, וְחִזּוֹר וְכָתַב אוֹת שְׁנִיָּה וּמְחָקָה, עַד שֶׁהִשְׁלִים - פְּסוּלָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה כְּלָה כְּתוּבָה.

יא. כְּתֻבָּה שְׁלֹא לְשִׁמָּה, אוֹ שֶׁמְחָקָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה - פְּסוּלָה. כְּתָב שְׁתֵּי מִגְלוֹת לְשִׁמָּה סוּטוֹת, וּמְחָקֵן לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד, אוֹ לְתוֹךְ שְׁנֵי כּוֹסוֹת וְעֶרְבָן בְּכוֹס אֶחָד, וְהִשְׁקָה לְשִׁמָּה - פְּסוּלָה, שְׁכָּל אַחַת לֹא שֶׁתָּה מְגַלְתָּה. מְחָקֵן לְשִׁמָּה כּוֹסוֹת וְעֶרְבָן, וְחִזּוֹר וְחִלְקֵן לְשִׁמָּה כּוֹסוֹת - לֹא יִשְׁקָה אוֹתָן; וְאִם הִשְׁקָה, כְּשֶׁר. נִשְׁפָּכוּ הַמַּיִם - הִרִי זֶה כּוֹתֵב מְגַלָּה אַחֲרָה, וּמִבִּיא מִיָּם אַחֲרִים. נִשְׁפָּכוּ וְנִשְׁתַּמֵּר מִקֵּן - לֹא יִשְׁקָה אֶת הַשָּׂאֵר; וְאִם הִשְׁקָה, כְּשֶׁר.

יב. מִי שׁוֹטָה שְׁלָנּוּ [עֶבֶר עֲלֵיהֶם לִילָה], נִפְסָלִין בְּלִינָה. הַקִּדִּים עֶפֶר לַמַּיִם, פְּסִל. לֹא הִיָּה שֵׁם עֶפֶר בְּהִכָּל - מִבִּיא עֶפֶר מִבְּחוּץ, וּמִנִּיחוֹ בְּהִכָּל, וְלֹקֵחַ מִמֶּנּוּ, וְנוֹתֵן עַל פְּנֵי הַמַּיִם; וְאֵינּוּ מִבִּיא אֶפֶר [שׁוּרִפָּה], אָבֵל מִבִּיא רִקְבוּבִית [יורק רִקּוּב] שֶׁהִיא כְּעֶפֶר.

יג. וְלֹא יִחַפֵּר בְּקִרְדֵּם בְּהִכָּל יוֹצִיא עֶפֶר, שֶׁנֹּאמַר: "אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן"; וְאִם חִפֵּר וְהוֹצִיא עֶפֶר, כְּשֶׁר.

יד. הַקְּרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחֵר כֹּף הִשְׁקָה - כְּשֶׁרָה. נִטְמָאת מִנְחָתָה קִדֵּם שֶׁיִּנְחָנָה בְּכָלִי שֶׁרֶת - הִרִי זֶה תַּפְּדָה כְּכָל הַמִּנְחָתוֹ שֶׁנִּטְמָאוּ קִדֵּם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי שֶׁרֶת, וְיִבִּיא מִנְחָה אַחֲרָה. נִטְמָאת הַמִּנְחָה אַחֵר שֶׁקִּדְּשָׁה בְּכָלִי שֶׁרֶת - הִרִי זֶה תִּשְׁוֹרֵף. וְכֵן אִם אָמְרָה 'טִמְאָה אֲנִי' קִדֵּם שֶׁתִּקְדַּשׁ הַמִּנְחָה, אוֹ שֶׁאָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה', אוֹ שְׁלֹא רָצָה בַּעֲלָהּ לְהִשְׁקוֹתָהּ, אוֹ שֶׁבָּאוּ עֲדֵי טִמְאָה, אוֹ שֶׁמָּתָה הוּא, אוֹ שֶׁמָּתָה הִיא - הִרִי הַמִּנְחָה כְּלָה נִשְׁרָפָה; וְאִם אִרְע אֶחָד מֵאֵלֶּה אַחֵר שֶׁקָּרַב הַקִּמָּץ, אֵין הַשִּׁירִים נֹאכְלִין.

טו. הִיָּה בַּעֲלָה כֹהֵן - אֵין שִׁירֵי מִנְחָתָה נֹאכְלִין, מִפְּנֵי שִׁישׁ לְבַעַל חֶלֶק בָּהּ; וְאֵינָה עוֹלָה כְּלָה לְאִשִּׁים מִמִּנְחַת זִכְרִי כֹהֵנָה, מִפְּנֵי שִׁישׁ לָהּ חֶלֶק בָּהּ; אֲלֹא הַקִּמָּץ קָרַב לְעֲצָמוֹ, וְשִׁירִים מִתְּפָזְרִין עַל בֵּית הַדָּשֵׁן. נִמְצָאוּ עֲדִיָּה [שֶׁהִעִידוּ שֶׁנִּסְתַּרְהָ] זֹמָמִין, מִנְחָתָה תִּצָּא לְחִלּוּן.

טז. הַמִּקְנָה לֹא־שָׁתָה עַל יְדֵי אֲנָשִׁים הַרְבֵּה [אֵל תִּסְתַּרֵּי עִם פְּלוּנִי וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי], וְנִסְתַּרְהָ עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן - הִרִי זֶה מִבִּיא מִנְחָה אַחַת עַל יְדֵי [בִּשְׁבִּיל] כָּלן כְּשֶׁמִּשְׁקָה אוֹתָהּ, שֶׁנֹּאמַר: "מִנְחַת קִנְאוֹת" - מִנְחָה אַחַת לְקִנּוּיֵין הַרְבֵּה.

יז. יֵשׁ לְבַעַל לְגַלְגֵּל עָלֶיהָ [לְכַלּוֹל] בְּשְׁבוּעָה, שְׁלֹא זִנְתָה עִם אִישׁ זֶה שֶׁקָּנָה לָהּ בּוֹ, וְלֹא עִם אִישׁ אַחֵר, וְשְׁלֹא זִנְתָה תַּחַתּוֹ מִשְׁנִתְאָרְסָה קִדֵּם שֶׁתִּנְשָׂא, וְלֹא אַחֵר שֶׁנִּשְׁאָת; אָבֵל אֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁלֹא זִנְתָה קִדֵּם הָאֲרוּסִין, וְלֹא אַחֵר

ז. וישאר העריות כלן בכרת בלבד, ואין בהן מיתת בית דין; לפיכך, אם היו שם עדים והתראה - בית דין מלקין אותן; שכל חייבי כרתות לוקין.

ח. הבא על אחת מחייבי לאוין במזיד - הוא לוקה והיא; בשוגג - פטורין מכלום. והבא על אחת מן השניות [איסורי עריות בדרכה שניה, מדרבנן] במזיד - מפין אותו מפת מרדות מדבריהם. אבל הבא על אחת מחייבי עשה, אינו לוקה; ואם הכו אותו בית דין מפת מרדות כדי להרחיק מן העברה, הרשות בידם.

ט. אגוס פטור מכלום - מן המלקות, ומן הקרבן, ואין צריך לומר מן המיתה; שנאמר: "ולנערה לא תעשה דבר". במה דברים אמורים? בשנאגוס הנכעל; אבל הבועל - אין לו אנס, שאין קשוי [של האבר] אלא לדעת. ואשה שתחלת ביאתה באנס וסופה ברצון - פטורה מכלום; שמשתתחיל לבועל באנס, אין בידה שלא תרצה, שיצור האדם וטבעו כופה אותו לרצונו.

י. המכניס ראש העטרה בלבד - הוא הנקרא 'מערה', מלשון "את מקורה הערה"; והמכניס כל האבר, הוא הנקרא 'גומר'. וכל הביאות האסורות, אחד המערה ואחד הגומר, ואף על פי שלא הוציא שכבת זרע, ואף על פי שפרש ולא גמר; כיון שהכניס ראש העטרה - נתחייבו שניהן מיתת בית דין, או כרת, או מלקות, או מפת מרדות. ואחד הבא על האשה כדרכה, ואחד הבא עליה שלא כדרכה, משערה בה - יתחייבו שניהן מיתה, או כרת, או מלקות, או מפת מרדות; בין שהיו שוכבין, בין שהיו עומדין - על הכנסת העטרה הוא החיוב.

יא. כל הבא ביאה אסורה בלא קשוי, אלא שהיה האבר שלו מדלדל כמו אבר המתים, כגון החולים, או מי שנולד כף, כגון סריס חמה [מלידה] - אף על פי שהכניס את האבר בידו - אינו חייב לא כרת ולא מלקות, ואין צריך לומר מיתה; שאין זו ביאה. אבל פוסל הוא מן התרומה, ובית דין מפין את שניהן מפת מרדות.

יב. הבא על ערוה מן העריות כמתעסק [=בלי כוונה], אף על פי שאין פונתו לכף - חייב; וכן בחייבי לאוין ובשניות. אבל הבא על ערוה מן העריות והיא מתה - פטור מכלום; ואין צריך לומר בחייבי לאוין שהוא פטור. והבא על הטורפה [פגוע באבריו הפנימיים שמיתתו קרובה], או ששכב עם בהמה טרפה - חייב; חי הוא, אף על פי שסופו למות מחלי זה; ואפלו שחט בה שני סימנין ועדין היא מפרקסת - הבא עליה חייב, עד שתמות, או עד שיתזו את ראשה.

יג. כל אשה אסורה מאלו, אם היתה בת שלש שנים ויום אחד ומעלה - גדול הבא עליה חייב מיתה או כרת או מלקות; והיא פטורה מכלום, אלא אם כן היתה גדולה. ואם היתה פחותה מזה - הרי שניהן פטורין, שאין ביאתה ביאה. וכן אשה גדולה שבה עליה קטן - אם היה בן תשע שנים ויום אחד ומעלה - היא חייבת כרת, או מיתה, או מלקות; והוא פטור. ואם היה בן תשע שנים ולמטה, שניהן פטורין.

לשא אשה ובתה; (ט) שלא לשא אשה ובת בנה; (י) שלא לשא אשה ובת בתה; (יא) שלא לבועל אחות אב; (יב) שלא לבועל אחות אם; (יג) שלא לבועל אשת אחי האב; (יד) שלא לבועל אשת הבן; (טו) שלא לבועל אשת אח; (טז) שלא לבועל אחות אשתו; (יז) שלא לשכב עם בהמה; (יח) שלא תביא אשה בהמה עליה; (יט) שלא לשכב עם זכר; (כ) שלא לגלות ערות אב; (כא) שלא לגלות ערות אחי האב; (כב) שלא לבועל אשת איש; (כג) שלא לבועל נדה; (כד) שלא להתחתן בגוים; (כה) שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'; (כו) שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל ה'; (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא בקהל ה'; (כח) שלא יבוא ממזר בקהל ה'; (כט) שלא יבוא סריס בקהל ה'; (ל) שלא לסרס זכר, אפלו בהמה חיה ועוף; (לא) שלא ישא כהן גדול אלמנה; (לב) שלא יבעל כהן גדול אלמנה, אפלו בלא נשואין; (לג) שישא כהן גדול בתולה בגערותה; (לד) שלא ישא כהן גרושה; (לה) שלא ישא זונה; (לו) שלא ישא חללה; (לז) שלא יקרב אדם לאחת מכל העריות, ואף על פי שלא בעל. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות אסורי ביאה פרק א

א. הבא על אחת מכל העריות במזיד - חייב כרת, שנאמר: "כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה - ונגרתו הנפשות העושות מקרב עמם", שניהם הבועל והנבעלת; ואם היו שוגגין - חייבין תשאת קבועה. ויש מן העריות שהיא במיתת בית דין, יתר על הכרת השנה בכלן.

ב. אותן העריות שיש בהן מיתת בית דין - אם היו שם עדים והתראה, ולא פרשו ממעשיהן - ממיתין אותן מיתה האמורה בהן.

ג. ואפלו היה העובר תלמיד חכמים - אין ממיתין ולא מלקין, עד שתהיה שם התראה; שלא נתנה התראה בכל מקום, אלא להבחין בין שוגג למזיד.

ד. העריות שיש בהן מיתת בית דין - מהן שמייתתן בסקילה, ומהן בשרפה, ומהן בחנק. ואלו שמייתתן בסקילה: הבא על אמו, ועל אשת אביו, ועל אשת בנו, והיא הנקראת 'כלתו', והשוכב עם זכר, והשוכב עם בהמה, והאשה המביאה את הבהמה עליה.

ה. ואלו הן העריות שמייתתן בשרפה: הבא על בת אשתו בחייה אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה, ועל אם אשתו, ועל אם אמה, ועל אם אביה, והבא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו.

ו. אין לה ערוה בחנק, אלא אשת איש בלבד - שנאמר: "מות יומת הנאף והנאפת"; ומיתה האמורה בתורה סתם, היא חנק. ואם היתה בת כהן - היא בשרפה ובועלה בחנק, שנאמר: "ובת איש כהן כי תחל לזנות.. באש תשרף". ואם היתה נערה מארסה - שניהם בסקילה, שנאמר: "כי יהיה נערה בתולה מארשה.. וסקלתם אתם באבנים". וכל מקום שנאמר בתורה: "מות יומתו דמיהם בם", הרי הן בסקילה.

אָביו ומִפֶּה אָביו שְׁיוּמָה - וּמִנֵּין לָנוּ רֵאִיָּה בְּרוּרָה שְׁנָה אָביו? אֵלָּא בַּחֲזָקָה; כִּי שָׂאָר הַקְּרוּבִים בַּחֲזָקָה.

כא. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינַת הַיָּם, הוּא אוֹמֵר: 'אֲשֶׁתִּי', וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'בַּעֲלִי' - אִם הַחֲזָקָה בַּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁהִיא אֲשֶׁתּוֹ, הוֹרְגִין עָלֶיהָ; אֲבָל בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין הוֹרְגִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֲשֶׁת אִישׁ.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁהַחֲזָקָה נִדָּה בְּשִׁכּוּנוֹתֶיהָ, בַּעֲלָהּ לֹקָה עָלֶיהָ מִשּׁוּם נִדָּה. הַמִּקְנָא לְאֲשֶׁתּוֹ, וְנִסְתָּרָה, וּבָא עַד אֶחָד וְהָעִיד שְׁנִטְמָא, וְהִיא בַּעֲלָה כֹהֵן, וּבָא עָלֶיהָ אַחֵר כִּי - הָרִי זֶה לֹקָה עָלֶיהָ מִשּׁוּם זִנָּה; אִף עַל פִּי שֶׁעָקַר הָעֲדוּת בְּעַד אֶחָד, כִּכָּר הַחֲזָקָה בּוֹ זִנָּה.

כג. הָעָב שֶׁאָמַר: 'בִּתִּי זֹאת מְקַדָּשֶׁת הִיא לְזֶה', אִף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן וְתַנְשֵׂא לוֹ - אִם זִנָּת, אֵינָה נִסְקָלֶת עַל פִּי, עַד שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם עֲדִים שְׁנֹתָאָרְסָה בִּפְנֵיהֶם. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: 'מְקַדָּשֶׁת אֲנִי' - אֵינָה נִתְּרָגֶת עַל פִּיהָ, עַד שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם עֲדִים אוֹ תַחֲזֹק.

יום שישי כ"א שבט ה'תש"ע

הלכות אסורי ביאה פרק ב

א. אֲשֶׁת אָבִיו, וְאֲשֶׁת בְּנוֹ, וְאֲשֶׁת אַחִיו, וְאֲשֶׁת אַחִי אָבִיו - אַרְבַּעַתָּן עֲרוּהָ עָלָיו לְעוֹלָם, בֵּין מִן הָאֲרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשְׁוֵאִין, בֵּין בְּחַיֵּי בַּעֲלִיהֶן בֵּין אַחֵר מִיתַת בַּעֲלִיהֶן, חוּץ מֵאֲשֶׁת אַחִיו שֶׁלֹּא הֵנִיחַ בָּן, בֵּין שְׁנֵתָאָרְסוֹ. וְאִם בָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, חֵיב שְׂתִים: מִשּׁוּם שָׂאָר בֶּשֶׁר, וּמִשּׁוּם אֲשֶׁת אִישׁ; שֶׁהֵרִי שְׁנֵיהֶם הָאֲסוּרִין בְּאֵין כְּפֹאֶת.

ב. לְפִיכָף, הֵבֵא עַל אִמּוֹ שֶׁהִיא אֲשֶׁת אָבִיו - חֵיב שְׂתִים; בֵּין בְּחַיֵּי אָבִיו, בֵּין אַחֵר מִיתַת אָבִיו, אַחַת מִשּׁוּם אִמּוֹ וְאַחַת מִשּׁוּם אֲשֶׁת אָבִיו. אֶחָד אַחִיו מֵאָבִיו אוֹ אַחִיו מֵאִמּוֹ, בֵּין מִן הַנִּשְׁוֵאִין בֵּין מִזְנוּת - אֲשֶׁתוֹ עֲרוּהָ עָלָיו; אֲבָל אֲשֶׁת אַחִי אָבִיו מִן הָאֵם, הָרִי הִיא שְׁנֵי כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ. וְאֶחָד אַחֲתוֹ מֵאָבִיו אוֹ מֵאִמּוֹ, בֵּין מִן הַנִּשְׁוֵאִין בֵּין מִזְנוּת - כְּגוֹן שֶׁזִּנְתָה אִמּוֹ אוֹ אָבִיו עִם אַחֲרִים, וְהִתָּה לוֹ אַחֲתוֹ מִזְנוּת - הָרִי זֶה עֲרוּהָ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹלֶדֶת בֵּית, אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ".

ג. בֵּית אֲשֶׁת אָבִיו שֶׁהִיא אַחֲתוֹ - הִיא הָעֲרוּהָ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲרוֹת בֵּית אֲשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ"; אֲבָל אִם נִשָּׂא אָבִיו אִשָּׁה, וְהִתָּה לָּהּ בֵּית מֵאִישׁ אַחֵר - הָרִי הַבֵּית מִתָּרַת לוֹ, שֶׁאֵין זֶה מוֹלֶדֶת אָבִיו. וְהִלָּל מִשּׁוּם אַחֲתוֹ הוּא חֵיב עָלֶיהָ, וְלִמָּה נֶאֱמַר "בֵּית אֲשֶׁת אָבִיךָ"? לְחֵיב עָלֶיהָ אִף מִשּׁוּם זֶה.

ד. לְפִיכָף, הֵבֵא עַל אַחֲתוֹ שֶׁהִיא בֵּית נִשְׁוֹאָת אָבִיו - חֵיב שְׂתִים: אַחַת מִשּׁוּם "עֲרוֹת אַחֲתֶךָ", וְאַחַת מִשּׁוּם "עֲרוֹת בֵּית אֲשֶׁת אָבִיךָ". אֲבָל אִם אָנֹס אָבִיו אִשָּׁה אוֹ פֶּתָה אוֹתָהּ, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּית, וּבָא עָלֶיהָ - אֵינוֹ חֵיב אֵלָּא מִשּׁוּם אַחֲתוֹ בְּלִבָּד, שֶׁאֵין בֵּית הָאֲנוּסָה בֵּית אֲשֶׁת אָבִיו.

ה. אַחֲתוֹ אִמּוֹ, בֵּין אַחֲתָהּ מֵאָבִיהָ בֵּין אַחֲתָהּ מֵאִמָּהּ, בֵּין מִן הַנִּשְׁוֵאִין בֵּין שֶׁהִתָּה אַחֲתָהּ מִזְנוּת - הָרִי זֶה עֲרוּהָ עָלָיו מִשּׁוּם אַחֲתוֹ אִם; וְכֵן אַחֲתוֹ אָב, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָעָב, בֵּין מִן הַנִּשְׁוֵאִין בֵּין מִזְנוּת - הָרִי זֶה עֲרוּהָ עָלָיו מִשּׁוּם אַחֲתוֹ אָב.

יד. הֵבֵא עַל הַזְכוּר, אוֹ הֵבֵא זְכוּר עָלָיו - בֵּין שֶׁהֲעִירָה, אִם הָיָה שְׁנֵיהֶן גְּדוּלִים, נִסְקָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת זָכָר לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה", בֵּין שֶׁהִיא בּוֹעֵל אוֹ נִבְעֵל. וְאִם הָיָה קָטָן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וּמִעֲלָה - זֶה שֶׁבָּא עָלָיו אוֹ הֵבִיאוֹ עַל עֲצָמוֹ, נִסְקָל; וְהַקָּטָן, פְּטוּר. וְאִם הָיָה הַזְכוּר בֶּן תִּשְׁעֵי אוֹ פָּחוֹת, שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין; וְרֵאוּי לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת הַגְּדוֹל מִכַּת מִרְדּוֹת, לְפִי שֶׁשָּׁכַב עִם זְכוּר, וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכָּן תִּשְׁעֵי.

טו. אֶחָד הֵבֵא עַל הַזְכוּר, אוֹ הֵבֵא עַל אַנְדְּרוֹגִינוֹס [עַם סִימְנִי זָכָר וְנִקְבָּה] דֶּרֶךְ זְכוּרוֹתוֹ - וְאִם בָּא עָלָיו דֶּרֶךְ נִקְבוּתוֹ, פְּטוּר. וְהַטְּמָטוּם, סָפֵק שֶׁכָּף הֵבֵא עַל הַטְּמָטוּם, אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס דֶּרֶךְ נִקְבוּתוֹ - מִכָּן אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת. וְהָאֲנְדְּרוֹגִינוֹס מִתָּר לִשְׂאֵל אִשָּׁה.

טז. הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה, אוֹ שֶׁהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו - שְׁנֵיהֶן נִסְקָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתֶךָ"; בֵּין שֶׁרָבָעָה, בֵּין הֵבִיאָה עָלָיו. וְאֶחָד בְּהֵמָה וְאֶחָד חִיָּה וְעוֹף - הַכֹּל בִּסְקִילָה; וְלֹא חֶלֶק כְּתוּב בְּהֵמָה בֵּין גְּדוּלָה לְקִטְנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל בְּהֵמָה" - אֲפֹלוּ בְיוֹם לְדָתָהּ, הֵבֵא עָלֶיהָ בֵּין בְּדֶרֶכָהּ בֵּין שְׁלֹא בְּדֶרֶכָהּ, בֵּין שֶׁהֲעִירָה בָּהּ אוֹ הֲעִירָה בּוֹ - חֵיב.

יז. קָטָן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ הֵבִיאָה עָלָיו - הִיא נִסְקָלֶת עַל יָדוֹ, וְהוּא פְּטוּר; הָיָה בֶּן תִּשְׁעֵי אוֹ פָּחוֹת, אֵין סוֹקְלִין אֶת הַבְּהֵמָה. וְכֵן קִטְנָה בֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיאָה בְּהֵמָה אוֹ חִיָּה עָלֶיהָ - בֵּין בְּהֵמָה גְּדוּלָה בֵּין בְּהֵמָה קִטְנָה, בֵּין שֶׁהֲעִירָה בָּהּ הַבְּהֵמָה, בֵּין בְּדֶרֶכָהּ בֵּין שְׁלֹא בְּדֶרֶכָהּ - הַבְּהֵמָה נִסְקָלֶת, וְהִיא פְּטוּרָה. וְאִם הִתָּה גְּדוּלָה, שְׁנֵיהֶן נִסְקָלִין; וְאִם הִתָּה מִכַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלִמָּטָה, אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקָלֶת.

יח. וְכֵן הַשּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה בְּשִׁנְגָּה, וְהָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ בְּשִׁנְגָּה - אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקָלֶת עַל יָדוֹ, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוּלָּה. כָּל הָעֲרִיּוֹת כָּלן שֶׁהִיא אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַקָּטָן פְּטוּר, וְהַגְּדוֹל חֵיב כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ. אֶחָד עַר וְאֶחָד יֶשֶׁן - הַיֶּשֶׁן פְּטוּר. אֶחָד מְזִיד וְאֶחָד שׁוֹגֵג - הַמְּזִיד חֵיב, וְהַשּׁוֹגֵג מִבִּיא קֶרֶבֶן. אֶחָד אָנוּס וְאֶחָד בְּרִצּוֹן - הָאָנוּס פְּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ.

יט. וְאֵין הָעֲדִים נִזְקָקִין לְרֵאוּת הַמִּנְאָפִין שֶׁהֲעִירוּ זֶה בְּזֶה וְהַכְּנִים כְּמִכְחֹל בְּשׁוֹפְרָת - אֵלָּא מִשִּׁירָאוֹ אוֹתָן דְּבוֹקִין זֶה בְּזֶה דֶּרֶךְ כָּל הַבּוֹעֲלִין, הָרִי אֵלוֹ נִתְּרָגִין בְּרֵאוּתָהּ זֶה; וְאֵין אוֹמְרִין: 'שְׂמָא לֹא הֲעִירָה', מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָת צוּרָה זֹאת שֶׁהֲעִירָה. **כ.** מִי שֶׁהֲחֹזֵק בְּשָׂאָר בֶּשֶׁר [לְקָרוֹב] - דָּגִין בּוֹ עַל פִּי הַחֲזָקָה, אִף עַל פִּי שֶׁאֵין שֵׁם רֵאִיָּה בְּרוּרָה שְׁנָה קְרוֹב; וּמִלְקִין וְשׁוֹרְפִין וְסוֹקְלִין וְחוֹנְקִין עַל חֲזָקָה זֹאת. בֵּיצֵד? הָרִי שֶׁהֲחֹזֵק שָׂאָר אַחֲתוֹ אוֹ בֵּיתוֹ אוֹ אִמּוֹ, וּבָא עָלֶיהָ בְּעֵדִים - הָרִי זֶה לֹקָה אוֹ נִשְׂרָף אוֹ נִסְקָל; וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵין שֵׁם רֵאִיָּה בְּרוּרָה שְׁנָה זֶה הִיא אַחֲתוֹ, אוֹ אִמּוֹ, אוֹ בֵּיתוֹ - אֵלָּא בַּחֲזָקָה בְּלִבָּד. וּמִעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאָת לִירוּשָׁלַיִם, וְתִיגוֹק מִרְכָּב לָהּ עַל כְּתֹפֶה, וְהִגְדִּילָתוֹ בַּחֲזָקָתָה שֶׁהוּא בָּנָה, וּבָא עָלֶיהָ, וְהֵבִיאוּהָ לְבֵית דִּין וְסָקְלוּהָ. רֵאִיָּה לְדִין זֶה, מִה שֶׁדָּגָה תוֹרָה מִמְּקַלָּל

יום שבת קודש כ"ב שבט ה'תש"ע**הלכות אסורי ביאה פ"ק ג**

א. הבא על אשת קטן, אפילו היתה זכמה שבא עליה בן תשע שנים ויום אחד - הרי זה פטור; וכן הבא על אשת חרש ושוטה, ואשת טמטום ואנדרוגינוס, ועל החרשת והשוטה אשת הפקח, ועל אשה שהיא מקדשת בספק או מגרשת בספק - כלן פטורין. ואם היו מזידין, מפין אותן מכת מרדות.

ב. הבא על קטנה אשת הגדול - אם קדשה אביה, הרי זה בחנק; והיא פטורה מכלום, ונאסרה על בעלה כמו שבארנו בהלכות שוטה. ואם היא בת מאו, מפין אותה מכת מרדות; והיא מתרת לבעלה, ואפילו היה כהן.

ג. בת כהן שזנתה כשהיא אשת איש - בין שהיה בעלה כהן בין שהיה ישראל, ואפילו היה בעלה ממזר או נתין [ומ' אומות שישבו בא"י] או שאר מחיבי לאוין - הרי זה בשרפה, שנאמר: "ובת איש כהן, כי תחל לזנות.. באש תשרף"; ובעלה בחנק. וכן בת ישראל אשת כהן בחנק, כדין כל אשת איש.

ד. הבא על נערה מארשה, שניהן בסקילה. ואינן חייבין סקילה עד שתהיה נערה בתולה מארשה, והיא בבית אביה; היתה בוגרת, או שנכנסה לחפה אף על פי שלא נבעלה, אפילו מסרה האב לשלוחי הבעל וזנת בדרך - הרי זה בחנק. ה. והבא על קטנה מארשה בבית אביה - הוא בסקילה, והיא פטורה. ונערה מארשה בת כהן שזנת, בסקילה.

ו. באו עליה עשרה, והיא בתולה ברשות אביה, זה אחר זה - הרי הראשון בסקילה, וכלן בחנק. במה דברים אמורים? שבאו עליה בדרך; אבל אם באו עליה שלא בדרך - עדן היא בתולה, וכלן בסקילה.

ז. נערה מארשה שהיתה משחררת או גיורת - אף על פי שנשתחררה או נתגירה והיא פחותה מבת שלש שנים, הרי זה בחנק ככל אשת איש.

ח. דין חדש יש במוציא שם רע, ומה הוא החדוש? שאם נמצא הדבר אמת, וכאז עדים שזנתה כשהיתה נערה מארשה, ואף על פי שזנתה אחר שיצאת מבית אביה, ואפילו זנתה אחר שנכנסה לחפה קדם בעילת הבעל - סוקלין אותה על פתח בית אביה; אבל שאר נערוֹת מארשות שלא היה להן דין הוצאת שם רע, שזנו מאחר שיצאו מבית האב - הרי הן בחנק כמו שבארנו. הא למדת, שבאשת איש שלש מיתות: יש אשת איש שהיא בחנק, ויש אשת איש שהיא בשרפה, ויש אשת איש שהיא בסקילה.

ט. והיכן סוקלין את נערה מארשה שזנתה? אם זנת בבית אביה - אף על פי שלא העידו עליה העדים אלא אחר שבאה לבית חמיה ונשאת, הרי זה נסקלת על פתח בית אביה; זנת בבית חמיה קדם שימסר אותה האב - אף על פי שהעידו עליה אחר שחזרה לבית אביה, הרי זה נסקלת על פתח שער העיר ההיא.

י. הבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת - אותה הבת עונה עליו משום בתו; ואף על פי שלא נאמר בתורה 'ענות בתך לא תגלה', מאחר שאסר בת הבת, שתק [הכתוב] מן הבת; ואסורה מן התורה, ואינו מדברי סופרים; לפיכך הבא על בתו מנשואתו - חייב שמים, משום בתו ומשום ערות אשה ובתה.

ז. כיון שקדש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים, וכל אחת מהן עונה עליו לעולם, בין כנס [לחופה] בין גרש, בין בחיי אשתו בין לאחר מותה; ואלי הן: אמה, ואם אמה, ואם אביה, ובתה, ובת בתה, ובת בנה. ואם בא על אחת מהן בחיי אשתו, שניהן נשרפין. ח. ואם בא עליה לאחר מיתת אשתו - הרי אלו בכרת, ואין בהן מיתת בית דין, שנאמר: "באש ישרפו אותו ואתהן" - בזמן ששתייהן קיימות, שהן אשתו וזו שבא עליה, הרי הוא והעונה נשרפין; ובזמן שאין שתייהן קיימות, אין שם שרפה.

ט. וכן אחות אשתו, עונה עליו עד שתמות אשתו; בין אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנשואין בין אחותה מזנות - הרי זה עונה עליו.

י. עבר ונאף עם אחת משבע נשים אלו, בין בשגגה בין בודון - אף על פי שהוא והנאפֶת במיתת בית דין או בכרת, לא נאסרה אשתו עליו; חוץ מאחות ארוסתו, שהיא אסרת אשתו עליו, כמו שבארנו בהלכות גרושין.

יא. הבעל אשה דרך זנות - לא נאסרו עליו קרובותיה, שהן השבע נשים שאמרנו. אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לשא אחת משבע נשים קרובותיה, כל זמן שהזונה קיימת - מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן, והוא מתניח עמה, ולבו גס בה, ויבוא לידי עברה שיבעל העונה; ולא עוד, אלא אפילו נטען על אשה - הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה, עד שתמות זו שנטען עליה. ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותיה, לא יוציא.

יב. מי שנטען על ערוה, או שיצא לו שם רע עמה - לא ידור עמה במבוי אחד, ולא יראה באותה השכונה. ומעשה באחד שהיו מרגינין אחריו עם חמותו, והכו אותו חכמים מכת מרדות מפני שעבר על פתח ביתה.

יג. הבא על אשה ובתה דרך זנות, או על אשה ואחותה, וכיוצא בהן - הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות; שאין נעשוֹת ערוה זו עם זו אלא בנשואין, לא בזנות. וכן אם אנס אביו או בנו או אחיו או אחי אביו אשה, או פתה אותה - הרי זה מתרת לו, וישאנה; שלא נאמר אלא "אשת", ואין כאן אישות.

יד. אביו או בנו שנשא אשה - הרי זה מתר לשא בתה או אמה, כמו שבארנו. ומתר לאדם לשא אשת בן אחיו; ונושא אדם אשה ובת אחותה, או בת אחיה כאחת. ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו, והוא הדין לבת אחיו, שנאמר: "ומבשרך לא תתעלם".

בהלכות אישות.

יד. ביאת שפחה זו, משנה מכל ביאות אסורות שבתורה – שהרי היא לוקה, שנאמר: "בקרית תהיה"; והוא חייב קרבן אשם, שנאמר: "והביא את אשמו". אחד שוגג אחד מזיד בשפחה חרופה מביא אשם; והבא עליה ביאות הרבה, בין בזדון בין בשגגה – מביא אשם אחד. אבל היא חייבת מלקות על כל ביאה וביאה, אם היתה מזידה, כשאר חייבי לאוין.

טו. המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו – פטור, עד שיגמר ביאתו. ואינו חייב אלא על הגדולה, הבעולה, המזידה, ובכרונה; אבל אם היתה קטנה, או שלא היתה בעולה, או שהיתה שוגגת או אנוסה או ישנה – פטור. וכן אם בא עליה שלא כדרךה, פטור – שבשפחה חרופה לא השוה ביאה כדרךה לביאה שלא כדרךה, שנאמר: "שכבת זרע". אבל כשאר ביאות, לא חלק בין ביאה לביאה, שנאמר: "משכבי אשה", מגיד הפתוב ששני משכבות לאשה.

טז. כל מקום שאמרנו בשפחה חרופה שהוא פטור – הוא פטור מן הקרבן, והיא פטורה מן המלקות; אבל מכין אותן מפת מרדות מדבריהם, אם היו שניהן מזידין וגדולים.

יז. בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה – היא לוקה, והוא מביא קרבן; והוא שתהיה גדולה ובעולה ובכרונה, כמו שבארנו – שאין האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות, שנאמר: "בקרית תהיה והביא את אשמו".

י. באו העדים אחר שבגרה, או אחר שבעלה בעלה – אף על פי שהעידו שזנתה בבית אביה כשהיתה נערה, הרי זו נסקלת בבית הסקילה.

יא. היתה הורתה שלא בקדשה, ולדתה בקדשה – נסקלת על פתח שער העיר. כל מי שמצותה לסקל אותה על פתח שער העיר – אם היתה עיר שרבה גויים, סוקלין אותה על פתח בית דין. וכל מי שמצותה לסקל אותה על פתח בית אביה – אם לא היה לה אב, או שהיה לה אב ולא היה לו בית – הרי זו נסקלת בבית הסקילה; לא נאמר "פתח בית אב" אלא למצוה.

יב. הבא על ערוה מן העריות ביאות הרבה – חייב כרת או מיתת בית דין על כל ביאה וביאה; אף על פי שאין בית דין יכולין להמית אלא מיתה אחת, הרי הביאות נחשבות לו כעברות הרבה. וכן אם בא ביאה אחת שחייבין עליה משמות [לאויס] הרבה – אם היה שוגג, מביא קרבן על כל שם ושם, אף על פי שהיא ביאה אחת, כמו שיתבאר בהלכות שגגות; ואם היה מזיד, הרי זו נחשבת לו כעברות הרבה. וכן יש בא ביאה אחת, ולוקה עליה מלקיות הרבה כמו שיתבאר.

יג. "שפחה חרופה" האמורה בתורה – היא שחציה שפחה וחציה בת חורין, ומקדשת לעבד עברי, שנאמר: "לא יומתו, כי לא חפשה" – הא אם נשתחררה בלה, חייבין עליה מיתת בית דין, שהרי תעשה אשת איש גמורה, כמו שבארנו

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ז-כ"ב שבט ה'תש"ע

הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד – מדור לדור). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא קמא).

יום שלישי י"ח שבט ה'תש"ע

מצות עשה רלו.

מצות לא תעשה רפט. רצו.

המצוה הרל"ו נדפסה ביום הקודם.

המצוה הרפ"ט — האזהרה שהזהרנו מלרצות זה-את-זה, והוא אמרו: "לא תרצח" (שמות כ, יג; דברים ה, יז). והעובר על לאו זה — נהרג בהכאה (בהתזת ראשו) מן הצואר. אמר יתעלה: "מעם מזבחי תקחנו למות" (שמות כא, יד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מסנהדרין (עו) ובפרק ב' ממכות.

יום ראשון ט"ז שבט ה'תש"ע

יום שני י"ז שבט ה'תש"ע

מצות עשה רלו.

המצוה הרל"ו — הצווי שנוצטונו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והכה-איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הפולל דיני קנסות כלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גוברים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או את-הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין

יום חמישי כ' שבט ה'תש"ע

מצות עשה רמז.

מצות לא תעשה רצג. רצז.

מצות עשה קפב.

המצוה הרמ"ז — הצווי שנוצטוינו להציל הנרדף מיד מי שרודפו להרגו, אפלו בנפשו של רודף, פלומר: שאנו מצוים להרוג את-הרודף, אם לא נוכל להציל את-הנרדף אלא בנפש הרודף, והוא אמר: 'תעלה: ("כי ינצו אנשים .. וקרבה אשת האחד להציל .. מיד מכהו .. והחזיקה במבושיו ..") "וקצתה את-כפה לא תחוס עינך" (דברים כה, יב). ולשון ספרי (כי תצא): "במבשיו (במקומות שהוא בוש בהם) — מה מבשיו מיוחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא ב"וקצתה", כך פל-דבר שיש-בו סכנת נפשות הרי הוא ב"וקצתה את-כפה". וקצתה את-כפה — מלמד שאפה חייב להצילו בכפה. מנין אם אין אפה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפשה? תלמוד לומר: לא תחוס עינך הנה נתבאר לך ענין צווי זה, ושנה שאמר "אשת האחד" — לא דבר אלא בהנה (במצוי), והכונה היא: להציל את הנרדף באבריו של רודף: ואם אי אפשר להצילו אלא בהריגת הרודף לגמרי — הורגין אותו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' מסנהדרין (עג).

המצוה הרצ"ג — האזהרה שהזהרנו מלחוס על נפש הרודף פרוש דבר זה: שנה שאמרנו במצוה שקדמה לזו (לא תעשה רצב), שלא יהרגו העדים את-החוטא (בחטא שחייבים מיתה) עד שדינוהו בית דין במיתה — אין זה אלא אם עבר ועשה המעשה שהוא חייב עליו מיתה וסיים אותו: אבל בשעת חפצו והליכתו לעשות, הרי אז הוא נקרא: רודף — וחובה עלינו למנעו ולעצבו מלעשות את-העברה שלבו מתאנה: ואם התעקש וסרב — אז נלחם בו. ואם נוכל למנעו ממחשבתו בכך שנחסרו אבר מאבריו, כגון שנחתוך ידו או רגלו או נסמא את-עיניו — הרי זה היותר טוב: ואם אי אפשר למנעו אלא באבוד נפשו — הרי זה נהרג קדם שיעשה. ובאה האזהרה מלחוס עליו ומלהמנע מהריגתו, והוא אמר: "וקצתה את-כפה לא תחוס עינך" (שם) ולשון ספרי (פרשת תצא

המצוה הרצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלקחת כפר לרוצח במזיד, אלא יהרג בהכרח, והוא אמר: 'תעלה: "ולא-תקחו כפר לנפש רצח אשר-הוא רשע למות" (במדבר לה, לא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במכות (כתובות לז).

יום רביעי י"ט שבט ה'תש"ע

מצות עשה רכה.

מצות לא תעשה רצה. רצב.

המצוה הרכ"ה — הצווי שנוצטוינו להגלות מפה נפש בשגגה מעירו לערי מקלט, והוא אמר: 'תעלה: "וישב שם עד-מות הפהן הגדול" (במדבר לה, כה). ולשון ספרי (פרשת שופטים לדברים יט, ד): "וישב שם — אינו יוצא משם לעולם, שנאמר 'שם' — שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו". וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת מכות (ז. ואילך).

המצוה הרצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלקחת כפר מרוצח בשגגה כדי לפטרו מן-הגלות, אלא יגלה בהכרח. אמר: 'תעלה: "ולא-תקחו כפר לנוס אל-עיר מקלטו" (שם, לב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מכות (כתובות לז).

המצוה הרצ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהרוג את-החוטא בשעשה שנוארהו שפכר עשה עברה שהוא חייב עליה מיתה (לעומת הדין בשעה שעושה העברה — לא תעשה רצג) קדם שיבוא לבית דין, אלא נביאהו לבית דין בהכרח ונביא עליו עדים לפניהם, ונהיה אנחנו (הרואים את המעשה) עדים בלבד (ולא-דיינים), והם (אחרים) ידינוהו במה-שהוא חייב. והאזהרה שבאה בענין זה הוא אמר: 'תעלה: "ולא ימות הרצח עד-עמדו לפני העדה למשפט" (שם, יב). ולשון המכלתא: "יכול יהרגו אותו משהרג או משנאף? — תלמוד לומר: ולא ימות הרוצח עד-עמדו". ואפלו בית דין הגדול הם שראוהו שהרג — הרי כלם נעשים עדים ומעידים לפני בית דין אחר, ובית הדין האחר מיתוהו. ובמכלתא: "הרי עדה (בית דין) שראו אחד שהרג את-הנפש יכול יהרגו אותו עד שלא יעמוד אצל בית דין? — תלמוד לומר: ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט".

המצוה הקפ"ב — הצווי שנוצטוינו להבדיל שש ערי מקלט שתהינה מוכנות למכה נפש בשגגה (שיהיו עבורו מקלט מפני נקמתו של "גואל הדם"), ולתקן את-הדרך אליהן ולישר אותה, ולא יניחו בה דבר המעכב את הבורח מלרוץ, והוא אמרו ותעלה: "תכין לך הדרך ושלשת את-גבול ארצך" (דברים יט, ג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסנהדרין (עז). ומכות (ז). ושקלים (פרק א משנה א) וסוטה. וכבר הזכרנו (מצות עשה קעז) אמרם: "ערי מקלט אין נוהגות אלא בארץ".

יום שישי כ"א שבט ה'תש"ע

מצות עשה קפא. מצות לא תעשה שט.

רחצ. מצות עשה קפד.

המצוה הקפ"א — הצווי שנוצטוינו בעריפת (ראשה של) עגלה. אם נמצא בשדה הרוג שלא נודע מי הרגו, והוא אמרו ותעלה: "פיימץא חלל באדמה" (דברים כא, א) וזהו דין עגלה ערופה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק אחרון ממסכת סוטה (מד).

המצוה הש"ט — האזהרה שהזהרנו מלזרוע ומלעבוד את-האדמה בנחל איתן (נחל מים הזורם בחזקה) שנערפה בו העגלה, והוא אמרו: "אשר לא-יעבד בו ולא יזרע" (שם, ד) והעובר על זה-לוקה. ובגמרא מכות (כב). כשהזכירו מחיבי מלקות אמרו: "והא איפא זורע לנחל איתן ואזהרתיה מהכא: "אשר לא-יעבד בו ולא יזרע". הנה נתבאר שזו אזהרה אחת ושחיה במלקות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סוטה (מה: מו).

המצוה הרח"צ — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר מוקשים ומכשולים בערינו ובתוף בתינו כדי שלא יאבדו בהם בני אדם, והוא אמרו ותעלה: "ולא-תשים דמים בביתך" (שם כב, ח) ולשון ספרי (פרשת תצא שם) "ועשית מעקה" (שם) — מצות עשה: "ולא-תשים דמים" — מצות לא-תעשה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בריש שקלים (מתלמוד) וירושלמי ובכמה מקומות בסדר נזקין (בבא קמא טו, מו, ועוד).

שם): "וקצתה את-כפה — מלמד שאתה חייב להצילו (את הנרדף על ידה) בכפה. מנין ששם לא תוכל להצילו בכפה הצילו בנפשה? תלמוד לומר: לא תחוס עינך". ושם אמרו: "מה מבושיו מיוחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא ב"קצתה את-כפה". כך כל-דבר שיש בו סכנת נפשות — הרי הוא בקצתה את-כפה". וזה שאמרנו שיהרג הרודף על חפצו — אינו בכל-מי שיחפץ לעשות איוו עברה שתהיה, ואינו אלא באדם הרודף אחר חברו להרגו, ואפלו הוא קטן (הרודף), או הרודף אחר אחת מכל-העריות לגלות ערוה — ובתנאי שלא יהיה בן תשע שנים ויום אחד. ופשוט שהזכור מכלל העריות, אמר ותעלה: "צעקה הנערה המארשה ואין מושיע לה" (שם כב, כז), הא יש לה מושיע — מושיעה בכל-דבר שהוא יכול להושיעה. והשנה דין רודף אחריה ורודף אחר חברו להרגו, אמר: "כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש בן הדבר הזה" (שם, כו) וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מסנהדרין (עב — עג).

המצוה הרצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהתרשל מהצלת נפש מישראל אם נראנו בסכנת מות ואבדן ויש לנו יכולת להצילו. כגון שהוא טובע במים ואנו נדע לשחות ונוכל להצילו. או שגוי רוצה להרגו ואנו יכולים להסיר מה-שבלבו או לדחות ממנו הזקו ובאה האזהרה מלהמנע להצילו באמרו ותעלה: "לא-תעמד על-דם רעך" (ויקרא, יט, טז). ואמרו שגם הכופר עדותו נכלל באזהרה זו, לפי שהוא רוצה את-ממון אחיו או בד והוא יכול להחזירו לו בכך שנגיד את-האמת. וכבר בא עוד בענין זה: "אם-לוא יגיד ונשא עונו" (שם ה, א) ולשון ספרי (פרשת קדושים): "מנין אם יודע את לו עדות, שאין אתה רשאי לשתוק עליה? תלמוד לומר: "לא-תעמד על-דם רעך". ומנין אם ראיתו טובע בנהר, לסטים באין עליו, חזה רעה באה עליו — חייב אתה להצילו? תלמוד לומר: "לא-תעמד על-דם רעך" ומנין לרודף אחר חברו להרגו שאתה חייב להצילו בנפשו? תלמוד לומר "לא-תעמד על-דם רעך". וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת סנהדרין (עג).

(פרשת משפטים): "עֲזוֹב תַּעֲזֹב — פְּרִיקָה". וְשֵׁם אָמְרוּ: "עֲזוֹב תַּעֲזֹב" — נִמְצְאוּנוּ לְמִדֵּין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא-תַעֲשֶׂה", כְּלוּמֵר: שֶׁאֲנוּ נִצְטוּיֵנוּ לְפָרֵק מֵעֲלִיָּה (מצות עשה) וְהִזְהַרְנוּ מִלְּהִנִּיחָה רוֹבֶצֶת תַּחַת מִשְׁאָה כְּמוֹ שִׁיתָבָאָר בְּמִצּוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה (המצוה המשלימה ע"ר): וְאִם הִנִּיחָה רוֹבֶצֶת תַּחַת מִשְׁאָה, עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר "עֲזוֹב תַּעֲזֹב" — מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מ[פְּכָא] מְצִיעָא (לב).

הַמִּצְוָה הָר"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְטַעוֹן אֶת-הַמִּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ עַל הָאָדָם אִם הוּא לְבָדוּ, אַחֵר שֶׁהוֹרְדְנוּהוּ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁהוֹרִידוֹ זולָתָנוּ. כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְפָרֵק מִמֶּנּוּ, כִּף נִצְטוּיֵנוּ לְטַעוֹן עִמּוֹ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "הֵקֵם תִּקִּים עִמּוֹ" (דברים כב, ד). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים שם): "הֵקֵם תִּקִּים עִמּוֹ — טְעִינָה". וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מ[פְּכָא] מְצִיעָא (לב). וְשֵׁם נִתְבָּאָר, שֶׁמִּצְוָה מִן-הַתּוֹרָה לְפָרוֹק וּמִצְוָה מִן-הַתּוֹרָה לְטַעוֹן.

הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּמָה מֵאֲתִים וְשִׁבְעִים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּעֲזוֹב אֶת-הַלְכוּד בְּמִשְׁאֵו מַעֲכָב בְּדֶרֶךְ, אֲלֵא נַעֲזְרֵהוּ וְנִפְרַק מֵעֲלָיו עַד שִׁיתָקֵן מִשְׁאֵו, וְנִגְבִּיָּה עִמּוֹ אֶת מִשְׁאֵו, אוֹ עַל גִּבּוֹ אוֹ עַל בְּהֵמָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּדִינֵי מִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "וְחִדְלָתָ מֵעֲזוֹב לוֹ" (שמות כג, ה). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְחִדְלָתָ מֵעֲזוֹב לוֹ עֲזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", נִמְצְאוּנוּ לְמִדֵּין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא-תַעֲשֶׂה. וְכֵּן עוֹד לֹא מִיָּחָד בְּעֵנֵן זֶה וְהוּא אָמְרוּ בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה: "לֹא-תִרְאֶה אֶת-חֲמוֹר אַחִיךָ וְגו'" (דברים כב, ד), וְכִסְפָּרִי (פרשת תצא שם): "לֹא-תִרְאֶה אֶת-חֲמוֹר אַחִיךָ" וְכו' — מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְלִהְיוֹן הוּא אוֹמֵר: "כִּי-תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱמַר" (שמות כג, ה) — מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מְפָכָא מְצִיעָא (לב).

הַמִּצְוָה הַקפ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְסַלֵּק הַמוֹקְשִׁים וְהַמְּכַשׁוּלִים מִכָּל-מִשְׁכַּנּוּתֵינוּ, הֵינּוּ: שֶׁנִּבְנֶה כְּתֵל מִקִּיף סָבִיב הַגָּנוֹת וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁיחִין וְדוּמִיָּה, כְּדֵי שֶׁלֹא יִפּוֹל מִיִּשְׁהוּ בָּהֶם אוֹ מֵהֶם. וְכֵּן מְקוּמוֹת הַסִּפְכָּה בָּלֵם בּוֹנִים וּמִתְקַנִּים אוֹתָם, כְּדֵי שֶׁתִּסּוֹר הַסִּפְכָּה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה לַגִּגֶּךָ" (שם) וְלִשׁוֹן סְפָרִי: "וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה לַגִּגֶּךָ — מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכַּת בְּכָא קמָא.

יום שבת קודש כ"ב שבט ה'תש"ע

מצות לא תעשה רצט.

מצות עשה רב. רג. מצות לא תעשה ער.

הַמִּצְוָה הָרצ"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַכְשִׁיל זֶה-אֶת-זֶה בַּעֲצָה (שאינה הוגנת). וְהוּא: שֶׁאִם יִשְׁאַלְךָ עֲצָה בְּדַבָּר שֶׁאִינוּ בָּקִי בּוֹ. הָרִי בָּאָה הַאֲזַהְרָה מִלְּהַטְעוֹתוֹ וּמִלְּרַמּוֹתוֹ, אֲלֵא תוֹרָהוּ עַל הַדָּבָר שֶׁאִתָּה חוֹשֵׁב שֶׁהוּא טוֹב וְיִשֵּׁר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכָשֵׁל" (ויקרא יט, יד) וְלִשׁוֹן סְפָרָא (פרשת קדושים): "וְלִפְנֵי סוּמָא בְּדַבָּר — הִיָּה נוֹטֵל מִמֶּךָ עֲצָה אֶל תִּתֵּן לוֹ עֲצָה שֶׁאִינָה הוֹגֵנָת לוֹ". וְאָמְרוּ שֶׁלֹא זֶה כּוֹלֵל גַּם מִי שֶׁמְסִיעֵ לְדַבָּר עֲבָרָה אוֹ גּוֹרָמָה, לְפִי שֶׁהוּא בָּא לְאוֹתוֹ הָאָדָם שֶׁמְמַאֵה הַתַּאֲוָה אֶת-רָאִיתוֹ וְנַעֲשֶׂה עוֹר וְעוֹזְרוֹ בְּתַעֲזוֹתוֹ. אוֹ יָכִין לוֹ סְבוֹת עֲבָרָתוֹ וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אָמְרוּ עַל הַמִּלְוָה בְּרַבִּית וְהַלְוָה בְּרַבִּית שֶׁשְּׁנֵיהֶם עוֹבְרִים מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכָשֵׁל", לְפִי שֶׁכָּל-אֶחָד מֵהֶם עוֹר לְחִבְרוֹ וְהַכְשִׁיר לוֹ הַשְּׁלֵמַת הָעֲבָרָה. וְהַרְבֵּה דְּבָרִים מְסוּג זֶה אוֹמְרִים בָּהֶם: עוֹבֵר מִשּׁוּם: "וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכָשֵׁל". וּפְשָׁטִיה דְּקָרָא הוּא מֵה-שֶׁהִזְהַרְנוּ תַּחֲלָה.

הַמִּצְוָה הָר"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְהוֹרִיד אֶת-הַמִּשָּׂא מֵעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכְּשָׁלָה בְּמִשְׁאָה בַּשָּׂדֶה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי-תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱמַר רִבֵּץ וְגו'" עֲזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא

שמואל-א ו ח-טז

ח וּלְקַחְתֶּם אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל־הָעֵגְלָה וְאֵת ׀ כָּלִי הַזֶּה בְּאֶשֶׁר הִשְׁכַּתֶּם לוֹ אֲשֶׁם תַּשְׁיִמוּ בְּאֲרָז מִצָּדוֹ וְשַׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהַלֵּךְ: ט וּרְאִיתֶם אִם־דֶּרֶךְ גְּבוּלוֹ יַעֲלֶה בֵּית שְׁמֶשׁ הוּא עֹשֶׂה לָּנוּ אֶת־הַרְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְאִם־לֹא וְיִדְעֻנוּ כִּי לֹא יָדוּ נִגְעָה בָּנוּ מִקֶּרֶה הוּא הִיָּה לָנוּ: י וַיַּעֲשׂוּ הָאֲנָשִׁים כֵּן וַיִּקְחוּ שְׁתֵּי פָרוֹת עֲלֹת וַיֹּאסְרוּם בַּעֲגֻלָּה וְאֶת־בְּנֵיהֶם כָּלָו בַּבַּיִת: יא וַיַּשְׁמֻ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֶל־הָעֵגְלָה וְאֵת הָאֲרָז וְאֵת עֲכָבְרֵי הַזֶּהָב וְאֵת צִלְמֵי טַחְרִיָּהִם: יב וַיִּשְׁרְנָה הַפָּרוֹת בַּדֶּרֶךְ עַל־דֶּרֶךְ בֵּית שְׁמֶשׁ בְּמַסְלָה אַחַת הֵלְכוּ הַלֵּךְ וַגָּעוּ וְלֹא־סְרוּ יָמִין וּשְׁמָאוֹל וְסָרְנֵי פִלְשִׁתִּים הַלְכִים אַחֲרֵיהֶם עַד־גְּבוּל בֵּית שְׁמֶשׁ: יג וּבֵית שְׁמֶשׁ קָצְרִים קָצִיר־חֲטִיִּים בְּעֶמֶק וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ אֶת־הָאֲרוֹן וַיִּשְׁמְחוּ לִרְאוֹת: יד וְהָעֵגְלָה בָּאָה אֶל־שֹׂדֶה יְהוֹשֻׁעַ בֵּית־הַשְּׁמֶשֶׁי וַתַּעֲמֹד שָׁם וְשָׁם אַבְנֵי גְדוֹלָה וַיִּבְקְעוּ אֶת־עֲצֵי הָעֵגְלָה וְאֶת־הַפָּרוֹת הָעֲלוּ עָלֶיהָ לִיהוָה: טו וְהַלּוֹ'ם הוֹרִידוּ ׀ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־הָאֲרָז אֲשֶׁר־אֹתוֹ אֲשֶׁר־בּוֹ כְּלִי־זָהָב וַיַּשְׁמֻ אֶל־הָאֲבֵן הַגְּדוֹלָה וְאֲנָשֵׁי בֵּית־שְׁמֶשׁ הָעֲלוּ עֲלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים בַּיּוֹם הַהוּא לַיהוָה: טז וַחֲמִשָּׁה סָרְנֵי־פִלְשִׁתִּים רָאוּ וַיָּשָׁבוּ עֶקְרוֹן בַּיּוֹם

הָהוּא:ם

רש"י

(ח) בארגז. שקריניי"ו בלע"ז: (י) כלו בבית. לשון כלא: (יב) וישרנה. הרי תיבה זו אנדרוגינוס, מלמד שאף הוולדות היו אומרים שירה: רוני רוני השיטה התנופפי וכו', כדאיתא במסכת עבודה זרה (כד ב). ולפי פשוטו, 'וישרנה', לשון 'ישר דרך', ישר היו הולכות:

מצודת ציון

(ח) בארגז. כעין תיבה: (י) כלו. כמו כלאו, והוא ענין תפיסה: (יב) וישרנה. מלשון ישרה: במסלה. בדרך הכבושה: וגעו. צעקת הפרה תקרא געה, כמו (איוב ו ה): אם יגעה שור: (יד) בית השמשי. מבית השמש, והוא שם העיר: (טז) אל האבן. על האבן:

מצודת דוד

(ח) והלך. רצה לומר הניחו ללכת מעצמו, לבל ינהג מי את הפרות: (ט) וראיתם. ואז תראו, אם מעצמו יעלה הארון דרך גבול ארצו אל בית שמש, אז בודאי בעבורו באה הרעה, ואם לא יעלה מעצמו דרך גבולו, אז נודע שבמקרה באה הרעה: (יא) טחוריהם. הם העפולים שהיו דומים בצד מה לטחורים: (יב) וישרנה הפרות. הלכו בדרך הישר, לדרך העולה בית שמש: במסלה אחת. ולא הטו ימין ושמאל: הלוך וגעו. רצה לומר: עם כי הלכו וצעקו בעבור חסרון בניהן, מכל מקום לא סרו ימין ושמאל: (יג) וישמחו לראות. לפי שאחרי זה התאבלו בסבת הארון, אמר עתה בעת ראותם, שמחו: (טז) העלו עולות. לבד הפרות האמור למעלה: (טז) ראו. שנבחו הדבר ונמצא כן:

הלך וגעו. לשון צעקת בקר, געייה: בית שמש. ישראל היו שם: (יג) וישמחו לראות. היו מסתכלין היאך הוא בא לבדו, ומשמחתם נהגו בו קלות ראש, שלא היו מסתכלין בו באימה ודרך כבוד:

דברי הימים ב כד כד-כו

כד כִּי בִמְצַעַר אֲנָשִׁים בָּאוּ אֶל חֵיל אָרֶם וַיְהִי־הָהָלָה נָתַן בְּיָדָם חֵיל לָרֹב מְאֹד כִּי עֲזָבוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וְאֶת־יוֹאָשׁ עָשׂוּ שְׁפָטִים: כה וּבְלַכְתָּם מִמָּוֶנוּ כִּי־עֲזָבוּ אֹתוֹ בְּמַחֲלִיִּים רַבִּים הִתְקַשְּׁרוּ עָלָיו עֲבָדָיו בְּדָמִי בְּנִי יְהוֹיָדָע הִכָּהוּ וַיַּהַרְגֵהוּ עַל־מִטָּתוֹ וַיָּמָת וַיִּקְבְּרֵהוּ בְּעִיר דָּוִיד וְלֹא קִבְּרֵהוּ בַּקְּבֻרֹת הַמְּלָכִים: כו וְאַלֶּה הַמִּתְקַשְּׁרִים עָלָיו זָכָר בֶּן־שִׁמְעֵל הָעֲמוֹנִית וַיְהוֹזָבֵד בֶּן־שִׁמְרִית הַמּוֹאֲבִית: כז וּבְנָיו יָרֵב (יִרְבֵּי קֵרִי) הַמִּשְׁאָא עָלָיו וַיְסֹדֵל בֵּית הָאֱלֹהִים הַנֶּהָרֵם בְּתוֹכָם עַל־מִדְרָשׁ סֵפֶר הַמְּלָכִים וַיִּמְלֹךְ אֲמַצְיָהוּ בֶן־יְחִזְכִּיָּהוּ:

דברי הימים ב כה א-ד

כה א בֶּן־עֲשָׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלָךְ אֲמַצְיָהוּ וַעֲשָׂרִים וַחֲשַׁע שָׁנָה מָלָךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אָמֹו יְהוֹעָדָן מִירוּשָׁלַם: ב וַיַּעַשׂ הַיִּשָּׂר בְּעֵינֵי יְהוָה רָק לֹא בָלָבָב שָׁלֵם: ג וַיְהִי כִּאֲשֶׁר חֲזָקָה הַמֶּמְלָכָה עָלָיו וַיַּהַרְגֵׁ אֶת־עֲבָדָיו הַמִּפְסִים אֶת־הַמֶּלֶךְ אָבִיו: ד וְאֶת־בָּנֵיהֶם לֹא הִמִּית כִּי כִפְתּוֹב בַּתֹּרָה בְּסֵפֶר מִשָּׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר לֹא־יָמוּתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יָמוּתוּ עַל־אָבוֹת: כִּי אִישׁ בַּחֲטָאוֹ יָמוּתוּ:

רש"י

(כה) בדמי בני יהוידע. בשביל דמי זכריה שהיה בן יהוידע כי היה לו לזכור טובה וחסד שגמל עמו יהוידע ובשביל אותו עון נתקשרו עליו עבדיו והרגוהו על מטתו מדדו לו מדה כנגד מדה על שנהרג זכריה שקט ושליו ובוטח שאין לו לדאג כי בן יהוידע הוא ולכבודו ינהגו בו כבוד ושפכו דמיו לארץ וע"כ נהרג גם הוא בשלום והשקט על מטתו: (כו) המואבית. מה לי מי היו וממי יצאו אם מבני ישראל או ממואבים אלא יבאו כפויי טובה שכפו טובתו של אברהם אבינו ללוט אביהם שנלחם עם המלכים כששמע שנשבה לוט והם שכרו את בלעם לקלל בניו ויפרעו מיואש שכפה טובתו של יהוידע והרג את זכריה בנו כן מפורש במכילת':

מצודת דוד

מצודת ציון

(כד) כי במצער. ר"ל נראה הדבר שבא בעונש ובהשגחה (כד) במצער. במעט כמו והיא מצער (בראשית יט): כי בא ארם באנשים מעטים ובני יהודה היו חיל רב ועכ"ז נפלו בידם: עשו שפטים. עשו בו דין משפט יסורין: (כה) ובלכתם. ובעת שהלכו הארמים ממנו ולא על שחמלו עליו רק כי עזבוהו חולה בחלים רבים כי

עשו בו מה שמצאה ידם: התקשרו. בעת ההיא התקשרו עליו עבדיו בעבור נקמת דמי בני יהוידע ועם שרק זכריהו נהרג אמר בני וכן ובני דן חושים (בראשית מו): (כז) ובניו. זכרון ספור בניו: ירב המשא עליו. ומה שרבה עליו המשא רוצה לומר מרבית הנבואות שנבאו עליו הנביאים: ויסוד. ספור יסוד בית האלהים אשר חיזק ותיקן: על מדרש. הספר של דברי הימים מהמלכים נקרא מדרש כי בו נדרש ספורי עניני המלכים והקורות: (ד) ככתוב. כי עשה ככתוב בתורה ולתוספת ביאור אמר בספר משה: על בנים. בעבור עון הבנים: איש בחטאו ימותו. ר"ל כל המתים המה כל איש בחטאו ולא בחטא זולתו:

1 האם השיעור הוא 'הן' – מקום כתיבת השורות עצמן, ו'אויירן' –
2 ומקום הרווח שרגילים להשאיר בין שורה לשורה, ורק בשיור כזה
3 השטר נפסל, או דלמא שהשיעור הוא 'הן ולא אוירן', ואם השאיר
4 מקום כתיבת שתי שורות ללא רווח ביניהם, פסול.
5 פושטת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, מסתברא, דרק שיור הן
6 ואוירן פוסל, דאי סלקא דעתך ששיר הן ולא אוירן גם כן פוסל,
7 אם כן מדוע הוצרכה התוספתא לעיל (קסב) לומר שאם נשארה שיטה
8 אחת השטר כשר, והרי פשוט שכך הוא הדין, שהרי שיטה אחת בלא
9 אוירא, למאי תווא – למא היא ראויה, וכיצד יוכל לזייפה. אלא ודאי
10 ששע מינה שכמו שההיתר של שורה אחת לא נצרך אלא באופן
11 ששייר שיטה ואוירה, כך גם הפסול בשני שיטין הוא בשיור הן
12 ואוירן, ששע מינה – אכן מוכח כן מהתוספתא.
13 הגמרא מביאה דין נוסף ב'שני שיטין' אלו: רבי שבתאי אמר משמיה
14 דחזקיה, שני שיטין ריקים אלו שאמרו חכמים שהם פוסלים את
15 השטר, משערים אותם בכתב ידי עדים, כלומר בכתב יד סתם בני
16 אדם, שכתבם גדול, ולא בכתב ידי סופר, שכתבתו דקה וקטנה
17 יותר. ומאי טעמא, כיון דכל המזויף שטר, לאו לגבי ספרא אזיל
18 ומזויף – אינו הולך לסופר שזייף עבורו, שמא לא ישמע לו לקלקל
19 את חזקתו כסופר, אלא מזייף בעצמו, ולכן פסלו חכמים רק שטר
20 שיש בו מקום לזיוף בכתב יד סתם אדם, ולא בשטר שיש בו מקום רק
21 לשתי שורות של סופר, שכתבתו דקה יותר.
22 התבאר לעיל ששיעור שני שיטין הוא 'הן ואוירן', כלומר מקום
23 הכתב וכן הרווח שמשאירים בין השורות. הגמרא מבררת עתה מה
24 הוא שיעור הרווח שפוסל. מבררת הגמרא: וכן הוא שיעור הרווח
25 של שני השיטין עם האויר שביניהם, הפוסל בשטר. אמר רב יצחק
26 בן אביו, בגין שיעור שאפשר לכתוב בו 'לך' 'לך', זה על גבי זה,
27 כלומר שבכל שורה יכתבו את התיבה 'לך', שבכתיבת מילה זו יש
28 צורך גם ברווח מעל הכתב, כדי שיהיה מקום לאות למ"ד, וגם ברווח
29 מתחת לכתב, שיהיה מקום לאות כ"ף. אומרת הגמרא: אלא קפרי
30 – מוכח מדבריו שהוא סובר ששיעור הרווח הפוסל הוא שני שיטין,
31 ואיכא אוירן, כלומר שתי שורות של הכתב עצמו, ורווח מעל
32 השורה העליונה ומתחתיה, ורווח מעל השורה התחתונה ומתחתיה,
33 והטעם שלא די ברווח אחד בין השורות הוא כדי שאם ראש האות
34 למ"ד יהיה בדיוק מתחת לאות כ"ף פשוטה היורדת למטה, יהיה
35 מקום לשתי האותיות.
36 מביאה הגמרא דעה נוספת: רב תיאי בר אמי משמיה דעולא אמר,
37 השיעור הוא בגין לכתוב את האות למ"ד מלמעלה – בשורה
38 העליונה, וכן מלמטה – בשורה התחתונה. אומרת הגמרא: אלא
39 קפרי, ששיעור הרווח הפוסל הוא בשני שיטין ושלשה אוירן –
40 שתי שורות של הכתב עצמו, ורווח מעל השורה העליונה, ורווח
41 מתחת לשורה התחתונה, ובין שתי השורות די ברווח אחד, כיון
42 שיכול המזייף לדקדק שלא תהיה האות למ"ד בדיוק מתחת לאות
43 כ"ף, ודי ברווח אחד בין השורות גם ללמ"ד וגם לכ"ף.
44 דעה נוספת: רבי אבהו אמר, בגין לכתוב את המילים 'ברוך בן לוי'
45 בששית אחת, שראש הלמ"ד עולה לרווח שמעל הכתב, ורגל הכ"ף
46 יורד לרווח שמתחת לכתב. אומרת הגמרא: קא סבר ששיעור הפסול
47 הוא בששית אחת ושני אוירן, שכיון שיש שיעור כתיבה ושני
48 רווחים, יכול המזייף לכתוב שם שתי שורות בדוחק, וזו כוונת
49 הברייתא שפסלה רווח של 'שני שיטין'.
50 הגמרא מבררת באילו מקומות יש פסול של השארת רווח שני שיטין:

51 אמר רב, לא שנו שרווח של שתי שורות ריקות בשטר פוסל אותו,
52 אלא כשהרווח הוא בין חתימות העדים לבין הכתב של נוסח השטר,
53 אבל אם נשאר רווח כזה בין חתימות העדים לבין האשרתא –
54 הקיום, שכותבים בית דין בשטר שחתימות העדים נכונות, אפילו
55 מוקא נמי – אף אם נשאר רווח גדול יותר משיעור שני שיטין, כשר.
56 מקשה הגמרא: מאי שנוא אופן שנשאר רווח בין העדים לכתב,
57 שפסול, וטעם הפסול הוא דלמא מזויף וכתב מאי דכעי – שמא יזייף
58 ויכתוב באותו מקום מה שירצה, ולא יהיה זיופו ניכר כיון דחתימי
59 סהרי – שהעדים חתומים בסוף השטר, ולא ניכר שהוסיף דברים
60 לאחר שחתמו, אם כן כשנשאר רווח בין העדים לאשרתא נמי יש
61 לחשוש, דמזויף וכתב מאי דכעי ברווח שלפני חתימות הדיינים,
62 וחתימי סהרי – והרי הדיינים החתומים למטה מעידים שכל הכתוב
63 בשטר נכון, ובכלל זה מה שהוסיף בזיוף. מתרצת הגמרא: מה שאמר
64 רב שרווח גדול בין העדים לאשרתא אינו פוסל, היינו באופן דמזייף
65 ליה – שמלכלך את הרווח בדיו ואי אפשר לכתוב בו כלום, אך
66 באמת אם ישאר רווח נקי בין העדים לקיום, הקיום פסול.
67 מקשה הגמרא: אי הכי, כשיש רווח של שני שיטין בין העדים לשטר,
68 נמי מצינו ליה – גם כן ילכלך את הרווח בדיו ולא יוכלו לזייפו,
69 ומדוע הוא פסול. מתרצת הגמרא: אמרי – יאמרו הרואים דסהרי
70 אפיוטא הוא דחתימי – שחתימות העדים אינן על מה שכתוב בגוף
71 השטר אלא על לכלוכי הדיו, כלומר, עדותם היא רק שבאותו מקום
72 שיש עתה לכלוכי דיו לא היו כתובים דברים מנוסח השטר
73 שטושטשו, אלא היה השטר חלק, אך אינם מעידים שהכתוב בשטר
74 נכון, וממילא לא יוכלו להשתמש בשטר זה כלל.
75 מקשה הגמרא: אם כך, כשיש רווח מטיט בין העדים לאשרתא, נמי
76 אמרי הרואים דבי דינא אפיוטא הוא דחתימי, ואין חתימותיהם
77 מעידות על אמיתות חתימות העדים. מתרצת הגמרא: בי דינא,
78 אפיוטא לא חתימי – בית דין בקיאים הם, ואינם עשויים לחתום על
79 הטיטא, ואם כן כשבא לפנינו שטר עם טיטא לפני חתימות הדיינים,
80 אנו יודעים שחתימות הדיינים הם קיום כל השטר, אבל במקום שיש
81 טיטא לפני חתימות העדים אנו חוששים עדים אלו עמי הארץ
82 הם, וחתימתם אינה מעידה על הכתוב בשטר אלא על הטיטא
83 בלבד, ולכן אמר רב שאם נשאר רווח בין העדים לשטר, השטר
84 פסול, שהרי אם ישאירנו כך הרי זה שטר שיכול להזדייף ופסול, ואם
85 יטיטנו בדיו נחשוש שמא חתימות העדים היו על הטיטא ולא על
86 עיקר השטר, ולא יוכל להשתמש בשטר.
87 מקשה הגמרא: מדוע כשיש אפילו רווח גדול מטיט בדיו בין חתימות
88 העדים לבין הקיום של בית דין השטר כשר, וליחוש דלמא גיזי ליה
89 לעילא – נחשוש שמא יחתוך את כל נוסח השטר העליון, וישאיר רק
90 את הטיטא עם הקיום של בית דין, ויחזיק ליה למיטא, וכתב מאי
91 דכעי – ויכתוב על גבי המחיקה מה שירצה, ויחזיק סהרי – ויזייף
92 חתימות של עדים על גבי המחיקה, וכיון שמיד אחרי החתימות יהיה
93 קיום של בית דין על החתימות יסמכו על הכתוב בקיום שהחתימות
94 אמיתיות, ויגבו בו. ואף שנוסח השטר וחתימות העדים יהיו על
95 מחיקה אין זה חסרון, שהרי אמר רב בעצמו, ששטר הבא – הנכתב
96 הוא ועדיו על גבי המחיקה, כשר, ואין לחשוש שרק אחרי שחתמו
97 העדים מחק בעל השטר את נוסח השטר וכתב נוסח אחר, שהרי אף
98 חתימות העדים על גבי המחיקה, ומוכח שכבר בשעת חתימתם היה
99 השטר כתוב על המחיקה.

הן ואיירן - שיעור כתיבת השיטין ואייר חלק בינתים - נפסל, אבל פחות מיכן - אינו נפסל. **הכי גריסני: דאי סלקא דעתך הן ולא איירין למאי חזיא** - והלא ניכר הויף, לפי שצריך לכתוב אותיות דקות יותר משאר אותיות השטר, כדי לתת חלק בין שיטה לשיטה, ואם יכתוב כתיבה גסה - גם עתה ניכר הויף, שאין חלק בינתים כשאר שיטות שבשטר. **שני שיטין שאמרו** -

בשיעור כתב ידי עדים, שהוא יותר מכדי שיעור ידי סופר. **מאי פקעמא כל דמיוף לאו לגבי סופר אויל** - אויל לא יאבה לו ולא ישמע אליו לאורועי נפשיה, אלא עושה בצניעא בתוך ביתו, ואינו יודע לכון ידו בכתיבה דקה כמו הסופר. **כגון לך לך זה על גב זה** - לא אתא לאיפלוגי אדחוקיה. אלא ודאי בכתב ידי עדים משערין כתיבת שני השיטין חלק, ועדיין צריך אייר בין שיטה לשיטה מלבד עובי הכתיבה, כדי שאם יהיו שני "לך" בשני השיטין זה בעליונה וזה בתחתונה - צריך שלא יגע משך גובה הלמיד של "לך" התחתון להגיע ב' של "לך" העליון, ודאי זימני דמינהרדי בהדי הדדי ר' דשיטה עליונה ולמיד דשיטה התחתונה. **אלמא קסבר שני שיטין וארבעה איירין** - שני איירות בין שני השיטין, משום כ' דעליונה ולמיד דתחתונה. ואייר למעלה משיטה עליונה בשביל גובה למיד של "לך" העליון, ואייר למטה מן השניה בשביל "לך" התחתון, וילך "לך" זה על גב זה - לאו דוקא שתהא למיד כנגד למיד וכו' כנגד כ', אלא כדפרישתי, שזה למעלה בעליונה וזה למטה בתחתונה. ושלשה איירין - רבין שני השיטין די לנו באייר אחד, שיכול לאמן את ידו להרחיק ראש הלמיד דתחתונה מכנגד רגל כ' העליונה. **ברוך בן לוי** - שני איירין איכא הבא, אחד למעלה בשביל למיד ד"לוי", וחד למטה בשביל כ' ד"ברוך". **אמר רב אל שני** - שני שיטין דפסול, אלא אם כן הרחיק בין העדים לשטר. אבל אם הוא בין העדים לקיום, הנקרא אשרתא על שם "ואישירוהו וקיימנוהו" הכתוב בו, כגון שטר שכתב בו הנפק דהיינו אשרתא - אפילו הרחיק יותר משני שיטין כשר, כדמסיק ואזיל - במשטשו בדיו, וסחם בית דין אטיוטא לא חתימי, אלא אעיקרו של שטר. **ומשני: דמשיט ליה** - כלומר, מלכלכו בדיו, ואין יכול לכתוב בו שום ויזן. אבל אם בא הנפק לפנינו ויש בו שני שיטין חלק בלא טיאוט - פסול הוא, שלא נעשה כתיקון חכמים. **אטיוטא חתימי** - ולא אעיקר של שטר. כדאמרין בגיטין (פו, א): חיישינן שמא אשאילת שלום שכתב בשטר חתמו, ולא אעיקרו של שטר - הבא נמי כך מעידין: בפנינו אטיט בדיו ונמחק, כדי שלא יחדשו בבעל השטר. **ומשני: בי דינא אטיוטא** - אין דרכן לחתום. אבל עדים - הכל מצויין לחתום, ואפילו עמי הארץ, ואתי למיחתם אטיוטא. וניחוש **דלמא גיזי ליה** - לשטר העליון לגמרי, ומחוק ליה לטיוטא, וכתב הוא והלוואתו ועדין מוויפין על המחוק. **דאמר רב שטר הבא הוא ועדין על המחוק כשר** - דמה לי אם חתמו עדים על קלף חלק או על הקלף שחור, הואיל ואנו מכירין חתימת ידיהן, וגם העליון לא נמחק אלא פעם אחת כמו מקום שהעדים חותמין בו. וגבי אשרתא, אף על פי שאין אנו מכירין ידי עדים שלמעלה שעל המחוק - בסמך על אשרתא שאחורין שמתקיימת עדותן, והלכך יכול למחק הטיוטא, וזוויף עדים.

הניחא

בתחלה - כשר, כדאמרין לכבוד חתמו. אבל אי חתימי בסוף - פסול. ואין נראה לרבינו תם, דאמר ב"המביא תניין" (גיטין יב, ב): למאן דאמר שנים משום עדים וכולם משום תנאי, ולכך נמצא בסוף אחד מהם קרוב או פסול - כשר, אבל אי חתימי בתחלה קרוב או פסול - אמרי לה פסול, אמרי לה כשר; מאן דאמר פסול - דאתי לאחלופי בשאר שטרות דעלמא, ולא יאמרו משום תנאי חתמו, כיון שהפסולים חתמו לבתחלה. אלמא, אפילו למאן דמכשיר בסוף - פסול לבתחלה. והאם כן, הבא בין בתחלה בין בסוף כשר. וראשונים דגס רבינו תנאל - לאו דוקא, אלא כל שכן הוא, אף על גב שאייר פסול. ואם תאמר: אם כן, אמאי כשר ולא אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא כדחתמו ויש לומר: התם, מדרבנן דפסלי בתחלה משום דעדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה, ואי חתימי בתחלה קרוב או פסול, יאמרו איך העדים העומדים שם: קרובים לשם עדות חתמו. שיכולים לחתום בתחלה אותם עדים כשרים שהיו שם וחתמו קרובים, ואתי לאכשורי קרובים. אבל בסוף - יאמרו: שנים לשם עדים, ואיך משום תנאים. אבל בשאר שטרות שחתמין זה שלא בפני זה, אם נמצא פסול בתחלה - כשר, דלא אתי לאכשורי בעלמא. שידעו שלא לשם עדות חתמו, אלא כמו שמצאם החותמו, ובשעה שחתמו אלו הראשונים לא מצאו אחרים עד אחרי כן, והקשה לו רבינו יצחק, אם כן, אמאי כשרים כשמצאו בסוף? הא אמרין לקמן: כל כ' האי גזנא אין מקיימין מעדים שלמטה - מכלל דבעלמא אין מקיימין אלא מעדים שלמטה. ואם כן, כשירא פסולין לבסוף במקום קיום השטר - יאמרו: קרוב או פסול כשר. וחזו בו רבינו תם, ואין מכשיר כי אם בתחלה ולא בסוף, מפני שקיים השטר בסוף, כדפסיק רב יהודאי. אבל קשה מנח קרנ (גיטין פא, א): שאנו מפשירין בין בתחלה בין בסוף ויש לומר: דשאני התם דמכל תלתא מקיימין, ולא סגי בקיומא דהבא, כדמפרש התם. אבל בפשוטים, שאנו מקיימין משלמטה בתרי - פסול לבסוף.

שיטה אחת למאי חזיא - אי מוויף ביה וכתב ביה שני שיטין דקות - יתא ניכר שהוא מוויף, שחך שני שיטין דקות משאר השטר. ועוד, דלא אויל לגבי ספרא לכתוב כתיבה דקה, ואפילו אי בעי גיזי ליה. ויש מפרשים: שיטה אחת בלא איירא למאי חזיא - אין יכול לכתוב בה כלום, ואמאי אצטרך למימר הרחיק שיטה כשר? אבל לא בעי למיפרך: שני שיטין למאי חזין. דטובא חזין - לכתוב בו שיטה אחת, ונימא דלמדון משיטה אחרונה. דהא דאמר לעיל אין למדון - היינו למסקנא הבא דמסיק הן ואייר, דחזו לכתוב שני שיטין דאחת, ואיירא חזיא לכתוב אחת, ולכך אין למדון. אבל מקמי דמסיק הן ואיירין - יש ללמוד אדרבה דלמדון, מדפסול הרחק שני שיטין בלא איירין.

כגון לך לך זה על גב זה - אין צריך לפרש שרגל הכ' על ראש הלמיד, אלא אפילו לא היו רגל הכ' נגד ראש למיד, אפילו הכי היו ארבעה איירין. שאייר אחד צריך להיות בין שני שיטין בלא רגל כ' וראש למיד, כדאמר: כגון ל' למעלה וכו' למטה, וקסבר שני שיטין ושלשה איירין - אלמא צריך להיות אייר בין שיטה לשיטה. ועוד אייר אחד מפני רגל כ' כ' שבשיטה ראשונה, או מפני ראש למיד שבשיטה שניה - היו שני איירין בין שיטה לשיטה. ולאו ראיא היא, דאם כן למה צריך אייר שני? באייר ראשון יכולין להיות ראש למיד ורגל כ' כ', כיון שאין זה כנגד זה? אלא צריך לפרש שחן זה כנגד זה "לך" וכו', דלא יתחיל לזיף אם אין בינתים ריוח, שאם יארע "לך" זה כנגד זה בזיופ, שיוכל לעשותו בריחה. שיטה אחת ושני איירין - דחוי יותר משני שיטין בלא איירין, דאם כן שיטה

למאי חזיא? כדפריך לעיל. **דמשיט ליה** - פירש רבינו תם: בנקודות או שורות, שניכר בחלק מעט ניכר שלא מחק מעיקרא. שאם היה משטשו בדיו ואין ניכר אם היה שם מחק אם לא, ואפילו הכי מכשר לשטרא - אם כן ישטש כל השטר לגמרי, וגם העדים שלמטה, ויכתוב שטר בגליון של מעלה, ויזיף עדים, והאשרתא של מטה מקיימין. ואם אין גליון למעלה ויש שיטה אחת בין העדים לכתב - יכתוב השטר ועדים באותה שיטה, והעדים הראשונים ישטשו בדיו, והאשרתא מקיימת בעדים שזיף. להכי צריך לפרש טיזט אנקודות או שורות.

שטר

רבי יוחנן אומר כו' - תימה: דמשמע דאתא לפלוגי, ובמאי פליגי? דהא לא פסיל אלא בלא טיט, דאי בטיט - אמאי פסול? וכי תימא: איכא בינייהו, דרבי יוחנן פסיל אפילו בטיטא שני שיטין בין עדים לאשרתא, משום דמחק ויכתוב הוא שטר ועדים על המחוק, והאשרתא מקיימו, דסבירא דמקיימין מן האשרתא שבו - הא ליכא למימר, דאם כן כל שטרות שיש

בזן אשרתא — פסולין, שיכולין למחוק ויכתוב הוא ועדיו על המחק. אלא ודאי סבירא ליה דאין מקיימין בבי האי גזנא מאשרתא, אלא מן העדים. ויש לומר: דסבר רבי יוחנן אי מטיית ליה פסול, משום דבי דינא אטיטא חתמי. אי נמי: איכא למימר דלא פליגי, אלא רב מיירי בטיטא, ורבי יוחנן מיירי בלא טיטא. אי נמי, שיטה אחת בין עדים לאשרתא לרב כשר, דכל

כחאי גזנא אין מקיימין אותו מאשרתא, אלא

מעדים שבו. עד כאן. **הניחא** לרב כהנא

משמיה דשמואל קאמר ליה — קשה: דלדידיה מי

ניחא? אם כן כל שטר מקיים ימחקנו! ויש לומר:

דהא לא קשה כולי האי, דכיון שהיה כתוב

מתחלה — לא יוכל למחוק שלא יהיו ניכרים

האותיות. אבל מחק דטיטא אינו ניכר, וימחקנה

ויכתוב כמו שירצה. ואף על גב דבסמך פריך:

ואם תאמר חור מונח אף על פי שהיה מחוק —

לפי האמת פריך, דאין חילוק בין טיט לכתב.

שיטה אחת נמי פסול — שיכתוב הוא ועדיו

בשיטה אחת ואשרתא מקיימין. ואם תאמר: כי

היכי דפסלינן שטר הבא הוא בשיטה אחת ועדיו

בשיטה אחרת, משום שדרך עדים להרחיק

חתמותן מן הכתב שיטה אחת — הכי נמי הוה לן

למיפסל שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת,

משום שבית דין מרחיקין השיטה אחת מן העדים,

ויכול לזיף באותה שיטה! ויש לומר: דסדרי לא

דייקי לסמוך חתימתם, אבל בית דין דייקי וחתמי

סמוך לעדים. ובשחרהוק שיטה אחת — פסול,

שיכול לכתוב בהשטר הוא ועדיו בשיטה אחת.

והאשרתא מקיימין. השתא דאיתנין להכי, דפסלינן

אותן שטרות שיכול לזייפניהו — אם כן צריך

ליזהר באותן שטרות וכתובות שיש להן גליון, שלא יחתמו העדים זה אצל זה. שיכול לבא

לידי זיוף, ולכתוב בגליון שבאורך העדים מה שירצה, והוי שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת

ובשר, ויחתוך כל השטר. אלא יחתמו זה תחת זה, והשתא ליכא למיחש. דאי משום שיכתוב

בגליון שטר לפני העד "אני פלוני החתום חייב לפלוני מנה", והוי שטר הבא הוא והלוה בכתב

ידו בשיטה אחת — משום הא לא פסלינן לשטרא, דאידו העד הוא דאפסיד אנפשיה כשהוא

חתם במקום שיכול לזיף ולכתוב על עצמו מה שירצה. ואין לפסול השטר אלא כשיש חלק

לפניהם והן חותמין זה אצל זה, שעתה יכול לעשות שטר שיש שני עדים להוציא מאחרים.

אבל משום עצמו — לא, דאידו הוא דאפסיד אנפשיה. וכן נמי אם אין גליון בשטר — לא

יחתמו בסוף שיטה זה אצל זה כיון שיש חלק לפניהם, משום שהוא טעמא שפירשתי, אלא

זה תחת זה. אי נמי, מצינו למימר דאפילו יש גליון מרובה בראש השטר, והעדים חותמין זה

אצל זה בראש שיטה שלש — כשר, אף על פי דמצי כתיב מאי דבעי בראש גליון. דלא

פסלינן שטר אלא כשיכול לזיף בחלק שהוא צורך השטר, שאינו יכול לחתבו, ואם היה

חתוך היה השטר פסול, כגון שני שטיין לפני העדים, או לפני האשרתא בינו לעדים, וכגון

חלק שהוא אחר השטר במקושר בסופו, שגם הוא צריך לשטר משום אשרתא. ולכן פריך

לעיל: וניחוש דלמא זיף מאי דבעי בו. אבל בחלק שאין צורך השטר, שאם היה נחתך לא

היה השטר פסול, אף על גב שיכול לזיף בו מה שירצה — אין השטר פסול בכך, כגון חלק

שבגליון, וגם רוב פעמים ששויבנין חותמין בכתובות זה תחת זה ומניחין חלק שני שטיין לפניהם. אלא ודאי אין בכך כלום, כיון שאין צורך השטר. (וגם קושיות שהקשו במשנה יש מזה

מתורצין בתירוצן זה. עד כאן הגהת). מיהו, אם חתמו בשטר בסוף שיטה זה אצל זה, והניחו חצי שיטה חלק לפניהם — פסול, לפי שיכולים לזיף באותו חלק. והוא צורך השטר, שאם היה

נחתך — יהיה השטר פסול, דאמרין: חלק היה בשטר כתוב שהיו אלו העדים חותמין עליו, והוא חתבו, ועשה זה השטר לפני העדים שיכולים להניח חלק לפניהם, כיון שאינו צורך השטר.

אלא יש להן לחתום זה תחת זה, ואם תאמר: או אינו צורך השטר, אותה חצי שיטה שלפני העדים, שאפילו חתובה — אין לנו לחוש ששם היה השטר, שאם כן היה הלוה שוטה שעשה שטר

והניח חלק לפני העדים, שהמלוה היה יכול לכתוב שטר אחר כך ולחתוך זה! ויש לומר: שמא יש לנו לחוש שבאותו חתך היה שטר אחר, והניח הלוה חלק הרבה לפני העדים, לפי שחשב

שאם יכתוב בו המלוה שטר אחר ויחתוך זה — יזודע ויזופ ויהיה ניכר בחתוך שיש בסופו, מכל מקום צורך השטר הוא, ויש להם לעדים לחתוך זה תחת זה אם חותמין בסוף שיטה ומניחין

חלק לפניהם. ומכל מקום, יש לומר שאין צורך השטר, שאפילו תהיה אותה חצי שיטה חלק חתובה — יתא השטר כשר, ולא נידוש שמא היה שם השטר שאלו העדים חותמין עליו, והמלוה

כתב זה השטר — לזה אין לחוש, שהללו לא היה שוטה כל לפי שהניח חלק למעלה מן העדים שיכול המלוה לחתוך השטר הזה, וגם כל החלק שלמעלה בשוה לשטר זה, ולא יאמר

חלק כי אם כנגד העדים, ויכתוב שם מאי דבעי ולא יתא אצל זה. ולכן אינו (צורך) השטר, ויכולים לחתום זה אצל זה, אף על פי שמניחין חצי השיטה לפניהם שיכול לזיף בהן — בשביל

כך אין לנו לפסול השטר, כיון שאינו צורך השטר, שאם היה חתוך — לא נפסל השטר בכך, שאין לחוש כלום, בדפרישתי. ורבינו תם פסק כמו שפירשתי תחלה, שהעדים צריכין לחתום או

ארישא דמגילתא אפילו זה אצל זה, או באמצע שיטה, וכמו כן שיחתמו זה תחת זה. ויש ליתן טעם בשושבנים שאין שייך באלו כלל, דהתם לא נפסול השטר בשביל השושבנים שחתומים

הרוק שני שטיין, שאינם מן העדים, ואינם שייכין לשטר כלל. **גופא** אמר רב שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר — ואם תאמר: וניחוש שמא מעיקרא היה הוא על הנייר ועדיו על המחק

דפסול, ומחק כל השטר וכתב מאי דבעי, והוי על המחק ויש לומר: להא ליכא למיחש, שאם מעיקרא היה הוא על הנייר ועדיו על המחק — הוה כתוב בין סהדא לסהדא: "אנתנא

סדרי

הניחא לרב כהנא דמתני לה משמיה דשמואל -

שפיר, אלא לרב טביומי דמתני לה משמיה דרב -

מאי איכא למימר? - קסבר: כל פי האי גזנא, אין

מקיימין אותו מן האשרתא שבו, אלא מן העדים שבו.

ורבי יוחנן אמר: לא שנו אלא בין העדים לכתב,

אבל בין עדים לאשרתא - אפילו שיטה אחת

פסול. - מאי שנא בין עדים לאשרתא? דלמא גזין

לעילאי וכתב הוא ועדיו בשיטה אחת, וקסבר: שטר

הבא הוא ועדיו בשיטה אחת - פשר; אי הכי, בין עדים

לכתב נמי, דלמא גזין ליה לעילאי וכתב מאי דבעי

ותחמי סדרי! - קא סבר: שטר הבא הוא בשיטה אחת

ועדיו בשיטה אחרת - פסול. - וליחוש דלמא כתב הוא

ועדיו בשיטה אחת, ואמר: אנא לרבות פגרים הוא

דעבדי! - קסבר: כל פי האי גזנא, אין מקיימין אותו מן

העדים שלמטה אלא מן העדים שלמעלה. גופא, אמר

רב: שטר הבא הוא ועדיו על המחק - פשר.

ואם

שיהא קטן פסול יותר מן הגדול. אבל אם כולו בשיטה אחת, ועדיו בשיטה אחרת —

פסול. והיינו טעמא, דאמרין לעיל: הרחיק שיטה אחת חלק בין שטר לעדים כשר,

וטעמא בדמסקין — אין למדין משיטה אחרונה. ואם אתה אומר כשר היכא דהשטר

בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת — איכא למיחש דגזין ליה לעילאי, וכתב בהדיא

שיטה חלק מאי דבעי, וחתמי סדרי. הוא ועדיו — השטר והעדים. **ומשני: קסבר רבי**

יוחנן — שטר הבא לפנינו בשיטה אחת, ועדים בשיטה אחרת תחתיה — פסול,

בדפרישית טעמא — משום דאין למדין משיטה אחרונה, כדאמרין לעיל. **ודלמא** —

היינו חק פירכא, דגזין ליה לעילאי וכתב מאי דבעי וחתמי סדרי. והכי פריך: וניחוש

ודלמא דך חלק שהיתה בין שטר לעדים — זיף בה, וחתך את השטר מלמעלה.

ודלמא כתיב בהדיא שיטה חלקה שהכשרנו בין השטר לעדים כל מאי דבעי, וחתמי

נמי סדרי בהדיא שיטה, ונמצא שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת, וכשר. והעדים

שלפניו של שיטה הדיא, אומר: הוספתים על הראשונים, לפרסם את הדבר יותר.

ומשני: כל פי האי גזנא ב' — כלומר, כשיצא לפנינו שטר הבא הוא ועדיו בשיטה

אחת, ויש בה עוד תחת אותה שיטה עדים אחרים — אין מקיימין אותו אלא מן

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

ואם

העדים החתומים עמו בשיטה אחת.

הגמרא מבררת את הקושי: הניחא לרב בהנא, דמתני לה משמיה
 דשמואל – שהוא שונה דין זה ששטר הבא הוא ועדיו על המחק
 כשר' בשם שמואל, שפיר – מובן הדבר, שיתכן שרב חולק וסובר
 ששטר זה פסול, ולכן הוא מכשיר שטר שיש בו רווח גדול מטויט בין
 העדים לקיום, כיון שאם ימחקו את הטיטא ויכתבו שם שטר חדש
 עם חתימות מוזיפות, יהיה השטר פסול. אלא לרב מכיומי, דמתני
 לה משמיה דרב, מאי איכא למימר, והרי כיון שרב סובר ששטר
 הבא הוא ועדים על המחק כשר, כיצד הוא מכשיר שטר שיש בו רווח
 מטויט בין העדים לקיום, ואינו חושש שיכתוב שם מה שירצה ויזייף
 חתימות, ויסברו שהקיום נכתב על חתימות אלו.
 מתרצת הגמרא: קסבר רב, אף שכל שטר שבא לפנינו ויש בו קיום,
 אפשר לקיימו או מחתימות העדים או מחתימות הדיינים, מכל מקום
 כל כי האי גוונא, שהשטר והעדים כתובים על המחק, ויש בו קיום,
 ובא השטר לפנינו לגבות בו, אין מקיימין אותו מן האשרתא שבו
 – מחתימות דייני הקיום, אלא מן חתימות העדים שבו, וממילא אם
 הם חתימות מוזיפות לא ימצא להם קיום, ולכן אין חוששים שימחק
 את הטיטא ויכתוב שם שטר וחתימות מוזיפות, שהרי לא יוכל לקיים
 שטר זה, אך כל זמן שלא מחק את החתימות והם כתובים על הנייר
 עצמו, ויש טיטא בין העדים לקיום, אפשר לקיים את השטר בין
 מחתימות העדים ובין מחתימות הדיינים.
 הגמרא מביאה דעה החולקת על שיטת רב שאמר (לעיל ע"א) שאפילו
 אם יש רווח גדול בין העדים לקיום, אם טייט אותם, השטר כשר: ורב
 יוחנן אמר, לא שנו בברייתא שרק רווח של שני שיטין פסול, אלא
 כששייר רווח זה בין העדים לבתב, אבל אם השאיר רווח זה בין
 העדים לבין האשרתא, אפילו אם השאיר רק שיטה אחת, ואפילו
 אם טייט את אותה שורה בדיו, הקיום פסול.
 שואלת הגמרא: לדעת רבי יוחנן, מאי שנא האופן שנשאר רווח בין
 העדים לאשרתא, שפסול אפילו ברווח שיטה אחת, כיון שאנו
 חוששים דלמא גיזי לעילאי – שמה יחתוך את כל השטר העליון,
 וישאיר את הקיום עם השורה הריקה שמעליו, וכתב הוא – המזויף,
 את נוסח השטר המזויף וכן את חתימות עדיו, שהוא מזויף, בשיטה
 אחת שנשארה מעל הקיום, וקסבר רבי יוחנן, ששטר הקא הוא
 ועדיו בשיטה אחת, כשר, כיון שלא חילקו חכמים בין שטר קטן
 לשטר גדול, ולא פסלוהו. אי הכי, כשהשאיר רווח שורה אחת בין

העדים לבתב, נמי נחשוש, דלמא גיזי ליה לעילאי – שמה יחתוך
 את כל החלק העליון, שבו כתוב נוסח השטר, וישאיר רק את חתימות
 העדים עם השורה הריקה שמעליהם, וכתב מאי דכע' – ויכתוב
 באותה שורה ריקה מה שירצה, ויחתימי סהרי – והרי העדים חתומים
 על השטר שזייף.
 עונה הגמרא: קא סבר רבי יוחנן, ששטר הקא הוא בשיטה אחת
 ועדיו בשיטה אחרת, פסול, כיון שכל השטר כתוב בשיטה
 אחרונה, והתבאר לעיל (קסב) שאין למדים משיטה אחרונה, וממילא
 אם יזייף כן, יהיה זה שטר פסול, ורק באופן שהשטר עם העדים
 כתובים באותה שיטה, השטר כשר.
 מקשה הגמרא: מדוע מכשירים שטר הנכתב יחד עם עדיו בשיטה
 אחת, והרי עדים החתומים על השטר עשויים להשאיר שורה ריקה
 לפני חתימתם, כמבואר לעיל (קסב). שמחמת כן אין למדים משיטה
 אחרונה, ואם כן ליחוש דלמא יחתוך את כל החלק העליון של
 השטר מלבד העדים והשורה האחרונה הריקה, וכתב בזיוף, הוא –
 את השטר עצמו ואת עדיו שזייף, בשיטה אחת – באותה שורה
 ריקה. ואף שיהיו עתה ארבעה עדים על השטר, השנים שזייף והשנים
 שחתמו באמת על השטר האמיתי, אמר – יאמר הזויף, לרבנות
 בעדים הוא דעבדי – מה שהרביתי את מנין העדים, עשיתי כן כדי
 להפרסם את הדבר, ויקיימו את השטר המזויף מחתימות העדים
 האמיתיות. וכיון שיש לחשוש לכך, מדוע מכשירים שטר שנכתב
 הוא ועדיו בשיטה אחת.
 מתרצת הגמרא: קסבר רבי יוחנן, דכל כי האי גוונא, שהוא ועדיו
 נכתבו בשטה אחת ומלבד זה יש חתימות נוספות בשטה שאחריה,
 אין מקיימין אותו מן העדים שלמטה, שהרי יתכן שזייף באופן
 הנזכר, ועדים אלו חתמו על שטר אחר שכבר נחתך, אלא מקיימים
 אותו מן העדים שלמעלה, באותה שיטה של השטר עצמו, וממילא
 אם נכתבו בזיוף לא יוכל לקיימם. אבל אם נשאר רווח שיטה בין
 העדים לקיום סובר רבי יוחנן שהקיום פסול, מחשש שזייף שם שטר
 ועדיו בשטה אחת, ולא יהיה הזיוף ניכר כיון שלא יהיו עליו ארבעה
 עדים אלא שנים בלבד, ויסמכו על הקיום.
 הגמרא מביאה את עיקר דברי רב לגבי שטר שנכתב כולו על המחק:
 גופא, אמר רב, שטר הקא הוא ועדיו על גבי המחק, כשר.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח שבט, תשס"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא קצת שמאז נסעו מכאן לא הגיעו ממנו כל מכתבים, ולכן נעם לי בכפלים לקבל ידיעה אודותו
 בכלל ועיד אשר הווי"א אי"א נ"נ כו' מוה"ר... יש לו משרה בהעסק שלו, וכמבואר בכ"מ בדרי"ל אשר
 טוב האמיתי הוא טוב לשמים וטוב לבריות, ובפרט ע"פ דברי רבנו הזקן ופתגמו הידוע אשר "ואהבת לרעך
 כמוך הוא כלי לואהבת את ה' אלקיך" (וקצת ביאור בזה יש להבין ממה שכתוב בתניא פרק ל"ב), והשי"ת
 יצליחו בפרנסה גשמיית ובפרט בפרנסה רוחניית, ויוסיף בשתי העבודות הנ"ל בין אדם למקום ובין אדם
 לחבירו גם יחד.

בברכת הצלחה.

1 ואם תאמר ותקשה שיש לפסול שטר זה, שהרי בעל השטר מוֹחֵק,
2 וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק, כלומר, הרי מחק בתחילה פעם אחת את כל השטר
3 וכתב עליו את נוסח השטר והחתים עדים, ויש לחשוש שיחזור ומחק
4 פעם שניה את נוסח השטר וישאיר את חתימות העדים, ויכתוב שטר
5 חדש, ולא יהיה זיופו ניכר שהרי גם העדים חתומים על המחקה,
6 ויאמר שזהו שטר שנכתב הוא ועדיו על המחק, ויכשירו את השטר
7 המזויף. יש לדחות, דאִינוּ דוֹמָה שטר שְנִמְחַק פְּעַם אַחַת, לְשֹׁטֵר
8 שְנִמְחַק שְׁתֵּי פְעָמִים, כיון שבכל מחקה גוררים ומקלפים מעט
9 מהקלף, ואם יחזור וימחקנו יהיה ניכר שהשטר עצמו נכתב על גבי
10 שתי מחיקות ואילו העדים חתמו על גבי מחיקה אחת, ויפסלוהו.
11 מקשה הגמרא: וְלִיחּוּשׁ, דְּלָמָּא שְׂדֵי דִּיּוֹתָא אִמְקוּם עֲדִים מְעִיקְרָא
12 – שמא מתחילה, לפני שהחתים את העדים, השליך דיו במקום
13 הראוי לחתימותיהם, וְמָחִיק לִיה – ומחק את אותו דיו, ונמצא שכל
14 השטר אינו מחוק כלל ומקום החתימות מחוק פעם אחת, וחזר וכתב
15 על כל השטר וגם על מקום החתימות ושוב מחק את כולו, ונמצא
16 עתה שהשטר עצמו מחוק פעם אחת, ומקום החתימות מחוק פעמיים,
17 ויכתוב שטר חדש במקום שנמחק פעם אחת, ויחתים עדים במקום
18 שנמחק פעמיים, ויסברו העדים שאין חשש בשטר זה שהרי השטר
19 והחתימות על המחק, וכשיבוא השטר לבית דין לא ירגישו בזיופו כיון
20 דְּכִי הָרַךְ מָחִיק לִיה לְהָא – שכשיחזור ומחק את כל השטר ויכתוב
21 שם מה שירצה, תָּהִה לִיה אִדִּי וְאִדִּי – יהיו זה וזה, כלומר מקום
22 השטר ומקום החתימות נִמְחַק שְׁתֵּי פְעָמִים, ויכשירו את השטר.
23 מתרצת הגמרא: אִמֵּר אֲבִי, קָסֶבֶר רַב, אֵין הָעֲדִים חוֹתְמִין –
24 רשאים לחתום על המחק, אֲלֵא אִם בֵּן נִמְחַק בְּפִנְיָהֶם, וראו כיצד
25 היה נראה קודם המחיקה וכיצד הוא נראה אחר המחיקה, וממילא
26 אם ימחק תחילה את מקום חתימתם ולא את שאר השטר, ויחזור
27 וימחק בפניהם את כל השטר, יהיה ניכר בעיניהם השינוי בין מקום
28 חתימתם שנמחק פעמיים לבין שאר השטר שנמחק פעם אחת, ולא
29 יחתמו עליו.

30 הגמרא מקשה על דברי רב המכשיר שטר שנכתב כולו על המחק:
31 מִיתִיב, שֵׁנִי בברייתא, אם הוא – השטר עצמו נכתב על הַנִּייר
32 שאינו מחוק, וְעָדִיו עַל הַמָּחֵק, בָּשֵׁר, וְהָרִי לְדַבְרֵי רַב גִּיחוּשׁ – יש
33 לחשוש דְּלָמָּא מָחִיק לִיה לְשֹׁטֵר אֲמִיתִי, וְכִתְבִּי מָא דְּכַעֵי – ויכתוב
34 מה שירצה, בשקר, וְהָיִי לִיה 'הוא וְעָדִיו עַל הַמָּחֵק', ונטעה ונכשירו.
35 מתרצת הגמרא: אֵין כּוּנֵת הַבְּרִייתָא שִׁיכוּלִים הָעֲדִים לַחֲתוּם עַל
36 הַמָּחֵק בִּסְתָם, אֲלֵא דְּכִתְבִּי הָכִי, 'אֲנַחְנָא סְהָרִי חֲתֻמָּא עַל מָחֵקָא,
37 וְשִׁמְרָא כְּתֵב עַל נִיירָא' – 'אנו העדים חתמנו על המחק, והשטר
38 עצמו נכתב על הנייר', וכיון שכתבו בפירוש שהשטר כתוב על הנייר,
39 אם ימחק ויכתוב על המחק שטר חדש, יהיה זיופו ניכר.
40 שואלת הגמרא: דְּכִתְבִּי הֵיכָא – היכן כותבים העדים לשון זו, אִי
41 מְלִתְתָּת לַחֲתִימוּתֵיהֶם, גִּיזִי לִיה – יחתוך זאת הוייפן, ולא נדע שהיה
42 כתוב כן. וְאִי עִילָא – אם יכתבו זאת מעל לחתימותיהם, מָחִיק לִיה
43 – ימחק זאת, כמו שהוא מחק את כל השטר, וכותב שם מה שהוא
44 רוצה. משיבה הגמרא: דְּכִתְבִּי בֵּין סְהָרָא לְסְהָרָא – כותבים כן בין
45 חתימת העד הראשון לחתימת השני, ואינו יכול לחתוך או למחוק
46 זאת.

47 מקשה הגמרא: אִי הָכִי, אִימָא סִיפָא, שם שנינו שאם הוא – השטר
48 עצמו נכתב על הַמָּחֵק, וְעָדִיו עַל הַנִּייר, פְּסוּל, כיון שאפשר למחוק
49 שוב את השטר ולכתוב שם דברים אחרים. וְאִמָּא פְּסוּל, וְהָרִי הָכָא
50 נִמִּי שִׁיכֵת תִּקְנָה זו, דְּנִכְתְּבוּ הָכִי בֵּין חֲתִימוּתֵיהֶם, 'אֲנַחְנָא סְהָרִי
51 חֲתֻמָּא עַל נִיירָא, וְשִׁמְרָא עַל מָחֵקָא' – 'אנו העדים חתמנו אל

הנייר, והשטר עצמו נכתב על גבי מחיקה, מְמַשִּׁיכָה הַגְּמָרָא: [הַשְׂתָּא
נִמִּי] מָא אִמְרַת – ומה תקשה ותאמר עתה, שעדיין יש לחשוש
לְמָחֵק וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק – שימחק את השטר ויכתוב בו מה שירצה,
ויאמר שלמחיקה זו התכוונו העדים שכתבו שהשטר 'על המחק, הָא
אִמְרַת שְׂאִינוּ דוֹמָה נִמְחַק פְּעַם אַחַת, לְנִמְחַק שְׁתֵּי פְעָמִים, וכיון
שהיה ניכר שנמחק פעמיים, יפסלוהו, ונמצא שבאופן זה אין חשש
זיוף ואם כן מדוע אמרה הברייתא ששטר זה פסול.
מתרצת הגמרא: הַבְּדֵל זה שיש בין מחיקה אחת לשתי מחיקות, הִנֵּי
מִילֵי הֵיכָא חֲתִימִי סְהָרִי אִמְחָקָא – שיך רק באופן שחתמו העדים
על המחיקה האחת, והשטר כתוב על שתי מחיקות, שניכר החילוק
שבין מקום חתימות העדים לבין מקום כתיבת השטר, אֲבֵל הֵיכָא
דְּלֵא חֲתִימִי סְהָרִי אִמְחָקָא, אֲלֵא אֲנִירָא – במקום שלא חתמו
העדים על המחיקה אלא על הנייר, לֹא יִדְעוּ – לא ניכר אם השטר
עצמו נכתב על גבי מחיקה אחת או על גבי שתי מחיקות, וממילא אף
אם יכתבו העדים שהשטר כתוב על המחק, לא יהיה ניכר אם יחזור
וימחק ויכתוב שטר חדש בזיוף.
מקשה הגמרא: וְהָרִי עָדִין אִפְשָׁר לְבַרֵּר אִם זוּ מַחִיקָה אַחַת או מַחִיקָה
שְׁנִי, וְלִיתִי מְגִלָּתָא אֲחֵרִיתִי – יביאו קלף אחר, וְלִמְחֹק –
וימחקוהו פעם אחת ויכתבו על גביו, וְלִדְמִי – וידמו אותו לשטר זה,
ואם שתי השטרות יהיו דומים זה לזה הרי זו ראייה שהשטר נמחק רק
פעם אחת, והוא כשר, ואם יהיה ניכר הַבְּדֵל בִּינֵיהֶם נִדְעָ שֶׁמִּמְחָקוּהוּ
פעמיים, והוא פסול. מתרצת הגמרא: לֹא דְּמִי מָחֵקָא דְּהָא מְגִלָּתָא
לְמָחֵקָא דְּהָא מְגִלָּתָא – אין מחיקת מגילה זו דומה למחיקת מגילה
אחרת, שִׁבְקֵלֶף דַּק נִיכְרַת הַמַּחִיקָה יוֹתֵר מִבְּקֵלֶף עֵבֶה, ואי אפשר
להשוותן.
מְמַשִּׁיכָה הַגְּמָרָא וּמְקַשָּׁה: עָדִין יש תִּקְנָה לְבַדּוֹק אֵת הַמַּחִיקָה בָּאוּתוּ
שֹׁטֵר עֲצֻמוֹ, וְלִקְבֹּלָה לַחֲתִימוּתֵי יָדָא דְּסְהָרִי כְּכִי דִּינָא – נקבל תחילה
את חתימות העדים בבית דין, שיראו שהן אמיתיות, וְלִמְחֹק – ואחר
כך ימחקו את החתימות ויכתבו עליהם דברים אחרים, וְלִדְמִי –
וידמו את כתב השטר שלמעלה לכתב שנכתב עתה על גבי מחיקת
החתימות, ואם יהיו הכתבים דומים זה לזה, נִדְעָ שֶׁכֵּתֵב הַשֹּׁטֵר נִכְתֵּב
עַל גְּבִי מַחִיקָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁכֵּתֵב שְׁעַל גְּבִי חֲתִימוּת נִכְתֵּב עֵתָה עַל
גְּבִי מַחִיקָה אַחַת, וְהַשֹּׁטֵר כְּשֵׁר, ואם אין הכתבים דומים נִדְעָ שֶׁנִּסְחָה
הַשֹּׁטֵר נִכְתֵּב עַל גְּבִי שְׁתֵּי מַחִיקוֹת, והוא פסול. מתרצת הגמרא: אִמֵּר
רַב הוּשְׁעִיָא, אִינוּ דוֹמָה שֹׁטֵר שְנִמְחַק בֵּין יוֹמָא – באותו יום, לְשֹׁטֵר
שְנִמְחַק בֵּין שְׁנֵי יוֹמִים – לפני יומיים, ואף אם לא יהיו הכתבים דומים
לא נוכל להוכיח שהשטר נמחק פעמיים.
מקשה הגמרא: וְלִישְׁתִּיָּה – נשאה את השטר יום אחד לאחר
שנמחקו חתימות העדים ונכתב על המחיקה, ואז כבר יהיו שתי
המחיקות ישנות, ונוכל להשוותן. מתרצת הגמרא: אִמֵּר רַבִּי יְרֵמְיָה,
חֲתִימוּתֵיהֶם לִבִּית דִּין מוֹעֵצִין – אנו חוששים שמא יהיו בית דין שיטעו
בדבר זה ולא ידעו להשוות את המחיקות, או שלא ידעו לִדְקֹדֵק
וּלְהַשְׁהוּת אֵת הַשֹּׁטֵר, ויבואו להכשיר שטר פסול, ולכן אמרו חכמים
הַלְכָה קְבועָה שֶׁשֹּׁטֵר שֶׁנִּכְתֵּב עַל הַמָּחֵק וְעָדִיו עַל הַנִּייר, פְּסוּל.
שֵׁנִי בְּמַשְׁנָה: פְּשוּט שֶׁכֵּתֵבוּ עָדִיו מֵאַחֲרֵיוֹ, מְקוּשֵׁר שֶׁכֵּתֵבוּ עָדִיו
מִתּוֹכּוֹ, שֵׁנִיָּהֶם פְּסוּלִין, רַבִּי חֲנִינָא בֵּין גְּמִלְיָאֵל אִמֵּר מְקוּשֵׁר וְכוּ'
שֶׁכֵּתֵבוּ עָדִיו מִתּוֹכּוֹ כְּשֵׁר מִפְּנֵי שִׁיכוּל לַעֲשׂוֹתוֹ פְּשׁוּט.
הַגְּמָרָא מְבַאֵר אֵת דַּעַת תַּנָּא קָמָא הַפּוֹסֵל שֹׁטֵר מְקוּשֵׁר שֶׁחֲתֻמּוֹ עָדִיו
מִתּוֹכּוֹ: הַשִּׁיב רַבִּי תְּשׁוּבָה לְדַבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֵּין גְּמִלְיָאֵל, הַמְּכַשִּׁיר
שֹׁטֵר מְקוּשֵׁר שֶׁחֲתֻמּוֹ עָדִיו מִתּוֹכּוֹ,

בבא בתרא. פרק עשירי – גט פשוט דף קסד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" עט רשב"ם

ואם תאמר — והלא חזר הוא ומוחק את השטר, וזיין, וחתמי סהדי! ומשני: אין דומה חתימת העדים, שחתום על המחק שנמחק פעם אחת, לכתובת השטר הכתוב על נמחק שתי פעמים, ויהא ניכר הזיוף. וניחוש דלמא שרי — בעל השטר דיותא בקלף במקום חתימת העדים קודם שחתמו, ומוחק, וחזר וכתב על כל הקלף, ומוחק כולו, וחתמו העדים בקלף שנמחק שתי פעמים, והשטר נכתב על המחק פעם אחת.

וכי הדר מחק ליה כדי לכתוב עליו זיוף — היה ליה נמחק שתי פעמים כמו שנמחק מקום חתימת העדים שתי פעמים. אלא אם כן נמחק בפניהם — ואם יראו מקום חתימתן משונה במחקה מן העליון — לא יחתמו. עדיו על המחק כשר — אם מכירין לחתימתן, או שהיה כתב ידם במקום אחר. &הוא על המחק כ' פסול — שמא מחק את השטר וזיפו. השתא נמי — חזר עוד ומוחק ומוזיף. ומקשינן: והא אמרת אינו דומה כו'. ומשני: הני מילי היכא דחתמי סהדי על המחק, כיון שיש שני מיני מחקים בשטר אחד זה אצל זה — יכול להכיר מי נמחק יותר מחבירו. למחקה דהא מגילתא — זה עב וזה דק, ומוחק של קלף עב אינו ניכר כל כך. ונקבל חתימת זייתו כבי דינא — שלא יפסיד בעל השטר עדות של עדיו, ואחר כך נמחק ונכתוב בהדיא מגילתא גופא, ונרמייה. אית ספרים דגרסינן בהו: ונישהייה. אמר רבי ירמיה חוששין לבית דין טועין, ולא ידעו לדקדק כל כך או להשהותו להכשיר שטר פסול, הלכך פסקוהו למילתיה, ופסלו כל שטר שעל המחק ועדיו על הנייר. ואית דלא גרסי "ונשהייה", וגרסי: רבי ירמיה אומר חיישינן לבית דין טועין, ואין נותנין לב לדמות ולמחוק. ובמקום תירוץ רב הושעיא תירץ רב ירמיה כן. השיב רבי לרבי רבי חנינא בן גמליאל — שאמר: מקושר יכול לעשותו פשוט.

והלא

ואם תאמר: מוחק וחוזר ומוחק — אינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים. — וליחוש דלמא שרי דיותא אפקום עדים מעיקרא ומחק ליה, דכי הדר מחק ליה להאי, הוה ליה אידי ואידי נמחק שתי פעמים! אמר אביי, קסבר רב: אין העדים חותמין על המחק אלא אם כן נמחק בפניהם. מיתבי: הוא על הנייר ועדיו על המחק — כשר; וניחוש דלמא מחק ליה וכתבי מאי דבעי, והוי ליה הוא ועדיו על המחק! — דכתבי הכי: "אנחנא סהדי חתמנא על מחקא ושטרא קתב על ניירא". — דכתבי היכא? אי מלתת — גיין ליה, אי עילאי — מחק ליה! — דכתבי בין סהדא לסהדא. — אי הכי, אימא סיפא: הוא על המחק ועדיו על הנייר — פסול; אמאי פסול? הכא נמי נכתבו הכי: "אנחנא סהדי חתמנא על ניירא ושטרא על מחקא"! [השתא נמי] מאי אפרת? מוחק חוזר ומוחק — הא אפרת: אינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים! — הני מילי היכא דחתימי סהדי אמחקא, היכא דלא חתימי סהדי אמחקא אלא אנניירא — לא ידעי. — וליתי מגילתא אחריתי ולמחוק ולירמי! — לא דמי מחקא דהא מגילתא למחקא דהא מגילתא. — ולקבלה לחתימות ידא דסהדי בבי דינא, ולמחוק ולירמי! אמר רב הושעיא: אינו דומה נמחק כן יומו לנמחק כן שני ימים. — ולישהייה! אמר רבי ירמיה: חיישינן לבית דין טועין. "רבי חנינא בן גמליאל אומר: מקושר" וכו'. השיב רבי לרבי רבי חנינא בן גמליאל: והלא

והלא

סהדי חתימי על המחקא, ושטרא אנניירא, כדפרש בסמוך. ואין לחוש שמסר לו שטר פסול (עד כאן). ואם תאמר: שמא מחק "אנחנא סהדי" וכל השטר שלמעלה בר מן העדים, וכתב מאי דבעי? ויש לומר: דלא מכשרינן הוא ועדיו על המחק אלא כשאין ריוח בין עד לעד כדי לכתוב "אנחנא סהדי". ורבינו יצחק בן מאיר פירש: דאין לחוש שמא ימוחק "אנחנא סהדי", כיון דמעיקרא הוה כתב על המחק, ואם ימוחקו הוה ליה נמחק שתי פעמים, והשטר נכתב על הנייר שנמחק הוה ליה נמחק פעם אחת, ויהיה ניכר הזיוף, דאינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים. ונראה לי דהיינו כשכתוב על המחק, אז ניכר איהו נמחק פעם אחת ואיהו נמחק שתי פעמים. אבל הנייר מחוק גרידא, שאין כתוב עליו כלום — אותו אינו ניכר. וכן מוכח בסמוך, דפריך. וניחוש דלמא שרי ליה דיותא אפקום עדים, ומוחק ליה וחדר מחק ליה, והוה ליה אידי ואידי נמחק שתי פעמים כשימוחק אחריו כן השטר. ומאי פריך? הלא בשעה שירצו לחתום יראו מחוק פעם אחת ומוקם שהמלוה מחתימם מחוק שתי פעמים! אלא ודאי אינו ניכר עד שיהא כתוב ויהא יכש, מיהו, הא לאו ראייה היא, דמצי למימר דלעדים אינו ניכר, דלא דייק, אבל שטר הבא לפני בית דין — ניכר, דבית דין דייק, ולכן אי מחק "אנחנא סהדי" — יראוהו בית דין שנמחק שתי פעמים, וחתימת העדים לא נמחק כי אם פעם אחת כדינא. מיהו, קשה לרבי: דלדברי רבינו יצחק בן מאיר, חתום היכא דנכתב "אנחנא סהדי" על המחק כמו העדים, אלא היכא דנכתב "אנחנא סהדי" על הנייר — ימוחק, וגם השטר שהוא על הנייר, ויהא שטר הבא הוא ועדיו על המחק, ואמאי כשר? וכי תמא: הוא על הנייר ועדיו על המחק לא הוי כשר אלא כשמחק בן עד לעד, במקום שיכתבו "אנחנא סהדי", אבל אי כתבו "אנחנא סהדי" על הנייר — לא, אדרבה, זה ראוי להכשיר יותר, דודאי לא עשה שום זיוף. אבל כשנמחק השטר ונמחק הריחו בין סהדא לסהדא, שיש לחוש שמא היה כתוב בו "אנחנא סהדי" ומוחק וזיין — או ראוי לפסול יותר. וגם

לא אשכחן חילוק בין כתוב "אנחנא סהדי" על הנייר, בין כתוב על המחק ויש לומר: דלא חיישינן שמא מחק "אנחנא סהדי", שאם בן יש ריוח ביניהם בין סהדא לסהדא, ומסתמא אין כותבין בזה הדיבור כנגד חתימה בפחות משני שיטין. וכמו ששני שיטין בין העדים לכתב פוסלין את השטר — כן שני שיטין בין עד לעד פוסל, דלמא יכתוב שתי שיטות לפני העד. וכן משמע לקמן ששני עדים בשני שטרות מצטרפין להוציא ממון. ואין לומר שיחתום בשבילו, דלענן אפקי ממונא חשוד, דלא מזהינן אלא בשבועה. ודחינן יש לחוש שמא מחק "אנחנא סהדי" — היכא שהעדים חתומים זה אצל זה בחד שיטה, זה בראש השיטה וזה בסוף השיטה, ו"אנחנו סהדי" בנייר ביניהם — בזה אין רגילות ד"אנחנו סהדי" על הנייר ועדים על המחק, דלמא יעשו שטות זה לכתוב "אנחנא סהדי" על הנייר, והם חתומים על המחק יחתמו על הנייר, ודי. ואם תאמר: ולמה לא תקנו שטרא על הנייר ועדיו על המחק כשר בלא "אנחנא סהדי", וכשעדיו והשטר על המחק — לא יתא כשר אם לא כתבו בו "אנחנא סהדי" כתיבי אמחקא ושטרא כתיביא אמחקא, דהשתא ליכא למיחש שמתחילה היה השטר על הנייר ומוחק וזיין, שיותר היה להם לעשות תקנה כשהשטר עשוי [על המחק], דאיכא למיחש ביה שנעשה זיוף, מבאותו שעדיין לא נעשה בו זיוף ויש לומר: הוא ועדיו על המחק שכח טפי, שיש לסופר כמה טופסי שטרות שלא בון בהן המעשה ומוחק, אבל הוא על הנייר ועדיו על המחק — לא שכח כולי האי. ולכן תקנו "אנחנא סהדי". והשתא מיתרצא שפיר מה שהקשה רבינו יצחק על פירוש רבינו יצחק בן מאיר, שיותר יש לנו להכשיר "אנחנא סהדי" כשכתוב על הנייר שלא נעשה בו שום זיוף, יותר משכתוב על המחק, דאיכא למיחש שנעשה בו זיוף, שעתה יש ליתן טעם זה שפיר, ד"אנחנא סהדי" על הנייר לא שכית, אלא אדרבה יחתמו על הנייר ויהיה הכל על הנייר. וקשה לפירוש רבינו שמואל בן מאיר, שפירש בשטר הבא הוא ועדיו על המחק, שאם יש ריוח מחוק בין עד לעד פסול, דאיכא למיחש שהיה כתוב בו "אנחנא סהדי" והשטר היה כתוב על הנייר, ומוחק. אם כן, הא דקאמר: דכתבי "אנחנא" בין עד לעד — היינו כשיש נייר בין עד לעד, שאם כבר מחוק בין עד לעד למה יכתבו "אנחנא סהדי"? ירחיקו העדים זה מזה שיעור "אנחנא סהדי" ודי בכך, שאם ימוחק ויהיה הכל על המחק — יתא פסול, כדפרישתי, כיון שיש ריוח בין עד לעד. וזה אינו נראה לומר שאינו מצריך "אנחנא סהדי" אלא כשיש נייר בין עד לעד, דהוה ליה לגמרא לפרש. ועוד, אם כן בשופטני עסקינן שהניחו הנייר וכתבו על המחק ומיהו, איכא למימר שאין להקשות כשיש מחק בין עד לעד למה יכתבו "אנחנא סהדי", יניחו חלק דיו. וזה אינו, שאם לא נצריכו לכתוב — לא יניחו בין זה לזה, ולא יחוש, כי יאמרו: למה אנחנו וארזיך חתימת מחבירי, כיון שאינו כתוב ביניהם.

וניחוש דלמא שרי דיותא אפקום עדים — פירשתי לעיל. **א'** לעילאי מחק — לפירוש רבינו יצחק בן מאיר, שפירש כשנמחק שתי פעמים ניכר שאין כתוב עליו השתא, קשה: לישדי דיותא בין עדים לכתובה, ולמחוק ליה, וחדר לכתוב "אנחנא סהדי" וכו' דהשתא לא מצי מחק ליה. לפי שיהא נמחק שתי פעמים ויהא ניכר. אבל לפירוש רבי נחמא, שאינו ניכר, כיון שאין כתוב עליו כלום. ומיהו, עדיף מינה משני דבלא דיותא מצי עבדי בין סהדא לסהדא. **ל'שהייה** — מאן דלא גריס ליה סבר דכמו כן אינו דומה נמחק כן שני ימים לנמחק כן שלשה.

השתא

והלא אינו דומה ומנו של זה לזמנו של זה; פשוט, מלך שנה - מוזין לו שנה, שמים - מוזין לו שמים; מקושר, מלך שנה - מוזין לו שמים, שמים - מוזין לו שלש. ויזמנין דייף מנייה וזוי במקושר ומיתרמי ליה וזי ביני ביני ופרע ליה, ואמר ליה: הב לי שמראי, ואמר ליה: ארפס לי, וכתב ליה חברא, וכי מטי ומנייה משוי ליה פשוט, וקמר ליה: הני השתא דיופת מינאי! - קא סבר: אין פותבין שובר. ומי בקי רבי במקושר? והא יהוא מקושר דאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי: שטר מאוחר זה! ואמר לו וזמין לרבי: כך מנהגה של אומה זו, מלך שנה - מוזין לו שמים, שמים - מוזין לו שלשו - בטר דשקעה מזמנין סברה. ההוא שטרא דהוה כתב ביה "בשנת פלוני ארכין", אמר רבי חנינא: וברק אימתי עמד ארכין בארכותיה. - ודלמא דאריך מלכותיה! אמר רב הושעיא: כך מנהגה של אומה זו, שנה ראשונה קורין לו "ארכין", שנה - קורין לו "דיגון". - ודלמא עבדרי עבדוהו וחדר אוקמהו! אמר רבי ירמיה: ההוא - "ארכין דיגון" קראו ליה. תנו רבנן: "הריני נזיר הינא", סומכוס אמר: "הינא" - אחת, "דיגון" - שמים, "טריגון" - שלש, "טמריגון" - ארבע, "פנמיגון" - חמש. תנו רבנן: בית ענול, דיגון, טריגון, פנמיגון - אינו מטמא בגנבים, טמריגון - מטמא בגנבים. מנא הני מילי? דתנו רבנן: למעלה אומר "קיר" "קירת" - שמים, למטה אומר "קיר" "קירת" שמים - הרי פאן ארבע. ההוא מקושר דאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי: אין זמן בזה? אמר ליה רבי שמעון בר רבי לרבי: שמא בין קשריו מובלע? פליה וחויה. הדר חזא ביה רבי בבביושת, אמר ליה: לאו אנא כתבתי, רבי יהודה חייטא כתביה. אמר ליה: בלך מלשון הרע הוה. ויזמנין הוה יתיב קמיה וקא פסיק סידרא בספר תהלים, אמר רבי: כמה מיושר כתב זה, אמר ליה: לאו אנא כתבתי, יהודה חייטא כתביה. אמר ליה: בלך מלשון הרע הוה. - בשלמא התם איפא לשון הרע, אלא הכא מאי לשון הרע איפא? - משום דרב דימי. דתני רב דימי אחזה דרב ספרא: לעולם אל יספר אדם בטובתו. אמר רב עמרם אמר רב, שלש עבירות אין אדם נציל תפלה, ולשון הרע. - לשון הרע סלקא דעתך?!

אלא

אבק

יותר משנת מלכותו הראשונה. מתוך רבי ירמיה: **אמר רבי ירמיה**,
ההוא – אותו מלך שהעבירוהו והחזירוהו למלכותו, **ארכן דייגון**
קראו ליה, 'ארכן' על שם תחילת מלכותו עתה, ודיגון על שם שזו
מלכותו השנייה.
אגב לשונות אלו מביאה הגמרא ברייתות שהוזכרו בהם לשונות
אלו: **תנו רבנן** בתוספתא (נדר פ"א ה"א), האומר **הריני נזיר** (הינא),
ולא פירש כמה ימים יהיה נזיר, **סומכוס אמר**, אם אמר 'הריני נזיר'
הינא, התחייב בנזירות אחת, שלשון 'הינא' היא אחת. ואם אמר
'הריני נזיר דייגון', קיבל על עצמו **שתיים**, שזו משמעות לשון 'דיגון'.
וכשאמר לשון **מריגון**, התחייב **בשליש**. לשון **מטריגון**, התחייב
בארבע. לשון **פנמיגון**, התחייב **בחמש**.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת המשתמשת בלשונות אלו: **תנו רבנן**
בתוספתא (נגעים פ"ז ה"א) לגבי נגעי בתים, **בית עגול**, וכן בית 'דיגון' –
שיש לו שתי פינות, או **מריגון** – משולש, או **פנמיגון** – מחומש,
שיש לו חמשה קירות, **אינו מטמא בנגעים**, ורק בית **מטריגון** –
מרובע, שיש לו ארבעה קירות וארבע פינות, **מטמא בנגעים**.
מבררת הגמרא: **כנא הני מילי**, שרק בית מרובע מטמא בנגעים,
דתנו רבנן, נאמר בפרשת נגעים (ויקרא יד, לו) **והנה הנגע בקירת**
הבית וגו', **והנה פשה הנגע בקירת הבית**, ויש לדרוש כך, **למעלה** –
בפסוק הראשון **אומר** – יכולה התורה לומר לשון 'קיר', וכתבה לשון
'קירות', ובאה ללמד בזה שהיו **שתיים**, ולמטה – בפסוק השני גם כן
הוא **אומר** – יכולה התורה לומר לשון 'קיר', וכתבה לשון 'קירות',
הרי שנאמרו בזה עוד **שתיים**, **הרי כנא ארבע קירות**, ולומדים מכאן
שרק בית מרובע מטמא בנגעים.
הגמרא מביאה מעשה שהיה בגט מקושר: **ההוא גט מקושר דאמא**
לקמיה דרבי – שבא לפני רבי, **ואמר רבי** כשראהו, **אין זמן בזה**,
כיון שלא היה הזמן נראה. **אמר ליה רבי שמעון בר רבי לרבי**, **שמא**
זמנו של הגט בין קשריו הוא **מוקלע** – מוסתר. **פליגי** – התיר רבי
את תפרי הגט, **וחזייה** – וראה את הזמן הכתוב בו. **הדר הוא ביה רבי**
בבשיות – חזר רבי והביט ברבי שמעון בנו בפנים וזעפות, כיון שהיה
סבור שרבי שמעון עצמו כתבו, ורבי סבר שלא ראוי לכתוב כלל
שטרות מקושרים כיון שטועים בעשייתן. **אמר ליה רבי שמעון**, **לאו**
אנא כתבתייה – לא אני כתבתי, אלא **רבי יהודה חיימא כתבתי**.
אמר ליה רבי, **כלך** – הסתלק מלשון **הרע הנה**, ואף שרצית שלא
אחשוך כך, היה לך לומר רק 'לא אני כתבתי'.
הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין לשון הרע: **ימנין** – פעם אחת הנה
יחביב קמיה – היה רבי שמעון יושב לפני רבי, וקא **פסיק סידרא** –
והיה רבי מסיים אחד מחמשה ספרים **שבספר תהלים**, וסבר רבי
שרבי שמעון הוא שכתבו, **אמר רבי**, **כמה מיושר ומדוקדק כתב זה**.
אמר ליה רבי שמעון, **לאו אנא כתבתייה** אלא **יהודה חיימא כתבתי**.
אמר ליה רבי, **כלך מלשון הרע הנה**.
שאלת הגמרא: **בשלמא תבס, לגבי הגט המקושר**, **איכא לשון הרע**
במה שאמר רבי שמעון שרבי יהודה חייטא כתבו, כיון שסבר רבי
שאין לכתובו, **אלא הכא**, לגבי ספר התהילים, **מאי לשון הרע**
איכא, והרי שיבח את כתיבתו הנאה של רבי יהודה חייטא. עונה
הגמרא: יש בדבר זה לשון הרע, **משום דינו דרב דימי**, **דתני רב דימי**
אחיה דרב ספרא, **לעולם אל יספר אדם במזבתו של חבירו**, כיון
שמיתוך שהוא מספר במזבתו, הוא כא ליי סיפור רעתו, שאומר
חוץ ממידה פלונית רעה שיש בו, ולא היה לרבי שמעון לשבח,ו
מחשש שיבוא לספר בגנותו.
אגב מעשים אלו מביאה הגמרא מימרות נוספות בענין לשון הרע:
אמר רב עמרם, **אמר רב**, **שליש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל**
יום, **הרהור עבירה** – מחשבת עריות, **ועיון תפלה** – שאחרי
שהתפלל בכוונה סבור האדם שישלם לו ה' שכרו וישמע תפילתו,
ולשון הרע.
תמדה הגמרא: **לשון הרע סלקא דעתך** – וכי תעלה על דעתך שבכל
יום עובר האדם על איסור לשון הרע.

והלא אינו דומה זמנו של זה – של הפשוט, לזמנו של זה – של
המקושר, שבימיהם היו כותבים את הזמן בשטרות לפי שנות מלכותו
של המלך, ובשטר פשוט כתבו את הזמן האמיתי, אם מלך שנה אחת
מונין לו בשטר שנה אחת, ואם מלך שתיים, מונין לו שתיים, אבל
בשטר מקושר אין כותבים כן, אלא אם מלך שנה מונין לו שתיים,
ואם מלך שתיים, מונין לו שלישי, כטעם שיבואר להלן. ומבאר רבי
את החשש במקושר שיעשו ממנו פשוט, שהרי ימנין – לפעמים יכול
לקרות דייף מיניה זוני – שילוח ממנו מעות בשטר מקושר,
והתאריך האמיתי של ההלואה הוא שנה אחת למלך, ויכתבו בשטר
המקושר שזו השנה השניה למלכותו, ומיתרמי ליה זוני ביני ביני –
וידמנו ללוח מעות בין זמן ההלואה האמיתי לבין הזמן שכתבו
בשטר, ופרע ליה את חובו, ואמר ליה הלוח למלוח בעת הפרעון קב
לי שמראי – השב לי את שטר החוב שלי, שלא תוכל לחזור
ולתובעו ממני, ואמר ליה המלוח אידיכס לי – אבד לי השטר, וכדי
שישלם לו הלוח אף שאינו משיב לו את שטר החוב, כתב ליה
המלוח תבא – שובר, שבו מודה המלוח שנפרע החוב, ויש לחשוש,
דכי מטי זמניה – כשיגיע הזמן שכתוב בשטר, שהוא שנה שניה
למלכותו, משוי ליה פשוט – יעשה המלוח מהשטר המקושר שטר
פשוט, ויתבע בו את הלוח, ואף שללוח יש שובר לא יפטר מחובו,
כיון דאמר ליה המלוח, (הני) השתא [הוא] דיופת מינאי – עתה
לית ממני הלואה זו, כזמן הכתוב בשטר, ואילו השובר נכתב קודם
להלואה זו, כפי הזמן הכתוב בו, על הלואה אחרת, שהרי פשוט
כותבים את הזמן האמיתי, ומחמת חשש זה סובר רבי שמקושר
שעשו ממנו פשוט, פסול.
הגמרא מבארת את דעת רבי חנינא בן גמליאל שמתיר לעשות
ממקושר פשוט. אומרת הגמרא: קא סבר רבי חנינא בן גמליאל שאין
ביתבין שובר, כלומר, אם אבד שטר החוב אין הלוח חייב לפרוע
תמורת שובר, וממילא אין חשש לתקלה זו.
שואלת הגמרא: ומי בקי רבי במקושר – וכי רבי היה בקי בדיני שטר
מקושר, שמתוך כך ידע להשיב לרבי חנינא בן גמליאל שהזמן שבו
שונה משטר פשוט, והא היה מעשה בההוא שטר מקושר דאמא,
לקמיה דרבי – שבא לפני רבי, ואמר רבי כשראה את הזמן שבו
אמר מאיזה הוא זה, כיון להוסיפו בו שנה למלך, ואמר ליה חכם
ששמו זוני, לרבי, **כך מנהגה של אומה זו**, שאם מלך שנה מונין
לו שתיים, ואם מלך שתיים מונין לו שלישי, ותיקנו חכמים שבגט
מקושר יכתבו את הזמן כפי מנהג אותה אומה, כדי להוסיף חילוקי
דינים בין הפשוט למקושר, ועל כל פנים מוכח שרבי עצמו לא היה
בקי בכתיבת הזמן של שטר מקושר. משיבה הגמרא: אכן בתחילה לא
היה רבי בקי בזה, אך כתר דשמעה – אחרי ששמע הלכה זו מוזנין,
סברה – קיבל את דבריו וסבר כן.
הגמרא מביאה מעשה שיש ללמוד ממנו את צורת כתיבת הזמן בגט
מקושר: **ההוא שמרא, הנה כתב ביה שלוח פלוני מפלוני ממון**
בשנת מלך פלוני ארכן, כלומר, מתוקן וראוי למלכותו, אך לא
היה כתוב בו באיזו שנה למלכותו היתה ההלואה. **אמר רב חנינא**,
יבדק, אימתי עמד אותו ארכן בארכנותיה, כלומר, באיזו שנה
התחיל למלוך, ובודאי באותה שנה נכתב השטר.
מקשה הגמרא: מנין לרב חנינא שלשון 'ארכן' הוא מחמת תחילת
מלכותו, שאז נעשה מתוקן וראוי לה. ודלמא לשון 'ארכן' היא
דאריך מלכותיה – שהתארכה מלכותו כמה שנים. מתוך רב
הושעיא: **אמר רב הושעיא**, **כך מנהגה של אומה זו**, שנה ראשונה
שמוך קורין לו 'ארכן', כלומר מתוקן וראוי למלכותו מחדש, שנה
שניה שמוך קורין לו 'דיגון', שזו לשון 'שתיים' בשפתם.
מקשה הגמרא: מנין שהשטר נכתב בשנה הראשונה למלכותו,
ודלמא עבדו עבירות – שמא אחרי שמלך כמה שנים העבירוהו
ממלכותו, ותרד אוקמוהו – וחזרו והמליכוהו, ולכן קראוהו שוב
'ארכן', אף שבאמת אין זו השנה הראשונה שהתחיל למלוך ואם כן
שוב לא יוכל הלוח לגבות מהלקוחות, שמא השטר נכתב מאוחר

משיבה הגמרא: **אָלָא** הדבר שאדם נכשל בו בכל יום הוא **אָבֶבְךָ לְשׁוֹן הָרַע**, והיינו שאומר דבר היכול להשתמע ממנו דבר רע על אחרים. מביאה הגמרא מימרא נוספת: **אָמֵר רַב יְהוּדָה, אָמֵר רַב, רוֹב בְּנֵי אָדָם נִכְשָׁלִים בְּגִּזְלִי, שְׁמוּרִים לַעֲצֻמָּה הֵיטֵר בְּמִשָּׁא וּמִתֵּן לַעֲבָב רוּחַ שֶׁל אָדָם אַחֵר. וּמֵיָעוּט נִכְשָׁלִים בְּעֵרְוִית, וְהֵבֵל נִכְשָׁלִים בְּלִשׁוֹן הָרַע.** תמדה הגמרא: **בְּלִשׁוֹן הָרַע, סִלְקָא דְעֵתֵיד –** וכי תעלה על דעתך שכולם נכשלים בזה. משיבה הגמרא: **אָלָא** הכל נכשלים ב**אָבֶבְךָ לְשׁוֹן הָרַע**.
 שנינו במשנה (קס): **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הֵבֵל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.**
 הגמרא מבררת במה נחלקו התנאים במשנה. מקשה הגמרא: וְכִי **תֵּנָא קָמָא** שאמר את דיני גט פשוט וגט מקושר, לִית לִיה – אינו סובר שהכל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה, כלומר, שאם יש מקום שנהגו לעשות את השטרות באופנים אחרים עושים הכל כמנהג המדינה, והרי תנא קמא לא עסק כלל בדין זה ולא משמע שנחלק עליו בזה.
 מתרץ רב אשי: **אָמֵר רַב אָשִׁי, יֵשׁ אוּפְנִים שֶׁלְדַּבְּרֵי הַכֹּל הוֹלְכִים אַחֵר מִנְהַג הַמְּדִינָה, וְיֵשׁ אוּפְנִים שֶׁנֶּחֱלָקוּ בָהֶם, בְּאֶתְרָא דְנִהְיִי –** במקום שנהגים לכתוב גט **פְּשׁוּט**, וְאָמֵר לִיה הִבֵּעַל לְסוּפֵר עֲבִיד לִי פְּשׁוּט, וְאָמֵר עֲבִיד לִיה – והלך ועשה לו גט **מְקוּשָׁר**, לדברי הכל **קְפִידָא –** יש הקפדה בדבר, שהרי נוהגים בפשוט וגם ציווהו בפירוש לעשותו פשוט, והגט פסול. וכן הדין במקום דְנִהְיִי מְקוּשָׁר, וְאָמֵר לִיה עֲבִיד לִי מְקוּשָׁר, וְאָמֵר עֲבִיד לִיה פְּשׁוּט, דְקְפִידָא – יש הקפדה בדבר, והגט פסול.
כִּי פְלִיגִי – ומחלוקת תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל היא ב**אֶתְרָא דְנִהְיִי פְּשׁוּט וּמְקוּשָׁר –** במקום שנהגים לכתוב גם פשוט וגם מקושר, וְאָמֵר לִיה הִבֵּעַל לְסוּפֵר עֲבִיד לִי פְּשׁוּט, וְאָמֵר עֲבִיד לִיה מְקוּשָׁר, מֵר – תנא קמא סבר, קְפִידָא – יש לבעל הקפדה בדבר, וכיון שציווהו לכתובו פשוט והוא שינה וכתבו מקושר, הגט פסול. וְכֵן – רבן שמעון בן גמליאל סבר, מְרָאָה מְקוּם הוּא לֹא, כלומר, לא היתה כוונת הבעל לצוותו בדווקא שיעשה פשוט, אלא כוונתו היתה שאם קשה לו לעשותו מקושר, שעשייתו ארוכה וקשה יותר, יעשה פשוט, אבל נוח לו גם כן בכתיבת גט מקושר.
 אגב דינו של רבן שמעון בן גמליאל, שדברי הבעל אינם בדווקא, הגמרא מביאה תנאים נוספים הסוברים לגבי דינים אחרים שדיבור האדם אינו בדווקא: **אָמֵר אַבְיִי, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְרַבִּי אֶלְעָזָר, פּוֹלְחֵי סְבִירָא לְהוּ 'מְרָאָה מְקוּם הוּא לֹא', כלומר, האומר לשלוחו לעשות דבר קל, ועשה השליח דבר קשה יותר, אין זה שינוי בשליחות, כיון שכוונת המשלח היתה להקל מעליו ולא שהקפיד שיעשה זאת דווקא בדרך הקלה.
 מפרט אביי: **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר כֵּן, כְּמוֹ שְׂמוּכָה מְהָא דְאָמְרֵן –** ממה שאמרנו לעיל, שבמקום שנהגו לכתוב מקושר פשוט ואמר לסופר לכתוב לו פשוט, לא היתה כוונתו בדווקא שלא יכתוב מקושר, אלא שדי לו בפשוט, אך הוא יכול לעשותו גם מקושר.
רַבִּי שְׁמַעוֹן סוֹבֵר כֵּן, דִּתְנֵן בְּמִשְׁנָה בְּקִידוּשִׁין (סח) לְגַבִּי אָדָם שֶׁאִמֵּר לֵאשָׁה שִׁיקְדֶּנָּה בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְשִׁלְחָה שְׁלִיחַ לִיטוֹל אֶת כֶּסֶף הַקִּידוּשִׁין וְנָתַן לוֹ דִּינָר זָהָב, אוֹ שֶׁאִמֵּר לָהּ שִׁיתֵּן לָהּ דִּינָר זָהָב וְנָתַן**

לשלוחה דינר של כסף, אינה מקודשת, שיתכן שרצתה בדווקא את הזהב או את הכסף. **רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אִם הִמְעָה אוֹתָהּ לְשִׁכָּה, כִּגוֹן שֶׁאִמֵּר לָהּ שְׁנוֹתֵן לָהּ דִּינָר כֶּסֶף וְנָתַן לָהּ דִּינָר זָהָב, הִרִי זֶה מְקוּדָּשָׁה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִיטָה כוֹנְנָתָה לְהַתְקַדֵּשׁ דוּקָא בְּדִינָר כֶּסֶף, אֲלֹא לְכָל הַפְּחוּת בְּדִינָר כֶּסֶף, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁתִּתְרַצֶּה בְּדִינָר זָהָב.**
רַבִּי אֶלְעָזָר סוֹבֵר כֵּן, דִּתְנֵן בְּמִשְׁנָה בְּגִיטִין (סח), הָאִשָּׁה שֶׁאִמְרָה לְשִׁלּוּחָה, הִתְקַבֵּל לִי גִיטִי – תהיה שליח לקבל את גיטי מבעלי **מְקוּם פְּלוֹנִי, וְקִיבֵלָּהּ לָהּ הַשְׁלִיחַ מְקוּם אַחֵר, פְּסוּל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר מְכַשֵּׁיר.** מבארת הגמרא: מֵר – תנא קמא סבר, קְפִידָא, כלומר, שליחותו היתה דווקא למקום שאמרה לו, ששם לא אכפת לה שידעו שהיא מתגרשת, אבל במקום אחר היא מתביישת שידעו שהיא מתגרשת, וכיון שאינו שלוחה לאותו מקום, לא התגרשה בקבלת הגט על ידו. וְכֵן – רבי אלעזר סבר, מְרָאָה מְקוּם הוּא לֹא, ולא התכוונה שיקבל את הגט דווקא במקום זה, אלא שלא יטרח ללכת יותר רחוק ממקום זה שאמרה לו, אך אם יתרצה ללכת אף למקום אחר, רצונה שיקבל עבורה את הגט אף משם, ולכן היא מגורשת.
 [שנינו במשנה: **פְּשׁוּט שְׁכֵתוֹב בּוֹ עַד אֶחָד בּוֹ' וּמְקוּשָׁר שֶׁכֵּתב בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים, שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין].**
 הגמרא מבררת מה החידוש בדינים אלו. מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא דִּין** זה ש'מְקוּשָׁר שְׁכֵתוֹב בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים פְּסוּל, אִיצְטְרִיף הַתְנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, דְסִלְקָא דְעֵתֵיד אִמְיָנָא, הוֹאִיל וּבְעֵלְמָא – כיון שסתם שטר שיש בו שני עדים **בְּשֵׁר, הֵבֵא נִמְי' בְּמְקוּשָׁר יֵהָא בְּשֵׁר, קָא מְשַׁמְעֵ לָן דְמְקוּשָׁר שִׁישׁ בּוֹ רַק שְׁנֵי עֵדִים, פְּסוּל, שְׁתִּיקֵנוּ חֲכָמִים שִׁיחֲתָמוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה. אָלָא דִּין זה ש'פְּשׁוּט שְׁכֵתוֹב בּוֹ עַד אֶחָד פְּסוּל, פְּשִׁימָא, שהרי כל שטר צריך חתימת שני עדים, ומדוע הוצרכה המשנה להשמיענו זאת.
 מתרץ אביי: **אָמֵר אַבְיִי, לֹא נִצְרְכָא אֲלֵא כְּדִי לַחֲדַשׁ דְאִפִּילוּ אִם יֵשׁ עַד אֶחָד בְּכֵתָב –** חתום על השטר, כגון שטר הלואה, וְעַד אֶחָד שְׁמַעִיד בְּפָהּ על ההלואה, ואינו חתום בשטר, מכל מקום אין לחתימת העד האחד דין 'שטר' שגובים בו מלקוחות הלואה, ושאיין הלואה נאמן לומר שפרע את החוב, אלא דין ההלואה כהלואה שיש עליה רק עדים בעל פה, שאין גובים אותה מהלקוחות והלואה נאמן לומר שפרע את החוב.
 הגמרא מביאה את דעת החולק על אביי. אומרת הגמרא: **אָמֵימֵר, אַבְשֵׁר –** הכשיר עדות שהיתה בצירוף של **עַד אֶחָד בְּכֵתָב, וְעַד אֶחָד בְּעַל פֶּה, לְהַחֲשִׁיבָה כְּשֵׁטֵר הַחֲתוּם בְּשְׁנֵי עֵדִים, שִׁישׁ לוֹ קוֹל לְעֵדוּתָם, וְיִכּוֹל הַמְלוּה לְגַבּוּת בּוֹ אֶת הַנִּבְסִים מִמְלַקְחוֹת.**
 מקשה רב אשי: **אָמֵר לִיה רַב אָשִׁי לְאִמְיָמֵר, וְהָא דְאִמֵּר אַבְיִי, שֶׁאִין עַד אֶחָד בְּכָתֵב וְעַד אֶחָד בְּעַל פֶּה מַצְטְרִפִּים, מָא' –** מה תעשה עמו, כלומר כיצד יתיישבו בדברך עם דין זה. **אָמֵר לִיה אִמְיָמֵר, דִּין זה 'לֹא שְׁמִיעַ לִי' –** לא שמעתיו, **בְּלֹמֵר, לֹא סְבִירָא לִי –** איני סובר כאביי בדין זה.
 מקשה הגמרא: **אָלָא לְאִמְיָמֵר קָשְׁיָא –** חוזרת הקושיא שמחמתה אמר אביי את דבריו, למה הוצרך התנא להשמיע שגט פשוט שחתם בו עד אחד פסול, והרי פשוט הדבר.**

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמ' ב

שישיבה בקרקע שלש שנים נחשבת כ'חזקה' המוכיחה שהקרקע שלו, נִידוּן בְּשֵׁטֵר – עליו להביא את שטר המקח ולהוכיח ממנו שהשדה שלו, ולא די בעדי החזקה, דְבִרִי רַבִּי. **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חוֹלֵק וְאוֹמֵר** אדם זה נידון בְּחִזְקָה, ולהלן יבואר האם רק בחזקה או אף בחזקה.
 מבררת הגמרא: **בְּמָא' קְמִיפְלָגִי –** באיזה דין נחלקו רבי שמעון בן

גמליאל ורבי. מבארת הגמרא: **כִּי אָתָא –** כשכא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמֵר, בְּאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמִסְרָה' קָא מִיפְלָגִי, ומדובר באופן שהמחזיק בקרקע טוען שקנאה מפלוני בשטר, אמנם אותו שטר לא נכתב לצורך מכירה זו, אלא כשקנה אותו פלוני את השדה מבעליה הראשונים כתב לו הלה שטר מקח, ואת אותו שטר מקח מסר ליד המחזיק בה עתה, כדי שיזכה בקרקע,**

בבא בתרא. פרק עשירי – גט פשוט דף קסה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" פג רשב"ם

באתרא דנהיגי בפשוט ואמר ליה זיל עביד לי פשוט ועבד ליה מקושר – משמע: משום דאמר ליה "עביד לי פשוט". אבל אי אמר ליה סתמא "זיל עביד לי גיטא", ועביד ליה מקושר – כשר, אף על גב דבאתרא דנהיגי בפשוט. ובקדושין אמר: אף על גב דלא אמר כי אם "עביד לי גיטא", דהכי איתא בגיטא תתם: באתרא דנהיגי בפשוט ועבד ליה מקושר.

אמר אבי לא נצרכא אלא בעד אחד כו' – דכא משמע: דוקא אחד בכתב ואחד בעל פה, הא שנים בכתב כל אחד בפני עצמו – מצטרפין, ואליבא דרבי יהושע בן קרחה, וכמאן דאמר (סנהדרין ל, ב) הלואה אחר הלואה מצטרפין. אי נמי, למאן דאמר לא מצטרפין, שני טרות של עד אחד, כגון הודאה אחר הודאה, שמפרש בכל אחד ואחד "מנה דאורי לן בהאי שטרא אורי נמי קמי פלניא" – מצטרפין. דאי לא מצטרפין נמי בכי האי גוונא – לינקוט הא, וכל שכן אחד בכתב ואחד בעל פה. ומיהו יש לדרות: דעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה לא מיירי בכחאי גוונא דהוה שייך למינקט ביה שניהם בכתב, וכגון ששנים מעידים שראו שלוח או שמעו שהודא, דכי האי גוונא הוי שייך למינקט שניהם (ובכתב) אין מצטרפין, אם אינו מצטרף שם. אלא מיירי כגון שאותו שבכתב מעיד על ההלואה שראה אותה, ושבעל פה מעיד שראה שומר השטר הזה לו, שהעד חתום בו, דבכי האי גוונא לא הוה מצי למינקט שניהם בכתב. ולחכי קשה נמי לאמימר, שהרי יש במסירת שטר זה שני עדי מסירה, שהעד חתום הוא כעד מסירה, דמוכיח שמסרו לו מלוח, שהוא לא היה חתום אלא בציוו של לוח. והעד שבעל פה מעיד שמסרו לוח למלוח – הלכך כשר אף על פי שלא חתם עליו אלא עד אחד, שהרי על מסירתו יש שני עדים, וקיימא לן כרבי אלעזר. אבל שניהם בכתב יחידין – פסולין לכולי עלמא, שאין על כל שטר ושטר אלא עד אחד. וסברא הוא, דלא אשכחן בשום מקום שטר בעד אחד לבד שיועיל. והכי משמע נמי מדרשיב עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה בזה אחר זה, ואי הוי כשניהם מעידין על ראיית המלוח או על שמיעת הודאה – אמאי קרי ליה זה אחר זה? והלא יכולין להיות כאחד, כגון שכתב בשטר "בפני פלוני אני החתום ובפני פלוני, לוח פלוני מפלוני מנה", ושבעל פה מעיד "בפני פלוני ובפני פלוני החתום, לוח פלוני מפלוני!" ולפי מה שפירשתי, דעד אחד שבעל פה היינו שמעיד על מסירת שטר שחתום בו העד – אתי שפיר הא דבעי לקמן סתמא בעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה אי מצטרפי, דמשמע סתמא בלא פירוש שלא ראו שניהם כאחד, שההלואה והמסירה לא היו כאחד, שלא היה יכול למצוא ששניהם מעידין על ההלואה אלא כענין זה. שאם מעידין כל אחד על ראיית המלוח ושמיעת ההודאה – אין השטר מועיל כלל, והוי לגמרי כמאן דליתיה כיון שאין שער ידו ידוע לנו שמסר לוח למלוח. ועוד יש לומר: דהאי דלא משכחין צירוף בעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה לתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה, היינו משום שבשניהם מעידין ראיית המלוח או שמיעת ההודאה – אין מוכיח בשטר שראו או שמעו כאחד, שראיית העד בעל פה היתה בשעת שמיעה. אבל ראיית העד שבשטר חשבינן לה כאילו היתה בשעת מסירה, לפי שהרבה פעמים היתה בלא ראות המלוח כלל, כדתנן (בבא בתרא קסו, ב) כותבין שטר ללוח אף על פי שאין מלוח עמו, ומוקי לה אביי (בבא מציעא יג, א) כמאן דאמר אפילו בשטרי ודלאן אקנייתא, דעדין בחיתומיו זכין לו. הלכך, אף על פי שאינו מוכיח השטר שלא ראה המלוח – לא חשבינן ראייתו כאחד, שאין חשוב עד בראיה זו. מאחר שאין ראייתו ידוע לנו על ידי השטר, אלא עיקר עדותו אינה אלא לבריה שזה השטר מסר לוח למלוח – להכי לא חשבינן עדותו ראיית המלוח אפילו אם ראה אותו. ובירושלמי (פרק שני דכתובות) גרסין: וזעירא בעין עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה מהו (שיצטרפו) ועד אחד בכתב כלום הוא? לכרן צריכא, כשהיו שנים מצו לקיים כתב ידו של ראשון ולא מצי לקיים כתב ידו של שני.

אבב לשון הרע – כגון דאמרי "נורא בי פלניא", בערבין (טו, ב), רוב כגול – רוב בני אדם חשודין על הגזל, כעין גזל, שמורין להחזירא במשא ובמתן, לעכב איש מריחא הראוי לו לחבירו. ותנא קמא לית ליה מנהגא דמדינה – בתמיה, אם רבן שמעון בן גמליאל בא לומר שדיני פשוט ומקושר המפורשין לתנא קמא, אם יש מדינה שנהגו לשנות דינים בענין אחר, הכל כמנהג המדינה – והלא תנא קמא נמי מודה בהא! **אמר אביי באתרא דנהיגי כו'** – אתא לפרש אביי באיזה מנהג המדינה מצו לפלוני תנא קמא ורבן שמעון. **קפידא** – ואם גט אשה – פסול לגרש בו. **מר סבר קפידא** – ואף על גב דמנהג המדינה בין בפשוט בין במקושר, כיון דאמר ליה בפשוט – קפידא הוא, ופסול המקושר. ורבן שמעון סבר: הכל כמנהג המדינה, כלומר מראה מקום הוא לו, שאם טורח לו לכתוב מקושר – יכתוב פשוט. ומיהו, אם יכתוב מקושר – טפי נחא ליה, שהרי מנהג המדינה בשניהם. **אם הפעה לשבח** – בקדושין, האומר "התקדשי לי בדינך של כסף" ונמצא של זהב, אבל בשבח יוחסין – "על מנת שאני לך" והוא כהן – לא אמר רבי שמעון מקדושה, דהא מציא היא למימר: מסאנא דרב מכרעי לא בעינא. הטעה לשבח היינו מראה מקום – מתרצה בשל כסף, וכל שכן בשל זהב. ובמתקדשת על ידי שלוחה מוקמינן לה תתם. **פסול** – שהיא אינה רוצה להתבטא במקום אחר. ורבי אלעזר מכשיר – דסבר: מראה מקום הוא לו, לטרוח וללכת בשבילה עד אותו מקום. ואם יחפזין ללכת יותר – תבוא עליו ברכה. **אמר אביי לא נצרכא** – למיתני עד אחד בפשוט פסול, אלא היכא דקמטייע ליה עד אחד בעל פה, ואתא מתניתין לאשמועינן דלא סמכין אשטרא לטרוח מלקוחות, דשני עדים הכתובים בשטר הוא דמפקי ליה לקלא, ואינו אלא כמלוח על פה, וטרפה מבני חרי, דקין המלוח את חבירו בעדים בלא שטר. וגם הלוח יכול לומר: פרעתי, ולא יכול המלוח לטעון ללוח: היה לך לקרוע שטר שבידי. מכיון שלא נעשה כתיקון חכמים – לא חשבו הלוח, ולא נזכר לשואלו למלוח. **אמימר מכשיר בעד אחד בכתב** – וכתב ידו מקיים ממקום אחר בעדים, ועד אחד נמי בעל פה מסהיד על אותה מלוח. ונראה בעיני דלגמרי מכשיר, אפילו לטרוח מלקוחות כאילו נחתמו שני עדים, דעד אחד בשטר ועד אחד בעל פה מפקי ליה לקלא. ונראים הדברים כן, דסתם מכשיר – לגמרי משמע. **אי הכי קשיא מתניתין** – דפרכינן: פשיטא.

ומשינ:

יכולין להיות כאחד, כגון שכתב בשטר "בפני פלוני אני החתום ובפני פלוני, לוח פלוני מפלוני מנה", ושבעל פה מעיד "בפני פלוני ובפני פלוני החתום, לוח פלוני מפלוני!" ולפי מה שפירשתי, דעד אחד שבעל פה היינו שמעיד על מסירת שטר שחתום בו העד – אתי שפיר הא דבעי לקמן סתמא בעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה אי מצטרפי, דמשמע סתמא בלא פירוש שלא ראו שניהם כאחד, שההלואה והמסירה לא היו כאחד, שלא היה יכול למצוא ששניהם מעידין על ההלואה אלא כענין זה. שאם מעידין כל אחד על ראיית המלוח ושמיעת ההודאה – אין השטר מועיל כלל, והוי לגמרי כמאן דליתיה כיון שאין שער ידו ידוע לנו שמסר לוח למלוח. ועוד יש לומר: דהאי דלא משכחין צירוף בעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה לתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה, היינו משום שבשניהם מעידין ראיית המלוח או שמיעת ההודאה – אין מוכיח בשטר שראו או שמעו כאחד, שראיית העד בעל פה היתה בשעת שמיעה. אבל ראיית העד שבשטר חשבינן לה כאילו היתה בשעת מסירה, לפי שהרבה פעמים היתה בלא ראות המלוח כלל, כדתנן (בבא בתרא קסו, ב) כותבין שטר ללוח אף על פי שאין מלוח עמו, ומוקי לה אביי (בבא מציעא יג, א) כמאן דאמר אפילו בשטרי ודלאן אקנייתא, דעדין בחיתומיו זכין לו. הלכך, אף על פי שאינו מוכיח השטר שלא ראה המלוח – לא חשבינן ראייתו כאחד, שאין חשוב עד בראיה זו. מאחר שאין ראייתו ידוע לנו על ידי השטר, אלא עיקר עדותו אינה אלא לבריה שזה השטר מסר לוח למלוח – להכי לא חשבינן עדותו ראיית המלוח אפילו אם ראה אותו. ובירושלמי (פרק שני דכתובות) גרסין: וזעירא בעין עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה מהו (שיצטרפו) ועד אחד בכתב כלום הוא? לכרן צריכא, כשהיו שנים מצו לקיים כתב ידו של ראשון ולא מצי לקיים כתב ידו של שני.

מה היתם פסולא דאורייתא — למאן דאמר בפרק "המגרש" (גיט פו, א) גבי יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הולד כשר — בכתב ידו ועד דוקא, אבל כתב סופר ועד פסול לגמרי — אתי שפיר. אבל למאן דאמר נמי היתם: כתב סופר ועד נמי כשר הולד, ואפילו בסופר דלא מובהק — קשה אמאי קרי ליה הכא פסול דאורייתא? ויש לומר: דההיא כאבי דהכא סבירא ליה, אי נמי, הכא מיירי שהסופר בעצמו חתם, או שכתבו קרוב או פסול.

הבא נמי פסולא דאורייתא — לאו דאורייתא ממש, דגט מקושר מדרבנן הוי כדאמר לעיל. אלא מה שהולד ממזר מדרבנן, כי היכי דהוי ממזר בפסול פשוט — קרי ליה דאורייתא. ולא דוקא. ורשב"ם פירש פסול דאורייתא — דלא גבי מבני חרי. ואין נראה לרבי, דאפילו כן הוי פסולא דרבנן לא היה גבי מבני חרי.

אימא נסבא — תימה לרבי, מאי קשיא? תפסת מועט תפסת! והכי הוי מצי לדחויי דנסבא פחות מדינר. מיהו, עד קשה: דבכתובות פרק בתרא (ק, ב) אמרינן: כתוב בו בבל — מגבהו ממועות שבבבל, כתוב בו כסף סתם — כל מה שירצה לזה מגבהו. פירושו: מטבע פחותה של כסף. ופריך: ואימא נסבא. ותימה: וכי נסבא פחותה מאיסר שאין בה רק [שמונת] פרוטות? ומאי שנא נסבא ממני פרוטות? דהא "מה שירצה" קאמר היתם — היינו מטבע פחות של כסף, מדרפיק עלה: ואימא פריטי, ומשני: פריטי דכספא לא עבדי אינשי — מכלל דמטבע פחותה של כסף דעבדי אינשי: נותן לו. והכא נמי בשמעתין משמע הכי דגריע מאיסר, אם נפרש דמכח גריעותא מקשה "אימא נסבא", דאי לא גריע טפי מאיסר — ברישא הוי ליה לאקשווי "ואימא פריטי". ורבינו

מתניתין! — הא קא משמע לן, דשנים במקושר פעד אחד בפשוט, מה היתם פסולא דאורייתא, אף הכא נמי פסולא דאורייתא, תנע, דשלוהו מתם חבריא לרבי ירמיה: עד אחד בכתב ועד אחד על פה, מהו שיעצטרפו? אליבא דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה לא תיבעי לך, דאפילו שנים בכתב ושנים על פה לא מצטרפי, אלא כי תיבעי לך — אליבא דרבי יהושע בן קרחה: שנים בכתב ושנים על פה הוא דמצטרפי, אבל עד אחד בכתב ואחד על פה לא מצטרפין, או דלמא לא שנא? שלח להו: אני איני כדוי ששלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה — שיעצטרפו. אמר ליה: אנן הכי מתנינן לה, דשלוהו ליה חבריא לרבי ירמיה: שנים שהעידו אחד בבית דין זה ואחד בבית דין זה, מהו שיכואו בית דין אצל בית דין ויעצטרפו? אליבא דתנא קמא דרבי נתן לא תיבעי לך, דאפילו בחד בית דינא נמי לא מצטרפי, אלא כי תיבעי לך — אליבא דרבי נתן: בחד בי דינא הוא דמצטרפי, אבל בחד בי דינא לא מצטרפי, או דלמא לא שנא? ושלח להו: אני איני כדוי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה — שיעצטרפו. מר בר חייא אמר, הכי שלחו ליה: שנים שהעידו בבית דין זה וחזרו והעידו בבית דין זה, מהו שיכואו אחד מכל בית דין ויעצטרפו? אליבא דרבי נתן לא

תיבעי לך, השתא עדים מצטרפין, דיני מיבעיא? אלא כי תיבעי לך — אליבא דתנא קמא דרבי נתן: עדים הוא דלא מצטרפין, אבל דיני מצטרפין, או דלמא לא שנא? שלח להו: אני איני כדוי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה — שיעצטרפו. רבינא אמר, הכי שלחו ליה: שלשה שישבו לקיים את השטר, ומת אחד מהן, צריכי למכתב: "במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי", או לא? שלח להו: אני איני כדוי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה — שצריכין למכתב "במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי". ועל דא עיילוהו לרבי ירמיה בבי מדרשא. **משנה** כתוב בו "וזוין מאה דאינון סלעין עשרין" — אין לו אלא עשרין, "וזוין מאה דאינון תלתין סלעין" — אין לו אלא מנה. "כסף זוין דאינון" ונמחק — אין פחות משתים. "כסף סלעין דאינון" ונמחק — אין פחות משתים. "דרבנות דאינון" ונמחק — אין פחות משתים. כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים, מלמעלה מנה — הכל הולך אחר התחתון. אם בן, למה פותבין את העליון? שאם תפחק אות אחת מן התחתון — ילמד מן העליון. **גמרא** תנו רבנן: אמר "כסף" — אין פחות מדינר כסף; "כסף דינרין" — "דינרין כסף" — אין פחות משיני דינרין כסף; "כסף דינרין" — אין פחות משיני דינרין דהב, כסף. אמר מר: "כסף" — אין פחות מדינר כסף. ואימא: נסבא! אמר רבי אלעזר: דכתוב ביה "מטבע". ואימא: פריטי! אמר רב פפא: באתרא דלא סגי פריטי דכספא. תנו רבנן: "דהב" — אין פחות מדינר דהב; "דהב דינרין" — "דינרין דהב" — אין פחות משיני דינרין דהב; "דהב דינרין" — אין פחות משיני דינרין כסף, דהב. אמר מר: "דהב" — אין פחות מדינר דהב. אימא: נסבא! — אמר רבי אלעזר: דכתב "מטבע".

ואימא:

ומשני: הא קא משמע לן — מתניתין דקתני פשוט שכתוב בו עד אחד פסול — שילמד מקושר ממנו, ולהכי תנייה לעד אחד, למימרא: מה עד אחד פסול דאורייתא, דכתיב (דברים יט) "לא יקום עד אחד באיש" כו' — אף שנים שבמקושר הטילו עליו חכמים פסולא דאורייתא, ואם גט — אינה מגורשת, ואם שטר מלוה הוא — אינו טורף ממשעבדי. אבל אם יש שם עד אחד בעל פה עד אחד היתומים בשטר — או היה השטר כשר לגמרי, דמצטרפין. תנע דשלוהו ליה כו' — ושלוהו להו דמצטרפין. דשלוהו ליה חכמים לרבי ירמיה לבתר דאפקוהו מבי מדרשא, כדאמר בפרק "לא יחפור" (בבא בתרא כג, ב): אפקוהו לרבי ירמיה מבי מדרשא, ועל דא עיילוהו כדאמרינן במסכתא. מהו שיעצטרפו — דנימא כמאן דחתימי תריוהו, בשטרא דמי. **אליבא** דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה כו' — פלוגתיהו בסנהדרין בפרק "זה בורר" (ל, א) דתניא: אין עדותן מצטרפת בבית דין עד שיראו שניהם כאחד, רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה. אין עדותן מתקיימת עד שיעידו שניהם כאחד, רבי נתן אומר: שומעין דבריו של זה היום, וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו. והני שני מחלוקות, של רבי יהושע בן קרחה ורבנן דרבי נתן ורבנן, היתם מפרש טעמא, איבעית אימא קרא ואיבעית אימא סברא. **השתא** — השנים החתומים בשטר ורובין אנו לקיים עדותן בשטר שהן חתומין בו, או שנים בעל פה לענין לגבות ממון בעדותן בלא שטר — אין מצטרפין אם לא שראו שניהם כאחד את עדותן, ואף על גב דממה נפשך תריוהו אחד מנה קא מסהדי. **אליבא** דרבי יהושע — שנים בכתב ושנים בעל פה מצטרפין, אפילו אם בזה אחר זה ראו עדותן, אבל אם עד אחד בכתב כו'. אמר ליה — רב אשי לאמימר: אנן הכי מתנינן לה כו', ולא תקשי מניה לאבי דאמר אין מצטרפין. מהו שיכואו בית דין — זה אצל בית דין אחר לצרף עדותן ששמעו, וישפטו לפי העדות. **אליבא** דתנא קמא דרבי נתן — למעלה פירשתי. ובשרא שניהם כאחד, אפס לא העידו בבית דין כאחד, בהכי פליגי רבי נתן ורבנן, ומת אחד מהן — לאחר שהעידו העדים על חתימת ידם בפני שלשה, ואין קיום השטר אלא בשלשה, דבעינן בית דין לקבל העדות. וחד ליתיהו — דלא מתחזי כשיקרא מאי דכתיב ברישא "במותב תלתא הוינא" ובסופו לא נחתמו אלא שנים. על דא עיילוהו — שהשיב להם כהוגן. דהא דאפקוהו ששאל שלא כהוגן, רגלו אחת חוץ לתחום ורגלו אחת בתוך התחום, ועל דא אפקוהו מבי מדרשא בפרק "לא יחפור", והשתא הוי דעילוהו. **משנה** כתוב בו בשטר מלוה: וזוים מאה דאינון עשרים סלעין לזה פלוני מפלוני. ואף על פי שמאה זויה הרי הן (בכלל) עשרים וחמישה סלעים — אין למלוה אלא (מנה) עשרים וזוים, ידי בעל

השטר על התחתונה, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ושמן כך פירש: מאה וזוים גרועים וחסירים שאינון אלא עשרים סלעים. אין לו אלא מנה — מאה וזוים. שיש לפרש כך: וזוים מאה דאינון תלתין סלעים קלים, שאינון שוין אלא עשרים וחמישה סלעים, ידי בעל השטר על התחתונה. הסעל ארבעה דינרין, הזנה עשרים וחמישה סלעים. ונמחק — הזנין שכתוב בו אחר "דאינון". דרבנות — בלעז קינונ"ש, והם דרבנות שבספר עזרא (ב). ומלמטה מאתים — כשכל דבריו בשטר. הכל הולך אחר התחתון — אלא שלא יהא כתוב בשיטה אחרונה. למה פותבין את העליון — הואיל ובסוף השטר חזר וכופל את דבריו, שכותבין ושונין אחריות ממון זה: "כך וכך קבלתי עלי ועל ירתי" כו'. **גמרא** תנו רבנן כסף אין פחות מדינר כסף — "כסף לזה פלוני מפלוני". כסף דינרין או דינרין כסף אין פחות משיני דינרין כסף — לזה, דהכי משמע: כסף שני דינרין לזה פלוני מפלוני. כסף דינרין אין פחות משיני דינרין וזה כסף — "דיכסף דינרין" משמע: כסף לזה פלוני מפלוני שזה שני דינרין של זה, וכדמפרש לקמן שכתוב "כסף דינרין" משמע: דינרין זהב. אבל ב"דינרין" — היינו שני דינרין של כסף (אין פחות מכסף בשוה שני דינרין של זהב). וזה דינרין אין פחות משיני דינרין של כסף — אותו זהב שלזה, וכדמפרש לקמן "דינרין" משמע של כסף.

העדויות ששמעו. וביארו בני הישיבה את שאלתם, **אליבא דרבי**
נחמן, לא תיבעי לה, דהשתא, אפילו **עדים מצרפין**, אף שאינם
מדייקים כל כך בדבריהם, **דייני מבעיא** – וכי יש ספק שאף הדיינים
יכולים להצטרף, שהרי הם מדייקים לחקור היטב. **אלא, כי תיבעי**
לה אליבא דתנא קמא דרבי נחמן, האם **עדים** שהעידו זה שלא בפני
זה הוא **דלא מצרפין**, **אכל דייני מצרפין**, או **דלמא לא שניא**,
וגם דיינים לא מצטרפים לדון על עדות שלא שמעו יחד. מסיים מר
בר חייא את המעשה: **שלח להו רבי ירמיה, אני, אני כדרי שאתם**
שלחתם לי שאלה זו, **אלא כד דעת תלמידכם נוטה**, שאף לתנא
קמא דרבי נחמן, **יצטרפו הדיינים**.
הגמרא מביאה גירסא רביעית למעשה זה: **רבינא אמר, הכי שלחו**
ליה, שלשה דיינים שישבו לקיים את השטר – לכתוב על גבי השטר
'קיום', שביירו ונמצא שחתימות העדים שבשטר אמיתיות, ואחרי
שביירו את אמיתות החתימות, קודם שחתמו על הקיום, **מת אחד**
מהן, האם **צריכי למכתב בנוסח הקיום 'במותב תליתא הוינא, וחד**
ליתוה' – במושב שלשה דיינים היינו, ואחד מהדיינים איננו, שמת,
או לא. **שלח להו רבי ירמיה, אני, אני כדרי שאתם שלחתם לי**,
אלא כד דעת תלמידכם נוטה, **שצריכין למכתב 'במותב תליתא**
הוינא וחד ליתוה', כיון שאם יכתבו רק 'במותב תליתא הוינא' יראה
הדבר כשקר, שכותבים בתחילה שישבו שלשה דיינים, ובסוף יהיו רק
שתי חתימות, שהרי השלישי מת.
מסיימת הגמרא: **ועל דא – ועל תשובה זו**, כל אחד בגירסתו, **עליוהו**
לרבי ירמיה כבי מדרשא – הכניסו את רבי ירמיה לבית המדרש,
שהרי לעיל (ב) התבאר שהוציאוהו מבית המדרש על ששאל שאלה
שלא כהוגן, ועתה ששלח להם תשובה הגונה, החזירוהו לבית
המדרש.

משנה

משנתינו דנה בשטרות שנכתבו בהן לשונות שסותרות זו את זו, וכן
בשטרות שיש בהם מחיקות ולא ידוע מה היה כתוב שם.
שטר שכתוב בו פלוני לזה מפלוני 'וזוין מאה', **דאינו סלעין עשרין'**
– מאה זו שהם עשרים סלעים, אף שלפי האמת מאה זוהם עשרים
וחמשה סלעים, מכל מקום **אין** לו למלוה זכות לגבות בשטר זה **אלא**
עשרין סלעים, כיון שמפרשים את לשון השטר כאילו נכתב שהוא
חייב לו מאה זוזים גרועים, ששום רק עשרים סלעים.
אך אם נכתב בשטר 'וזוין מאה', **דאינו תלתין סלעין'** – מאה זוהם
שלשים סלעים, ולפי האמת מאה זוהם רק עשרים וחמשה
סלעים, **אין** לו **אלא מנה** – מאה זו בלבד, ומפרשים את לשון השטר
שהוא חייב לו מאה זוהם שששים כשלשים סלעים גרועים. והטעם בשני
דינים אלו הוא כיון שיד בעל השטר על התחתונה, שהרי הוא בא
להוציא מכל שטרו, והמוציא מחבירו עליו להביא ראיה לדבריו,
ולכן מכליל מאלא את הסכום ששמעונו בשטר ברורה, ולא את
מה שיש להסתפק בו.
המשנה דנה עתה בשטרות שיש בהם מחיקות: שטר שנכתב בו 'בספה
וזוין, דאינו' – 'זוין כסף, שהם', **ונמחק ההמשך**, ולא ידוע כמה זוין
כסף התחייב לו. כיון שכתב 'וזוין' ו'דאינו' בלשון רבים, **אין** משמעות
לשון זו **פחות**.
משתים, ואף שיתכן שהיה כתוב שם יותר משתים, יד המלוה על
התחתונה ואינו גובה יותר משתים. וכן אם נכתב 'בספה סלעין,
דאינו' – 'סלעין כסף, שהם', **ונמחק ההמשך**, **אין פחות משתים**. וכן
'**ירבונות, דאינו**', **ונמחק ההמשך**, **אין פחות משתים**.
המשנה דנה עתה במקום שיש סתירה גמורה בין הכתוב בתחילת
השטר, לכתוב בסופו: אם **כתוב בו מלמעהל** – בתחילת השטר,
שחייב **מנה** – מאה זוהם, **ומלמעהל** – בסיום השטר, כשחזר שוב על סכום
החייב לענין חיוב האחריות כתב שחייב לו **מאתים** זוהם, או שכתוב
מלמעהל מאתים, **ומלמעהל מנה**, **הכל הולך אחר התחתון** – אחרי
הכתוב בסיום השטר, בין אם כתוב שם מנה ובין אם כתוב שם מאתים,
כיון שאנו אומרים שטעה בכתובת הראשונה, וחזר ותיקן את הסכום
בפעם השנייה שכתב. מבארת המשנה: **אם כן**, מלכתחילה **למה**

מתרצת הגמרא: לאמימר, מתניתין, **הא קא משמע לה, דשנים**
שחותמים במקושר דינם כעד אחד בפשוט, כלומר, מה **התם** –
בפשוט שחתם בו עד אחד **פסולא דאורייתא**, שנאמר (דברים יט טו) 'לא
יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת', **אף הכא נמי** לגבי מקושר
שחתמו בו שנים, אמרו חכמים שיהיה פסולו כמו **פסולא דאורייתא**,
ואם גירש בו את האשה, אינה מגורשת, ואם היה זה שטר הלוואה
אין גובין בו מנכסים משועבדים, אך אין ללמוד ממשנתנו שעד אחד
בשטר ועד אחד בעל פה אינם מצטרפים.
ברבייתא במסכת סנהדרין (ל), נחלקו תנאים בשתי מחלוקות לגבי
צירופם של שני עדים בדיני ממונות: א. דעת רבי יהושע בן קרחה
ששני העדים אינם צריכים להעיד על מעשה אחד אלא על חיוב
אחד, ואף אם אחד מעיד על הלוואה שהיתה ביום ראשון וחבירו על
הלוואה שהיתה ביום שני, מצטרפים לחיבו. ואילו תנא קמא שם
סובר שצריכים להעיד על אותו מעשה שראו יחד. ב. דעת רבי נתן
שצריכים שניהם להעיד יחד, ותנא קמא שם סובר שאף אם העיד
אחד ביום ראשון וחבירו ביום שני, מצטרפים.
אמימר מביא ראיה לדבריו: **תדע** שעד אחד בשטר ועד אחד בעל פה
מצטרפים, ממעשה שהיה, **דשלחו מתם (ו-משם) חבריא לרבי**
ירמיה שהיה יושב מחוץ לבית המדרש, כמבואר לעיל (בב)
שהוציאוהו מבית המדרש, שאלה זו, **עד אחד בכתב ועד אחד בעל**
פה, מהו **יצטרפו לחייב ממון**. ופירטו בני הישיבה את שאלתם,
אליבא דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה, לא תיבעי לה – אין
מקום להסתפק, שהרי הוא סובר **דאפילו שנים המעידים בכתב, וכן**
שנים בעל פה, אם אין השנים שבכתב או שבעל פה מעידים על
אותו מעשה, **לא מצטרפי**, וכל שכן שאם לא העידו שניהם יחד
אלא אחד בעל פה ואחד בכתב שאין עדותם מצטרפת. **אלא כי**
תיבעי לה, אליבא דרבי יהושע בן קרחה, האומר שאף אם הם
מעידים על שני מעשים שונים אפשר לצרפם, והוא הדין שאם לא
העידו יחד אפשר לצרפם, שלדבריו יש להסתפק האם רק **שנים**
בכתב וכן שנים בעל פה, הוא **דמצטרפי**, כיון שיש כאן עדות
שלימה בכתב או בעל פה, **אכל עד אחד בכתב ואחד על פה לא**
מצרפין, כיון שכל אחד בפני עצמו אינו יכול לחייב ממון, או **דלמא**
לא שניא. מסיים אמימר את ראיתו: **ושלח להו רבי ירמיה, אני, אני**
כדרי להכריע בדבר, ששלחתם לי שאלה זו, **אלא כד דעת**
תלמידכם נוטה, **שיצטרפו**, והיינו כדברי אמימר, ולא כאבבי האומר
שאינם מצטרפים.
דוחה רב אשי: **אמר ליה רב אשי לאמימר, אני, הכי מתנינן לה –**
אנו שונים מעשה זה כך, באופן שאין ממנו קושיא על אביי, **דשלחו**
ליה חבריא לרבי ירמיה, שנים שהעידו את אותה עדות, אלא
שאחד העיד בבית דין זה ואחד בבית דין זה, וכל בית דין בפני
עצמו אינו יכול לחייב ממון על פי עד אחד, והלכו העדים למקום
חרוק, מהו, האם אפשר **שנבוא בית דין אצל בית דין, ויצטרפו**
הדיינים לדון על פי העדויות ששמעו, כשם שבית דין אחד יכול
לצרף שתי עדויות אף שלא העידו יחד. וביארו בני הישיבה, **אליבא**
דתנא קמא דרבי נחמן, לא תיבעי לה, שהרי הוא סובר **דאפילו אם**
ראו יחד את העדות, וגם העידו שניהם בחד בית דיןא, אם העידו
זה שלא בפני זה **נמי לא מצטרפי**, וכל שכן שאם העידו בשני בתי
דינים שאינם מצטרפים. **אלא, כי תיבעי לה, אליבא דרבי נחמן**, האם
דווקא כשהעידו בחד כי **דינא** אף שהעידו זה שלא בפני זה הוא
דמצטרפי, **אכל אם העידו בתרי כי דינא**, **לא מצטרפי**, או **דלמא**
לא שניא, ואף שהעידו בשני בתי דינים, מצטרפים. **ושלח להו רבי**
ירמיה, אני, אני כדרי שאתם שלחתם לי שאלה זו, **אלא כד דעת**
תלמידכם נוטה, **שלחי נחמן יצטרפו**.
הגמרא מביאה גירסא שלישית במעשה זה: **מר בר חייא אמר, הכי**
שלחו ליה לרבי ירמיה, שנים שהעידו בבית דין זה, והלכו שנים
מהדיינים למדינת הים, **והזרו וזהירו אותם עדים בבית דין זה –**
אחר, וגם שם הלכו שני דיינים למדינת הים, ושבו חזרו והעידו את
עדותם בבית דין שלישי והלכו להם שנים מן הדיינים, מהו **שנבוא**
דין אחד מכל בית דין, ויצטרפו שלשת הדיינים לדון על פי

מקשה הגמרא: **וְאִימָא פְּרִימִי** – שמא נאמר שהתחייב לו פרוטה של זהב, ולא דינר. מתרצת הגמרא: **פְּרִימִי דְּהֶקְבָּא לֹא עֲבָדִי אִינְשִׁי** – אין דרך בני אדם לעשות פרוטות של זהב, אלא כוונתו למטבע הזהב הקטן ביותר שדרך בני אדם לעשות, שהוא דינר זהב.

הגמרא מבארת את הסיפא של הברייתא: אם כתב לשון **וְהֶבְ בְּדִינְרִין**, **אֵין חִיבוּ פְּחוֹת מִבְּשָׁנִי דִּינְרִין כְּסָף, וְהֶבְ**, כלומר זהב בשווי שני דינרין של כסף. מקשה הגמרא: מנין שלשון 'דינרין' היינו דינרין של כסף. **וְאִימָא** – ומדוע לא נאמר ונפרש שגם 'דינרין' הכוונה לדינר זהב, ומה שכלל את לשונו ואמר 'זהב בדינרין' היינו כיון דְּהֶקְבָּא פְּרִימָא בְּתֵרֵי דִּינְרֵי דְּהֶקְבָּא קֶאָמֵר – כוונתו היתה לשברים של זהב בשווי שני דינרי זהב.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אֲבִי, הַכֵּל בּוּזָה הוּא שִׁיד בְּעַל הַשְּׂטֵר** – המלוה, הבא לגבות בשטר, **עַל הַתְּחַתּוּנָה**, כיון שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואינו יכול להוציא מהלוה אלא כמשמעות הפחותה ביותר שבשטר, וכיון שלשון השטר יכולה להתפרש גם כשני דינרין של כסף, אין מחייבים אותו שני דינרין של זהב.

מקשה הגמרא: (רישא דקתני כסף בדינרין אין פחות משני דינרין זהב כסף אמאי אימא כספא נסבא בתרי דינרי כספא קאמר). **אֵין הֵכִי** – אם כך שבכל מקום אומרים שיד בעל השטר על התחתונה, **רִישָׁא נָמִי** – גם בברייתא הראשונה שהובאה לעיל (ספ) דשם מבואר שאם כתב 'כסף בדינרין' חייב דינרי כסף בשווי שני דינרי זהב, מדוע לא נפרש שהתחייב לו שברי כסף בשווי שני דינרין של כסף. וכן בברייתא השנייה, שאם כתב 'דהב דינרין' או 'דינרין דהב' נותן לו שני דינרין של זהב, מדוע לא נאמר שידו על התחתונה ואין לו אלא זהב בשווי שני דינרין של כסף].

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֲשִׁי, יֵשׁ חִילּוּק בֵּין לִשּׁוֹן דִּינְרֵי לְבִין לִשּׁוֹן דִּינְרִין**, וברישא מדובר דְּכֶתֵב לִשּׁוֹן דִּינְרֵי, שמשמעותם דינרי זהב, ואילו ברישא מדובר דְּכֶתֵב לִשּׁוֹן דִּינְרִין, וסתם דינרין משמעותם היא דינרין של כסף, ולא של זהב.

אשה שילדה או הפילה, חייבת להביא כבש לעולה ותור או בן יונה לחטאת, ואם אין ידה משגת להביא כבש, מביאה שני תורים, אחד לחטאת ואחד לעולה, ושני תורים אלו מכונים 'קן'. ועד שלא תביא קרבנה אסורה לאכול בקדשים. וכן אשה שראתה דם במשך שלשה ימים רצופים, שלא בזמן נדתה, חייבת קרבן זבה, שהוא שני תורים,

אחד לעולה ואחד לחטאת, ואסורה לאכול בקדשים עד שתביא קרבנה. אם היא מסופקת אם הפילה ولد ממש או שהפילה רוח שאינה מטמאת אותה, וכן אם היא מסופקת אם ראתה דם בימי נדתה ואינה חייבת בקרבן זבה או שראתה דם בזמן אחר וחייבת בקרבן, מביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואין החטאת נאכלת אלא נשרפת.

הגמרא מביאה ראייה לחילוקו של רב אשי. מבארת הגמרא: **וְמָנָא תִּימְרָא** – מנין לנו לומר **דְּשֹׁאנִי בֵּין לִשּׁוֹן דִּינְרֵי**, **לְבִין לִשּׁוֹן דִּינְרִין**, (דלתיא) [דתנן] במשנה בכריתות (ח), **הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ סֶפֶק חֲמֵשׁ לִידוֹת**, כלומר שהפילה חמש פעמים דבר שהוא ספק ולד המטמא טומאת לידה, ספק רוח בלבד שאינה נטמאת בו, או שיש עליה ספק חֲמֵשׁ יָבוֹת – שחמש פעמים ראתה דם במשך שלשה ימים, ואינה יודעת אם היה זה בימי נדתה ופטורה מקרבן, או שהיה זה שלא בימי נדתה וחייבת קרבן זבה, **מְבִיאה קָרְבָּן אַחֵר** על כל חמשת הספיקות, תור לחטאת ותור לעולה, וקרבנות אלו אינם נאכלים אלא נשרפים, **וְאִזְכֵּלָת בְּזֻבָּחִים**, כיון שקרבן אחד מתירה לאכול בזבחים אף אם התחייבה בכמה קרבנות, **וְאֵין הַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חוֹבָה** – אינה חייבת להביא מספק את ארבעת הקרבנות האחרים, כיון שקרבנות אלו נשרפים ואינם נאכלים, ובקושי התירו לה להביא קרבן אחד כדי להתירה לאכול בקדשים. אם היו עליה חֲמֵשׁ לִידוֹת וְדָאוֹת, או חֲמֵשׁ יָבוֹת וְדָאוֹת, מְבִיאה קָרְבָּן אַחֵר וְאִזְכֵּלָת מִיד בְּזֻבָּחִים, כיון שקרבן אחד מתירה לאכול בקדשים, **וְהַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חוֹבָה** – חייבת להביא את ארבעת הקרבנות האחרים שהתחייבה בהם.

ממשיכה המשנה: **מַעֲשֶׂה שֶׁהִתְיַקֵּר מַחִיר הַקִּינִים, וְעָמְדוּ קִינִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּדִינְרֵי זָהָב** – במחיר שני דינרי זהב לשני קינים, **אָמַר רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הַמַּעֲזוֹן הַזֶּה** – לשון שבועה בבית המקדש, **אִם אֶלֶין תִּלְלִיתָ, עַד שֶׁהָיוּ הַקִּינִים נִמְכָּרִים בְּשָׁנֵי דִינְרִין** של כסף לכל קן, כדי שלא יתעכבו הנשים ולא יתבטלו מפריה ורביה. וכדי לגרום לכך שירד מחירם של הקינים, **נִכְנָם רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְבֵית דִּין וְלִימָד, הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ חֲמֵשׁ לִידוֹת וְדָאוֹת, או חֲמֵשׁ יָבוֹת וְדָאוֹת, מְבִיאה קָרְבָּן אַחֵר וְאִזְכֵּלָת בְּזֻבָּחִים**, וכפי שהיה הדין ידוע קודם לכן, **וְהוֹסִיף וְלִימָד, שֶׁאֵין הַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חוֹבָה**, וכדעת רבי עקיבא בכריתות (ח).

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שלישי עמ' ב

כּוֹתְבִין אֶת הָעֵלְיוֹן, והרי עתידים לכתוב למטה שוב את סכום החיוב, ובין כך אם תהיה סתירה בינו לבין התחתון הולכים אחר התחתון, כדי שֶׁאִם לא תהיה סתירה ביניהם, אלא רק תִּתְחַק אֶת אַחַת מִן הַתְּחַתּוֹן, ויהיה ספק מה נכתב שם, **וְלִמָּד מִן הָעֵלְיוֹן**.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בלשונות נוספים הנכתבים בשטר, ויש להסתפק בהם: **תָּנוּ רַבָּנָן, (אָמַר) שֹׁטֵר שִׁכְתּוּב בּו פְּלוּנִי לֹוּה מִפְּלוּנִי בְּכֶסֶף**, ולא כתוב כמה כסף, **אֵין משמעות לשון זה פְּחוֹת מְדִינָה בְּכֶסֶף**, שזו המטבע הקטנה ביותר העשויה מכסף. דין נוסף: אם נכתב **בְּכֶסֶף דִּינְרִין** 'וכן 'דינרין בְּכֶסֶף', שזה לשון רבים, **אֵין חִיבוּ פְּחוֹת מִבְּשָׁנִי דִּינְרִין בְּכֶסֶף**, ופירושו הלשון הוא שלוה כסף בשיעור שני דינרין, או שלוה שני דינרין של כסף. ואם נכתב **בְּכֶסֶף בְּדִינְרִין**, **אֵין חִיבוּ פְּחוֹת מִבְּשָׁנִי דִּינְרֵי דְּהֶב**, כלומר, כסף בשווי שני דינרי זהב, ולחלן (ספ) יבואר טעם הדין.

הגמרא מבררת את הרישא של הברייתא: **אָמַר מֶר, שֹׁטֵר שִׁכְתּוּב בּו לִשּׁוֹן בְּכֶסֶף**, **אֵין חִיבוּ פְּחוֹת מְדִינָה בְּכֶסֶף**. מקשה הגמרא: **וְאִימָא נִסְכָּא** – מדוע לא נאמר שכוונתו ב'כסף' היא לחתיכת כסף, ולא למטבע כסף, ויתחייב חתיכת כסף בשיעור הקטן ביותר שיש, שהיא

פחותה מדינר כסף. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, מדובר דְּכֶתֵב בִּיה' מְטָבַע**, ולכן צריך לתת מטבע, אך נפטר במטבע הקטנה ביותר שיש.

מקשה הגמרא: **וְאִימָא פְּרִימִי** – ושמא נאמר ש'כסף' היינו פרוטה של כסף, ומנין לנו לחייבו דינר של כסף. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא, מדובר בְּאֶתְרָא דְּלֹא סָנִי פְּרִימִי דְּכֶסֶפָא** – במקום שלא נוהגים להשתמש בפרוטות העשויות מכסף, ומטבע הכסף הקטנה ביותר היא דינר.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה בלשונות מסופקים שבשטר: **תָּנוּ רַבָּנָן, שֹׁטֵר שִׁכְתּוּב בּו פְּלוּנִי חֵיב לְפְלוּנִי דְּהֶב** – זהב, **אֵין חִיבוּ פְּחוֹת מְדִינָה דְּהֶב**. ואם כתוב בלשון רבים **דְּהֶב דִּינְרִין**, **וְכֵן דִּינְרִין דְּהֶב**, **אֵין חִיבוּ פְּחוֹת מִבְּשָׁנִי דִּינְרֵי דְּהֶב**. אך אם נכתב בשטר **דְּהֶב בְּדִינְרִין**, **אֵין פְּחוֹת מִבְּשָׁנִי דִּינְרִין בְּכֶסֶף, דְּהֶב**, כלומר, חייב לתת לו זהב בשווי שני דינרין של כסף, ולחלן (ספ) יבואר הטעם.

הגמרא מבארת את הרישא של הברייתא: **אָמַר מֶר, כתב לשון דְּהֶב**, **אֵין פְּחוֹת מְדִינָה דְּהֶב**. מקשה הגמרא: **אִימָא נִסְכָּא** – מדוע לא נאמר שהתחייב לו חתיכת זהב, ויתן לו חתיכה קטנה ביותר, ומנין לנו לחייבו דינר זהב. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, מדובר דְּכֶתֵב לִשּׁוֹן מְטָבַע**, ומטבע הזהב הקטנה ביותר היא דינר זהב.

בבא בתרא. פרק עשירי – גט פשוט דף קסו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" פז רשב"ם

פרימי דהבא לא עברי אינשי – בשום אתרא. ודלמא בתרי דינרי דהבא פריכא קאמר ליה – כלומר, "זהב בדינרין" – תרוייהו בזהב מיירי, אלא שזה מטבע ואיך היו דהבא פריכא, והכי קאמר: דהבא פריכא בשוה שני דינרין וזהב לזה פלוני מפלוני. אי הכי רישא נמי – בין דאיך ברייתא קמייאת דקתני: "כסף בדינרין" אין פחות מבשני דינרין דהבא כסף – נימא יד בעל השטר כו', וזהו לנו לפרש: גרונטאוי כסף בשני דינר כסף. ובין דרך מתניתא דקתני: "דהב דינרין" ו"דינרין דהב" אין פחות משני דינרין וזהב – נימא: אין פחות משוה שני דינרין כסף וזהב רישא דכתב דינרי – דמשמע דינרי וזהב, אבל "דינרין" סתם משמע של כסף, ומנא תימרא דשאני לן בין דינרי לדינרין – שוה דינרין של כסף וזה של זהב, & דתנן – בשילחי פרק קמא דכריתות: האשה שיש עליה ספק חמש לידות – חמש פעמים הפילה, ספק רוח ספק ולד. ספק חמש יבנות – כגון מקולקלת למנינה, וראתה חמשה חדשים שלשה ימים רצופים בכל חדר, ספק בימי נדה, ספק בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה שהם ימי זיבה, וחיבת בקרבן. מביאה קרבן אחד – ליטרה מטומאתה: תור לעולה ותור לחטאת. ואינו נאכל, דחטאת העוף בא על הספק ואינו נאכל, כדנפקא לן ממתניתין דרבי יוסי ברבי חנינא במסכת נזיר (כט, א). ואין השאר עליה חובה – שבקושי התירו להביא חטאת העוף על הספק, כדי לטרוח מספק טומאתה, משום דהדיא חטאת אולא לקבורה. וכיון דמיטרהא בקרבן אחד, כדאמרין במסכת כריתות – דומיא דאשה טמאה דמחייבא חמש טבילות, ובטבילה אחת מטהרת – תו לא מייית חטאת מספק, להביא לבית הפסול. והשאר עליה חובה – וכגון שילדה לאחר מלאת. אבל על הלידה שבתוך מלאת – נפטרת בקרבן אחד על שניהם. ומ"זאת תורת היולדת" נפקא לן בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (כריתות ט, ב). המעון הזה – בבית המקדש נשבע. עד שיעמרו בדינרין – של כסף. כלומר, שיהא בזול. ואין השאר עליה חובה – טעמא דרבי שמעון ורבי עקיבא דאמרי התם: תאמר על אחת ותפטר, מפרש התם בפרק קמא.

ועמוד

ואימא: פרימי – פרימי דדהבא לא עברי אינשי. וזהב בדינרין" – אין פחות מבשני דינרין כסף, וזהב. ואימא: דהבא פריכא בתרי דינרי דהבא קאמר אמר אביי: יד בעל השטר על התחתונה. – רישא דקתני: "כסף בדינרין" – אין פחות מבשני דינרין וזהב, כסף; אמא? אימא: כסף, נכסא בתרי דינרי כסף קאמר אמר רב אשי: רישא – דכתב "דינרי", סיפא – דכתב "דינרין". ומנא תימרא דשאני בין "דינרי" ל"דינרין"? דתנאי: האשה שהיו עליה ספק חמש לידות, ספק חמש יבנות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, ואין השאר עליה חובה. היו עליה חמש לידות ודאות, חמש יבנות ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, והשאר עליה חובה; מעשה ועמוד קנים פירושלים בדינרי וזהב, אמר רבן שמעון בן גמליאל: המעון הזה אם אין הלילה עד שהיו בדינרין; נכנס לבית דין ולומר: האשה שהיו עליה חמש לידות ודאות, חמש יבנות ודאות – מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, ואין השאר עליה חובה. ועמוד

ורבינו תם פירש בתשובתו דנכסא גריעא. ובין הכא ובין בכתובות (ק, ב) פריך: ואימא נכסא, מכא דיד בעל השטר על התחתונה. וקשה בדפרישית. ואומר רבי: דנכסא חשיבא טובא, כיון שכתב סתם – אימור דהיינו נכסא, דמסתמא כך רצה לומר, כיון שלא פירש המטבע. ושיעור הזה לנכסא פחותה, (אפשר) שהיו יודעים כמה היה. ולא תקשה הא דקאמר התם: פריטי דכספא לא עברי אינשי, והכא קאמר: באתרא דלא סגי פריטי דכספא. התם הכי פריך: ואימא פרוטות של נחושת, ומשני: פריטי דכספא לא עברי אינשי, ו"כסף" הכתוב בשטר משמע שכסף נמש הלזה לו, ולא שוה כסף. אבל הכא פריך: ואימא פריטי – פירושו: מעות ופונדיון ואיסרין וכל שאר מטבע של כסף הפחותים מדניר קורין פריטי, ולא פריטי ממש. ומשני: דמיידי האי תנא באתרא דלא סגי פריטי דכספא, שאין הולך מטבע של כסף פחותה מדניא באתה מדניה. והך סוגיא איתא נמי במנחות. אי הכי רישא נמי – פירש רבינו חננאל: רישא נמי – היינו ברייתא קמייאת: "כסף בדינרין" אין פחות משני דינרי וזהב כסף. וכן נראה לי. ואף על פי שהתלמוד רצה לחלק לשתי ברייתות, שאמר בכל אחת "הנו רבנן", אף על פי שבתוספתא שלנו ברייתא ד"זהב אין פחות מדניר וזהב" שניה תחלה קודם ההיא דכסף – נראה דהדיא אינה שבתוספתא, והתלמוד היה יודע שכן היא מברייאת אחת שניה. וכעין זה נראה לי בתחלת ראש השנה (ב, ב) שמוחל התלמוד ברייתא דתנו רבנן, ואף על פי שהיא אחת. והכי פריך: אימא דהבא פריכא בתרי דינרי דהבא. כיון שהובא דינרין, ו"דינרין וזהב" הן דינרי וזהב – כמו כן "זהב בדינרין" יהא של זהב, כיון שבוהב משתעי שטר. כי למה יש לומר שלא יתא דינרין וזהב מאחר שכתב בשטר: ועוד, כמו "כסף בדינרין" שוין דינרי וזהב, אם כן סתם דינרין הן של זהב אמר אביי: יד בעל השטר על התחתונה – לכך יש לנו לומר שהדינרין של כסף, אף על פי שיש זהב בשטר. אבל רישא דברייאת מברייאת, אף על פי שיש בה נמי דינרין, דמשמע נמי של כסף, וסתם דינרין של כסף הן – כל כמה דלא אמר "דינרין" אין לומר שם שיהיו של כסף, ד"זהב דינרין" ו"דינרין וזהב" מוכח בהדיא שהדינר של זהב. ופריך: רישא נמי, דקתני "כסף בדינרין" – יהיו של כסף בשלמא אי לא סיפא, הוה אמינא טעמא דרישא – ודסתם דינרין הם של זהב עד שיפרש דינרין של כסף או וזוים, אבל כיון דאמר "אמר" רבי אשי רישא דכתב דינרי – ד"דינרי" אינו משמע כי כסף ובין זהב, ולהכי מוקמינן ההוא דסיפא בשל כסף – משום דיד בעל השטר על התחתונה, דמנשי אביי, ולא גרסינן בספריים "אלא אמר רב אשי", דלא איתא לשוני דדינרי. ונראה לומר דאבולת ברייתא קמייאת קאמר רב אשי דכתב "דינרי" – אפילו הכי "כסף דינרי" כסף בדינרין כסף קאמר, שאין לפירשו בענין אחר מדלא קאמר "בדינרי". דאי מודה רב אשי דברישא דקמייאת לא מיירי בדכתב "דינרי" – אמאי ומפליג בין בית ללא בית? לילפוג בין "דינרי" ל"דינרין" אבל אין נראה לומר כן, בין "כסף דינרי" ו"דינרי כסף" לא היו דינרי כסף – כי זה לא היה דיבור, ואין שום אדם כותב כן. אי נמי, "דינרי כסף" ו"כסף דינרי" בלא בי"ת איכא לספוקי, ויחלוקי, אף על פי שיש לנו לומר המוציא מחבירו עליו הראיה בכל ספק ממון, שהרי יש ספק שתיקנו חלוקה, כי זהוהו דרב אשי דאמר בבכורות (מח, א) מחצה יורשין ומחצה לקוחות. ואפילו לא היו חולקים היכא דלא תפס – דהיכא דתפס לא מפקינן מיניה. לשון רבינו יצחק.

לפי הספריים שגורסים "עד שיהיו בדינרין ולא גרסינן" בדינר של כסף, לא ידענא היכי פשטי מינא ד"דינרי" של זהב ו"דינרין" של כסף, דלמא האי דקאמר "דינרי של זהב" גבי זהב – מחמת הדביקות היא, אבל בלא דביקות יאמר לעולם "דינרין", ולא "דינרי". וסתם "דינרי" של כסף, עד שיפרט דינרי זהב. ולכך שנה גבי זהב "דינרי וזהב" – שהוצרך לפרש שוין של זהב ולבא בדביקות. אבל גבי כסף לא הוצרך לפרש שוין של כסף, ושנה "דינרין" סתם, לפי שאינו דבוק אפילו אם נפשך לומר כי כמו שיאמר "זוה" בלא דביקות בלשון תלמוד במקום "זוים" בלשון משנה – ואם כן בלשון תלמוד אי אפשר שיהי "דינרי" של כסף, שלאותם קורא וזו בלשון תלמוד, ולהכי קים ליה ש"דינרי" הם לשון זהב – הא ליכא למימר, שאם מטעם זה רוצה להוכיח – למה הביא מתניתין דכריתות (ח, א)? ועוד, כיון שהביא ראיה ממנה – אם כן רוצה לומר שבלשון משנה שהיא עברי היא "דינרי" של זהב ומצאתי בתורת כהנים "עד שיהיו בדינרין של כסף". ולפי גרסת תורת כהנים מוכח שפיר, כיון ששנה "דינרי" גבי זהב ו"דינרין" גבי כסף, אף על פי ששניהם דבוקים. ונראה: לספרים דגרסי ברישא "בדינרי" לחוד – אין צריך לגרסו בסיפא "כסף", דהא לשון "בדינרי" הוא של זהב.

הכי גרסינן: נכנס לבית דין ולימד האשה שיש חמש לידות עליה ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה – וכן כתוב בכל הספריים הכא ובכריתות בפרק קמא (שם). והכי איתא בתורת כהנים. אבל יש תימה: מאי ליהוי הכא טעמא דרבן שמעון בן גמליאל דפליג לפי גרסא זו אבית שגאי ואבית הלל, דתרוייהו מודו במפלת יום שמונים ואחד שחיבת על כל לידה ולידה: ורבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא פרק קמא דכריתות הכי אית להו, שישאר עליה חובה. אלא שרבי יוחנן בן נורי אומר: תאמר על האחרונה ותהא מותרת בקדשים. פירושו: ותו ליכא למיחש שתהא סבורה ליפטר, דודאי האחרון אינו פוטר את הראשון. אבל אם לא אמרה על האחרון – איכא למיחש שתהא סבורה שדראשון פטור אפילו לידה ולאחר מלאת כמו במלאת, ואתי למפשע שלא להביא יותר. ורבי עקיבא לא חייש לפשיעה, ועל איהו שתאמר מותרת בקדשים. אבל לתרוייהו השאר עליה חובה, כרישא דהא משנה דהבא. ועוד, היכי מייית מעשה לסתור: אי משום דמעיקרא הוה קיימי בדינרי וזהב – דהיינו מעשה לסייע, דהא משמע שזה היה טעות שהיו מחמירין, כמו שמוכיח והולך, שרבן שמעון בן גמליאל ביטל אותה חומרא ועוד: כיון שהיתה מותרת לאכול בקדשים – למה היו עומדים בדינר זהב, כיון שיכולות לאכול בקדשים מידה: יש לומר משום "כל תאחר" היו דוחקות. ובספר

ובספר רבינו תם מצאתי במשנה בריתות במילתיה דרבן שמעון בן גמליאל: והשאר עליה חובה. ומתחלה היה כתוב "ואין השאר עליה חובה", ומחק "ואין". וכן היה נראה עיקר. אבל יש חומה, שבכל הספרים הוא כתוב ואין, בין בכריתות בין בתורת כהנים בין בבבא. עוד יש לדקדק: דלא גרסין "ואין", דאי גרסין ליה, כי מוקי טעמא דרבי עקיבא לפשיעה – לוקי טעמא דסבר כרבן שמעון בן גמליאל, ולא שייך פשיעה לרדייה. מיהו, יש לדחות.

דמוקדמא תאמר על אחת מהן – משמע שכולן חובה עליה. (הג"ה.) ובפירוש אשכנזים ראיתי כתוב: רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא מדמי להו לטבילתה, ופליגי אבית שמאי ואבית הלל. עד כאן.

רבעתים – דיינו רובע דינר, כדפירש בקונטרס. וקמי מוכח בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (כריתות י, ב) דקאמר: עשירית האיפה בפרוטה מנלן? דחנו רבנן: האומר "הרי עלי סלע" – יביא כבש, שאין לך דבר שקרב בסלע אלא כבש. ותנן: עמוד קנים בו ביום ברבעתים. ומדחם רחמנא עליה דדל להו דח משיתסר בסלע בו, ומדברבעתים חד משיתסר בסלע – שמע מיה דדיינו רובע דינר. ונראה דגרס "רבעתים", ולא "רבעתים", מאחר שהוא רובע דינר כדפרישית. דאי גרסין "רבעתים" – אם כן צריך לפירש דיינו שתי רבעי חצי דינר, דיינו נמי רובע דינר – וזה לא היה שום חשבון. ועוד: דאמרין לעיל בהדוא פירקא (ט, א) (וגר)

בזמן הזה צריך שיעורש רובע לקניא, אף על גב דאמר התם. אלמא, כל הדין ברובע הוא. ובפרק קמא דכריתות (ח, א) מפרש רש"י שני קנין ברבעתים, ולפי זה יוכל להיות רבעתים. אבל אינו מיושב, דאם כן למה נקט שני קנין בשני רבעים? היה יכול לומר שלשה (או שני) קנין בשלשה רבעים אלא נראה דגרסין ברבעתים, ופירוש קן ברובע. ובדינר זהב נמי – קן בדינר זהב, אבל בתורת כהנים מצא רבי "רבעתים" בשני יודין. וקשה לרבי מהא דאמרין בפרק "הוציאו לו" (יומא נה, ב) במתניתין: רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד של זהב בלבד. ותני, רבי יהודה אומר: לא היה שפירות לקניי חובה מפני התערבות. ופריך: ונישקול ארבע זוזי ונשיד במים, והנך לישתרו. משמע דמי שני פרידין דיינו שמונה זוזי, והתם משמע – חד משיתסר בסלע ואומר רבי: דיינו ארבע זוזי פשיט, דיינו איסתירא, סלע מדינה, דהויא פלגא דזוזא. אף על גב דאבתי הוה ליה למימר תרי זוזי, דיינו ריבעא דזוזא – לא דק, ונקיט לה שמא לפי הדין שהיה ביניהם. ואבתי קשה לרבינו יצחק: דהתם קאמר כבש חטאת דקרב בסלע, והא אמרין בפרק בתרא דכריתות (כו, א) מפני מה לא נתנה תורה שיעור למחוסרי כפרה – שמא יזילו וטעליאם, ואין להם תקנה לאכול בקדשים. ופריך: והא חטאת חלב דלא נתנה תורה שיעור. משמע התם דלא בעי סלע ויש לומר: דמצוה מן מוכרח להביא בסלע, דבעינן "מבחר נדריך" – מיוחד שבעדו, ולפיכך הוי דבר הגון להביא סלע בתחלה, אף על פי שכשר בפחות. כדאמרין בפרק בתרא דכריתות (שם) מדאמר רחמנא איל בבסך שקלים – מכלל דכשר בן שנה בסלע. ועוד קשה לרבינו יצחק: דבפרק "אידוהי מקומן" (ובזים מה, א) אמר: חטאת בת דנקא, ודינו מנה, שותו דינר, והוא חד מעשרים וארבעה בסלע. ומשמע דנקא דוקא, כגון "דליהא שתי כסף וחינה מנה כסף" דבתנא פירק קמא (יא, א) אמרין: "פטרותא בת דנקא" – על שם של פדין פטר חמור, ודינו מעה ושמו דנקא לא דוקא. אי נמי, דאיתא חפחות דנקא, דהכי אמור רבנן: עין יפה – סלע, עין רעה – דנקא. ועוד יש להקשות מהא דאמר במנחות בפרק בתרא (קו, ב) "הרי עלי שור" כו', כבש – יביא הוא ונסכי בסלע. וליכא לתרוצי הא דקאמר בחטאת בת דנקא והכא סלע – דהנסכים משלימין לסלע, שהרי עשירית האיפה שיביא למנחת הכבש – בפרוטה, כדקאמר התם, והיאך ישלים מן הנסכים בשלשה ועשרים חלקים של סלע? ועוד אמר רבי: דשיבש הוא, דחטאת אינה טעונה נסכים כדאמר בעלמא (מנחות ז, ב). אלא הכי איכא לשנויי, כדפרישית. **אם** כן למה כתוב – פירש רבינו יצחק: דבשלמא אם צריך שיכתבו בשני מקומות קודם שיטה האחרונה, שאין ללמוד מן השטר עד שיכתבו שתי פעמים – אתי שפיר מה שכתובין פעמים מענין הראשון של שטר, דיינו הלאוהא, ובעינן השני שמדבר באחריות. אבל מאחר שלמדן מן התחתון לבדו – למה כותבין העליון? באחד מהו דיו **אם** כן למה כתוב העליון שאם תמחקו בו – האי טעמא לא שייך בהא דאמר חלב הולך אחרי התחתון (בבא מציעא, ו) ואין למדן מן העליון כלום, ואם כתב למטה מנה – אין למדן מן העליון מאתים אם נמחק קצת מן התחתון, ועוד, דאזת אחת לא שייכא כלל להניי גזוהי. אלא מילתא באפי נפשיה היא, וקאי אחא דאמר כותבין שטר סכום המלוה פעמים, וקאמר: מה שרגילין לכפול בדברים בשטר – כגון שמות האנשים, כדאמרין בגמרא: כגון חנן מתנני, שאם תמחק אות אחת מן התחתון – ילמוד מן העליון, שלומדין חנן מתנני, ודינו באות אחת. ובפירוש רבינו חננאל כתוב: אם כן למה כותבין את העליון – משמע כדפרישית. והא דלא קאמר: אם כן למה כותבין את התחתונה – לפי שהתחתונה עיקר. וכן פירש רבי, שלא הוצרך ליתן טעם למה כותבין התחתונה, שהרי כל טעות שטעה בעליון יתקן על ידי התחתון, אפילו בדבר שאין לומר שכן רצה לכתוב בעליון. ולכן כותבין התחתון, שאם יטעה – יתקן מתחתון, כי בשניהם לא יאותרו שיטעה. **אבל** לא משתי אותיות – פירש רשב"ם: אלא יתן למי ששמו כן, שתי אותיות לא חסר הסופר. ומשמע שלא היה מעמידם בנמחק האות. ואתא שפיר לספרים דגרסי במתניתין "שם תמחק" – אין לפירש כן, דהא משמע דקאי אמתניתין. דקתני: שאם תמחק אות אחת כו', ואזת אחת דמתניתין נמי אין לפירש אלא כפי בריהו זו. ואומר רבי: דגרסיס זוז צריך לפירש דבנמחקו שתי אותיות מיירי, דכדלי הא לא נמרינן מעלין, ולא יגבה כלל. ואף על גב דאי לא אהדר לדיבוריה לא הוה פסלין ליה במאי דלא כתב אלא אחא דזוזא, ומכל מקום נמחק ונכתב – גרע מדיכא דלא נכתב כלל. דכיון דשתי אותיות שבעליון אין ניכרות בו – שמא לא החזיר דבריו אלא לשנות השם, מאחר דחזוין ביה ריעותא בשתי אותיות. (הג"ה.) בתוספתא תנא: לעולם התחתון ילמוד מן העליון, במקושר – באות אחת ולא בשתי אותיות. ונראה לרבינו יצחק: דבחותר "אקניא מניה" מיירי, דמחלקין במקושר. וצריך עיון. עד כאן הג"ה. **דלמא** מיתרמי שם בן שלש אותיות – תימנה: היכא דלא הוי רובא מיתא, אמאי לא ילמוד? ומדקאמר דלמא מיתרמי בו – משמע דמשום דך חששא פסולין בבולוהו. ותימנה הוא ליגור באחריו ולהפסידו משום דך חששא. **ספל** וקפל – פירש רבינו תם: ספל – ס' פלגי, כמו שלשים חצאין דלעיל בימי שמת" (קמא, א) – חצאי סלעי. קפל – ק' פלגי. ורבינו חננאל מפרש שתי לשונות: ספל – ספל ממש, כדפירש הקונטרס. קפל – כלי אחד ששמו כן. ועוד לשון אחר פירש: ספל – סאה ופלגא, קפל – קב ופלגא. **אסוכי** מסכי – לשון מנין, כמו: סך מקרי דרדקי (לעיל בא, א), סך קרי פולטר (עבודה זרה יא, ב).

בבא בתרא. פרק עשירי – גט פשוט דף קסו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רשב"ם

ועמדו קנינן בו פיום ברבעתים. "כתוב מלמעלה" וכו'. תנו רבנן: ילמדו התחתון מן העליון באות אחת, אבל לא בשתי אותיות, כגון: "חנן" מ"חנני" ו"ענן" מ"ענני". מאי שנא שתי אותיות דלא? דלמא מיתרמי שם בן ארבע אותיות, והוה ליה פלגיה דשמא; אי הכי, אות אחת נמי – דלמא מיתרמי שם בן שתי אותיות, והוה ליה פלגיה דשמא אלא, שתי אותיות היינו טעמא – דלמא מיתרמי שם בן שלש אותיות, והוה ליה רובא דשמא. אמר רב פפא: פשיטא לי, "ספל" מלמעלה ו"קפל" מלמטה – הכל הולך אחר התחתון. בעי רב פפא: "קפל" מלמעלה ו"ספל" מלמטה, מאי? מי חיישינן לזיבוב, או לא? תיקו. והוא דהוה כתב ביה "שית מאה וזוזא", שלחה רב שרביא קמיה דאבוי: שית מאה אסותרי וזוזא, או דלמא: שית מאה פרימי וזוזא? אמר ליה: דל פרימי, דלא כתבי בשמרא, דאסוכי מסכין להו ומשוי

והוה ליה רובא דשמא – כדלי הא דאי ודאי לא ילפין מעליון, ששתי אותיות לא חסר הסופר, וינתן הממון למי ששמו כן כמו שכתוב בתחתון. ספל מלמעלה – ספל אדירים" (שופטים ה) חפדין פלוני לפלוני. קפל מלמטה – טליתות שראוין לקפל. ויש פותרין: גימטריא הוא ספל וקפל, והכל הוא. והוא הדין לכל הכלים דעלמא, אלא הכי נקט משום דבעי עלה במסכנא: קפל מלמעלה וספל מלמטה. כי חיישינן לזיבוב – שחיסר רגלה של קרף ונעשית סמך, ובהא נמי ילמד מעליון. תיקו – והמוציא מחבירו עליו הראיה. דכיון דמסתפק דינא לבי דינא – היאך יוציאו מיד המחזיק? ולא דמי לממון המוטל בספק דקימאי כן חולקין.

דהתם עיקר המעשה אין ידוע לנו היאך היה. כגון שור שנגח את הפרה ונמצא עובדה בצדה (בבא בתרא צג, א), וכגון נפל הבית עליו ועל אמו (שם קנה, ב), הלכך פוסקין להן בית דין את הדין שיהלוקו. אבל כל מקום שעלתה ההלכה בתיקו, הואיל ואין הדיינים יודעין לפסוק את הדין – היו שותקין, והמחזיק יחזיק במה שבידו. **דאסוכי קא מסכי** להו – סומכין אותן בדינרין, במקום מאה תשעים ושתיים פרוטות כותבין דינר.

איסור

משמע דמי שני פרידין דיינו שמונה זוזי, והתם משמע – חד משיתסר בסלע ואומר רבי: דיינו ארבע זוזי פשיט, דיינו איסתירא, סלע מדינה, דהויא פלגא דזוזא. אף על גב דאבתי הוה ליה למימר תרי זוזי, דיינו ריבעא דזוזא – לא דק, ונקיט לה שמא לפי הדין שהיה ביניהם. ואבתי קשה לרבינו יצחק: דהתם קאמר כבש חטאת דקרב בסלע, והא אמרין בפרק בתרא דכריתות (כו, א) מפני מה לא נתנה תורה שיעור למחוסרי כפרה – שמא יזילו וטעליאם, ואין להם תקנה לאכול בקדשים. ופריך: והא חטאת חלב דלא נתנה תורה שיעור. משמע התם דלא בעי סלע ויש לומר: דמצוה מן מוכרח להביא בסלע, דבעינן "מבחר נדריך" – מיוחד שבעדו, ולפיכך הוי דבר הגון להביא סלע בתחלה, אף על פי שכשר בפחות. כדאמרין בפרק בתרא דכריתות (שם) מדאמר רחמנא איל בבסך שקלים – מכלל דכשר בן שנה בסלע. ועוד קשה לרבינו יצחק: דבפרק "אידוהי מקומן" (ובזים מה, א) אמר: חטאת בת דנקא, ודינו מנה, שותו דינר, והוא חד מעשרים וארבעה בסלע. ומשמע דנקא דוקא, כגון "דליהא שתי כסף וחינה מנה כסף" דבתנא פירק קמא (יא, א) אמרין: "פטרותא בת דנקא" – על שם של פדין פטר חמור, ודינו מעה ושמו דנקא לא דוקא. אי נמי, דאיתא חפחות דנקא, דהכי אמור רבנן: עין יפה – סלע, עין רעה – דנקא. ועוד יש להקשות מהא דאמר במנחות בפרק בתרא (קו, ב) "הרי עלי שור" כו', כבש – יביא הוא ונסכי בסלע. וליכא לתרוצי הא דקאמר בחטאת בת דנקא והכא סלע – דהנסכים משלימין לסלע, שהרי עשירית האיפה שיביא למנחת הכבש – בפרוטה, כדקאמר התם, והיאך ישלים מן הנסכים בשלשה ועשרים חלקים של סלע? ועוד אמר רבי: דשיבש הוא, דחטאת אינה טעונה נסכים כדאמר בעלמא (מנחות ז, ב). אלא הכי איכא לשנויי, כדפרישית. **אם** כן למה כתוב – פירש רבינו יצחק: דבשלמא אם צריך שיכתבו בשני מקומות קודם שיטה האחרונה, שאין ללמוד מן השטר עד שיכתבו שתי פעמים – אתי שפיר מה שכתובין פעמים מענין הראשון של שטר, דיינו הלאוהא, ובעינן השני שמדבר באחריות. אבל מאחר שלמדן מן התחתון לבדו – למה כותבין העליון? באחד מהו דיו **אם** כן למה כתוב העליון שאם תמחקו בו – האי טעמא לא שייך בהא דאמר חלב הולך אחרי התחתון (בבא מציעא, ו) ואין למדן מן העליון כלום, ואם כתב למטה מנה – אין למדן מן העליון מאתים אם נמחק קצת מן התחתון, ועוד, דאזת אחת לא שייכא כלל להניי גזוהי. אלא מילתא באפי נפשיה היא, וקאי אחא דאמר כותבין שטר סכום המלוה פעמים, וקאמר: מה שרגילין לכפול בדברים בשטר – כגון שמות האנשים, כדאמרין בגמרא: כגון חנן מתנני, שאם תמחק אות אחת מן התחתון – ילמוד מן העליון, שלומדין חנן מתנני, ודינו באות אחת. ובפירוש רבינו חננאל כתוב: אם כן למה כותבין את העליון – משמע כדפרישית. והא דלא קאמר: אם כן למה כותבין את התחתונה – לפי שהתחתונה עיקר. וכן פירש רבי, שלא הוצרך ליתן טעם למה כותבין התחתונה, שהרי כל טעות שטעה בעליון יתקן על ידי התחתון, אפילו בדבר שאין לומר שכן רצה לכתוב בעליון. ולכן כותבין התחתון, שאם יטעה – יתקן מתחתון, כי בשניהם לא יאותרו שיטעה. **אבל** לא משתי אותיות – פירש רשב"ם: אלא יתן למי ששמו כן, שתי אותיות לא חסר הסופר. ומשמע שלא היה מעמידם בנמחק האות. ואתא שפיר לספרים דגרסי במתניתין "שם תמחק" – אין לפירש כן, דהא משמע דקאי אמתניתין. דקתני: שאם תמחק אות אחת כו', ואזת אחת דמתניתין נמי אין לפירש אלא כפי בריהו זו. ואומר רבי: דגרסיס זוז צריך לפירש דבנמחקו שתי אותיות מיירי, דכדלי הא לא נמרינן מעלין, ולא יגבה כלל. ואף על גב דאי לא אהדר לדיבוריה לא הוה פסלין ליה במאי דלא כתב אלא אחא דזוזא, ומכל מקום נמחק ונכתב – גרע מדיכא דלא נכתב כלל. דכיון דשתי אותיות שבעליון אין ניכרות בו – שמא לא החזיר דבריו אלא לשנות השם, מאחר דחזוין ביה ריעותא בשתי אותיות. (הג"ה.) בתוספתא תנא: לעולם התחתון ילמוד מן העליון, במקושר – באות אחת ולא בשתי אותיות. ונראה לרבינו יצחק: דבחותר "אקניא מניה" מיירי, דמחלקין במקושר. וצריך עיון. עד כאן הג"ה. **דלמא** מיתרמי שם בן שלש אותיות – תימנה: היכא דלא הוי רובא מיתא, אמאי לא ילמוד? ומדקאמר דלמא מיתרמי בו – משמע דמשום דך חששא פסולין בבולוהו. ותימנה הוא ליגור באחריו ולהפסידו משום דך חששא. **ספל** וקפל – פירש רבינו תם: ספל – ס' פלגי, כמו שלשים חצאין דלעיל בימי שמת" (קמא, א) – חצאי סלעי. קפל – ק' פלגי. ורבינו חננאל מפרש שתי לשונות: ספל – ספל ממש, כדפירש הקונטרס. קפל – כלי אחד ששמו כן. ועוד לשון אחר פירש: ספל – סאה ופלגא, קפל – קב ופלגא. **אסוכי** מסכי – לשון מנין, כמו: סך מקרי דרדקי (לעיל בא, א), סך קרי פולטר (עבודה זרה יא, ב).

ומשוי

30 מַעֲמָא, דְּלָמָא מִיתְרַמִּי שֵׁם בֶּן שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת, וְהָהּ לִיה רִבָּא
31 דְּשָׁמָא – וּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הֵן רֹב הַשֵּׁם, וְאִי אִפְשָׁר לְלַמּוֹד אֶת רֹב הַשֵּׁם
32 מִהֶעֱלִיין, וְכִיּוֹן בְּבִמְקוֹם שְׁצִירָךְ לְלַמּוֹד שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת יִכּוֹל לְהוֹדֵמֶן
33 מִקְרָה שִׁילְמִדּוֹ אֶת רֹב הַשֵּׁם מִהֶעֱלִיין, הֲדִין הוּא שְׁאִין לּוֹמְדִים כָּל
34 שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְאִם אֵין רֹב הַשֵּׁם, אֲבָל כְּשִׁחְסְרָה רַק אוֹת אַחַת,
35 שְׁאִפִּילוּ בִּשְׁם בֶּן שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֵינָה אֵלָא מַחְצִית מִהַשֵּׁם וְלֹא רֹבּוֹ,
36 לּוֹמְדִים אֶת הַתַּחְתּוֹן מִהֶעֱלִיין.
37 הַגְמָרָא מְבִיאָה נִידוֹן שִׁישׁ בּוֹ סְתִירָה בֵּין הַתַּחְתּוֹן לְעִלְיִין: אָמַר רַב
38 פְּפָא, פְּשִׁיטָא לִי, שֶׁאִם כְּתוּב 'סָפֵל' מְלֻמָּעָלָה, שְׁפִלוֹנִי הִפְקִיד אֲצֵל
39 פִּלוֹנִי סָפֵל, וְכְתוּב בּוֹ 'קָפֵל' מְלֻמָּטָה, שֶׁהִפְקִיד אֲצֵלוֹ דְּבַר שְׁמֻקְפִּלִּים
40 אוֹתוֹ, וְהִינּוּ בְּגַד, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֲרֵי הַתַּחְתּוֹן, וְחַיִּיב לוֹ בְּגַד, וְלֹא סָפֵל.
41 בְּעֵי רַב פְּפָא, אִם כְּתוּב בּוֹ 'קָפֵל' מְלֻמָּעָלָה, וְ'סָפֵל' מְלֻמָּטָה, מָא,
42 מִי חֵיִישִׁין לְזִבּוּב שְׁמַח חֶלֶק מֵהָאוֹת, וּבִאֲמַת הִיא כְּתוּב גַּם לְמִטָּה
43 'קָפֵל', וְהוֹבֹב מַחֵק אֶת רִגְלָהּ שֶׁל הַקּוֹף וְנַעֲשֶׂתָה סִמָּךְ, וְהוֹלְכִים כּוּזָה
44 אַחֲרֵי הֶעֱלִיין, כִּיּוֹן שִׁיתִּכֵּן שְׁאֵף לְמִטָּה הִיא כְּתוּב בֶּן, אִי שְׁלֹא חוֹשְׁשִׁים
45 לָכֶךָ, אֵלָא הוֹלְכִים אַחֲרֵי הַתַּחְתּוֹן שְׁכָתוּב בּוֹ סָפֵל. אוֹמֶרֶת הַגְמָרָא:
46 תִּיקֵּן – תַּעֲמֹד שְׁאֵלָה זֹו בְּסַפֵּק, וְאִין לֵה פְּשִׁיטוֹת, וְהֲדִין הוּא
47 שֶׁהִמּוּצִיא מַחְבִּירוֹ עֲלִיו הִרְאִיהָ.
48 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בְּשֹׁטֵר שֶׁנִּכְתְּבָה בּוֹ לִשּׁוֹן מְסוּפָקָת: הָהוּא –
49 מַעֲשֶׂה בְּשֹׁטֵר מְסוּיִים, דְּהָהּ פְּתַב בֵּיהּ שְׁחִיב פִּלוֹנִי לְפִלוֹנִי 'שִׁית
50 מָאָה, וְזוּזָא' – 'שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְזוּז', וְיֵשׁ סָפֵק לֵאמֹר מִטְּבַע הִיתָה הַכוּוֹנָה
51 ב'שֵׁשׁ מֵאוֹת'. שְׁלֶחָה רַב שְׂרָבְיָא קָמִיהָ דְּאַבְיָי, וּבִיָּאֵר אֶת צַדִּי
52 הַסָּפֵק, הָאֵם מְפָרְשִׁים אֶת לִשּׁוֹן הַשֹּׁטֵר כ'שִׁית מָאָה אִיסְתִּירִי, וְזוּזָא'
53 – שֵׁשׁ מֵאוֹת 'סְלַעִים, שְׁכָל אֶחָד שׁוֹה עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה זוּזִים, וְעוֹד זֹו
54 אֶחָד, אִי דְּלָמָא 'שִׁית מָאָה פְּרִיטִי, וְזוּזָא' – שֵׁשׁ מֵאוֹת פְּרוּטוֹת, שֶׁהֵם
55 מִטְּבַע קֶטֶן בִּיּוֹתֵר, וְעוֹד זֹו אֶחָד.
56 אָמַר לִיה – הָשִׁיב לוֹ אַבְיָי, דֵּל פְּרִיטִי – הוּצֵא מִסַּפֵּקְךָ אֶת הָאִפְשָׁרוֹת
57 שְׁכוּוֹנָתוֹ לִשְׁשׁ מֵאוֹת פְּרוּטוֹת, כִּיּוֹן דְּלֹא כְּתִבִּי בְּשִׁטְרָא – לֹא כוֹתִבִּים
58 בְּשִׁטְרוֹת מִנִּין כּוּזָה, דְּאַסְפִּיקִי מִסְּבָן לָהּ – מִסְכָּמִים אֶת הַפְּרוּטוֹת יַחַד,

1 וְעִמָּדוֹ קִינִין בּוֹ בְּיוֹם בְּמַחֲזִיר שֶׁל רִבְעָתִים – רַבַּע דִּינָר כֶּסֶף ל'ק' שֶׁל
2 שְׁנֵי תוֹרִים, פְּחוֹת מִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שִׁיְהִידָה מַחֲזִיר.
3 וְעַל כָּל פָּנִים מִלִּשּׁוֹן הַמִּשְׁנָה מוֹכַח שִׁדְיָנִי' הִינּוּ דִּינָרִי זָהָב, כִּפִּי
4 שִׁיְהִידָה מַחֲזִיר הַקִּינִים בְּתַחֲלִילָה, וְדִינָרִין' הִינּוּ דִּינָרִים שֶׁל כֶּסֶף, כִּפִּי
5 שֶׁנִּשְׁבַּע רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שְׁלֹא יִלִּין עַד שִׁיְהִידָה מַחֲזִיר כֶּךָ.
6 שׁוֹנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: כְּתוּב מְלֻמָּעָלָה וְכוּ' מִנָּה וּמִלְמִטָּה מֵאֵתִים, מִלְמַעְלָה
7 מֵאֵתִים וּמִלְמִטָּה מִנָּה, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֲרֵי הַתַּחְתּוֹן. אִם כֵּן לְמָה כּוֹתֵבִין
8 אֶת הֶעֱלִיין, שֶׁאִם תִּמְחַק אוֹת אַחַת מִן הַתַּחְתּוֹן יִלְמַד מִן הֶעֱלִיין:
9 הַגְמָרָא דִּנָּה כִּמָּה אוֹתִיּוֹת הַחֲסֻרוֹת בְּתַחְתּוֹן אִפְשָׁר לְלַמּוֹד מִהֶעֱלִיין:
10 תִּנּוּ רַבָּנִין, יִלְמַד הַכְּתוּב בַּחֲלֵק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַשֹּׁטֵר מִן הַכְּתוּב בַּחֲלֵקוֹ
11 הֶעֱלִיין, רַק בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְחַק אֶת אַחַת בְּתַחְתּוֹן, אֲכָל לֹא יִלְמַד
12 הַתַּחְתּוֹן מִהֶעֱלִיין בְּשִׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. בְּגוֹן שִׁישׁ שׁוֹנִינוּ בִּשְׁם הַמִּלּוּה אוֹ
13 הַלוּה, וְנִשְׁאָר לְמִטָּה לְאַחֲרֵי מַחֲזִיקַת אוֹת אַחַת הַשֵּׁם 'חֶן', יֵשׁ לְלַמּוֹד
14 אֶת הָאוֹת הַחֲסִירָה מִהַשֵּׁם 'חֶנֶּן' הַכְּתוּב לְמַעְלָה. וְכֵן אִם נִשְׁאָר
15 לְמִטָּה הַשֵּׁם 'עֶנֶן' יֵשׁ לְלַמּוֹד אֶת הָאוֹת הַחֲסִירָה מִהַשֵּׁם עֶנְנִי שְׁכָתוּב
16 לְמַעְלָה. אֲבָל אִם נִמְחַקוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּגוֹן שְׁכָתוּב לְמִטָּה רַק 'חֶן' אוֹ
17 'עֶן', אִין לּוֹמְדִים מִהֶעֱלִיין שֶׁהַשֵּׁם הוּא 'חֶנְנִי' אוֹ 'עֶנְנִי'.
18 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מָאָה שְׁנָא אוֹפֶן שֶׁנִּמְחַקוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, דְּלֹא לּוֹמְדִים
19 אֶת הֶעֱלִיין מִהַתַּחְתּוֹן, לְכַאֲוָרָה הַטַּעַם הוּא דְּלָמָא מִיתְרַמִּי – שְׁמָא
20 יוֹדְמֵן שִׁיְהִידָה זֶה שֵׁם בֶּן אֲרֻבָּע אוֹתִיּוֹת, כְּגוֹן 'חֶנְנִי', וְאִם יִמְחַקוּ שְׁתֵּי
21 אוֹתִיּוֹת תָּהּ לִיה פְּלִגְיָה דְּשָׁמָא – נִמְצָא שְׁחֲסַר מַחְצִית מִהַשֵּׁם, וְלֹא
22 מִסְתַּבֵּר לְלַמּוֹד חֲצִי מִהַשֵּׁם הַכְּתוּב לְמִטָּה מִהֶעֱלִיין, וְלִכֵּן אֵף בְּמִקּוֹם
23 שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֵינֵן מַחְצִית מִהַשֵּׁם, וְכְּגוֹן בִּשְׁם אֲרוֹךְ יוֹתֵר, אִין לְמַדִּים
24 שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. וְקִשְׁיָה, אִי הֵבִי בְּמַחֲזִיקַת אוֹת אַחַת נְמִי שִׁיךְ חֲשֵׁשׁ זֶה,
25 דְּלָמָא מִיתְרַמִּי שֵׁם בֶּן שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְאִם תִּמְחַק אוֹת אַחַת וַיִּצְטַרְכוּ
26 לְלִמּוּדָה מִהֶעֱלִיין, תָּהּ לִיה פְּלִגְיָה דְּשָׁמָא, וּמִדּוּעַ אִמְרָה הַמִּשְׁנָה
27 שְׁאוֹת אַחַת אִפְשָׁר לְלַמּוֹד מִהֶעֱלִיין.
28 מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֲלָא, בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְחַקוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַטַּעַם שְׁאִין
29 לּוֹמְדִים אוֹתוֹן מִהֶעֱלִיין אֵינּוּ מַחֲשֵׁשׁ שִׁיְהִידָה מַחְצִית מִהַשֵּׁם, אֵלָא הֵינִינוּ

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שישי עמ' א

7 מִי שֶׁנִּמְחַק שְׁמֵר חוּבָא מִחֲמַת שֶׁנִּפְּלוּ עֲלָיו מִים אוֹ שֶׁנִּשְׁטַשׁ מִעֲצָמוֹ,
8 וְאִי אִפְשָׁר לְקַרְוָא מִה כְּתוּב בּוֹ, מַעֲמִיד עָלָיו עֲדִים שְׂרָאוּהוּ קוֹדֵם
9 שֶׁנִּמְחַק וְיִוָּדְעִים מִה הִיא כְּתוּב בּוֹ, וְכֹא לְפָנֵי בֵּית דִּין עִם הָעֵדִים,
10 וְעֵדִים אֲלוֹ עוֹשִׂין לוֹ כִּיּוֹם לִשְׁטֵרוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְכִךְ כּוֹתִבִּים עַל גְּבִי
11 הַשֹּׁטֵר הַנִּמְחַק, אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, נִמְחַק שְׁמֵרוֹ, וְהוֹמֵן הַכְּתוּב
12 בְּאוֹתוֹ שֹׁטֵר הִיא בְּיוֹם פְּלוֹנִי,

1 רַבִּי יוֹחָנָן כִּמָּה פַּעֲמִים שֶׁחִלְקָה בְּרַבִּי יוֹסִי שְׁאִסְמַכְתָּא קוֹנָה, אֲנִי מָה
2 אֶעֱשֶׂה, אֵינִי יֹכֵל לְחַלּוֹק עֲלָיו וְלֹאֹמַר שְׁאִסְמַכְתָּא אֵינָה קוֹנָה. אוֹמֶרֶת
3 הַגְמָרָא אֶת הַחֲלֻכָה: וְאִין חִלְקָה בְּרַבִּי יוֹסִי, אֵלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה,
4 שְׁאִסְמַכְתָּא אֵינָה קוֹנָה.

משנה

5 מִשְׁנֵיתוֹ מִמְשִׁיכָה לְדוֹן בְּהִלְכוֹת כְּתִיבַת שְׁטֵרוֹת, וְדָנָה בְּמִי שִׁישׁ לוֹ
6 שֹׁטֵר עַל חֲבִירוֹ, וְנִמְחַק הַשֹּׁטֵר.

וּמִשְׁנֵי לְהוּ זִוְיָ – וּמוֹנָה אוֹתָם כּוֹזִים שְׁלָמִים, שְׁכַל מֵאָה תִּשְׁעִים
וּשְׁתֵּים פְּרוּטוֹת זֶה וְזוֹ, וּבִמְקוֹם שֶׁ מֵאוֹת פְּרוּטוֹת יִכְתּוּב שְׁלֹשָׁה זֹחִים
וְעֶשְׂרִים וָאַרְבַּעָה פְּרוּטוֹת. מֵאָה אִמְרָת – מֵהָ אִפְשָׁרִיוֹת שֶׁאִפְשָׁר
לִזְמֹר, אוֹ שְׁכוּנָתוֹ לְשִׁית מֵאָה אִיִּסְתִּירִי זִוְיָ – שֶׁ מֵאוֹת סְלָעִים
וְעוֹד זֶה, אוֹ שְׁכוּנָתוֹ (לְשִׁית מֵאָה זִוְיָ וְהָרַג זִוְיָ – שֶׁ מֵאוֹת זֶה, וְעוֹד
זֶה), מִסִּיִּים אֲבִי וְאוֹמֵר: יָד בְּעַל הַשֹּׁטֵר עַל הַתַּחֲתוֹנָה, שֶׁהִמְצִיא
מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרְאִיָּה, וְאִינוּ גּוֹבֵה שֶׁ מֵאוֹת סְלָעִים שֶׁהֵם מִטְּבַעוֹת
גְּדוֹלִים יוֹתֵר, אֵלָּא רַק שֶׁ מֵאוֹת זֹחִים, וְעוֹד זֶה.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִמֵּרָא שֶׁל אֲבִי בַעֲנִין יִזְוֹף שְׁטֵרוֹת: אִמְרָ אֲפִי, הָאִי
מֵאֵן דְּבָעִי – מִי שְׁרוּצָה לְמַחֲוִי חֲתִימוֹת יְדִיהָ בְּכִי דִּינָא לְהִרְאוֹת
לְבֵית דִּין אֶת חֲתִימַת יָדוֹ עַל נִיזֵר חֶלֶק, כְּדֵי שִׁיבֹכְלוּ לְהַשְׁוֹתָהּ
לְחֲתִימָה שֶׁחֲתָם עַל שֹׁטֵר אַחֵר, וְלִרְאוֹת שֶׁאֵין זֶה חֲתִימָתוֹ הָאִמִּיתִית,
לֹא לְחִי – לֹא יִרְאֶה אֶת חֲתִימָתוֹ עַל יְדֵי שִׁיחֲתוֹם בְּסוֹף מְגִילָתָא –
בְּסוֹף קֶלֶף רִיק, וְלִמָּא מְשַׁבַּח לָהּ – שֶׁמָּא יִמְצָאנָה אֲחֵר שֶׁהוּא אִדָּם
רַע, וְכִתְיָב דְּמִסְכִּי בִּיהָ זִוְיָ – וִיכְתּוּב מַעַל חֲתִימָתוֹ שֶׁהוּא נוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ
בְּחֲתוֹם מִטָּה, וְחֲתִימָתוֹ שֶׁלֹּא מִטָּה תַּחֲבִיבֵנוּ אֵף שֶׁאֵין שָׁם עֲדִים, דְּרַגְנָן
בְּמִשְׁנָה לְחֶלֶף (קֶטֶף), הוֹצִיא עָלָיו הַתּוֹבַע שֹׁטֵר בְּכֶתֶב יָדוֹ – בְּחֲתִימָתוֹ
שֶׁל הַנִּתְבַּע שֶׁהוּא חֲתִיב לוֹ מִמֶּנּוּ, גִּזְבָּה מְנַכְּסִים בְּנֵי חוֹרֵין – נִכְסִים
שֶׁבִיד הַלּוּה עֲצָמוֹ, וְיִבּוֹא לִידֵי הַפֶּסֶד, וְלֹכֵן לֹא יִחְתּוּם בִּמְקוֹם כֹּזֵה
שֶׁאִפְשָׁר לִזְיוֹף שֹׁטֵר מַעַל חֲתִימָתוֹ.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִמֵּרָא בַּעֲנִין זֶה: הָהוּא בְּזִכְיָנָא – מַעֲשֶׂה בְּמוֹכֵס
יְהוּדִי, דְּאִתָּא לְקַמְיָה דְּאֲפִי, אִמְרָ לִיהָ הַמּוֹכֵס, נִיחֵיו לִי מִרְ חֲתִימוֹת
יְדֵיהָ – יִרְאֶה לִי אֲדוֹנִי אֶת חֲתִימַת יָדוֹ עַל גְּבִי שֹׁטֵר, דְּכִי אֲתוֹ רַבְּנָן –
כְּדֵי שֶׁשִּׁיבּוּאוֹ בְּנֵי הַיִּשְׁבָּה לְהַעֲבִיר אֶת הַמִּכְס, מִחֻז לִי – יִרְאוּ לִי
אֶת חֲתִימַת יָדְךָ שֶׁאֲתָה מִבְּקֵשׁ שֶׁאוֹתֵר לָהֶם עַל תְּשׁוּלָם הַמִּכְס,
וּמִעֲבָרָנָא לְהוּ בְּלֹא מְכָאָ – וְאִעֲבִירֵם לֹלָא תְשׁוּלָם הַמִּכְס. אֲחִיו
לִיהָ – רִצָּה אֲבִי הַהִירָאוֹת לוֹ אֶת חֲתִימָתוֹ בְּרִישׁ מְגִילָתָא – בְּרִישׁ
הַקֶּלֶף, הָיָה קָא נְגִיד בִּיהָ – הִיא אוֹתוֹ מְוִכֵס מוֹשֵׁךְ אֶת הַקֶּלֶף כְּדֵי
שִׁיחֲתוֹם אֲבִי בְּסוֹף הַקֶּלֶף, וְיִבֹכֵל לִזְיוֹף עַל גְּבִי שֹׁטֵר חוֹב עַל אֲבִי.
אִמְרָ לִיהָ אֲבִי, בְּכָר קְרָמוֹן רַבְּנָן, שֶׁאֲמָרוּ שֶׁלֹּא לְחֲתוֹם בְּסוֹף הַקֶּלֶף
מִחֲשֵׁשׁ לִזְיוֹף.

הַגְמָרָא מְבִיאָה דִּין נֹסֵף בְּכִתִּיבַת הַשֹּׁטֵר, מִחֲשֵׁשׁ לִזְיוֹף: אִמְרָ אֲפִי,
אִדָּם שְׁכוּתָב סְכוּמִי כֶּסֶף בְּשֹׁטֵר, מְתִלָּת – מִשְׁלֹשׁ וְעַד עֶשְׂרִי, כְּגוֹן
שֶׁלּוֹה מִחֲבִירוֹ שֶׁלֹּשׁ מִטְּבַעוֹת אוֹ יוֹתֵר, עַד עֶשְׂרִי, לֹא לְכֶתֶב מִסְפָּרִים
אֵלּוּ בְּסוֹף שִׁמָּה – שׁוֹרָה, שֶׁהִיא נִשְׁאָר גְּלִיזֵין רִיק אַחֲרֵי סִיּוּם הַמִּמְלָה,
וְיֵשׁ לְחֲשׁוֹשׁ דְּלִמָּא מְזִיּוֹף וְכֶתֶב אֶת הָאוֹתוּת יוֹד וּמֵם בְּרוּחַ
שֶׁנִּשְׁאָר אַחֲרֵי הַמִּמְלָה, וּמִמְלִילָה שֶׁלֹּשׁ יַעֲשֶׂה 'שְׁלָשִׁים', וְכֵן מֵאֲרַבַּע'
יַעֲשֶׂה 'אַרְבָּעִים', וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה עַד עֶשְׂרִי. אֵךְ בְּכִתִּיבַת 'אַחַד עֶשְׂרִי' אֵין
לְחֲשׁוֹשׁ, שֶׁהִיא אֵם יִרְצָה לִזְיוֹף וּלְכֶתֶב 'אַחַד וְעֶשְׂרִים' יַעֲטֹרֵךְ לְהוֹסִיף
אֶת הָאוֹת וִי' לִפְנֵי ה'עֶשְׂרִים', וְכִיּוֹן שֶׁצָּרִיךְ לְדַחֵק וּלְהוֹסִיפָה בֵּין
הַמִּמְלִים, יִהְיֶה זִיוְפוֹ נִיכָר.

מִמְשִׁיךְ אֲבִי: וּמִכֵּל מְקוֹם אִי אִתְרַמִּי לִיהָ – אִם הוֹדֵמֵן לוֹ לְכֶתֶב כֵּן
בְּסוֹף הַשׁוֹרָה, נִתְדַּרְיָה לְדַבְרוּיָה – יִחְזוֹר עַל דְּבָרֵיו, כְּלוֹמֵר עַל מִילָה
זֶה שֶׁל הַסְּכוּם, תִּרְיָן, תִּלְתָּא זִמְנִי – שֶׁתִּים אוֹ שֶׁלֹּשׁ פַּעַמִּים, וּבִאֲוֹפֵן
זֶה אִי אִפְשָׁר דְּלֹא מִיתְרַמִּי לִיהָ – שֶׁלֹּא יִזְדַּמֵּן לוֹ לְכֹתוּבָה לְפָחוֹת
פַּעַם אַחַת בְּאִמְצָע שִׁמָּה, שֶׁאֵין אִי אִפְשָׁר לְהוֹסִיף עָלֶיהָ כְּלוֹם, וְאֵף
אִם יִזְיוֹף לְמַעֲלָה, הִרִי לְמַדִּים מִהַתְחַתֵּן, כְּמִבּוֹאֵר בְּמִשְׁנֵיתֵנוּ (סָפָה)
שֶׁכְּשֵׁי שְׁתִּירָה בְּסָכוּם בֵּין הַעֲלִיזֵין לְתַתְּחוֹן הוֹלְכִים אַחֵר הַתְּתוֹחוֹן.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִמֵּרָא בַּעֲנִין שְׁטֵרוֹת: הָהוּא – מַעֲשֶׂה בְּשֹׁטֵר מִקָּה,
דְּהָנָה בְּתִיב בִּיהָ 'תִּלְתָּא בְּפִרְדִּיקָא' – מִכְרִיתִי לְפִלּוֹנִי שְׁלִישׁ
מִהַפְרָדֵס שִׁישׁ לִי בְּתוֹךְ הַגִּינָה. אֵל – הֵלֶךְ הַלּוֹקֵחַ וּמִתְקִיָּה לְגִינָה
דְּבִי'ת, וְכִרְעִיָּה – מַחֵק אֶת הָרַגֵּל וְאֶת רֹב הַגֵּג שֶׁל הָאוֹת בִּי'ת, עַד
שֶׁהִיא נִרְאִית בְּאוֹת וִי', וְשִׁנָּה 'וּפִרְדִּיקָא' – וְשִׁנָּה אֶת הַמִּמְלִים
'תִּלְתָּא בְּפִרְדִּיקָא', לְתִלְתָּא וּפִרְדִּיקָא, וּמִשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן הִיא
שְׁמִכֵר לוֹ שְׁלִישׁ בְּגִינָתוֹ, וּמִלְבָּד זֶה אֶת כָּל הַפְּרָדֵס שְׁלֹו. אִתָּא לְקַמְיָה
דְּאֲפִי – בֹּא הָדִין לִפְנֵי אֲבִי, אִמְרָ לִיהָ אֲבִי לְלוֹקֵחַ, מֵאֵן מְעָמָא רִיחִי

לִיהָ עֲלִמָא לְהָא וִי' – מַדּוּעַ יֵשׁ רוּחַ גְּדוֹל בֵּין הָאוֹת וִי' לְמִילָה
'פִּרְדִּיקָא', שֶׁהִיא אַחֲרֵי שְׁמַחֵךְ אֶת רֹב הָאוֹת בִּי'ת וְהַשְׁאִיר רַק אֶת
הַחֶלֶק הַיְמָנִי שֶׁלֹּה שֶׁנִּרְאֶה כוִי', נַעֲשֶׂה רוּחַ בֵּין הָאוֹתוֹת, בְּפִתְיָה –
כִּפְתּוּ עַל הָעֲמוּד לְהַכּוֹתוֹ, וְאִוְרִי – הוֹדָה הַלּוֹקֵחַ שׁוֹיֵף אֶת הַשֹּׁטֵר.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה נֹסֵף בַּעֲנִין יִזְוִיף שְׁטֵרוֹת: הָהוּא שֹׁטֵר דְּהָנָה
בְּתִיב בִּיהָ שְׁפִלּוֹנִי קָנָה אֶת מְנָת – חֶלֶקֶם בִּקְרָקָה שֶׁל רָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן
אֲחֵי – הָאֲחִים, הָנָה לְהוּ אִתָּא דְּשִׁמְיָה אֲחֵי – הִיא לְאוֹתָם רָאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן אֵחָ נֹסֵף שְׁשֵׁמוֹ 'אֲחֵי', אֵל הַלּוֹקֵחַ וְכֶתֶב בִּיהָ וִי' – הוֹסִיף
לִפְנֵי הַמִּמְלָה 'אֲחֵי' שֶׁהִיא כְּתוּבָה שָׁם, אֶת הָאוֹת וִי', וְשִׁנָּה – וַעֲשֶׂה
מִהַמִּמְלָה 'אֲחֵי', אֶת הַמִּמְלָה 'וְאֲחֵי', וְנִמְצָא כְּתוּב בְּשֹׁטֵר שֶׁקָּנָה אֶת
חֶלֶקֶם שֶׁל רָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְאֲחֵי, כְּלוֹמֵר אֶת חֶלֶק שְׁלֹשָׁת הָאֲחִים
שֶׁבִּקְרָקָה. אִתָּא לְקַמְיָה דְּאֲפִי, אִמְרָ לִיהָ לְלוֹקֵחַ, מֵאֵן מְעָמָא דְּחִיק
לִיהָ עֲלִמָא לְהָא וִי' בּוֹלִי הָא – מַדּוּעַ דְּחוֹק כָּל כֵּךְ הַמְקוֹם לְאוֹת
וִי' הַכְּתוּבָה לִפְנֵי 'אֲחֵי', שְׁכִיּוֹן שֶׁכְּתוּבָה בְּיוֹף הוֹצָרֵךְ לְדוֹחָקָה בֵּין
הַמִּמְלִים. בְּפִתְיָה – כִּפְתּוּ עַל הָעֲמוּד לְהַכּוֹתוֹ, וְאִוְרִי – וְהוֹדָה הַלּוֹקֵחַ
שׁוֹיֵף אֶת הַשֹּׁטֵר.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בְּיוֹף חֲתִימוֹת הָעֲדִים שֶׁבְּשֹׁטֵר: הָהוּא שְׁמִרָא
דְּהָנָה חֲתִים עָלֶיהָ – שֶׁהִיוּ חֲתוּמִים עָלָיו כְּעֲדִים רַבָּא, וְרַב אִתָּא בְּר
אֲדָא. אִתָּא לְקַמְיָה דְּרַבָּא, וְכִיּוֹן שׁוֹיֵף הֵיטָב אֶת הַחֲתִימוֹת אִמְרָ לִיהָ
רַבָּא, אֲכַן דִּין חֲתִימוֹת יָדָא דִּידִי הִיא – זֹאת חֲתִימַת יָדִי, מִיָּה – אֲבָל
לֹא יִתְכַּן שֶׁאֵין חֲתִימָתִי כֵּאֵן, כִּיּוֹן דְּקַמְיָה דְּרַב אִתָּא בְּר אֲדָא, לֹא
חֲתִימִי לִי מְעוֹלָם – מַעֲלוֹם לֹא חֲתִימָתִי לִפְנֵי רַב אֲחָא בְּר אֲדָא, אֵלָּא
תַּמִּיד כִּיבְדִיתִי לְחֲתוֹם תַּחֲלִילָה כִּיּוֹן שֶׁהִיא זָקֵן. בְּפִתְיָה – כִּפְתּוּ רַבָּא עַל
הָעֲמוּד לְהַכּוֹתוֹ, וְאִוְרִי – וְהוֹדָה שׁוֹיֵף אֶת חֲתִימוֹתֵיהֶם שֶׁל רַבָּא וְרַב
אֲחָא בְּר אֲדָא. אִמְרָ לִיהָ רַבָּא לְאוֹתוֹ וִיפֵן, בְּשִׁלְמָא דִּידִי, וִיפֵת –
אֶת חֲתִימָתִי אֲנִי יִכּוֹל לְהַבִּין שֶׁהִצְלַחַת לִזְיוֹף, אִתָּא אֶת חֲתִימָתוֹ דְּרַב
אִתָּא בְּר אֲדָא, דְּרִיתִי יְדִיהָ – שִׁדְיֵי רוּעוֹת, וְאוֹתוֹת חֲתִימָתוֹ אֵינֶן
מְסוּדָרוֹת אֵלָּא פּוֹרְחוֹת לִפִּי רַעֲיִדַת יָדוֹ, הִיכִי עֲבָדָת – כִּיֶּצֶד עֲשִׂית
זֹאת. אִמְרָ לוֹ הוֹיפֵן, אֲנָחִי יְדָא אֲמַצְרָא – הִנַּחְתִּי אֶת יָדִי עַל הַחֶבֶל
שֶׁקְשׁוֹר לְרוּחָב הַנְּהַר, שֶׁהִרְצָה לְעֵבּוֹר אֶת הַנְּהַר עַל גְּבִי קֶרֶשׁ קֶטֶן
הַמוֹנֵן שֶׁם אוֹדוּ בַּחֲבֵל, וְהַחֲבֵל רוּעַד מִחֲתוּם הַמַּיִם, וְכֵן רַעֲדָה יָדוֹ
כְּשִׁחֲתוֹם. וְאִמְרִי לָהּ – וְיֵשׁ שֶׁאֲמָרוּ דְּקָם אֲזַרְנָנָא – שֶׁעֲמַד הוֹיפֵן עַל
הַכֵּל שֶׁשׁוֹאֲבִים בּוֹ מִיָּם מִהַבּוֹר, שֶׁהוּא רוּעַד, וְכֶתֶב אֶת חֲתִימָתוֹ שֶׁל
רַב אֲחָא בְּר אֲדָא:

משנה

מִשְׁנֵיתֵנוּ מְבִאֵרַת בְּאִיזָה אֲוֹפֵן רִשָּׁאִים הָעֲדִים לְמַסּוֹר שֹׁטֵר חֲתוֹם
לְאַחַד מִבְּעֵלֵי הַדְּבָרִים, אֵף שֶׁאֵין שְׁנֵי הַצְדִּידִים הַנוֹגְעִים בְּדָבָר נִמְצָאִים
לְפָנֶיהֶם. וְכֵן יִבּוֹאֵר בְּהָ מִי הוּא שֶׁמִּשְׁלֵם אֶת שְׂכָר הַסּוֹפֵר.
בְּזִתְכִּין גַּם לְאִישׁ – לְבַעַל, וְחוֹתָמִים בּוֹ הָעֲדִים וּמוֹסְרִים אוֹתוֹ לְבַעַל,
אֵף עַל פִּי שְׂאִין אֲשֶׁתוֹ עֲמוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא יִכּוֹל לְגַרְשָׁה בַּעַל כְּרַחַח
וְאִינוּ צָרִיךְ לְכֶתֶב אֶת הַגֵּט מִדַּעְתָּהּ, וְיִגְרְשָׁנָה מִתִּי שִׁירְצָה.
וְכֵן כּוֹתְבִים אֶת ה'שֹׁכֵר' – שֹׁטֵר שֶׁהִאֲשִׁה כּוֹתְבָתָּ בּוֹ שֶׁקִּיבְלָה מִבְּעֵלָה
אֶת דְּמֵי כְּתוּבָתָהּ, לְאִשָּׁה, אֵף עַל פִּי שְׂאִין בְּעָלָה עָמָה, כִּיּוֹן שֶׁאֵין
הַבַּעַל מְפָסִיד בְּכִתִּיבָה זֶה, אֵלָּא הִיא בְּלִבָּד, וְעָלֶיהָ לְהִיזְדוֹר בְּשֹׁטֵר זֶה
שֶׁלֹּא יִבּוֹא לִידֵי בַּעַל קֹדֶם שִׁפְרַע לָהּ אֶת כְּתוּבָתָהּ.
הַמִּשְׁנָה מְבִאֵרַת מִתִּי נִאֲמָרוּ דִּינִים אֵלּוּ: וְכִלְכֵּד שִׁיחָא הַסּוֹפֵר וְכֵן
הָעֲדִים מְכִירָן, כְּלוֹמֵר, מְכִיר אֶת שְׁמוֹת הַבַּעַל וְהִאֲשִׁה שֶׁהוּא כּוֹתֵב
בְּגֵט אוֹ בְּשׁוֹבֵר, שֶׁאֵם לֹא כֵן יֵשׁ לְחֲשׁוֹשׁ שִׁיכְתוּב הַבַּעַל גֵּט לְשֵׁם אִשָּׁה
אַחֶרֶת וְיִתְנָה לָהּ, אוֹ שֶׁהִאֲשִׁה כְּתוּבָתָּ שׁוֹבֵר לְבַעַל אַחֵר, וְתֵתֵן לוֹ.
אוֹמֵרֶת הַמִּשְׁנָה דִּין נֹסֵף: וְהַפְּעֵל הַמְּגַרֵשׁ אֶת אֲשֶׁתוֹ, הוּא גִזְתָּן אֶת
הַשֹּׁכֵר לְסוֹפֵר הַכּוֹתֵב אֶת הַגֵּט, וְכִטְעַם שִׁיבּוֹאֵר בְּגִמְרָא (סָפָה), וְכֵן נוֹתֵן
אֶת הַשְּׂכָר שֶׁל כְּתִיבַת הַשׁוֹבֵר שֶׁל פֶּרַעוֹן הַכְּתוּבָה, שֶׁהִיא שֹׁטֵר זֶה
נִכְתָּב לְטוֹבָתוֹ, שֶׁלֹּא תַּחֲזוֹר הִאֲשִׁה וְתִגְבָּה מִמֶּנּוּ אֶת כְּתוּבָתָהּ פַּעַם
נוֹסֶפֶת.

איסורי = סלעים. יד בעל השטר על התחתונה – ולית ליה אלא איסורי,
דאינון כל אסתירא פלגא דחזא, כך פירש רבינו חננאל. ונראה לי דחזי יקבל,
דאסתירי הוו סלעים, ויש בכל אחד ארבעה דינרין. אבל אסתירא פשיטי – איננה
ודאי הוו פלגא דחזא, דהיינו סלע מדינה, דאמרין בבבא קמא (לז, א) גבי התוקע
לחירו, בעובדא דחנן בישא. אמר אביי לא

לחוי איניש חתימת ידו על קלף ולהשליך
לכית דין כדי שיכירו בית דין חתימתו, כי
היה דאמרין בכתובות בפרק "האשה
שנתארמלה" (בא, א), כגון ראובן ושמעון
שהיו חתומין בשטר, ומת שמעון, ואין מי
שיכיר חתימת שמעון אלא ראובן ואחד מן
השוק, ואמר אביי: כשיחתום ראובן
ידו וישליכוהו לבית דין, ובית דין מקיימן
חתימת ידי ראובן הכתוב בשטר מכתב ידו
שהשליך בבית דין, ואין צריך ראובן להעיד
על כתב ידו שבשטר: "זה כתב ידי", ובאין
ראובן ואחד מן השוק ומעידין על חתימת
שמעון. ואמר אביי: כשיחתום ראובן
להשליך לבית דין – לא יחתום בסוף הקלף,
אלא בתחתלו. שלא יהא חלק מלמעלה,
שלא ימצאנו אדם רע ויכתוב בחלק
שלמעלה מחתימתו: "אני החתום לויתי"
מפלוגי כך וכך ממון", ותנן: הוציא עליו
כתב ידו כר', והיינו חתימת ידו. (גטין נגיש)
עא, ב: כתב סופר ועד כשר. ואמר רבי
ירמיה: חתם סופר שנינו. בובינא – מוכס,
וישראל היה. כי חלפי רבנן – ותשלח כתב
ידך למחול המכס, אמחול לך. הוה נגיד
– מושך בקלף כדי שיחתום אביי מלמטה.
אמר אביי: מתלת ועד עשר לא יכתוב
בסוף, השיטה – דמזיף וכתב לתלת
"תלתין", ולארבע "ארבעין", ולחמש
"חמשין", וכן עד עשר, יכתוב לעשר
"עשרין". אבל אחד עשר אינו יכול לזוּפִי,
דצריך למכתב "אחד ועשרים", וכי כתב בין
אחד עשר וי"ז – נראה דחוק, ומינכר. ואי
איתרי ליה – ארבע או חמש בסומא עד
ליהדר – ולדכריה להאי סכומא עד
דמיתרמי ליה באמצע שיטה, דאפילו אם
יזיף וכתב – אין למדין אלא מן התחתון,
דקדתי מתניתין. הווא דהוה כתב ביה
תילתא בפרידיסא – כך היה כתוב בשטר:
"ובינתי לפלוני בגינתא דאית לי תילתא בפרידיסא". אול הלוקח מחקיה לגגיה דבי"ת
מבאן ומבאן, ושוויה "ופרידיסא", ואמר ליה: מכרת לי תילתא דיגיתא, וכל הפרס
כולו, והא שטרא. הווא שטרא דהוה כתוב ביה מנת ראובן ושמעון אחי – דאית
להו באתרא פלוגית מנת חלק קרקע שיש לשני האחין. והוה להון אחא אחרינא
ששמו "אחז", והוה ליה מנתא בדידיה, ואול הלוקח ושדא ביה וי"ו ושויה "ואחז",
וטען דמנתא דתלתא זבינית. דריתא ידיה – ידיו ורתתו, ואותיות חתימתו
פורחת. אמצרא – על חבל הגטוי משפת הנהר אל שפתו שניה, והעוברים גשו קצר
נשענים בו ועוברים, והוא נע ונד כל שעה. אורינקא – סגויצ'א בלעז, שבו דולין
מים מן הבור. קם אורינקא – עלה עליה וחתם, וכל גופו נע ונד, וידיו ורתתו. משנה
פי שאין אשתו עמו בשעה שנותנין לו הגט כתוב וחתום. דהא לא בעינן דעתה, שהרי היא מתגרשת בעל כרחא. ושובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה – דלדידה חוב
הוא, ולבעלה היו זכות, וחזין לאדם שלא בפניו. והיא צריכה להזהר בו שלא יבא ליד בעלה עד שתקבל כסף כתובתה. ובלבד שיהא מכיין – בגמרא מפרש לה. והבעל
נותן שכר – הגט. טעמא מפרש בגמרא. ושכר השובר – דוכותו הוא, דלא תהדר ותגבה כתובתה וזימא אחריתא.

ומשוי להו זוזי, מאי אמרת? שית מאה איסורי וזוזא,
שית מאה זוזי וחד זוזא – יד בעל השטר על התחתונה.
אמר אביי: האי מאן דבעי למחוי חתימות ידיה
בבי דינא, לא לחוי בסוף מגילתא, דלמא משפח
לה אחר וכתבי דמסיק ביה זוזי, ותנן: הוציא עליו
כתב ידו שהוא חייב לו – גובה מנכסים פני
חורין. הווא בובינא דאתא לקמיה דאביי, אמר ליה:
ניחוי לי מר חתימות ידיה, דכי אתו רבנן מחווי לי
– מעברנא להו בלא מכסא. אחוי ליה פריש
מגילתא, הוה קא נגיד ביה, אמר ליה: כבר קדמוך
רבנן. אמר אביי: מתלת ועד עשר לא יכתוב בסוף
שיטה, דלמא מזיף וכתב. ואי איתרמי ליה – ניהדריה
לדבוריה תרין תלתא זימני, אי אפשר דלא מיתרמי
ליה באמצע שיטה. הווא דהוה פתיב ביה "תילתא
בפרידיסא", אול מחקיה לגגיה דבי"ת ופרעיה, ושויה
"ופרידיסא"; אתא לקמיה דאביי, אמר ליה: מאי טעמא
רויח ליה עלמא להאי וי"ו? פתניה ואודי. הווא דהוה
כתב ביה "מנת ראובן ושמעון אחי", הוה להו אחא
דשמייה "אחז", אול כתב ביה וי"ו, ושויה "ואחז"; אתא
לקמיה דאביי, אמר ליה: מאי טעמא דחיק ליה עלמא
להאי וי"ו בולי האי? פתניה ואודי. הווא שטרא דהוה
חתים עליה רבא ורב אחא בר אדא, אתא לקמיה דרבא,
אמר ליה: דין חתימות ידא ידיי היא, מיהו קמיה דרב
אחא בר אדא לא חתימי לי מעולם פתניה ואודי. אמר
ליה: בשלמא ידיי זייתך, אלא דרב אחא בר אדא
דרתית ידיה, היכי עבדת? אמר: אחזי ידאי אמצרא,
ואמרי לה: קם אורינקא וכתב. משנה פותבין גט לאיש
אף על פי שאין אשתו עמו, והשובר לאשה – אף על פי
שאין בעלה עמה, ובלבד שיהא מכיין. והבעל נותן שכר.
כותבין

ומשוי ליה זוזי – תימא: זוזי גמי משוי איסורי, דמסיק להו באיסורי. אם כן לית לן
למימר מהאי טעמא שית מאה זוזי, אלא שית מאה איסורי, שגדולים יותר ויש
לומר: דחזי רגילים לכתוב בשטרות אף על פי שיש מטבע גדול ממנו, כדאשכחא בוזין צורי,
דקאמר בכל מקום ארבע זוזי, ולא חשבינן להם בסלעים. ופירוש רבינו חננאל, שפירש
דאיסורי יחיבין ליה, והן פחותין מזוזי, כדאמר:
איתסרא פלגא דחזא – לא נהירא, ד"מאי
אמרת" אינו מתקיים בשום מקום. אלא נראה
לרבי רבינו שמואל בן מאיר, מתוך הלשון
דקאמר "מאי קאמרת", דמשמע – דהא ליכא
למימר, כגון: מאי אמרת לסטים מזויין כר'
(קדושין יא, א). ולספרים דגרס: אלא מאי איכא
למימר, אי שית מאה איסורי וזוזא אי שית מאה
זוזי וזוזא יד בעל השטר על התחתונה – לפי
אותן ספרים יכול בטוב לפרש דאיסרא בציר
מזוזא, והוה הני זוזי וזוזא צורי. מיהו, רבינו חננאל
גרס: מאי אמרת שית מאה איסורי וזוזא, יד
בעל השטר על התחתונה. ורבינו תם היה גרס
בסוכה (בב, ב): וזא מלעיל באיסרא מלתחת.
ומפרש: וזו שעומד בראש הדר שהוא גדול,
דומה לאיסרא שהוא קטן לעומד למטה.
לא לכתוב בסוף שיטה – פירוש: אי כתב לשון
נקבה, דכתב "תלת" ולא כתב תלתא.
אף על פי שאין אשתו עמו – ואם תאמר:
ולחוש שמה כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי,
וטרפה מלקוחות שלקחו הפירות מן הבעל עד
תשרי, למאן דאמר דאף לאחר שנתן ענינו
לגרשה אוכל פירות עד שעת נתינה, שלא כדון.
דהכי פרכין סוף פרק קמא דבבא מצינא (יט, א)
על מצא גיט נשים, דקאמר: בנמן שהבעל מודה
יחזור לאשה. ומשני חתם, דאמרין לה: אייתי
ראיה מאימא מטא גיטא לידך. והני מילי בבפל
דאיתרע הוא דמצריך הכי, אבל הכא דלא נפל
– אמאי לא חישינן להכי? ואומר רבינו יצחק:
דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה. הלכך,
היכא דאיתיליד רישותא דוקא חישינן, והכי
אמרין בפרק קמא דגיטין (יח, א) דלא מקדים
איניש פורענותא לנפשיה, שיכתוב לה גט קודם
שירצה לגרשה. וגטין הבאים ממדינת הים –
קלא אית להו.
ושובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה –
ואם תאמר: וניחוש שמה כתבה ליתן
בניסן ולא נתנו עד תשרי, ומובא לכתובתה
בטובת הנאה, ואזיל בעל וטרף לקוחות שלא

כותבין

כדון דא פריך הכי בפרק קמא דבבא מצינא (כ, א) על מצא שובר, ומשני: שמע מינה איתא
לדשמואל, דאמר: המוכר שטר חוב לחבירו ותזוז ומחלו – מחול, שאף מוחלת לבעל אם
היתה רוצה. ואביי משני: עדיז בחיתומי זכין לו. והא דשביק מתניתין ופריך אבריתא –
משום דמתניתין מצי לאוקמי בשטר דאית ביה הקנאה, אבל התם קתני: אין האשה מודה
כו' – דמשמע שאומרת שלא נתתו לבעל עדיין, ומה בכך אם בהקנאה מיירי. אף על גב
דמצי לפרש דאומר מזויף הוא – משמע דמיירי בכל ענין אין האשה מודה, בין שאמרה
מזויף, בין שאומרת לא נתתו עדיין לבעל.

כותבין

כותבין

1 אוליבא דמאנן אי לרבי מאיר דאמר דעדי
 2 חתימה כתי' — ליבא למיחש למדי', שהגט לא
 3 ידעה גט, מאחר שאין מוכיח מתוכו שהוא שלת'
 4 כדאמר ב"כ להגט" (גיטין כד, ב) כתב לגרש את
 5 הגדולה לא יגרש את הקטנה, ודייק בגמרא: לא
 6 גדולה מצוי לגרש, ומוקי לה משום הכי רבבי
 7 אלעזר דאמר עדי מסירה ברתה, ולא רבי מאיר,
 8 ומאי קאמר נמי שמגרשין נשותיהן זה בפני זה —
 9 אפילו הכי לא מגרש אם לא יכתבו דורות. ואי
 10 אליבא דרבי אלעזר פריך — לדידיה נמי לאו
 11 גיטא הוא, שהרי צריכה להביא עדי מסירה
 12 שתנו לו בעלה, כיון שעדי חתימה אינם
 13 מוכיחים שבעלה נתנה, וצריכה היא עדי מסירה
 14 להביאם לפנינו שבעלה נטלה ממנו כלה, ועוד
 15 תמצא, ולמאי נידוש לה? ואי בדלא הוחזק
 16 איירי, הדשאת כרתי שפיר עדי חתימה, שאין
 17 יודעים בעיר אלא בעלה — ומאי משני? זאת
 18 אומרת שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין
 19 מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה? מה תיקן?
 20 הלא אי ידוע שיש שנים בעיר, ולעולם יגרשנה
 21 זה בשם בעלה שלא בפניו, כיון שלא הוחזק
 22 ואומר רבינו יצחק דבחוזקין מיירי, ואוליבא
 23 דרבי אלעזר דקיימא לן כוותיה פריך. ואף על גב
 24 דעדי מסירה ברתה, וצריכה להביא עדי מסירה,
 25 ליחוש: מאחר שכותבין לו גט בלא אשתו, אז לא
 26 יעשו הגירושין בפניהם — דלמא כתב גיטא כו',
 27 והעדים שידעו המסירה ויכירו אותו כי שני יוסף
 28 בו שמועו בשם הכותב בשטר, וגם יכירו שם

האשה המבקלת אותו בשם שכחוב בשטר, ולא יתנו לב לדעת אם יש עוד יוסף בן שמעון תביא עדי מסירה. שתאמר: אלו העדים ראו דיוסף בן שמעון בעלי נתן לי הגט, והן אומרים ומשני, הכי אמר רב: שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין מגרשין נשותיהן אלא זה ב' שנים – אין חוששין שם כלל. וכמו שפרש רבי וליחוש לשני יוסף בן שמעון. דאריי שדחיהו – החרוז – לא היה מיביע ליה לרב למהרר – וקא דרין לשם האיש. ואף על גב דאריי ד' ורבה נמי לא איש היה ולא חרזה, למכחם בפרק קמא דבבא מציעא (י"ח, ב) (ובכלל זה) לגרש נשותיהן עד שיכתבו דורות, כיון דערמי חתימה ברתו אין גט אלא אם כן מוכיחין עדים נטיחן ושמותיהן שוין כרבי מאיר דוקא. ודחי: אפילו תימא רבי אלעזר. ומיהו, כרבי מאיר מש יוסף בן שמעון יכולין לגרש נשותיהן אלא אם כן יכתבו דורות ויש לומר: דכי מוקי לה כר מוכיחין שמדי בעלה בא הגט אם הוא בידה. ומה שקרא אותם שוין – לפי שבמקום נתניהו שכירי אהא שגט, ואשתו לא יכירי בשמה, ולא שייך למימר שיחזיקו שוין לומר: שגט אהא, אבל לא בשמנו איה הוא שמו. שימרונו שפלותיה

פִּי שְׁאִין מְלֹחֶה עֲמוֹ, וְאִין
 עֲמוֹ; וְהַלּוֹחֶה נֹתֵן שְׂכָר.
 פִּי שְׁאִין לֹקֵחַ עֲמוֹ, וְאִין
 עֲמוֹ; וְהַלּוֹקֵחַ נֹתֵן שְׂכָר.
 שְׁוֹאִין אֵלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם,
 שְׂטֵר אַרִיסוֹת וקִבְלוֹת אֵלָּא
 שְׂכָר. אִין בּוֹחֲבִין שְׁטֵרִי
 אֵלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם, וְשֵׁנֵיהֶם
 גְּמֻלָּאֵל אוֹמֵר: לְשֵׁנֵיהֶם
 לָלוּחַ לַעֲצֻמוֹ. **גִּמְרָא** מֵאִי
 רַב הִיחִידָא אָמַר רַב: וּבִלְכֹּד
 שֶׁם הָאִשָּׁה בְּשׁוֹבֵר, יִתִּיב רַב
 הֹוֵנָא בֶר חִינָנָא, וְיִתִּיב אֲבִי
 שֶׁם הָאִישׁ בְּגֵט - אִין, שֶׁם
 בֶר - אִין, שֶׁם הָאִישׁ לֹא?
 זִיּוּל וּמִמְטִי לִיה לְאִיתִּיה
 אִשָּׁה שׁוֹבֵר וְיִתְבָּה לְגִבְרָא
 י אָמַר רַב: שֶׁם הָאִישׁ בְּגֵט
 הָאִשָּׁה בְּשׁוֹבֵר, וְהוּא תֵרִין
 סָפ בֶּן שְׁמַעוֹן תֵּרִים בְּעִיר
 זִיּוּל וּמִמְטִי לִיה לְאִיתִּיה
 הֹוֵנָא, הָכִי אָמַר רַב: שְׁנֵי
 אַחֲתָה, אִין מְגִרְשִׁין גְּשׁוּתֵיהֶן
 לְמָא אוֹיִל לְמָתָא אַחֲרִיתָא
 שְׁמַעוֹן, וְכֹתִיב גִּיטָא וּמִמְטִי
 הוּא רַב הֹוֵנָא בֶר חִינָנָא, הָכִי
 בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִין
 אִי? אָמַר אֲבִי: דְּקֵרוּ לִיה
 מְאֻוִּתִּיה וְהִיר. תְּהוּא תְּבִרָא
 אָבָא, אֲתִיָּא לְקַמְּהָ תְּהִיא
 הוּא, אָמַר: אָנָּא נְמִי אָמְרִי
 מִיקָשׁ הוּא דְקָשָׁא לָהּ וּבְגֵר
 עַל גַּב דְּאָמֹר רַבְּנִין:

ר לבד מאתו, ואם נשותיהם שוות כן,
כפרישית. ואחר כך לא יחקרום
זה. ומאחר שתנקיך — לעולם וזקניך
— צריך לפרש כמו כן קושיא ראשונה.
ולשני יצחק בפרק "האשה" (ויבטומ
למאי פרישית דמוכת ב"ל הגט")
ותובין בו שבעלה נתנו לה — קשה על
דאתיא לה שפיר. והכי ניתא ליה לה
מאי סבר שאנים שוין למבי, שהיי
מן שיכיר הדורות. **ומחזיק** ליה לה
בו טאה עמו. אי נמי, מכירין אף אתשר
בה ראוהו. שאם בו — ידיעים שאין

ידו לתת למלוה כשילוה לו מעות, אף על פי
בגמרא פרק: פשיטא דהללו נותן שכר, שהרי
סין — מפרש ב"אלו מגלחין" (מועד קטן יח);
נותן לבנן כך וכך כו'. **אלא** מדעת שניהם —
אף חתן וזו ואבי כלה. **ושנא** — כתובה. **שמרי**
אירוסין — מקבל שנייה לזמן המצאע לשלש
ולרביע. וקבלנות — חכירות, כך וכך כורין
לשנה. **שמרי בירוורין** — בגמרא מפרש. **כל**
מעשה בית דין — בנזן אדרכתא. דמודיעין
ללוה ואזל ופרע בטרם שיכתב. **ושנא**
נותנין **ראבי** — בשמרי בירוורין. ובגמרא
מפרש פלוגתיהו. **שניהם** — העדים כותבין
שני שטרות, לזה אחד ולזה אחד. **גמרא**
שיהא מכיר שם האיש בנז — הסופר
ודעידים צריכין שיכירו שדוה שמו, דאיכא
למיכש שאף גט זה אלא לאיש אחר, ויבא
לרמות ולהגבות כתובה לשום אשה. עמך
(כתובות פט, א); הוציאה שם ואין ענה
כתובה — גובה כתובתה. **ושם האשה בשובר**
— שלא תרמה ליתנו לאיש שגרש אשתה,
ותפסיד כתובתה על ידה. **ומגרש לה** —
ומתכחין להתירה לנישא שלא כדין. **אלא זה**
בפני זה — דליכא למיכש חו מידי. **ונינוש** —
דלמא נזקיק לו לעיר אחרת כו'. לתנא
דמתניתין דבעי מכיירין, למא כותבין שום גט
לשום אדם אף על פי שאנו מכיירין שמו?
והלא שמא יוסף כן שמעון זה מעיר אחרת
כך לכאן, ויהי שמו ראובן כן יעקב, ועתה
הרגיל להוציק שקראו לו כאן ראובן, ועתה
שרוצה להוציק אשת ראובן כן יעקב שממקום
פלוגי. **אין חוששין לו** — דכל כך לא היה
מחליף שמו זמן מרובה, פן יוודע הדבר.
ברבאותיה — ידע, וזהר לענות. הלכך אין
תקנה עד דליתחוק. **ההוא תברא דהוה חתים**
עקב **בר ירמיה בר באבא** — לארז זמן אחר
הדיא איתתא לקמיה לתבוע כתובה, ואמר
לו: לאו הואי אותה אשה שאתה אומר
שחתמת על שובריה, ושמא אשה אחרת
ששמה כשמי ושם בעלה כשם בעלי, אבל
אני לא התקבלתי כתובתי עדיין. **אמר לה אף**
אנא אמרי להו — לסהדי האשה שחתימה על
השובר שאינך אותה הדיא שחתמתי על
שוברה, והדין עמה. והם השיבו לי שטעיתי
במה שנשתנה והוחלף קולה, והדין עמכם,
וכבר התקבלת כתובתך. **מיכש קשיא** —
חוקיקה, וכבר נשתנה ונעשה קולה עבה.
כיון

כן, ואולי זאת אשת חברי. וכשתבא לבית דין —
 יצא דאי לומר: שמא טעיתם כן וכן, כרפרישית.
 בית דין דאי אם שני יוסף היו שם, ואם היו שם
 ריקי. וליחוש דלמא כתב — כשהוזקו דוקא, דאי
 (א) על גב דלא הוזקו — רבא אל דייש התם.
 בן דלרבי מאיר אין יכולין שני יוסף פה בשמעון
 ומדאוקמי פרק "המגרש" (שם פו ב) מתניתין דשני
 מאיר: הא מוכח ב"כ הגט" דלרבי מאיר אין שני
 יוסף בדרות או סימן, דעבישי העדים החתומים
 יהיה יוסף פה בשמעון — תימזה מה בכך? הלא צריך
 על ידי פלוני ופלוני שאמרו? שהיא אשתו של
 רסח בן שמעון.

שפרע את הכתובה לאשתו.
אמר להו אביי, הכי אמר רב, כלומר, כך הוא פירוש דבריו, צריכים
 הסופר והעדים להכיר את **שם האישה בנטי**, כפי שאמר רב בפירוש,
והוא תדין לשם האשה, שצריכים להכיר שהשם שנכתב בגט הוא
 שם אשתו. וכן מה שאמר רב שצריכים להכיר את **שם האשה**
בשובר, **והוא תדין לשם האישה**, שצריכים לדעת שזהו שמו של
 בעלה.
 הוסיפו אותם חכמים שישבו יחד להקשות: ואף שמכירים את שמו
 ושם אשתו, ליחוש לשני אנשים ששמן יוסף בן שמעון, וכן שמות
 נשותיהם שוים, תדריש בעיר אחת, ואין חילוק ביניהם בכתיבת הגט
 לא בשמותיהם ולא בשם עירם, והחשש הוא, דלמא בתיב אחד מהם
 גיטא, והואיל והעדים מכירים אותו ואת אשתו יחתמו לו על הגט,
ואויל וממטי ליה לאיתתיה דתיאך – וילך ויתן את הגט לאשת
 חבירו, ששמו כשמו, ותטען שהיא גרושה מבעלה ומותרת להינשא.
 מתרץ רב אחא בר הונא: **אמר להו רב אחא בר הונא, הכי אמר**
רב, שני יוסף בן שמעון ששמות נשותיהם שוים תדריש בעיר אחת,
אין מנרשין נשותיהן אלא זה בפני זה, וממילא לא יתכן שאחד
 מהם יתן את הגט לאשת חבירו, שהרי יצטרך לעשות זאת בפני
 חבירו, וחבירו לא יניח לו לעשות כן.
 הוסיפו החכמים להקשות: ועדיין ליחוש, דלמא אויל למתא
אחריתא – שמא ילך אדם שאין שמו יוסף בן שמעון, לעיר אחרת
 שלא מכירים אותו, ומחזיק ליה לשמיה ביוסף בן שמעון – ויפרסם
 ששמו יוסף בן שמעון, ויחזיקוהו באותה עיר בשם זה, וכתבי גיטא
 על שם יוסף בן שמעון שבעיר אחרת, וממטי ליה לאיתתיה דתיאך
 – ויתננו לאשת יוסף בן שמעון שגר בעיר אחרת.
 מתרץ רב הונא בר חיננא: **אמר להו רב הונא בר חיננא, הכי אמר**
רב, כל אדם שהוחזק שמו בעיר במשך שלשים יום, אין חוששין
לו שמא הוא משקר, כיון שהיה חושש שיגיע אדם מעירו ויגלה שאין
 זה שמו האמיתי.
 שואלת הגמרא: ואם לא איתחזק שמו במשך שלשים יום, והוא
 רוצה לגרש את אשתו עתה, מאי – מה דינו, כיצד מבררים אם זהו
 שמו האמיתי או לא. משיבה הגמרא: **אמר אביי, דקר ליה, ועני –**
קוראים לו פתאום בשם שהוא אומר שזהו שמו, ואם הוא עונה
לקריאה זו מוכח שזהו שמו האמיתי, שאם לא כן לא היה נותן לבו
לקריאה זו, ולא היה עונה.
 הגמרא מביאה את דעת החולק על אביי: **רב זכיר אמר**, אין תקנה
 בכך שיקראו לו ויענה, כיון דרמא, ברמאותיה וזוהי – הרמאי נזהר
 ברמאותו, שלא תתגלה, ויתן דעתו לענות לשם זה, ואין תקנה
 לכתוב גט לאדם עד שיוחזק שמו בעיר שלשים יום.
 הגמרא מביאה מעשים שונים בענין הכרת בעלי הדין ששמן כתוב
 בשטר: **ההוא תברא** – מעשה בשובר מסוים שנכתב בו שנפרעה
 כתובתה של אשה פלונית, דהיה חתים עליה – שהיה חתום עליו כעד
רב ירמיה בר אבא. אתאי לקמיה רביא איתא – באה אותה אשה
 לפני רב ירמיה, ואמרה ליה, **לאו אנא הוה** – לא אני הייתי האשה
 שביקשה ממך לחתום על שובר זה, אלא יתכן שהייתה זו אשה אחרת
 ששמה כשמי ושם בעלה כשם בעלי, והיא נתנה את השובר לבעלי,
 אך לפי האמת עדיין לא נפרעה כתובתי. **אמר לה רב ירמיה בר אבא,**
אנא נמי אמרי להו – גם אני אמרתי לעדים שחתמו איתי על השובר
דלא איחי הויא – שאין את האשה שבאה לפנינו לבקש את כתיבת
 השובר, ובאמת יתכן שכתובתך לא נפרעה, ואמר לך אותם עדים
 שאת היא אותה אשה, ומה שאני סבור שזו אשה אחרת היינו כיון
 דמינש הוא דקשא לה – חוקינה אותה אשה, ובגר לה קלא –
 והתחלף שמה, כלומר נעשה קולה עבה יותר, ולכן טעיני בו.
 הגמרא מביאה את ההלכה בזה: **אמר אביי על מעשה זה, אף על גב**
דאמר רבנן (שבועות לב) שדורשים מהפסוק (ויקרא ה א) **אם לוא יגיד**
ונשא עונו,

המשנה מבארת עתה את דיני כתיבת שטר הלואה: **ביתבין וחותמים**
ומוסרים שטר הלואה ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו, שהרי
אין למלוה הפסד בכך, ויתננו לו בעת ההלואה. ואין ביתבין שטר
חוב למלוה, עד שיהא המלוה עמו, שאם לא כן יכתוב המלוה שטרות
ללא שילוח כלל, ויגבה בהם שלא כדין.
 אומרת המשנה דין נוסף: ויהיה הוא שנותן את השטר לסופר הכותב
 את שטר ההלואה, שהרי הוא הנהנה מההלואה.
 המשנה מבארת את דיני כתיבת שטר מקח: **ביתבין שטר למוכר**
קרקע לחבירו, אף על פי שאין המוכר עמו, שהרי אין למוכר הפסד
בדבר, וכשימכור את שדוהו יתן את השטר למוכר. ואין ביתבין שטר
למוכר עד שיהא המוכר עמו, שאם לא כן יכתוב המוכר שטרות
מקח ללא שיקנה אותם באמת, ויציא בשטרות אלו את הקרקע מיד
בעליה שלא כדין. והלוקח הוא שנותן את השטר לסופר הכותב את
שטר המקח, כיון שעיקר ההנאה היא שלו.
 המשנה מבארת עתה את דיני כתיבת שטרות אירוסין ונישואים: אין
ביתבין שטרי אירוסין, שנכתב בהם כמה התחייבו אבי החתן ואבי
 הכלה לתת לחתן ולכלה, ושטרי נישואין – שטר כתובה, אלא מדעת
 שניהם – שטר אירוסין מדעת אבי החתן ואבי הכלה המתחייבים
 ממון בשטר זה, ושטר נישואין מדעת החתן והכלה, שמתחייבים זה
 לזה חיובים שונים. והחתן הוא שנותן את השטר של כתיבת שטרות
 אלו, כיון שהוא קונה, וגם מריח את הנדוניה שהכניסה לו.
אין ביתבין שטר אריסות, שבו מתחייב האריס לעבוד בשדה של
 בעל הבית תמורת חלק מסוים בתבואה שתצמח, ולא שטר קבלנות,
 שבו מתחייב הקבלן לעבוד בשדה תמורת שכר קבוע שאינו לפי
 כמות התבואה שתצמח, אלא מדעת שניהם, כיון שהשטר מחייב
 את שניהם שלא יוכלו לחזור בהם מהתחייבותם. והמקבל – האריס
 או הקבלן, הוא שנותן את השטר של הסופר, כיון שעיקר ההנאה
 שלו. אין ביתבין שטרי פירודין, וכל שאר השטרות שהם מצשה
 בית דין, אלא מדעת שניהם – שני בעלי הדין, ושניהם נותנים את
 השטר של הסופר. רבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר, לשניהם
 ביתבין שנים – לשני בעלי הדין כותבים שני שטרות, לזה שטר
 לעצמו ולזה שטר לעצמו.

גמרא

שנינו במשנה: 'כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו, והשובר
 לאשה אף על פי שאין בעלה עמה, ובלבד שיהא מכיר'.
 שואלת הגמרא: מאי 'ובלבד שיהא מכיר', את מי צריכים העדים
 להכיר כדי לכתוב את השטרות. משיבה הגמרא: **אמר רב יהודה**
אמר רב, ובלבד שיהא הסופר וכן כל אחד מהעדים, מכיר את שם
האישה, בכתיבת גט, שאם לא כן יש לחשוש שהאדם שלפניהם כותב
גט על שם אדם אחר, ויתן את הגט לאשת אותו אדם, ותטען
שהתגרשה מבעלה ותגבה כתובתה, וכן עליו להכיר את שם האשה
שהוא כותב בשובר על פי ציוויה, שאם לא כן יש לחשוש שתכתוב
שובר על שם אשה אחרת, ותתן אותו לבעלה של אותה אשה אחר
שיגרשה, ויטען שפרע לה את כתובתה.
 הגמרא מבררת את דברי רב: רתיב – (ישב) **רב ספרא, ורב אחא בר**
הונא, ורב הונא בר חיננא, ורתיב אביי גבייהו – וישב אביי אצלם,
ורתיב וקמיפגיא להו – וישבו והסתפקו בביאור דברי רב, האם
 אפשר לדייק מדבריו שאת **שם האישה בנטי**, אין – יש צורך שיכירו
 הסופר והעדים, אבל את שם האשה, לא, וכן דווקא את **שם האשה**
בשובר, אין – צריכים להכיר, אבל את שם האישה לא, והרי אם כן
 קשה, ליחוש דלמא כתב גיטא – שמא יכתוב אדם גט על שם אשת
 חבירו, ואויל וממטי ליה לאיתתיה דתיאך – וילך ויתן את הגט
 לאשת חבירו, ותטען שהיא גרושה ותגבה מבעלה את כתובתה שלא
 כדין. וכן יש לחשוש דוממין – לפעמים יכול לקרות דאליא וביתבין
אשה שובר על שם אדם אחר שאינו בעלה, ויהיה לגמרא דלאו
דיליה – ותתן את השובר לאותו אדם שאינו בעלה, ויהיה נאמן לומר

שְׂבִינָן שֶׁהֵינָּה העד את עדותו שוב אינו חוֹנֵד וּמְגִיד דבר הסותר את דבריו הראשונים, מכל מקום צוּרְכָא מְרַבֵּן – תלמיד חכם כרב ירמיה לאו אוֹרְחִיהָ לְמִידָק – אין דרכו לדקדק בהכרת נשים, ונאמן לומר שטעה בה בתחילה, ועתה דקדק היטב והוא מכירה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף עם רב ירמיה: הוּא הִתְבָּרַךְ – מעשה בשובר על כתובה שנפרעה, הָהוּא חָתִים עָלֶיהָ רַב יְרֵמְיָה בֶּר אֲבָא, אֲמַרְהָ לֵּיהָ האשה 'לֹא אֲנִי הוּא' – לא אני הייתי האשה שאמרה לך לכתוב לי שובר, וכתובתי לא נפרעה. אֲמַר לָהּ רַב יְרֵמְיָה, אֲיִבְרָא אֲנִיתְ הָת – באמת את היא אותה האשה, שאמרה לי לחתום. אֲמַר אֲבִי, אַף עַל גַּב דְּצוּרְכָא מְרַבֵּן לֹא אוֹרְחִיהָ לְמִידָק בְּנָשִׁים, מכל מקום בִּין דְּרַךְ דֵּם – אם הוא אומר שדקדק היטב והוא מכירה, הרי הוא נאמן.

הגמרא מביאה מימרא של אבבי בענין דומה: אֲמַר אֲבִי, הָאִי צוּרְכָא מְרַבֵּן דְּאִוִּיל לְקִדּוּשֵׁי אִיתְתָּא – תלמיד חכם ההולך לקדש לו אשה, נִדְבָר – וילך עם הָאָרֶץ בְּהִרְיָה – יחד איתו, כיון שאם ילך לבדו יש לחשוש דְּלִמָּא מְחַלְפֵי לָהּ מִיְנֵיהּ – שמא יחליפה לו באשה אחרת, ולא יבחין בכך, ואילו עם הארץ שאיתו דרכו להתבונן בנשים ויבחין בכך.

שנינו במשנה: כותבין גט לאיש וכו' וְהַבְעֵל נוֹתֵן שָׂכָר וכו'. שואלת הגמרא: מָאי מְעָמָא שהבעל נותן את שכר כתיבת הגט. משיבה הגמרא: דְּאֲמַר קָרָא (דברים כד א) 'וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ', וכיון שהכתיבה מוטלת על הבעל, הוא זה שצריך לשלם את שכר הסופר.

אומרת הגמרא: וְהָאִידֵנָּא, דְּלֹא עֲבָדִין הֵבִי – ובזמן הזה, שאין עושים כן, אלא האשה משלמת את שכר הסופר, היינו כיון דְּשִׁדְוִיהוּ – הטילו רַבֵּן תשלום זה אֲחֵשָׁה, לטובתה, כִּי חִיבֵי דְלֹא לְשִׁחְיָה – כדי שלא יעכבנה הבעל מלגרשה מחמת שאינו רוצה לתת את שכר הסופר, ומכל מקום כיון שהכתיבה מוטלת על הבעל, אומרת האשה לסופר שיקנה את הגט לבעל.

שנינו במשנה: כותבין שָׂטָר לְלוֹה אֶף עַל פִּי שְׂאִין מְלוֹה עֲמֹו וכו' והלוה נותן שכר.

מקשה הגמרא: שְׂשִׁטָּא שהלוה משלם לסופר, שהרי למלוה אין הנאה בדבר. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה המשנה להשיענו דין זה, אלא אֶלָּא בְּעִיסְקָא – שנוטל הלוה את המעות באופן שחציים הלוואה החוזרת ללא ריבית, וחציים פקדון, והלוה עושה עיסקא בכל הממון, ונוטל לעצמו את הריחוק של מחצית המלוה, והמלוה נוטל את הריחוק של מחצית הפקדון, ואף שגם למלוה יש הנאה, הנאת הלוה גדולה יותר שהרי הוא צריך את ממון ההלוואה כדי להתפרנס בו.

שנינו במשנה: כותבין שָׂטָר לְמוֹכֵר אֶף עַל פִּי שְׂאִין לִזְקָת וכו' והלוך נותן שכר.

מקשה הגמרא: שְׂשִׁטָּא שהלוך משלם לסופר, שהרי עיקר ההנאה שלו. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא אלא בְּמוֹכֵר את שְׂדֵהוּ מִפְּנֵי רִעְתָּה, כגון שיש בה מום גדול או שהיא רחוקה מביתו, שאף שיש לו הנאה גדולה במכירתה, מכל מקום הנאת הלוך גדולה יותר.

שנינו במשנה: אין כותבין שְׂטָרֵי אִירוּסִין וכו' והחתן נותן שכר.

מקשה הגמרא: שְׂשִׁטָּא שהחתן נותן את השכר על כתיבת השטר שפוסקים בו אבי החתן ואבי הכלה את הממון שיתנו, שהרי עיקר ההנאה היא שלו. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא, דְּאִפְּלוּ אִם הַחֲתָן הוּא צוּרְכָא מְרַבֵּן, דְּהִיחָא לֵיהּ לְחֻמְתָּהּ לְקְרוֹבִיָּה – שנזח לו לחמיו לקרבו ולהשיא לו את בתו, והנאתו גדולה, מכל מקום אף בזה החתן נותן את השכר.

שנינו במשנה: אין כותבין שְׂטָר אִרְסוֹת וְקַבְלָנוֹת וכו' והמקבל נותן שכר.

מקשה הגמרא: שְׂשִׁטָּא שהמקבל נותן שכר, שעיקר ההנאה שלו. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא אלא בְּשֹׂדֶה בּוֹרָה – שצריכים להובירה ולא לעבוד בה במשך שנה או שנתיים, ובזמן זה אין למקבל הנאה כלל, מכל מקום המקבל נותן שכר כיון שעיקר ההנאה שלו.

שנינו במשנה: אין כותבין שְׂטָרֵי בִירוּרִין אֶלָּא מְדַעַת שְׁנֵיהֶם וכו'.

שואלת הגמרא: מָאי שְׂטָרֵי בִירוּרִין. משיבה הגמרא: הָבָא, בבבלי, תְּרַנְמוּ – פירשו שהכוונה לשְׂטָרֵי מְעֻנָּא – שטרות שכותבים בהם סופרי הדיינים את טענות בעלי הדין, כדי שלא יוכלו לחזור בהם מטענותיהם, וכיון שהם מפסידים בכך שלא יוכלו לחזור בהם, כותבים רק מדעת שניהם.

ביאור נוסף: רַב יְרֵמְיָה בֶּר אֲבָא אֲמַר, כוונת המשנה לאופן שלא הסכימו בעלי הדין שידונו אותם בית דין מסוים, ובאופן כזה מבואר בסנהדרין (גג) שוֹה – בעל דין אחד בּוֹרֵר לוֹ דִּין אֶחָד, וְזֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד, ושניהם בוררים דין שלישי, וכותבים בטרות הבירורין איוה דין בירר לו כל אחד מבעלי הדין, כדי שלא יוכלו לחזור בהם מבחירת הדיינים, וכיון שממלת הכתיבה לא יוכלו לחזור בהם, כותבים רק מדעת שניהם.

שנינו במשנה: רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר, לְשִׁנְיָהם כּוֹתְבִין שְׁנֵיהֶם, לֹוֹה בְּעַצְמוֹ וְלוֹה בְּעַצְמוֹ.

מבררת הגמרא: לִימָא – האם נאמר שְׂבִינָן עַל מַדַּת סְדוּם קָא מִיפְּלִגִי – שנחלקו באדם הנוהג ב'מדת סדום', כלומר שגורם הפסד לחבירו בלי שיהיה לו כל ריוח בזה, האם כופים אותו להמנע מכך, דְּמָר – תנא קמא סָבַר שְׂבִינָן עַל מַדַּת סְדוּם, ולכן גם אם אחד מהם אינו רוצה שיכתבו את טענותיו באותו שטר עם טענות חבירו, כותבים כן בעל כרחו. וְמָר – רבן שמעון בן גמליאל סָבַר, אֵין בּוֹשִׁין עַל מַדַּת סְדוּם, ויכול כל אחד לומר שהוא רוצה לכתוב שטר בפני עצמו.

דוחה הגמרא: לֹא – אין זו מחלוקתם, אלא דְּבִנְיָא עֲלָמָא סוֹבְרִים שְׂבִינָן עַל מַדַּת סְדוּם, וְהָבָא, הֵינּוּ מְעָמָא דְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שכותבים שתי שטרות, כיון דְּאֲמַר לֵיהּ – יכול כל אחד מהם לומר לחבירו, לֹא נִחָא לִי דְתִהְיוּ זְכוּתָהּ גַּבִּי וְכוּתִי – אין הדבר נח לי, שיהיו 'זכויות', הטענות שאני זוכה מכחם בדין, כתובות יחד עם טענותיך, כיון דְּדָמִית עֲלָא כִּי אֲרִיא אֲרָבָא – אתה דומה בעיני כאריה האורב לי ומחפש להעליל עלי לילול עלי, וכשיהיו טענותי כתובות בשטר שבידך תחפש בהם טענות לטעון כנגדי.

משנה

משנתינו דנה בדין 'אסמכתא', כלומר אדם המתחייב ממון בתנאי שיקרה דבר מסוים, האם חלה התחייבותו.

מִי שֶׁהִיָּה חַיִּיב לחבירו ממון בשטר, וּפְרַע מְקַצָּת חוֹבָו, וחשש להשאירו ביד המלוה, שמא יחזור ויתבע את כל החוב, והמלוה חשש להחזירו ללוה, שמא יטען שפרע הכל, ומשום כך הַשְׁלִישׁ המלוה אֶת שְׂטָרוֹ – נתנו לאדם שלישי שנאמן על שניהם. וכדי שיהיה המלוה בטוח שיפרע לו הלוה את שארית חובו, אֲמַר לוֹ הלוה לשליש, אִם לֹא (נתתי) [אֶתְּךָ] לָךְ את שארית החוב מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוּנִי, וְתֵן לוֹ שְׂטָרוֹ – תן את השטר למלוה, ויוכל לגבות את כל החוב, על אף שכבר פרעתי את חלקו. אִם הִגִּיעַ הַיּוֹם שהתחייב הלוה לפרוע בו את שארית החוב, וְלֹא נָתַן, רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, וְתֵן הַשְׁלִישׁ את השטר למלוה ויגבה את כל החוב, ורַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר לֹא וְתֵן, כיון שלא חלה התחייבותו, אלא פורע הלוה רק את שארית החוב שלא פרע.

גמרא

הגמרא מבארת את מחלוקתם של רבי יוסי ורבי יהודה. מבררת הגמרא: בְּמָאי קְמִיפְלִגִי – במה נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה. מבארת הגמרא: רַבִּי יוֹסִי סָבַר שֶׁאִסְמַכְתָּא קְנִיָּא – אדם המתחייב ממון בתנאי שיעשה דבר מסוים בעתיד, וסומך בלבו שיוכל לעשות כך ולא יתחייב, אך כשהגיע הזמן נאנס ולא יכל לקיים את התנאי, חל חיובו, ולכן הוא סובר שכשלא פרע מחזיר השליש את השטר למלוה, וגובה את כל חובו. ורַבִּי יְהוּדָה סָבַר שֶׁאִסְמַכְתָּא לֹא קְנִיָּא, ואין הלוה חייב לחזור ולפרוע את כל החוב.

הגמרא מבררת את ההלכה: אֲמַר רַב נְחֻמָּן אֲמַר רַבָּה בֶּר אֲבוּהָ אֲמַר רַב, הִלְכָה בְּרַבִּי יוֹסִי שאסמכתא קונה. אמנם כִּי אֶתּוֹ לְקַמְיָה – כשבאו דיני אסמכתא לפניו דְּרַבִּי אָמִי, אֲמַר לָהּ תלמידיו, וְכִי מֵאַחֵר שְׂרַבִּי יוֹחֲנָן מְלַמְּדֵנוּ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, כלומר לימדנו

1 ופלוני ופלוני עדיו – החתומים בשטר, כך פירש רשב"ם. ונראה לרבינו יצחק שמחזיר
2 (הוא הדין) נמי העדים שהעידו שראו אותו השטר, שאם ירצה הלזה היום או
3 למחר לפסלן – שיוכל לפסלן. ותימה אם צריך לכתבן, שאין הגמרא מזכירן. וצריך עיון
4 בתיקון שטרות. אבל בשטרי מקח וממכר כותבין חוץ מאחריות שבו – וכותבין מזמן
5 ראשון, דאמי מוזנא דהאינא – שמה חזר

6 ומכרה לראי, ויוציא אתה כן שטר עליה. ויאמר: האידנא הוא דוביתנא מיכר, והדר טריף
7 שלא כדן. ורבן שמעון בן גמליאל אומר: אין
8 כותבין אפילו בשטרי מקח וממכר. פירוש: דשמה
9 אחר שקנה החזיר שטרו למכר, וחזר המכר.
10 והשתא, אי לא עבדינן ליה שטרא להאי –
11 מהימן מוכר לומר: הוא החזיר לי השטר, וחזר
12 המכר, שחיל אין לזה שטר. אבל אם עושין לזה
13 שטר – אין יוכל לומר שלי הוא כשיוציא שטר
14 שלזי הלא הלוקח תופס השטר שהוא שלו.
15 ויאמר למוכר: שטר שבידך לא החזרתיו לך.
16 אלא כשמכרת לי הקרקע כתבת לי כמה
17 שטרות, וכותבין שטר למוכר, והאחד בידך
18 עדיו והכמים אומרים: מהנתנו קיימת. ואם כן,
19 גבי מקח וממכר ליכא למיחש למידי; אפילו אין
20 שטר לזה הלוקח, שלא נכתב שום שטר – לא
21 יוכל המוכר ליטול קרקע, שאפילו החזיר לו
22 שטרו – אינו שלו, דהא לא חזרה תנתנו.
23 ואפילו יש לו ראייה שנתנו לו, שכתב לו שטר
24 שקנה אותה, ואותיות נקטו במסירה ובשטר
25 כלולי עצמן, או יש לו שטר מבכירה שמכרה לו
26 – השתא נמי ליכא למיחש למידי, שאם כן לא
27 יכול זה לחזיקו בלום, ואפילו יש לו שטר שנכתב
28 לו מחדש, שהרי כתוב מאותו הזמן. ותימה קצת:
29 אם לא כתב לו שטר מבכירה, אלא "קנה לך אידו
30 וכל שעבדיה", למה אין לחוש שמה יפסידנו
31 הלוקח על ידי שטר שכתב לו מזמן ראשון? שאף
32 על פי ששני השטרות יזיה כתוב בהן יום אחד
33 – מכל מקום לא יזיה מוחזק בה המוכר יותר
34 מן הלוקח, מאחר שזיהה גם ללוקח שטר, ושמה
35 הוא החזיר למוכר באותו יום עצמו שהקנה לו
36 השטר מכר, שאז אין (כותבין זמן ואומר שאחר
37 כך) חזר ומכרה לו באותו היום עצמו ואומר
38 רבינו יצחק: דבולי האי לא חיישינן, וגם לא ידא

39 לו פנים לומר שבו ביום החזיר לו השטר ובו ביום חזר ומכרה לו. ותימה: לרבן שמעון בן
40 גמליאל, למאן דאמר לקמן (קעג, א) צריך להביא ראיה, נדי דנקטו במסירה – מכל מקום
41 צריך המוכר להביא ראיה שהחזיר לו השטר, אפילו הוא בידו ואומר רבינו יצחק: דהבא
42 אין צריך כלולי עצמן, דלנפילה לא חיישינן. ולפקדון נמי לא חיישינן הבא. שירא הוא
43 להפקיד שטרו למוכר, דלמא כבש ליה ויביא עדים שהשדה היתה שלו עד עתה. תימה
44 לרבינו יצחק: שכל מוכר שדה יכול להזיק ללוקח, דכיון שכותבין שטר למוכר אף על פי
45 שאין לוקח עמו, דיומנין דכתב שני שטרות ונתן האחד ללוקח, ולאחר שלש שנים או
46 ארבע, שיפסיד הלוקח את שטרו – יבא ויאמר: החזיר לי השטר, ויביאוהו לבית דין ויגבה
47 בלא ראיה, למאן דאמר אין צריך להביא ראיה. ואותו לא יוכל לומר לו: מתחלה כתבת,
48 שכתבת אז חרבה שטרות, מאחר שהוא אין לו שטר, ואין יכול להוכיח שלא החזיר לו
49 ויש לומר: דאיכא למימר שכיון שהחזיק שלש שנים בקרקע – עומדת החזקה במקום
50 השטר, ויכול לומר כל מה שיוכל לטעון אם היה השטר בידו, כי יאמר: מה שאין לי שטרי – לא כשביל שהחזרתיו לך, אלא שלא נזדוהתי לשמרו לאחר שלש שנים. ותימה לרבן שמעון
51 בן גמליאל, שמכל מקום יכול המוכר לעשות שני שטרות, כגון ראובן וכתב שני שטרות שמכר שדה לשמעון, ויתן האחד לשמעון ואחד ללוי, ויעשה קנוניא בינו ובין לוי, ויוציא לוי אותו
52 השטר לאחר שלש שנים שהפסיד שמעון שטרו, ויטעון כי שמעון מסרו לו ונתן לו השדה, ולא יצטרך הוא להביא ראיה, למאן דאמר אין צריך להביא ראיה וצריך לומר דכי האי גזונא
53 צריך להביא. וכתאי גזונא אמרינן לקמן (קעג, א) דאחין הואיל ושמעו להדי – צריך להביא ראיה, ואפילו אמרינן בעלמא אין צריך. ובענין אחר יש לפרש, ולא תקשה לרבן שמעון בן
54 גמליאל (ולא תצטרך) לכל זה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף שטרי מקח וממכר אין כותבין – בדמפרש לקמן, שיש לחוש שמה החזיר הלוקח למוכר וחזר המוכר, ואם לא נכתב שטר
55 שני ללוקח – יוציא המוכר הקרקע מיד הלוקח על ידי השטר שהחזיר לו. אבל אם נכתבו לו שטר שני ללוקח, אפילו יוציא המוכר על הלוקח השטר שהחזיר לו – לא יעיל כלום,
56 שיאמר הלוקח: שני שטרות היו לי, ולא החזרת לי אלא אחד. וכיון שהאחד עדיין בידו – לא חזר המוכר. והשתא אין להקשות: אפילו כבש שטר ביד המוכר מה שני לו להחליע, והלא
57 הלוקח יכול לומר: קודם שמכרת לי השדה כתבת שנים או שלשה שטרות, וכתבו לך כאשר חפצת. כי כותבין שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו, ומה שאין שטר בידו – לפי
58 שאבד ממני. הא לא קשה מידי, דודאי אין מועיל למוכר אלא אם כן יש עדים שזה השטר שבידו הוא אותו שנתנו ללוקח, ועתה חזר לידו. אי נמי, יברור עדים שהחזיר לו הלוקח את
59 השטר

1 ופלוני ופלוני עדיו. גמרא תנו רבנן: איהו קיימו:
2 "במזמור תלתא הוינא אנו פלוני ופלוני ופלוני, הוציא
3 פלוני בן פלוני שטר מחוק לפניו ביום פלוני, ופלוני
4 ופלוני עדיו"; ואם פתוב בו "הווקקנו לעדותן של עדים
5 ונמצאת עדותן מכוונת" – גובה ואינו צריך להביא ראיה,
6 ואם לאו – צריך להביא ראיה; נקדע – פסול, נתקדע –
7 פשר; נמחק או נפשיט, אם רישומו ניכר – פשר. היכי
8 דמי "נקדע" היכי דמי "נתקדע"? אמר רב יהודה:
9 "נקדע" – קדע של בית דין, "נתקדע" – קדע שאינו של
10 בית דין. היכי דמי קדע של בית דין? אמר רב יהודה:
11 מקום עדים ומקום הזמן ומקום התורף. אפי' אמר: שתי
12 וערב. הנהו ערבאי דאתו לפומבדיתא, דהוו קא אנסי
13 ארעתא דאיניש, אתו מיוותיהו לקמיה דאפי, אמרו
14 ליה: ליחוי מר שטרין ולכתוב לו מר שטרא אחריןא
15 עליה, דאי מתנים חד – נקטינן חד בידן. אמר להו:
16 מאי אעביד לכו? דאמר רב ספרא: אין פותבין שני
17 שטרות על שדה אחת, דלמא טריף והדר טריף. הוו
18 קא טרידי ליה, אמר ליה לספריה: זיל פתוב להו הוא
19 על המחק ועדיו על הגיר, דפסול. אמר ליה רב אחא
20 בר מניומי לאפי: ודלמא רישומו ניכר, ותינא: נמחק או
21 נפשיט, אם רישומו ניכר – פשר אמר ליה: מי קאמינא
22 שטרא מעליא? אלף בי"ת בעלמא קאמינא. תנו רבנן:
23 הרי שבא ואמר "אבד שטר חוב", אף על פי שאמר
24 עדים "אנו פתבנו וחתמנו ונתנו לו" – אין פותבין לו
25 את השטר; במה דברים אמורים – בשטרי הלואה, אבל
26 שטרי מקח וממכר – פותבין, חוץ מן האחריות שבו;
27 רבן

28 – דנכתבו ונמחקו. אלף בי"ת בעלמא קאמינא – דברים בטלים אמרתי לכתוב
29 ולמחק. אבד שטר חובי – וכתבו לי אחר תחתיו ככל הכתוב בראשון. וכגון שאין
30 לו עדים שאבד ממנו. כתבנו ונתנו לו – דליכא למימר: שמה כתב ללוות ולא לזה.
31 בשטרי הלואה – אפילו אם באו לכתוב חוץ מאחריות שבו – אין כותבין, דאתו
32 למיטרף ביה מבני חרי, ושמה לא אבד הראשון, אי נמי דלמא חזר ומצאו, וטריף
33 והדר טריף. אבל בשטרי מקח וממכר – אם אמרו עדים פתבנו ונתנו לו – כותבין
34 לו אחר, חוץ מאחריות שבו. מאחר שאמת הדבר שזה הקרקע קנוי לו, והוא ירא פן
35 ישתקע הדבר ויערערו עליו שלא כדן – כותבין לו שטר מקח בלא אחריות,
36 בדמפרש לקמן (קסט, ב): "שטרא דנן דכתבנוהי דלא למיגבי ביה לא ממשעבדי ולא
37 מבני חרי" כו'.

רבן

1 רבן
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59

1 ופלוני ופלוני הם עריו שהיו חתומים בשטר, ובסוף שטר הקיום
2 חותמים עדים אלו שמכירים את השטר.

גמרא

3 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בנוסחאות הקיום של שטר שנמחק:
4 תנו רבנן, איזהו נוסח קיומו של שטר שנמחק, כמותב תלתא הוינא
5 – במושב שלשה דיינים היינו, אנו פלוני, ופלוני, ופלוני, והוציא
6 המלוה שהוא פלוני בן פלוני, שטר מחוק לפנינו, ששטר מחוק זה
7 נכתב ביום פלוני, ופלוני ופלוני הם עריו שהיו חתומים בו.
8 ממשיכה הברייתא: ואם כתוב בו – בנוסח הקיום תוספת זו,
9 'הווקנו לעדותיך של עדים, ונמצאת עדותיך כבונת', כלומר,
10 חקרו את העדים שהיו חתומים בשטר שנמחק, ונמצאה עדותם
11 אמיתית, גובה המלוה את חובו ב'קיום' זה, מהזמן שנכתב בשטר
12 הראשון, ואינו צריך להביא ראיה נוספת לזמן החוב או לסך המעות,
13 אלא דין ה'קיום' כדין השטר הראשון שנמחק. ואם לאו – אם לא
14 נכתב בקיום נוסח זה של 'הווקנו', צריך המלוה להביא ראיה על
15 אמיתות כל מה שהיה כתוב בשטר, כמו סכום ההלוואה וזמנה, שאם
16 לא כן טען הנתבע שהיה זה שטר מזויף.

17 הגמרא מביאה את המשך הברייתא, המבררת את כשרותם של
18 שטרות עם פגמים שונים: שטר שנקרע בכוונה על ידי אדם, פסול,
19 שקריעתו מוכיחה שהיה פרוע או פסול. אבל שטר שנקרע מעצמו,
20 כשר. אומרת הברייתא דין נוסף: שטר שנקרע הכתב שבו, או
21 שנמשמש הכתב, אם רישומו של הכתב ניכר, ואפשר עדיין לראות
22 מה היה כתוב בו, כשר.

23 מבררת הגמרא: היכי דמי 'נקרע' והיכי דמי 'נקרע', כלומר כיצד
24 יודעים אם נקרע מעצמו וכשר או שנקרע בכוונה ופסול. מבארת
25 הגמרא: אמר רב יהודה, 'נקרע' היינו שיש בו קרע של בית דין,
26 שמהותו תבואר להלן, ו'נקרע' היינו קרע שאינו של בית דין.
27 מבררת הגמרא: היכי דמי קרע של בית דין. מבארת הגמרא: אמר
28 רב יהודה, שקרעו בו את אחד המקומות החשובים שבו, והיינו את
29 מקום חתימת העדים, ומקום הומו, ומקום התורה – שכתוב שם סך
30 המעות שהתחייב לו, שאם אחד מהם קרוע השטר פסול. אפי' אמר,
31 קרע של בית דין הוא שתי וערב – קריעת השטר לאורך ולרוחב.

32 הגמרא מביאה מעשה שענינו שיך לכתיבת שטר שנמחק: הנהו
33 ערבאי, דאתו לפומבדיתא – מעשה בישמעאלים שבאו לעיר
34 'פומבדיתא', דהו קא אנסי ארעתא דאינשי – שהיו גוזלים קרקעות
35 מאנשים, ונותלים מהם אף את שטרות המקח שלהם, כדי שלא יוכלו
36 הנגזלים לערער ולהוכיח שהקרקעות שלהם. אתו מרוותיהו לקמיה
37 דאביי – באו בעלי הקרקעות לפני אביי קודם שגזלו מהם את
38 הקרקעות והשטרות, ואמרו ליה לאביי, ליחוי מר שטרינן – יראה
39 אדונינו את שטרות המקח שיש לנו על שדות אלו, שהם שלנו,
40 ולכתוב לן מר שטרא אחריןא עליה – ויכתוב לנו שטרות מקח
41 אחרים על קרקעות אלו, כדי שיהיו לנו שני שטרות שוים על כל
42 קרקע, דאי מיתנים חד – שאם יאנסו מאיתנו הישמעאלים את
43 השטר האחד, כשיגזלו את הקרקע, נקמיטין חד בידן – ישאר לנו
44 שטר אחד בידינו, ואם לאחר זמן תהיה ידינו תקיפה, נוכל לערער
45 ולהוכיח שהקרקע שלנו, ולהוציאה מיד אלו שיקנוה מהישמעאלים.
46 אמר להו אביי, מאי אעביד לבו – וכי מה אני יכול לעשות לכם
47 בענין זה, דהא אמר רב ספרא, אין בותבין שני שטרות מקח על
48 שדה אחת, כיון שיתכן שמוכר השדה לזה כסף קודם שמכר את
49 הקרקע, ולא יהיה לו מהיכן לשלם, ויגבה המלוה את הקרקע
50 מהלווקח, ויתחייב מוכר הקרקע לשלם ללווקח את דמי הקרקע שקנה

51 ממנו והוציאנוה מידו, וכיון שאין לו ממון, יגבה הלווקח מלקוחות של
52 המוכר שקנו ממנו קרקעות אחריו, על ידי שיראה להם את שטר
53 המקח שבידו, והגבייה נעשית על ידי שהוא מראה את שטר המקח
54 שבידו, ומוכיח שהמלוה של המוכר הוציא ממנו את הקרקע מחמת
55 חובו של המוכר, וגובה מהלקוחות, ואם יהיו לו שני שטרות יש
56 לחשוש דלקא פריה – שמה יגבה קרקע מהלקוחות על ידי שיראה
57 להם את שטר המקח שבידו, והדר פריה – ויחזור ויגבה מלקוחות
58 נוספים על ידי שיראה גם להם את שטר המקח השני שבידו, ויטען
59 שעתה גבה ממנו המלוה של המוכר את הקרקע, והלווקח השני
60 שהוא גובה ממנו לא ידע שכבר גבה הלה את חובו מלווקח אחר,
61 בשטר הראשון. ולכן אמר להם אביי שאף שיש להם חשש שיגזלו
62 מהם את השטר, אינו יכול לכתוב להם שטר נוסף על קניית הקרקע.
63 הגמרא ממשיכה את המעשה: הו קא פריה ליה – היו בעלי
64 הקרקעות מפצירים ומבקשים מאביי שיכתוב להם שטר נוסף, אף
65 שאמר להם שהדבר אסור. אמר ליה לספריה – אמר אביי לסופר
66 שלו, הכותב את שטרותיו, ויל – לך והטעה אותם, וכתוב להו –
67 וכתוב להם שטר, ותחזור ותמחקנו, ותכתוב אותו שוב באופן שיהיה
68 הוא – השטר עצמו כתוב על המקח, ועריו חתומים על הנייר שאינו
69 מחוק, דשטר כזה הוא פסול, כמבואר לעיל (סד), והם לא יבחינו
70 בכך שהוא שטר פסול, ויפסיקו להפציר בי. אמר ליה רב אחא בר
71 מנימי לאביי, כיצד אפשר לכתוב שטר כזה, והרי יש לחשוש דלקא
72 – שמה לא ימחק הכתב הראשון היטב, ואף אחרי המחיקה יהיה
73 רישומו ניכר, והלקוחות ימחקו לגמרי את הכתב השני, ותניא
74 בברייתא שהובאה לעיל, שאם נחקק השטר או נמשמש, אם
75 רישומו של הכתב ניכר, כשר, ויוכלו להשתמש בו, כדין כל שטר
76 הכתוב על הנייר.

77 אמר ליה אביי לרב אחא בר מנימי, מי קאמינא שטרא מעליא –
78 וכי אמרתי לסופר לכתוב בפעם הראשונה שטר טוב ולמחוק, שאז
79 יש חשש שיהיה רישומו של הכתב הראשון ניכר, אל"ף ב"ת
80 בעלמא קאמינא – אמרתי לו שיכתוב סתם אותיות כאל"ף וב"ת על
81 השטר, וימחקם, ועל גבי המחיקה יכתוב שטר מקוה, ויהיה זה שטר
82 פסול.

83 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בכתיבת שטר חדש, במקום שטר
84 שאבד: תנו רבנן, הרי שכתב המלוה לבית דין ואמר 'אבד שטר
85 חובי', ועדיין לא נפרע על ידי הלוה, ורוצה שיכתבו לו שטר חדש,
86 אך אין לו עדים שאיבד את שטרו, אף על פי שאמרו עדים, אנו
87 כתבנו את שטר החוב שהוא אומר שאבד לו, וחתמנו עליו, ונתנו
88 לו אותו בציווי הלוה, מכל מקום אין בותבין לו את השטר החדש.
89 ממשיכה הברייתא ומבארת: בכה דברים אחרים, כשטרי הלואה,
90 שיש לחשוש שנפרע החוב והחזיר המלוה את השטר ללוה, או שאף
91 אם לא נפרע, יש לחשוש שמא הוא משקר ולא אבד שטרו, או שמא
92 ימצאנו, ואם יהיו לו שני שטרות יגבה מהלוה פעמיים, שלא כדין.
93 אכל שטרי מקח וממכר – שטר על קניית קרקע, שהעדים מעידים
94 שכתבו וחתמו ונתנו לו שטר זה, ואומר הקונה שאבד שטרו, בותבין
95 לו שטר חדש, כדי שתהיה לו הוכחה שאכן קנה את הקרקע, ואין בזה
96 חשש, שהרי אף אם באמת לא אבד שטרו אין הפסד בכך שיהיו לו
97 שני שטרות. אך כותבים את השטר החדש חוץ מן האחריות שבו,
98 כלומר, אין כותבים שאם הנושים במוכר יגבו את הקרקע מהלווקח
99 מחמת חובו של המוכר, יוכל הלווקח לגבות את ממון המקח מהמוכר,
100 כיון שיש לחשוש שלא אבד שטרו באמת, ואם אכן נושי המוכר
101 יוציאו ממנו את הקרקע מחמת חובו של המוכר, יגבה מהלקוחות
102 האחרים של המוכר פעמיים, בשני השטרות, וכמו שהתבאר לעיל.

1 רבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר, אף שטר מקח וממכר אין
2 בותבין, אף על פי שלא כותבים בהם אחריות. וטעמו, כיון שהוא
3 סובר שאם הלוקח רוצה למכור את הקרקע בחזרה למוכר עצמו,
4 מחזיר לו את שטר המקח וזוכה המוכר בקרקע, כמו שיבואר בהמשך
5 הברייתא, וממילא יש לחשוש שהשטר לא אבד לו אלא החזירו
6 למוכר לשם החזרת הקרקע, ועתה הקרקע שייכת למוכר, ואם
7 נכתוב לו שטר חדש יוכל לטעון שלא מכר את הקרקע למוכר. אבל
8 לדעת חכמים אין החזרת השטר מחזירה את הקרקע למוכר, ואין
9 חשש בדבר.

10 הברייתא מביאה אופן נוסף שנחלקו בו: וכן היה רבן שמעון בן
11 גמליאל אומר, הנותן קרקע בפתנה לחבירו, וכתב לו עליה שטר,
12 והחזיר לו מקבל המתנה לנותן את השטר, חזרה פתנתו לרשותו
13 של הנותן, ללא קנין נוסף. וכתבים אומרים, אף אם החזיר לו את
14 השטר עדיין פתנתו קניינת, עד שיעשה הנותן קנין חדש בקרקע, או
15 שיכתוב לו המקבל שטר חדש.

16 הגמרא מבארת את הברייתא: אמר רב, אבל שטרי מקח וממכר
17 כותבין לו, חוץ מאחריות שבו, שואלת הגמרא: מאי טעמא שאין
18 כותבים בשטר החדש אחריות נכסים. משיבה הגמרא: אמר רב
19 ספרא, לפי שיש לחשוש שבאמת לא אבד שטרו, והדין הוא שאין
20 בותבין שני שטרות עם אחריות על שדה אחת. והטעם לכך, שיש
21 לחשוש דלמא איל בעל חוב – שמא יבוא הנושה במוכר, ויטריף
22 ליה להאי – ויציא את הקרקע מיד הלוקח, מחמת שלמוכר עצמו
23 לא יהיה ממון לשלם את חובו. ועתה חייב המוכר לשלם ללוקח את
24 דמי הקרקע שהוציאו מידו, וכיון שכתב לו המוכר 'אחריות' יכול
25 הלוקח לגבות את חובו גם מהלקוחות האחרים של המוכר, שקנו
26 ממנו קרקעות אחריו, ואם יכתבו לו שני שטרות יש לחשוש שיעשה
27 הלוקח קנוניא עם הבעל חוב של המוכר, וכך יעשו, אולי האי – ילך
28 הלוקח ומפיץ תד – ויציא שטר מקח אחד שיש לו, ויטריף לקוחות
29 – ויגבה בו מהלקוחות האחרונים של המוכר את ממון המקח שחייב
30 לו המוכר, ויקרעו בית דין את השטר שבידו כדי שלא יגבה בו שוב.
31 וכדי לחזור ולגבות ברמאות, אמר רב, ליה הלוקח הראשון לבעל חוב
32 שהוציא ממנו את הקרקע, 'שוף לי דאיכום בה' – הנח לי להחזיק
33 בקרקע בשקט כמה שנים, עד שישתכח הדבר שכבר גביתי מלוקח
34 אחד מעות מחמת שהוצאת ממני את הקרקע, והדר תא טריפן –
35 ותשוב ותוציא ממני את הקרקע, כאילו עתה אתה גובה את חובך
36 מהמוכר על ידי נטילת הקרקע שלי, ומפיץ אחרים – ויציא הלוקח
37 את השטר השני שיש לו על קניית הקרקע, שכתובה שם אחריות על
38 הקרקע, והדר אולי טריף לקוחות אחרים – ויחזור ויגבה את מעות
39 המקח מלקוחות אחרים של המוכר, שלא כדין. וכיון שמשמעם זה אין
40 כותבים שני שטרות מקח על שדה אחת, אמרה הברייתא שאם הוא
41 אומר שאבד שטרו כותבים לו שטר ללא אחריות, מחשש שבאמת
42 לא אבד השטר ואין כותבים לו שטרות שני שטרות עם אחריות על שדה אחת.
43 הגמרא מבררת כיצד תיתכן קנוניא זו. מקשה הגמרא: כיצד יוכל
44 הנושה לגבות מהקרקע שביד הלוקח את חובו מהמוכר פעמיים,
45 והרי כשגובים חוב אין מניחים את שטר החוב ביד המלוה אלא
46 מוציאים אותו מידו וקורעים אותו, ואם כן ביון דקריעניה לשטרא
47 דמלוה – כיון שקרענו את שטר החוב של המלוה בעת הגביה
48 הראשונה, והוא הניח ללוקח לשבת בקרקע אחר כך, כמאי הדר
49 טריף לה – באיזה כח הוא יכול לחזור ולהוציא את הקרקע מידו,
50 ואם לא יוכל להוציא ממנו את הקרקע כדין לא יוכל הלוקח לעשות
51 את הקנוניא שאמר רב ספרא.

52 הגמרא מוכיחה שקורעים את שטרו: וכי תימא דלא קריעניה – ואם
53 תאמר שאין הכרח שיקרעו את שטרו, אלא יתכן שיכתבו לו שובר,
54 והא אמר רב נחמן, כל שטר מירפא – שכותבים בו בית דין שיכול
55 המלוה לגבות את קרקעותיו של הלוח, דלא כתיב בה – שלא כתוב
56 בשטר זה 'קריעניה לשטרא דמלוה' – קרענו את שטר ההלוואה, לאו
57 מירפא הוא – אין זה שטר טוב, ואין המלוה יכול לגבות את נכסי
58 הלוח. וכל שטר אדרבא – שכותבים למלוה אחרי שמצא קרקע

59 ביד הלוקחות של הלוח, דלא כתיב בה 'קריעניה לשטר מירפא',
60 לא אדרבא הוא, כיון שיש לחשוש שיחזור ויגבה בשטר הטירפא
61 שבידו בבית דין אחר, מלבד מה שהוא בא לגבות בשטר האדרבא.
62 וכל שטר שומא – ששמים את הקרקע למלוה והוא זוכה בה, דלא
63 כתיב בה 'קריעניה לשטר אדרבא', לא שומא היא, כיון שיש
64 לחשוש שיחזור המלוה ויגבה בשטר האדרבא שבידו. ואם כן
65 כשגבה המלוה בפעם הראשונה בודאי קרעו את שטרו, וכיצד יוכל
66 לחזור ולגבות את הקרקע.

67 הגמרא מתרצת את דברי רב ספרא, שאמנם בבעל חוב לא שייך
68 שיגבה פעמיים את השדה, אבל יש אופן אחר שבו אפשר לגבות
69 ממנו את השדה פעמיים. מתרצת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרך
70 רב ספרא לומר את דבריו, אלא באופן דקאיתי מכה אבהתיה –
71 שיבוא המערער ויוציא את הקרקע מהלוקח על ידי שיביא עדים
72 שהיתה הקרקע של אבותיו, ואותו אדם שמכרה גולה מאבותיו,
73 ובאופן כזה הוא מוציא את הקרקע מיד הלוקח ללא שטר, ויש חשש
74 שאחרי שיוציאה מידו פעם אחת יגבה הלוקח את דמי המקח
75 מלקוחותיו של המוכר בשטר הראשון שבידו, ויניחנו המערער
76 בקרקע בשקט עוד מעט זמן, ויחזור ויוציאה מידו על ידי שיטען שוב
77 שהיא של אבותיו ולא של המוכר לו, ויחזור הלוקח ויגבה את דמי
78 המקח מלקוחות אחרים של המוכר, על ידי השטר השני שבידו,
79 שכתובה בו אחריות.

80 רב אחא מקשה על דברי רב ספרא: אמר רב אחא מדפתי
81 לרבנא, ולמא ליה למימר ליה לבעל חוב – מדוע צריך הלוקח
82 לומר לנושה במוכר שגבה ממנו את הקרקע 'שוף לי בהאי ארעא
83 ואיכום בה' – הנח לי לשבת בקרקע בשקט ואז תחזור ותגבנה ממני,
84 כמבואר בדברי רב ספרא, והרי תיפוק ליה – די לו בכך דכיון דנקיט
85 תרי שטרי – כיון שיש בידו שני שטרות מקח עם אחריות, טריף והדר
86 טריף – יגבה בשטר הראשון מלוקח אחד, ויחזור מיד ויגבה מלוקח
87 נוסף בשטר השני, ומדוע יש לו צורך לשהות עוד זמן בקרקע כדי
88 לגבות בשטר השני. מתוך רבינא: אם יעשה כן, ויגבה משני
89 הלקוחות בשני השטרות מיד, נפיש עליה בעלי דינן – יתברו עליו
90 בעלי דינים התובעים אותו, שהרי בבת ויתבענו, ואף שיכתוב לו
91 מהלקוחות ומתוך כך ישימו לב לרמאותו.

92 הגמרא מבררת מדוע אמרה הברייתא שאי אפשר לכתוב ללוקח
93 שטר מקח נוסף עם אחריות, והרי לכאורה אפשר לעשות תקנה שלא
94 יוכל לגבות פעמיים. מקשה הגמרא: ולכתוב להאי שטרא מעליא –
95 ומדוע לא נכתוב שטר מקח חדש עם אחריות ללוקח, וכדי שלא יוכל
96 לגבות פעמיים, כחששו של רב ספרא, לכתוב תברא למוכר – יכתבו
97 'שובר' למוכר, שיהיה כתוב בו כך, כל שטרי דיפקון על ארעא דא
98 – כל שטרות המקח שיצאו על קרקע זו, יהיו פסולים, לבר מן דיפוק
99 בןמנא דא – מלבד השטר שיצא ויהיה כתוב בו זמן זה, והיינו הזמן
100 שבו כתבו את השטר החדש, ויכתבו בשטר את הזמן של יום כתיבתו,
101 ולא את הזמן של השטר הישן, וממילא אם יוציא הלוקח את השטר
102 הישן, שזמנו קודם לזמן השטר החדש, לא יוכל להשתמש בו כדי
103 לגבות מהלקוחות את דמי הקרקע, כיון שיש ביד המוכר 'שובר'
104 המבטל את כח השטר.

105 הגמרא מביאה אפשרות ליישב את הברייתא: אמר רב לקושיא
106 זו קמייה דרב ספא, ואמרי לה – יש אומרים שאמרו זאת קמייה דרב
107 אשי, ואמרו בני הישיבה, זאת אומרת – יש ללמוד מקושיא זו
108 שהברייתא סוברת שאין בותבין שובר, כלומר אם המלוה בא
109 לגבות את חובו מהלוח ואומר שאבד לו שטרו, אין הלוח חייב
110 לפרועו מותרת שובר, אלא יכול לטעון שהוא חושש שלא אבד
111 השטר או שמא ימצאנו לאחר זמן ויחזור ויתבענו, ואף שיכתוב לו
112 שובר הוא חושש שיאבד לו השובר, והוא הדין כאן שאין המוכר
113 חייב להסכים לכתוב ללוקח שטר מקח נוסף, אף אם יכתוב לו הלה
114 שובר המבטל את כח השטר הישן. ולהלן (קט) נחלקו תנאים האם
115 כותבים שובר.

בבא בתרא. פרק עשירי - גט פשוט דף קסט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" צט רשב"ם

רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו בשמרי מקח וממכר אין כותבין — דסבירא ליה: אותיות נקנות במסירה, כדלקמן גבי מתנה, דחיישין דלמא לאחר שכתבו ונתנו לו שטר המכירה החזיר לו לוקח זה למוכר את השטר, וחזר לו מקחו, כדאמרין גבי מתנה. חזרה מתנתו — כדמפרש לקמיה טעמא. מתנתו קיימת —

אלא אם כן חזר ומכרה או נתנה לו בקנן גמור, או בשטר חדש, כדין לוקח ומוכר. אמר מר חוץ מאחריות שבו מאי טעמא — אין כותבין לו אחריות. אמר רב ספרא לפי שאין כותבין שני שמורות על שדה אחת — שאם יכתוב לו שטר אחר — חיישין דלמא אתי בעל חוב וטריף ליה להאי שדה, דאמר הקונה אותה כי אבד שטרי שהיה לי על שדה זו וכתבו לו שטר אחר עליה, ובין דנטרפה מידו — אפילו בהאי שטרא דכתבו ליה, וטריף ללקוחות שקנו אחר שקנה הוא, ויעשה קנוניא עם הבעל חוב שטרפה ממנו. ואמר ליה שוה לי דאיכום בארעא — כלומר, אל תערער עלי עתה כלום. פירושו: שוה = בשופי, כדגרסינן (כתובות כ, א): והוא שאכלום בעליהם שלש שנים ובשופי. כך אמר ליה: שוה לי, דאיכום בארעא ארבע או חמש שנים עד דיתישן הדבר, והדר תא ותערער עלי וימנא אחריתי. ועבד הכי, ובתר זמן מערער עליה וטריף לה מיניה, והדר אזל הקונה שאמר "אבד שטרי" וכתבו לו אחר, ומפיק ליה להחזיר שטרא וקמא דכתבו ליה על שדה זו, ואזיל וטריף ללקוחות. ומקשינן עלה: ובין דקריענה לשטרא — דבעל חוב, בוימנא קמייתא דטריף — במאי קטריף בי אתי השתא וטריף? והאמר רב נחמן ב' — כך הוא הסדר: מלוה בא לבית דין וצועק על הלוח שפרע לו חובו, ומזמנינן ליה ללוה בדינא, כדאמרין, ואי לא אתי — משמתינן ליה, וכותבין שטר טריפא למלוה שילך ויפשפש אחר קרקעותיו של לוח. וכל מקום שימצא מנכסיו או מלקוחות שקנו ממנו אחריו — יראה שטרו לבית דין של אותה העיר, וימסרו לו קרקעותיו למלוה, ויכתבו לו שטר אדרכתא, שיהא שליט ודורן על נכסיו של זה לגבות חובו מן, כדמפרש ב"הגדול בתרא". ושטר טריפא קריענא, פן יחזור ויטרוף בבית דין אחר. וישומו הנכסים כדין שומת בית דין כדמפרש בבבא קמא, וכפי השומא יקום בחובו, ויכתבו לו בית דין שטר שומת הנכסים לדעת בכמה קבלם, ומשום דשומא הדרא לעולם כשיהא לו מעות ללוה, כדאמרין (בבבא מציעא טז, ב, לה, א), וכשיתנו לו בית דין שטר השומא — יקריעו האדרכתא, פן יחזור ויטרוף בה פעם שניה שלא כדין.

ומשני: לא צריכא דאיתא מוכח אבהתיה — לכך אין כותבין שני שטרות — דחיישין דלמא לאו מוכח ההלואה יבא ויטרוף, אלא יבא ויערער כי זו השדה גולה מאבותיו זה שמכרה לך. והביא עדים כי זו שדה אבותיו, והמוכר שמכרה גולה מאבותיו. והוציאה מידו והעמידה ביד המערער, וכתבו ללוקח שנטרפה מידו, וכי יש לו רשות לטרוף הלקוחות שקנו קרקע מן המוכר שמכר לו שדה זו הגזלה. והלך ועשה קנוניא הלווקח עם הגנול שלקח השדה מידו, ואמר ליה: שוה לי, ועשה כן. ואחר ארבע וחמש שנים עוד בא הגנול והביא עדים כי שדה זו גולה המוכר הזה מוכרה לוח, וטורפה הוה בשטר (השני שכתבו לו בעת שאמר אבד שטרי) וקמא (וטורף בו פעם אחרת. לפיכך אמר רב ספרא: אין כותבין שני שטרות על שדה אחת. אמר ליה רב אבה מדינתי לריבנא — אמאי תלינן טעמא משום דאמר ליה שוה לי וכי? בלא טענה זו נמי, כיון דנקיש שני שטרות ביזא אחד — יכול לטרוף ולחזור ולטרוף, ולכך אמר רב ספרא: אין כותבין שני שטרות על שדה אחת ומשני: אם כן, נפשי עליה מריבות ומחלוקות של בעלי דינין בבית אחת, ויתנו לב על גביהו. ונכתוב ליה שטרא מעליא ב' — אמתניתא פריך: אמאי קתני חוץ מאחריות שבו — משום פסידא דמוכר? והלא יכולין אנו לעשות תקנה, שיכתוב לוח שאמר אבד שטרי שטר מעליא, ובאחריות, דאיכא למימר הדין עמו דודאי אבד שטרו, ונכתוב ליה לאידך למוכר שובר שיוכיח שנפסד השטר הראשון שביד הלווקח, ולא יבא לגבות בו עוד. דהשתא ליכא למיחש דלמא טריף והדר טריף, שהרי כשיצא הלווקח שטרו הראשון שאבד כדבריו — יוציא המוכר את השובר שכתבו בו "כל שטרי דיפקון" ב' — כל שטרי מכירה דיפקון על ארעא דא יהו בטלין. לבר מדיפקון — כלומר, חוץ מזה השטר שכתבתי לו בזמן פלוני תחת הראשון שאמר לי שאבד ממנו. זאת ואומרת ב' — מחלוקת תנאים הוא במתניתין בפירקין בשטרי הלואה, דאיכא למאן דאמר: אין כותבין, שלא יאז צריך לשמור שוברו מן העכברים, ומלוה שאבד שטרו — הפסיד חובו, והוא הדין לשטרי מקח, אם אבד הלווקח שטרו — לא נכתוב ליה שטרא מעליא על סמך השובר שביד המוכר, שהרי לא יכתבו שובר, דנמצא מוכר צריך לשמור שוברו מן העכברים.

השטר כדי שיחזור המוכר. ורבנן דפליגי עליה דרבן שמעון בן גמליאל סבירא להו אין אותיות נקנות, כדמפרש לקמן, וצריך לכתוב "קני לך האי שטרא וכל שעבודיה". ובין שכותבין שמקנה לו מה שכתוב בשטר — אין לחוש אם השטר השני ביד הלווקח. שאפילו יש בידו אלק שטרי מוכר — קנה המוכר בחזרת השטר, כיון שכתב לו הלווקח שחזר ומקנה לו (הגה"ה). וקשה לפי פירושו וענין בתרא זה, אמאי לא נעשה לו שטר שני שנכתב לה "פלוני בן פלוני נאמר לנו: אבד שטרי שכתבתם ושחתמתם, ועתה כתבו אחר לראיה שלא יוכל המוכר לכפור המוכר כשלא אמצא עדי מסירה", וזה השטר לא יזיק כלום למוכר, שכיון שכותבין בשטר השני שמחתם שאבד הראשון כתבו השני — לא יזיק למוכר כלום. כשיצא השטר שחזר לידו, או יבא עדים שהחזיר לו הלווקח את השטר כדי שיחזור המוכר — לא יוכל לומר: שני שטרות היו לי, וכל זמן שהאחד בידי לא חזר המוכר. שהרי מוכיח מתוך השטר השני שלא כתב לו המוכר, אלא העדים עשאוהו אחר שהחזיר הראשון למוכר, ושיקר להם לומר שנאבד ויש לומר: דחיישין לבית דין טועין, שכשיצא הלווקח השטר שכתבו בו שעשאוהו העדים לפי שאמר (ושאבד) השטר הראשון שכתבו וחתמנו ונתנו לו — יטעו בית דין לומר: אם לא שחקרו עדים שאבד הראשון לא כתבו לו שני. שאפילו לרבנן דאמרי לעיל בשלח "יש נוחלי" (קל"ח, ב) דבי רינא בתר עדים דידי, הכא איכא למימר דמוזר, דבין שהעדים מעידים על תחלת שטר המוכר בעדות ברורה, וגם עתה באים לגמור דבר לפי שאמר שנאבד השטר הראשון — לא היו כותבין לו אלא דבר ברור. עד כאן הגה"ה). וקצת קשה לפי וענין בתרא זה: הא משמע דממילתיה דרבן שמעון בן גמליאל דחייש שמא חזר המוכר, אבל לאיניש דעלמא — שמא נתן לו הלווקח השטר כדי לקנות השדה — לא חייש, מדקאמר: וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר הנותן מתנה לכתבו ב' עד חזרה

מתנתו ויש לומר: דלאיניש דעלמא אם נתן לו הלווקח שטר מוכר שלו כדי לקנות השדה — קנה במסירה, אף על פי שיש עדיין שטר שני בידו. ולכן לא יועיל להזיק לאיניש דעלמא שטר השני, שהרי לא יכול לחזור, מאחר שמשם לו שטר אחר. דוקא למוכר לא תועיל חזרה השטר אחר, כיון שבשטר שני נחשאר ביד הלווקח כתובה חזרת המוכר. לכתוב לאידך כל שטרי דליפקון בזמנא דא ב' — ואם תאמר: והא מיירי שאין המוכר לפנינו, כדפרישית לעיל על מילתא דרבן שמעון בן גמליאל ויש לומר: (דרבן שמעון בן גמליאל ודאי בשאינו לפנינו), ודברואי אי הוה פריך על רבן שמעון בן גמליאל דאמר אין כותבין איכא למיפך הכין אבל הכא כי פריך על האי דקאמר חוץ מאחריות שבו — (היינו) שבשום ענין אין כותבין (ואחריות), אפילו הוא לפנינו. ונראה דודאי הוה מצי לשנוי: הוא הדין אם הוא לפנינו ודכותבין, ורבותא קא משמע לך, דאפילו אינו לפנינו אפילו הכי כותבין לו. אלא דעדפא משני ליה. לבר ממאן דניפוק מזמנא דא — פירושו: ויכתבו לו מזמן שני. אבל שטר דלעיל, דקאמר בברייתא — (היינו) דכותבין בשטר מקח וממכר, וכותבין בשטר זמן ראשון, כדפרישית לעיל.

בעלמא

לוח, גולה המוכר הזה מוכרה לוח, וטורפה הוה בשטר (השני שכתבו לו בעת שאמר אבד שטרי) וקמא (וטורף בו פעם אחרת. לפיכך אמר רב ספרא: אין כותבין שני שטרות על שדה אחת. אמר ליה רב אבה מדינתי לריבנא — אמאי תלינן טעמא משום דאמר ליה שוה לי וכי? בלא טענה זו נמי, כיון דנקיש שני שטרות ביזא אחד — יכול לטרוף ולחזור ולטרוף, ולכך אמר רב ספרא: אין כותבין שני שטרות על שדה אחת ומשני: אם כן, נפשי עליה מריבות ומחלוקות של בעלי דינין בבית אחת, ויתנו לב על גביהו. ונכתוב ליה שטרא מעליא ב' — אמתניתא פריך: אמאי קתני חוץ מאחריות שבו — משום פסידא דמוכר? והלא יכולין אנו לעשות תקנה, שיכתוב לוח שאמר אבד שטרי שטר מעליא, ובאחריות, דאיכא למימר הדין עמו דודאי אבד שטרו, ונכתוב ליה לאידך למוכר שובר שיוכיח שנפסד השטר הראשון שביד הלווקח, ולא יבא לגבות בו עוד. דהשתא ליכא למיחש דלמא טריף והדר טריף, שהרי כשיצא הלווקח שטרו הראשון שאבד כדבריו — יוציא המוכר את השובר שכתבו בו "כל שטרי דיפקון" ב' — כל שטרי מכירה דיפקון על ארעא דא יהו בטלין. לבר מדיפקון — כלומר, חוץ מזה השטר שכתבתי לו בזמן פלוני תחת הראשון שאמר לי שאבד ממנו. זאת ואומרת ב' — מחלוקת תנאים הוא במתניתין בפירקין בשטרי הלואה, דאיכא למאן דאמר: אין כותבין, שלא יאז צריך לשמור שוברו מן העכברים, ומלוה שאבד שטרו — הפסיד חובו, והוא הדין לשטרי מקח, אם אבד הלווקח שטרו — לא נכתוב ליה שטרא מעליא על סמך השובר שביד המוכר, שהרי לא יכתבו שובר, דנמצא מוכר צריך לשמור שוברו מן העכברים.

אמר

בעלמא כותבין שובר כו' – ואם תאמר: כיון דמסיק דבשטרי הלאה אימור פייסיה בעל הבית בוזי, וילכו הלוקחות אצל המוכר – אם כן מצו למידק מהכא דאין כותבין שובר, דאי כותבין – אם כן אמאי ואין כותבין שני שטרי הלאה, ולכתוב שובר לאידך, כדפריך הכא גבי מקח ואומר רבינו יצחק: דבשטרי הלאה לא מצינן למכתב שובר, משום שאם כן יפסיד כל הלוואותיו שיעשה

מבאן ואילך, שלא יתא זכור מן השובר, ואיכא געילת דלת בפני לוח, אבל בשטרי מקח וממכר, אם יפסיד – יפסיד, ואין לנו להפסיד לזה משום חששא שמא יפסיד והאחר לאחר זמן, ותימה: ודסוף סוף? למאן דאמר כותבין שובר ומאי שנא הלוואה? ליתכח "בר מומנא דא ואלהן" ושמו ארעא גורחין.

דמאן דמסיק ארעא בוזי לא מפיס – ותימה לרבינו יצחק: אם יכול המוכר לדחות בוזי, למה יניחו קרקע? אפילו היו יודעין שלא פרעו לו השטר עדיין, ואלא שיכולין לומר שיתן או קרקע או מעות, ואם אין לו – אז יחזור עליהם וקצת רפיא אם יכול לדחות בוזי אם לאו. ונראה דמצו לסלקי בוזי: **בחזקה** ולא

בשטר אימא אף בחזקה – פירש בקונטרס דלא גרסינן ליה, ומיהו, היינו יכולין לקיימו, והו' אליבא דמסקנן לקמן דמוקי לקמן פלוגתיהו בצריך לברר, ואפילו לא גרס הכא – לא היה צריך למחוק בסנהדרין (כג, ב) דקאמר: והוינן, בחזקה ולא בשטר: אימא אף בחזקה, וקיימא לן דבצריך לברר קא מיהלגי. דאפילו ליתיה הכא – מצינן למימר התם "הוינן בה", כדאשכחן

"בארבעה אחין" (בבמות לא, א) דקאמר התלמוד על ספק קרוב כו' ואמרין: למאי הלכתא? דאי כהן אסירא ליה, ואי ערוה היא – צרתה בעיא חליצה, ואף על גב דליתיה ב"חזוקי" (גיטין עח, א) על ההיא משנה.

ושייך לעמוד הבא **ורבן** שמעון בן גמליאל סבר לה כרבי מאיר דאמר עדי חתימה כתי – יש מקשים: דכפרק קמא דגיטין (יא, א) תניא, אמר רבי אלעזר רבי יוסי: לא נחלקו על שטרות העולם בערכאות של גוים, דאף על פי דחותמיהם גוים – כשרים, לא נחלקו אלא כו', דרבן שמעון בן

גמליאל אומר: אף הן שטרין, אלמא סבירא ליה עדי מסירה כרתי ואומר רבינו יצחק: דסבירא ליה כרבי אלעזר בגיטין ולא בשטרות, כי הנהו אמוראי ד"הגמרש" בגיטין (פו, א) (ודוחק הוא, דהא "אף אלר" קאמר – דמשמע דבשאר שטרות נמי סבירא ליה הכי). וצריך לומר דאליבא דרבנן דפליגי עליה קאמר להו, דאף אותם היה להם להכשיר, כיון דסבירא עדי מסירה כרתי. אלא

הוא ב"שנים אוחזין" (בבא מציעא יז, א). והכי מסקינן התם (טו, ב) דטעות סופר הוא, בין בשטרי מקח בין בשטרי הלוואה. **דלא כתב ביה אחריות** – ורב נחמן לא קתריך שפיר. ויל' ונניה – מן המוכר באחריות, וכתוב השטר בשמן, ואחר כך מכור את הקרקע לאשה באחריות. **מאי טעמא** – חזרה מתנתו. **אמר רב אשי** – קסבר רבי שמעון בן גמליאל: נעשה כאומר כו'. **נגנב או שאבד נמי** – נימא דאבד שדהו, ובטלה מתנתו **רבן שמעון בן גמליאל סבר אותיות** – בין דשטרי מקח, בין דמתנה, נקנות למקבל מתנה וללוקח במסירת השטר. כלומר, אף על פי שדברים אינם נקנין, כיון דכותבין בשטר – נקנין עם קבלת הקלק, וכיון שהחזיר לו את השטר חזרה מתנתו. ופלוגתא היא ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו, א). ואף על פי שפירש רבינו חננאל דלית הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל, דיחיד ורבים הלכה כרבים – אפילו הכי הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל דאותיות נקנות במסירה. ואף על פי שלא כתב לו בשטר אחר "קני לך הוא וכל שעבודיה". דקיימא לן כרבי דסבירא ליה אותיות נקנות במסירה ב"המוכר את הספינה" (שם), דאמרין התם במסקנא, אמר רב פפא: הלכתא אותיות נקנות במסירה בלא שטר אחר, וקאי רב אשי התם כותיה, דאמר: סברא הוא כו'. ולקמן בפירקין (קעג, א) נמי אמרין: אותיות נקנות במסירה, אבי אמר: צריך להביא ראיה, רבא אמר כו' – גם שם מוכח דאבי ורבא סבירא דאותיות נקנות במסירה. וגם שם דחק רבינו חננאל וכתב שאין הלכה כמתו אלא במסירה ובשטר, והכל הוא. **תנו רבנן חבא לידן** – כנגד המערער על שדה שבירו בשטר ובחזקה, שטוען: קרקע זו קניתי ממך, ועדיין השטר בידי, וגם יש לי עדים שאכילתי שני חזקה – נדון בשטר, דברי רבי. לקמן מפרש לה ואילו, ועל מקומה אפרשנה לפי פירוש האמוראים. רבן שמעון בן גמליאל אומר בחזקה – לפי פירוש האמוראים שלפנינו, יש מהם שצריך לפרש לרבי שמעון דקאמר: בחזקה ולא בשטר, ויש שצריך לפרש: אף בחזקה, וכל שכן בשטר. הלכך, מה שכתוב בספרינו: בחזקה ולא בשטר – אימא אף בחזקה, נראה דלא גרסינן ליה כו'. **במאי קמיפליגי** – ומתוך כך נדע פירוש הברייתא. **רבי סבר אותיות נקנות במסירה** – כדקאמר נמי רבי בהדיא בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו, א) שהמוכר שטר חוב לחבירו, כיון שמסר לו את השטר בידו – קנה החוב, וגשתעבר לו לזה לזה הקונה כמו שזיה משועבר למלוה, כל זמן שלא חזר ומחלו, כדאמר שמואל (במסכת גיטין) (יג) וצריך להיות: לעיל קמו, ב'. והכי קאמר: הבא לידון בשטר ובחזקה, וטוען ראובן כנגד המערער: שדה זו שלי הלא, שחרר שמעון שקנאו מלוי מסר לו שטר מכירה הכתוב בשמו, וקניתי חזרה במסירת השטר כאילו כתב בשמי, וגם החזקתי בשרה שלש שנים – נידון בשטר, דברי רבי. ועל ידי השטר שמסר לו הלוקח קני לו השדה, דאותיות נקנות במסירה, ולא צריך תו עדי חזקה.

אמר להו: בעלמא כותבין שובר, והכא היינו טעמא, דדלמא אויל בעל חוב ופרר מצינן דלוקח, ואויל איהו ופרר לקוחות, ושובר גבי לקוחות ליפא. – סוף סוף, לקוחות לאו אמרי דארעא הררי? – אדהכי והכי שמיט ואכיל פירי, אי נמי, ללוקח שלא באחריות. – אי הכי, שטרי הלוואה נמי – התם דווינן מסיק, אמרי: פייסיה בעל חוב בוזי, הכא דארעא מסיק, מידע ידעי דמאן דמסיק ארעא – בוזי לא מפיס. **אמר מר:** חוץ מן האחריות שבו, היכי קתבינן? **אמר רב נחמן, דכתבי הכי:** "שטרא דנן דלא למיגבי ביה לא ממשעבדי ולא מבני חרי, אלא כי היכי דתיקום ארעא בידיה דלוקח". **אמר רפרם, זאת אומרת: אחריות – טעות סופר הוא; טעמא דכתב ליה הכי, הא לא פתח ליה הכי – גבי רב אשי אמר: אחריות – לאו טעות סופר הוא, ומאי "חוץ מאחריות שבו"? דלא פתיב ביה אחריות. הנהיא איתתא דיהבה ליה זוזי לההוא גברא למיזן לה ארעא, אויל וכן לה שלא באחריות; אתניא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: "למקוני שדרתיך ולא לעויותי", ויל' ונניה מצינן שלא באחריות, והדר ונניה ניהלה באחריות. "רבן שמעון בן גמליאל אומר: הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר – חזרה מתנתו, והכמים אומרים: מתנתו קיימת". **מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל? אמר רב אשי, נעשה כאומר לו: שדה זו נתונה לך כל זמן שהשטר בידך. מתקין לה רבה: אי הכי, נגנב או אבד נמי אלא אמר רבה: באותיות נקנות במסירה קמיפליגי, רבן****

אמר להו – רב אשי: לעולם אימא לך גבי מלוה שאבד שטרו – שנכתוב לו שטרא, או פרע מקצת חובו – דכותבין שובר ללוה, ויפרע חובו למלוה, והכא גבי מקח וממכר היינו טעמא דאין כותבין שובר למוכר כדי לכתוב שטרא מעליא ללוקח – משום דזימנין דאויל בעל חוב דמוכר ושהוא לוקח ראשון שנאבד שטרו וטורף הקרקע מיניה דלוקח ושני, ותברא אינו ביד הלוקח אלא ביד המוכר, ובתוך כך שילך אל המוכר ויראה לו השובר – שמיט ואכיל פירי, כדמסיק ואילו, וקשה גול הנאכל. אבל גבי שטרי מלוה – כותבין שובר, דליכא למימר הכי, כדמפרש לקמן ואילו. ומקשינן: סוף סוף לקוחות – לאו לגבי מוכר אויל, בתמייה, לצעוק על שדהו שטרף בעל חוב דמוכר? ויראה לו השובר – ויחזיר לו קרקעו. **אי נמי** – זימנן דהוי לוקח שלא באחריות, דעביד אינש דובין ארעא לזימיה, ולא יחזר הלוקח לחזור אצל המוכר – שחרר אין עליו אחריות, ויפסיד קרקעו שלא כדון. **אי הכי** – דאיכא למיחש להכי, והלכך בשטר מקח אין כותבין שובר. **בשטרי הלוואות נמי** – אמאי אמר דכותבין שובר? הא איכא למיחש נמי דטרף המלוה לקוחות שלקחו מן הלוה, ותברא בידא דלקוחות ליכא. אלא ביד הלוה ומשני: **התם** – גבי הלוואות, כיון דווינן מסיק ביה מלוה ללוה – לא שבקי ליה לקוחות קרקע שלחם למלוה עד שילכו אצל הלוה לדעת אם פרעוהו וזו, משום דמימר אמרי לקוחות: אימור פיוס פייסיה, ולא אתי למישטמ ולמיכל פירי. אבל הכא, גבי מקח וממכר, כשיבא לוקח זה לטרוף קרקע מלקוחות שלקחו מן המוכר – יניחו לו הלוקחות לטרוף, דאמרין לקוחות: זה המוכר, קרקע חייב לו ללוקח זה תחת שדהו שאבד, וכל מאן דמסיק ארעא בחבירה – לא מפיס בוזי עד זמן מרובה, כשיראה שלא יוכל להעמיד לו שדה. והלכך מניחין לו לטרוף עכשיו, ולאחר זמן הדר לגבי מרא דארעא, ובתוך כך שמיט ואכיל פירי, והלכך אין כותבין, **הכי כתבינן** – האי שטרא

להעיד שהשדה קני בידו, אך שלא יגבה לא ממשעבדי ולא מבני חרי, דחיישינן דלמא שטרו הראשון עדיין בידו הוא. דתיקו **ארעא בידה** – שלא יוכל המוכר לטעון: לא מכרתי לך מעולם. **אמר רפרם זאת אומרת** – ממילתיה דרב נחמן, שמזיק לפרש בתוך השטר שאין בו אחריות. **אחריות** – שאינו כתוב בשטר, אלא נכתב השטר סתם – טעות ושגגת הסופר הוא, וכמי שכתב בו אחריות דמי. ופלוגתא

את הספינה" (שם), דאמרין התם במסקנא, אמר רב פפא: הלכתא אותיות נקנות במסירה בלא שטר אחר, וקאי רב אשי התם כותיה, דאמר: סברא הוא כו'. ולקמן בפירקין (קעג, א) נמי אמרין: אותיות נקנות במסירה, אבי אמר: צריך להביא ראיה, רבא אמר כו' – גם שם מוכח דאבי ורבא סבירא דאותיות נקנות במסירה. וגם שם דחק רבינו חננאל וכתב שאין הלכה כמתו אלא במסירה ובשטר, והכל הוא. **תנו רבנן חבא לידן** – כנגד המערער על שדה שבירו בשטר ובחזקה, שטוען: קרקע זו קניתי ממך, ועדיין השטר בידי, וגם יש לי עדים שאכילתי שני חזקה – נדון בשטר, דברי רבי. לקמן מפרש לה ואילו, ועל מקומה אפרשנה לפי פירוש האמוראים. רבן שמעון בן גמליאל אומר בחזקה – לפי פירוש האמוראים שלפנינו, יש מהם שצריך לפרש לרבי שמעון דקאמר: בחזקה ולא בשטר, ויש שצריך לפרש: אף בחזקה, וכל שכן בשטר. הלכך, מה שכתוב בספרינו: בחזקה ולא בשטר – אימא אף בחזקה, נראה דלא גרסינן ליה כו'. **במאי קמיפליגי** – ומתוך כך נדע פירוש הברייתא. **רבי סבר אותיות נקנות במסירה** – כדקאמר נמי רבי בהדיא בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו, א) שהמוכר שטר חוב לחבירו, כיון שמסר לו את השטר בידו – קנה החוב, וגשתעבר לו לזה לזה הקונה כמו שזיה משועבר למלוה, כל זמן שלא חזר ומחלו, כדאמר שמואל (במסכת גיטין) (יג) וצריך להיות: לעיל קמו, ב'. והכי קאמר: הבא לידון בשטר ובחזקה, וטוען ראובן כנגד המערער: שדה זו שלי הלא, שחרר שמעון שקנאו מלוי מסר לו שטר מכירה הכתוב בשמו, וקניתי חזרה במסירת השטר כאילו כתב בשמי, וגם החזקתי בשרה שלש שנים – נידון בשטר, דברי רבי. ועל ידי השטר שמסר לו הלוקח קני לו השדה, דאותיות נקנות במסירה, ולא צריך תו עדי חזקה.

הגמרא: **הִיבִי בְּתִבְיָן** – כיצד כותבים נוסח שטר מקח ללא אחריות.
אָמַר רַב נְחֻמִּי, דְּכִתְבִי הָכִי, שְׁמָרָא דָּנָן – שטר זה, **דְּלֵא לְמִינְיָ בֵּיהּ**
 – לא נכתב כדי שיגבו בו במקרה שיוציאו את השדה מיד הלוקח, **לֹא**
מִשְׁעָבְדִּי, וְלֹא מִכְנֵי חָרִי, אֶלָּא נִכְתַּב רַק בִּי הִיבִי דְּתִיקוּם אֶרְעָא
בִּיְהִי דְּלִוְקָח – כדי שתעמוד הקרקע ביד הלוקח, ולא יוכל המוכר
 לטעון שלא מכרה לו מעולם.
אָמַר רַבְרָס, זֹאת אִמְרָתָה – מתוך דברי רב נחמן יש ללמוד,
שְׁאִחֲרִיּוֹת שאינה כתובה בשטר, **טְעוֹת סוֹפֵר הוּא** – אין זו אלא
 טעות של הסופר ששכח לכתובה, ולכן דין השטר כאילו נכתבה בו
 אחריות, שהרי מבואר בדברי רב נחמן **דְּמַעְמָא** – הטעם שאין
 אחריות בשטר הוא רק כיון **דְּכִתְבִי לִיהִי הָכִי** – שכתב כן בפירושו
 בשטר, שאין בו אחריות, **הָא לֹא כְּתִבִּי לִיהִי הָכִי** – אבל אם לא יכתוב
 כן בפירושו, אף שלא יכתוב שיש בו אחריות, **גָּבִי** – יגבה הלוקח את
 הממון מהמוכר, והיינו כיון שאחריות טעות סופר.
 הגמרא מביאה את דעת החולק על רב נחמן, בדין ובביאור הברייתא:
רַב אֲשִׁי אָמַר, 'אִחֲרִיּוֹת' לֹא טְעוֹת סוֹפֵר הוּא, אלא שטר כזה
 באמת אין בו אחריות, ואם יגבו מהלוקח את הקרקע לא יוכל לחזור
 ולתבוע את המוכר, **וְזָמַי** – ומה ביאור לשון הברייתא שכותבים
 שטר נוסף **חֲוִין מִאֲחֲרִיּוֹת שְׁבִי**, רק **דְּלֵא פְּתִיב בֵּיהּ אֲחֲרִיּוֹת** – שלא
 כותבים בפירושו אחריות בשטר החדש, וממילא לא יוכל לגבות בו.
 הגמרא מביאה מעשה בענין קניית קרקע שלא באחריות: **הָהִיא**
אִיתְתָּא – מעשה באשה אחת, **דִּיִּהָבָה לִיהִי זִוְוִי לְהָהוּא נִכְרָא לְמִיזְבִּין**
לָהּ אֶרְעָא – שנתנה מעות לאדם אחד כדי שיקנה לה קרקע. **אָזַל**
וְכָן לָהּ שְׁלֵא בְּאֲחֲרִיּוֹת – הלך אותו אדם, וקנה לה קרקע ופירש
 שיהיה המקח ללא אחריות. **אֲתָא** – באה האשה **לְקַמְיָה דְּרַב נְחֻמִּי**
 ותבעה את השליח, שקנה לה קרקע ללא אחריות, ואם יוציאה
 מידה לא תוכל לתבוע את המוכר, ותפסיד. **אָמַר לִיהִי רַב נְחֻמִּי**
 לשליח, טענת האשה נכונה, שהרי היא אומרת **לְתַקְנִי שְׁדִּירְתִּיךָ**
וְלֹא לְעֻזְתִּי – שלחתך לעשות עבורי מעשה מתוקן, ולא מעשה
 מעוות ומקולקל, וקניית קרקע ללא אחריות הוא מעשה מקולקל.
 וכדי לתקן זאת, **זִיל וְכִנֵּה מִיָּיָה שְׁלֵא בְּאֲחֲרִיּוֹת** – לך וקנה את
 הקרקע מהאשה ללא אחריות, **וְהָדֵר וְכִנֵּה נִיחָלָה בְּאֲחֲרִיּוֹת** –
 ותחזור ותמכרנה לה באחריות, כדי שאם יטרפה ממנה הנושים של
 המוכר הראשון, תוכל האשה לתבוע את המעות ממך שהרי מכרת
 לה את הקרקע באחריות, ואתה תפסיד, שהרי קנית ממנה את השדה
 שלא באחריות.
 שנינו בברייתא **(ע"א): רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר**, אף הנותן מתנה
לְחִבְרִי, וְהַחֲזִיר לוֹ אֶת הַשֶּׁטֶר, חֲזִירָה מִתְּנֻתוֹ. וְחִכְמִים אָמְרִים
מִתְּנֻתָּ כְּתִיבָתָה.
 הגמרא מבארת את מחלוקתם. שואלת הגמרא: **מָאי טְעָמָא דְּרַבִּין**
שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שהשבת שטר המתנה לנותן מבטלת את המתנה.
 משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אֲסִי, נִעְשָׂה נִוְתָן מִתְּנָה: כְּאֹמַר לוֹ** –
 למקבל, **שְׂדֵה זֶה נִתְּנָה לְךָ בְּמִתְנָה**, רק **כָּל זְמַן שֶׁשֶׁשֶׁטֶר בִּידֶךָ**. דוחה
 הגמרא: **מִתְּקִיף לָהּ רַבָּה, אִי הָכִי**, אפילו אם נִנְגַם השטר **אִי אָבֵר**,
נָמִי תִּתְּבֹטֵל הַמִּתְנָה ותחזור לרשות הנותן.
אֶלָּא אָמַר רַבָּה, בְּאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמִסְרָה' קְמִיפְלָגִי – מחלוקתם
 היא האם 'אותיות', כלומר שטרות מקח או מתנה שנכתבו לאדם
 אחד, ורוצה אותו אדם למכורם לאדם אחר, נקנים על ידו במסירתן
 בלבד, **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר**, אותיות נקנות בְּמִסְרָה,
 וממילא כשנותן מקבל המתנה את שטר המתנה לאדם אחר, זוכה
 הלה במתנה, והוא הדין כשנותנה לנותן עצמו, **וְרַבִּין סָבַר שְׁאִין**
אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמִסְרָה, וממילא אף כשנתן את השטר לנותן לא
 זכה במתנה, עד שיעשה קנין המעיל.
 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רבין שמעון בן גמליאל וחכמים,
 שיש שפירשו שהיא שייכת למחלוקתם האם 'אותיות נקנות
 במסירה': **הֲנֵנוּ רַבִּין**, אדם המוחזק בקרקע, **הָבָא לִידֹון** – להוכיח
 שהקרקע שלו, נגד טענת בעל הקרקע הקודם שטוען שלא מכר לו
 את הקרקע, **בְּשֶׁטֶר וּבְחִזְקָה**, כלומר, המוחזק טוען שיש לו שטר מקח
 על השדה וגם עדים שישב בה שלש שנים, וכמבואר לעיל **(כח)**.

הגמרא דוחה ראיה זו: **אָמַר לָהּ**, אין ראיה מהברייתא שאין כותבים
 שובר, אלא יכתוב **דְּעָלְמָא בִּתְבִין שוֹבֵר, וְהָבָא הֵינֵנוּ טְעָמָא** שאין
 כותבים שטר חדש תמורת שובר שיכתוב הלוקח למוכר, **דִּיש**
 לחשוש כמו שפירש רב ספרא לעיל **(ע"א)**, **דְּלֵמָא אָזַל בְּעַל חוֹב,**
וְסָרִיף מִיָּיָה דְּלִוְקָח – ויגבה את הקרקע מהלוקח הראשון, **וְאָזַל**
אִיהוּ וְסָרִיף לְקוֹחוֹת – וילך הלוקח ויגבה פעמיים, משני לקוחות
 מאוחרים, בשני השטרות שבידו, ואף שכתב הלוקח למוכר שובר,
 מכל מקום **שוֹבֵר גָּבִי לְקוֹחוֹת לִיבָא** – אין השובר נמצא ביד
 הלקוחות אלא ביד המוכר, ולא יוכלו לדחות את הלוקח שלא יגבה
 מהם פעם נוספת.
 הגמרא ממשיכה להקשות: **סוֹף סוֹף**, הרי הִלְקוֹחוֹת שיגבה מהם
 הלוקח את הקרקעות, וכי **לֹא אָמַר דְּאֶרְעָא הָדֵרִי** – וכי לא יחזור
 ויתבעו את דמי המקח מהמוכר, וכיון שיתבעוהו בודאי ישים לבו
 לכך שגבה הלוקח פעמיים שלא כדין, ויוכיח זאת על ידי השובר
 שבידו, ויציאו ממנו את הקרקע הנוספת. מתרצת הגמרא: אכן
 לאחר זמן יציאו מידו את הקרקע, אך **אֲדִהָכִי וְהָכִי** – בינתיים, עד
 שיוציאו את הקרקע מידו, **שְׁמִיטָא וְאִבִּיל פִּירִי** – יאכל הלוקח
 הראשון את פירות הקרקע שבידו, ויהיה קשה להוציא ממנו שוב את
 הפירות שכבר אכל, כמבואר בחולין **(טז)** ש'קשה גול הנאכל'.
 הגמרא מתרצת באופן נוסף: **אִי נָמִי**, החשש הוא **לְלִוְקָח שְׁלֵא**
בְּאֲחֲרִיּוֹת, כלומר, שמא יגבה הלוקח הראשון שלא כדין מלוקח שני
 שקנה קרקע מהמוכר ללא אחריות, שאם היו מוציאים ממנו את
 הקרקע כדין לא היה יכול לחזור ולתבוע מהמוכר את הקרקע שגבו
 ממנו. ואף שלפי האמת גבה ממנו שלא כדין, ואם יאמר זאת למוכר
 יוציא המוכר את השובר ויוכיח שכבר פרע ויחזירו לו את הקרקע,
 מכל מקום כיון שאין לו אחריות לא יעלה בדעתו כלל לחזור למוכר
 ולומר לו שהוציאו ממנו את הקרקע.
 הגמרא מבררת מדוע החששות שנאמרו לגבי שטרי מקח אינם
 קיימים בשטר הלואה, ולכן סוברת הברייתא ש'כותבים שובר'.
 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, שבשטרות מקח הנכתבים באחריות אין
 כותבים שובר, מחשש שיגבה מהלקוחות פעמיים כיון שלא יהיה
 השובר בידם, **בְּשֶׁטֶרִי הִלְוִינָא נָמִי נֶאמַר** שלא יתחייב הלוקח לפרוע
 תמורת שובר, מחשש שבאמת לא אבד השטר, ואחרי שיגבה פעם
 אחת מהלוה ויתן לו שובר, ילך עם השטר הישן שבידו לגבות
 מהלוקח שקנה קרקע מהלוה, והלה לא ידע שהלוה כבר פרע שהרי
 השובר נמצא ביד הלוה ולא ביד הלקוחות. וגם כזה שייכים שני
 החששות שהובאו לעיל, שאם יגבה קרקע שנקנתה באחריות יש
 הפסד בכך שעד שיחזור הלוקח ללוה ויתברר שגבה פעמיים יאכל
 המלוה את הפירות, וכן שאם יגבה קרקע שנקנתה שלא באחריות
 לא יחזור הלוקח כלל ללוה, ולא יתברר שנפרע החוב פעמיים.
 מתרצת הגמרא: **הָתָם** – לגבי הלואה, אין לחשוש שיתנו הלקוחות
 את הקרקע למלוה בלי שיבררו אצל הלוה אם הוא עדיין חייב, כיון
דְּזִוְוִי מְסִיק – שהוא נושה בו מעות, **אֶמְרִי, פִּיִּסְיָה בְּעַל חוֹב בְּזִוְוִי**
 – שמא כבר פייסו הלוה ופרע לו את חובו במעות, ומתוך שיברר את
 הדבר אצל הלוה יתברר שיש לו שובר. אבל **הָכָא** – לגבי שטר מקח,
 כיון **דְּאֶרְעָא מְסִיק** – שהלוקח תובע מהמוכר קרקע אחרת במקום
 זאת שגבה ממנו בעל חובו של המוכר, **מִידַע יִדְעִי** – יודעים הלקוחות
דְּמָאִן דְּמְסִיק אֶרְעָא – שמי שנושה בחבירו חוב של קרקע, **בְּזִוְוִי לֹא**
מְפִיִּים – אינו מתפייס מיד בקבלת מעות, אלא רוצה קרקע ממש,
 ולכן יתנו לו את הקרקע ולא יבררו אצל המוכר אם יש לו מעות,
 וכיון שכך לא יתברר להם מיד שיש למוכר שובר על שטר מקח זה,
 ואף שלאחר זמן יתבעו מהמוכר את דמי המקח, ויתברר להם שיש
 לו שובר, מכל מקום בינתיים יאכל הלוקח את פירות הקרקע שלא
 כדין, ויהיה קשה לגבות ממנו את דמי הפירות, וכן אם קנה את
 הקרקע שלא באחריות הרי לא יחזור למוכר כלל, ולא יתברר לו
 שהוציאו ממנו את הקרקע שלא כדין.
 הגמרא מבררת את אופן כתיבת שטר מקח שני במקום השטר שאבד,
 ללא אחריות: **אָמַר מֵר בְּרִייתָא (ספא)** לגבי הטוען שאבד שטרו,
 'אבל שטרי מקח וממכר כותבין לו, חֲזִין מִן הָאֲחֲרִיּוֹת שְׁבִי' מבררת

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 יח. ואם אירע שאחד לא תיקן עדיין מאכלו לשבת פשהצבור רוצים לומר פרכו יש להם להמתין עליו (ממדת
2 חסידות) ואם הוא סמוך לבין השמשות אל ימתין¹⁸⁴

חלק ב' סימן רסג, מי ומי המדליקין ואם טענו ביום המעונן טעף יח

הלכתא רבתא

קלט] אל ימתינו - שאם ימתינו עליו יחשוב שיש לו שהות
עד שיאמרו 'ברכו' - בשעה שנאסרה עליו המלאכה מיד

צינונים והוספות

184 בדא"פ, ראה סי' רנו ס"א: וגם צריך להזהיר רוב העם
שיש להם היתר שכל עוד שלא אמרו ברכו עושין כל הצריך
להם לשבת אע"פ שהוא לילה ממש ולכן יש להקדים אמירת

שולחן ערוך - הלכות נשיאת כפים

1 נח באלו התיבות נהגו הכהנים שהופכין בהם פניהם לדרום
2 ולצפון יברכ"ך וישמר"ך אלי"ך ויחונ"ך אלי"ך ל"ך
3 שלו"ם לפי שכל תיבות אלו הם לנוכח לכן הופכין פניהם גם
4 לדרום ולצפון כדי שיתברכו כולם (ובתיבות שלום מפני שהוא
5 סוף הברכה ועיקרו כי ברכתו של הקב"ה הוא שלום לכן
6 מברכים לכולם בשלום).

7 ונוהגים להאריך בסוף תיבות אלו מפני שכל אחד מהם הוא סוף
8 ברכה בפני עצמה.

9 ונכון שהאומרים רבונו של עולם חלום חלמתי כו' שיאמרו
10 בשעה שהכהנים מאריכים בניגון בסוף התיבה שבסוף הפסוק
11 שכבר כלתה ברכה זו מפי הכהנים וא"צ עוד להאזין להם אבל
12 בעוד שהם אומרים תיבות הברכה צריך להאזין להם ולכוין
13 ואסור לומר שום דבר כמ"ש למעלה.

14 ואף שחכמים התירו לומר רבונו של עולם על חלומות מפני
15 הסכנה שמה צריך רפואה לחלומו מכל מקום כיון שאפשר לתקן
16 זה לומר בשעת הארכת הניגון שבסוף התיבה יש לתקן.

17 ואע"פ שרפואתו אינו אלא כשאומר רבונו של עולם כו' בשעת
18 ברכת כהנים ולא לאחר שכלתה ברכה מפי כהנים מכל מקום
19 כל זמן שהם מאריכים בניגון הברת אות אחרונה של התיבה
20 עדיין לא נסתיימה תיבה זו לענין שלא תועיל אז אמירת רבונו
21 של עולם כו' (כיון שהצבור לא ענו עדיין אמן) אע"פ שנסתיימה
22 לענין שא"צ להאזין עוד לכהנים כיון שהאזין כבר תחלת הברת
23 אות אחרונה והארכת ההברה בניגון א"צ לשמוע כלל.

24 ואע"פ שבתיבת שלום הן מאריכים בניגון קודם שיאמרו מ"ם
25 של שלום וכשאומרים אז רבונו של עולם ומסיימים עם הכהנים
26 א"כ אין שומע המ"ם של שלום כראוי לשמוע בשתיקה וכוונה
27 מכל מקום בתיבת וישמרך ויחונך שאפשר לתקן שישמעו גם
28 האות האחרונה מתקנים.

29 ומכל מקום אף שאומרים רבונו של עולם כשהם מאריכים
30 בניגון סוף הפסוק לא יאמר המקרא רבונו של עולם כו' אפילו
31 אינו ש"ץ שהרי אפילו לענות אמן אסור מפני הטיורף ואצ"ל
32 שהש"ץ לא יאמר רבונו של עולם מפני שהוא הפסק בתפלה:

33 נט כל כהן יש לו לעשות שום דבר פעם אחת בשנה להחזיק
34 את עצמו בכהונה כגון ליקח מתנות אם אינו יכול לישא
35 כפיו מחמת איזה אונס כגון שמלמד לתלמידיו בעת שהצבור
36 נאספים לבית הכנסת או שהוא חולה במעיו ואינו יכול לשהות
37 נקיבו עד גמר ברכת כהנים:

38 ס אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה וכמועל בהקדש הוא
39 שהרי נאמר וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב ואף
40 עכשיו שאין לנו קרבנות בקדשתו הוא עומד.

41 ואם הכהן הוא מוחל על כבודו מותר שהכהונה שלו היא ויכול
42 למחול כבודו וליתן רשות לישראל להשתמש בו ויש מי שאומר
43 שאינו יכול ליתן רשות להשתמש בו אלא א"כ יש לו איזה
44 הנאה כגון בשכר או אפילו בחנם לאדם חשוב שהוא חפץ
45 לשמשו ונהנה מזה שזכה לשרת בקודש אבל אם אין לו שום
46 הנאה מזה אינו יכול למחול שנאמר וקדשתו ודרשו חכמים
47 קדשהו בעל כרחו.

48 (והעיקר כסברא הראשונה שהרי יכול ליתן רשות לישראל
49 לקרות ולברך לפניו אע"פ שאין לו שום הנאה מזה כמ"ש בסי'
50 קל"ה ור"א ואין אומרים וקדשתו בעל כרחו אלא בדברים
51 התלויים בקדושת הכהנים שאינו רשאי לחלל קדושתו ולישא
52 גרושה וכיוצא בה לפי שקדושת הכהנים לא ניתנה להם ליהנות
53 בה גופם כמו שקדושת ישראל לא נתנה להנות בה גופם שמצות
54 לאו ליהנות ניתנו אלא גזירת מלך היא עליהם שיהיו קדושים
55 הואיל ונבחרו לשרת למלך הקדוש כמ"ש קדושים תהיו כי
56 קדוש וגו' קדוש יהיה כי קדוש וגו' לפיכך אינה בידם למחלה

23 כפים מכל מקום הואיל ואם עלה לא ירד ונושא כפיו נקרא קצת
24 ראוי לנשיאת כפים:

חלק א סימן קכט באיזה תפלות נושאים כפים וכו' ב' טעיפים:

25 **א** מי שראה חלום ואינו יודע מה ראה וחושש שמא חלם
26 חלום שצריך לרפואה יקום לפני הכהנים בשעה שנושאים
27 כפיהן ויאמר רבונו של עולם אני שלך כו' אם צריכים רפואה
28 רפאם כו' ויכוין לסיים כשמימין הכהנים פסוק א' או ב' או
29 ג' כדי שיענו הצבור אמן גם על בקשתו ואם לא סימנו הכהנים
30 עדיין יוסיף ויאמר אדיר במרום כו' עד שיסימו הכהנים.

31 ובמקום שאין עולין לדוכן יאמר כל זה בשעה שהש"ץ אומר
32 שים שלום ויכוין לסיים עם הש"ץ שיענו הצבור אמן ואם רואה
33 שלא יוכל לסיים עם הש"ץ יתחיל בשעה שהש"ץ אומר יברכך.
34 ולא יאמר כן בכל יום ויום אלא ביום שראה חלום ומה שנהגו
35 הכל לומר כן ברגל כשהכהנים עולים לדוכן זהו לפי שאי אפשר
36 שלא ראה חלום שצריך רפואה בין רגל לרגל:

37 **ב** טוב לומר תחלה בין חלומות שחלמתי על אחרים ואח"כ
38 בין חלומות שחלמתי על עצמי ושחלמו אחרים עלי לפי
39 שאמרו המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה לכן יש לו להקדים
40 תפלתו על אחרים מעל עצמו.

41 ונוהגין לסיים ותשמרני ותחנני ותצרני ותשמרני כנגד וישמרך
42 ותחנני כנגד ויחונך ותצרני הוא רצון ושלום:

חלק א סימן קל רבונו של עולם שאומרים בשעת נשיאת כפים וכו' ב'
טעיפים:

1 אבל כבוד הכהונה ניתן להם להנאתם לעלות לתורה ראשון
2 וליטול מנה יפה ראשון וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה כבוד
3 זה הנאת הגוף הוא לפיכך הוא בידם למחול כבודם ורשאי
4 ליתנו לישראל אם רצה כי רצונו של אדם זהו כבודו):

חלק א סימן קכח דיני נשיאת כפים ואיזה דברים הפוסלים בכהן טעיפים
נח-ט:

5 **א** אין נשיאת כפים אלא בשחרית ומוסף ונעילה ביום שיש בו
6 נעילה כגון ביום הכיפורים אבל לא במנחה מפני שהשכרות
7 מצוייה באותה שעה ושמא יהיה הכהן שכור.

8 וגזרו במנחה של יום הכפורים ושאר תענית צבור שיש בהן
9 נעילה כמ"ש בסי' תקע"ט אף ע"פ שאין בהם חשש שכרות
10 גזירה משום מנחה של שאר ימים לפי שביום שיש בו נעילה
11 מתפללים מנחה בעוד היום גדול כדי להתחיל נעילה קודם
12 שקיעת החמה ומתחלפת היא במנחה של שאר ימים שהיו
13 נוהגים להתפלל בעוד היום גדול מפני אותם שרוצים לאכול
14 אח"כ שאסור לאכול קודם תפלת המנחה כמ"ש סי' רל"ב.

15 אבל בתענית שאין בהם נעילה הואיל ותפלת המנחה הוא סמוך
16 לשקיעת החמה היא דומה לתפלת נעילה ואינה מתחלפת
17 במנחה של שאר הימים לפיכך יש בה נשיאת כפים:

18 **ב** כהן שעבר ועלה לדוכן ביום הכפורים במנחה כיון שהדבר
19 ידוע שאין שם שכרות ה"ז נושא כפיו ואין מורידין אותו
20 מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכך הורידוהו ולכן נוהגים
21 במדינות אלו לומר אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו כו' ביום
22 הכפורים במנחה אע"פ שאין אומרים אלא בזמן הראוי לנשיאת

לקוטי תורה

16 מקום, והוא ענין אמירת "כל סדר התפלה" - פסוקי
17 דזמרה וברכות קריאת שמע - עד שמונה עשרה, ומזה
18 מובן דענין סידור שבחו של מקום הוא הכנה לעיקר
19 התפלה שהוא תפלת שמונה עשרה.

20 והנה, לפי פשטות הדברים, ענין אמירת שבחו של
21 מקום הוא, שעל ידי זה תהי' תפלתו ובקשת צרכיו
22 מקובלת יותר - היינו, שעל ידי השבחים שמשבחים
23 את הקב"ה מעוררים אותו, כביכול, שירצה להשפיע
24 עלינו ממדת חסדו וטובו ית'.

25 אמנם, על פי מה שנתבאר לעיל בפנימיות ענין
26 עבודת התפלה - דעיקר ענינה ומטרתה היא הבקשה
27 "ברוך אתה הוי"ו", שיומשך ויתגלה אורו של הקב"ה
28 למטה בעולם הזה - הנה גם סידור שבחו של מקום
29 הוא הכנה לעבודה זו, כדי לעורר את האדם המתפלל
30 שתפלתו ובקשתו תהיינה באמת ובלב שלם, מעומק

1 ענין סידור שבחו של מקום קודם התפלה, ותיאור
2 עבודת המלאכים בברכות קריאת שמע
3 [בפרק זה יבאר כיצד כל סדר התפלה עד שמונה
4 עשרה הוא הכנה ל"עיקר המכוון בתפלה" - הבקשה
5 ד"ברוך אתה הוי"ו" בתפלת שמונה עשרה:]

6 והנה כל סדר התפלה שעד שמונה עשרה היא
7 הכנה לשמונה עשרה, דהיינו כדי שיוכל להתפלל
8 שמונה עשרה בכוונה מרעוּתא דליבא [מרצון הלב],
9 שבאמרו "ברוך אתה ה'" יהיה הבקשה באמת,
10 שיחפזין מרעוּתא דליבא שיהי' גילוי שם הוי"ו.

11 לבן, כדי שייגיע האדם למדרגה זו תיקנו חז"ל
12 מתחלה לומר פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע,
13 כמאמר רז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של מקום
14 ואח"כ יתפלל.

15 חז"ל תיקנו שקודם התפלה יסדר אדם שבחו של

1 רצון לבו; כי כדי שאדם גשמי יעורר בעצמו רצון
2 אמיתי שיהי' גילוי אור אלקי בעולם, וענין זה יהי'
3 נוגע לו באמת - צריך עבודה רבה ויגיעה עצומה.
4 [והולך ומבאר כיצד סידור שבחו של מקום בפסוקי
5 דזמרה וברכות קריאת שמע מעורר את האדם לבקש
6 "ברוך אתה ה'" באמת ובלב שלם:]

7 והענין, כי הנה [ב]פסוקי דזמרה וברכת יוצר
8 מזכירים אנו מן השירה והשבח שהמלאכים
9 משבחים ואומרים ביראה ג' פעמים קדוש בו,
10 דהיינו איך שהוא ית' קדוש ומובדל ואינו מושג,
11 דלית מחשבה תפיסא ביה, ואין ערוך אליו כלל.
12 עיקר ענין פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע הוא
13 הזכרת (השירה שאומרים כל הנבראים להקב"ה, וגם
14 את) השירה שהמלאכים משבחים ואומרים, היינו,
15 שכולם מתפעלים מקדושתו של הקב"ה ובטלים אליו.
16 והנה, "קדושה" - שהמלאכים משבחים בה את
17 הקב"ה - היא לשון "הבדלה", היינו שהקב"ה מובדל
18 מהעולמות, והמלאכים העליונים משבחים ואומרים
19 "קדוש", לפי שהם משיגים כיצד הקב"ה הוא קדוש
20 ומובדל ומרומם לגמרי מהנבראים ואינו נתפס בשום
21 מחשבה ואין ערוך אליו כלל.

22 והאופנים ברעש גדול, מזה שמשיגים קצת איך
23 שהוא קדוש בו'.
24 לאחר אמירת ג' פעמים קדוש על ידי השרפים,
25 "האופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומת
26 השרפים כו'".

27 וזהו התוכן הפנימי שבדבר:
28 "רעש גדול" מורה על התפעלות הלב בהתעוררות
29 גדולה, ומכיון שלאופנים אין השגה (כל כך)
30 ב"קדושת" והבדלת השי"ת מהנבראים (כהשגת
31 השרפים שאומרים קדוש), הרי כאשר הם שומעים את
32 אמירת קדוש קדוש מהשרפים, הם מרעישים
33 בקול רעם ו"רעש גדול", מפני שההשגה של האופנים
34 אינה מכילה את עומק ההשגה וגודל הביטול של
35 השרפים; וכמו אדם ששומע או רואה דבר גדול ונורא
36 ודבר חידוש שאינו מושג בשכל, שהוא מתעורר
37 "בהתפעלות" . לומר ראה זה חדש . ומזה מתהווה
38 הרעש, שמחמת גודל עוצם הדבר הנורא שאין כח
39 שכלו לתפוס יתהווה לו רעש גדול".

40 והנה המלאכים נקראים עומדים, כמ"ש ונתתי לך

41 מהלכים בין העומדים האלה, וכנודע בפירוש ענין
42 עצי שטים עומדים, והיינו שהם רק במדרגת
43 ובחינת רגלים בלבד.

44 המלאכים נקראים עומדים, כדאיתא בזהר
45 ובמדרש, שקרשי המשכן היו "עצי שטים עומדים"
46 בדוגמת המלאכים העליונים שנקראים "עומדים".

47 ומאחר שעמידה היא על הרגלים, הרי מלאכים
48 (שנקראים "עומדים") הם בחינת "רגלים" [וכדאיתא
49 בזהר על הפסוק ותפול לפני רגליו: "מאן רגליו אלין
50 מלאכין"].

51 וישראל שלמטה הם בבחינת ומדרגת הראש, כי
52 ישראל היינו לי ראש, ישראל עלו במחשבה.

53 לעומת מלאכי מעלה שהם בבחינת "רגלים"
54 בלבד, הנה נשמות ישראל הם בבחינת ומדרגת
55 "ראש", כידוע בפירוש מאמר רז"ל "ישראל עלו
56 במחשבה" - ד"נשמת כל איש ישראל נמשכה
57 ממחשבתו וחכמתו ית'" [לעומת שאר כל הנבראים,
58 אפילו המלאכים, שנבראו רק מ"דבר ה'", דיבורו של
59 הקב"ה];

60 וזהו שכתב האריז"ל ד"ישראל" הוא אותיות "לי
61 ראש", פירוש, ששורש נשמות ישראל הוא מבחינת
62 "ראשו" של הקב"ה כביכול, "מחשבתו וחכמתו ית'",
63 "מוח העליון שהיא חכמה עילאה כביכול".

64 ולכך, כאשר ישים האדם אל לבו איך שבחינת
65 המלאכים ואופנים בו' אשר הם בחינת רגלים לבר,
66 עומדים באהבה ויראה גדולה, וברעש גדול אומרים
67 קדוש וברוך בו', מהתפעלות בהשגתם בגדולת אין
68 סוף ב"ה.

69 וישראל שהם בחינת הראש הם בבחינת שינה,
70 וכמ"ש היינו כחולמים, שאחר התפלה חולפת
71 ועוברת האהבה, רק כל ישעו וכל חפצו למלאות
72 צרכי הגוף, ועושים מצרכי הגוף עיקר בו'.

73 עבודת בני ישראל (למטה לגבי עבודת המלאכים)
74 נמשלה לשינה וחלום, כמו החולם חלום שבעת השינה
75 רואה את החלום אבל בהקיצו משנתו החלום חלף
76 ואיננו, כך אחר התפלה חולפת ועוברת האהבה
77 שנתעוררה בשעת התפלה, והרי היא כחלום יעוף, ולב
78 האדם מתמלא ברצון וחשק גדול למלא את צרכי
79 הגוף".

80 [וכאשר יתבונן האדם בכל זה, אזי:]

על ידי זה יתמרמר לבו מאד בקרבו מירידה זו,
שירדה הנשמה מאיגרא רמה בו' [לבירא עמיקתא],
עליונים למטה בו', ויתעורר מזה לצעוק אל ה' בצר
לו מנקודת לבו ברעותא דליבא [ברצון הלב] אליו
ית'.

ווי"ש רז"ל אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד
ראש, היינו בהתכוננו בירידה גדולה זו, שהראש
נשפל מאד למטה, שכיבת לעפרא, וזהו כובד
ראש.

"כובד ראש" מורה על נפילת הנשמה ממדריגתה,
כי הנשמה מצד עצמה היא בבחינת ומדריגת "ראש"
("ישראל - לי ראש"), כנ"ל; ו"כובד ראש" - היא
ירידת הנשמה למטה, שנעשית כדבר כבד שנופל
ונשפל למטה ושוכב על הארץ.

וזהו מצבם של ישראל בזמן הגלות, כדאיתא בזהר
שבעת הגלות "רישא כפיף לארעא", היינו שכנסת
ישראל שנק' "ראש", "מתכופפת" ונופלת עד לעפר.

ומזה יבא לידי הכנעה ושפלות גדולה, והיינו
פירוש "כובד ראש" בפשוטו.

הפירוש הפנימי ב"כובד ראש" (נפילת ה"ראש"
למטה) והפירוש הפשוט ב"כובד ראש" (רגש הכנעה
ושפלות) - תלויים זה בזה, כי על ידי ההתכוננות
ב"נפילת ראשו" (ירידת נשמתו ממדריגתה) יבוא
האדם לידי הכנעה ושפלות גדולה.

ועל ידי זה יבא לבחינת ויצעקו אל ה' בצר להם,
להתעורר בתשובה מרעותא דליבא לשוב אל ה'
ממש.

כשאדם מכיר בגודל ירידת נשמתו ממדריגתה
(בחינת "ראש"), הרי הוא מתעורר בתשובה מעומק
הלב ("רעותא דלבא"), היינו "תשובה" - לא רק
במובנה הפשוט, תשובה מעבירות שבידו, אלא

תשובה לפי מובנה הפנימי - "לשוב אל ה' ממש",
היינו להשיב את נשמתו למדריגתה הראשונה,
לדבקה בו ביחוד נפלא, כמו שהיתה מיוחדת בו ית'
בתכלית היחוד" בטרם ירדתה למטה.

וזהו בחינת ואהבת [גו'] ככל לבבך שבקריאת
שמע.

זהו גם הטעם לכך שברכת יוצר היא הכנה
לקריאת שמע, כי בקריאת שמע אומרים "ואהבת את
ה' אלקיך ככל לבבך", והפירוש הפנימי ב"בכל לבבך"
הוא שהאהבה והתשוקה לדבקה בו ית' היא בכל
פנימיות לבבו, שזהו ענין "רעותא דלבא", היינו אהבה
מעומק נקודת הלב; והוא ענין התשובה הנ"ל -
ה"צעקה" הבוקעת מעומק נקודת הלב "לשוב אל ה'
ממש", המתעוררת באדם מחמת ההתכוננות בגודל
ריחוקו מה' ("ויצעקו אל ה' בצר להם").

וכדי להגיע לתשובה זו אומרים ברכת יוצר קודם
קריאת שמע, בה מתכוננים בגודל עבודת המלאכים,
ומזה בא האדם לידי הכרה בגודל ירידת נשמתו
מאיגרא רמה (בחינת "ראש") עד היות "כל ישעו וכל
חפצו למלאות צרכי הגוף", ובמילא יתמרמר לבו מאד
ויגיע לידי הכנעה ושפלות גדולה, ויתעורר לשוב אל
ה' באמת.

ועל ידי כל זה יוכל לבקש אחר כך באמת לאמתו
בשמונה עשרה ברוך אתה ה', שיחיה גילוי אור אין
סוף ב"ה שלמעלה מהשתלשלות למטה.

האדם מבקש דבר מסוים באמת רק אם מרגיש
שהדבר חסר לו מאד, ובענינו - רק כאשר האדם
מתכונן בגודל ריחוקו מאלקות (עד שבא לידי הכנעה
ושפלות) ומתעורר ברגשי אהבה להקב"ה "לשוב אל
ה' ממש", אזי בקשתו לגילוי אלקות למטה תהי'
באמת לאמיתו.

ד"ה לא הביט און ביעקב פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

עצמן[ותן] לילך אחריו להיות לו לטפל בו, אך זהו בחי'
ביטול חיצוני בחיצוני' הענין כמו ההליכה אחריו וכה"ג,
אבל בחי' פנימי' הביטול הוא בלב ומוח כמו [עד"מ]
אמיתי' הביטול לפני גדול בשררה כמלך או רב גדול בחכ'

והענין הוא כי הנה בבחי' נה"ל שהוא רק העסק
וההמשכה בלבד בתמידות אחרי הוי' ועבודתו כו'
יש בזה בחי' ביטול העצמי כו' עכ"פ, שהרי עד"מ הנ"ל
במי שנמשך אחרי אוהבו הרי הוא מניח א"ע בבחי' ביטול

12 בחי' ביטול במציאות הנ"ל כי נעוץ סב"ת נה"י בחב"ד כו'
13 (ובחי' ביטול דחכ' עצמה הנ"ל יש ג"כ בחי' נה"י, והוא
14 כמו שרש נשמת משה ואהרן שהן בבחי' נה"י דאבא ואמר
15 ונחנו מ"ה בבחי' ביטול דחכ' כו', אך זהו רק הסתעפות
16 הביטול שמשים א"ע כאילו אינו כמ"ש ונחנו מ"ה אבל
17 אין זה בחי' אין ומ"ה הביטול האמיתי שבא ממילא מצד
18 אוא"ס ששורה באין דחכ' כו'), וזהו מ"ש בזהר דו"ר
19 רו"ד שיראה תתאה בחי' ביטול חיצוני הנ"ל [הוא] רק
20 [בחי'] ביטול הישנות] מגיע לבחי' ביטול האמיתי הנ"ל.
21 וז"ש הן יראת הוי' היא חכ' וכמ"ש יהיב חכמתא לחכימין
22 דבחי' חכ' תתאה הנ"ל וכמ"ש במ"א וד"ל.

להבין שרש ענין נגולים ויושר – קודם ר"ה תקע"ה

1 עד שיתבטל במציאות ממש והי' כאבן דומם ממש בלי
2 מח' ותנועה כו', וזהו הנק' בחי' ביטול שבחכ' עצמה כ"ח
3 מ"ה האמיתי והוא ענין ההשתחוואה בארץ על פניו
4 בשיטות ידיו ורגליו שהוא ענין ביטול במציאות ממש,
5 אבל בחי' ביטול חיצוני הנ"ל נק' בחי' ביטול שבנה"י
6 דחכ' כמו בחי' ההודאה שבמוח שהוא ג"כ בחי' ביטול
7 עצמי להודות לחבירו ולהניח א"ע כו' כידוע, אבל הוא רק
8 ביטול חיצוני כמו בכפיפת [הראש] לבד וכה"ג שנק'
9 השתחוואה חיצוני ויכול להיות שאין בזה בחי' ביטול
10 פנימי בלב ומוח כלל וכלל. אך מ"מ כפיפת הראש מביאה
11 לידי השתחווא' אמיתי בשיטות על הארץ על פניו כו'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

28 או אהי' ושאר השמות, והענין כי פי' שלנו היינו שאור א"ס
29 המלוכש באותו השם מתגלה ממש ומתאחד בנו וזה א"א
30 רק ע"י הצמצום וזה נרמז בשם אלקים דייקא שהוא
31 המצמצם, ובינה נק' ג"כ אלקי' כי היא מקור הגבורה שיש
32 בה ה"ג כו' ועכ"פ פי' הוי' אלקינו הוא המשכת גלוי אור
33 א"ס בח"ע ומשם בבינה עד שנמשך בנו ג"כ להיות אלקינו
34 שלנו ממש: הוי' אחד, הנה צ"ל למה אמר פעם ב' הוי'
35 והל"ל הוי' אלקינו אחד, אך הענין כי הנה צ"ל מלת אחד
36 שאינו מורה לכאורה על אמיתית יחודו ית' שהוא לבדו הוא
37 ואפס זולתו ואין מלת אחד מורה ע"ז שהרי יש אחד המנוי
38 ג"כ, עד"מ יעקב הי' לו י"ב שבטים ואעפ"כ ראובן נק'
39 אחד, אך יצחק נק' בנך יחידך וגם כאן הל"ל ה' יחיד, אך
40 הענין הוא שבאמת לגבי הקב"ה מצד עצמותו ומהותו ית'
41 לא שייך עליו מלת אחד כלל, שהרי הוא יחיד והוא לבדו
42 הוא, אלא כמא' רז"ל שהוא אחד בשבעה רקיעים ובארץ
43 ובד' רוחות העולם, ר"ל שגם בשמים ובארץ ובד' רוחות
44 העולם שהם בחי' ששה קצוות העולם בחי' התחלקות
45 ופירוד אעפ"כ שורה ומתגלה יחודו ואחדותו ית', ואינן
46 מתייחדין באחד שכולם בטילים לגבי אור ה' השורה
47 ומתגלה בהם וכמ"ש וצבא השמים לך משתחווים, והם
48 ששה קצוות גשמיים וששה קצוות רוחניים דהיינו בחי'
49 מעלה ומטה שיש בכל העולמות למעלה עד אין קץ ולמטה
50 עד אין תכלית כי גבוה מעל גבוה כו', דהיינו מה שהוא
51 מותפס בשכל והשגת הנבראים שבכל העולמות נק' מטה
52 לגבי העליון שאינו נתפס ומושג בשכל והשגת הנבראים
53 שלמטה ממנו ולית מחשבה דילהון תפיסא ביי', וכן ד'
54 רוחות העולם כי חסד דרועא ימינא שהוא דרום וגבורה

1 (יח) והנה יש להבין קצת פי' המלות דק"ש ותפלה א"ה.
2 ובפרט ההתבוננות בפסוק ראשון דק"ש, הנה
3 שמע ישראל לי ראש שהקב"ה אומר על נשמות ישר' שהם
4 כביכול לי ראש כי הנה הראש כולל מוחין וגלגלת והגלגלת
5 היא בחי' הרצון והמוח הוא הטעם הכמוס בתוך הרצון
6 ולהיות כי תכלית הבריאה הי' בשביל ישראל כמארז"ל במי
7 נמלך בנשמותיהם של צדיקים א"כ הרי הן הן שעלו ברצונו
8 ית' ובשבילן נבה"ע וא"כ הם בחי' לי ראש שנמשכים
9 מבחי' רצה"ע ופנימי' הח"ע שהוא הטעם הכמוס ברצה"ע
10 ב"ה ולכן ארז"ל כשישראל אומרים אישר"מ הקב"ה מנענע
11 בראשו שע"י אישר"מ הם גורמים גילוי והמשכת רצה"ע
12 עם פנימי' הח"ע וזהו ענין הנענוע בראשו כביכול, ולהיות
13 כן שישאל הם עם קרובו ממש שהם כביכול לי ראש ע"כ
14 אומר אליהם שמע והתבונן בזה כי כך הדבר תלוי להמשיך
15 גלוי והמשכת אא"ס ב"ה שאין עוד מלבדו כו' להיותך
16 נמשך מבחי' לי ראש כו' וכנ"ל בענין מנענע בראשו כו':
17 והנה פי' וענין הוי' אלקינו הוא בחי' יחוד או"א שהם בחי'
18 תרדל"מ בחי' אין ויש שאא"ס מאיר ומתגלה בח"ע
19 כמ"ש הוי' בחכמ' וע"י החכמ' מאיר ומתלבש בבינה ומשם
20 נמשך הגלוי בעלמין סתימין וגם געה"ע שנהנין מזיו הוא
21 ע"י שמקבלים מבחי' בינה כי אי' מקנא כבורסיא ועמ"ש
22 בסידור ע"פ אד' שפתי תפתח בדרוש דר"ה בענין בקול
23 דברי אלקים חיים כו' שהוא מבחי' בינה הנק' אלקי' חיים
24 שממנה שרש ההשפעה של השגת אלקות לנשמות ומלאכים
25 כו' יעו"ש, ובזה יובן ג"כ למה לא מצינו לשון זה על שום
26 שם מן השמות שיאמר בו בפסוק כמו בשם אלקים שנאמר
27 בו אלקינו ר"ל שהוא שלנו ומ"מ לא נאמר כן על שם הוי'

מצד עצמו נק' יחיד. והבן) וכעד"ז הוא ממש בו"ק
הגשמיים שהן ז' ריקיעים והארץ שבאמת קמי' ית' כולא
כלא חשיבי' והם בטילים במציאות ג"כ כזיו השמש בשמש
כמ"ש בלק"א רק שלגבינו מסתירים הצמצומים כו' כמבואר
שם, וזהו אמיתת הפי' באחד דאין ר"ל רק לשלול שאין עוד
אלוה ח"ו דלא הי' צורך כ"כ לומר זה בכ"י וכמ"ש בלק"א
וכי תעלה על דעתך כו' אלא ר"ל שהוא ית' אחד והעולם
וכל אשר בו בטל במציאות עד שהוא כאילו אינן במציאות
רק שהש"י לבד נמצא, ולא שאנו אומרים שאין כאן עולם
כלל ח"ו אלא שלפי האמת ביטול העולם הוא כביטול זיו
השמש כשהוא בגוף כדור השמש שהרי זה כאילו אינו
לעצם ביטולו עד שיתכן לומר שאין כאן רק כדור השמש
לבדו, כך העולמות בטילים גם לאחר שנבראו עד שיתכן
לומר שהרי זה כאילו אינן בכ"ף הדמיון עד שרק הוא ית'
לבדו הוא הנמצא, וזהו אחד שהוא אחד ואין נמצא עוד שום
דבר ממש, ולכן שייך ע"ז לשון אחד דוקא, שהרי מ"מ
נבראו העולמות שהם הז' ריקיעים והארץ אלא שבטילים
לגבי האלף שהוא ית' יחידו של עולם אמנם לגבי עצם
מהות הא"ס ב"ה אין שייך לקרותו אחד רק יחיד והוא יחיד
ומיוחד עתה לאחר שנבה"ע כמו שהי' יחיד ומיוחד קודם
שנבה"ע ממש, רק שענין ציור ביטול העולמות אצלו ית'
שבטילים כ"כ עד ששם אין ואפס עליהם והרי א"כ בהם ג"כ
אלקותו ית' מתלבש ע"ז שייך לומר אחד שהז' ריקיעים
והארץ בטילים להאור המתלבש בהן עד שכאילו אינן
במציאות כלל רק הוא אחד בהם ג"כ והם כאילו אינן וזהו
פי' ואין עוד מלבדו (וע' בשל"ה מס' שבועות דפי' קרוב
למה שכתבתי):

שרש מצות התפלה

דרועא שמאלא שהוא צפון כו' וכולם מתאחד' ונעשים אחד
ליחודו ית' השוכן בתוכם, משא"כ לגבי הקב"ה בכבודו
ובעצמו שהוא יחיד ומיוחד הרי הוא רם ונשא רבבות
מדריגות עד אין קץ מגדר הקצוות גשמיות ורוחניות וכמ"ש
לך הוי' הגדולה והגבורה וגו' פי' שבחי' גדולה וגבורה וכו'
בטלים לו ית' שאינו נק' בשם גדולה וגבורה כלל כי כל
בשמים ובארץ פי' שהכל בטלים אליו ית' ולפניו כחשיכה
כאורה ומעלה ומטה שוין כי מהו"ע נמצא למטה כמו
שנמצא למעלה ממש בלי שום חילוק ושינוי כלל לא בבחי'
ממכ"ע ולא בבחי' סכ"ע כי אינו בבחי' וגדר עלמין כלל
וכדכתי' כי נשגב שמו לבדו רק הודו על ארץ ושמים הודו
בלבד בחי' זיו והתפשטות והארה ממנו בלבד ואף גם בבחי'
זו ארץ קדמה לשמים כו' וכמ"ש במ"א ולכן אומרי' מכה"כ
והמלאכי' אומרים איה מקום כבודו להעריצו כו', ונמצא
מובן שהקב"ה כמו שהוא מצד מהותו ועצמותו נק' יחיד
והוא לבדו הוא, אלא שבהתלבשותו בבחי' ו"ק העליונים
חו"ג כו' שהם בבחי' התחלקות ופירוד לכאורה חסד הוא
מהות בפ"ע הפך מדת הגבורה כו' אלא שאעפ"כ הם
מתייחדים מצד גילוי אא"ס ב"ה השורה ומתגלה בהם
דאיהו וגרמוהי חד ובטילים במציאות לגבי אור ה' שבתוכם
כביטול זיו השמש בשמש כו' לכך מצד התלבשות זו
שאא"ס מלוכש בהן שייך לקרותו אחד לומר שאע"פ
שנאצלו הו"ק הרי ע"י התלבשותו ית' בהן הן בטילים ממש
עד שהוא ית' אחד בהם דהיינו שאין עוד שום דבר ממש כי
הם חשיבי' אין ואפס כמו זיו השמש כשהוא בגוף כדור
השמש, (ואין שייך לומר יחיד שהרי מ"מ יש אצילות ו"ק
אלא שבטילים וזהו כלל חשיבי' בכ"ף הדמיון, אבל אוא"ס

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

לרגל ג"פ בשנה שנא' שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך,
א"ל הקב"ה בעוה"ז הי' שלש פעמים, אבל לעתיד בכל
חדש וחדש שנא' והי' מדי חדש בחדשו ומדי שבת
בשבתו. ומקשי' האיך אפשר שיבואו בכל שבת, אך ע"ז
נא' מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם (ישעי'
ס' פסוק ח') שהעננים יביאום כו' כמ"ש בילקוט ישעי' רמז
שס"ג, גם משמע שם שזהו כענין ענין יונים והיינו שכמו
שדרך היונים להוליד גוזלות זכר ונקבה בכל חדש, כך
יעלו ישראל לראות פני השכינה בכל חדש, ולשון ענין
הוא כמו אראה פני אלקי' כו', וכמשארו"ל כדרך שבא
לראות כך בא ליראות כו'.
ויובן זה בהקדם ענין ר"ח שכת' ובאת אל המקום אשר

שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו', שז"ע מצות ראי'
ברגלי' שהיא מדריגה גבוה מאד וכמארז"ל כדרך
שבא לראות כך בא ליראות, ולכאור' צ"ל הלא שבת גבוה
מיו"ט ששבת הוא בחי' קדש, וכמ"ש ושמרתם את השבת
כי קדש היא, ויו"ט הוא רק מקרא קדש כמ"ש מקראי קדש
אשר תקראו אותם במועד, וגם שבת הוא בחי' מוחין
דאבא, ויו"ט הוא בחי' מוחין דאימא, ומדוע לא ניתן מצות
ראי' בשבת כמו ברגלי'.
והענין הוא דהנה כתי' צמאה נפשי לאלקי' לאל חי מתי
אבוא ואראה פני אלקי' וארז"ל בילקוט בשם
מדרש תילים, ובמ"א כ' בשם פסיקתא רבתא אמרה כנס"י
לפני הקב"ה מתי תחזור לי הכבוד הראשון שהייתי עולה

נסתרת שם ביום המעשה, ות"י ביומא דחולא וקאי על
 ער"ח, אבל ר"ח עצמו לא מצינו שיהי' נק' יום המעשה
 בל' הפסוק, וצ"ל הלא ר"ח מותר בעשיית מלאכה ומפני
 מה אינו נק' יום המעשה, אך הענין הוא דכתי' ששת ימים
 תעשה מעשיך, וצ"ל למה צריך היתר לעשיות מלאכה, וגם
 הלא כתי' ששת ימים תעבוד כו', אך הנה מפני שאת
 השמים ואת הארץ אני מלא שלית אתר פנוי מיני' ומכא"כ
 לכן הי' מהראוי שיהי' אסור ענין עשיית מלאכה, כמשל
 לפני המלך אסור לעשות מלאכה כמשארז"ל אחוי לי' בידי'
 קטעו לו ימינו דמאן דמחוי במחוג קמי' מלכא קטלא חייב,
 ומכ"ש לפני מלך מה"מ הקב"ה דלית אתר פנוי מיני' כנ"ל
 הי' [צ"ל] אסור עשיית מלאכה, לזה נא' ששת ימים תעשה
 מעשיך שהוא היתר על עשיית מלאכה, ומפסוק ששת ימים
 תעבוד לבד לא היו יודעים היתר ברור על מלאכה, שהרי
 במד"ר בראשית פט"ז פי' פסוק ויניחוהו בג"ע לעבדה
 ולשמרה, לעבדה ששת ימים תעבוד, ונת' במ"א בדברי
 רז"ל שלעבדה הוא רמ"ח מ"ע, וא"כ י"ל שזהו הכוונה גם
 בפי' ששת ימים תעבוד בעבודת רמ"ח מ"ע, ועשית כל
 מלאכתך קאי על מלאכת התורה שנק' ג"כ בשם מלאכה
 כמארז"ל בסוטה דמ"ד ע"א ע"פ הכן בחוץ מלאכתך זה
 מקרא, ע' בד"ה אבות מלאכות, לזה נא' עוד פסוק ששת
 ימים תעשה מעשיך שזהו היתר על עשיית מלאכה בחול,
 והיינו מפני כי גם הוא ית' עשה מלאכה בששת ימים כו'.
 וזהו שבע"מ לא נאמר רק שם אלקי' כמ"ש בראשית ברא

אלקי', רק לאחר שבת נא' הוי' אלקי', דהנה שם אלקי' הוא
 מדת הצמצום והמסתיר שיהי' יש ודבר נפרד, דמצד בחי'
 שם הוי' בחי' ביטול אינו תופס מקום כלל וכולא קמי' כלא
 חשיב כו', אך מפני שעלה ברצונו אנה אמלך ואין מלך
 בלא עם בחי' נפרדי', לזה הוא בחי' ש' אלקי' שמסתיר
 ומעלים עד שיהי' נראה העולם ליש ודבר נפרד כו', וזהו
 שמש ומגן ה' אלקי' כמו שהמגן מסתיר על השמש, כן
 בחי' שם אלקי' מסתיר על ש' הוי' להיות בחי' התהוות
 העולם ליש ודבר נפרד כו'. ולכן מותר בעשיית מלאכה,
 דהן אמת שלית אתר פנוי מיני' עכ"ז הרי זהו בהעלם,
 ואפי' בחי' מלא כל הארץ כבודו ג"כ אינו בבחי' גילוי לכן
 מותר עשיית מלאכה, וגם כי הוא ית' עושה מלאכה בשית
 יומין דחול כמ"ש ובטובו מחדש בכי"ת מע"ב, שבכל עת
 ובכל רגע נמשך חיות חדש להוות ולהחיות מאין ליש ע'
 בד"ה אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, אבל שבת להיות
 כי הוא בחי' שבת להוי' וכן יו"ט שנק' מועדי הוי' או
 מועדי, אסורים בעשיית מלאכה, רק ביו"ט הותר מלאכת
 אוכל נפש כו', מטעם שנת' בפע"ח שער מקראי קדש רפ"ג
 שהנהגת חול לא בטלה יעו"ש, וע' בסדור בסעודת שבת
 בפי' ביני ובין בניי אות היא לעולם. והגם כי הגילוי הוא
 רק בפנימיות העולמות דהיינו בנשמות ובמלאכים ולא
 בחיצוניות כו', מ"מ אסור בעשיית מלאכה כו', משא"כ
 בששת ימי החול שלא יש הגילוי משם הוי' כ"א משם
 אלקי' מדת הצמצום כנ"ל מותר בעשיית מלאכה.

ד"ה שלוש פעמים בשנה

ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

ותלי כמ"ש במ"א, והגדלה זו באמת אינה מתעלמת גם
 לאחר התפלה כו') ואהבה שאינה תלוי' בדבר היא האהבה
 שלמעלה מטו"ד דהיינו שהיא בחי' אהבה עצמית ובה יש
 ב' מדרגות, הא' בחי' אהבה דהיינו הרצון דמדר' מקיף
 דחי' שצריכה מ"מ התעוררות (לפי שאינו בחי' עצמות
 הנשמה ממש שהיא בבחי' קירוב ממש בעצמות א"ס ב"ה
 ולזאת צריכה התעוררות) ע"י התבוננות ההפלאה דאוא"ס
 (שזהו ג"כ למעלה מבחי' טעם ודעת המושג ממש) אמנם
 כאשר מתעורר הוא בבחי' רצון עצמי, כי באמת לא
 ההתבוננות היא סיבת האהבה כ"א מה שבעצם יש בנשמה
 בחי' אהבה ורצוא לאוא"ס ב"ה. ובחי' יחידה שבנפש א"צ
 לשום התעוררות כלל לפי שהוא בבחי' קירוב עם העצמות
 ואינו שייך בזה שום התעלמות כלי, וכמו אהבת אב וכן
 דעם היות שאינה בהתגלות אינה מתעלמת לעולם והיא
 בבחי' התקשרות עצמית ותמידית כו' וכמ"ש במ"א.

וכך הוא בנפש דאהבה התלוי' בדבר בנפש היא האהבה
 שע"פ טו"ד שכל סיבתה היא ההשגה וההתבוננות
 באלקות, לפי שאינו מאיר בזה בחי' האהבה העצמית
 שבנפש רק בחי' הכחות הגלויים לבד והיא בחי' האהבה
 דמדות שבלב שסיבתה היא ההתבוננות והיא מוגבלת לפי
 אופן ההתבוננות ומתעלמת לאחר הסתלקות ההשגה
 וההתבוננות (היינו לאחר התפלה שהוא זמן העבודה במוח
 ולב. ודבר זה הוא ג"כ בהמדות שבאים בדרך ממילא
 מהמוחין, עמשנת"ל בפ"א בפי' רעו"ד (רק שבאמיתית
 בחי' פנימיות המוחין שנת"ל אינו שייך בזה התעלמות
 כ"כ כו') דעם היות שזהו בחי' פנימיות מ"מ ה"ה מדות
 שע"פ טו"ד וכמ"ש במ"א שגם בעבודה שע"פ טו"ד יש
 בחי' פנימיות הלב וחיצוניות הלב) (והנה נודע שיכול
 להיות הגדלת האהבה יותר מהמוחין המולידה וזהו מבחי'
 שרש המדות שלמעלה מהמוחין שז"ע דז"א בעתיקא אחיד

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ב

האמונה אינה נרגשת בפנימיות, וע"י השגה מורגשת כאילו רואה, בכל דבר הוא רואה את החיות האלקית. ע"י הסתכלות שכלו כאילו רואה בעיניו, אינו יכול להסיר מחשבתו מדבקותו באחדות ה'. ולכן "הסתכל" בשלשה דברים וכו'.

שִׁיחָה עֲנִין הַהִתְבּוֹנְנוֹת אֲצִלוֹ בְּהִסְתַּכְּלוּת, וְהוּא כְּאֵדָם
הַמְּבִין בְּחֻמָּתוֹ וְרוֹאֶה הַדָּבָר אֲף עַל פִּי שְׂרָחוֹק כִּנְל,
וְ"אֵיזֶהוּ חֻכְם – הַרְוֵאָה אֶת הַנּוֹלָד", מֵה שְׂאִין בֶּן בְּחִינַת
שְׁמִיעָה הִיא מִבְּחִינַת בִּינָה, הֵינּוּ שְׁמִבִּין אַחֲדוּת הַנֶּזֶק אִיךָ
שֶׁכֵּלָא חֲדָי וְשֶׁכֵּל הַעוֹלָמוֹת בְּטִלִּים וּמִבְטָלִים וְכֵאִין נִגְדוּ,
וּמִשָּׁג אֲצִלוֹ הַשְׁפַּעַת חִיּוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בַּעוֹלָמוֹת וּנְכַרְאִים,
וְאֲשֶׁר כָּל זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה חֵס וְשֵׁלוֹם שׁוֹם שְׁנֵי בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ
לְהִיּוֹתוֹ הָאֶרֶץ בַּעֲלָמָא שְׂאִינָה תּוֹפֶסֶת מְקוֹם כָּלֵל לְגַבִּי
עֲצָמוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, הֵנָּה אֲף עַל פִּי שְׁמִתְבּוֹנֵן בּוֹ הַדָּק הַיֵּטִב,
וְכָל עֵמֶק מִחֲשַׁבְתּוֹ טְרוֹד בָּהּ, וְהִרִי נִקְבָּעָה הָאֲמוּנָה בְּלָבוֹ,
מִכָּל מְקוֹם הוּא רַק עַל דֶּרֶךְ שְׁמִיעָה וְהִכָּנָה לְבָד, וְאֵין הַעֲנִין
בְּהִתְבּוֹנְנוֹת גְּמוּרָה כְּאֵלוֹ רוֹאֶה בְּעֵינָיו, וְלִפְיֵךְ כְּשִׁסִּיר
מִחֲשַׁבְתּוֹ אֲף לִפִּי רֵגַע – פּוֹנֶה לְדַרְכֵי תַּאֲוֹתָיו. אֲבָל כְּשֶׁעֲנִין
הָאֲחֵדוּת הוּא אֲצִלוֹ בְּהִסְתַּכְּלוּת דְּחֻכְמָה שֶׁהִיא מְקוֹר הַבִּינָה
קֹדֶם שִׁבּוֹא לְהִתְבּוֹנְנוֹת וְהִרְחֵבָה, הוּא מִמֶּשׁ כְּמוֹ רֵאִית
הַעֲיִנִּים, וְאֵז הֵנָּה אֵי אֶפְשָׁר לוֹ בְּשׁוֹם אֲפֹן לְהִסִּיר מִחֲשַׁבְתּוֹ
וְכָל הַמַּדּוֹת מִעֲנִין הָאֲחֵדוּת, וְכָל עֲשִׂיּוֹתָיו וְעֵנִינָיו דְּבוּק בּוֹ
יִתְבַּרֵּךְ בְּדַבְּקוֹת נִפְלְאָה מִפְּנֵי הִיּוֹתוֹ רוֹאֶה אֶת הַמֶּלֶךְ בְּעֵינָיו,
וְלִכֵּן אָמְרוּ "הַסְתַּכֵּל" דְּוָקָא, בְּבְחִינַת רֵאִיָּה, וְאֵז אֵי אֶתָּה בָּא
לִידֵי עֲבָרָה. וְאֵין הַכּוֹנֶה שֶׁהִסְתַּכְּלוּת זֶה מְגִנָּה בַּעֲדוֹ שְׁלֵא
יָבוֹא רַק לִידֵי עֲבָרָה בַּפֶּעַל מִמֶּשׁ אֵלָא שְׂאִינוֹ בָּא לַעֲבֹר עַל
רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שֶׁבְּאֵמֶת הוּא שְׁמִחָשְׁבָה רְעָה אֵין הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֶׂה, וְהוּא רַק מֵה שְׂאִינָה מְצַרְפָּה,
דְּמִחָשְׁבָה טוֹבָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֶׂה, דְּמִרְבָּה
מִדָּה טוֹבָה מִמִּדַּת פְּרַעֲזִיּוֹת, וְלִכֵּן גַּם הַמִּחָשְׁבָה טוֹבָה
שֶׁחֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת מְצַרְפָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַעֲשֶׂה, שְׁנִחָשֵׁב
לוֹ כְּאֵלוֹ עֲשֶׂה, וְהַפְּרוּשׁ הָאֲמִתִּי דְּמְצַרְפָּה לְמַעֲשֶׂה הוּא,
דְּכָאֲשֶׁר אֵישׁ יִשְׂרָאֵל חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר בְּלִמּוּד
הַתּוֹרָה בְּקִיּוֹם הַמְּצוֹת וּבְמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְחִפֵּץ בְּזֶה כָּלֵל לְבוֹ
וּמֵאֲדוֹ, הֵנָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַרֵּךְ כְּמָה עֲנִינִים בְּהִשְׁתַּכְּחָה
פְּרִטִית שִׁבּוֹא לִידֵי מַעֲשֶׂה.

וְהֵנָּה כְּאֲשֶׁר מְבִין וּמִשָּׁג הַשְׁכָּלָה וְהַשְׁגָּה אֱלֵקִית בְּהִכָּנָה
טוֹבָה אֲבָל אֵינָה בְּקָרִיב וְהַרְגָּשָׁה מִמֶּשׁ בְּנַפְשׁוֹ, הֵנָּה
בְּחִינָה וּמִדְּרָגָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "נֵרַע בְּהִמָּה", לִפִּי שְׂצָרִיכָה
לְהִיּוֹת דַּעַת וְהַרְגָּשָׁה בְּאֵלְקוֹת, דְּהֵנָּה כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם
מֵאֲמִינִים בְּגִי מֵאֲמִינִים, וְהָאֲמוּנָה הִיא לְמַעַל מִהַדַּעַת, כָּכָל
זֶה נִקְרֵאת הָאֲמוּנָה "עֲטָרָה", שֶׁהִיא בְּבְחִינַת מְקִיף, שְׂאִינָה
נִרְגָּשֶׁת בְּפִנִּימִיּוֹת שֶׁתְּהִיָּה עוֹבְדָה בַּפֶּעַל, וְזֶהוּ שְׁכָתוּב "דַּע
אֶת אֱלֹהֶי אָבִיךָ" וְאֵז הוּא "וְעַבְדְּהוּ בְּלִבָּב שֵׁלֶם", כִּי עַל יְדֵי
הַדַּעַת וְהַשְׁגָּה מְרַגֶּשֶׁת כְּאֵלוֹ רוֹאֶה, אֵז הֵנָּה לֹא זֶה בְּלָבָד
שְׂאִין הַעוֹלָם מְסִתִּיר לוֹ כָּלֵל, אֵלָא אֲדַרְבָּא בְּכָל פְּנֵה שֶׁהוּא
פּוֹנֶה רוֹאֶה הוּא אֶת הָאֵוִר וְחִיּוֹת הָאֱלֹהִי דְּהַנֶּזֶק נִצָּב עָלָיו,
וְגַם הָאֲהָבָה וְיִרְאָה שֶׁבְּאֵוֹת מִהַדַּעַת וְיִרְאָה חוּשִׁית אֵין עֲרוּךְ
אֵלֶיהָ, כִּי אֵינוֹ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לְרֵאִיָּה, וּפְרוּשׁ "רֵאִיָּה" כְּמֵאֲמַר
רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל" הַסְתַּכֵּל בְּשֵׁלֶשָׁה דְּבָרִים וְאֵי אֶתָּה בָּא לִידֵי
עֲבָרָה", הַסְתַּכֵּל דְּוָקָא, בְּבְחִינַת רֵאִיָּה בְּעֵין הַשְׁכָּל, וְהַמִּשָּׁל
בְּזֶה כְּמוֹ אֵדָם הַמְּבִין בְּחֻמָּתוֹ וְרוֹאֶה שִׁבּוֹא עָלָיו אֵיזֶה
דָּבָר טוֹב אוֹ הַפּוֹכֵי חֵס וְשֵׁלוֹם, אֲף עַל פִּי שְׂרָחוֹק הַזְּמָן
שִׁבּוֹא הַדָּבָר, הֵנָּה מִפְּנֵי הַסְתַּכְּלוּת שֶׁכֵּלָא הוּא כְּאֵלוֹ רוֹאֶה
מִיד בְּעֵינָיו וְכֵאֵלוֹ הוֹבָא עָלָיו, וּמִתְיָרָא מֵאֲד אֵם רַע הוּא,
וְשִׁמַּח מֵאֲד אֵם טוֹב הוּא, אֲבָל בְּחִינַת שְׁמִיעָה שֶׁהִיא בְּחִינַת
הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּלָבָד בְּמִחָשְׁבָה עֲמֻקָּה, זֶהוּ כְּמוֹ שְׁשׁוּמַע
מֵאֲחֵרִים שֶׁכֵּלָא הַדָּבָר הַהוּא לְבוֹא, הֵנָּה מִזֶּה לֹא תַפּוֹל עָלָיו
הִירְאָה כָּל כֶּף מִהֲרַע אוֹ הַשְׁמַחָה מִהַדָּבָר הַטוֹב, וְהֵינּוּ מִפְּנֵי
שְׂאִין זֶה הַדָּבָר בְּהִתְבּוֹנְנוֹת גְּמוּרָה אֲצִלוֹ כָּל כֶּף, וְהֵגַם
שְׁמִתְבּוֹנֵן בּוֹ מִכָּל מְקוֹם אֵינוֹ דּוֹמָה כְּמוֹ שְׁרוּאָה בְּעֵינָיו,
דְּזֶהוּ מַעֲלַת הַדַּעַת שֶׁהוּא עֲנִין הַתְקַשְּׁרוּת, שֶׁמִּקְרֵב גַּם דָּבָר
רְחוֹק לְהִיּוֹת פּוֹעֵל עָלָיו כְּמוֹ שֶׁהִיָּה הַדָּבָר בְּקָרִיב מִמֶּשׁ. וְזֶהוּ
הַטַּעַם מֵה שְׂאִינוֹ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לְרֵאִיָּה, שֶׁרֵאִית הַדָּבָר הֵגַם
שְׂאִינוֹ מִתְחַדֵּשׁ אֲצִלוֹ כָּלֵל עַל מֵה שֶׁשְׁמַע כָּכָר, הֵנָּה
כְּשִׁרְוֹאָה מִתְפַּעֵל בְּיָתֵר שְׂאֵת עַל עֶרֶךְ הַהִתְפַּעֲלוּת שֶׁהִיָּתָה
מִמֶּה שְׁשִׁמַּע. וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוּ רַנ"ל "הַסְתַּכֵּל בְּשֵׁלֶשָׁה דְּבָרִים",

1

33 הסברים ודוגמאות מסויימים - מהווים המשלים
34 וההסברים השכליים חלק חשוב מהתורה והמצוות.

* * *

35 את האמור לעיל בקווים קצרים כלליים, יכול כל
36 אחד להסביר לעצמו, פחות או יותר, בדוגמא של נגינה.
37 בנגינה ישנם חלקים שונים, המלים והנגינה
38 כשלעצמן, כמאמר החכם³ "הלשון קולמוס המוח
39 והשכל, הקול קולמוס הלב וההרגש".
40 באופן כללי משמעות הדבר, שלשון - מלים - וקול,
41 מגלים את הרגש וההבנה של פנימיות הנפש.
42 בחיי היום יום רואים אנו שמי שמגונן ומסננר על
43 עצמו או על הזולת, הרי כשמגיע לנימוקי ההגנה
44 העיקריים, הופך למראה רציני ולקול תקיף המתמקד
45 בקריאה אחת ויחידה.
46 בנגינה רואים אנו, שכל אחד חש ומרגיש את הנגינה
47 באופן אחר. ברם, דבר זה אמור לגבי המאזינים לנגינה,
48 ואילו במנגן עצמו, הרי ההרגש הוא אחד.
49 אותו דבר כששומעים ומבינים דבר שכל, הרי כל
50 אחד מבין את השכל באופן אחר. ואילו מבחינתו של
51 משמיע השכל הרי השכל הוא אחד.
52 דבר נוסף בנגינה. יש שהניגון מתנגן מעצמו, ויש
53 שמוכרחים לנגן, אמנם לא מתנגן לו אבל הוא מנגן מפני
54 שמוכרחים לנגן. נגינה בדרך כלל היא לפי מהלך הנפש,
55 אך יש שמנגנים מפני שמוכרחים לנגן, כלומר, מתגברים
56 על ההרגשים. הרי למרות שמנגן אומן יכול להחביא את
57 רגשותיו, אך הוא עצמו חש שזו הוראת שעה בלבד.

* * *

58 אומר אני זאת כלפי זה, שכולנו בני ישראל החיים
59 במדינה זו ובשאר המדינות החפשיות, בהן שורר היושר
60 של חופש האדם וחופש האמונה, כמו במדינה זו, הרי
61 אנו בני ישראל מסודרים פחות או יותר ואין ב"ה שום
62 הפרעות על לימוד התורה וקיום המצוות.
63 כולנו, בני ישראל החיים בחסד השי"ת באמריקה
64 ובשאר המדינות החפשיות, צריכים לזכור תמיד, ובכל
65 התכנסות משפחתית או חברתית, לעשות כל האפשרי
66 להביא נוחם ועזרה לחיי הגשם והרוח לאלפים הרבים
67 של היהודים שבורי הלב במדינות השונות שעדיין לא
68 הגיעו לחוף מבטחים, הרי ממילא לא מתנגן. אינני
69 מתכוון דוקא עלי, בהרגישי את אהבת ישראל האמתית,
70 כוונתי בכלל, שכל בני ישראל צריכים לחוש ולהרגיש כך.

שיחת כ"ק אדמו"ר שליט"א

אור ליום ד' יו"ד שבט, תש"ט

יום היארצייט של הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע

בעת ביקורם של המתעסקים בהחזקת ישיבות "תומכי
תמימים ליובאוויטש" לקבל ברכתו הקדושה של כ"ק
אדמו"ר שליט"א

2 אהבת ישראל, לאהוב יהודי, היא מצוה מן התורה,
3 כמו אהבת השם יתברך ואהבת התורה.
4 שלשת הנאהבים: השם יתברך, תורה ובני ישראל,
5 דומים באופן כפי שהם צריכים להיות נאהבים.
6 אהבת התורה, לאהוב תורה, אין בכך שום הבדל בין
7 האהבה לחומש בראשית או חומש שמות או ויקרא
8 במדבר ודברים, או נביאים וכתובים. אותו דבר גם בקשר
9 למשניות, גמרא בבלי או ירושלמי, מדרשים וזהר.
10 חז"ל אומרים¹ על הפסוק² אורח חיים פן תפלו וגו'
11 - אל תהי' יושב ושוקל מצותיה של תורה, כולם מרועה
12 אחד נתנו וא"ל אחד אמרם. ולכן כל אימרות והסברי
13 התורה שווים אצל כל בני ישראל מצד רגש הנשמה.
14 ההבדל שיכול להיות, ואכן קיים בבני ישראל, הוא
15 בשכל, בהבנת התורה, בהסברת פרטי עניני המצוות
16 ומשמעותן, אחד מבין יותר, השני - פחות. ברם, זה
17 אמור רק לגבי ההבנה של תורה ומצוות. אך, מצד רגש
18 הנשמה כל בני ישראל, מבינים ולא מבינים, שווים.
19 הסברת הדבר הוא:
20 שכל ניתן להימסר במלים ואילו רגש אינו ניתן
21 להימסר במלים.

* * *

22 תורה היא שכל אלקי. תורה מסבירה את השכל
23 האלקי בדוגמאות ברורות ובהירות מחיי היום יום,
24 שאנשים רגילים חשים וחווים.
25 משלים ודוגמאות כאלה הם מבעלי החשיבות
26 הגדולות ביותר בהבנות התורה והחכמה, אלה הם
27 האמצעים הנכונים להבאת ההבנות של תורה ומצוות
28 לשכבות הרחבות של עם ישראל, ה' עליהם יחיו.
29 אכן, קיים הבדל בין הרגש - רגש - לבין השכלה -
30 הבנה, שלאמיתו של דבר הם שני מובנים שונים.
31 ברם, כיוון שלימוד התורה הוא מצוה מן התורה,
32 שהבנת המצוה היא ידיעת התורה, להבין בשכל על ידי

(3) מובא בחובת הלבבות שער הבחינה פ"ה. ובשל"ה שער האותיות ריש
אות כ' מביא: אמרו רז"ל הלשון קולמוס הלב.

(1) ראה דברים רבה ו, ב.
(2) משלי ה, י.

28 לקבל כספים מהציבור, כדי שלא יאמרו לו דיעות בניהול
29 הישיבה, ואכן היה קשה לארגן את הישיבה. אמרה לו
30 אמו, אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע: מה אתה מצטער,
31 מה שנאכל אנחנו - יאכלו גם הם.
32 וכך היה. אלה שהתקבלו בישיבה, האכילה אותם
33 אמו הרבנית הצדקנית מרת רבקה.
34 ראו עתה את ההשגחה הפרטית הקדושה האלקית.
35 במלאות חמשים שנה מאז, התאספנו כאן, יהודים
36 ממקומות שונים, בתור כאלה שמחזיקים אותה ישיבה
37 שלפני חמשים שנה האכילה אמי זקנתי הרבנית
38 הצדקנית מרת רבקה את תלמידיה הראשונים של
39 הישיבה, והיום הוא יום הזכרון של הרבנית הצדקנית
40 מרת רבקה. רואים הרי בכך השגחה פרטית ממש.

* * *

41 אלה שיודעים מאמרי חכמינו ז"ל המתארים שכר
42 הנשמות בגן עדן על המעשים הטובים שעושים בעולם
43 הוה, וניחונן בחוש הדמיון, יכולים לתאר לעצמם, פחות
44 או יותר, את המתרחש היום בגן עדן, ביום הזכרון של
45 הנשמה הקדושה שאיפשרה לפני חמשים שנה את
46 ייסודה של ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש.
47 כל הנשמות הקדושות של הרביים (הצדיקים
48 הקדושים שבגן עדן, ממליצות טוב ומבקשות רחמי
49 שמים על כל המחזיקים והמתעסקים בהחזקת ישיבת
50 תומכי תמימים, עבורם ועבור בני ביתם, הצלחה ואריכות
51 ימים.
52 יתן השם יתברך שזכות הרביים והצדיקים תגן על כל
53 היהודים האלה, הם ובני ביתם, וכן על הישיבה, שכולם
54 יגדלו בהצלחה: הישיבה - בתורה וגם בגשמיות, והבעלי
55 בתים - בגשמיות וגם בתורה.

י"ד שבט, ה'תש"ט

1 יכולים לעשות הרבה יותר, וכמו למשל משא כבד
2 הרי הרבה אנשים יחד יש בכוחם להרימו בקלות.
3 לאמיתו של דבר טמונים בכך הרמאות והפחד
4 שהאדם מרמה ומפחיד את עצמו. כשאומרים שזקוקים
5 לדבר מסויים מאה אלף או רבע מיליון דולר, נפחדים
6 ומרמים את עצמם שאי אפשר לשאת בכך, אבל באמת
7 יכולים לפעול הרבה מאד.

* * *

8 הפלגנו בדיבורים אודות כסף, הבה ונדבר כעת
9 ל"נקודה", כלשון אמריקה.
10 אחד מהדברים שחידש מורנו הבעש"ט נ"ע הוא
11 אהבת ישראל, לאהוב יהודי, לא רק גאון וצדיק, חד
12 בדרא (יחיד בדורו), אלא יהודי בתור יהודי.
13 הבעל שם טוב גם לימד אותנו להתבונן בהשגחה
14 פרטית שישנה בכל הדברים גם באלה שאנשים קוראים
15 להם דברים קטנטנים, אפילו פיסת קש המתגלגלת
16 ברחוב ובאה הרוח ומעבירה אותה ממקום למקום, הרי
17 זה בגלל כוונה של השגחה פרטית. וכך הדבר בכל
18 הנבראים של דומם-צומח-חי-מדבר, ובפרט בבני ישראל
19 ובפרטי פרטיות בשומרי תורה ומצוות ומחזיקי תורה -
20 הרי ודאי וודאי שהכל הוא בהשגחה פרטית.

* * *

21 כעת אני חש במוחש בהשגחה פרטית.
22 מלאו חמשים שנה מאז ייסודה של ישיבת תומכי
23 תמימים בליובאוויטש.
24 ליובאוויטש היא עיירה קטנה מלאה קבצנים
25 שבקושי השתכרו ללחם ולחלב חמוץ. מי שאופשר לו
26 לקנות לכבוד שבת רגל-שור היה נחשב לבעל-בית יפה.
27 כשאבי נ"ע הקים את ישיבת תומכי תמימים לא רצה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ע"ז - יהודי השונא דרשנים

1 ר' ברוך מוויאזין הגיע למסקנה שראש הישיבה הצעיר המסתורי - איתו למד שיעור ביחידות -
2 אינו מתנגד לקבלה. אמנם, ידיעותיו בשיטת הקבלה של האריז"ל - עליה נבנתה לעתיד תורת החסידות
3 - היו מועטות ביותר. אך היה זה כפי שהסביר העילוי הצעיר, כי כדי להביך ביסודיות את שיטת
4 האריז"ל צריכים להיות מוכנים היטב, והוא לא חשב שהינו מוכן מספיק ללימוד זה.
5 מאידך - היה לו - לראש הישיבה הצעיר - ידע נרחב בשיטות המקובלים שקדמו לאריז"ל,
6 ובמיוחד מקובלים אלו שהיו עליהם פירושים והסברים, ואשר שיטותיהם היו ברורות לגמרי. לר' ברוך
7 הייתה קורת רוח מרובה כיוון שהתברר סופית כי אינו מתנגד לקבלה.

- 1 לכן, הגיע ר' ברוך לידי החלטה, שהוא ינהל שיחה עם האברך בעניין הנסתרים, אלו, שצייתו
- 2 וביצעו שליחויות, בזמנו, מרבי יואל בעל-שם מזמאשטש ולאחרי פטירתו מרבי אדם בעל-שם
- 3 מראפשיץ. אז יהיה ברור יותר האם הוא לצידם של הנסתרים או מנגד להם. ואם יהיה צורך הרי הוא
- 4 ברוך ידון עם האברך ויסביר לו את עניינם וחשיבותם של הנסתרים ואת התפקידים שהם ממלאים
- 5 בחייהם. הוא אף רצה לקרבו ולהביאו לרבי אדם בעל שם שהנהיג את הנסתרים.
- 6 כדי לוודא שאין הוא טועה בשיקוליו, שוחח ר' ברוך עם מנהל הישיבה ר' מנשה ישראל. לר'
- 7 מנשה ישראל המנהל הייתה כבר דעה חיובית על ראש הישיבה הצעיר. הוא השתכנע כי נוסף על היות
- 8 העילוי הצעיר למדן עצום הרי הוא מצוין גם במידות טובות. לדעתו של ר' מנשה ישראל, עמד האברך
- 9 במדרגה של שלימות.
- 10 לא המתין, אפוא, ר' ברוך רבות, ושאל את ראש הישיבה הצעיר מהי דעתו על הנסתרים ושיטתם,
- 11 אשר העולם היהודי היה חלוק בנושא זה.
- 12 האברך לא היסס וענה תיכף ומיד:
- 13 "שלוש שנים ערכתי גלות ונדדתי בעולם, ובמשך הזמן נוכחתי לדעת כי הנסתרים עושים עבודה
- 14 גדולה המביאה תועלת רבה לכלל ישראל".
- 15 ר' ברוך רווה נחת, הוא לא ראה בראש הישיבה הצעיר, כל התנגדות לנסתרים, כל החשדות התגלו
- 16 כלא נכונות.
- 17 תוך כדי כך שמע ר' ברוך לראשונה את האברך מספר אודותיו עצמו. הוא החל לגלות פרטים
- 18 אודותיו.
- 19 למשל: הוא סיפר כי לפני ארבע שנים החליט להיפרד מאשתו וילדיו למשך חמש שנים: שלוש
- 20 שנים לערוך גלות, ושנתיים לשבת ללמוד בהתמדה רבה.
- 21 את שלוש שנות הגלות הוא כבר סיים בטרם הגיע לאחוזתו של ר' ברוך. וכאשר נכנס לישיבתו
- 22 של ר' ברוך והכיר את ראשי הישיבה ותלמידיה, הוא חש, שכאן הוא המקום המתאים עבורו לבלות
- 23 את השנתיים הבאות וללמוד תורה. ולכן הוא הסכים בשמחה רבה להתעכב כאן כראש ישיבה.
- 24 וכאשר התחיל האברך לספר אודותיו, הוא כבר סיפר גם את אשר קרהו בזמן שערך גלות.
- 25 בעיירה הראשונה שהגיע אליה בעת שהתחיל לערוך גלות, הוא נפגש עם חמישה אנשים נוספים
- 26 שגם הם ערכו גלות. ומשם המשיכו לנדוד יחד. שניים מהם הראו וגילו את למדנותם, והוא - האברך
- 27 - דיבר איתם דברי תורה. שלושת האחרים לא רצו כלל להתבטא בשום דבר. הם העמידו פנים כאילו
- 28 הם אנשים פשוטים. ולאן שהם רק לא הגיעו, הם התחברו רק עם אנשים עממיים פשוטים.
- 29 מאוחר יותר, במהלך נדודיו, נפגש באנשים נוספים שערכו גלות, ביניהם גאונים וצדיקים גדולים.
- 30 היו ביניהם כאלו שקיבלו על עצמם סיגופים שונים. בין השאר נמנו על הנודדים גם אנשים פשוטים
- 31 עמי-הארץ, סיפורים רבים שמע על הנסתרים. אך הוא עצמו, לא הצליח אישית לפגוש, אלא אם כן
- 32 הצליחו הללו להסתתר גם ממנו.
- 33 העילוי הצעיר המשיך לספר, שבמשך נדודיו על-פני ערים ועיירות העדיף תמיד להתאכסן
- 34 בבתי-הכנסת של הקברנים, הוא נהג כך בכוונה. בתי כנסיות אלו עמדו בקצה העיר, סמוך
- 35 לבית-העלמין, ורק לעיתים נדירות היה שם מניין. ועבור אחד כמוהו שעורך גלות היו בתי-כנסת אלו

- 1 המקום האידיאלי להתאכסן שם. יכולים היו ללמוד שם כמה שחפץ הלב מבלי "להיתפס" על ידי אף אחד.
- 2
- 3 ר' ברוך היה סקן לדעת, מדוע הוא "החרים" את בתי הכנסת האורחים ואת אכסניות ה"הקדש",
- 4 הנמצאים בכל עיר ועירה יהודיים עבור אורחים.
- 5 בבתי הכנסת האורחים וה"הקדש" - ענה האברך - התייחסו לאורחים הלמדנים הרבה יותר טוב
- 6 מאשר לאנשים פשוטים. ולא רציתי שיתייחסו אלי באיזו שהיא צורה מיוחדת עקב כך שהנני בן תורה,
- 7 ובכלל, שלא יוכר בי שהנני בן תורה.
- 8 תוך כדי שטף סיפוריו של ראש הישיבה הצעיר אודות נדודיו במשך זמן עריכת הגלות, הוא סיפר
- 9 את המעשה הבא:
- 10 פעם הוא הגיע לאחוזה ליד העיר שווינציאן, לא הרחק מווילנא, שהוחזקה בחכירה על-ידי יהודי
- 11 נכבד ועשיר משווינציאן בשם ר' צדוק יחיאל, שאף קבע בה את ביתו.
- 12 ר' צדוק יחיאל בנה באחוזה בית-מדרש והכניס לתוכו תלמידי חכמים שישבו על התורה ועל
- 13 העבודה והוחזקו על ידו בכל צרכיהם. ר' צדוק יחיאל היה גם בעל צדקה ומכניס אורחים גדול, כך
- 14 ששמו נודע לתהילה בכל הסביבה כולה.
- 15 אלא שעד כמה ש"חוכר האחוזה" אהב אורחים, תלמידי חכמים ועניים עוברי אורח, כך שנא
- 16 "מגידים" ו"מוכיחים בשער", שהיו עוברים בערים ועיירות ושופכים אש וגפרית על ראשי השומעים.
- 17 כל אימת שנראה באחוזה דרשן כזה, אשר ביקש לעלות על הבמה להשמיע דרשתו, היה נחפז ר' צדוק
- 18 יחיאל להעניק לו נדבה הגונה ולשלחו לדרכו. הוא לא היה נותן לאחד כזה לשהות באחוזה אפילו
- 19 לילה אחד.
- 20 באחוזה התגוררו מספר ניכר של יהודים, כמו כן היו גם בכפרים הסמוכים מספר יהודים, וכל אלה
- 21 דווקא כן השתוקקו לשמוע "מגיד" ו"בעל מוסר". ולעיתים קרובות היו מפצירים בר' צדוק יחיאל לא
- 22 לגרש את הדרשנים הנ"ל, כאשר הם טוענים: "מדוע יגרע חלקנו אנו האנשים הפשוטים ולא נשמע
- 23 איזשהו דבר-תורה, משל, או סתם אמרה ממגיד"!
- 24 על בקשות אלו היה ר' צדוק יחיאל רוטן:
- 25 "לשם מה זקוקים אתם לדרשות השטותיות של המגידים"? - היה ר' צדוק יחיאל שואל - "טוב
- 26 יותר שתעינו בגמרא או באיזשהו ספר. ואם קשה לכם ללמוד לבד, הרי ישנם בבית-המדרש יהודים
- 27 למדנים והם ילמדו אתכם כל מה שלבכם חפץ. ואם כן מדוע לבזבז את הזמן לשמיעת דרשות ריקות
- 28 מתוך?" סיים ר' צדוק יחיאל את שאלתו.
- 29 ואכן, דאג ר' צדוק יחיאל שבאחוזה ילמדו תלמידי חכמים הן עם המבוגרים יותר והן עם הצעירים
- 30 יותר, כל אחד לפי השגתו והבנתו. את כל זה מימן מכספו הוא. ואם היה נמצא איזשהו ילד אשר גילה
- 31 כישרונות ללימוד, היה שולחו ללמוד בישיבה ומכסה את כל הוצאותיו.
- 32 "כאשר הגעתי לאחוזה של ר' צדוק יחיאל" - סיפר העילוי הצעיר לר' ברוך - ושמעתי על השנאה
- 33 המשונה והכמעט בלתי מובנת - של ר' צדוק יחיאל - לדרשנים ומגידי המוסר, התפלאתי מאוד. למען
- 34 האמת הרי גם אותי בעצמי חשדו שהנני מגיד ותיכף העלו אותי על הכוונת, הכינו עבורי נדבה נכבדה
- 35 בתוספת דרישה שאסתלק תיכף ומיד מהמקום. אך אני הבטחתי שאינני כלל וכלל מגיד. ברם סקן

- 1 הייתי לדעת מאין נובעת הנהגה כזו, שכזה בעל צדקה ובעל מידות, כמו ר' צדוק יחיאל חוכר האחוזה,
2 יהיה חדור שנאה כזו לדרשנים ומגידי-מוסר!"
- 3 "על כך ניתן לי ההסבר הבא" המשיך לספר האברך הצעיר:
- 4 "ר' צדוק יחיאל היה בשנותיו הקודמות עם-הארץ גדול. הוא אמנם הצליח לקבץ לעצמו רכוש
5 רב, אך מטענו הרוחני נשאר דל כמקודם. אפילו לקרוא לא ידע. הוא לא ידע להבחין בין האות "ב"
6 לאות "כ" וכן בין האות "ד" לאות "ר". אפשר לשער איך הייתה תפילתו. וכל מה שהיה יוצא מפיו
7 "שבורה רצועה ועקומה"... כל הזמן הייתה לשונו מסתבכת... אנשים אשר היו עומדים בסביבתו
8 ושומעים את תפילתו היו פשוט מתגלגלים מצחוק. זהיר גדול במצוות הוא גם לא היה, וזאת בגלל
9 שפשוט הוא לא ידע איך להיות זהיר יותר."
- 10 "בורותו נבעה גם מכך שהוא תמיד סחר עם פריצים, ולמד הרבה ממעשיהם. היה משהו במסחרו
11 עם הפריצים שגרם להצלחתו, והוא הפך להיות עשיר גדול."
- 12 אך למרות בורותו וקלות-ראשו של צדוק יחיאל בקיום המצוות, הרי הוא היה אדם בעל לב-טוב.
13 הייתה לו יד רחבה. הוא היה נותן צדקה ביד רחבה.
- 14 זוגתו הייתה עקרה. והיות וליבו היה פָּמָה לילדים, הקים בית יתומים אשר כל אחזקתו הייתה על
15 כתפיו.
- 16 פעם בא לשונוציאן דרשן מהסוג שהיה מופך ונפוץ בימים ההם. צדוק יחיאל היה בין האנשים
17 שבאו לשמוע את בעל הדרשה.
- 18 הלה השמיע את דרשתו כדרך הדרשנים האחרים. הוא ייסר את בעלי-העבירה ותיאר לפניהם את
19 הגיהנום עם כל פְּכָשָׁנָיו. מִנֵּת מוסר גדולה ומיוחדת הייתה בפיו עבור עמי-הארץ, עוונם הגדול ביותר
20 הוא - כפי שאמר הדרשן - שאינם חולקים מספיק כבוד לתלמידי חכמים. הוא ציטט אגב מאמר של
21 חכמינו ז"ל שלעמי-הארץ הללו צפוי עונש כבד במיוחד בעולם האמת.
- 22 דרשה זו פגעה קשות בצדוק יחיאל - הפשוט אך טוב הלב - "אם כך הם פני הדברים" החל
23 להרהר בדברים שאמר ה"בעל דרשן" "הרי אין כל תועלת בדברים הטובים שאני עושה! גורלי הרי
24 כבר בין כה וכה חתום. עקב בורותי הרי לא אוכל לשנות שום דבר. מוטב היה אפוא שאינה לפחות
25 מה"עולם הזה". ה"עולם הבא" הרי אבוד כבר עבורי..."

אגרות קודש

- 1 בע"ה, ח"י שבט תרפ"ד יחשבו וא"כ יהי בעזה"י עד צ' מזוזות לחדש בערך, ורק
2 כבוד ידי' התמים הנכבד ווי"ח ויר"א מו"ה העיקר כי ישתדל לכתוב יותר, היינו שרייבין געכער ואם יהי
3 זלמן ש"י סופר יותר יהי טוב יותר, המזוזות ימסור לר"ז ש"י שמאטקין
4 שלום וברכה ואצלו יקבל מה שדרוש לו על קלף וכן משכורתו יקבל מאתו
5 הנני רוצה אשר יכתוב מזוזות ופרשיות ושיחי' לו פרנסה אי"ה ע"ח שלי, ויכתוב כמה עולה פרשיות אצלו היינו הפרש
6 בעזה"י, ע"כ על משך שלשה חדשים אקח אותו בל"ג על פרשיות שלו ופרשיות הנקנים אצל הסוחר, והשי"ת ימלא
7 שכירות י"ב דאללארין לחדש והקלף יהי שלי, ויכתוב בל"ג משאלות לבבו לטובה ולברכה.
8 לא פחות מדי' מזוזות ביום, יום הועש"ק ומוש"ק ליום אי הדו"ש ומברכו.

ב"ה, י"ח שבט, תשט"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מלאכתו מלאכת שמים
מו"ה סעדי שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מד' שבט עם הפ"נ ורשימות המוסגרים. כן נתקבל בעתו מכתבו שלפני זה מא' טבת. ותקותי שלעת קבלת מכתבי זה קבל גם ידיעות מהטבת מצב בריאות ב"ב שי, ובמ"ש אודות השטראלען להראש בהנוגע לבריאות... כמדומה כבר כתבתי פעם, שטפול זה דורש זהירות יתירה. והרי ישנם כמה טפולים שאין בהם אחריות, וכמה טפולים שאין בהם עכ"פ אחריות כ"כ ויודעים התוצאות מהם יותר ברור מאשר תוצאות טפול של שטראלען.

בטח ניצלו את היום של ההילולא בעניינים ואופנים המתאימים, לא רק בהנוגע לתלמידים ומורים אלא גם בסביבתו ובהעיר. וכמדומה כבר כתבתי שבכלל צריך כל אחד מאנ"ש הנמצא באיזה מקום שהוא, להביט על עצמו כשליח מנשיאנו הק' וצריכים להפיץ תורתם הדרכותיהם ומנהגיהם בכל הסביבה העיר והמדינה. וע"ד מרז"ל אחד מכס גולה לברבריא וכו'. וכיון שתפקיד זה הוטל עכאו"א מאתנו, בודאי שעוד מקודם לזה ניתנו לו הכחות למלאותו כדבעי ומתוך הרחבת הדעת.

בברכה לבריאות - לו ולכל ב"ב שי ולבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

ב"ה, י"ח שבט, תשט"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

לתמהוני נודעתי מסדר היום שלו, אשר איננו כדבעי בהנוגע לשמירת נכסיו של הקב"ה הוא הגוף (עיי' שו"ע רבנו הזקן הלכות נזקי גוף ונפש סעיף ד'. וברמב"ם הל' רוצח פ"א הלכה ד', ופירוש הרדב"ז שם הל' סנה' פ"ח ה"ו). ובפרט ע"פ המבואר במאמרים ובכמה שיחות, אשר בריאות הגוף הוא מדרכי השם וצריך להיות סדר העבודה דעזוב תעזוב עמו דוקא. ובפרט בדורנו חלוש זה, גם כפשוטו בגשמיות (ראה אגה"ת ריש פרק ג') - שרואים בחוש אשר חלישות הגוף מבלבלת לכל לראש לעבודת השם בעבודת התפלה, וכן בלימוד התורה ואפילו בקיום המצות - אשר לכן ברובא דרובא הסיגופים מביאים יותר הפסד מאשר שכר. ובודאי למותר להאריך בדבר המבואר.

ותקותי חזקה אשר בקבלתו מכתבי זה, הנה לא ירעיב את עצמו עד כמה וכמה שעות על היום, אלא ישתה דבר המחזק את הגוף וגם יאכל מיני מזונות בבקר ואפילו קודם התפלה. וכבר ידוע פתגם רבוה"ק והוראתם, אז מען דארף עסין צוליב דאוונען ניט דאוונען צוליב עסן. וכוונתם היתה ג"כ בפשטות, שאם הוא רעב בשעת התפלה, הרי אי אפשר, לאנשים כערכנו - שלא תהי' לזה נגיעה בהתבוננות בתפלה והאריכות בה, משא"כ כשיאכל לפני התפלה יסולק בלבול זה, וביכולתו - אם רק ברצונו - לעבוד עבודתו ביותר טוב ובאופן נעלה.

ובתור תיקון על אשר נהג עד כמה באופן אחר, הרי ישפיע גם בסביבתו, אשר כל אלו שאינם בריאים ועפמ"ש באגרת התשובה הנ"ל, לא ירעיבו את עצמם, ויתפללו בבקר וגם ילמדו אז נשמה בגוף שאינו מבלבל, והשי"ת יצליחו.

בברכה.

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט"ו שבט, בו כותב שאין לו קישור ללימודו כי המחשבות מבלבלות אותו.

הנה ידוע אשר לכל אחד מישראל יש לו אות בתורה וכל עניני בן בת ישראל נמשכים על ידי התורה, שלכן אי אפשר שלא יהי' לו קישור לתורה תורת חיים אלא שהיצר הרע מלך זקן וכסיל מעלים ומסתיר על האמת, והעצה היא לזה מה שארז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, וכשיתייגע בלימודו בהתמדה ושקידה יצליחו השי"ת ובטח יהי' לימודו בטהרה ע"י עבודת התפלה ומקוה טהרה ולימוד נשמתא דאורייתא פנימיות התורה תורת החסידות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי שתיקתו נתקבל מכתבו מי"ז שבט, ולפלא שאינו מזכיר דבר ע"ד יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הוא יום העשירי בשבט, אשר בטח הי' אצלו שינוי אם בלימוד תורתו של בעל ההילולא או בכגון דא, וכמדת נותני צדקה אקוה שהיתה עינו טובה בשלו וגם בשל אחרים.

מה שכותב אודות האנשים השונים אשר במקומו עתה שאינם יכולים או שאין להם הרצון לעסוק בהחזקת היהדות והפצתם מפני טעמים שונים ומשונים, הרי נאמנת ההשגחה פרטית שדוקא היא המביאה אדם פלוני למקום פלוני וזמן פלוני שאין חסרון ביכולת האדם למלאות תפקידו באופן כזה, אלא שניתנה לאדם הבחירה חפשית, ושני דרכים לפניו ככתוב ומסיים הכתוב - וזה עצמו הוא גם נתינת כח - ובחרת בחיים, אלא שכמו שכל הנ"ל הוא בנוגע לאותם שכותב אודותם ה"ה ג"כ בנוגע לו לעצמו, ואף שאינו דומה אחד או מועטים העושים את הדבר לאחרים או לרבים העושים דבר, הנה לאחר שהאחד עשה מה שביכלתו לעורר את הרבים, ולצרפם לעבודה קדושה זו, הנה גם אם לע"ע לא נענו הנ"ל לדבריו מובן שאין זה פוטרם מחלקו בעבודה זו. ואדרבה לפעמים הנה גם זה קאי מרז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבריו (בעבודה דתורה ומצות שבד"מ נוטל חלקו ונוטל חלק חבריו) בגן עדן, שגן עדן האמיתי ועוד למעלה מזה היא ההתקשרות בהשי"ת מצוה המצות דביקות באלקים חיים וכמרז"ל שכר מצוה מצוה, ולמותר להאריך בדבר המובן וגם פשוט.

מוסג"פ מאמרי יום ההילולא שהו"ל בהוספות ובטח יזכה בתוכנם את הרבים.

בברכה לבריאות ולהצלחה בכל הנ"ל.

ב"ה, י"ט שבט, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מאז, וזה עתה הפ"נ מיום ההילולא שיקרא בעת רצון על הציון הק' של בעל ההילולא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

נהניתי ממ"ש אודות ההצלחה בקרב לב אחדים מבני ישראל לעניני תורה ומצותי, ואם בהנוגע לנפש אחת שנו חכמים שהוא כאילו קיים עולם מלא עאכו"כ כמה נפשות, וכבר ידוע אשר פעולה מצוה אחת ואפילו חד פעמית, הרי יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד (תניא ספכ"ה) ובפרט כשבכמה פעולות טובות ומצות זכה להיות הממוצע בזה. ויה"ר שיקוים גם בזה הפסק דמצוה גוררת מצוה, היינו שאצלו יתגדל החשק והמרץ לפעול בכל הנ"ל ובמילא יזמינו לו האפשריות למלא משאלות לבבו לטובה, בענינים הפרטים בבני ביתו וגם באחרים.

לאחרי בקשת סליחתו ובהקדים הידוע בענין גודל השלום שבשביל זה ניתנה כל התורה וכפסק הרמב"ם סוף הלכות חנוכה ולא עוד אלא שזהו דבר משנה כלי מחזיק ברכתו של הקב"ה, ארשה לי לעורר אותו ולזרזו על החיזוק לרבות השלום בבינתם, היינו כפשוטו בהנוגע לו ואל זוגתו תחי', שכנראה מבין השיטים וגם מבין שיטת השיחה שהיתה לי כאן ומצב רוחה (שטימונג), כדאית ההשתדלות יתירה מצדו להיות וותרן במדותיו ולהתייגע ככל יכולתו בזה, וכבר ידועה ההוכחה וגם בנגלה דתורה מגודל ענין זה, מה שאמרו רז"ל, שאמר הקב"ה ומצוה למחוק שמו הגדול הנכתב בקדושה ודוקא שם המפורש ודוקא על ידי כהן, ובלבד להטיל שלום בין איש לאשתו ואפילו כשהאשה מתנהגת באופן דקוני ח"ו, ועאכו"כ באשה צנועה שגדלה את ב"ב לחסידות, שכל ההשתדלות בזה מצוה רמה ונשאה, ותקותי שישמחני בבשורה טובה שעושה בזה ככל יכולתו ומתאים להוראת רז"ל שנשים דעתן קלה ישמח לב זוגתו תחי' באופן המתאים לה, היינו לא דורך אנגעצויגענקייט כי אם דוקא ע"י הסברת פנים וכו'. ובדאי שורותי אלה המעטות בכמות ג"כ תספיקנה ואחכה לבשו"ט.

בברכת הצלחה בכל האמור.

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ג הו"ח אי"א בנש"ק כו' וכו'

מוה"ר שלום יחזקאל שרגא שליט"א

שלום וברכה!

בעתו נעם לי לקבל מכתבו עם המוסגר בו שו"ת בדיני נזקקין לתובע אשר כבקשתו מוחזר בזה. וכבר הראה כת"ר בתשובתו בש"ס ופוסקים המדברים בכגון דא, ולדעתי נקודה העיקרית בזה היא שעל הדיינים לברר עד כמה שידם מגעת אם החשש שישתמט התובע וכו' אמת הוא או מרומה, כי מחובתו של הדיין לדין דין אמת לאמיתו, וכמרז"ל שבועות ל' ע"ב הובא ג"כ בתוספת ד"ה דין ב"ב ח' ע"ב לפסק הלכה אשר ברובא דרובא עפ"ז יש להדיין להחליט אם למלאות תביעת התובע כשטוען שהתובע ישתמט אח"כ.

מוסג"פ מה שהו"ל בקשר עם יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע יו"ד שבט העבר, ובטח יעניין את כת"ר שי.

בכבוד ובברכה.

א וישמע יתרו רבא דמדנין חמוהי
 דמשה ית כל די עבד יי למשה
 ולישראל עמה ארי אפיק יי ית
 ישראל ממצרים: ב ודבר יתרו
 חמוהי דמשה ית צפרה אפת
 משה בתר דפטר: ג וית תרין
 בנהא די שום חד גרשם ארי
 אמר דיר הויתי בארעא נוכראה:
 ד ושום חד אליעזר ארי אלהא
 דאבא הוה בסעדי ושזבני
 מחרבא דפרעה: ה ואתא יתרו
 חמוהי דמשה ובנוהי ואתתה לות
 משה למדברא די הוא שרי תמן
 לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי:
 ו ואמר למשה אנא חמוך יתרו
 אתי לותך ואתתך ותרין בנהא

יח א וישמע יתרו כהן מדנין חתן משה את
 כל-אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו
 כיהוציא יהוה את-ישראל ממצרים: כס"י
 ב ויקח יתרו חתן משה את-צפרה אשת
 משה אחר שלוחיה: כס"י: ג ואת שני בניה
 אשר שם האחד גרשם כי אמר גר ה'יתי
 בארץ נכריה: ד ושם האחד אליעזר כי-אלהי
 אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: כס"י: (לוי) ה ויבא
 יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל-משה
 אל-המדבר אשר-הוא חנה שם הר
 האלהים: כס"י: ו ויאמר אל-משה אני חתנך
 יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה: כס"י:

רש"י

כשאמר לו הקדוש ברוך הוא במדין: "לך שב
 מצרים... ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו'",
 ויצא אהרן לקראתו "ויפגשוהו בחר האלהים" אמר
 לו: 'מי הם הללו?' אמר לו: 'זו היא אשתי
 שנשאתי במדין, ואלו בני'. אמר לו: 'להיכן אתה
 מוליכן?' אמר לו: 'למצרים'. אמר לו: 'על
 הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף
 עליהם?' אמר לה: 'לכי לבית אביך'. נטלה שני
 בניה והלכה לה: תורה ג (ד) ויצלני מחרב פרעה.
 כשגלו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרג
 את משה, נעשה צוארו כעמוד של שיש. (מכילתא):
 (ה) אל המדבר. אף אנו יודעים שבמדבר היה,
 אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב
 בכבודו של עולם ונדכו לבו לצאת אל המדבר,
 מקום תהו, לשמע דברי תורה: (ו) ויאמר אל
 משה. על ידי שליח: אני חתנך יתרו וגו'. אם
 אין אתה יוצא בגיני, צא בגין אשתך, ואם אין

(א) וישמע יתרו. מה שמועה שמע ויבא? קריעת
 ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קטז): יתרו. שבע
 שמות נקראו לו: רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר,
 קיני, פוטיאל (מכילתא). יתר, על שם שיתר פרשה
 אחת בתורה: "ואתה תחזה". יתרו, לכשנתגיר
 וקנים המצות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב,
 שחבב את התורה, וחובב הוא יתרו, שנאמר:
 (שופטים ד) "מבני חבב חתן משה". ויש אומרים:
 רעואל אביו של יתרו היה, ומהו אומר (לעיל ב)
 "ותבאנה אל רעואל אביהן"? שהתינוקות קורין
 לאבי אביהן: אבא. בספרי: חתן משה. (מכילתא)
 כאן היה יתרו מתכבד במשה: אני חותן המלך,
 ולשעבר היה משה תולה הגדלה בחמיו, שנאמר:
 "וישב אל יתר חותנו": למשה ולישראל. שקול
 משה כנגד כל ישראל: את כל אשר עשה. להם
 בירידת המן, ובבאר ובעמלק: פי הוציא ה' וגו'.
 זו גדולה על כלם (מכילתא): (ב) אחר שלוחיה.

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְאֵת חֹתָנּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁקֻלוּ
וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ
הָאֵהָלָה ^{כס"ו}: ח וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֹתָנּוֹ אֵת כָּל-
אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל-הַתִּלְאָה אֲשֶׁר מָצְאתֶם בְּדֶרֶךְ
וַיִּצְלַם יְהוָה ^{כס"ו}: ט וַיַּחֲדִי יִתְרוֹ עַל כָּל-
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
הֲצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם ^{כס"ו}: י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד
פָּרְעָה אֲשֶׁר הֲצִיל אֶת-הָעָם מִתַּחַת יַד-
מִצְרַיִם ^{כס"ו}: יא עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי-גָדוֹל יְהוָה
מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם ^{כס"ו}:
יב וַיִּקָּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֲלָהּ וּזְבָחִים לָאֱלֹהִים

עמ'ה: ז ונפק משה לקדמות
חמוהי וסגיד ונשיק לה ושאלו
גבר לחברה לשלם ועלו
למשכנא: ח ואשתעי משה
לחמוהי ית כל די עבד יי לפרעה
ולמצראי על עיסק ישראל ית כל
עקתא די אשכחננון בארשא
ושזכנון יי: ט וחדדי יתרו על כל
טבתא די עבד יי לישראל די
שזכנון מידא דמצראי: י ואמר
יתרו בריך יי די שזיב יתכוון
מידא דמצראי ומידא דפרעה די
שזיב ית עמא מתחות מרות
מצראי: יא כען ידענא ארי רב יי
ולית אלה בר מנה ארי בפתגמא
דחשיבו מצראי למדן ית ישראל
בה דננון: יב וקריב יתרו חמוהי
דמשה עלון ונכסת קודשין קדם
יי ואתא אהרן וכל סבי ישראל

רש"י

באפיה: על כל-הטובה. טובת המן, והבאר
והתורה. ועל כלן אשר הצילו מיד מצרים. עד
עכשו לא היה עבד יכול לברח ממצרים, שהיתה
הארץ מסגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא):
(י) אשר הציל אתכם מיד מצרים. אמה קשה:
ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים.
כתרגומו: לשון רדוי ומרות, היד שהיו מכבידים
עליהם, היא העבודה: (יא) עתה ידעתי. מכירו
הייתי לשעבר, ועכשו ביותר (מכילתא): מפל
האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל עבודת אלילים
שבעולם, שלא הניח עבודת אלילים שלא עבדה
(מכילתא): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו:
במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים: אשר זדו.
אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו (סוטה יא) לשון
(בראשית כה) "ויזד יעקב נזיד": בקדרה אשר
בשלו, בה נתבשלו: (יב) עלה. כמשמעה, שהיא

אתה יוצא בגין אשתך, צא בגין שני בניה.
(מכילתא): (ז) ויצא משה. כבוד גדול נתפכד
יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה, יצא אהרן,
נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין, ולא
יצא?: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה
למי. כשהוא אומר: "איש לרעהו", מי הקרוי
איש? זה משה, שנאמר: "והאיש משה" (מכילתא):
(ח) ויספור משה לחתנו. למשך את לבו לקרבו
לתורה (מכילתא): את כל התלאה. שעל הים ושל
עמלק (מכילתא): התלאה. למ"ד אל"ף מן היסוד
של תבה, והתי"ו הוא תקון ויסוד הנופל ממנו
לפרקים, וכן: תרומה, תנופה, תקומה, תנועה:
(ט) ויחד יתרו. וישמח יתרו, זהו פשוטו.
(סנהדרין צד) ומדרש אגדה: נעשה בשרו חודרין
חודרין, מצר על אבוד מצרים, הינו דאמרי
אינשי: "גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה

וַיָּבֹא אֶהֱרֹן וְכָל יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל-לֶחֶם
עִם-חֹתֵן מֹשֶׁה לִּפְנֵי הָאֱלֹהִים: ^{כס"י} (ע"ב בחול) שְׁנִי
וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת-הָעָם
וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל-מֹשֶׁה מִן-הַבֹּקֶר עַד-
הָעֶרֶב: ^{כס"י} יד וַיֵּרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר-
הוּא עֹשֶׂה לָּעָם וַיֹּאמֶר מָה-הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר
אַתָּה עֹשֶׂה לָּעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבִדְּךָ
וְכָל-הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן-בֹּקֶר עַד-עֶרֶב:
^{טו} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי-יָבֹא אֵלַי הָעָם
לְדֹרֵשׁ אֱלֹהִים: ^{כס"י} טז כִּי-יְהִיָּה לָהֶם דָּבָר בָּא
אֵלַי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי

לְמִיכָל לַחֲמָא עִם חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה
קָדָם יי: יג וְהָיָה מִיּוֹמָא
דְּבִתְרוּהִי וִיתֵב מֹשֶׁה לְמִדָּן ית
עֲמָא וְקָם עֲמָא עֲלֵיהִי דְמֹשֶׁה מִן
צִפְרָא עַד רַמְשָׁא: יד וַחֲזָא
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה ית כָּל דְּהוּא עֲבַד
לְעֲמָא וַאֲמַר מָה פִּתְגָמָא הָדִין דִּי
אַתָּה עֲבַד לְעֲמָא מָה דִּין אַתָּה יתֵב
בְּלַחֲוֹדְךָ וְכָל עֲמָא קִימִין עֲלֹוּךְ
מִן צִפְרָא עַד רַמְשָׁא: טו וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְחֲמוּהִי אָרִי אַתָּן לֹוֹתִי
עֲמָא לְמַתְּבַע אֲלִפִּין מִן קָדָם יי:
טז כִּד הָוִי לְהוֹן דִּינָא אַתָּן לֹוֹתִי
וְדִאֲיִנָּא בֵּין גְּבָרָא וּבֵין חֲבֵרָה
וּמַהוֹדַעְנָא לְהוֹן ית קִימִיָּא דִּי

רש"י

בְּמַסַּע הַדְּגָלִים שָׁאֵמַר לוֹ מֹשֶׁה: (במדבר י) "נוֹסְעִים
אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וְגו'" אֵל נָא תַעֲזֹב אוֹתָנוּ. וְאִם
זוֹ קָדָם מִתֵּן תּוֹרָה, מִשְׁשַׁלְּחוֹ וְהֵלֶךְ, הֵיכָן מְצִינוּ
שְׁחֹזֵר? וְאִם תֹּאמַר: שָׁם לֹא נֹאמַר יִתְרוֹ אֵלָא חוֹכֵב,
וּבְנֵנוּ שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה, הוּא חוֹכֵב הוּא יִתְרוֹ, שְׁהָרִי
כְּתִיב: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חוֹכֵב חוֹתֵן מֹשֶׁה": וַיֵּשֶׁב
מֹשֶׁה וְגו' וַיַּעֲמֵד הָעָם. יוֹשֵׁב כְּמִלְךָ וְכִלְכֵּן עוֹמְדִים,
וְהַקְשָׁה הַדָּבָר לִיתְרוֹ שֶׁהִיא מְזַלְזֵל בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, וְהוֹכִיחוֹ עַל כֵּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִדּוּעַ אַתָּה
יוֹשֵׁב לְבִדְּךָ" וְכָלֶם נֹצֵבִים: מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב.
(שבת י) אֲפֹשֶׁר לֹוֹמַר כֵּן? אֵלָא כָּל דִּין שֶׁדִּין דִּין אֶמַת
לְאַמְתּוֹ אֲפִלּוּ שַׁעֲה אַחַת, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלּוּ
עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם וְכֵאלּוּ נַעֲשֶׂה שְׂתָף לְהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וַיְהִי עֶרֶב
וְגו'" (מגילה י: תורה יד (טו) כִּי יָבֹא. כִּי בָא, לְשׁוֹן
הוֹנָה: לְדֹרֵשׁ אֱלֹהִים. כְּתַרְגוּמוֹ: לְמַתְּבַע אֲלִפִּין,
לְשָׁאֵל תִּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה: (טז) כִּי-יְהִיָּה לָהֶם
דָּבָר בָּא אֵלַי. מִי שֶׁהִיא לוֹ הַדָּבָר, בָּא אֵלַי:

כֵּלָה כָּלִיל: זְבָחִים. שְׁלָמִים: וַיָּבֹא אֶהֱרֹן וְגו'.
וּמֹשֶׁה הֵיכָן הֵלֶךְ, וְהֵלָא הוּא שִׁינְעָא לְקִרְאָתוֹ וְגַרְם
לוֹ אֵת כָּל הַכְּבוֹד? אֵלָא שֶׁהִיא עוֹמֵד וּמִשְׁמַשׁ
לִפְנֵיהֶם: לִפְנֵי הָאֱלֹהִים. מִכָּאן שֶׁהִנְהִיגָה מִסְעָדָה
שֶׁתִּלְמִידֵי חֲכָמִים מְסַבִּין בָּהּ, כָּאֵלּוּ נִהְיָה מִזִּי
הַשְׁכִּינָה (ברכות כד): (יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת. מוֹצָאִי
יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה, כֵּךְ שְׁנִינוּ בְּסַפְרִי. וּמַהוּ
מִמַּחֲרַת? לְמַחֲרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר. וְעַל כֵּרֶךְ אִי
אֲפֹשֶׁר לֹוֹמַר אֵלָא מִמַּחֲרַת יוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁהָרִי
קָדָם מִתֵּן תּוֹרָה אִי אֲפֹשֶׁר לֹוֹמַר: "וְהוֹדַעְתִּי אֶת-
חֲקֵי וְגו'", וּמִשְׁנִתְּנָה תּוֹרָה עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, לֹא
יֵשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם, שְׁהָרִי בִּי"ז בְּתַמּוּז יֵרֵד
וְשִׁבְרָא אֶת הַלּוּחוֹת, וְלִמְחֹר עָלָה בְּהַשְׁכָּמָה וְשֶׁהָ
שְׁמָנִים יוֹם וַיֵּרֵד בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְאִין פִּרְשָׁה זֹו
כְּתוּבָה כְּסִדֵּר, שְׁלֹא נֹאמַר: "וַיְהִי מִמַּחֲרַת", עַד
שְׁנָה שְׁנִיָּה, אֵף לְדַבְרֵי הָאֹמֵר יִתְרוֹ קָדָם מִתֵּן תּוֹרָה
בָּא, שְׁלּוּחוֹ אֵל אֲרָצוֹ לֹא הָיָה אֵלָא עַד שְׁנָה שְׁנִיָּה,
שְׁהָרִי נֹאמַר כָּאן: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת-חֹתְנוֹ", וּמְצִינוּ

אֶת־חֲקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו כִּסִּי': יז וַיֹּאמֶר
 חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה
 עֹשֶׂה כִּסִּי': יח נָבֵל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעַם הַזֶּה
 אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמָּךְ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל
 עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ כִּסִּי': יט עַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלִי אִיעֲצֶךָ
 וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אִתָּה לָעַם מוֹל
 הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאת אִתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֲל־
 הָאֱלֹהִים כִּסִּי': כ וְהִזְהַרְתָּה אֶתְּהֶם אֶת־הַחֲקִים
 וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ
 בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: כא וְאַתָּה
 תִּחְזֶה מִכָּל־הָעָם אֲנָשֵׁי־חֵיל יִרְאִי אֱלֹהִים
 אֲנָשֵׁי אִמָּת שְׂנָאִי בָצַע וְשִׁמַּת עֲלֵהֶם שָׂרִי
 אֲלָפִים שָׂרִי מֵאוֹת שָׂרִי חֲמִשִּׁים וְשָׂרִי
 עֲשֻׂרֹת כִּסִּי': כב וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה

וְיֵת אֲוִרִיתָה: יז וַאֲמַר חֲמוּהִי
 דְּמֹשֶׁה לֵּה לֹא תִקִּין פִּתְגָמָא דְּאַתָּ
 עָבֵד: יח מְלָאָה תִּלְאָה אָף אַתָּ
 אָף עָמָא דְּדִין דְּעָמָךְ אָרִי יִקִּיר
 מִנָּךְ פִּתְגָמָא לֹא תִכּוּל לְמַעֲבֹדָה
 בְּלַחֲוֹדְךָ: יט כַּעַן קִבֵּל מִנִּי
 אֲמַלְכְּנָךְ וִיהִי מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָךְ
 הוּי אַתָּ לַעֲמָא (תַּבַּע) אֲלִפֹּן מִן
 קָדָם יי וְתִהִי מִיָּתִי אַתָּ יֵת
 פִּתְגָמִיא לְקָדָם יי: כ וְתִזְהַר
 יְתִהוֹן יֵת קִימִיא וְיֵת אֲוִרִיתָא
 וְתִהְיוּדַע לְהוֹן יֵת אֲוִרָא דִּי־הִכּוֹן
 בַּהּ וְיֵת עוֹבְדָא דִּי־עָבֵדוֹן: כא וְאַתָּ
 תִּחְזִי מִכָּל עָמָא גְּבָרִין דִּי־חֵילָא
 דִּי־חֵילָא דִּי גְּבָרִין דִּקְשׁוּט דְּסָנָן
 לְקַבְּלָא מִמוֹן וְתִמְנִי עֲלִיהוֹן רַבְּנִי
 אֲלִפִּין רַבְּנִי מֵאוֹתָא רַבְּנִי חֲמִשִּׁין
 וְרַבְּנִי עֲשׂוֹרִיתָא: כב וִידוּנּוֹן יֵת
 עָמָא בְּכָל עֵדָן וִיהִי כָּל פִּתְגָם רַב
 יִתְנוּן לְוִתָּךְ וְכָל פִּתְגָם זַעַר יְדוּנּוֹן
 אֲנִין וְיִקְלוּן מִנָּךְ וִיסוּכְרוֹן עָמָךְ:

רש"י

נִשְׁמָעִין: שְׂנָאִי בָצַע. שְׂשׂוֹנְאִין אֶת מִמוֹנָם בְּדִין,
 כִּהְיָא דְּאַמְרִינָן: 'כָּל דִּינָא דְּמִפְקִין מִמוֹנָא מִינָהּ
 בְּדִינָא, לֹא דִינָא הוּא' (ב"ב נח): שָׂרִי אֲלָפִים. הֵם
 הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֲלָף (סנהדרין יח):
 שָׂרִי מֵאוֹת. שִׁשְׁתִּי אֲלָפִים הָיוּ: שָׂרִי חֲמִשִּׁים. י"ב
 אֲלָף: וְשָׂרִי עֲשָׂרוֹת. שְׁשִׁים אֲלָף. (מה שִּׁפְרֵשׁ רִש"י
 עַל כָּל הַשָּׂרִים כִּמְהָ הָיוּ, וְהוּא לְכַאוּרָה לְלֹא צִרְךָ,
 וְהִנֵּה בְּאַמַּת תִּתֵּן בְּזָה וְתִרְצֵן קִשְׁיָה בְּפִסְקוֹ דְּקִחְשִׁיב
 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, רָצָה לומר: הַמְסַפֵּר מְרַבֵּה קָדָם
 מְסַפֵּר הַמוּעָט, וְלֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ, אֲלֹא מִתְחִלָּה
 שָׂרִי עֲשָׂרוֹת בְּרֵאוֹשׁוֹנָה, וְאַחֵר כֶּף בְּהַדְרָגָה כָּלָם.
 וְלִפִּי פְרוּשׁוֹ שֶׁהַזְכִּיר וּפְרִט סְכוּם מִנֵּן הַשָּׂרִים, צֹא
 וְחֹשֵׁב וְכֹשֶׁתִּדְקָדֵק בְּמִנְיָנָם, וְלִגְבִּיָּהוּ אֶתִּי שִׁפִּיר:
 מְסַפֵּר הַמוּעָט תִּתְחַלָּה, וְאַחֵר כֶּף בְּהַדְרָגָה, כֵּן נִרְאָה
 לִי נִכּוֹן, וְדוּק): (כב) וְשִׁפְטוּ. וִידוּנּוֹן, לְשׁוֹן צוּי:

(יז) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה. דֶּרֶךְ כְּבוֹד קוֹרְאוֹ הַכְּתוּב:
 'חֲתָנוֹ שֶׁל מֹלֵךְ': (יח) נָבֵל תִּבֹּל. כְּתִרְגוּמוֹ,
 וְלִשְׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פְּלִישִׁטִּיטִרָא בְּלַע"ז, כְּמוֹ:
 (ירמיה ח) "וְהַעֲלָה נָבֵל", (ישעיה לד) "כְּנָבֵל עָלָה
 מִגִּפֹּן", שֶׁהוּא כְּמוֹשׁ עַל יְדֵי חֲמָה וְעַל יְדֵי קִרְחָה,
 וְכֹחוֹ תֵּשׁ וְנִלְאָה: גַּם־אַתָּה. לְרַבּוֹת אֲהָרָן וְחֹזֵר וְעִ'
 זְקֵנִים: כִּי־כָבֵד מִמָּךְ. כְּבֹדוֹ רַב יוֹתֵר מִכְּחָד:
 (יט) אִיעֲצֶךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ. (מכילתא) בְּעֲצָה
 אָמַר לוֹ: צֹא, הַמֶּלֶךְ בְּגִבּוּרָה: הִנֵּה אַתָּה לָעָם מוֹל
 הָאֱלֹהִים. שְׁלִיחַ וּמַלְיָן בֵּינוֹתָם לְמִקּוֹם, וְשׂוֹאֵל
 מִשְׁפָּטִים מֵאֲתוֹ: אֶת־הַדְּבָרִים. דְּבָרֵי רִיבּוֹתָם: תּוֹרָה
 כ (כא) וְאַתָּה תִּחְזֶה. בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלִיךָ:
 אֲנָשֵׁי־חֵיל. עֲשִׂירִים, שְׁאִין צָרִיכִים לְהַתְנִיף וְלַהֲפִיר
 פָּנִים: אֲנָשֵׁי אִמָּת. אֵלּוּ בְּעָלֵי הַבְּטָחָה שֶׁהֵם כְּדֹאִי
 לְסִמָּךְ עַל דְּבָרֵיהֶם, שֶׁעַל יְדֵי כֵּן יִהְיוּ דְּבָרֵיהֶם

כג אם ית פתגמא הדין תעבד
ויפקדנך יי ותפול למיקם ואף כל
עמא הדין על אתרה יהו בשלם:
כד וקביל משה למימרא
דחמויה ועבד כל די אמר:
כה ובחר משה גברין דחילא
מכל ישראל ומני יתהון רישין
על עמא רבני אלפין רבני מאותא
רבני חמשין ורבני עשוריתא:
כו ודינין ית עמא בכל עדן ית
פתגם קשי מיתן לות משה וכל
פתגם זער דינין אנון: כז ושלח
משה ית חמויה ואזל לה
לארעה: א ברחא תליתאה
למפק בני ישראל מארעא
דמצרים ביומא הדין אתו
למדברא דסיני: ב ונטלו
מרפידים ואתו למדברא דסיני
וישרו במדברא ושרא תמן ישראל
לקבל טורא: ג ומשה סלק

כל־הַדְּבַר הַגָּדֹל יִבְיֹאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדְּבַר הַקָּטָן
יִשְׁפְּטוּהֶם וְהִקְלִי מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׁאוּ אֹתָךְ כִּשְׁׁי:
כג אם אֶת־הַדְּבַר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים
וַיְכַלֵּת עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְוֵם יִבְאֶה
בְּשָׁלוֹם כִּשְׁׁי: שלישי כד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנֹו
וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר: כה וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־
חֵיל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם
שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי
עֶשְׂרֹת: כז וַיִּשְׁפְּטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־
הַדְּבַר הַקָּשֶׁה יִבְיֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדְּבַר
הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ הֵם כִּשְׁׁי: כז וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־
חֹתְנֹו וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצֹו כִּשְׁׁי: פ רביעי
יט א בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי כִשְׁׁי:
ד וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיִּבְאוּ מִדְּבַר סִינִי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲזִקֵם יִשְׂרָאֵל
נֶגֶד הַהָר כִּשְׁׁי: ג וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הַהָר

רש"י

הַהָר. (שבת פו) בראש חדש. לא הָיָה צָרִיךְ לַכְּתֹב
אֵלָּא בַּיּוֹם הַהוּא. מַהוּ בַּיּוֹם הַזֶּה? שִׁיחִיו דְּבָרֵי
תוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֶיךָ כְּאֵלוּ הַיּוֹם נִתְּנוּ: (ב) וַיִּסְעוּ
מִרְפִּידִים. לְמַה הִצְרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְפָרֵשׁ מֵהִכָּן נִסְעוּ,
וְהֵלָּא כָּבֹד כְּתֹב שֶׁבִּרְפִידִים הָיוּ חֹנִים, בְּיָדוּעַ
שֶׁמֶשֶׁם נִסְעוּ? אֵלָּא לְהַקִּישׁ נִסְיַתֵּן מִרְפִּידִים
לְבִיאָתָן לְמִדְבַּר סִינִי: מַה בִּיאָתָן לְמִדְבַּר סִינִי
בְּתִשׁוּבָה, אִף נִסְיַתֵּן מִרְפִּידִים בְּתִשׁוּבָה (מכילתא):
וַיַּחֲזִקֵם יִשְׂרָאֵל. כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֹב אֶחָד, אֲבָל שָׂאֵר
כָּל הַחַיּוֹת בְּתַרְעוּמוֹת וּבְמַחֲלָקָת (מכילתא): נֶגֶד
הָהָר. (מכילתא) לְמִזְרְחוֹ, וְכָל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא
נֶגֶד, פָּנִים לְמִזְרָח: (ג) וּמֹשֶׁה עָלָה. בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי,
וְכָל עֲלִיּוֹתָיו בְּהִשְׁפָּמָה הָיוּ, שְׁנָאֹמֶר: (לקמן לד)

וְהִקְלִי מֵעֲלֶיךָ. דְּבַר זֶה לְהִקְלִי מֵעֲלֶיךָ. וְהִקְלִי, כְּמוֹ
"וְהַכְבִּד אֶת לְבוֹ", "וְהַכּוֹת אֶת מוֹאֵב", לְשׁוֹן הוֹרָה:
(כג) וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וַיְכַלֵּת עֲמֹד. הַמֶּלֶךְ בְּגִבּוֹרָה,
אִם יֵצֵא אוֹתָךְ לַעֲשׂוֹת כָּךְ — תוּכַל עֲמֹד, (מכילתא)
וְאִם יַעֲכֹב עַל יָדְךָ — לֹא תוּכַל לַעֲמֹד: וְגַם כָּל הָעָם
הַזֶּה. אֶהְרֹן, נָדָב וָאֶבִּיהוּא וְע' זִקְנִים הַנְּלוּיִם עִתָּה
עִמָּךְ (מכילתא): תוֹרָה כד (כו) וַיִּשְׁפְּטוּ. וַדִּינִין ית
עִמָּא: יִבְיֹאוּ. מֵיִתֵּן: יִשְׁפְּטוּ הֵם. כְּמוֹ 'יִשְׁפְּטוּ'
(בחוֹלָם), וְכֵן (רות ב) "לֹא תַעֲבֹרִי" כְּמוֹ: 'לֹא
תַעֲבִירִי', וְתַגּוּמוֹ: דִּינִין אֲנוּן. מִקְרָאוֹת הַעֲלִיּוֹנִים
הָיוּ לְשׁוֹן צוּרִי, לְכַף מִתְרַגְּמִין וַיִּדּוּנֹון וַיִּתּוֹן וַיִּדּוּנֹון,
וּמִקְרָאוֹת הַלְלוֹ לְשׁוֹן עֲשִׂיהָ: (כז) וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל
אַרְצֹו. לְגִיר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ (מכילתא): (א) בַּיּוֹם

לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי־: ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
לְמִצְרַיִם וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל־פְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבֹא
אֶתְכֶם אֵלַי כִּי־: ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ
בְּקֻלִּי וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה
מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָל־הָאָרֶץ כִּי־: ו וְאַתֶּם
תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכְת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי־:
חמישי ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיֵּשֶׁם
לְפָנֵיהֶם אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ
יְהוָה: ח וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָל־

לְקַדֵּם יְיָ וַיִּקְרָא לָהּ יְיָ מִן טוֹרָא
לְמִימַר כְּדָנָן תִּימַר לְבֵית יַעֲקֹב
וְתַחֲוִי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד אַתּוֹן
חֲזַתוֹן דִּי עֲבָדִית לְמִצְרַיִם וְנִטְלִית
יְתָכוֹן כְּדַעַל גְּדַפִּי נִשְׁרִין וְקָרְבִית
יְתָכוֹן לְפִלְחָנִי: ה וְכַעַן אִם
קִבְלָא תְקַבְּלוֹן לְמִימָרִי וְתִטְרוֹן יֵת
קִנְמִי וְתַהוֹן קְדָמִי חֲבִיבִין מִכָּל
עַמְמִינָא אֲרִי דִּי לִי כָל אֶרְעָא:
ו וְאַתּוֹן תַּהוֹן קְדָמִי מְלָכִין כֹּהֲנִין
וְעָם קָדִישׁ אֵלִין פְּתַגְמִינָא דִּי
תְּמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ז וְאַתָּא
מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְסָבִי עֲמָא וְסִדֵּר
קְדָמִיהוֹן יֵת כָּל פְּתַגְמִינָא הָאֵלִין
דִּפְקִידָהּ יְיָ: ח וְאַתִּיבּוּ כָל עֲמָא
כְּחֵדָא וַאֲמָרוּ כָל דִּי מְלִיל יְיָ

רש"י

מוטב יכנס החץ בי ולא בבני. אף אני עשיתי כן:
”ויסע מלאך האלהים וגו’”, ויבא בין מִתְּנָה מִצְרַיִם
וגו’”, והיו מצרים זורקים חצים ואבני
פליסטראות, והענין מקבלם: ואבא אֶתְכֶם אֵלַי.
כְּתַרְגוּמוֹ: (ה) וְעַתָּה. אִם עַתָּה תִּקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם,
יַעֲרֹב לָכֶם מִכָּאן וְאֵילָן, שֶׁכָּל הַתְּחִלּוֹת קִשּׁוֹת
(מכילתא. שבת פז): וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־בְּרִיתִי. שְׁאֲכַרְתָּ
עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה: סִגְלָה. אוֹצֵר חֲבִיב,
כְּמוֹ: (קהלת ב) ”וּסְגֻלַּת מְלָכִים”, כִּלְי־יִקְרָ וְאַבְנִים
טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים גּוֹנְזִים אוֹתָם, כִּף אֶתְם תִּהְיוּ לִי
סִגְלָה מִשְׁאֵר אֲמוֹת, וְלֹא תֹאמְרוּ אֶתְם לְבַדְכֶם שְׁלִי
וְאֵין לִי אֲחֵרִים עִמָּכֶם, וּמָה יֵשׁ לִי עוֹד שֶׁתִּהְיֶה
חֲבִתְכֶם נִכְרַת, ”כִּי לִי כָל הָאָרֶץ”, וְהֵם בְּעֵינֵי וּלְפָנֵי
לְכָלוֹם: (ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכְת כֹּהֲנִים.
שָׂרִים, כְּמָה דָּאֵת אָמַר: (שמואל ב ח) ”וּבְנֵי דָוִד
כֹּהֲנִים הָיוּ”: אֵלֶּה הַדְּבָרִים. לֹא פְּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר:
תוֹרָה ז (ח) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם וְגוֹ'. בְּיוֹם
הַמַּחֲרַת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁהָרִי בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה.
וְכִי צִרְיָן הָיָה מֹשֶׁה לְהָשִׁיב? אֵלֹא בָּא הַפְּתוּב
לְלַמֵּד דְּרָךְ אֶרֶץ מִמֶּשֶׁה, שְׁלֹא אָמַר: הוֹאִיל וַיּוֹדַע

”וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה בְּבִקְרָ”: כֹּה תֹאמַר. בְּלִשׁוֹן הָזֶה
וְכַסְדֵּר הָזֶה (שבת פז): לְבֵית יַעֲקֹב. אֵלֹו הַנָּשִׁים,
תֹּאמַר לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַכָּה: וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.
עֲנִשִׁין וְדִקְדּוּקִין, פֶּרֶשׁ לְזִכְרִים דְּבָרִים הַקָּשִׁין
כְּגִידִין (מכילתא): (ד) אַתֶּם רְאִיתֶם. (שבת פז) לֹא
מִסְרַת הִיא בִּידְכֶם, וְלֹא בְּדָרִים אֲנִי מִשְׁגֵּר לָכֶם,
לֹא בְּעֵדִים אֲנִי מַעִיד עֲלֵיכֶם, אֵלֹא ”אַתֶּם רְאִיתֶם”
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, עַל כְּמָה עֲבֹרוֹת הָיוּ חֲבִיבִין
לִי קִדְּם שְׁנִזְדוּגוּ לָכֶם וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם, אֵלֹא עַל
יְדְכֶם: וְאִשָּׁא אֶתְכֶם. (מכילתא) זֶה יוֹם שֶׁבָּאוּ
יִשְׂרָאֵל לְרַעְמָסֶס, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִפְּזָרִין בְּכָל אֶרֶץ
גִּשְׁן, וּלְשַׁעָה קָלָה כִּשְׁבָּאוּ לִיסַע וְלַצָּאָת, נִקְבְּצוּ
כָּלֶם לְרַעְמָסֶס. וְאוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם: וְאִשָּׁא’, וְנִטְלִית
יְתָכוֹן’, כְּמוֹ וְאַסִּיעַ אֶתְכֶם, - תִּקֵּן אֶת הַדְּבָרִי, דְּרָךְ
כְּבוֹד לְמַעְלָה: עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים. כְּנָשֵׁר הַנוֹשֵׂא
גּוֹזְלִיו עַל כְּנָפָיו, שֶׁכָּל שְׂאֵר הַעוֹפּוֹת נוֹתֵנִים אֶת
כְּנֵיהֶם בֵּין רִגְלֵיהֶם, לְפִי שְׁמַתִּירָאִין מַעוֹף אַחֵר
שְׁפוֹרֵת עַל גְּבִיהֶם, אֲבָל הַנָּשֵׁר הָזֶה אֵינוֹ מַתִּירָא
אֵלֹא מִן הָאָדָם שְׂמָא יִזְרַק בּוֹ חֵץ, לְפִי שְׂאִין עוֹף
אַחֵר פּוֹרֵחַ עַל גְּבִיו. לְכֹף נוֹתֵנָן עַל כְּנָפָיו, אוֹמַר:

אשר־דבר יהוה נעשה וישב משה את־דברי
העם אל־יהוה כס"י: ט ויאמר יהוה אל־משה
הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע
העם בדברי עמך וגם־כך יאמינו לעולם ויגד
משה את־דברי העם אל־יהוה כס"י: י ויאמר
יהוה אל־משה לך אל־העם וקדשתם היום
ומחר וכבסו שמלתם כס"י: יא והיו נכנים ליום
השלישי כי | ביום השלישי ירד יהוה לעיני
כל־העם על־הר סיני כס"י: יב והגבלת את־
העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר
ונגע בקצהו כל־הנגע בהר מות יומת כס"י:
יג לא־תגע בו יד כי־סקול יסקל או־ירה יירה
אם־בהמה אם־איש לא יחיה במשף היכל
המה יעלו בהר כס"י: יד וירד משה מן־ההר

נעבד ואתיב משה ית פתגמי
עמא קדם יי: ט ואמר יי למשה
הא אנא מתגלי לך בעיבא דעננא
בדיל דישמע עמא במללותי עמך
ואף כך יהימנון לעלם וחוי משה
ית פתגמי עמא קדם יי: י ואמר
יי למשה אזיל לות עמא ותזמנון
יומא דין ומחר ויחורון
לבושיהון: יא ויהון זמינין
ליומא תליתאה ארי ביומא
תליתאה ותגלי יי לעיני כל עמא
על טורא דסיני: יב ותתחם ית
עמא סחור סחור למימר
אסתמרו לבון מלמסק בטורא
ולמקרב בסופה כל דיקרב
בטורא אתקטלא ותקטל: יג לא
תקרב בה ידא ארי אתרגמא
יתרגם או אשתדא ישתדי אם
בעירא אם אנשא לא יתקים
במיגר שופרא אנון מרשן למסק
בטורא: יד ונתת משה מן טורא

רש"י

לעיני כל העם. מלמד שלא היה בהם סומא,
שנותרפאו כלם (מכילתא): (יב) והגבלת. קבע
להם תחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה:
לאמר. הגבול אומר להם: השמרו מעלות מכאן
והלאה, ואתה תזהירם על כך: ונגע בקצהו. אפלו
בקצהו: (יג) ירה יירה. (סנהדרין מא) מכאן
לנסקלים שהם נדחין למטה מבית הסקילה שהיה
גבה שתי קומות: יירה. ישלך למטה לארץ, כמו
(לעיל טו) "ירה בים": במשף היכל. כשימשף
היכל קול ארץ, הוא סימן סליק שכינה והפסקת
הקול, וכיון שנסתלק, הם רשאים לעלות: היכל.
הוא שופר של איל, שכן בערבאי קורין לדכרא
יובלא, ושופר של אילו של יצחק היה: (יד) מן־
ההר אל־העם. מלמד שלא היה משה פונה

מי ששלחני, איני צריך להשיב: (ט) בעב הענן.
במעבה הענן, וזהו ערפל: וגם כך. גם בנביאים
הבאים אחריו: ויגד משה וגו'. ביום המחרת,
שהוא רביעי לחדש: את־דברי העם וגו'. תשובה
על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמע ממך:
'אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי
המלך, רצוננו לראות את מלכנו': (י) ויאמר ה'
אל־משה. אם כן שמזקיין לדבר עמם, לך אל
העם: וקדשתם. וזמנתם, שייכינו עצמם היום
ומחר: (יא) והיו נכנים. מכבדים מאשה.
(מכילתא): ליום השלישי. (מכילתא) שהוא ששי
בחדש, ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר
ושתיים־עשרה מצבה. כל הענין האמור בפרשת
"ואלה המשפטים", ואין מקדם ומאחר בתורה:

לְוֹת עָמָא וְזִמִּין זֵת עָמָא וְחִירו
 לְבוֹשִׁיהוֹן: טו וְאָמַר לְעָמָא הָיוּ
 זְמִינִין לְתֵלְתָא יוֹמִין לֹא תִקְרִבֹּן
 לְצַד אֲתֵתָא: טז וְהָיָה כְּיוֹמָא
 תְּלִיתָאָה בְּמַהְוִי צִפְרָא וְהָיָה קָלִין
 וּבְרָקִין וְעֲנָנָא תִקְיָף עַל טוֹרָא
 וְקַל שׁוֹפְרָא תִקְיָף לְחֻדָּא וְזַע כֹּל
 עָמָא דִּי בְּמִשְׁרִיתָא: יז וְאָפִיק
 מִשָּׁה זֵת עָמָא לְקַדְמוֹת מִימְרָא
 דִּי מִן מִשְׁרִיתָא וְאִתְעַתְּדוּ
 בְּשׂוֹפְרֵי טוֹרָא: יח וְטוֹרָא דְסִינִי
 תִנָּן כֹּלָה מִן קָדָם דֹּאֲתַגְלִי עֲלוּהִי
 יי בְּאַשְׁתָּא וְסִלִּיק תִּנְגָּה כִתְנָנָא
 דֹּאֲתוֹנָא וְזַע כֹּל טוֹרָא לְחֻדָּא:
 יט וְהָיָה קַל שׁוֹפְרָא אֲזַל וְתִקְיָף
 לְחֻדָּא מִשָּׁה מְמַלֵּל וּמִן קָדָם יי

אֶל־הָעָם וַיִּקְדָּשׁ אֶת־הָעָם וַיַּכְבְּסוּ
 שְׂמֹלֹתָם: כס"י: וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הָיוּ נִכְנִים
 לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: כס"י: טז וַיְהִי
 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּהֵיָת הַבֶּקֶר וַיְהִי קָלֹת וּבְרָקִים
 וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקַל שׁוֹפֵר חֲזָק מְאֹד וַיַּחֲרֹד
 כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה: כס"י: יז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה
 אֶת־הָעָם לִקְרֹאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה
 וַיִּתְּצֻבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר: כס"י: יח וְהָרָה סִינִי עֲשֵׂן
 כָּלֹּ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל
 עֲשָׂנוּ בְּעֵשֶׂן הַכִּבְשָׁן וַיַּחֲרֹד כָּל־הָהָר מְאֹד: כס"י:
 יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד מִשָּׁה

רש"י

פְּשׁוּטוֹ: בְּרַגְלֵי הָהָר. וּמִדְּרָשׁוֹ, שְׁנֹתֶלֶשׁ הָהָר
 מִמִּקְוָמוֹ וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית (שְׁבַת פח):
 (יח) עֲשֵׂן כָּלֹ. אֵין עֲשֵׂן זֶה שֵׁם דְּבַר, שֶׁהָרִי נִקְוֵד
 הַשִּׁי"ן פֶּתַח, אֲלֹא לְשׁוֹן פֶּעַל, כְּמוֹ: אָמַר, שָׁמַר,
 שָׁמַע. לְכָף, תִּרְגוּמוֹ: 'תִּנָּן כֹּלָה', וְלֹא תִרְגָּם תִּנְגָּה,
 וְכָל עֲשֵׂן שֶׁבְּמִקְרָא, נִקְוֵדִים קָמֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם
 דְּבַר: הַכִּבְשָׁן. שֶׁל סִיד. יְכוֹל כִּכְבָּשׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר?
 תִּלְמוּד לומר "בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם". וְמָה
 תִּלְמוּד לומר כִּכְבָּשׁן? לְסַבֵּר אֵת הָאֲזֵן מָה שֶׁהִיא
 יְכוֹלָה לְשַׁמֵּעַ, נוֹתֵן לְבְרִיּוֹת סִימֵן הַנֶּכֶד לָהֶם. כִּיּוֹצֵא
 בּוֹ: (הוֹשַׁע יא) "כְּאֲרִיָּה יִשְׁאָג". וְכִי מִי נָתַן כַּח בְּאֲרִי,
 אֲלֹא הוּא, וְהַפְּתוּב מוֹשְׁלוֹ כְּאֲרִיָּה, אֲלֹא אֲנִי מְכַנִּין
 וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לְבְרִיּוֹתָיו, כְּדִי לְסַבֵּר אֵת הָאֲזֵן מָה
 שֶׁיְכוֹלָה לְשַׁמֵּעַ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחֲזַקְאֵל מג) "וְקוֹלוֹ פָּקוֹל
 מִיָּם רַבִּים". וְכִי מִי נָתַן קוֹל לִמִּים? וְהֵלֵא הוּא,
 וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לְדַמּוּתוֹ לְבְרִיּוֹתָיו, כְּדִי לְסַבֵּר אֵת
 הָאֲזֵן: (יט) הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד. מְנַהֵג הַדְּיוּט כֹּל
 זְמַן שֶׁהוּא מְאָרִיף לְתַקֵּעַ, קוֹלוֹ מְחִלִּישׁ וְכוּתָּה, אֲבָל
 כָּאֵן: "הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד". וְלָמָּה כֵּן? מֵתַחֲלָה לְסַבֵּר
 אֲזִנְיָהֶם מָה שֶׁיְכוֹלִים לְשַׁמֵּעַ: מִשָּׁה יַדְבֵּר. כְּשֶׁהִיָּה

לְעִסְקִיו, אֲלֹא מִן הָהָר אֶל הָעָם: (טו) הָיוּ נִכְנִים
 לְשִׁלְשֵׁת יָמִים. לְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הוּא יוֹם רַבִּיעִי,
 שֶׁהוֹסִיף מִשָּׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, כְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי,
 (שְׁבַת פז). וְלִדְבָרֵי הָאוֹמֵר: 'בְּשִׁשָּׁה בְּחֻדָּשׁ נִתְּנוּ
 עֲשָׂרֹת הַדְּבָרוֹת', לֹא הוֹסִיף מִשָּׁה כְּלוּם. וְלְשִׁלְשֵׁת
 יָמִים, כְּמוֹ לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי: אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה. כֹּל
 שְׁלֹשֶׁת יָמִים הִלָּלוּ, כְּדִי שִׁיְהִיו הַנָּשִׁים טוֹבֵלוֹת לַיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וְתִהְיֶינָה טְהוֹרוֹת לְקַבֵּל תּוֹרָה, שָׁאֵם
 יִשְׁמְשׁוּ תוֹף שְׁלֹשָׁה יָמִים, שָׁמָּה תִּפְלֹט הָאִשָּׁה
 שְׁכֵבֶת זָרַע לְאַחַר טְבִילָתָהּ, וְתִחְזֹר וְתִטָּמֵא, אֲבָל
 מִשְׁשֶׁתָּהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים כָּבֵד הַזָּרַע מִסְרִיחַ וְאִינוּ
 רְאוּיִי לְהִזְרִיעַ, וְטְהוֹר מִלְטָמָא אֵת הַפּוֹלָטָת:
 (טז) בָּהֵיָת הַבֶּקֶר. מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדִים עַל יָדָם, מָה
 שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּשׁוֹר וְדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שִׁיְהֵא הָרַב מִמֵּתִין
 לְתַלְמִיד. וְכֵן מְצִינוּ: (בִּיחֲזַקְאֵל ג) "קוּם צֵא אֶל־
 הַבִּקְעָה וְגו' וְאָקוּם וְאֵצֶא אֶל־הַבִּקְעָה וְהִנֵּה־שָׁם
 כְּבוֹד־ה' עוֹמֵד": (יז) לִקְרֹאת הָאֱלֹהִים. (מְכִילֵתָא)
 מְגִיד שֶׁשְׁכִּינָה יֵצֵאָה לְקִרְאָתָם, כְּחֻתָּן הַיּוֹצֵא
 לְקִרְאָת כֹּלָה, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר: (דְּבָרִים לג) "ה' מִסִּינִי
 בָּא", וְלֹא נֵאָמַר: 'לְסִינִי בָּא': בְּתַחֲתֵית הָהָר. לְפִי

מתעני לה בקל: כ ואתגלי יי על
טורא דסיני לריש טורא וקרא יי
למשה לריש טורא וסליק משה:
כא ואמר יי למשה חות אסחיד
בעמא דילמא יפגרון קדם יי
למחזי ויפל מנהון סגי: כב ואף
כהניא דקריבין לשמשא קדם יי
יתקדשון דילמא יקטול בהון יי:
כג ואמר משה קדם יי לא יפול
עמא למסק לטורא דסיני ארי את
אסחדת בנא למימר תחים ית
טורא וקדשה: כד ואמר לה יי
אזיל חות ותסק את ואהרן עמך
וכהניא ועמא לא יפגרון למסק
לקדם יי דילמא יקטול בהון:
כה ונחת משה לעמא ואמר
להון: א ומליל יי ית פל

ידבר והאלהים יעננו בקול כשי כ וירד
יהוה על-ההר סיני אל-ראש ההר ויקרא יהוה
למשה אל-ראש ההר ויעל משה כשי:
כא ויאמר יהוה אל-משה רד העד בעם
פני-יהרסו אל-יהוה לראות ונפל ממנו רב כשי:
כב וגם הכהנים הנגשים אל-יהוה יתקדשו
פני-פרץ בהם יהוה כשי: כג ויאמר משה אל-
יהוה לא-יוכל העם לעלת אל-הר סיני
כי-אתה העדתה בנו לאמר הגבל את-ההר
וקדשתו כשי: כד ויאמר אליו יהוה לד-רד
ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם
אל-יהרסו לעלת אל-יהוה פני-פרץ-בם כשי:

כה וירד משה אל-העם ויאמר אליהם כשי: ס כ א וידבר אלהים את
רשי

ה'. להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על
חשיבותם לעלות: יתקדשו: יהיו מזמנים להתניב
על עמך: פני-פרץ. לשון פרצה, יתרג בהם
ויעשה בהם פרצה: (כג) לא-יוכל העם. איני
צריך להעיד בהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום
שלושת ימים, ולא יוכלו לעלות, שאין להם רשות:
(כד) לד-רד. (מכילתא) והעד בהם שנית, שמורזין
את האדם קדם מעשה, וחורזין ומורזין אותו
בשעת מעשה: ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים.
יכול אף הם עמך? תלמוד לומר: "ועלית אתה".
אמר מעתה: אתה, מחצה לעצמך, ואהרן, מחצה
לעצמו, והכהנים, מחצה לעצמם. משה נגש יותר
מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עקר אל
יהרסו את מצבם לעלות אל ה': פני-פרץ-בם. אף
על פי שהוא נקוד חטף קמץ, אינו זו מגזרתו, כף
דרך כל תבה שנקדטה מלאפוס, כשהיא באה
במקף, משתנה הנקוד לחטף קמץ: (כה) ויאמר
אלהם. התראה זו: (א) וידבר אלהים. אין

משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא
שמעו מפני הגבורה, אלא "אנכי" ו"לא יהיה לך",
והקדוש ברוך הוא מסייעו לתת בו כח להיות קולו
מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול,
כמו: (מלכים א יח) "אשר יענה באש", על דבר
האש להורידו: (כ) וירד ה' על-הר סיני. יכול
ירד עליו ממש? תלמוד לומר: (לקמן כ) "כי מן
השמים דברתי עמכם". (מכילתא) מלמד שהרפין
שמים העליונים ותחתונים והציען על גבי ההר
כמצע על המטה, וירד כסא הכבוד עליהם:
(כא) העד בעם. התרה בהם שלא לעלות בהר:
פני יהרסו וגו'. שלא יהרסו את מצבם על ידי
שתארתם אל ה' לראות, ויקרבו לצד ההר: ונפל
ממנו רב. (מכילתא) כל מה שיפל מהם, ואפלו הוא
יחיד, חשוב לפני רב: פני יהרסו. כל הריסה
מפרדת אסיפת הבגזן, אף הנפרדין ממצב אנשים,
הורסים את המצב: (כב) וגם הכהנים. אף
הכבורות שהעבודה בהם (זבחים קטו): הנגשים אל

כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר רַשִׁי׃ ס ב אֲנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדִּים רַשִׁי׃ ג לֹא־יְהִיֶּה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
עַל־פְּנֵי רַשִׁי׃ ד לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה

פְּתֻמָּיָא הָאֵלִין לְמִימַר: ב אֲנָא
יְיִ אֱלֹהֶךָ דִּי אֶפִּיקְתָּךְ מֵאֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדֻתָא: ג לֹא
יְהִי לְךָ אֱלֹהֵי אַחֲרֵן בֵּר מִנִּי:
ד לֹא תַעֲבֹד לְךָ צִלָּם וְכָל דְּמוּת
דִּי בִשְׁמֵיָא מִלְעֵלָא וְדִי בִּארְעָא

רש"י

הַשְּׁעָבוּד, וּכְעַצֵּם הַשְּׁמִים, מִשְׁנַגְגָּלוֹ. הוֹאִיל וְאֲנִי
מִשְׁתַּנָּה בְּמִרְאֹתַי, אֵל תֹּאמְרוּ: שְׁתֵּי רִשְׁיֹת הֵן.
אֲנֹכִי הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דָּבָר
אֲחֵר: לִפִּי שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הַרְבֵּה שֶׁנֶּאֱמַר:
"אֵת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בָּאִין מִד' רוּחוֹת וּמִן הַשְּׁמִים
וּמִן הָאֶרֶץ, אֵל תֹּאמְרוּ רִשְׁיֹת הַרְבֵּה הֵן. וְלָמָּה אָמַר
לְשׁוֹן יְחִיד: "אֱלֹהֶיךָ"? לִיתֵּן פְּתֻחוֹן פֶּה לַמֹּשֶׁה
לְלַמֵּד סִגְנוּרְיָא בְּמַעֲשֵׂה הַעֲגֹל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: (לִקְמֹן
לֵב) "לָמָּה ה' יַחֲרֶה אַפָּךְ בְּעַמִּי"? לֹא לָהֶם צוּיֹת:
לֹא יְהִיֶּה לָכֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים' אֲלֵא לִי לְבָדִי:
מִבֵּית עַבְדִּים. מִבֵּית פֶּרַעַה שֶׁהֵייתֶם עַבְדִּים לוֹ, אוֹ
אֵינוֹ אוֹמֵר אֲלֵא "מִבֵּית עַבְדִּים", שֶׁהָיוּ עַבְדִּים
לְעַבְדִּים? תִּלְמוּד לומר: "וַיִּפְדֶּךָ מִבֵּית עַבְדִּים מִיַּד
פֶּרַעַה מִלֶּךְ מִצְרַיִם". אָמַר מַעֲתָה, עַבְדִּים לְמֶלֶךְ הָיוּ
וְלֹא עַבְדִּים לְעַבְדִּים: (ג) לֹא־יְהִיֶּה לְךָ. לָמָּה
נֶאֱמַר? לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵין לִי אֲלֵא
שֶׁלֹא יַעֲשֶׂה. הַעֲשׂוֹי כָּכָר, מִנֵּין שֶׁלֹא יִקְיָם? תִּלְמוּד
לומר: "לֹא יְהִיֶּה לְךָ" (מְכִילֵתָא): אֱלֹהִים אֲחֵרִים.
שְׂאִינֵן אֱלֹהוֹת, אֲלֵא אֲחֵרִים עֲשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם
(מְכִילֵתָא), וְלֹא יִתְכַּן לְפָרֶשׁ: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים"
זוֹלָתִי, שֶׁנֶּגְנָאִי הוּא כָּלִפִּי מַעֲלָה לְקִרְוָתָם אֱלֹהוֹת
אֲצִלוֹ. דָּבָר אֲחֵר: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁהֵם אֲחֵרִים
לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם וְאֵינֵן עוֹנִים אוֹתָם,
וְדוֹמָה כְּאֵלוֹ הוּא אֲחֵר, שְׂאִינוֹ מְכִירוֹ מַעוֹלָם: עַל
פְּנֵי. כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי קָיָם, שֶׁלֹא תֹאמַר: לֹא נִצְטוּוֹ עַל
עֲבוֹדָה זָרָה, אֲלֵא אוֹתוֹ הַדּוֹר (מְכִילֵתָא): (ד) פֶּסֶל.

'אֱלֹהִים' אֲלֵא דִינָן, לִפִּי שֵׁישׁ פְּרִשְׁיֹת בְּתוֹרָה שְׂאֵם
עֲשָׂאֵן אָדָם מְקַבֵּל שְׂכָר, וְאֵם לֹאוֹ, אֵינוֹ מְקַבֵּל
עֲלֵיהֶם פְּרַעְנוֹת, (מְכִילֵתָא) יָכוֹל אִף עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת
כֵּן? תִּלְמוּד לומר: "וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים", דִּין לְהַפְרֵעַ:
אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. מִלְּמַד שֶׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת בְּדַבּוּר אֶחָד, מַה שְׂאִי
אֶפְשָׁר לְאָדָם לומר כֵּן. אֵם כֵּן, מַה תִּלְמוּד לומר
עוֹד 'אֲנֹכִי' וְלֹא יְהִיֶּה לְךָ? - שְׁחִזֹר וּפְרֵשׁ עַל כָּל
דְּבָר וְדַבּוּר בְּפָנֵי עַצְמוֹ. (וְקִשְׁיֹת אֵם כֵּן כּו' פְּרוּשׁ:
לִפִּי זֶה שֶׁמוֹכַח מֵאֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' שֶׁגַּם
שְׂאֵר עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת כֻּלָּם אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
בְּדַבּוּר אֶחָד, אֵם כֵּן מַה תִּלְמוּד לומר: "אֲנֹכִי
וְגו'?" רָצָה לומר, מַה בָּא לְהוֹדִיעַנוּ בְּמַה שֶׁפִּרְט
לְשׁוֹן ב' דְּבָרוֹת אֵלוֹ מִהַשְׂאֵר, מִדְּהוּצִיָּאֵם בְּלִשׁוֹן
זֶה, שֶׁהִשְׁמַעְנוֹת דּוֹקָא אֵלוֹ שְׁנַיִם בְּפִרְט מִפִּי
הַגְּבוּרָה יִצְאוּ, וְהֵלֵא לִפִּי זֶה כֻּלָּם כְּמוֹתָם, הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעַצְמוֹ דְּבָרָם? וְתַרְנֵן שְׁחִזֹר
וּפְרֵשׁ וְכו' וְרוֹצֶה לומר: בְּאוֹתָהּ הַחֲזָרָה, לֹא הִחֲזִיר
לְלַמֵּד עַל הַכָּלִל יִצְא, אֲלֵא עַל הַפֶּרֶט, אֵלוֹ שְׁתֵּי
דְּבָרוֹת רִאשׁוֹנוֹת בִּיחּוּד וְדוּק): לֵאמֹר. מִלְּמַד שֶׁהָיוּ
עוֹנִין עַל הֵן, הֵן, וְעַל לֹאוֹ, לֹאוֹ. (מְכִילֵתָא):
(ב) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. כִּדָּאִי הִיא
הַהוּצָאָה, שֶׁתְּהִיֹּ מִשְׁעַבְדִּים לִי. (מְכִילֵתָא) דָּבָר
אֲחֵר: לִפִּי שֶׁנֶּגְלָה בֵּינִי כְּגִבּוֹר מִלְחָמָה וְנִגְלָה כְּאֵן
כְּזִקֵּן מִלֵּא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לִקְמֹן כֵּד) "וְתַחַת רִגְלֵי
כְּמַעֲשֵׂה לְבַנְתָּ הַסִּפִּיר", זֶה הִיָּתָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת

עשרת הדברות לקריאה בציבור

אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֹא יְהִיֶּה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי
לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל | וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשְּׁמַיִם | מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת

מִלְרַע וְדִי בְמִיָּא מְלַרַע לְאַרְעָא:
 ה לא תִסְגֵּד לְהוֹן וְלֹא תִפְלַחֲנוּן
 אֲרִי אָנָּא יְיָ אֱלֹהֶךָ אֵל קִנָּא מִסְעֵר
 חֹבִי אֲבָהֶן עַל בְּנִין מְרִידִין עַל דֵּר
 תְּלִיתִי וְעַל דֵּר רִבִּיעִי לְשִׁנְאִי כַּד
 מִשְׁלֵמִין בְּנִיָּא לְמַחֲטִי בְּתֵר
 אֲבָהֵתְהוֹן: ו וְעַבְד טִיבִי לֹא לִפִּי
 דְרִין לְרַחֲמִי וּלְנִטְרִי פְקוּדִי:
 ז לֹא תִימִי יֵת שְׂמָא דִּי אֱלֹהֶךָ
 לְמַגְנָא אֲרִי לֹא יִזְכִּי יְיָ יֵת דִּימִי
 בְּשִׁמְהָ לְשִׁקְרָא: ח הָיוּ דְכִיר יֵת
 יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקִדְשׁוּתָהּ:
 ט שְׂמָא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעֲבֹד כָּל
 עֲבָדְתֶּךָ: י יוֹמָא שְׁבִיעָא
 שַׁבְּתָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ לֹא תַעֲבֹד

אֲשֶׁר בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת
 וְאֲשֶׁר בַּמִּים מִתַּחַת לָאָרֶץ: כס"י: ה לֹא־
 תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֵל קִנָּא פֶקֶד עוֹן אֲבֹת עַל־בָּנִים
 עַל־שְׂלֵשִׁים וְעַל־רַבָּעִים לְשִׁנְאִי: כס"י: ו וְעִשָּׂה
 חֶסֶד לְאֻלָּפִים לְאַהֲבִי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתֵי: כס"י: ז
 לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי
 לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ
 לְשׁוֹא: כס"י: ח זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
 לְקַדְּשׁוֹ: כס"י: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשִׂיתָ כָּל־
 מְלֹאכֶתְךָ: כס"י: י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה

רש"י

(ח) זְכוֹר. זְכוֹר וְשִׁמּוֹר בְּדַבּוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ, וְכֵן
 (לְקַמֵּן לֹא) "מִחֻלְלֵיהָ מוֹת יוֹמָת", (בַּמִּדְבָּר כח)
 "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כָּבָשִׁים". וְכֵן: (דְּבָרִים כב) "לֹא
 תִלְבַּשׁ שַׁעֲטָנִי", "גִּדְלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ". וְכֵן: (וִיקְרָא
 יח) "עֲרוֹת אֶשֶׁת אַחֶיךָ", (דְּבָרִים כב) "יִכְמֹה יָבֹא
 עָלֶיךָ". הוּא שְׁנֶאֱמַר: (תְּהִלִּים סב) "אֶחָת דְּבָר
 אֱלֹהִים שְׁתִּים זוֹ שְׁמַעְתִּי". זְכוֹר לְשׁוֹן פְּעוּל הוּא,
 כְּמוֹ: (יִשְׁעִיָּה כב) "אֲכֹל וְשָׂתוּ", (שְׁמוּאֵל ב ג) "הִלּוֹךְ
 וּבָכָה", וְכֵן פִּתְרוּנוֹ: תִּנּוּ לֵב לְזָכֹר תִּמְיֵד אֶת יוֹם
 הַשַּׁבָּת: שָׂאם נִזְדַּמֵּן לָךְ חִפְזָא יָפָה, תִּהְיֵה מְזַמֵּינִי
 לְשַׁבָּת (בִּיצָה טז): (ט) וְעִשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ.
 כְּשִׁתְּבֹא שַׁבָּת יִהְיֶה בְּעִינֶיךָ כְּאֵלֹו כָּל מְלֹאכֶתְךָ
 עֲשׂוּיָה, שְׁלֵא תִתְּרָהּ אַחֵר מְלֹאכֶתְךָ (מִכִּילָתָא):
 (י) אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ. אֵלֹו קִטְנִים, אוֹ אִינוּ אֵלֹא

עַל שֵׁם שְׁנַפְסָל: וְכָל תְּמוּנָה. תְּמוּנָת כָּל דְּבָר אֲשֶׁר
 בְּשָׂמִים: (ה) אֵל קִנָּא. (מִכִּילָתָא) מְקַנָּא לְהַפְרַע
 וְאִינוּ עוֹבֵר עַל מִדְּתוֹ לְמַחֵל עַל עוֹן עֲבוּדַת
 אֱלִילִים. כָּל לְשׁוֹן קִנָּא, אֲנַפְרִימִנִּי בְּלַעֲז, נֹתֵן
 לֵב לְהַפְרַע: לְשִׁנְאִי. כְּתַרְגוּמוֹ, כְּשִׁאוּחִין מַעֲשֶׂה
 אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (סְנַהֲדִין כז): (ו) וְעִשָּׂה חֶסֶד.
 שְׂאָדָם עוֹשֶׂה לְשֵׁלָם שְׂכָר עַד לְאֻלָּפִים דוּר, נִמְצְאָת
 מִדָּה טוֹבָה יִתְּרָה עַל מִדַּת פְּרַעֲנִיּוֹת אֶחָת עַל חֲמֵשׁ
 מֵאוֹת. שָׂוֹ לְאַרְבַּעַת דְּוָרוֹת וְזוֹ לְאֻלָּפִים (סוּטָה יא):
 (ז) לְשׁוֹא. (הַשְּׁנִי, לְשׁוֹן שְׂקָר כְּתַרְגוּמוֹ), כְּמָה
 דְּתִימָר אִי זֶהוּ שְׁבוּעַת שְׁוֹא? נִשְׁבַּע לְשָׁנוֹת אֶת
 הַיָּדוּעַ: עַל עֲמוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא זָהָב (הָרֵאשׁוֹן
 לְשׁוֹן מֶגֶן, כְּתַרְגוּמוֹ, זֶה הַנִּשְׁבַּע לְחֹנָם וּלְהֶבֶל) עַל
 שֶׁל עֵץ, עֵץ, וְעַל אֶבֶן, אֶבֶן (שְׁבוּעוֹת כט. מִכִּילָתָא):

עשרת הדברות לקריאה בציבור

לָאָרֶץ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קִנָּא פֶקֶד עוֹן אֲבֹת עַל־בָּנִים
 עַל־שְׂלֵשִׁים וְעַל־רַבָּעִים לְשִׁנְאִי וְעִשָּׂה חֶסֶד לְאֻלָּפִים לְאַהֲבִי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתֵי: ׀ לֹא תִשָּׂא
 אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: ׀ זְכוֹר אֶת־יוֹם
 הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת ׀ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה

אלהיך לא תעשה כל־מלאכה אתה | ובנך
 ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר
 בשעריך כס"י: יא כי ששת־ימים עשה יהוה
 את־השמים ואת־הארץ את־הים ואת־כל־
 אשר־בם וינח ביום השביעי על־פן ברך
 יהוה את־יום השבת ויקדשהו כס"י: ס יב כבד
 את־אביך ואת־אמך למען יארכון ימיו על
 האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך כס"י: ס
 יג לא תרצח ס לא תנאף ס לא תגנב ס
 לא־תענה ברעך עד שקר כס"י: ס יד לא תחמד
 בית רעך ס לא־תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל

כל עבדתא את וברך וברך
 עבדך ואמתך ובעירך וגירך די
 בקרוך: יא ארי שתא יומין עבד
 יי ית שמיא וית ארעא ית ימא
 וית כל די בהון ונח פיומא
 שביעאה על פן פריך יי ית יומא
 דשבתא וקדשה: יב יקר ית
 אבויך וית אמך כדיל דיורכון
 יומיך על ארעא דיי אלהיך יהב
 לך: יג לא תקטול נפש. לא
 תגורף. לא תגנוב. לא תסחד
 בחברך סהדותא דשקרא: יד לא
 תחמד בית חברך לא תחמד אמת
 חברך ועבדה ואמתה ותורה

רש"י

גדולים? אמרת: הרי כבר מזוהרים הם, אלא לא בא
 אלא להזהיר גדולים על שביתת הקטנים, וזה
 ששנינו: (שבת קכא) "קטן שבא לכבות, אין שומעין
 לו", מפני ששבתתו עליך: (יא) וינח ביום
 השביעי. כפיכח הכתיב בעצמו מנוחה ללמד
 הימנו קל וחמר לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה
 שיהא נח בשבת: ברך. ויקדשהו. ברכו בפן
 לכוֹפלו בששי, לחם משנה, וקדשו בפן, שלא היה
 יורד בו: (יב) למען יארכון ימיו. (מכילתא) אם
 תכבד, יארכון. ואם לאו, יקצרון, שדברי תורה

נזריקון הם: נדרשים מכלל הן לאו, ומכלל לאו
 הן: (יג) לא תנאף. אין נאוף אלא באשת איש,
 שנאמר: (ויקרא כ) "מות יומת הנואף והנואפת",
 ואומר: (יחזקאל יז) "האשה המנאפת תחת אישה
 תקח את זרים": לא תגנב. בגונב נפשות הפתוב
 מדבר. (ויקרא יט) "לא תגנבו", בגונב ממון. או אינו
 אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות? אמרת:
 דבר הלמד מענינו. מה "לא תרצח", "לא תנאף",
 מדבר בדבר שחיבין עליהם מיתת בית דין, אף
 "לא תגנב", דבר שחיב עליו מיתת בית

עשרת הדברות לקריאה בציבור

כל־מלאכה אתה | ובנך ובבתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך כי ששת־ימים עשה יהוה
 את־השמים ואת־הארץ את־הים ואת־כל־אשר־בם וינח ביום השביעי על־פן ברך יהוה את־יום השבת
 ויקדשהו: ס כבד את־אביך ואת־אמך למען יארכון ימיו על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך: ס
 לא תרצח: ס לא תנאף: ס לא תגנב: ס לא־תענה ברעך עד שקר: ס לא תחמד בית רעך ס
 לא־תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך: פ

אֲשֶׁר לְרַעְךָ: פ שביעי טו וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־
הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־
הַהָר עֵשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרַחֵק כס"ו:
טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה
וְאֶל־יְדִבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: יז וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר נַסוּת
אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ
עַל־פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ כס"ז: יח וַיַּעֲמֵד הָעָם
מֵרַחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם
הָאֱלֹהִים כס"ח: ס מִפֶּטֶר יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי
מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם כס"ט: כ לֹא תַעֲשׂוּן

רש"י

וְחִמְרָה וְכָל דִּי לְחִבְרָה: טו וְכָל
עָמָא חֲזָן ית קלִיָּא וְיֵת פְּעוּרִיָּא
וְיֵת קַל שׁוֹפָרָא וְיֵת טוֹרָא תְּנִין
וְחִזָּא עָמָא וְזַעו וְקָמוּ מֵרַחֵיק:
טז וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה מַלְל אֶת עָמָנָא
וְנִקְבֵּל וְלֹא יִתְמַלֵּל עָמָנָא מִן קָדָם
יז דִּילְמָא נָמוּת: יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְעָמָא לֹא תִדְחִלוּן אָרִי בְּדִיל
לְנַסָּאָה יִתְכוּן אֲתַגְלִי לְכוּן יִקְרָא
דִּי וּבְדִיל דִּתְהִי דַחְלָתָה עַל
אִפְּיכוּן בְּדִיל דִּלֹּא תַחֲבוּכוּן:
יח וְקָם עָמָא מֵרַחֵיק וּמֹשֶׁה קָרַב
לְצַד אֲמִיטָתָא דִּתְמָן יִקְרָא דִּי:
יט וַיֹּאמֶר יז לְמֹשֶׁה כְּדָנָן תִּימָר
לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזַתוּן אָרִי מִן
שְׁמַיָּא מַלְּיִלִית עִמָּכוּן: כ לֹא
תַעֲבִידוּן קָדְמִי דַחְלוּן דְּכֶסֶף וְדַחְלוּן

הָעֶרְפֶּל. לְפָנִים מִשְׁלֵשׁ מַחְצוֹת: חֲשֹׁף, עָנָן וְעֶרְפֶּל,
שְׁנָאֵמָר: "וְהָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁף
עָנָן וְעֶרְפֶּל". עֶרְפֶּל הוּא עַב הָעָנָן, שְׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה
אֲנִכִּי בָא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעָנָן": (יט) כֹּה תֹאמַר.
בְּלִשׁוֹן הַזֶּה: אַתֶּם רְאִיתֶם. יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַה
שְׁאָדָם רוֹאֶה לְמַה שְׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ: שְׁמַה
שְׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ פְּעָמִים שְׁלֹבּוֹ חֲלוּק
מְלֶהֱאָמִין: כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי. וְכָתוּב אֶחָד
אוֹמֵר: "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי". בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי
וְהַכְרִיעַ בִּינְיָהֶם (דברים ד): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַךָ
אֵת קוֹלוֹ לִיסְרֹךְ וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֵת אֲשׁוֹ
הַגְּדוּלָּה": כְּבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם, וְאֲשׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל
הָאָרֶץ. (מכילתא) דְּכָר אַחֵר: הִרְכִּין הַשָּׁמַיִם וּשְׁמִי
הַשָּׁמַיִם וְהִצִּיעָן עַל הָהָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים
יח) "וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד": (כ) לֹא תַעֲשׂוּן אֲתִי. לֹא
תַעֲשׂוּן דְּמוּת שְׁמַשִּׁי הַמְשַׁמְשִׁים לְפָנֵי בְּמֵרוֹם.
(מכילתא): אֱלֹהֵי כֶסֶף. בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים
שְׂאֵתָה עוֹשֶׂה לַעֲמֹד אֲתִי שְׁלֹא יִהְיֶה שֶׁל כֶּסֶף, שְׂאֵם

דִּין (סנהדרין פו): תורה יד (טו) וְכָל הָעָם רֹאִים.
מִלְּמֹד שְׁלֹא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא. וּמִנֵּין שְׁלֹא הָיָה
בָּהֶם אֶלֶם? - תִּלְמוּד לומר: "וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם".
וּמִנֵּין שְׁלֹא הָיָה בָּהֶם חֲרָשׁ? תִּלְמוּד לומר: "וַנַּעֲשֶׂה
וְנִשְׁמָע" (מכילתא): רֹאִים אֵת הַקּוֹלֹת. רואין אֵת
הַנִּשְׁמָע, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר (שם): אֵת
הַקּוֹלֹת. הַיּוֹצֵאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה: וַיִּנְעוּ. (שם) אֵין
נוֹעַ אֲלֹא זִיעַ: וַיַּעֲמְדוּ מֵרַחֵק. (שם) הָיוּ נִרְתָּעִין
לְאַחֲרֵיהֶם שָׁנִים עֶשֶׂר מִל, כְּאֶרֶךְ מַחְנִיָּהֶם,
וּמִלְּאֲכֵי הַשֶּׁרֶת בָּאִין וּמִסִּיעִין אוֹתָן לְהַחֲזִירָן,
שְׁנָאֵמָר: (תהלים סח) "מִלְּכִי צָבָאוֹת יִדְּוֹן יִדְּוֹן":
תורה טז (יז) לִבְעֹבוֹר נַסוּת אַתְכֶם. לְגַדֵּל אַתְכֶם
בְּעוֹלָם, שְׂיִצֵּא לָכֶם שֵׁם בְּאֵמוֹת שֶׁהוּא בְּכָבוֹדוֹ
נִגְלָה עֲלֵיכֶם: נַסוּת. לְשׁוֹן הִרְמָה וּגְדוּלָּה, כְּמוֹ:
(ישעיה סב) "הִרְיָמוּ גֹס", (שם מט) "אָרִים נָסִי", (שם
ל) "וְכִנֵּס עַל הַגְּבֻעָה", שֶׁהוּא זָקוּף: וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה
יִרְאָתוֹ. עַל דִּי שְׂרָאִיתֶם אוֹתוֹ יִרְאוּי וּמֵאִים, תִּדְּעוּ
כִּי אֵין זוּלָתוֹ וְתִירְאוּ מִפְּנֵיו: (יח) נִגַּשׁ אֶל

אֶתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
 לָכֶם כִּסִּי: כֹּא מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי וְזִבְחָתָא
 עָלָיו אֶת-עֲלִיתִיד וְאֶת-שְׁלֹמִיד אֶת-צֹאנִיד
 וְאֶת-בְּקָרִיד בְּכַל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת-
 שְׁמִי אָבוּא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתִיד כִּסִּי: כב וְאִם-מִזְבֵּחַ
 אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי לֹא-תִבְנֶה אֹתָהּן גְּזִית כִּי
 חֲרֻבָּהּ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וְתַחֲלִלָהּ כִּסִּי: כג וְלֹא-

יִדְהֵב לָא תַעֲבִידוֹן לְכוּן:
 כא מִדְּבַח אֲדָמָתָא תַעֲבִיד קִדְמִי
 וְתִהְיֶה דְּבַח עֲלוֹהֵי יְתָ עֲלֻתִיד וְיִת
 נִכְסֵי קִידָשִׁיד מִן עֲנָד וּמִן תּוֹרִיד
 בְּכָל אֲתָרָא דִּי אֲשֶׁרִי יְתָ שְׁכֻנְתִּי
 לְתַמָּן אֲשַׁלַּח בִּרְכָתִי לֵךְ
 וְאִבְרַכְנִיד: כב וְאִם מִדְּבַח אֲבָנִין
 תַעֲבִיד קִדְמִי לֹא תִבְנִי יְתָהֵן פְּסִילָן
 לֹא תִרִים חֲרֻבָּהּ עֲלֶיהָ וְתַחֲלִלָנָה:

רש"י

בְּאֲשֶׁר: וְכֹאֲשֶׁר תַעֲשֶׂה-לִּי מִזְבֵּחַ אֲבָנִים, "לֹא
 תִבְנֶה אֹתָהֶן גְּזִית", שֶׁהֵרִי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ
 אֲבָנִים, שְׁנֵאמַר: (דברים כז) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה".
 וְכֵן (לקמן כב) "אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה", חוֹבָה הוּא,
 שְׁנֵאמַר: (דברים טו) "וְהָעֵבֶט תַעֲבִיטְנוּ", וְאִף זֶה
 מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן בְּאֲשֶׁר. וְכֵן: (ויקרא ב) "וְאִם תִּקְרִיב
 מִנְחָתָא בִּכּוּרִים", זֶה מִנְחָתָא הָעֹמֶר שֶׁהִיא חוֹבָה. וְעַל
 בְּרֻחָהּ, אֵין 'אִם' הִלְלוּ תְלוּיִין אֲלֵא וְדָאִין, וּבְלִשׁוֹן
 'בְּאֲשֶׁר' הֵם מִשְׁמָשִׁים: גְּזִית. לִשׁוֹן גְּזִיזָה, שְׁפוֹסָלָן
 וּמִכְתָּתָן בְּבִרְזֵל: כִּי חֲרֻבָּהּ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ. הֵרִי 'כִּי'
 זֶה מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'פֶּן' שֶׁהוּא דִילְמָא, פֶּן תִּנִּיף
 חֲרֻבָּהּ עָלֶיהָ: וְתַחֲלִלָהּ. הֵא לְמִדָּתָא, שֶׁאִם הִנֵּפֶת
 עָלֶיהָ בְּרִזֵּל, חֲלִלָתָא (פרק ג' דמדות), שֶׁהִמְזַבֵּחַ נִבְרָא
 לְהֶאֱרִיף יָמִיו שֶׁל אָדָם, וְהַבְּרִזֵּל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמִיו
 שֶׁל אָדָם, אֵין זֶה בְּדִין שִׁינּוּף הַמְקַצֵּר עַל הַמְאֲרִיף.
 וְעוֹד, שֶׁהִמְזַבֵּחַ מְטִיל שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם
 שְׁבַשְׁמִים. לְפִיכָךְ, לֹא יָבֹא עָלָיו כּוֹרֶת וּמִחְבָּל. וְהֵרִי
 דְּבָרִים קָל וְחֶמֶר: וְמָה אֲבָנִים שְׂאִינָם רֹאוֹת וְלֹא
 שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל יְדֵי שְׁמִטִּילוֹת שְׁלוֹם,
 אֲמָרָה תּוֹרָה: "לֹא תִנִּיף עָלֵיהֶם בְּרִזֵּל", הַמְטִיל
 שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין
 אָדָם לְחֵבְרוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׁלֹא תִבּוֹאֶהוּ
 פְּרָעָנוֹת: (כג) וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלָתָא. כִּשְׂאֵתָה
 בּוֹנֶה כֶּכֶשׁ לְמִזְבֵּחַ, לֹא תַעֲשֶׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת,
 אֲשַׁקְלוֹנָא שׁ בְּלַע"ז, אֲלֵא חֲלוּק יֵהָא וּמִשְׁפָּע:
 אֲשֶׁר לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ. שְׁעַל יְדֵי הַמַּעֲלוֹת

שְׁנִיתָם לַעֲשׂוֹתָם שֶׁל כֶּסֶף, הֵרִי הֵן לְפָנֵי כְּאֵלֹהוֹת:
 וְאֱלֹהֵי זָהָב. כֹּא לְהִזְהִיר שְׁלֹא יוֹסִיף עַל ב': שֶׁאִם
 עָשִׂיתָ ד', הֵרִי הֵן לְפָנֵי כְּאֵלֹהֵי זָהָב: לֹא תַעֲשׂוּ
 לָכֶם. לֹא תֹאמַר: הֵרִינִי עוֹשֶׂה כְּרוּכִים בְּכַתִּי
 כְּנִסְיוֹת וּבְכַתִּי מְדַרְשׁוֹת, כְּדִרְךָ שְׂאֵנִי עוֹשֶׂה בְּבִית
 עוֹלָמִים, לְכָךְ נֹאמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם":
 (כא) מִזְבֵּחַ אֲדָמָה. מִחְבָּר בְּאֲדָמָה שְׁלֹא יִכְנֶנּוּ עַל
 גְּבִי עַמּוּדִים, אוֹ עַל גְּבִי כְּפִיס (נִסְחָה אַחֲרָת: בְּסִיס)
 (מְכִילתָא). דְּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא מְמַלָּא אֶת חֲלָל מִזְבֵּחַ
 הַנּוֹחֶשֶׁת אֲדָמָה בְּשַׁעַת חֲנִיתָן: תַעֲשֶׂה לִּי. שֶׁתִּהְיֶה
 תַּחֲלֵת עֲשִׂיתוֹ לְשָׁמִי: וְזִבְחָתָא עָלָיו. אֲצִלוּ, כְּמוֹ:
 (במדבר ב) "וְעָלָיו מִטָּה מְנֻשָּׁה" (מְכִילתָא), אוֹ אֵינוֹ
 אֲלֵא עָלָיו מִמֶּשׁ? תִּלְמוּד לומר: "הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל
 מִזְבֵּחַ ה' אֲלֵהִיד", וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ
 (זבחים נח): אֶת עֲלִיתִיד וְאֶת-שְׁלֹמִיד. אֲשֶׁר מִצֹּאנִיד
 וּמִבְּקָרִיד: אֶת-צֹאנִיד וְאֶת-בְּקָרִיד. פְּרוֹשׁ ל"אֶת
 עֲלִיתִיד וְאֶת-שְׁלֹמִיד": בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר
 אֶת-שְׁמִי. אֲשֶׁר אֶתֵּן לָךְ רִשׁוֹת לְהִזְכִּיר שֵׁם הַמְּכַרֵּשׁ
 שְׁלִי, שֵׁם 'אָבוּא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתִיד', אֲשֶׁרָה שְׁכִינְתִּי
 עָלֶיךָ. מִכָּאֵן אֵתָּה לְמַד שְׁלֹא נִתֵּן רִשׁוֹת לְהִזְכִּיר שֵׁם
 הַמְּכַרֵּשׁ, אֲלֵא בְּמָקוֹם שֶׁהַשְׁכִּינָה בָּאָה שֵׁם, וְזֶהוּ
 בֵּית הַבְּחִירָה. שֵׁם נִתֵּן רִשׁוֹת לְכַהֲנִים לְהִזְכִּיר שֵׁם
 הַמְּכַרֵּשׁ בְּנִשְׂיַאת כְּפִיס לְבָרֵךְ אֶת הָעָם: (כב) וְאִם
 מִזְבֵּחַ אֲבָנִים. (מְכִילתָא) רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל אוֹמֵר: כָּל
 אִם וְאִם שֶׁבַתּוֹרָה רִשׁוֹת חוּץ מִג': "וְאִם מִזְבֵּחַ
 אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי", הֵרִי אִם זֶה מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן

תעלה במעלת על־מזבחי אשר לא־תגלה ערוותך עליו: כפפ

ע"ב פסוקים יונג"ב סימן

רנ"י

אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאין בהם דעת להקפיד על בזיון, אמרה שאינו גלוי ערוה ממש, שהרי כתיב "ועשה תורה: הואיל ויש בהם צד, לא תנהג בהם להם מכנס־בד", מפל מקום, הרחבת הפסיעות מנהג בזיון, חכךך שהוא בדמות יצרך ומקפיד קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג בהם מנהג על בזיונו, על אחת כמה וכמה: חסלת פרשת יתרו

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו וב־ישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפני המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת יתרו בישעיה פרק ו

ו א בשנת־מות המלך עזיהו ואראה את־אדני ישב על־כסא רם ונשא ושוליו מלאים את־ההיכל: ב שרפים עומדים | מפעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים | יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף: ג וקרא זה אליזה ואמר קדוש | קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל־הארץ כבודו: ד ויגעו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן: ה ואמר או־ילי כִּי־נִדְמִיתִי כִּי אִישׁ טָמֵא שִׁפְתִּים אֲנִי וּבִתּוֹךְ עִם־טָמֵא שִׁפְתִּים

אֲנֹכִי יֹשֵׁב בְּכִי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רְאוּ עֵינַי: וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשָּׁרָפִים וּבִידוֹ
 רִצְפָה בְּמִלְקָחִים לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּנָּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שַׁפְתֶּיךָ וְסֹר
 עוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תִּכְפֹּר: הַוָּאֲשַׁמֵּעַ אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אָמַר אֶת־מִי אֲשַׁלַּח וּמִי יִלְךְ־לָנוּ וַאֲמַר
 הִנְנִי שְׁלַחְנִי: ט וַיֹּאמֶר לְךָ וַאֲמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שָׁמְעוּ שְׁמוֹעַ וְאַל־תִּבְּיִנוּ וּרְאוּ רְאוּ וְאַל־תִּדְרְעוּ:
 י הַשָּׁמַן לִב־הָעָם הַזֶּה וְאֲזַנּוֹ הִכְבֵּד וְעֵינָיו הִשָּׁע פֶּן־יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאֲזָנָיו יִשְׁמַע וּלְבָבוֹ יָבוֹן
 וְיָשֹׁב וּרְפָא לוֹ: יא וַאֲמַר עַד־מָתִי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׂאוּ עָרִים מֵאִין יוֹשֵׁב וּבָתִּים
 מֵאִין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׂאֶה שְׁמָמָה: יב וּרְחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם וּרְבָה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב
 הָאָרֶץ: יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירֶיהָ וְשִׁבְעָה וְהִיתָה לְבָעֵר בְּאֵלָהּ וּכְאֵלֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלְכָת מַצֶּבֶת בָּם
 זֶרַע קֹדֶשׁ מִצִּבְתָּהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנָּאֶמֶן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת
 וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
 אַחֲזוּר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
 הַנָּאֶמֶן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
 אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
 יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמְךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
 וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:31	6:27	8:38	8:37	9:10	9:09	10:05	10:04	17:18	17:23	17:43	17:48	17:02	17:57
חיפה (ח)	6:32	6:28	8:39	8:37	9:11	9:09	10:05	10:04	17:15	17:20	17:40	17:45	16:49	17:55
ירושלים (ח)	6:28	6:24	8:37	8:35	9:08	9:07	10:03	10:02	17:17	17:23	17:42	17:47	16:42	17:55
תל אביב (ח)	6:33	6:29	8:39	8:37	9:12	9:10	10:06	10:05	17:16	17:21	17:41	17:46	17:00	17:57
אוסטריה וינה (ח)	7:20	7:12	9:11	9:07	9:42	9:38	10:31	10:28	16:56	17:06	17:28	17:37	16:46	17:50
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:29	6:36	9:27	9:31	9:59	10:03	11:10	11:13	20:38	20:32	21:05	20:59	20:15	21:11
אוקראינה אודסה (ח)	7:19	7:12	9:11	9:07	9:43	9:40	10:32	10:30	17:02	17:11	17:32	17:41	16:51	17:45
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:07	6:59	8:56	8:52	9:28	9:25	10:17	10:14	16:40	16:49	17:11	17:20	16:30	17:24
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:39	7:30	9:24	9:20	9:57	9:53	10:44	10:42	16:59	17:09	17:32	17:42	16:49	17:46
אוקראינה קייב (ח)	7:31	7:22	9:17	9:13	9:49	9:45	10:37	10:34	16:52	17:02	17:25	17:35	16:43	17:39
אוקראינה דונייצק (ח)	6:54	6:46	8:45	8:41	9:16	9:13	10:05	10:03	16:30	16:40	17:02	17:11	16:20	17:15
איטליה מילאנו (ח)	7:42	7:35	9:36	9:32	10:08	10:04	10:57	10:55	17:31	17:40	18:01	18:09	17:20	18:23
אקוואדור קיטו (ח)	6:16	6:17	8:50	8:50	9:20	9:20	10:22	10:23	18:39	18:39	19:01	19:01	18:21	19:05
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:10	6:16	9:04	9:07	9:36	9:40	10:46	10:49	20:03	19:58	20:29	20:24	19:41	20:36
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:44	6:52	9:48	9:52	10:19	10:23	11:32	11:35	21:12	21:05	21:41	21:34	20:49	21:38
ארה"ב בולטימור (ח)	7:12	7:06	9:11	9:09	9:44	9:41	10:36	10:35	17:28	17:35	17:55	18:02	17:16	18:06
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:03	6:57	9:03	9:00	9:34	9:32	10:26	10:25	17:16	17:24	17:44	17:51	17:04	18:02
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:04	6:58	9:03	9:00	9:35	9:32	10:27	10:25	17:15	17:23	17:43	17:50	17:04	18:02
ארה"ב דטרויט (ח)	7:43	7:36	9:41	9:38	10:12	10:09	11:04	11:02	17:49	17:57	18:18	18:25	17:38	18:36
ארה"ב הווסטן (ח)	7:09	7:05	9:18	9:16	9:50	9:48	10:45	10:44	18:01	18:06	18:26	18:30	17:47	18:40
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:47	6:42	8:53	8:51	9:25	9:23	10:19	10:17	17:26	17:32	17:52	17:57	17:13	18:07
ארה"ב מיאמי (ח)	7:03	6:59	9:14	9:13	9:46	9:45	10:42	10:42	18:06	18:11	18:30	18:34	17:52	18:43
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:02	6:56	8:59	8:56	9:32	9:29	10:23	10:21	17:09	17:16	17:37	17:44	16:57	17:57
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:59	6:53	8:58	8:55	9:30	9:27	10:21	10:19	17:09	17:17	17:37	17:45	16:58	17:55
בוליביה לא פאס (ח)	6:11	6:14	8:58	8:59	9:27	9:28	10:33	10:34	19:20	19:19	19:43	19:41	19:01	19:45
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:19	8:10	10:03	9:59	10:35	10:31	11:22	11:20	17:33	17:44	18:07	18:17	17:24	18:33
בלגיה בריסל (ח)	8:17	8:08	10:03	9:58	10:34	10:30	11:22	11:19	17:36	17:46	18:09	18:19	17:26	18:34
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:44	7:33	9:23	9:18	9:55	9:50	10:40	10:37	16:35	16:47	17:12	17:23	16:27	17:27
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:40	5:44	8:26	8:29	8:58	9:00	10:05	10:07	19:00	18:57	19:23	19:20	18:39	19:27
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	5:27	5:31	8:13	8:15	8:44	8:47	9:52	9:53	18:45	18:42	19:09	19:06	18:25	19:13
בריטניה לונדון (ח)	7:36	7:27	9:22	9:17	9:53	9:49	10:40	10:37	16:52	17:03	17:26	17:36	16:43	17:51
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:52	7:42	9:34	9:29	10:05	10:01	10:51	10:48	16:53	17:05	17:28	17:39	16:45	17:56
גרמניה ברלין (ח)	7:47	7:37	9:29	9:25	10:01	9:57	10:48	10:45	16:53	17:05	17:28	17:39	16:45	17:43
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:56	7:47	9:44	9:40	10:16	10:11	11:03	11:01	17:22	17:32	17:54	18:04	17:12	18:08
הודו בומביי (ח)	7:11	7:09	9:27	9:26	10:00	9:59	10:57	10:57	18:33	18:36	18:56	18:59	18:18	19:03
הודו פונה (ח)	7:05	7:03	9:22	9:22	9:54	9:54	10:52	10:52	18:31	18:35	18:54	18:57	18:16	19:01
הונגריה בודפשט (ח)	7:09	7:00	8:59	8:55	9:31	9:27	10:20	10:18	16:46	16:56	17:17	17:26	16:36	17:30
טורקיה איסטנבול (ח)	7:13	7:07	9:11	9:08	9:43	9:41	10:35	10:33	17:22	17:30	17:50	17:57	17:10	18:01
יוון אתונה (ח)	7:28	7:22	9:29	9:26	10:01	9:59	10:54	10:52	17:50	17:56	18:16	18:23	17:37	18:27
מולדובה קישינב (ח)	7:29	7:21	9:19	9:15	9:52	9:48	10:40	10:38	17:07	17:17	17:38	17:47	16:57	17:51

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:04	7:02	9:25	9:24	9:55	9:54	10:53	10:53	18:37	18:40	18:59	19:02	18:21	19:06
ניו זילנד קריסטצ'רץ' (ח)	5:26	5:34	8:29	8:34	9:02	9:07	10:16	10:19	19:59	19:52	20:29	20:21	19:34	20:25
נפאל קטמנדו (ח)	6:45	6:42	8:58	8:57	9:29	9:28	10:25	10:25	17:49	17:54	18:13	18:18	17:35	18:22
סינגפור סינגפור (ח)	7:14	7:14	9:41	9:42	10:14	10:14	11:15	11:16	19:22	19:23	19:44	19:45	19:05	19:49
פולין ורשא (ח)	7:14	7:04	8:58	8:54	9:30	9:25	10:16	10:14	16:25	16:36	16:59	17:10	16:16	17:14
פרו לימה (ח)	6:01	6:03	8:36	8:38	9:09	9:11	10:13	10:14	18:42	18:41	19:05	19:03	18:24	19:07
צרפת ליאון (ח)	8:00	7:52	9:53	9:50	10:25	10:22	11:15	11:13	17:49	17:57	18:19	18:27	17:38	18:40
צרפת פריז (ח)	8:18	8:10	10:08	10:04	10:39	10:35	11:28	11:25	17:50	18:00	18:22	18:31	17:40	18:45
קולומביה בוגוטה (ח)	6:04	6:04	8:35	8:35	9:05	9:05	10:06	10:07	18:16	18:17	18:38	18:38	17:59	18:42
קנדה טורונטו (ח)	7:31	7:24	9:27	9:24	9:59	9:56	10:50	10:48	17:31	17:39	18:00	18:08	17:20	18:20
קנדה מונטריאול (ח)	7:13	7:05	9:06	9:03	9:38	9:35	10:28	10:26	17:03	17:12	17:33	17:41	16:52	17:54
קפריסין לרנקה (ח)	6:44	6:39	8:46	8:44	9:19	9:17	10:13	10:11	17:14	17:20	17:40	17:46	17:01	17:50
רוסיה מוסקבה (ח)	8:20	8:08	9:59	9:53	10:30	10:24	11:14	11:11	17:06	17:19	17:44	17:56	16:59	18:13
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ח)	7:46	7:38	9:36	9:32	10:08	10:05	10:57	10:55	17:24	17:33	17:55	18:04	17:13	18:08
שווייץ ציריך (ח)	7:48	7:40	9:41	9:37	10:12	10:08	11:01	10:59	17:31	17:40	18:02	18:10	17:20	18:23
תאילנד בנגקוק (ח)	6:43	6:42	9:03	9:02	9:35	9:35	10:34	10:34	18:20	18:22	18:42	18:44	18:04	18:48

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מן כל-אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il